SOVIETIZAREA NORD - VESTULUI ROMÂNIEI 1944 - 1950

Editura Muzeului Sătmărean
Satu Mare 1996

https://biblioteca-digitala.ro

SOVIETIZAREA NORD-VESTULUI ROMÂNIEI (1944 - 1950)

EDITURA MUZEULUI SĂTMĂREAN
SATU MARE - 1996

https://biblioteca-digitala.ro

Volum coordonat de:
Viorel Ciubotă-redactor responsabil
Gheorghe Lazin
Daniela Oltean
Claudiu Porumbăcean

Coperta: conductor arhitect Ciprian Belean
Tehnoredactare computerizată: ing. Nicu Ferchiu

Finanțarea lucrării a fost asigurată de:
Ministerul Culturii
Muzeul Județean Satu Mare
Muzeul Județean de Istorie şi Artă Zalău

Dreptul de publicare în țară şi străinătate
sau traducerea lucrării în alte limbi sunt rezervate
Editurii Muzeului Sătmărean
I.S.B.N. 973-97 339-3-x

Adresa:
Muzeul Județean Satu Mare,
B-dul Vasile Lucaciu, 3900-Satu Mare, România
telefon 061737526, fax 061736761

https://biblioteca-digitala.ro

Cuprins

Gheorghe Buzatu
România şi prăbuşirea hotarelor în 1940.....5-13

Serghei Hacman
Basarabia şi Bucovina în planurile strategice ale U.R.S.S. (anul 1940).....15-29

Constantin I. Stan, Alexandru Gaiță
Începutul sovietizării Basarabiei şi Bucovinei de Nord (1940 - 1941).....31-39

Valeriu Florin Dobrinescu
Comisia Aliată de Control (sovietică) şi interpretarea articolului 19
din Convenția de armistițiu (12 septembrie 1944 - 6 martie 1945).....41-44

Radu Ciuceanu
Imaginea mişcării naționale de rezistență în epoca de tranziție.....45-48

Ottmár Traşcă
15 octombrie 1944 - eşecul încercării Ungariei de a încheia armistițiul.....49-63

Dumitru Şandru
Regimul cetățeniei locuitorilor din nordul Transilvaniei.....65-75

Marcel Ştirban
Biserica greco-catolică şi puterea politică. Premisele desființării Bisericii Române Unite....77-85

Virgil Țârău
Problema Transilvaniei în ecuația comunizării României.....87-93

Gheorghe Onişoru
Considerații asupra raporturilor dintre comunişti şi legionari, 1944 - 1948.....95-102

Dănuț Pop
Județul Sălaj în timpul administrației militare sovietice
(noiembrie 1944 - martie 1945). Aspecte ale vieții social-economice.....103-106

Antoniu Faur
Aspecte ale situației românilor basarabeni şi bucovineni de pe teritoriul
Bihorului (septembrie 1944 - septembrie 1945).Contribuții documentare.....107-116

Silvia Popovici
Alegerile din 1946 prezentate în documentele
depuse la Ministerul Justiției - Biroul Electoral.....117-121

Claudiu Porumbăceanu
Alegerile parlamentare din 19 noiembrie 1946
şi perioada preelectorală în nord-vestul Transilvaniei.....123-141

Cornel Grad, Doru E. Goron
Alegerile parlamentare din noiembrie 1946 în Sălaj. Pregătire, desfăşurare, rezultate.....143-203

https://biblioteca-digitala.ro

Lavinia Betea
Manipulări propagandistice în istoria contemporană.
Studiu de caz: naționalismul lui Lucrețiu Pătrășcanu.....205-209

Abraham Florin
Studiu de caz privind propaganda pro-colectivizare
în comuna Someş-Odorhei, jud. Sălaj (1946 - 1950).....211-216

Vasile Marina
Satele româneşti din Zakarpatia în procesul de sovietizare.....217-219

Gheorghe Şişeşteanu
Agresiune şi colectivizare în Sălaj.....221-239

Viorel Ciubotă
Câteva aspecte inedite privind regimul confiscărilor
de bunuri ale elitei sătmărene în anul 1949.....241-258

Ioan M. Bota
Oameni, fapte şi evenimente în părțile sătmărene, perioada 1945 - 1952.....259-264

Horațiu Ciortin
Mărturii din studenție - Cluj 1946.....265-266

Dorin Dărăban
Universul concentraționar din bazinul Donbas.....267-280

Nae Antonescu
Preistoria sovietizării în nord-vestul României.....281-284

Bujor Dulgău, Lucian Cucuiet
Drama unei etnii - Deportarea şvabilor sătmăreni.....285-293

Crina Bodea
Mărturii din universul concentraționar.....295-312

Adrian Brişcă
Locul Aristinei Pop în mişcarea de partizani din Munții Țibleşului.....313-315

Maria Bulbuc, Magdalena Steinbinder
Am fost deportate în Donbas.....317-320

https://biblioteca-digitala.ro

ROMÂNIA ŞI PRĂBUŞIREA HOTĂRELOR ÎN 1940

Gheorghe Buzatu

Din calcul sau din eroare? Aceasta este problema care, de mai multe decenii, oricum din septembrie 1939 încoace, revine stăruitor, precum şi în cazul războiului mondial din 1914 - 1918, în atenţia politicienilor şi diplomaţilor, a militarilor şi ziariştilor, a publicului larg şi, nu în ultimul rând, a istoricilor în conexiune **cu originile celei de a doua conflagraţii mondiale,** în mod concret în privinţa împrejurărilor **în care aceasta a izbucnit**. O literatură istorică extrem de vastă şi variată, temeinică a dat deja răspunsuri ample, argumentate şi profunde[1], ceea ce nu a condus însă şi la încheierea dezbaterii. Din contră, nu mai departe decât în 1989, împlinirea unei jumătăţi de veac de la atacarea Poloniei de către Germania lui Adolf Hitler, care a "inaugurat" era războiul mondial, a redeschis pe planul istoriografiei contemporane universale discuţia[2], tot astfel după cum prăbuşirea comunismului în Europa est-centrală, instalarea unor regimuri democratice şi desfiinţarea cenzurii ori lichidarea controlului ideologic al "Centrului" moscovit au readus în studiu numeroase probleme sau capitole considerate *închise* ale istoriei contemporane a fiecăreia dintre fostele ţări aflate după 1944 - 1945 în sfera de influenţă a Kremlinului, inclusiv România. În context nu au mai fost ignorate *rolul* şi *locul* ţărilor respective în desfăşurarea evenimentelor ce au condus la izbucnirea conflictului în 1939, îndeosebi *efectele dezastruoase* pentru România (şi nu numai) ale faimosului pact de neagresiune Hitler-Stalin din 23 august 1939[3].

În stadiul actual al studiilor istorice se justifică realitatea că, în trecut, au existat puţine conflicte care să se fi apropiat de proporţiile celui din 1939 - 1945, dar care, totuşi, să fi putut fi evitat atât de lesne. Conflagraţia mondială în discuţie, vrem să subliniem, a fost "inevitabilă" numai într-o privinţă, mai precis în măsura în care Puterile Învingătoare în precedentul război mondial, Marea Britanie şi Franţa în rândul întâi, au încurajat tendinţele anexioniste ale Germaniei, care în anul de graţie 1939 a ajuns să decidă *singură* soarta păcii ori a războiului în Europa. În context s-a decis şi destinul României, ale cărei părţi de teritoriu (Basarabia) erau anume menţionate în documentele fundamentale care au condus *direct* la izbucnirea ostilităţilor (protocolul secret al pactului sovieto-german din 23 august 1939)[4]. Consecinţele acestei situaţii România le-a resimţit din plin în vara anului 1940, atunci când, asemenea unui pacient, precum Polonia în atâtea rânduri, ea a fost pusă pe "masa de operaţie" şi sever amputată cu aproximativ 30 % din teritoriu şi din populaţie[5]. Decisive, în condiţiile precizate, s-au dovedit a fi fost notele ultimative ale U.R.S.S. din 26 şi 27 iunie 1940 impunând, sub rezerva recurgerii la forţă, cedarea Basarabiei şi nordului Bucovinei; acele documente au *inaugurat* seria pretenţiilor vecinilor noştri, căci, din momentul în care guvernul de la Bucureşti a optat la 28 iunie 1940 pentru *evacuarea* provinciilor menţionate, Ungaria şi Bulgaria au avansat pretenţii proprii în privinţa Transilvaniei şi Dobrogei de Sud şi pe care, sub presiunea unor mari puteri şi a izolării politico-diplomatice şi militare internaţionale reale, România a fost silită să accepte noi concesii[6].

Revenim asupra deciziei din 28 iunie 1940 a guvernului Gh. Tătărescu de admitere a pretenţiilor U.R.S.S. În baza "recomandărilor" Consiliilor de Coroană din 27 iunie 1940, anume convocate de Regele Carol al II-lea, România a admis *evacuarea* Basarabiei şi nordului Bucovinei, termenul fiind semnificativ, căci excludea pe viitor orice tentative ale Kremlinului de-a formula *drepturi istorice* închipuite asupra celor două provincii pe motivul că, în anul de cumpănă 1940,

https://biblioteca-digitala.ro

Bucureştii ar fi recunoscut *oficial* extinderea Imperiului roşu! În ceea ce ne priveşte, am insistat în repetate rânduri asupra faptului că decizia guvernului român de evacuare a Basarabiei şi nordului Bucovinei a reprezentat, fie numai comparativ cu atitudinea Finlandei în noiembrie-decembrie 1939 tot faţă de pretenţii teritoriale nesăbuite şi nejustificate ale U.R.S.S., *o eroare*, că *a fost pripită, corespunzând în rândul întâi politicii personale a Regelui Carol al II-lea*, că, dimpotrivă, s-ar fi impus *acceptarea riscului unui conflict cu Imperiul comunist*[7].

Este evident că problema în atenţie se pretează unui *studiu de caz*, atât sub raportul strict informativ, cât şi sub acela al *abordării metodologice* din punctul de vedere al istoriei relaţiilor internaţionale.

Faptul izolării politico-diplomatice şi militare depline a României în vara anului 1940 a fost reţinut şi evidenţiat de contemporani, de Regele Carol al II-lea însuşi în *Jurnalul său*[8], ca şi de numeroşi colaboratori de-ai săi - premieri, miniştri, diplomaţi ş.a.[9] Dintre aceştia din urmă, de exemplu, Alexandru Cretzianu, secretar al Ministerului Regal al Afacerilor Străine din Bucureşti între 1939 şi 1941, a remarcat într-un raport rămas în cea mai mare parte inedit[10], că în 1940 România se aflase "*absolut izolată* în faţa unei Rusii în plină explansiune agresivă (subl. ns.) [11]". Aceeaşi situaţie a fost surprinsă de C. Vişoianu, ministru de externe al României în cabinetul generalului N. Rădescu (1944 - 1945), şi care a insistat asupra consecinţelor negative al "acordului" semnat de Joachim von Ribbentrop - V. M. Molotov semnat la Kremlin în 23/24 august 1939 ce "a plonjat întreaga lume în stupefacţie"[12]. În context se impune să precizăm că decizia de acceptare a notelor ultimative sovietice din 26-27 iunie 1940 *a fost nefastă prin ea însăşi*, prin *consecinţele sale multiple şi imprevizibile*. S-a afirmat, cu justificat temei, că *efectul deciziei a fost acela al unei reacţii în lanţ*: acceptând pretenţiile sovietice, Bucureştii nu mai reuşiră ulterior să le respingă pe acelea ale Budapestei şi Sofiei. Procesul dezmembrării României Mari a fost în mod automat declanşat, iar desfăşurarea-i s-a dovedit *implacabilă*. Răspunderea pentru acceptarea notelor ultimative sovietice şi, în consecinţă, pentru evacuarea Basarabiei, Bucovinei de Nord, ţinutului Herţa (şi, ulterior, a unor ostroave din Delta Dunării) şi-a asumat-o în principal *guvernul Gh. Tătărescu*[13], cu acoperirea Regelui Carol al II-lea, care *a manevrat pentru cedare* în faţa ameninţării Kremlinului, beneficiind şi de votul *consultativ iar nu operativ* al celui de-al doilea Consiliu de Coroană reunit la Bucureşti în seara de 27 iunie 1940[14]. Să reţinem că, în cursul aprigelor şi intenselor dezbateri şi controverse de la Bucureşti ce au însoţit acceptarea şi executarea condiţiilor notelor ultimative ale U.R.S.S., situaţia de deplină izolare externă a României s-a dovedit *reală*, a funcţionat ca atare, iar, în consecinţă, *a avut un rol predominant* în adoptarea hotărârii cunoscute. Pentru exemplificare, vom trimite iarăşi la Al. Cretzianu, care a dezvăluit încă din 1942 că:

" In the evening of June 27, 1940, the Romanian government had the following elements available in order to assess the situation:

1. Within a few hours, the Roumanian troops along the eastern border would be attacked by the Soviet army, which enjoyed not only numeric superiority and considerable human resources at its disposal but also an overwhelming superiority in ist air, artillery and armored forces.

2. It was clear that, simultancously with the Soviet attack, the Hungarians would also attack Romania, since had been preparing for it for several months in anticipation of the opportunity offered by a Soviet aggression. Deployed along Romanian's Western border since the previous spring, the Hungarian troops were ready for action.

3. Along the southern border, the military activities undertaken by Bulgaria were more reduced in scope. In spite of many border incidents, there was no reason to fear growing hostility.

4. It was to be expected, however, that, paralell to the anticipated operations, German car-bornes and air force units would tend to win control of the oil fields, should the Soviet troops advance in to Romanian territory.

Faced with such concentric attacks, what was the assistance that Romanian could on by virtue of the guarantees provided by France and Great Britain and by its allies - Yugoslavia, Turkey and Greece? The situation could be described as follows:

1. The French army had been destroyed in an overwhelming manner by the Germans, and France had capitulated.

https://biblioteca-digitala.ro

2. The elite of the British army had lost most of its armament in France after the break into the Franch front. Under serious threat itself, Great Britain lacked any means to help Romania. However, as a result of Italy's entering the war, the reservation expressed by Britain with regard to its guarantee to Romania had come into effect.

3. Yugoslavia shirked its obligation of granting military assitance against a Hungarian aggression.

4. Yugoslavia and Greece failed to acknowledge their military assistance obligations in the event of a Bulgarian aggression, and Turkey had provided an evasive answer.

5. The United States remained within the boundaries of its attitude of strict neutrality, which not even the desperate appeal of France had managed to trouble.

The Romanian government had to take into account the following considerations:

1. Romania lacked heavy armament and raw materials and would find itself deprived, following the interruption of navigation in the Mediterranean, of all means to import large stocks of war materials and raw materials without which any kind of military resitance could only be short-lived.

2. Faced with an attack coming from several converging directions the Romanian army had nowhere to withdraw.

The situation of Romania was therefore incomparably more difficult that of any small or medium-sized state which - betwen 1939 and 1940 - had attempted to oppose powerful aggresors militarily.

As a matter of fact, Romania was not in a position to count on military assistance by France and Great Britain, as was the case of Poland, Norway, Belgium and the Netherlands. Neither could it realy on British promises of assistance, as Greece and Yugoslavia. Finally, unlike Finland, Norway, the Netherlands, Belgium and Greece, Romania had no supply, communications and withdrawal lines"[15].

Față de cele constate, Al. Cretzianu nu putea decât să motiveze acțiunea guvernului Gh. Tătărescu, specificând chiar în continuarea textului reprodus: "În acest fel, rămasă singură, înconjurată de inamici, amenințată din toate părțile, *România nu putea decât să se încline în fața violenței sovietice* (subl. autorului)"[16].

În ceea ce ne privește, opinăm că faptul izolării totale a României în 1940 a putut influența - și a influențat decisiv - *alegerea Bucureștilor:* între admiterea și respingerea notelor ultimative ale lui V.M. Molotov. Ceea ce însă nu ne determină să credem, mai ales acum, în perspectiva timpului ce ne desparte de tragedia anului 1940 și în temeiul documentelor devenite accesibile, că alegerea Bucureștilor a fost inevitabilă. Nu suntem adepți ai istoriei contrafactuale, dar aceasta nu ne împiedică să susținem că motivele opțiunii României ar *fi integral justificate*. În intervențiile noastre[17] și în unele contribuții recente[18] am demonstrat că în iunie 1940 Bucureștii, cu orice risc, putea să-și impună și *calea respingerii* pretențiilor sovietice asupra Basarabiei și Bucovinei de Nord. Era și este clar că evenimentele, într-o atare situație, aveau să cunoască *o altă desfășurare decât cea cunoscută*, ceea ce, iarăși, nu ne conduce să îmbrățișăm controversatele ipoteze ale lui *ce-ar fi fost dacă*? Ne mulțumim cu simpla constatare a șansei rezistenței românești, pentru care, în 1940, s-au pronunțat personalități de prestigiu (N. Iorga, Iuliu Maniu, I. Antonescu ș.a.) care numai de lipsă de clarviziune nu putea fi bănuite. De altfel, la 16 octombrie 1943, Carol al II-lea însuși se destăinuia *Jurnalului* cu acest veritabil *mea culpa* pentru eroarea comisă în iunie 1940.

"Am împlinit jumătate de veac. Trebuie să mărturisesc că, deși au trecut, în acest răstimp, atâtea peste capul meu, nu simt aceștI 50 de ani apăsând pe umerii mei [...] Nu zic că n-am făcut greșeli, chiar unele mari. Azi mi se pare că cea mai mare a fost de-a nu mă așeza, cum o doream împreună cu [Armand] Călinescu, hotărât și de la început [1939], înfruntând toate riscurile, de partea Aliaților [anglo-francezi]. Am făcut greșeala de a-mi apleca urechea celor fricoși, și

https://biblioteca-digitala.ro

îndeosebi lui [Ernest] Urdăreanu, care în acel moment se făcuseră campionii închinării, de frică, în fața aroganței germane. E adevărat că România ar fi suferit, dar nu mai mult decât acum, dar cel puțin n-ar fi fost umilită"[19].

În 1992, succesorul lui Carol al II-lea, Mihai de Hohenzollern, a observat de asemenea:

"... Pe moment [în iunie 1940], eu am gândit că noi n-avusesem de ales: era periculos, chiar o sinucidere, să ne opunem nemților și rușilor. Mai târziu, *mi-am dat seama că li se putea rezista. Nu pentru mult timp, poate, dar se putea rezista, oricum*"[20].

Unii dintre participanții la evenimentele cruciale din 1940 au motivat abdicarea de la rezistență a României în fața pretențiilor sovietice prin voința lor de-a realiza cu prioritate *salvarea ființei statului român* (C.C. Giurescu, Gh. Tătărescu). A fost *un argument* pe care-l înțelegem. Ceea ce nu se poate susține este însă un alt punct de vedere exprimat de unii cercetători contemporani, și anume: aceștia opinează cum că în 1940 soluția evacuării provinciilor istorice din răsărit ar fi fost singura posibilă, dar, în flagrantă contradicție cu ei înșiși, admit că încă în iunie 1940 s-ar fi consumat *momentul intervenției stării de război între U.R.S.S. și România, aceasta din urmă fiind statul atacat* [21], iar nu în anul imediat următor[22]. Ce altceva putem deduce decât că, în iunie 1940, România n-a optat *pentru o campanie militară* care să vizeze apărarea Basarabiei și nordului Bucovinei, dar, în schimb, a ales riscul unui război nedeclarat din partea U.R.S.S.! Cu alte cuvinte, Bucureștii au ales *întregul în favoarea unei părți, războiul în favoarea unei campanii limitate*, așadar soluția cea mai proastă, înainte ca la 22 iunie 1941 războiul româno-sovietic să intervină obligatoriu, fiind proclamat *oficial*. Cât privește *starea de fapt* în raporturile dintre români și ruși, aceasta a fost constant de război în epocile modernă și contemporană, deci de la 1812 încoace, chiar dacă tratatele bilaterale și multilaterale ori arguțiile diplomaților și ale istoricilor au trimis numai la stări de pace!

Nu credem că este cazul să se ofere scheme și explicații menite a "absolvi" România pentru "agresiunea" de la 22 iunie 1941, declanșată în scopul eliberării teritoriilor pierdute în iunie 1940, pentru atât și pentru nimic mai mult. La ultima întrevedere avută cu V.M. Molotov la Moscova, la 24 iunie 1941, Grigore Gafencu, ministrul nostru în capitala sovietică, chestionat fiind pe tema intrării țării sale în război contra U.R.S.S. și alături de Germania, a aruncat întreaga responsabilitate pe seama Kremlinului, vinovat pentru acțiunile și provocările sale de după 26-27 iunie 1940: "... *Lovitura cea dintâi, care a zdruncinat temelia [...] României, chezășie de siguranță și de pace, acoperire firească și atât de folositoare a unui hotar întins și însemnat al Rusiei, a fost dată, din nenorocire, de guvernul sovietic. Cele ce se întîmplă azi sunt urmările acestei nenorociri care a dus la un război între două popoare care niciodată în istoria lor nu au luptat unul împotriva altuia*"[23].

Concluzionând, constatăm că în perioada 1938-1940, după acordul nefast de la München și în chip cu totul deosebit *după* încheierea pactului Hitler-Stalin, situația *externă* a României s-a agravat treptat dar sigur, atât sub raport politico-diplomatic, cât și militar. Nu mai puțin s-a deteriorat situația *internă* a României. Momentul de vârf al crizei a survenit în vara anului 1940 (iunie-august), fiind nu numai decât intens și minuțios *pregătit și așteptat* de către statele vecine agresoare și revizioniste (U.R.S.S., Ungaria, Bulgaria), dar și *anume ales* de către acestea. Guvernele de la București, regimul însuși al lui Carol al II-lea, ale căror decizii de cedare în fața statelor menționate încercăm să ni le exprimăm, *nu pot fi însă absolvite integral* de rezultatul atins - izolarea externă deplină a României, dar fiind că, așa cum au guvernat anterior și în zilele de

https://biblioteca-digitala.ro

angoasă ale crizelor survenite, ele poartă *răspunderea lor, distinctă*, pentru conducerea țării pe toboganul prăbușirii[24]. *Se impune faptul că a arunca, pentru nenorocirile anului 1940, tot răul pe seama factorului extern este o soluție prea lesnicioasă dar ireală pentru toate cauzele, majore ori minore, ale crizei ce a afectat România pe moment, dar cu consecințe îndelung străbătătoare în timp.* Nu putem să nu recunoaștem că forțele politice de la București au optat *prea ușor și rapid* pentru soluția evacuării regiunilor istorice din est, ele aflându-și fără mare greutate un *alibi convenabil* pentru actul lor: izolarea politico-diplomatică a țării, imposibilitatea obținerii asistenței militare din partea Angliei (rămasă singură în fața asaltului german) și a Franței (nevoită să capituleze la 22 iunie 1940) și voința de-a păstra nucleul statului român, precum în 1916-1918 când România fusese redusă la Moldova dintre Carpați și Prut, dar care trebuia să constituie *magnetul* ce avea să atragă, la sfârșitul presupus fericit al ostilităților aflate în curs, pe toți românii laolaltă, aidoma ca în 1918. Era, evident, un scenariu anticipat fericit, căci s-a exclus posibilitatea ca U.R.S.S., cotropitorul din iunie 1940, să se numere *printre învingători*, iar România, tocmai pentru că va tenta să corecteze nedreptatea, *în tabăra opusă*, adică alături de Germania, cum s-a și întâmplat. Evacuările admise în 1940, desfășurate și sub presiunea și acțiunile reprobabile ale minorităților (în primul rând, ale evreilor[25]), mai aveau ele să fie, cum s-a presupus prea grabnic la reuniunile Consiliilor de Coroană din 27 iunie 1940, **temporare**? Or, dimpotrivă numai admiterea riscului unui război cu U.R.S.S. ori poate - cine știe - a *bluff*-ului sovietic din 1940, deci alegerea variantei **bătăliei** pentru apărarea Basarabiei și nordului Bucovinei, era în măsură să scutească România de toate improbabilitățile și amenințările grozave ale viitorului apropiat și care, acum, a devenit deja trecutul recent cu un întreg lanț de tragedii. Nu neglijăm că, în iunie 1940, decizia Bucureștilor a mai avut o consecință pe deplin resimțită în deceniile care au urmat: participarea României la ostilitățile generale **în tabăra Germaniei** (între 1941 și 1944), fapt aspru sancționat de Învingători la Armistițiu și la Pace (în 1944 și, respectiv, în 1947) ori respins și în prezent de către comunitatea internațională, pe motive mai mult ori mai puțin plauzibile.

Bănuim că, în rândurile precedente, am prezentat și examinat fapte și procese care, sub raport strict metodologic se subsumează schemei clasice[26] oferită la confluența anilor '50-'60 de către maeștrii "școlii franceze" în domeniul istoriei relațiilor internaționale (Pierre Renouvin, Jean-Baptiste Duroselle ș.a.). Astfel, pe de o parte, în producerea și derularea evenimentelor surprindem acțiunea categorică a **forțelor profunde**, precum: *factorii geografici, condițiile demografice, forțele economice, cele financiare, sentimentul național, naționalismele, sentimentul pacific.* Pe de altă parte, s-a impus **intervenția omului de stat,** cu toate elementele care au motivat-o, adică: *personalitatea omului de stat, omul de stat și interesul național, acțiunea forțelor profunde asupra omului de stat, acțiunea omului de stat asupra forțelor profunde* și, în sfârșit, *decizia.* Calchiate pe o atare schemă, rațiunile și desfășurările întîmplărilor anului 1940 precum și intervențiile variilor personaje ne conving, finalmente, că în evoluția *cazului* **decisiv s-a dovedit rostul omului de stat, în cazul România - al Regelui Carol al II-lea** (cu voința-i nestrămutată de a-și păstra situația cu orice preț, inclusiv acela de-a admite prăbușirea granițelor României Mari), iar în **cazul U.R.S.S. - al lui I.V. Stalin și V.M. Molotov** - decișii să aplice protocolul secret de la 23 august 1939, inclusiv cu riscul unui război numai inițial "zonal" sovieto-român[27].

Note

1. Vezi Arnold J. Toynbee, Veronica M. Toynbee, eds., Survey of International Affairs, 1919 - 1946: The World in march 1939, London, Oxford University Press, 1958; Arnold J. Toynbee,

https://biblioteca-digitala.ro

F. Ashton-Gwatkin, eds., Survey of International Affairs, 1939 - 1946: The Eve of War, London, Oxford University Press, 1958; A.J. P. Taylor, The Origins of the Second World War, London, Macmillan, H. Hamilton, 1961; William L. Shirer, Le III-e Reich: Des origines a la chutte, Paris , Stock, 1967; Peter Calvocoressi, Guy Wint, Total War. Causes and Courses of the Second World War, Harmondsworth, Penguin Books, 1979; Jean-Baptiste Duroselle, Histoire diplomatique de 1919 a nos jours, Paris, Dalloz, 1971; Maurice Baumont, La faillite de la paix (1918 - 1939), H. Paris, PUF, 1968; idem, Les origines de la Deuxiéme Guerre mondiale, Paris, Payot, 1969; Henri Michel, La Seconde Guerre mondiale, I. Paris, PUF, 1968 (introducere - Les forces en présence en septembre 1939. Plans et stratégie, pp. 1-26); E.M. Robertson, ed. The Origins of the Second World War. Historical Interpretations, London - Basingstoke, Macmillan, St. Martin's Press, 1973; Christopher Thorne, The Approach of War, 1938 - 1939, London, Macmillan, 1973; Telford Taylor, Munich. The Price of Peace, New York, Vintage Book, 1980; Sebastian Haffner, Le pacte avec le diable, Paris, Laffont, 1969; Anthony P. Adamthwaite, The Making of the Second World War, London - Boston - Sydney, G. Allen & Unwin, 1977; Sydney Aster, 1939. The Making of the Second World War, London, A. Deutsch, 1973; Keith Eubank, The Origins of World War II, New York, Crowell, 1965; Gh. Buzatu, Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial, I, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1988, pp. 28 - 31 (istoriografia problemei - bibliografii, cronologii, dicţionare/enciclopedii, izvoare - arhive şi colecţii de documente, memorialistică, sinteze şi lucrările speciale esenţiale.

2. Vezi îndeosebi Donald Cameron Watt. How War Came: The Immediate Origins of the Second World War, 1938 - 1939, London, Heinemann, 1989; W. Leonhard, Betrayal. The Hitler-Stalin Pact of 1939, New York, St. Martin's Press, 1989; P.M.H. Bell, The Origins of the Second World War in Europe, London - New York, Longman, 1987; idem, The Origins of Second World War, London - New York, Longman, 1987; Richard Overy, Andrea Wheatcroft, The Road to War, London, Macmillan, 1989; C.J. Bartlett, The Global Conflict. The International Rivalry of the Great Powers, 1880 - 1990, ed. a II-a, London, Macmillan, 1994; Paul Kennedy, The Rise and Fall of the Great Powers. Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000, London, Fontana Press, 1989; O.A. Rjesevskii, ed. 1939 god. Uroki istorii, Moskva, Mîsl, 1990; D. Volkogonov, Drama reşenii 1939 goda, în "Novaia i noveişaia istoriia", Moskva, nr. 4/1989; Nicolae Lupan, ed., Pactul germano-sovietic din 1939, Bruxelles, Editura Nistru, 1989; Comentarii pe marginea celor mai recente sinteze şi volume de documente în Gh. Buzatu, Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial, II, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1995, p. 225 şi urm.

3. Ibidem; idem, ed., Secretele protocolului secret von Ribbentrop-Molotov, Iaşi, Editura Moldova, 1991 (studiu istoriografic şi documente, editate în colaborare cu Florin Constantiniu, Ilie Schipor ş.a.).

4. Ibidem.

5. Cf. Gh. Buzatu, România şi războiul mondial din 1939 - 1945, Iaşi, 1995, p. 11 - 12.

6. Vezi Constantin I. Kiriţescu, România în al doilea război mondial, I, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 1995, pp. 140 - 143; Mircea Muşat, Drama României Mari, Bucureşti, 1992, pp. 123-136; Ioan Scurtu, C. Hlihor, Complot împotriva României, 1939 - 1947, Bucureşti, 1994, passim; Ioan Scurtu, Un episod dramatic din istoria României: 30 august 1940, Bucureşti, 1990, passim; idem, Istoria României în anii 1918 - 1940. Evoluţia regimului politic de la democraţie la dictatură, Bucureşti, 1996, p. 182 şi urm.

https://biblioteca-digitala.ro

7. Vezi Gh. Buzatu, Problema opțiunilor României în iunie 1940 reflectată în memorialistica unor mari actori ai evenimentelor, în "Memoriile Secției de Științe Istorice și Arheologice", seria IV, t. XVIII/1993, pp. 71 - 88; idem, Romanian's Options in June, 1940, în "Nouvelles Études d'Histoire", vol. 9, Bucarest, Editura Academiei, 1995; idem, în, Emil I. Emandi, Gh. Buzatu, Vasile Cucu, eds., Geopolitica, I, Iași, 1994, pp. 482 - 503; idem, Din istoria secretă..., II, p. 239 și urm. (cu completări față de studiul inițial tipărit în "Memoriile..."); idem, 28 iunie 1940: Tragedia României Mari, în "Independentul", Iași, 28.VI.1996.

8. Regele Carol al II-lea, Jurnal, II, 1939 - 1940 (fond citat), passim.

9. Gh. Buzatu, ed., România cu și fără Antonescu, passim (materialele întocmite de Gh. Tătărescu, I. Gigurtu, Al. Cretzianu, C. Vișoianu, Grigore Niculescu-Buzești, D.N. Ciotori).

10. Hoover Institution on War, Revolution, and Peace, Hoover Archives, Palo Alto/Stanford, California, USA, Collection Brutus Coste, Box No. 1 (studiu redactat în limba franceză, în 1942, intitulat Politica externă a României, 1919 - 1940.

11. Ibidem; apud Gh. Buzatu și colab., The Tragedy of Romania (1940), pp. 176 - 183.

12. Ibidem, p. 184; Hoover Archives, Collection Constantin Vișoianu, Box No. 2 (memorandum din 1946, intitulat Raporturile sovieto-române, 1939 - 1940). Vezi și memorandumul lui D.N. Ciotori - Frontiera de nord-est a României (august 1946). (Hoover Archives, Collection Brutus Coste, Box No. 1), ca și studiul lui Grigore Niculescu-Buzești - Politica externă a României și criza europeană (București, 1943) (Hoover Archives, Collection Brutus Coste, Box No. 1), toate în Gh. Buzatu, ed., op. cit., passim. În anul 1954, Al. Cretzianu a evocat evoluția raporturilor româno-sovietice cu deosebire în 1939 - 1940 în cadrul cursurilor universitare de sub auspiciile Fundației Regale Universitare Carol I din Paris (cf. Gh. Buzatu, ed. op. cit., pp. 59 - 67: lucrarea s-a tipărit și separat, în același an). Reținem din expunerea fostului diplomat român: "Modul în care Armata Roșie a cotropit Basarabia și Bucovina de Nord subliniază caracterul agresiv al acțiunii sovietice împotriva României. Trupele sovietice s-au dedat la acte de ostilitate..."

13. Gh. Tătărescu, Evacuarea Basarabiei și a Bucovinei de Nord, Craiova, Scrisul Românesc, 1940. Reținem din seria justificărilor premierului în funcție la 28 iunie 1940: "... În numele destinelor românești am implorat Majestatea Sa să lase guvernului sarcina să ia răspunderea jertfei ce țara era silită să facă, evacuând provinciile voievodale. N-am putut clinti hotărârea regească și numai pe temeiul răspunderilor sale constituționale guvernul a hotărât acceptarea ultimatumului [sovietic] ca singura soluție impusă de rațiune. Am hotărât acceptarea sub presiunea forței și a violenței împotriva dreptului și a dreptății. Am hotărât acceptarea care lasă deschise toate căile viitorului, preferând-o rezistenței, care, deschizând drumul și altor agresiuni împotriva României, putea pune în primejdie ființa însăși a statului român. Am hotărât acceptarea, pentru a menține intacte forțele armatei noastre, necesare apărării altor drepturi contestate ale neamului nostru" (ibidem, p. 24).

14. Gh. Buzatu, Romanian's Options in June, 1940, în "Nouvelles Études d'Histoire", vol. 9, Bucarest, Editura Academiei, 1995, p. 112 - 113.

15. Apud Gh. Buzatu și colab., The Tragedy of Romania (1940), p. 182 - 183.

16. Ibidem, p. 183.

17. Ne referim la dezbaterea științifică organizată de Secția de Istorie și Arheologie a Academiei Române (București, mai 1993), moderator fiind prof. dr. Dinu C. Giurescu, membru corespondent al Academiei Române.

https://biblioteca-digitala.ro

18. Vezi Gh. Buzatu Romanian's Options in June, 1940, în, loc. cit.; idem, Problema opțiunilor României în iunie 1940 reflectată în memorialistica unor mari actori ai evenimentelor, în "Memoriile Secției de Științe Istorice și Arheologice", seria IV, t. XVIII/1993, pp. 71 - 88; idem, Din istoria secretă..., II, pp. 239 - 268.

19. Idem, Romanian's Options in June, 1940, p. 125 - 126.

20. Ibidem, p. 126

21. Vezi și considerațiile lui V.M. Molotov, care, evident, justifică notele ultimative prezentate Bucureștilor sub rezerva recurgerii la forțele armate în caz de neacceptare a României (Felix Ciuev, ed., Sto sorok besed s Molotovam. Iz dnevniki..., Moskva, Terra, 1992, pp. 14 - 17). Despre efectul moral dezastruos al admiterii notelor sovietice la București cf. Elisabeth Barker, British Policy in South-East Europe in the Second World War, London, Macmillan, 1976, p. 72.

22. Cf. "Revista de Istorie Militară", București, nr. 6/1995, p. 13.

23. Grigore Gafencu, Misiune la Moscova, 1940 - 1941, ediție Ion Calafeteanu și colab. București, Editura Univers Enciclopedic, 1995, p. 231 (raport din 1 august 1941, prezentat de Grigore Gafencu lui Mihai Antonescu, ministrul de externe al României, pp. 228 - 233). A se cf. cu însemnările din 24 iunie 1946 ale aceluiași Grigore Gafencu (cf. Jurnal, iunie 1940 - iulie 1942, I, ediție Ion Ardeleanu, V. Arimia, București, Editura Globus, 1994, pp. 150 - 153).

24. În aprilie 1943, într-o prelecțiune susținută la Școala Superioară de Război din București, Mareșalul Ion Antonescu a exprimat rațiunile catastrofei României din iunie 1940: "... Anul 1940 ne-a adus catastrofa granițelor din cauza [1] (a) izolării noastre în spațiul internațional și [2] a politicii de echivoc dusă de România" (Mareșal Ion Antonescu, Istoria mă va judeca. Scrieri inedite, ediția C. Hlihor, București, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 1993, p. 147). Dimpotrivă, un specialist militar și istoric a opinat categoric: "Izolarea ei [a României] fiind completă, nu i-a rămas altă soluție decât să accepte condițiile Rusiei (subl. autorului)" (General Platon Chirnoagă, Istoria politică și militară a războiului României contra Rusiei Sovietice, 22 iunie 1941 - 23 august 1944, ed. a II-a revizuită și adăugită de autor, Madrid, Editura Carpații/Traian Popescu, 1986, p. 45).

25. Cf. Gh. Buzatu, Așa a început Holocaustul împotriva poporului român, București, Editura Majadahonda, 1995.

26. Vezi îndeosebi Pierre Renouvin, Jean-Baptiste Duroselle, Introduction a l'histoire des relations internationales, Paris, Librairie Armand Colin, 1964, passim.

27. În ultimul moment au intervenit în dezbaterea problemelor noi protagoniști. Astfel, muzeograful Floricel Marinescu (cf. suplimentul "Aldine", în "România liberă" din 5.VII. 1996, pp. 2 - 4), neglijând că studiul comparativ al forțelor "adverse" române și sovietice la 28 iunie 1940 a fost realizat în numeroase alte ocazii anterioare (cf. Ion Șișcanu, Vitalie Văratec, eds., Pactul Molotov-Ribbentrop și consecințele lui pentru Basarabia, Chișinău, Editura Universitas, 1991, passim; Nicolae Ciobanu, Capacitatea de luptă a Armatei Române în momentul ciuntirii teritoriale a României în anul 1940, în "Destin românesc", Chișinău-București, nr. 2/1994, pp. 9 - 20: Ioan Scurtu, Forțele politice din România și notele ultimative sovietice din 26 și 27 iunie 1940, in idem, pp. 21 - 29; Gh. Buzatu, Rolul factorului geopolitic în determinarea opțiunii României privind evacuarea Basarabiei și Bucovinei de Nord în 1940, în Geopolitica, I, ed. citată; pp. 482 - 503; Ion Șișcanu, Uniunea Sovietică-România, 1940, Chișinău, Editura ARC, 1995, passim; idem, Basarabia în contextul relațiilor sovieto-române, 1940 (Autoreferatul tezei de doctorat), Chișinău,

https://biblioteca-digitala.ro

1996, 44 p.). Pe de altă parte, Ion Ion reia dezbaterea pe tema Anul 1940 - anul începerii războiului sovieto-român, în "România liberă" din 28.VI.1996, p. 16; Neagu Djuvara, în "Sfera politicii", nr. 39/1996.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

BASARABIA ŞI BUCOVINA ÎN PLANURILE STRATEGICE ALE U.R.S.S. (anul 1940)

Serghei Hacman

Includerea Basarabiei şi a nordului Bucovinei la Uniunea Sovietică a avut loc în condiţiile apropierii sovieto-germane.

La 23 august 1939, la Moscova, a fost semnat Pactul sovieto-german de neagresiune[1] şi Protocolul adiţional secret la el[2]. Delimitarea "sferelor de interese" între U.R.S.S. şi Germania, prevăzută de protocol, "se găsea din punct de vedere juridic în contradicţie cu suveranitatea şi independenţa unor terţe ţări"[3]. După cum s-a subliniat în Hotărârea celui de-al II-lea Congres al deputaţilor poporului U.R.S.S. "Despre aprecierea politică şi legislativă a pactului Sovieto-german de neagresiune din 1939", care a acuzat faptul semnării protocolului adiţional secret: "Protocolul nu forma o nouă bază de drept pentru relaţiile Uniunii Sovietice cu terţe ţări, dar a fost folosit pentru înaintarea ultimatumurilor şi exercitarea presiunii asupra altor state, încălcând angajamentele juridice, care au fost luate faţă de ele"[4].

Protocolul adiţional secret de la 23 august 1939 a fost semnat în acel moment, când "Stalin a înţeles că a devenit arbitrul situaţiei". După părerea cercetătorului francez Stefane Courtois: "Fiecare dintre cele două tabere are o nevoie imperioasă de a se alia cu el. Va face deci târgul cu cel care oferă mai mult"[5].

Se poate presupune că încă de la semnarea protocolului adiţional secret din vara anului 1939 (care este considerat de istoricul rus Mihai Semireaga drept tratat de alianţă[6]), diplomaţia sovietică pornea de la intenţia de a lărgi teritoriul U.R.S.S. spre vest, având în vedere vechile pământuri ale Imperiului Rus care i-au fost luate la sfârşitul primului război mondial[7].

Vorbind despre imensele cedări teritoriale ale Germaniei faţă de Moscova pe contul unor ţări terţe, cercetătoarea germană Ingeborg Fleischauer remarcă următoarele: "Acestea îi asigurau lui Stalin, dacă el în acest timp era sigur de inevitabilitatea conflictului cu Germania, o centură, adică un câmp suplimentar, care îi era necesar desfăşurării diviziilor". Cedările teritoriale, după părerea istoricului, trebuiau să-l convingă pe Stalin de faptul că anume el, şi nu Hitler, este partea care a câştigat în amestecul acesta de diferite teritorii[8]. Nu întâmplător în scrisoarea din 18 iunie 1941, adresată lui Churchill, Stalin, accentuând complexitatea situaţiei create pe front, datorită agresiunii neaşteptate a Germaniei, scria: "Ne putem închipui, că poziţiile armatelor germane ar fi fost mult mai avantajoase, în cazul când armatele sovietice ar fi fost nevoite să primească lovitura trupelor germane nu în apropierea oraşelor Chişinău, Lvov, Brest, Belostok, Kaunas şi Vîborg, ci lângă Odessa, Kameneţ-Podolski, Minsk şi suburbiile Leningradului"[9].

După părerea autorului, în anul 1940, când conducerea sovietică ar fi fost sigură de inevitabilitatea războiului cu Germania, se pregătea de război, inclusiv în varianta de ofensivă[10], principalul argument în schimbările teritoriale a devenit cel strategic, teritoriul Basarabiei fiindu-i necesar Uniunii Sovietice ca un cap de pod pentru declanşarea unei ofensive spre bazinele petroliere ale României, ceea ce ar fi adus o daună substanţială aprovizionării Germaniei cu combustibil[11].

https://biblioteca-digitala.ro

În favoarea ipotezei: dacă nu aplicarea loviturii principale, cel puțin asigurarea unui rol esențial al României în planurile strategice ale Uniunii Sovietice, vorbește modul în care au fost dislocate unitățile Armatei Roșii la frontierele de vest ale U.R.S.S. în iunie 1941, când conducerea sovietică a început realizarea nemijlocită a pregătirilor pentru un conflict armat cu Germania.

Astfel, în primul eșalon strategic, căruia i-a revenit rolul unei "armate de invazie"[12], la frontierele României era desfășurată Armata a 9-a, formată în 1940 anume pentru înfăptuirea operațiunilor militare de alipire a Basarabiei la Uniunea Sovietică[13], și Armatele a 12-a[14] și a 18-a[15].

În al doilea eșalon strategic, care era considerat drept rezervă a comandamentului general[16], la frontiera cu România se afla Armata a 19-a[17] și a 16-a[18].

Astfel s-a reliefat planul strategic al sovieticilor: cea mai puternică armată din primul eșalon strategic, armata a 9-a, era îndreptată împotriva României, iar cea mai puternică armată din al doilea eșalon strategic, armata a 19-a, desfășurată nemijlocit în spatele ei - tot împotriva României[19].

Concomitent, corpurile aeropurtate ale Armatei Roșii erau desfășurate în așa fel încât puteau fi folosite fără dislocare: al 4-lea și al 5-lea - împotriva Germaniei, al 3-lea - contra României, primul și al doilea - atât împotriva României, cât și împotriva Cehoslovaciei sau Austriei (constituind un pericol esențial pentru magistralele petroliere montane din România)[20].

În direcția României se planifica să fie folosite și Flotila de pe Dunăre[21], corpul al 9-lea cu destinație specială[22] și brigăzile Zonei antiaeriene de sud[23].

În plus, despre faptul că direcția românească în planurile de agresiune ale U.R.S.S. era direcție prioritară, vorbește și faptul că, atunci când războiul a început nu așa cum se pregătea Stalin, de pe Frontul de sud-vest au fost transferate pe Frontul de vest armatele a 16-a și a 19-a[24].

Despre planificarea loviturii împotriva României vorbește și faptul că, deja la începutul războiului, acționând după planurile elaborate anterior, strategii sovietici își concentrau atenția în direcția sud-vest, obținând succese chiar în cele mai catastrofale condiții, pentru alte direcții de acțiune ale Armatei Roșii[25].

În pofida datelor destul de convingătoare despre concentrarea trupelor sovietice la frontiera cu România, ideea folosirii teritoriului Basarabiei în planurile strategice ale U.R.S.S., în prima perioadă al celui de-al doilea război mondial, în calitate de cap de pod pentru lovitura asupra petrolului românesc, în prezent este o ipoteză, asupra căreia istoricii ar trebui să depună încă eforturi să mediteze.

Luând în considerație ipoteza expusă mai sus, devine evidentă însemnătatea pe care o avea pentru Uniunea Sovietică includerea în imperiu, concomitent cu Basarabia, a nordului Bucovinei, deoarece U.R.S.S. obținea o legătură feroviară directă din Chișinău prin Cernăuți spre Lvov[26]. Interesul U.R.S.S. față de această magistrală se poate aprecia și din faptul că a fost necesară numai o zi pentru restabilirea traficului feroviar Lvov-Cernăuți[27]. Într-o scrisoare către secretarul de stat Weitzeker din 11 iulie 1940 Schulenburg sublinia: "După cum se știe, guvernul sovietic își justifică pretențiile prin faptul că Bucovina este populată de ucraineni. Dar întrucât aceasta se referă doar la partea de nord a teritoriului, în cele din urmă, Uniunea Sovietică s-a mulțumit numai cu această parte. Eu nu pot să scap de senzația că inspiratorii și autorii cerințelor de a ceda Bucovina de Nord au fost cercurile ucrainene de la Kremlin"[28]. După afirmația lui Schulenburg, în timpul convorbirilor, Stalin a fost gata să facă unele concesii în alte părți ale frontierei cu Germania, totodată considerând imposibil să facă aceasta în acele regiuni, "unde locuiesc ucrainenii"[29]. Potrivit opiniei ambasadorului, asemenea desfășurare a evenimentelor a fost posibilă datorită influenței tânărului diplomat Pavlov, pe care Stalin îl numea "micul nostru Ucrainean"[30]. Considerăm că acest Pavlov nu a jucat un rol esențial în hotărârea chestiunii date. Se poate presupune că motivul principal trebuie căutat în importanța pe care o atribuia conducerea sovietică capului de pod și asigurării lui cu comunicații[31].

În ce privește motivele modificărilor teritoriale în regiunea orașului Herța și împrejurimilor,

https://biblioteca-digitala.ro

dispunem de foarte puține informații. O anumită explicație se poate găsi în telegrama Comandamentului armatei a 3-a române din 29 iunie 1940, expediată de colonelul Halunga. În ea se remarcau, în special, următoarele: "Locotenentul trimis de colonelul Atanasiu (comandantul Grupării Tactice de pe Masivul Păduros Herța) să ia contactul cu elementele ruse, intrate în Herța, a comunicat că rușii au declarat că ei au greșit că au mers până la Herța"[32]. Regele României, Carol al II-lea, remarca în notele zilnice că orice încercare de a hotărî această problemă n-a avut succes: "Cum ne așteptam, U.R.S.S. nici nu vrea să vorbească despre Herța"[33]. Cu părere de rău, în istoriografia sovietică, ca și în cele din republicile fostei U.R.S.S., despre aceste evenimente nici nu se amintește. În ce privește presupunerea că aceste schimbări teritoriale s-au făcut datorită unei erori, ea, după părerea noastră, nu este convingătoare. Se poate presupune, totuși, că motivul principal constă în dorința părții sovietice de a schimba raportul distanței de la frontieră până la orașul Cernăuți cu distanța-capacitate de zbor a proiectilelor de tunuri grele.

Despre intenția guvernului sovietic de a realiza practic "interesul său față de Basarabia"[34] prima dată s-a declarat la sesiunea Sovietului Suprem al U.R.S.S., în 29 martie 1940. Molotov, atunci, a spus: "Printre țările meridionale vecine este una cu care noi nu avem un pact de neagresiune, România. Aceasta explică existența unei chestiuni litigioase nerezolvate, aceea a Basarabiei, a cărei anexare de către România nu a fost niciodată recunoscută de Uniunea Sovietică, cu toate că aceasta n-a pus niciodată chestiunea înapoierii Basarabiei pe cale militară"[35].

Declarația lui Molotov a stârnit o îngrijorare serioasă în cercurile guvernante ale Bucureștiului. Cum remarca a doua zi Gh. Tătărescu, prim-ministrul României, lui Fabrizius, solul Germaniei, și mai ales lui K. Clodius, plenipotențiarul ei, în raportul lui Molotov lipsesc atacurile directe împotriva României, dar, totuși, împrejurările cer de la România prelungirea înarmării. El a mulțumit Germaniei pentru vinderea către români a armamentului de captură polonez și a rugat să intermedieze la Moscova, ca ea să nu pretindă Basarabia. Reprezentanții germani au răspuns că relațiile germano-române vor depinde de faptul cum va îndeplini România obligațiunile sale economice față de Germania[36].

Deja la 17 iunie 1940, ministrul român de la Berlin s-a întâlnit cu subsecretarul de stat Woerman, care l-a "asigurat" că Uniunea Sovietică "nu ar pregăti nici o acțiune asupra Basarabiei". Două zile mai târziu, ministrul englez de la Helsinki, Vereker, informa Foreign Office-ul că în presa finlandeză, după surse germane, au apărut informații privind intenția guvernului sovietic "de a discuta chestiunea Basarabiei"[38].

La 23 iunie 1940 guvernul sovietic oficial a înștiințat Berlinul despre necesitatea realizării pretențiilor teritoriale sovietice față de România. După cum remarca în memoriile sale fostul consilier al ambasadei germane în U.R.S.S., Gh. Hilger, "guvernul sovietic, îngrijorat de succesele neașteptate ale Germaniei în Franța, a hotărât să-și lărgească și să-și întărească pozițiile în ritm accelerat, ca să obțină un folos maxim din rezultatul tratatelor încheiate cu Germania în legătură cu separarea intereselor mutuale"[39]. Ambasadorul german la Moscova, contele Schulenburg, comunica ministerului afacerilor externe: "Molotov mi-a făcut astăzi următoarea declarație. Soluționarea chestiunii Basarabiei nu mai suferă nici o amânare. Guvernul sovietic caută, deocamdată, să soluționeze chestiunea pe cale pașnică, dar el intenționează să utilizeze forța, dacă guvernul român va respinge acordul pașnic. Revendicările sovietice se extind și asupra Bucovinei, în care locuiește populație ucraineană"[40]. Argumentând necesitatea modificărilor teritoriale, în Bucovina partea sovietică se baza în primul rând pe factorul etnic, dar deoarece ucrainenii trăiau în mare parte la nordul provinciei, partea sovietică după ce Molotov și Schulenburg au avut o convorbire aprinsă la 25 iunie 1940, și-a limitat pretențiile doar la partea de nord a Bucovinei cu orașul Cernăuți[41].

În răspunsul ministerului german de externe către Schulenburg se menționa că Germania va rămâne fidelă înțelegerilor de la Moscova față de chestiunea Basarabiei. Referitor la Bucovina, se releva că pretențiile guvernului sovietic constituiau ceva nou pentru Germania. Se mai sublinia că Bucovina fusese o provincie a coroanei austriece, că ea era dens populată de nemți și că Berlinul trebuia să le poarte acestora o grijă deosebită[42].

https://biblioteca-digitala.ro

La 25 iunie Schulenburg îi comunica lui Ribbentrop: "Eu i-am atras atenția lui Molotov că renunțarea sovietelor la Bucovina, care n-a aparținut niciodată nici chiar Rusiei țariste, va favoriza substanțial reglementarea pașnică. Molotov m-a contrazis, spunând că Bucovina constituie ultima parte care mai lipsește dintr-o Ucrainâ unificată și tocmai din această cauză guvernul sovietic trebuie să acorde importanță cuvenită rezolvării acestei probleme, în mod simultan cu problema Basarabiei"[43].

Argumentând necesitatea modificărilor teritoriale, partea sovietică folosea și factorul etnic. Nu întâmplător, în cunoscuta notă înaintată României la 26 iunie, se vorbește, între altele, despre transmiterea "către Uniunea Sovietică a acelei părți a Bucovinei, a cărei populație este legată în marea sa majoritate de Ucraina Sovietică prin comunitatea sorții istorice, cât și prin comunitatea de limbă și compoziție națională"[44].

Motivația etnică a fost folosită și referitor la Basarabia. Însă în cazul acesta ea era evident neântemeiată, deoarece se afirma că Basarabia este "populată în principal cu ucraineni"[45]. Chiar în timpul convorbirii confidențiale cu ministrul României la Moscova, Gh. Davidescu, la obiecțiile acestuia privind componența etnică, Molotov declară că "partea dominantă a populației este ucraineană"[46]. În ce privește Bucovina el (Molotov - n.n.) observă că nu este vorba de întreaga provincie, ci numai de partea nordică, legată cu Basarabia, "în care majoritatea sunt ucraineni"[47].

Cu înmânarea notei ultimative din 26 iunie 1940 U.R.S.S. a încălcat față de România:

- articolele 1 și 2 ale Pactului Briand-Kellogg din 27 august 1928, în conformitate cu care părțile contractante condamnau "metoda recurgerii la război pentru reglementarea diferendelor internaționale", stipulau "renunțarea la război ca instrument de politică națională" în relațiile dintre ele și recunoșteau că "reglementarea sau soluționarea tuturor diferendelor și conflictelor de orice natură sau ordine, ce puteau apare între puterile contractante, urma să fie înfăptuită numai prin mijloace pașnice"[48]. (E de remarcat că în răspunsul guvernului sovietic la invitația de a se alătura la acest pact, partea sovietică propunea să fie interzise "nu numai războaiele în interpretarea formal-juridică", dar și "așa acțiuni militare, ca de exemplu intervenția, blocada, ocuparea militară a teritoriilor străine, porturilor străine etc."[49]. În afară de aceasta, partea sovietică socotea că în calitate de moduri nepașnice trebuie să fie considerate și "refuzul la reluarea relațiilor pașnice între popoare, acțiunile, care înseamnă înlăturarea modalităților pașnice ale reglementării diferendelor, încordarea relațiilor ce contribuie la crearea atmosferei, care înlesnește declanșarea războiului"[50]);

- Protocolul de la Moscova din 9 februarie 1929, prin care semnatarii lui: U.R.S.S., Estonia, Polonia, Letonia și România urgentau intrarea în vigoare, în ce le privea, a Pactului Briand-Kellogg[51];

- Prevederile Convenției de la Londra privind definirea agresorului, semnată de România, Estonia, Polonia, Turcia, U.R.S.S. și alții, din 24 mai 1933, în scopul "de a asigura tuturor popoarelor inviolabilitatea teritoriilor țării lor"[52];

- clauzele de bază ale Ligii Națiunilor: "de a nu recurge la război, de a susține în publicitate deplină relațiile internaționale, care se bazează pe dreptate și onestitate, de a respecta strict dreptul internațional..."[53];

De îndată ce intră în posesia ultimatumului sovietic, guvernul român a avertizat guvernele Germaniei, Italiei, Turciei, Iugoslaviei și Greciei, declarându-le că era gata să reziste agresiunii sovietice. În nota Externelor, se sublinia că "Bucureștii sunt dispuși să discute cu Uniunea Sovietică", dar nu pot lua în considerație "un ultimatum". România dorea să cunoască punctele de vedere ale guvernelor respective[54].

Conducerea politică a României s-a adresat guvernelor german și italian, pentru a afla care era poziția lor față de situația creată și dacă ele înțeleg să intervină la Budapesta și la Sofia, "spre a împiedica orice agresiune sau amenințare"[55].

Guvernelor statelor aliate (Turciei, Iugoslaviei și Greciei) li se cerea să precizeze dacă se poate conta să primească, în cazul unui atac bulgar sau unguresc concomitent cu agresiunea sovietică, asistență militară prevăzută de Pactul Antantei Balcanice[56].

Reich-ul a sfătuit să cedeze și a comunicat că, datorită angajamentelor sale din vest, nu o

https://biblioteca-digitala.ro

va putea sprijini decât în ameliorarea operațiunilor de evacuare. Ribbentrop i-a transmis lui Fabrizius să comunice României "să se supună cererii guvernului sovietic"[57]. Aproape peste un an, Berlinul a profitat de situația care s-a creat în urma realizării pretențiilor ultimative. În timpul întâlnirii de la München din mai 1941, Hitler i-a propus mareşalului I. Antonescu să participe la realizarea planului "Barbarossa", remarcând că pentru România aceasta-i unica posibilitate de a recăpăta Basarabia şi partea de nord a Bucovinei, propunându-i totodată şi alte teritorii sovietice până la Nipru pentru a le ocupa şi administra[58]. După părerea istoricului german A. Hillgruber, "pe Hitler îl îngrijora mai puțin participarea militară a României la război, şi mai mult sistarea livrărilor de petrol românesc către Reich"[59].

Despre poziția Italiei guvernul român a aflat din raportul telefonic al lui R. Bossy, Ministrul României la Roma, în care se menționa că "guvernul italian consideră de un interes european esențial, nu numai pentru România, dar şi pentru celelalte țări, ca România să evite un conflict cu Uniunea Sovietică"[60].

Turcia făcea cunoscut că ea nu era în măsură să răspundă înainte de-a se fi supus chestiunea Consiliului de Miniştri, a cărui reuniune imediată era împiedicată de faptul că mai mulți miniştri se aflau în provincie[61]. Vom remarca faptul, că România a primit de la Ankara un răspuns pozitiv, pe care România era în drept să-l primească şi de la ceilalți aliați ai săi, dar numai a doua zi, care anula însemnătatea lui practică.

Guvernul Greciei a comunicat că el nu poate să răspundă înainte de a se fi consultat cu ceilalți aliați din Antanta Balcanică şi formula speranța că România va şti să evite compromiterea păcii în Balcani[62].

Iugoslavia se declara hotărâtă să nu neglijeze nimic "pentru a deturna Ungaria şi Bulgaria de la un act nesăbuit", dar adaugă că, în cazul în care totuşi aceste state ar intra în război contra României, guvernul iugoslav "se va concerta" imediat cu guvernele turc şi grec în vederea studierii noii situații şi aplicării circumstanțelor actuale ale obligațiilor contractuale[63].

Având în vedere termenul extrem de scurt, pus de ultimatum, aceste răspunsuri evazive echivalau de fapt cu replici negative[64]. Aşadar, România nu putea să aştepte ajutor din partea Antantei Balcanice, care, după aprecierea generalului Weigand, comandantul trupelor franceze în Orient, putea să pună sub arme mai mult de 100 divizii[65].

Nu putea guvernul român să aştepte ajutor nici din partea Angliei şi Franței. Încă în perioada postbelică România încerca să clarifice poziția statelor Occidentului în cazul unei agresiuni sovietice. La 13 aprilie 1939 România a primit garanții din partea Angliei şi Franței[66], funcționarea cărora era considerată de cercurile politice anglo-franceze aproape ireală[67]. Ba mai mult, garanțiile fuseseră menite să acopere doar eventualitatea unei agresiuni din partea Germaniei[68]. Guvernul român, fiind îngrijorat şi de posibilitatea unor agresiuni din partea Ungariei, Bulgariei, şi mai ales din partea Uniunii Sovietice, după un anumit efort a reuşit să obțină în decembrie 1939 garanții din partea guvernului britanic, în cazul unei agresiuni sovietice, dar valabile numai dacă Turcia ar veni imediat în ajutorul României, şi în plus nu ar exista temeri privind opoziția Italiei[69]. Vom menționa că la sfârşitul lui iunie 1940 îndeplinirea acestor condiții era imposibilă, deoarece Italia încă de la 10 iunie se afla de acum în stare de război"[70], iar cercurile guvernante ale Turciei căutau mijloace de a semna un pact cu Moscova[71]. În această perioadă Franța era de acum zdrobită, semnase armistițiul şi de aceea nu putea, iar Anglia, după înfrângerea de la Dunkerk, nu vroia sau nu era în stare să îndeplinească garanțiile date guvernului român[72]. Pe lângă toate acestea, luând în considerație şi faptul că existența garanțiilor anglo-franceze încurcau relațiilor cu Germania[73], la 1 iulie 1940 România a renunțat la ele[74].

La 27 iunie în Bucureşti au avut loc două Consilii de Coroană, la care preşedintele Consiliului şi ministrul afacerilor străine au comunicat nota ultimativă Sovietică şi răspunsul dat de Germania şi Italia. Dezbaterile treceau sub semnul izolării României şi a imensei primejdii ce plana asupra ei. În discuții s-au manifestat două orientări: rezistența în fața ultimatumului sovietic - pornea de la sentimentul onoarei naționale, şi acceptarea lui, pornea de la realitatea militaro-

https://biblioteca-digitala.ro

politică. Calculul rece şi inexorabil al raportului de forţe a dus la acel fapt, că în decurs de câteva ore a fost schimbată brusc opinia majoritară a Consiliului: dacă la primul Consiliu de Coroană, întrunit la orele 12, au fost 11 voturi împotriva acceptării ultimatumului, 10 pentru; 5 pentru discuţii şi 1 rezervat, la cea de-a doua întrunire a aceluiaşi Consiliu, la orele 21, repartiţia voturilor a fost cu totul alta: 19 pentru acceptarea ultimatumului sovietic, 6 contra şi 1 "expectativ"[75].

Ministrul României la Moscova a prezentat în noaptea de 27 - 28 iunie lui Molotov nota prin care guvernul român se declara "gata să procedeze imediat şi în spiritul cel mai larg la discuţia amicală şi de comun acord a tuturor propunerilor emanând de la guvernul sovietic"[76].

Molotov a remis imediat o a doua notă sovietică în care califica de "imprecis" răspunsul guvernului român şi cerea "În decurs de patru zile, începând cu orele 14.00, ora Moscovei, să se evacueze teritoriul Basarabiei şi părţii de nord a Bucovinei de trupele româneşti"[77].

La 28 iunie, orele 11 Gh. Davidescu primise nota de răspuns de la Bucureşti: "Guvernul român, pentru a evita gravele urmări ce le-ar avea recurgerea la forţă şi deschiderea ostilităţilor în această parte a Europei, se vede silit să primească condiţiile de evacuare specificate în răspunsul sovietic"[78].

Astfel, guvernul României nu a consimţit la cedarea Basarabiei şi a părţii de nord a Bucovinei, ci numai la evacuarea unor teritorii sub ameninţarea forţei. Această hotărâre era bazată pe:

1) Înfrângerea catastrofală a armatei franco-britanice şi armistiţiul francez, în urma cărora garanţia din 13 aprilie 1939 devenea inoperantă;

2) Avizul ministrului de Război şi al şefului Marelui Stat Major că, lipsa de material greu şi de rezerve de muniţii, armata română nu ar putea lupta singură mai mult de trei luni împotriva Armatei Roşii;

3) Presiunea categorică a Germaniei şi Italiei;

4) Atitudinea ameninţătoare a Ungariei şi Bulgariei, în timp ce nu se putea conta pe asistenţa aliatelor României, Iugoslavia, Turcia şi Grecia[79].

De jure România a cedat aceste teritorii cu mult mai târziu, şi anume la 10 februarie 1947, la Paris, semnând tratatul de pace despre frontiera sovieto-română, conform căruia ea era stabilită aşa cum a fost la 1 ianuarie 1941[80], linia frontierei stabilite fiind, în principiu, politică şi nu etnică[81]. Cu această semnătură, în chestiunea integrităţii naţionale, România s-a transformat din obiect în subiect al relaţiilor internaţionale.

Cu toate acestea, unele cercuri politice ale României îşi manifestau protestul faţă de hotărârea Consiliului de Coroană cu privire la cedarea la nota ultimativă sovietică[82], socotind că armata română trebuia să opună rezistenţă. Se considera "drept un lucru sigur că germanii nu intenţionau să permită Rusiei să se extindă nedefinit" după ce România va fi înfrântă[83]. După cum îşi amintea generalul german K. Tippelskirh, "Hitler era grozav de nemulţumit de această schimbare a frontierelor, deoarece Uniunea Sovietică a ajuns în această împrejurare la o apropiere îngrozitoare de regiunile petrolifere ale României, exploatarea cărora avea pentru Germania un rol de premiză indispensabilă pentru a duce cu succes războiul. De aceea el a hotărât să întemeieze un obstacol trainic pentru a încurca orice intenţie a Uniunii Sovietice de a se extinde şi mai departe la sud-est"[84]. Trebuie să atragem atenţia asupra faptului că la sfârşitul lui iunie 1940 cea mai mare parte a trupelor germane se găsea la vestul Europei, iar în direcţia est Germania avea nu mai mult de 10 divizii[85]. După părerea cercetătorului-ziarist american W. Shirer, dacă Stalin ar fi desfăşurat ofensiva împotriva Germaniei în iunie 1940, atunci, posibil, Armata Roşie ar fi ajuns până la Berlin mai degrabă decât nemţii ar fi reuşit să organizeze o rezistenţă mult-puţin serioasă[86].

Autorul e convins că anume acest concurs de împrejurări a jucat rolul unui factor decisiv, datorită căruia Germania a cedat partea de nord a Bucovinei, prima depăşire de către Stalin a limitelor teritoriale ale acordurilor secrete din august-septembrie 1939.

Mai târziu factorul etnic nu era în genere luat în consideraţie de diplomaţia sovietică. G. Hilgher scria în memoriile sale: "Includerea Bucovinei de Nord în componenţa Uniunii Sovietice constituia o încălcare a acordurilor germano-sovietice. Când ambasadorul i-a exprimat lui Molotov

https://biblioteca-digitala.ro

un protest împotriva acestui act, acesta nu numai că a încercat să îndreptățească pasul sovietic, dar şi a adăugat că, în caz că guvernul sovietic va manifesta un interes față de includerea şi a Bucovinei de Sud, el (guvernul sovietic - n.n.) aşteaptă sprijin din partea guvernului german"[87]. Deja după "alipire" (acest termen a fost folosit de două ori de V. Molotov în raportul său la sesiunea a VII-a a Sovietului Suprem al U.R.S.S. pe data de 1 august 1940)[88] şi după adoptarea legii cu privire la includerea părții de nord a Bucovinei şi a județelor Hotin, Cetatea Albă şi Izmail ale Basarabiei în componența Republicii Sovietice Socialiste Ucrainene[89], Moscova, contrar principiului etnic, a ridicat din nou chestiunea părții de sud a Bucovinei. Astfel, în timpul convorbirii cu Hitler, la 13 noiembrie 1940, Molotov, căruia i-a revenit onoarea dubioasă de a fi singurul dintre conducătorii politici sovietici care i-a strâns mâna lui Hitler[90], a declarat că în noile împrejurări "Germania trebuie să înțeleagă cointeresarea rușilor în Bucovina de Sud". Führerul a răspuns la aceasta "că dacă chiar numai o parte din Bucovina va rămâne sub stăpânirea Rusiei, apoi şi aceasta va fi o cedare considerabilă din partea Germaniei. În corespundere cu înțelegerea orală, fostul teritoriu austriac trebuie să facă parte din sfera de influență germană. În afară de aceasta, teritoriile care au intrat în zona rusească au fost indicate cu numele, de exemplu, Basarabia. Referitor la Bucovina în acord nu există nici un cuvânt"[91]. Un fost cercetător sovietic scria mai târziu în memorii: "Eu nu ştiam cum au decurs tratativele, dar atunci când Molotov, înainte de a pleca la Moscova, a organizat în edificiul ambasadei sovietice o primire de răspuns, la recepție dintre conducătorii Germaniei a participat numai Ribbentrop. Comunicările lui Molotov şi ale lui Ribbentrop au fost strict oficiale, iar însăşi recepția a durat numai 30 de minute[92].

Raportul de forțe în estul Europei în această perioadă se deosebea de cel din iunie 1940. Mai înainte de aceste evenimente, la 26 august, Hitler a dat ordin să fie transferate din Occident în Polonia 10 divizii infanterie şi 2 divizii de tancuri. Trupele de tancuri, după ordinul lui Hitler, trebuiau să fie desfăşurate la sud-estul Poloniei în aşa mod, ca să aibă posibilitatea de a interveni în caz de necesitate pentru a apăra regiunile petroliere române[93]. Deci, Sudul Bucovinei devine o fisură esențială (după părerea lui F. Constantin - prima fisură)[94] în relațiile între Stalin şi Hitler, adică un măr al discordiei[95]. Cum îşi amintea ulterior generalul K. Tippelskirh: "În lumina evenimentelor ulterioare pare neclar, aştepta oare Hitler de la această vizită o îmbunătățire a relațiilor ruso-germane sau tratativele cu Molotov îi erau necesare mai mult pentru a-şi întări propria părere despre nenecesitatea de a căuta în 1941 un conflict cu Uniunea Sovietică"[96].

Pe parcursul convorbirilor germano-sovietice s-a invocat nu o dată necesitatea schimbărilor de frontieră pe baza principiului etnic. Acest argument era folosit mai ales de partea sovietică, care se referea foarte insistent, dar destul de stângaci, la problema ucraineană. Probabil, ar trebui să amintim fraza rostită de Stalin în timpul înmânării lui Schulenburg a textului comunicatului comun sovieto-german despre intrarea trupelor sovietice în Polonia în toamna anului 1939: "Dar nu uitați că nici romanii antici nu intrau în luptă goi, ci se apărau cu scuturile. Şi astăzi rolul acestor scuturi, care ne apără de opinia publică a popoarelor noastre, îl joacă comunicatele alcătuite cu măiestrie"[97]. Aşadar, în timpul hotărârii problemelor teritoriale complicate la vestul U.R.S.S. (inclusiv ale Basarabiei şi Bucovinei), factorul etnic nu era considerat de conducerea sovietică drept principal, ci juca rolul unui "scut". Prioritari erau considerați factorii geopolitici şi geostrategici.

Analizând evenimentele anului 1940, putem conchide, că în calitate de instrument de bază pentru includerea Basarabiei şi nordului Bucovinei, în contextul încheierii pactului sovieto-german de neagresiune şi protocolului adițional secret al lui, au fost folosite trupele regulate ale Armatei Roşii. Operațiunile militare ale Armatei Roşii în vara anului 1940 au fost bine chibzuite şi pregătite. Ele se bazau pe întregul potențial economic, militaro-strategic, politic etc.

Prin directivele comisarului poporului pentru apărare nr. OV/583 şi OV/584 unităților regiunii militare speciale Kiev şi ale regiunii militare Odessa li s-a dat dispoziția să se pună în stare de luptă. Directivele cu privire la concentrarea trupelor sovietice pe linia de frontieră sovieto-română au fost date în perioada 15 aprilie - 10 iunie 1940[98].

În scopul pregătirii şi efectuării operațiunilor militare, prin joncțiunea celor două regiuni ale

https://biblioteca-digitala.ro

armatei sovietice, a fost creat Frontul de Sud, care avea în componența sa armatele 5, 9 şi 12. Efectivul era constituit din 23 divizii de trăgători: 2 divizii motorizate şi trăgători şi 6 divizii de cavalerie, 11 brigăzi de tancuri şi 3 brigăzi de trupe aeropurtate, precum şi 30 regimente şi 4 divizioane de artilerie[99].

În ce priveşte efectivul armatei române la data de 15 iunie 1940, adică în ajunul operațiunii militare sovietice, în partea de est a României erau desfăşurate 25 divizii de infanterie, două brigăzi puşcaşi de munte, o brigadă motomecanizată şi o divizie de cavalerie motorizată[100]. Majoritatea acestor formațiuni erau dislocate în vechiul Regat.

Pentru acționarea trupelor erau pregătite două variante; varianta de bază prevedea un plan de acțiuni pentru cazul, când guvernul României nu va accepta evacuarea Basarabiei şi Bucovinei. În această situație urma să se execute o lovitură concentrată prin intermediul armatei a 12-a de-a lungul Prutului în direcția oraşului Iaşi, iar armata a 9-a trebuia să declanşeze ofensiva la sud de Chişinău, spre Huşi. Planul militar prevedea încercuirea trupelor române în regiunea Bălți-Iaşi. Varianta a doua prevedea acțiuni în cazul, când trupele române urmau să se retragă de bună voie la vest de Prut. Misiunea trupelor sovietice, conform acestui plan, consta în ieşirea foarte rapidă la Prut, pentru a lua sub control retragerea trupelor române. Drept bază a acțiunilor a fost adoptată varianta întâia. Pe direcțiile principale ale ofensivei a fost asigurată o superioritate, mai mult decât triplă, de forțe şi mijloace[101].

La începutul lunii iunie 1940 a fost semnat ordinul de luptă nr. 120 al Comisariatului apărării al Uniunii R.S.S., precum şi directiva nr. 0140 a Direcției Politice Principale a Armatei Roşii, care dictau să fie ocupate toate centrele vitale importante ale Basarabiei. Începând cu 10 iunie, adică cu 16 zile înainte de înmânarea notei Guvernului Sovietic către Davidescu, ambasador al României la Moscova, referitor la Basarabia şi partea de nord a Bucovinei[102], 24 divizii ale Armatei Roşii au şi început realizarea sarcinilor stabilite[103].

În nouă zile, începând cu dimineața de 19 iunie, principalele fomații şi unități militare sovietice au sosit la punctele stabilite[104], deşi unele unități (diviziile de puşcaşi 192, 60, 124, 131, 62, 141, 146, brigăzile de tancuri 10 şi 38 ale Armatei 12, precum şi brigada de tancuri 49, regimentele de artilerie 331 şi 137 ale rezervei comandamentului general şi divizionul 34 al Armatei 5) mai erau încă în drum[105].

Pentru pregătirea operațiunii, încă în timpul marşului au fost nominalizați şi instruiți declamatori, agitatori, propagandişti, care le explicau ostaşilor "sarcinile marşului". La început soldaților li se vorbea despre oarecare "manevre militare"[106]. O întreagă expediție de câmp, dotată cu oameni, maşini, avioane a asigurat fără întrerupere Frontul de Sud cu ziare şi literatură specială. Pentru deservirea culturală a populației au fost organizate 6 brigăzi concertistice, două dintre ele având repertoriul în limba română, un ansamblu de dansuri moldoveneşti şi altul de muzică populară moldovenească, Teatrul dramatic, împărțit în două trupe[106a]. A fost pregătit un tren-tipografie, a fost completată redacția unui ziar în limba română, care de acum la 17 iunie se afla în marş[107].

Concomitent au început survolările spațiului aerian al României de către aviația sovietică. Numai Bucovina a fost survolată de 23 avioane sovietice, cele mai multe dintre ele avântându-se până la Cernăuți[108].

Paralel cu pregătirile pentru acțiuni militare, Uniunea Sovietică mobiliza partidele comuniste pentru susținerea politicii Kremlinului, dezorientând conducerea Kominternului de parcursul relațiilor sovieto-germane.

În declarațiile partidelor comuniste ale Marii Britanii, Franței, SUA, Italiei, Danermarcei, Belgiei, Olandei, Elveției din august-septembrie 1939 pactul sovieto-german de neagresiune era considerat ca apreciere a forței Uniunii Sovietice de către Hitler şi ca factor, care vă slăbi "încordarea internațională, va bara calea războiului şi va apăra pacea, libertatea şi independența popoarelor"[109].

În instrucțiunile secrete ale Kominternului pentru Europa orientală nr. 4007 din august 1939 "una dintre cauzele ce au determinat nereuşita pactului franco-anglo-sovietic şi care au

https://biblioteca-digitala.ro

precipitat încheierea pactului rus-german" era considerată "atitudinea nefavorabilă a Poloniei, a României şi a statelor baltice faţă de Rusia"[110].

La 30 decembrie 1939 a fost publicat manifestul comun al partidelor comuniste ale Marii Britanii, Franţei şi Germaniei în care se declara necesitatea luptei contra guvernelor ţărilor lor[111].

În acelaşi spirit, la 8 mai 1940, Comitetul Executiv al Internaţionalei Comuniste a adoptat Directivele pentru Partidul Comunist din România, în care se aprecia: "Regimul reacţionar al unei dictaturi fasciste din România, care până la înfrângerea aliaţilor în Norvegia a desfăşurat o politică de orientare spre Anglia şi Franţa, sprijinite de SUA, dar o desfăşura cu precauţie, sub lozincile "neutralităţii" şi "apărării graniţelor", în prezent vede "izolarea şi neputinţa sa". Documentul preciza: "În faţa Partidului Comunist, a clasei muncitoare şi a popoarelor din România stă sarcina de a nu admite atragerea României în război. Să nu admită transformarea României în cap de pod al imperialiştilor englezi şi francezi împotriva U.R.S.S.". Se cerea ca P.C.R. să sprijine rezolvarea pe cale paşnică a chestiunii Basarabiei şi a problemelor litigioase cu ţările balcanice vecine[112].

La 28 iunie 1940 trupele Frontului de Sud au trecut Nistru şi au pătruns pe teritoriul Basarabiei şi nordului Bucovinei. Trupele române aveau ordin să se retragă în mod organizat. În ordinul de luptă al Marelui Stat Major român, Secţia Operaţiilor, nr. 5688/e din 28 iunie 1940 se spunea: "1. Guvernul a hotărât evacuarea Basarabiei şi Bucovinei de Nord şi ducerea rezistenţei pe Prut. 2. Evacuarea trebuie să fie terminată în 4 zile, până la 2 iulie inclusiv, ora 12 românească. 3. Oraşele Cernăuţi, Chişinău şi Cetatea Albă vor trebui evacuate şi predate astăzi 28 iunie, ora 20. Restul teritoriului va fi evacuat succesiv, în 4 etape..."[113].

În timpul retragerii trupelor române şi înaintării trupelor sovietice au avut loc ciocniri, încălcări grave ale condiţiilor transmiterii teritoriilor, care au pricinuit stingerea multor vieţi omeneşti. Cum sublinia generalul Ţenescu, şeful Marelui Stat Major român, la 29 iunie 1940: "În ciuda tuturor măsurilor de prevedere luate de autorităţile române, timpul scurt şi ritmul infernal în care ne-a fost impusă evacuarea, precum şi atitudinea adeseori incorectă în care înţelegeau sovieticii să preia ţinuturile revendicate - au dus la.multe şi regretabile incidente"[114].

Pe parcursul intrării în teritoriul Basarabiei şi nordului Bucovinei unele formaţiuni de tancuri sovietice erau nevoite să se oprească în faţa câmpurilor minate, barierelor şi şanţurilor antitanc. Nefiind dotate cu unităţi de geniu, ele făceau popasuri de câteva ore. Calea ferată Bender-Chişinău-Ungheni era minată, o parte din şine erau demontate, câteva poduri-avariate. Pe parcurs Corpul 35 puşcaşi era nevoit să zidească poduri şi drumuri avariate în timpul evacuării trupelor româneşti (Decalău, Corjova, Budeşti)[115].

Din cauza organizării proaste a forţării Nistrului de Regimentul 556 al Diviziei 169 Infanterie s-au înecat trei persoane. Din efectivul material al Corpului 37 Infanterie s-au scufundat două tancuri-amfibii. În zona de acţiune a Armatei 9 a fost doborât un avion "U-2". În Brigada 36 Tancuri a fost avariată o autocisternă. În timpul forţării Nistrului s-a răsturnat o luntre cu 30 de soldaţi, din care 16 s-au înecat, s-au pierdut 8 mitraliere, o parte din puşti şi muniţii[116].

Au fost înregistrate cazuri, când unele unităţi militare sovietice au făcut uz de artilerie şi tancuri. Într-o telegramă sovietică din 29 iunie se spunea: "Lângă Corneşti, în zona de acţiuni a Armatei 9, unităţile Diviziei 5 Infanterie au fost atacate de trupele româneşti. Ca rezultat, au fost ucişi doi soldaţi ruşi şi 60 de soldaţi români"[117]. La 29 iunie, dincolo de Chişinău, unităţile Diviziei 15 motomecanizate s-au ciocnit cu trupele româneşti, în urma cărui fapt şi-au pierdut viaţa un soldat roşu, 124 ostaşi şi ofiţeri români[118].

La punctul Herţa au avut loc numeroase incidente cauzate de depăşirea liniei demarcaţionale de către trupele sovietice. În raportul informativ al Biroului de Statistică Militară Iaşi din 29 iunie 1940, se spunea: "Azi tancurile sovietice au intrat în Herţa. Tancurile au deschis foc, omorând pe căpitanul Boroş şi doi soldaţi şi rănindu-l pe sublocotenentul Dragomir. În urma parlamentărilor s-au retras la ieşire - nord-vest Herţa"[119]. Un locotenent şi un caporal român au fost împuşcaţi de evreii din Herţa, iar comandantul unităţii de cavalerie a dat ordin de tragere, înregistrându-se morţi şi răniţi de ambele părţi, inclusiv printre evrei[120]. Un martor ocular relata: "După ce la 29 iunie au "cucerit" astfel Herţa (trupele sovietice - n.n.) au încercat să-şi continue drumul, dar la 11 km distanţă de Herţa, la punctul denumit "Stejarul", îi aştepta colonelul Botă,

https://biblioteca-digitala.ro

comandantul Regimentului de artilerie din Bacău cu şoseaua minată şi cu obstacole antitanc. Românii nu mai aşteaptă şi trag o salvă de avertisment cu unul din tunuri. Ruşii ridică un steag alb, deschid trapa de la un tanc, iar un ofiţer întreabă nevinovat "de ce trageţi?". Înţelegând că nu vor mai putea înainta, se opresc, îşi cer scuze "c-au greşit" ajungând până aici, dar aceasta nu i-a oprit, ca îndată ce-au coborât să bată chiar acolo ţăruşii de frontieră"[121].

Incidente similare au avut loc şi în alte sectoare. La Vadul Siret şi Vicşani, blindatele sovietice au depăşit linia de demarcaţie convenită, ocupând aceste localităţi. Un divizion român de cavalerie a ripostat însă. În timpul ciocnirii au fost capturate 20 de tancuri sovietice şi au fost făcuţi prizonieri mai multe sute de ostaşi. Ulterior, militarii capturaţi au fost eliberaţi, iar carele de luptă au fost predate trupelor sovietice, care s-au retras a două zi, punând capăt incidentului[122]. Au fost încălcări ale liniei demarcaţionale de către trupele sovietice în regiunea Maramureş, pe Valea Izei în direcţia Baia Borşa[123].

Retragerea trupelor române a influenţat negativ starea lor politico-morală şi capacitatea de luptă. Ba mai mult, în armată îşi făceau serviciul mulţi basarabeni, care nu doreau să plece în Regat. În aceste împrejurări nu numai unii soldaţi, ci şi echipe întregi lepădau armele şi plecau acasă. Divizia 12 Infanterie, care pleca din zona Căuşenilor şi consta în fond din basarabeni, de fapt a încetat să existe ca formaţiune militară. Regimentul 4 de la Cetatea Albă a depus în mod colectiv armele. Mulţi soldaţi au părăsit Divizia 26 Infanterie, lepădând şi ei armele. Din componenţa Diviziei 8 Infanterie numai Regimentul 29 s-a retras în mod organizat şi şi-a păstrat capacitatea de luptă, în schimb din Regimentul 54 în România au ajuns doar câteva grupe de ostaşi[124]. Regimentul 6 Roşiori Bălţi a fost desfiinţat. Din Divizia 15 Infanterie, care s-a retras dinspre Bender, au plecat 3000 de ostaşi. S-au destrămat mai cu seamă Regimentele 10, 20 şi 7 Infanterie. În Divizia 2 Cavalerie cele mai afectate au fost Regimentele 6 şi 7 Cavalerie. O situaţie asemănătoare exista în Diviziile 34 şi 27 Infanterie[125].

În unele cazuri trupele sovietice şi iniţiatorii locali urmăreau coloanele trupelor româneşti în retragere, le atacau şi le luau averea şi caii. În total Armata Roşie a capturat în această operaţiunea 52704 puşti, 4480 pistoale, 1071 puşti-mitraliere, 326 mitraliere, 40 aruncătoare de mine, 258 tunuri, aproximativ 15 milioane cartuşe pentru puşcă, 54309 grenade, 16907 mine, 79320 proiectile şi alt armament[126], 171 ace locomotive, 1899 de vagoane, 325 semivagoane, 38 autoturisme, 15 camioane, 3 tractoare, 1176 cai, 60 vite cornute, 220 oi[126a].

Toate cazurile expuse mai sus pun la îndoială adevărul afirmaţiilor din istoriografia sovietică despre rezolvarea problemei Basarabiei şi nordului Bucovinei "pe cale paşnică"[127], comunicărilor publicate în presa sovietică, inclusiv în ziarul "Pravda", despre aceea că înaintarea trupelor sovietice se desfăşura în mod planificat şi fără nici un fel de incidente[128].

Din păcate, nu dispunem de toate datele privind pierderile atât din partea sovietică, cât şi din partea română pe parcursul acestei operaţiuni. Problema deci urmează să fie rezolvată.

Atât de către trupele sovietice, cât şi de cele române au fost întreprinse anumite acţiuni militare şi administrative faţă de populaţia civilă. Ele aveau diferite motive. De pildă, unii reprezentanţi ai "cinovnicimii mari" (medici, învăţători, administratori) nu au reuşit să se evacueze şi au fost arestaţi în gări. La Tighina, direct în gară, au fost arestaţi toţi acei care erau gata să se repatrieze.

Mulţi basarabeni, care se aflau în Regat, aflând despre alipirea Basarabiei la Uniunea Sovietică, lepădau cu miile averea, intenţionând să se întoarcă acasă. Acest lucru era periculos, deoarece îi reţineau trupele româneşti. Numai în noaptea de 1 spre 2 iulie, lângă Ungheni au fost ucişi 20 de oameni, care treceau cu bărcile peste Prut în Basarabia[129]. Unităţile armatei 9 au ocupat la 3 iulie toate trecerile peste Prut şi au interzis evacuarea averii ofiţerilor, soldaţilor şi cetăţenilor civili, care mai doreau să se întoarcă în România.

Cei care reuşeau să treacă Prutul se pomeneau supravegheaţi rigid de Armata Roşie: ei erau nevoiţi să treacă aşa-zisul "control de filtrare". Între 29 iunie şi 3 iulie 1940 la Ungheni se adunaseră peste 100 mii de persoane. Cam acelaşi număr de refugiaţi se adunaseră şi la Izmail, Rieni şi alte oraşe basarabene. În total pe parcursul a 7 zile din România au emigrat mai mult de 125 de mii de oameni[130]. Mulţi dintre ei mai târziu au avut de suferit în condiţiile regimului stabilit

https://biblioteca-digitala.ro

de organele securității statului (Represiunile politice în aceste teritorii au cuprins de la 67 mii până la 89,5 mii de oameni[131]. Numai în perioada 10-13 iunie 1941 din nordul Bucovinei au fost internați în taberele de concentrare în Republica Autonomă Komi 924 de oameni, iar 5 mii de membri al familiilor lor au fost deportați în Siberia şi Republica Kazahstan[132]. La 1 aprilie 1941 lângă satul bucovinean Fântâna Albă au fost masacrate câteva sute de persoane care vroiau să se repatrieze în România[133]). Mulți au fost concediați din serviciu. La căile ferate ale Basarabiei în iulie-decembrie 1940 au fost concediați 200 de feroviari din motivul că în trecut au fost membri ai partidelor burgheze. În județul Cahul au fost concediați 417 oameni ca aparținând clasei burgheze sau având în trecut legături cu administrația românească din Basarabia. Şi aşa era şi în celelalte județe incluse în U.R.S.S.[134].

Aşadar, operațiunea militară a Armatei Roşii din iunie-iulie 1940 în Basarabia şi în partea de nord a Bucovinei a fost efectuată după toare regulile artei militare. Scopul ei consta în transpunerea în fapt a punctului 3 al protocolului adițional secret (în privința Basarabiei) şi nu numai atât (partea de nord a Bucovinei şi ținutul Herța). Pentru aceasta au fost folosite toate mijloacele disponibile: forța militară şi tehnica de război, presiunea militară locală, serviciul de informații militare, precum şi cel de contraspionaj şi informații, serviciul de agitație şi propagandă. Au fost victime de ambele părți, inclusiv din rândul populației civile.

Astfel, se poate conchide, că în planurile strategice ale U.R.S.S. referitor la Basarabia şi partea de nord a Bucovinei un rol important, conform opiniei noastre, l-au jucat următoarele considerente:

1. Ambițiile imperiale ale lui Stalin şi ale conducerii sovietice. Anume aceasta a dus la semnarea tratatului sovieto-german de neagresiune din 23 august 1939 şi protocolului adițional secret acestuia, cu ajutorul căruia Moscova oficial intenționa să-şi largească teritoriul la vest în limitele frontierelor fostului Imperiu Rus.

2. Expansionismul U.R.S.S., care se pronunța în tendința de a-şi lărgi teritoriul, inclusiv cu pământuri care niciodată nu au aparținut Rusiei țariste (nordul Bucovinei, mai târziu - Transcarpatia, Königsbergul). Cu aceasta nu o dată s-a recurs la necesitatea reglementării disputelor teritoriale bazate pe respectarea principiului etnic. Partea sovietică în mod intenționat, deşi nu totdeauna reuşit, folosea tema ucraineană, care juca rolul unui "scut", ce apăra intențiile adevărate de opinia publică mondială.

3. Întărirea frontierelor de sud-vest ale U.R.S.S., întemeind în aşa fel un câmp adăugător pentru desfăşurarea trupelor. În aceste împrejurări, uneori chiar contrar principiului etnic (de exemplu, ținutul Herța), rolul determinant îl jucau considerentele militaro-strategice.

4. Se poate presupune, că Stalin n-ar fi avut nimic contra să primească acces la petrolul românesc ca materie primă strategică. Pentru înfăptuirea acestui scop, teritoriul Basarabiei putea fi folosit ca un cap de pod pentru a da o lovitură zonelor petroliere Ploieşti, iar nordul Bucovinei - ca zonă, care asigura legătura feroviară directă Lvov-Chişinău. Acest scop se înscria organic intereselor geopolitice tradiționale ale U.R.S.S. (Imperiul Rus) în Balcani şi regiunea Strâmtorilor.

BESSARABIA AND BUKOVYNA IN THE STRATEGIC PLANS OF THE USSR (1940)
(Summary)

In our opinion, the following considerations played the most important role in the strategic plans of the USSR regarding Bessarabia and the northern part of Bukovyna:

1. The imperial ambitions of Stalin and Soviet authorities. It was this which stipulated signing the Soviet-German Nonagression Treaty on 23 August 1939 and the secret protocol appended to it, by the means of which the Soviet authorities intended to expand the territory of the USSR in the West to the boundaries of the former Russian Empire.

2. The expansionism of the USSR manifested in her desire to increase the territory at the expense of the lands which never before were a part of Russian Empire (northern part of Bukovyna, later-Transcarpathia, Königsberg). At the same time, there were numerous references to the necessity of settling the territorial disputes on the basis of ethnic principle. The Soviet side, though not always successfully but quite parsistently, turned to the Ukrainian issue, which performed a function of a "shield" hiding the actual intentions from the public opinion of the nations.

3. Reinforcement of the south-eastern frontiers of the USSR, accompanied by the

https://biblioteca-digitala.ro

emergence of an additional reason to mount the military presence. The strategic military considerations played a crucial role here, sometimes even contradicting the ethnic principle (e.g., the district of Herța).

4. It is natural to assume that Stalin did not mind getting access to the Romanian oil as a strategic raw material. In this respect, Bessarabia could have been viewed as a base for strike at the oil-bearing regions of Ploieşti, while the northern part of Bukovyna-as the territory ensuring direct railway connection Lvov-Chişinău. This task organically interlaced with some of the geopolitical interests of the USSR (Russia) in the Balkans and the region of the straits.

Note

1. SSSR - Ghermania. 1939 - 1941. Documentî i materialî o sovetsko-ghermanskih otnoşeniah s senteabria 1939 po iuli 1941 gg. (U.R.S.S. - Germania. 1939 - 1941. Documente şi materiale despre relaţiile sovieto-germane din septembrie 1939 până în iulie 1941), 2 vols., Vilnius, 1989, vol. 1, p. 61 - 62.
2. Novaia i noveişaia istoria, nr. 1/1993, p. 89 - 90.
3. "Pravda", 28 dec./1989.
4. Ibidem.
5. St., Courtois, "România liberă", Aldine, 29 mart./1996.
6. M., Semireaga, Tainî stalinskoi diplomatii. 1939 - 1941. (Tainele diplomaţiei staliniste), Moscova, 1992, p. 43.
7. W., Shirer, Vzlet i padenie tretiego reiha. (Înălţarea şi căderea celui de-al treilea reich), 2 vols., Moscova, 1991, vol. 2, p. 577.
8. I., Fleischauer, Pact Hitler. Stalin i iniţiativa ghermanscoi diplomatii. 1938 - 1939. (Pactul Hitler. Stalin şi iniţiativa diplomaţiei germane), Moscova, 1991, p. 292 - 293.
9. Perepisca Predsedatelea Soveta Ministrov SSSR s Prezidentami SŞA i Premier-Ministrami Velicobritanii vo vremea Velicoi Otecestvennoi voinî 1941 - 1945 gg. (Corespondenţa Preşedintelui Consiliului de Miniştrii al U.R.S.S. cu Preşedinţii SUA şi Prim-Miniştrii Marii Britanii în timpul Marelui război pentru apărarea Patriei 1941 - 1945) 2 vols., Moscova, 1958, vol. 1, p. 10 - 11.
10. D., Volcogonov, "Izvestia", 16 ian./1993; V., Danilov , "Komsomoliskaia pravda", 4 ianv./1992; V., Kiselev, Voenno-istoriceskii iurnal (mai departe - VIJ). nr. 2/1992; V., Suvorov, Ledokol. Kto nacial vtoruiu mirovuiu voinu?: Nefantasticeskaia povesti-document (Spărgătorul de gheaţă. Cine a început cel de-al doilea război mondial?: Descriere-document nefanastic), Moscova, 1993; V., Suvorov, Deni M. Kogda nacialasi vtoraia mirovaia voina?: Nefantasticeskaia povesti-dokument (Ziua M. Când a început cel de-al doilea război mondial?: Descriere-document nefantastic), Moscova, 1994; V., Suvorov, Posledniaia Respublica: Pocemu Sovetskii Soiuz proigral Vtoruiu mirovuiu voinu? (Ultima Republică: De ce Uniunea Sovietică a pierdut cel de-al doilea război mondial), Moscova, 1995.
11. S., Hacman, "Cernivţi" 24 iun./1994; Idem., Acta MD - "Sargetia", XXV, 1992 - 1994, p. 863 - 871.
12. A., Egorov, VIJ, nr. 10/1963, p. 31.
13. L., Kazakov, N., Tokarev, VIJ, nr. 1/1992, p. 83.
14. B., Aruşunian, VIJ, nr. 6/1973, p. 24.
15. E., Ziuzin, VIJ, nr. 1/1992, p. 28.
16. M., Zaharov, Gheneralinâi Ştab v predvoiennâe godî (Marele Stat Major în anii antebelici), Moscova, 1989, p. 262.
17. I., Bagramian, Tac nacinalasi voina (Aşa a început războiul), Kiev, 1975, p. 62.
18. M., Lukin, VIJ, nr. 7/1979, p. 4.
19. V., Suvorov, Ledokol, p.
20. Ibidem, p. 116.
21. Ibidem, p. 128 - 129.
22. M., Zaharov, op. cit., p. 272...
23. A., Koldunov, VIJ, nr. 4/1984, p. 15 -
24. Iu., Gorikov, Novaia i noveişaia istoria, nr. 3/1993, p. 39.
25. S., Hacman, Acta MD - "Sargeţia", XXV, 1992 - 1994, p. 866 - 867.

https://biblioteca-digitala.ro

26. Pactul Ribbentrop-Molotov şi consecinţele lui pentru Basarabia. Culegere de documente, Chişinău, 1991, p. 15.
27. "Pravda", 4 iul./1940.
28. Diplomaţia cotropitorilor: Repercusiunile ei asupra Basarabiei şi Bucovinei de Nord: Culegere de documente. Chişinău, 1992, p. 158.
29. Ibidem.
30. Ibidem, p. 159.
31. S., Hacman, op. cit. p. 865 - 869.
32. Bătălia pentru Bucovina, St., Neagoe, edit., Timişoara, 1992, p. 158.
33. I., Gherman, Istoria tragică a Bucovinei, Basarabiei şi ţinutului Herţa, Bucureşti, 1993, p. 84.
34. Novaia i noveişaia istoria, nr. 1/1993, p. 89 - 90.
35. "Pravda", 30 mart./1940.
36. M., Semireaga, op. cit. p. 261.
37. V. Fl., Dobrinescu, Bătălia diplomatică pentru Basarabia 1918 - 1940, Iaşi, 1991, p. 149.
38. Ibidem, p. 149 - 150.
39. Gh., Hilger, 1939-i: svidetelistva ocevidţa (1939: Dovezile unui martor ocular). În. Diplomaticeskii ejegodnik. 1989. Moscova, 1991, p. 329.
40. SSSR - Ghermania, vol. 2, p. 56.
41. Ibidem, p. 63.
42. Ibidem, p. 59 - 60.
43. Ibidem, p. 61.
44. Spokomvicina ukrainsika zemlea: Zbirnîc dokumentiv i materialiv (Pământul străvechi ucrainean: Culegere de documente şi materiale), Ujgorod, 1990, p. 381.
45. Ibidem, p. 380.
46. Pactul Molotov-Ribbentrop, p. 23.
47. Ibidem
48. Mejdunarodnâe otnoşenia i vneşneaia politica SSSR (Sbornic documentov 1871 - 1957 gg.). (Relaţiile internaţionale şi politica extrnă a U.R.S.S.. Culegere de dosumente), E.M. Ivanova, red., Moscova, 1957, p. 88 - 89.
49. Ibidem, p. 91.
50. Ibidem, p. 92.
51. Z.S., Belousova, Novaia i noveişaia istoria, nr. 6/1992, p. 51.
52. Mejdunarodnâe otnoşenia i vneşneaia politica SSSR, p. 93 - 94.
53. Gh. I., Morozov, Voprosî istorii, nr. 2 - 3/1992, p. 164.
54. V. Fl., Dobrinescu, op. cit. p. 153.
55. M., Muşat, I., Ardeleanu, România după Marea Unire, 2 vols, col 2, part. 2, Bucureşti, 1988, p. 1114 - 1115.
56. Ibidem.
57. V. Fl., Dobrinescu, op. cit. p. 154.
58. Niurnbergskii protess: Sbornic materialov (Procesul de la Nurnberg: Culegere de materiale), 8 vols., vol 3, p. 434.
59. A., Hillgruber, Hitler, Regele Carol şi Mareşalul Antonescu. Relaţiile germano-române, 1938 - 1944, Bucureşti, 1994, p. 90.
60. R., Bossy, Amintiri din viaţa diplomatică, (1918 - 1940), 2 vols, vol 2, St., Neagoe-edit., Bucureţti, 1993, p. 328.
61. A., Cretzianu, Politica externă a României 1919 - 1940. În: Gh., Buzatu, România cu şi fără Antonescu: Documente, relatări şi comentarii, Iaşi, 1991, p. 77.
62. Ibidem.
63. Ibidem.
64. Ibidem.
65. A., Hillgruber, op. cit., p. 98.
66. Documentî i materialî canuna vtoroi mirovoi voinî. 1937 - 1939 (Documente şi materiale din ajunul celui de-al doilea război mondial (2 vols, vol 2, Moscova, 1991, p. 69 - 70.
67. A., Cretzianu, Ocazia pierdută, Bucureşti, 1995, p. 23.
68. Ibidem, p. 234 - 235.

https://biblioteca-digitala.ro

69. Ibidem, p. 22.
70. A., Vinogradov, Voprosî istorii, nr. 10/1992, p. 66.
71. Macfil A.L. The Turco-Soviet talks of sept. - oct. 1939. A secret German report. În: Balkan Studies, vol. 26, nr. 2, Thessaloniki, 1985, p. 431 - 442.
72. K., Tippelskirh, Istoria vtoroi mirovoi voinî (Istoria celui de-al doilea Război mondial). 2 vols., vol. 2, Sankt-Petersburg, 1994, p. 106.
73. Gorizont, nr. 12/1989, p. 75.
74. Politica externă a României: Dicţionar cronologic. Coord. I., Calafeteanu, C., Popişteanu, Bucureşti, 1986, p. 235.
75. Fl., Constantiniu, Între Hitler şi Stalin. România şi pactul Ribbentrop-Molotov. Bucureşti, 1991, p. 94 - 95.
76. Pactul Molotov-Ribbentrop, p. 18.
77. Spokonvicina ukrainsika zemlea. p. 382.
78. Pactul Molotov-Ribbentrop, p.20.
79. A., Cretzianu, Politica de pace a României faţă de Uniunea Sovietică. În: Gh., Buzatu, op. cit., p. 63.
80. Spokonvicina ukrainsika zemlea. p. 392.
81. D., Deletant, Revue Roumaine d'histoire, vol. 30, nr. 3 - 4/1991, p. 227.
82. Iuliu Maniu în faţa istoriei, G., Ţepelea, coord., Bucureşti, 1994, p. 434 - 437; V. Fl., Dobrinescu, Gh., Nicolescu, Plata şi răsplata istoriei. Ion Antonescu, militar şi diplomat (1914 - 1940), Iaşi, 1994, p. 63.
83. A., Cretzianu, Ocazia pierdută, p. 74.
84. K., Tippelskirh, op. cit., vol. 1, p. 105.
85. V., Sovorov, Deni M, p. 248; W., Shirer, op. cit., vol. 2, p. 185.
86. W., Shirer, op. cit., vol. 2, p. 185.
87. Gh., Hilger, op. cit., p. 329.
88. "Pravda", 2 aug./1940.
89. "Izvestia", 9 aug./1940.
90. R., Medvedev, Oamenii lui Stalin, Bucureşti, 1983, p. 102.
91. SSSR-Ghermania, vol. 2, p. 113.
92. N., Zaiaţev, VIJ, nr. 4 - 5/1992, p. 27.
93. K., Tippelskirh, op. cit., vol. 1, p. 185.
94. Fl., Constantin, op. cit., p. 104 - 105.
95. Gh., Ciorănescu, Glasul Bucovinei, nr. 1/1994, p. 17.
96. K., Tippelskirh, op. cit., vol. 1, p. 118.
97. Gh., Hilger, op. cit., p. 318.
98. I., Scurtu, D., Almaş, A., Goşu, I., Pavelescu, Gh. I., Ioniţă, Istoria Basarabiei de la începuturi până în 1994., Bucureşti, 1994, p. 282.
99. Ibidem, p. 282 - 283.
100. A., Moraru, "Moldova socialistă", 12 iun./1990.
101. I., Scurtu, op. cit., p. 283.
102. A., Moraru, "Moldova socialistă", 10 iun./1990.
103. Nistru, nr. 6/1990, p. 70.
104. Ibidem, p. 74.
105. A., Moraru, "Moldova socialistă", 10 iun./1990
106. Ibidem
106a. Ibidem, f, 3
107. A., Moraru, "Moldova socialistă", 12 iun./1990.
108. Fl., Şapcă, Ţara fagilor. Almanah cultural-literal al societăţii culturale "Arboroasa", Cernăuţi - Târgu-Mureş, 1992, p. 6.
109. F.I., Firsov, Novaia i noveişaia istoria, nr. 6/1992, p. 15.
110. Gh., Buzatu, România cu şi fără Antonescu: Documente, relatări şi comentarii, Iaşi, 1991, p. 25.
111. F.I., Firsov, Novaia i noveişaia istoria, nr. 6/1992, p. 28.
112. I., Scurtu, op. cit., p. 283.

https://biblioteca-digitala.ro

113. Bătălia pentru Bucovina, p. 156.
114. Ibidem, p. 157.
115. A., Moraru, "Moldova socialistă", 12 iun./1990.
116. Ibidem, d 55 f. 30
117. Ibidem, d 55 f 28
118. Ibidem, d 56 f 7
119. Bătălia pentru Bucovina, p. 157.
120. C., Grad, C.I., Stan, D.E., Goron, Acta M. Porolissensis, 1995, p. 328.
121. I., Gherman, op. cit., 1993, p. 83 - 84.
122. C., Grad, C.I., Stan, D.E., Goron, Acta M. Porolissensis, 1995, p. 328.
123. Ibidem.
124. A., Moraru, "Moldova socialistă", 12 iun./1990.
125. C., Grad, op. cit., p. 331.
126. Istoria Velicoi otecestvenoi voinî Sovetskogo Soiuza 1941 - 1945 (Istoria marelui război al Uniunii Sovietice pentru apărarea patriei) Molscova, 1960, vol. 1, p. 282. M. Semireaga, op. cit, p. 265, AOSP RM, fond 50, inv. 2, d. 162, f. 15-16.
126 a. AOSPRU fond 50 inv. 2d. 153, f. 22, 18, 15-24
127. Cratcaia istoria Rumânii. S dreveneişih vremeon do naşih dnei (Istoria scurtă a României. Din timpurile străvechi până în zilele noastre), Moscova, 1987, p. 364; M.I., V.M. Curîlo, U borotibi za vâzvolennia. Revoliuţiino-vâzvolinâi ruh na Bucovâni u 1922 - 1940 rocah (În lupta pentru eliberare. Mişcarea revoluţionară de eliberare în Bucovina în anii 1922 - 1940), Lvov, 1977, p. 164; Istoria vneşnei politiki SSSR 1917 - 1985 gg. (Istoria politicii externe a U.R.S.S.), A.A., Hromâco, B.N., Ponomarev, red, 2 vols, Moscova, 1986, vol 1, p. 339; M.I., Ivanesko, Calomniatori la comandă, Ujgorod, 1987, p. 63; Narâsî z istorii Pivnicinoi Bucovînî (Studii din istoria Bucovinei de Nord), Kiev, 1980, p. 3.
128. "Pravda", 1 iul./1940.
129. Ibidem.
130. Ibidem.
131. "Vecernii Kişinev", 8 iul./1989; M.I., Semireaga, op. cit., p. 270.
132. "Radeansika Bucovîna", 12 iun./1990; "Ceas", 21 iun./1991; P.P., Brâţikii, Ucraina u drugii svitovii viini (1939 - 1945) - (Ucraina în cel de-al doilea război mondial), Cernăuţi, 1995, p. 28 - 29.
133. V., Klîm, "Molodii bucovîneţi", nr. 13/1991, p. 3.
134. A., Moraru, "Moldova socialistă", 12 iun./1990.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

ÎNCEPUTUL SOVIETIZĂRII BASARABIEI ŞI BUCOVINEI DE NORD (1940 - 1941)

Constantin I. Stan
Alexandru Gaiță

Izolată pe plan internațional după capitularea Franței, România a fost nevoită să accepte ultimatumul impus de U.R.S.S. în iunie 1940. De aceea, la 28 iunie 1940, ministrul de externe Constantin Argetoianu a anunțat autoritățile sovietice că "Guvernul român, pentru a evita gravele urmări, pe care le-ar avea recurgerea la forță, deschiderea ostilităților în această parte a Europei, se vede silit să primească condițiile de evacuare a Basarabiei și Bucovinei de Nord"[1].

Guvernanții sovietici, nu numai că nu au acceptat prelungirea ultimatumului, dar nu au respectat nici termenele fixate de documentele înaintate guvernului român. Autoritățile de la București au făcut demersuri şi pentru a obține retragerea armatei sovietice din cotul de nord al județului Dorohoi, unde aceasta depășise linia de marcație impusă. În acest sens a insistat şi şeful delegației Germaniei din Moscova contele von der Schulenburg. Ministrul român în U.R.S.S., Gheorghe Davidescu şi generalul Aurel Aldea au făcut demersuri în a cere "îmbunătățirea condițiilor de evacuare", totodată evocând şi "incidentele provocate de trupele roşii"[2].

Pătrunderea rapidă a unităților sovietice se datora faptului că încă din 19 iunie, ele erau concentrate la frontiera României, dispunând după unele surse din 35 de divizii în prima linie[3].

Sovieticii au trecut imediat la organizarea teritoriilor cucerite după modelul lor. Încă din seara zilei de 28 iunie 1940 s-a constituit Comitetul revoluționar provizoriu cu sediul în Chişinău având în frunte pe C.D. Burlachcenko secretarul Comitetului regional al Partidului Comunist (bolşevic) precum şi alte elemente neromâneşti.

La Chişinău s-a organizat de acest nou comitet un miting dedicat venirii trupelor sovietice în Basarabia. La parada militară ținută acum a participat şi generalul G.K. Jukov comandantul grupului de armate sud al armatei sovietice[4].

Încă din primele momente ale ocupării Basarabiei şi Bucovinei de Nord, noile autorități sovietice au comis numeroase jafuri, distrugeri, abuzuri şi chiar crime. În fruntea sovietului orăşenesc din Chişinău a fost instalat evreul filo-rus Steinberg. Din ordinul avocatului Michel Fluxor au fost asasinați Murafa şi Eustațiu Gabriel, comisari la poliția din Chişinău.

Asasinarea celor doi martiri s-a făcut lângă statuia generalului Stan Poetaş erou din primul război mondial. Tot acum au fost asasinați administratorul financiar Ion Gheorghiu, avocatul Stănescu şi căpitanul Georgescu de la Centrul de recrutare. Studenții teologi şi funcționarii care se retrăgeau de-a lungul străzii Alexandru cel Bun, în căutarea unui mijloc de transport, potrivit unui martor ocular "erau loviți cu pietre, se arunca în ei cu apă fierbinte şi murdării"[5]. Conform mărturiilor vremii, populația era înspăimântată de noile autorități pro-sovietice mai cu seamă de o anumită Etea Beiner şi de medicul Derevici care întocmeau listele cu numele celor ce urmau să fie executați fără nici o judecată.

Noii diriguitori sovietici şi-au început stăpânirea Basarabiei prin forță, intimidare, excese şi crime oribile. Despre masacrul de la Chişinău ne vorbesc şi fotografiile care înfățişează cele 75 de cadavre aruncate într-o groapă comună în curtea consulatului italian din Chişinău, unde îşi instalase sediul N.K.V.D.-ul sovietic.

După un an de la abjectele crime nu au putut fi identificate decât 20 de victime, restul - datorită mutilărilor la care au fost supuse, a stadiului avansat de descompunere - nu au putut fi

https://biblioteca-digitala.ro

recunoscute[6]. Relatările unor martori oculari, făcute după mai bine de 45 de ani sunt îngrozitoare. Unul dintre aceştia, Toma Busuioc din Chişinău avea să declare: "Foarte multe cadavre erau schilodite barbar, cu ochii scoşi, cu nasul şi urechile tăiate. Cel mai mult şi-au bătut joc de preoţi, nici nu ştiu cum să-ţi spun, mi-i oarecum, nu'destul că i-au ucis, dar i-au şi batiocorit în aşa hal (...), adică le-au tăiat organele sexuale şi aşa i-au găsit în gropi cu dânsele în gură, cu feţele schimonosite de durere şi desfigurate"[7]. La rândul său, Andrei Sănduţă, din Ialoveni (lângă Chişinău) care abia împlinise 19 ani, mărturisea că a mers atunci la sediul N.K.V.D. pentru a-şi recunoaşte unchiul fost deputat în parlamentul României în anii interbelici din partea Partidului Naţional Ţărănesc. Iată cum descrie acest martor scenele apocaliptice pe care le-a văzut: "Am intrat în beci. Peretele de la beci era gros de vreo 80 cm. Pe jos era nisip. Când am călcat am văzut că-i îmbibat cu sânge închegat, pereţii erau toţi plini de sânge. De la beci pornea un şanţ cu o adâncime de vreun metru şi jumătate. Şanţul ducea spre două gropi pătrate mari. Eu am început să-l caut printre cadavre pe unchiul Dumitru Sănduţă (...). Era imposibil de recunoscut pe cineva la faţă, trupurile se descompuneau. Eu am găsit în buzunarul hainei unui cadavru băsmăluţa lui şi am hotărât că-i el"[8].

În ziua de 7 septembrie 1941, orele 12 a avut loc înmormântarea creştinească a acestor martiri ai neamului în cimitirul ortodox din Chişinău. Numărul total al celor reînhumaţi era după unele date de 450 de persoane, alt martor ocular indica 80 de care cu câte cinci sicrie în fiecare. Cu acest prilej s-a oficiat un serviciu religios de un sobor de preoţi în frunte cu mitropolitul Ardealului Efrem Tigineanu locotenent mitropolitan al Basarabiei şi de Vasile Lăzărescu episcopul de la Timişoara[9].

Clădirile seminarului ortodox şi ale Facultăţii de Teologie din Chişinău au fost transformate în puşcării unde au fost închişi cei aflaţi pe străzi sau cei trecuţi pe listele întocmite de noile autorităţi. Între cei arestaţi se găseau numeroşi ofiţeri. Unul dintre aceştia se afla într-un grup format din 29 de ofiţeri şi doi subofiţeri. Ei au fost încarceraţi în închisoarea centrală din Chişinău de la 9 până la 27 septembrie 1940. Condiţiile de detenţie erau inumane, căci puşcăria era supraaglomerată. În celule pline de păduchi şi de ploşniţe erau îngrămădite 15 - 17 persoane într-un spaţiu de 1,80/5 m. Hrana era foarte proastă, asistenţa medicală aproape inexistentă, deşi mulţi deţinuţi erau bolnavi[10].

Ocupanţii sovietici au avut ca obiectiv principal distrugerea, devastarea bisericilor, intimidarea, alungarea sau suprimarea fizică a preoţilor. Multe lăcaşuri de cult au fost transformate în depozite, grajduri şi chiar săli de spectacole ori cinematografe. Capela Regimentului 7 vânători a fost transformată în sală de spectacole şi cinematograf, ea funcţionând astfel până la venirea armatei române în vara anului 1941. Crucea de pe turlă a fost dată jos, iar cea în relief de pe frontispiciu a fost acoperită cu un panou roşu care reprezenta secera şi ciocanul. În dreapta şi în stânga acestui panou se aflau tablourile lui Stalin şi Lenin[11].

În întreaga Basarabie, şi în tot nordul Bucovinei, preoţii au fost printre cei dintâi maltrataţi de comunişti, atât datorită lipsei de respect a ocupanţilor faţă de biserică, ei declarându-se atei, cât şi ca urmare a faptului că aceşti slujitori ai altarului şi ai lui Dumnezeu se bucurau de respectul şi încrederea enoriaşilor, fiind adevăraţi lideri spirituali ai satelor. Sovieticii căutau astfel să separe preoţii de comunităţile săteşti pentru a putea mai uşor controla pe ţăranii români. De asemenea, ei aveau în vedere educarea marxistă, ateistă a românilor basarabeni. Cu şi fără pretext sunt desfiinţate comunităţi religioase puternice[12].

Preotul Ion Popovici din comuna Zberoaia, judeţul Lăpuşna, scăpat ca prin minune de teroarea bolşevică relata în luna iulie 1940 într-o declaraţie făcută autorităţilor române că notarul Alexei Cerencov, de origine rusă, a împuşcat pe profesorul Alexei Drajineski şi pe fiul acestuia în lunca Prutului[13]. De asemenea în oraşul Cetatea Albă, noile autorităţi au luat măsuri severe, funcţionarii, preoţii şi poliţiştii au fost terorizaţi de o bandă înarmată condusă de Alexei Burman şi Carol Humă. Preotul catedralei din localitate, Eusebiu Popovici, a fost împuşcat de un anume Zuckerman, fiind rănit. Un alt preot din oraş, Nicanor Malenschi, a plătit cu viaţa.

A fost ucis, de asemenea, grefierul Iosif Stirbu de la tribunalul local, care s-a opus prădării arhivei acestei instituţii. În cimitirul ortodox din Cetatea Albă s-au descoperit după venirea armatei române 19 cadavre aparţinând unor români, ucişi prin împuşcare în ceafă şi aruncaţi într-o groapă

https://biblioteca-digitala.ro

comună[14].

În comuna Honceşti din acelaşi judeţ, preotul a fost alungat, locuitorilor li s-a interzis să meargă şi să se închine la biserică unde era arborat steagul sovietic lăcaşul fiind deja închis[15]. Fapte asemănătoare s-au comis şi în judeţul Orhei. În comuna Păpăuţi, de exemplu, bandele de comunişti şi de evrei s-au dedat la jafuri şi omoruri. Preotul satului a fost ucis şi iată ce relata un alt martor ocular, refugiat în România: *"Comuniştii cu fanioane roşii strigau < Vrem Moldova până la Siret >. Populaţia românească se găsea într-o panică de nedescris"*[16]. În oraşul Soroca s-au petrecut în 28 iunie scene apocaliptice datorate măsurilor întreprinse de comitetul "popular" instalat de sovietici, un adevărat comitet terorist având în frunte pe avocaţii Mihai Locşor, Picraevschi Brazulli sau Alexandru Onac şi Ion Coţubal. Ei au împiedicat mulţi funcţionari, preoţi, ostaşi şi poliţişti să se retragă. Au fost profanate şi jefuite mănăstirile de maici Cosclanca, întemeiată în anul 1792, sau mănăstirea Căldăruşanca (ctitorie a Mariei Cantacuzino din 1747)[17].

Atrocităţi asemănătoare au fost comise de sovietici şi în Bucovina. La Cernăuţi s-a constituit încă din după amiaza zilei de 27 iunie un "comitet popular" condus de evreii Sallo Brun şi Glaubach. Primul s-a declarat primar şi a eliberat deţinuţii de drept comun asmuţându-i împotriva populaţiei paşnice. A doua zi, la 28 iunie, cei doi au încercat să dezarmeze armata care primise ordin să nu provoace incidente. Instituţiile publice din oraş au fost devastate, iar catedrala ortodoxă a fost dinamitată. Potrivit unui buletin contrainformativ al Marelui Stat Major, secţia II-a, reşedinţa mitropolitană şi catedrala din Cernăuţi au fost devastate.

La catedrală comuniştii sovietici au dat jos crucea şi au pus steagul roşu cu fotografia lui Stalin. Acelaşi document confirma în final: "Toţi refugiaţii declară că toată dezordinea o provoacă numai evreii comunişti şi ucraineni"[18].

Un martor al evenimentelor scria peste numai doi ani despre aceste clipe triste: "Porţile închisorii au fost deschise, un gardian a fost ucis de bandele de evrei şi bătăuşi. Trecătorii erau opriţi şi bătuţi". Armata se refugiase, dar a rămas doar o companie de jandarmi sub comanda colonelului Barozzi inspectorul de jandarmi din Cernăuţi "şi numai datorită curajului şi iniţiativei acestul brav colonel, populaţia românească nu a fost măcelărită de bandele de jidani şi puşcăriaşi care se răsculaseră"[19].

Devastările, distrugerile, crimele comise au scos în prim plan minorităţile naţionale din aceste regiuni în special evreii. Unii dintre ei erau agenţi ai N.K.V.D.-ului.

La Cetatea Albă, de pildă, evreul Karolik, care se ocupa de creşterea şi selecţionarea porumbeilor de rasă dădea informaţii sovieticilor. El a fost primul care a tras cu revolverul în doi ofiţeri români din localitate. De asemenea împreună cu un grup de comunişti "a primit trupele sovietice cu steaguri roşii şi flori, cu cocarde în piept, manifestându-şi astfel bucuria"[20].

În faţa situaţiei numeroşi români doreau să părăsească Basarabia şi Bucovina de Nord. Pentru a stăvili acest exod, autorităţile sovietice au limitat numărul celor care puteau părăsi cele două provincii. "Cei care doreau să plece - relata un martor ocular - trebuiau să fie înscrişi pe o listă, dar numai unei mici părţi i s-a permis să plece"[21]. Concomitent au fost luate măsuri propagandistice. Când trupele sovietice au început ocuparea Basarabiei, ele au fost însoţite de un tren tipografic cu o capacitte de 15-16 mii imprimări/oră. În vagoanele acestui tren se găseau redacţiile ziarului moscovit "Krasnaia Armia", a ziarului Frontului de sud al Armatei Roşii "Bassarabskaia Pravda" şi a altui ziar în româneşte[22].

De asemenea potrivit unui document militar român încă înainte de retragerea trupelor române din oraşul şi judeţul Bălţi, numeroase avioane sovietice făceau incursiuni lansând manifeste şi foi din ziarul "Libertatea" cu conţinut evident comunist[23]. Totodată sovieticii au acţionat pentru crearea unei reţele de informaţii în România protifând de exodul de refugiaţi. La 22 iulie 1940, secţia a II-a din Marele Stat Major anunţa Direcţia Generală a Poliţiei că "odată cu ocuparea Basarabiei şi Bucovinei de Nord, serviciul de spionaj sovietic a luat intense măsuri pentru a-şi organiza în România o cât mai completă reţea de informaţii". Documentul preciza apoi că "În acest scop a recrutat ofiţeri, solaţi şi funcţionari români sau minoritari, pe care i-a prins, pe timpul evacuării şi pe care i-a strecurat clandestin peste frontieră, sub formă de refugiaţi de toate categoriile la care se adaugă falşi dezertori sovietici cu misiunea de a se stabili în diferite regiuni ale ţării"[24].

https://biblioteca-digitala.ro

Scopul era clar - pregătirea ocupării întregii Românii.

Într-adevăr au fost descoperiți numeroşi spioni. Astfel, Anghel Bădescu, Constantin V. Cojan şi Ioan B. Popa au fost repatriați prin comisia rusă din Chişinău prin punctul Rieni ei declarând "comisiunilor de trecere Brăila şi triere Buzău că N.K.V.D.-ul din Belgrad i-a angajat formal în serviciul de spionaj sovietic, (acesta) dându-le nume conspirative, parole cum şi data şi locul întâlnirii în România cu trimişii sovietici"[25].

De asemenea, Alexandru Socoleanu a venit din oraşul Bălți, prin punctul Ungheni la data de 8 septembrie 1940, dar s-a prezentat comisiei de triere a refugiaților din Buzău abia în 14 septembrie acelaşi an. Al. Socoleanu a declarat că "a rămas opt zile la Iaşi, unde a luat contact cu serviciul de informații al Corpului 4 Armată şi că a dat acelui comandant informații din Basarabia în legătură cu apărarea națională". În realitate el a furnizat informații unor oameni de legătură ai N.K.V.D.-ului[26].

Alții erau doar bănuiți. Astfel Vasile Longhinescu, absolvent al Academiei Comerciale din Bucureşti, originar din comuna Căpreşti, județul Soroca, controlor la Adminitrația financiară Lăpuşna era considerat suspect deoarece: "1) a rămas de bună voie sub ocupațiunea rusească nevoind a se refugia; 2) a făcut parte din comitetul sovietic al instituției; 3) a ținut o cuvântare la care s-a adresat funcționarilor prin cuvântul "tovarăş"; 4) a defilat sub steagul roşu; 5) după toate acestea şi nefiind originar din Regat a cerut repatrierea"[27].

Majoritatea covârşitoare a refugiaților basarabeni era alcătuită din oameni care au părăsit locurile natale spre a scăpa de teroarea bolşevică. Numărul acestora după datele furnizate de George Ciorănescu a fost de cca. 300.000 de persoane. La aceştia se adaugă 80.000 de germani evacuați din Basarabia în Germania împreună cu 30.000 din Nordul Bucovinei[28].

Numeroşi martori oculari au surprins aceste evenimente dramatice. Preotul Vasile Țepordei îşi amintea exact după 50 de ani momentele primului său refugiu în România, scriind în paginile revistei "Literatura şi arta" din 29 iunie 1990: "În dimineața zilei de 28 iunie mi-am luat soția şi copilul, cu două valize pline de acte, m-am urcat într-o birjă şi am plecat la gară (...). În gară era o învălmăşeală de nedescris (...) Nu se mai vindeau nici bilete. Jalea era mare. Mulți se rătăciseră şi se căutau plângând (...) Când s-a pus în mişcare trenul a început un bocet mai dihai ca la înmormântare. Copiii îşi îmbrățişau mamele şi le implorau să nu plângă. Trenurile erau arhipline (...) Ți se rupea inima când priveai scene de despărțire. Unii bătrâni rămâneau să păzească casele celor ce se evacuau"[29].

La rândul său, profesorul N. Tcaciuc Albu, care a părăsit Cernăuțiul relata cu nostalgie şi cu fierbinte patriotism clipele triste ale despărțirii de marele oraş. "Când l-am părăsit în 28 iulie (1940) m-am mai întors odată cu fața spre el, ca să-i sorb priveliştea şi s-o întipăresc în inima mea frântă de jale (...) Când am ieşit din case şi copaci şi am întors capul mi s-a arătat un tablou feric (...) Un oraş întins, bogat, măreț, din care răsăreau din loc în loc turnuri ascuțite şi cupole rotunde"[30].

În timp ce românii basarabeni au primit cu amar şi jale stăpânirea sovietică, mulți vroind să ajungă în libertate, numeroşi evrei din România doreau să intre în Uniunea Sovietică. Fie din naivitate, din necunoaştere, înşelați de propaganda sovietică, mulți erau fericiți când intrau în "raiul bolşevic". O martoră a evenimentelor, Lucia Dem. Bălăcescu, relata în cartea sa de rememorări că a întâlnit în gara Basarabeasca emigranți evrei aflați în vagoane de marfă, care îi aduceau în patria dorită. "Intrau cântând şi strigând "ura". Adică "ura" precum că au scăpat de noi românii, de țara asta îmbelşugată, unde ei evreii erau atât de prigoniți! "Ura" pentru că au dat de noul paradis sovietic!"[31].

Despre "noul paradis" sovietic vorbesc pe larg documentele vremii. Numeroşi români basarabeni şi bucovineni în special cei care făcuseră parte din partidele burgheze, cei care într-un fel sau altul s-au manifestat împotriva noului regim au fost arestați şi deportați, ucişi de autoritățile sovietice. Ion Vârlan, de pildă, fost şef de secție de poliție, potrivit unui martor ocular din Chişinău, Tudor Busuioc, a fost arestat "după jumătate de an de la venirea clicii staliniste. Nu l-a ajutat nici faptul că soția lui era rusoaică"[32]. La rândul său Filip Lesnic din Chişinău mărturiseşte după mai bine de 50 de ani, calvarul prin care a trecut în toamna şi iarna anului 1940. El a fost arestat de la serviciu în data de 30 octombrie 1940 şi aruncat în închisoare. Aici se aflau numeroşi "intelectuali

https://biblioteca-digitala.ro

de frunte ai Basarabiei. M-am bucurat că nimerisem în așa societate". Principala acuzație care i se aducea era că a fost ofițer în armata română. Judecătorul de instrucție - care fusese electrician și făcuse o școală de justiție de șase luni l-a acuzat, de asemenea, de agitație împotriva noilor autorități întrucât F. Lesnic a declarat la proces: "Ați venit nepoftiți, ați venit din capul vostru să ne eliberați". A primit opt ani de închisoare. Ulterior a mai fost condamnat pentru injurii aduse lui Stalin, moartea acestuia găsindu-l în pușcărie[33].

De asemenea în noaptea de 10/11 decembrie 1940 a fost arestat Leonid Burdilă, fost ofițer în armata română. A fost deportat în Siberia fiind reclamat de un procuror aflat în gazdă la el. Se va întoarce după 15 ani[34].

Masive deportări au avut loc în Basarabia la începutul și mijlocul lunii iunie 1941. Întreaga familie a Nataliei Rusu a fost ridicată și trimisă în Siberia. Numai doi membri s-au întors din gulag[35].

O situație la fel de dramatică a avut și familia Elenei Siupur, care pe atunci cuprindea patru generații. Martoră a acestor triste evenimente, E. Siupur, care pe atunci avea câteva luni relatează pe baza informațiilor furnizate de ceilalți membri ai familiei următoarele: "Dar am fost martor, inconștient e adevărat al clipei plecării trenurilor spre Siberia. Eram, mi se spune destul de nervoasă și răcneam pentru că mă înnebuniseră țipetele, plîngetele, strigătele, vaietele miilor și miilor de femei, copii, bărbați aflați unii în tren, alții pe jos, petrecându-i pe cei care plecau definitiv spre Siberia"[36].

O dramă la fel de cutremurătoare au avut de suferit și românii bucovineni. Lazăr Furnică consemna, și el, la aproape o jumătate de secol că în toamna anului 1940 și începutul lui 1941, autoritățile sovietice au făcut numeroase arestări și deportări. Astfel în satul Cupca (azi raionul Hliboca) într-o singură noapte au fost arestați între alții Dionisie Nistor, Petru Nistor, Plevan Nistor, Lazăr Catargiu, frații Lazăr și Gheorghe Țibuleac Sturza, Ion Bolocan, Sava Mihailovici, Calistrat Irimescu ș.a. Numai Gheorghe Țibuleac s-a reîntors acasă, ceilalți pierind sau rămânând în îndepărtata Siberie[37]. La rândul ei Anița Nandriș Cudca din satul Mahala de lângă Cernăuți relatează că în ziua de 13 iunie 1941 a fost ridicată împreună cu copiii și alți săteni și aruncată în vagoane de marfă. După două săptămâni de chinuri îndurând foamea, setea și căldura au ajuns la Omsc, iar apoi au fost încărcați în camioane și debarcați în satul Cassnofsca din raionul Soldaschi dincolo de Cercul Polar. Aici condițiile erau nespus de grele: frigul era deosebit de pătrunzător, temperaturile iarna coborând chiar sub 40°C, locuințele erau proaste, lipseau lemnele, cărbunii, alimentația era total insuficientă, pedepsele erau excesive de aspre: "Erau pe câmpie și mazăre și cartofi, dar dacă te-ar fi prins că ai scos un cuib de cartofi sau că ai luat mazăre, sau un pumn de grâu te luau la închisoare"[38].

Scopul era clar - intimidarea și exterminarea populației românești adusă aici cu forța. Abia după 20 de ani se va încheia drama acestei femei intrată în legendă. Anița Nandriș s-a întors pe meleagurile natale, fiind una dintre puținele supraviețuitoare din cei 13.000 de români deportați din Bucovina de Nord în Asia Centrală sau Siberia. Arestările și deportările românilor basarabeni și bucovineni aveau drept scop intimidarea populației, înlăturarea celor care se opuneau într-un fel sau altul noului regim. Ele erau forme de sovietizare a românilor. În locurile de unde au plecat românii au fost aduși ruși, ucraineni și alte populații. Trebuie să amintim că au fost deportați și numeroși germani.

În fața instaurării brutalei ocupații sovietice fruntașii politici ai românilor basarabeni au luat atitudine fermă. Încă din 29 iunie 1940, liderii lor care au avut un rol important în Unirea Basarabiei cu România la 27 martie/9 aprilie 1918: Ion Inculeț, Pan Halippa, Ștefan Ciobanu, Ion Buzdugan și mitropolitul Gurie au alcătuit un memoriu în care protestau împotriva notelor ultimative sovietice. Se solicita oamenilor politici să plece în străinătate și pe bază de documente să susțină în fața Europei cauza românească, cauza Basarabiei[39].

O altă formă de rezistență era nesupunerea și fuga în România. Uneori această ultimă acțiune lua un caracter de masă. Astfel în raionul Hliboca s-a răspândit zvonul că în curând românii care vor dori pot să plece. Autoritățile raionale au fost asaltate de petiționari, dar cererile lor nu au fost aprobate. Atunci la 1 aprilie 1941, la Fântâna Albă s-au adunat mii de oameni. Mulțimea, îmbrăcată în haine de sărbătoare înainta fără grabă ocupând șoseua în toată lărgimea ei și "a

https://biblioteca-digitala.ro

urmat - relatează poetul bucovinean Vasile Levițchi - acel cumplit masacru unde au fost mitraliați foarte mulți oameni, coloane întregi. A fost un adevărat Katyn. S-au pornit din mai multe sate, oamenii și-au luat boccelele și praporii de biserică"[40]. Numărul victimelor a fost foarte mare. Cifrele diferă de la 7.000 - 15.000, 18.000 - 20.000 și chiar 50.000. "Pe locul numit Varnița - relatează un martor ocular Gh. Palamariuc din comuna Pătrăuții de Jos - grănicerii au tras de trei ori: odată în sus, a doua oară pe deasupra capetelor, iar a treia oară, foarte scurt în oameni. Îngroziți, oamenii au început să fugă care încotro. Cât am fost eu de față au căzut mai mult de 120 de suflete"[41].

În perioada iunie 1940 - iulie 1941, românii din Basarabia și Bucovina de Nord au trăit o iarnă cumplită. Au fost supuși la batjocuri și umilințe. În această perioadă se vorbește, după datele furnizate de Nicolae Dima, de deportarea de aici în Siberia și Asia Centrală a circa 150.000 de persoane[42], cifră probabil exagerată. Istoricul Ion Constantin într-o lucrare foarte recentă, consideră că numărul deportaților în perioada menționată, ar fi de aproximativ 25.000 de persoane[43].

Concomitent noile autorități au trecut la organizarea administrativă și politică a noilor teritorii anexate. Încă din 2 iulie 1940 la ședința Biroului politic al C.C. al P.C. (b) din Uniunea Sovietică s-au discutat "Problemele C.C. al P.C. (b) din Ucraina" cu alte cuvinte chestiunile formării comitetelor de partid județene și a comitetelor executive județene din Basarabia și Bucovina de Nord. Se pare că N. Hruşciov și alți lideri de la Kiev urmăreau încorporarea întregii Basarabii la Ucraina bazându-se pe afirmațiile lui Molotov din nota sa ultimativă cum că aceasta "e populată, în principal cu ucrainieni".

Stalin dorea rezolvarea problemei indifrent cum. Biroul politic va da o hotărâre prin care stabilea că: "Înainte de formarea raioanelor se permite C.C. al P.C. (b) din Ucraina să formeze în Basarabia și în partea de nord a Bucovinei comitete județene ale partidului comunist din Ucraina și comitete executive județene în următoarele județe: Chișinău, Hotin, Bălți, Ismail, Orhei, Acherman, Cahul, Bender și Cernăuți". La 2 august 1940 sesiunea a 7-a a Sovietului Suprem al U.R.S.S. a adoptat legea cu privire la formarea Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești Unionale care prevedea: "Venind în întâmpinarea doleanțelor oamenilor muncii din Basarabia cu populație moldovenească, privind reunirea populației moldovenești din Basarabia cu populația moldovenească din R.A.S.S. Moldovenească și călăuzindu-se după principiul dezvoltării libere a naționalităților Sovietul Suprem hotărește: 1) Se formează Republica Sovietică Socialistă Moldovenească Unională; 2) În componența Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești Unionale intră Râbnița, Slobozia și Tiraspol ale Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldovenești, orașul Chișinău și județele Bălți, Bender, Chișinău, Cahul, Orhei și Soroca din Basarabia; 3) În administrația R.S.S. Moldovenești Unionale se transmit întreprinderile industriale aflate pe teritoriul Basarabiei în R.A.S.S. Moldovenești (...); 4) Stabilirea frontierei între R.S.S. Ucraineană și R.S.S. Moldovenească Unională"[45].

La 4 noiembrie 1940 a fost adoptat Decretul Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S. cu privire la stabilirea hotrelor între R.S.S. Moldovenească și R.S.S. Ucraineană. Nordul Bucovinei, ținutul Herța și județele din sudul Basarabiei au fost încorporate la R.S.S. Ucraineană această organizare dăinuind și după reocuparea celor două provincii de Armata Roșie în 1944.

În august 1940, a fost suprimat alfabetul latin în școli și s-a introdus alfabetul chirilic. S-a trecut de asemenea la naționalizarea intreprinderilor, băncilor, pregătindu-se colectivizarea.

Toate aceste acțiuni întreprinse de sovietici demonstrează că ei au avut în vedere organizarea pe termen lung a Basarabiei și Bucovinei de Nord. Cedarea acestor teritorii a fost urmată și de alte rupturi teritoriale România fiind nevoită să cedeze prin Diktatul de la Viena, din 30 august 1940, parte din Transilvania, iar la 7 septembrie același an, Bulgaria a acaparat sudul Dobrogei (Cadrilaterul) cu cele două județe Caliacra și Silistra. În urma acestor cesiuni suprafața statului român a scăzut de la 295.649 km^2 la 195.311 km^2, iar populația s-a redus la numai 13.229.000 locuitori față de 20.050.000[46].

În noile condiții, criza regimului carlist se adâncește, iar în contextul ascensiunii Germaniei și a altor factori, generalul Ion Antonescu a preluat puterea la 6 septembrie 1940. Ion Antonescu a urmărit o apropiere de Germania pentru eliberarea Basarabiei și a părții de nord a Bucovinei. Din

https://biblioteca-digitala.ro

ordinul său, o delegație militară română condusă de generalul Sănătescu s-a deplasat la Moscova pentru trasarea frontierei româno-ruse. Nu s-a ajuns la nici un rezultat. Şeful delegației avea să consemneze în jurnalul său, publicat recent: "Am stat la Moscova până la 16 decembrie fără a putea să-mi îndeplinesc misiunea. În tot acest timp, însă mi-am făcut o idee concretă de ce a realizat comunismul"[47].

Încă din toamna anului 1940 I. Antonescu a început pregătirile politico-diplomatice şi militare a campaniei de dezrobire. Caracterul drept al acestui război a fost reliefat şi de Grigore Gafencu, care preciza în memoriile sale că ţelurile României în luptă sunt cu totul diferite de cele ale Germaniei. "Pentru noi însemna suprimarea unei nedreptăţi, reîntregirea hotarelor noastre, întărirea poziţiei noastre vitale la gurile Dunării"[45].

În noaptea de 21 - 22 iunie 1941 începând cu ora zero a fost mobilizată armata română de uscat, aer şi marină, iar la ora "H" unităţile noastre au primit ordinul de luptă prin radio. Textul avea un mesaj patriotic-mobilizator căci se preciza "a sosit ceasul celei mai sfinte lupte, lupta drepturilor strămoşeşti, lupta pentru vetrele şi altarele româneşti de totdeauana". Ion Antonescu ordona: "Ostaşi treceţi Prutul! Zdrobiţi vrăjmaşul din Răsărit şi Miază-noapte! Dezrobiţi din jugul roşu al bolşevismului pe fraţii voştri cotropiţi! Reîmpliniţi în trupul ţării glia străbună a Basarabilor şi codri voievodali ai Bucovinei, ogoarele şi plaiurile voastre!

Ostaşi,

Plecaţi azi pe drumul biruinţei lui Ştefan cel Mare ca să cuprindeţi cu jertfa voastră ceea ce au supus strămoşii cu lupta lor"[49].

Acţiunea armatei române a început în zorii zilei de 22 iunie, primele unităţi care au pătruns în Basarabia, trecând Prutul, au făcut parte din Corpul de Munte şi Corpul de Cavalerie.

După lupte grele, în seara zilei de 16 iulie 1941, în jurul orelor 18,30, primele unităţi ale Diviziei blindate române şi elemente ale Diviziei 72 germane au pătruns în Chişinău înlăturând ultimele rezistenţe ale inamicului. Oraşul a fost devastat şi ars în mare parte de trupele sovietice în retragere. Un martor al acestor clipe descrie atmosfera care domnea în oraş: "Piaţa este arsă, primăria arsă, monumentalele construcţii de piatră ale Mitropoliei nu mai există (...) Suntem la două ore după ocuparea oraşului şi cupola monumentalei biserici cu trei altare fumegă. Acoperişul este distrus. Interiorul bisericii este devastat. Copacii nu au scăpat nici ei de furia focului; frunzele şi crengile sunt pârlite şi negre"[50]. Un alt martor ocular descria starea jalnică a Chişinăului în care locuinţe, biserici şi şcoli au fost distruse consemnând: "Cu excepţia unor cartiere mărginaşe, oraşul este astăzi un morman de cenuşă. Îţi vine literalmente să plângi! Atâtea gospodării distruse, o întreagă muncă românească aruncată în aer, prefăcută în scrum"[51].

La rândul său, preotul Vasile Ţepordei, revenit pe plaiurile natale consemna în amintirile sale: "Am regăsit Basarabia românească ruinată, pustiită şi îndoliată, cu populaţia decimată prin executări şi deportări în anul înrobirii sovietice. Regimul sovietic a exploatat-o, a înjosit-o, a încercat să o desfiinţeze, să-i mutileze sufletul şi s-o îndepărteze de ţara mumă România. În Basarabia am găsit ruine, încă fumegânde, pretutindeni morminte, trei mii de case goale ale celor deportaţi, văduve, orfani, lacrimi, durere şi suferinţă obştească"[52].

În întreaga Basarabia, potrivit unor informaţii publicate recent au fost distruse prin foc şi dinamită de trupele sovietice în retragere 42 de biserici, 28 şcoli, 632 localuri ale unor instituţii publice, 79 localuri de autorităţi, 66 de mori ţărăneşti, 78 de poduri, şosele şi 262 km de cale ferată[53].

Situaţia economică a Basarabiei şi Bucovinei de Nord era foarte grea. În pofida greutăţilor pricinuite de război s-a trecut la refecerea întreprindrilor, repararea locuinţelor, şcolilor şi bisericilor. La sfârşitul anului 1943, cu toate dificultăţile întâmpinate după unele date au fost repuse în funcţiune cele 938 de biserici existente în Basarabia, la 28 iunie 1940, cărora li s-au adăugat alte 95 de lăcaşuri de cult, construite după restaurarea administraţiei româneşti[54].

Conform detaliilor furnizate de colonelul Polihron Dumitrescu, într-un raport contrainformativ, în comuna Cucava ţăranii remontaseră clopotul bisericii, în comuna Mal-Rusova biserica care fusese transformată în teatru a fost redată cultului. Biserica din Cervneţi era curăţată de femeile satului viaţa reintrând treptat în normal. O situaţie similară exista în Bucovina de Nord. La 19 iulie 1941, Cernăuţul a fost eliberat de trupele noastre. Oraşul era plin de ruine fumegânde.

https://biblioteca-digitala.ro

"Toate clădirile din piața Unirii - scria un corespondent de presă - au fost arse. Bisericile au fost devastate"[56]. Acum şi catedrala mitropolitană a suferit mari distrugeri.

Din nefericire sovietizarea Basarabiei şi Bucovinei de Nord a fost doar întreruptă de război. După reocuparea acestor teritorii de către ruşi, în vara lui 1944, acțiunea a continuat până în 1990. Din păcate, consecințele sovietizării acestor teritorii românești se regăsesc şi azi. Nu ştim când aceste provincii vor reveni la patria mamă, declarațiile de la Cluj ale ambasadorului american Moses trebuie luate în considerare, dar reîntregirea națională am mai realizat-o şi o vom mai realiza.

Note

1. Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (în continuare Arh. M.A.E.), fond 71/U.R.S.S., vol. 91/1940, f. 202; Bătălia pentru Bucovina, Ediție de Stelian Neagoe, Timişoara, 1992, p. 153; C.I. Stan, Ultimatumul sovietic din iunie 1940 - prolog al Diktatului de la Viena, în "Acta Musei Napocensis", 32/II, 1995.
2. Biblioteca Academiei Române, Arhiva istorică, fond 28, dosar 972, f. 409 - 425; Arh. M.A.E., fond 71/U.R.S.S., vol. 98, f. 23 - 26; 89 - 90; 95; Ion Şişcanu, Raportul Basarabiei 1940, Chişinău, 1993, f. 108; 123 - 125 (anexe).
3. Vezi Gh. Buzatu, Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial, vol. II, Bucureşti, 1995, p. 247 - 248.
4. Nicolae Dima, Bessarabia and Bucovyna. The soviet Romanian teritorial dispute. New-York, 1982, p. 31; Mihai Bruhis, România şi Basarabia 1812 - 1918 - 1924 - 1940, ed. II-a, Chişinău, 1992, p. 301.
5. Arhivele Naționale Bucureşti, fond Ministerul Afacerilor Interne (în continuare Arh. Nat. Bucureşti, fond M.A.I.), dosar 542/1940, 375.
6. Ibidem.
7. Veronica Boldişor. Basarabia într-un an de coşmar stalinist, în Basarabia 1940, Chişinău, 1991, p. 191 - 192.
8. Ibidem, p. 193 - 194.
9. Ibidem; Arh. Nat. Bucureşti, fond M.A.I., dosar 542/1940, f. 376.
10. Arh. M.A.E., fond 71/U.R.S.S., dosar 118/1940, f. 191 - 193.
11. Ion Țurcanu, Scurte informații despre Basarabia şi Bucovina în a doua jumătate a anului 1940, în "Patrimoniu" (Chişinău), nr. 1/1991, p. 184 - 185.
12. Mihai Gribincea, Basarabia în primii ani de ocupație sovietică 1944 - 1950, Cluj-Napoca, 1995, p. 35.
13. Arh. Nat. Buzău, fond Poliția Buzău, dosar 15/1940, f. 223.
14. Cicerone Ionițoiu, Preludiul celui de-al doilea război mondial, în "Patrimoniu", (Chişinău), nr. 1/1991, p. 97.
15. Arh. Nat. Buzău, fond Poliția Buzău, dosar 15/1940, f. 144.
16. Ibidem, f. 145.
17. Arhiva Ministerului Apărării Naționale, Marele Stat Major (în continuare Arh. M. Ap. N., M. St. M.), fond Armata I(21), dosar 917, Comandamentul Aero, f. 11 - 16.
18. Ibidem; Cornel Grad, C.I. Stan, Doru E, Goron, Evacuarea teritoriilor românești cedate în vara anului 1940, în "Acta Musei Porolissensis", XIX, 1995, p. 356.
19. Pepe Georgescu, 265 de zile la Cernăuți sub ocupația bolșevică 28 iunie 1940 - 20 martie 1941, ed. a III-a, Bacău, 1942, p. 10-11.
20. Arh, Nat. Buzău, fond Poliția Buzău, dosar 15/1940, f. 167.
21. Pepe Georgescu, op. cit., p. 15.
22. Ion Şişcanu, Mihai Cernenco, Evenimente istorice 28 iunie 1940, în "Basarabia", nr. 4/1991, p. 146.
23. Arh. M. Ap. M., M. St. M., fond Armata I (21), dosar 917, Comandamentul Aero, f. 15.
24. Alexandru Gaiță, Războiul din umbră, în "Opinia" (Buzău), VI, nr. 1540 din 13-15 inuarie 1996.
25. Arh. Nat. Buzău, fond Poliția Buzău, dosar 18/1940, f. 202.
26. Ibidem, f. 222.

https://biblioteca-digitala.ro

27. Ibidem, f. 15.
28. George Ciorănescu, Basarabia. Disputed land between east and west, ed. II-a, Bucureşti, 1993, p. 127.
29. V. Ţepordei, Te revăd Basarabia, după 50 de ani, în "Basarabia 1940...", p. 234 - 235.
30. N. Tcaciuc Albu, Bucovina de Nord 28 iunie 1940 - 28 iunie 1941, Sibiu, 1941, p. 3.
31. Lucia Dem. Bălăcescu, În noul paradis, Bucureşti, 1941, p. 61.
32. V. Boldişor, op. cit., p. 191.
33. Ştefan Tudor, Satana pe pământ (Mărturii despre anii de foamete şi deportări), Chişinău, 1992, p. 16 - 19.
34. Ibidem, p. 32 - 33.
35. V. Boldişor, op. cit., p. 199.
36. Elena Siupiur, Siberia dus-întors. 73 de ruble, Bucureşti, 1991, p. 7.
37. V. Boldişor, op. cit., p. 203.
38. Anita Nandriş-Culda, 20 de ani în Siberia. Destin bucovinean, Bucureşti, 1991, p. 65.
39. Valeriu Fl. Dobrinescu, Ion Constantin, Basarabia în anii celui de-al doilea război mondial 1939 - 1947, Iaşi, 1995, p. 188.
40. "Naţiunea", I, nr. 10 din 24 - 31 iulie 1990, p. 6.
41. Ilie Popescu, Ion Cozma, Drumul spre Golgota, Iaşi, 1994, p. 10.
42. N. Dima, op. cit., p. 44.
43. I. Constantin, România. Marile Puteri şi problema Basarabiei, Bucureşti, 1995, p. 109.
44. Anton Moraru, Contribuţii la istoria formării R.S.S. Moldoveneşti, în "Basarabia 1940...", p. 159.
45. I. Scurtu, Dumitru Almaş, Armand Grosu, Ion Pavelescu, Gh. Ioniţă. Istoria Basarabiei. De la începuturi până în 1994, Bucureşti, 1994, p. 307.
46. Cf. Mircea Muşat, 1940. Drama României Mari, Bucureşti, 1992, p. 215.
47. C. Sănătescu, Jurnal, Bucureşti, 1993, p. 22 - 23.
48. Gr. Gafencu, Jurnal iunie 1940 - iulie 1942, vol. I. Ediţie de Ion Ardealeanu şi V. Arimia, Bucureşti, 1944, p. 169 - 170.
49. Mircea Agapie, Jipa Rotaru, Ion Antonescu. Carieră militară (Scrisori inedite), Bucureşti, 1993, p. 169 - 170; doc. 62; Chiar în ziua de 22 iunie 1941, potrivit unui contemporan, Ion Antonescu a mers împreună cu suita lui la un serviciu religios la Biserica Sf. Nicolae in Piatra Neamţ ctitorie a lui Ştefan cel Mare (George Magherescu, Adevărul despre Mareşalul Antonescu, vol. II, Bucureşti, 1991, p. 26 - 27.
50. Constantin Virgil Gheorghiu, Ard malurile Nistrului, ed. II-a, Bucureşti, 1993, p. 121.
51. Al. Demetrescu, Aripi româneşti în luptă, Bucureşti, 1941, p. 23.
52. V. Ţepordei, Amintiri din gulag, Bucureşti, 1992, p. 32.
53. I. Scurtu, C. Hlihor, Complot împotriva României (1939 - 1947), Bucureşti, 1994, p. 89.
54. Arh. Naţionale Bucureşti, fond Preşedenţia Consiliului de Miniştri dosar 9/1942, f. 86.
55. Alesandru Duţu, Mihai Retegan, Ostaşi! Vă ordon treceţi Prutul!, Bucureşti, 1993, p. 232.
56. C.V. Gherghiu, op. cit., p. 52.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

COMISIA ALIATĂ DE CONTROL (SOVIETICĂ) ŞI INTERPRETAREA ARTICOLULUI 19 DIN CONVENŢIA DE ARMISTIŢIU (12 septembrie 1944 - 6 martie 1945)

Valeriu Florin Dobrinescu

După eliberarea Transilvaniei - prin efortul comun al armatelor române şi sovietice - Comisia Aliată de Control a cerut, în mod imperativ, guvernului C. Sănătescu să-şi retragă toate autorităţile abia instalate în acest teritoriu. Guvernul de la Bucureşti a considerat, la 12 noiembrie 1944, cererea neântemeiată şi lipsită de orice suport juridic şi politic, dar a fost obligat să se supună acestei injocţiuni. Comisia Aliată de Control (Sovietică) a răspuns că, fără a pune în chestiune problema Nordului Transilvaniei, decisă prin articolul 19 al armistiţiului, zisul articol "nu rezolvă chestiunea timpului şi modului instalării administraţiei româneşti pe teritoriul Nordului Transilvaniei. Această chestiune trebuia rezolvată prin tratative între Guvernele U.R.S.S. şi al României, fapt care era legat organic de toate celelalte chestiuni referitoare la executarea Convenţiei din 12/13 septembrie 1944. Executarea, însă, a acestei Convenţii şi, în primul rând, a condiţiunii atât de importante a Convenţiei, cum era aceea expusă şi în art. 11, se execută în mod nesatisfăcător"[1].

Situaţia a constituit, de altfel, şi obiectul unei discuţii dramatice în guvernul României - la 13 noiembrie 1944 - prilej cu care Ionel Pop, comisarul Transilvaniei, a prezentat "greutăţile" întâmpinate de cabinetul de la Bucureşti la preluarea administraţiei în Nordul Transilvaniei. Comisarul, împărtăşind opinia vicepreşedintelui cabinetului de atunci, dr. Petru Groza, - noi n-am intrat clandestin în Transilvania de Nord - "considera necesar să se facă posibil, cât mai curând, ca autorităţile constituite ale Statului Român să meargă acolo, în spirit democratic şi cu ideile democratice..."[2].

Comisia Aliată de Control (Sovietică) a decis, la 14 noiembrie 1944, ca, până la instalarea în România a unui guvern considerat "democratic", Nordul Transilvaniei să treacă sub administraţia Armatei Roşii. La 19 noiembrie 1944, guvernul de la Bucureşti se adresa, printr-un memoriu, generalului V.P. Vinogradov solicitând restabilirea administraţiei civile româneşti în Nordul Transilvaniei; memoriul considera această chestiune "vitală pentru România"[3] (s.ns.). Decizia guvernului sovietic era socotită o eroare de fond şi de formă şi se dorea ca ea să fie rezolvată conform literei şi spiritului convenţiei semnate la 12/13 septembrie 1944. Evocând evenimentele din sud-estul Europei din anii 1944 - 1945, Voigt, scriitor anglo-saxon, observa că "Uniunea Sovietică a violat convenţia de armistiţiu, păstrând nu numai Transilvania, dar şi Moldova, sub administraţia directă"[4].

Situaţia gravă din Transilvania a fost bine surprinsă şi de Burton V. Berry, reprezentat politic al S.U.A. la Bucureşti, într-un raport expediat, la 29 noiembrie 1944, superiorilor săi. Berry observa, cu temei, că în rândul populaţiei "stăruie sentimentul că sovieticii împiedică îndreptarea injustiţiei făcute României prin Dictatul de la Viena". În sprijinul argumentelor sale, Berry aducea conţinutul scrisorii adresată la 12 noiembrie 1944 de generalul V.P. Vinogradov, vicepreşedinte al

https://biblioteca-digitala.ro

Comisiei aliate de Control, premierul C. Sănătescu, V.P. Vinogradov ceruse: 1) interzicerea instalării oficialităților administrative româneşti şi în Transilvania; 2) izolarea regimentului de jandarmi şi aducerea în faţa Curţii Marţiale a comandantului acestuia pentru "instigare" împotriva Armatei Roşii. Răspunsul Bucureştilor, comunicat generalului V.P. Vinogradov, sublinia că: 1) toate autorităţile româneşti erau retrase din Nordul Transilvaniei; 2) regimentul de jandarmi era dizolvat, iar comandantul acestuia era trimis în judecata autorităţilor militare. Diplomatul american observa, cu justeţe, că răspunsul lui C. Sănătescu "reprezenta o argumentare juridică a dreptului României de a administra Nordul Transilvaniei până la finalizarea păcii şi sublinia că administraţia românească fusese stabilită în mod deschis şi în colaborare cu autorităţile militare sovietice"[5].

Nemulţumirea guvernului de la Bucureşti a fost adusă şi la cunoştinţa lui Roy Melbourne, prim secretar al misiunii americane de la Bucureşti. Eugen Filotti l-a văzut, la 28 noiembrie 1944, pe R. Melbourne, primul exprimându-şi nemulţumirea şi surprinderea faţă de cererea Comisiei Aliate de Control privind retragerea administraţiei române din Nordul Transilvaniei[6].

Chestiunea a fost comunicată şi şefilor misiunilor diplomatice româneşti din străinătate. Astfel, ministerul României de la Ankara, Al. Cretzianu, atrăgea atenţia, în mai multe telegrame, asupra modului defectuos în care Uniunea Sovietică sfida propria semnătură de pe convenţia de armistiţiu în legătură cu restaurarea administraţiei româneşti în Nordul Transilvaniei. La 13 decembrie 1944, el se adresa lui Brutus Coste, aflat la Lisabona, cu informaţia potrivit căreia: "În Transilvania de Nord autorităţile române au fost silite a se retrage, iar guvernul constrâns a declara că această măsură este datorată faptului că administraţia română a fost introdusă în Nordul Transilvaniei fără consimţământul prealabil al autorităţilor militare sovietice şi ca urmare a exceselor la care s-au dedat gărzile înarmate ale lui Maniu[7] (s.ns.).

Politica sovietică faţă de România era caracterizată prin note de "duritate şi suspiciune"; Cretzianu mai informa pe colegul său că, "în Transilvania, iredentismul este camuflat sub masca comunistă. Maniu este denunţat ca protector al fasciştilor şi atacat pentru că reprezintă rezistenţa românească dar şi pentru că este socotit ca un spion al anglo-americanilor în România (?!)"[8]. La 16 februarie 1945, Al. Cretzianu revenea cu noi date asupra primelor două luni de guvernare ale guvernului condus de generalul N. Rădescu. Partidele de extremă stângă, consemna Al. Cretzianu, urmăresc, "sistematic, cucerirea puterii prin orice mijloace", ele dispunând "vădit de sprijinul moral şi, în unele cazuri, material al autorităţilor sovietice"[9] (s.ns). Ministrul român mai deţinea informaţia potrivit căreia, după vizita efectuată la Moscova de ministrul Comunicaţiilor, Gh. Gheorghiu-Dej, una din directivele date de fruntaşul comunist era de a "arăta că dobândirea calităţii de cobeligerant şi restabilirea administraţiunii româneşti în Ardealul de Nord nu se poate obţine decât de un guvern de extremă stângă"[10] (s.ns.). În felul acesta, se viola flagrant conţinutul articolului 19 din convenţia de armistiţiu deoarece "administraţiunea română nu este autorizată să intre în Transilvania de Nord unde domneşte o situaţiune administrativă haotică. De asemenea, nu funcţionează nici şcoli, nici tribunale. Populaţia suferă îngrozitor, din cauza dezorganizării vieţii economice şi lipsei de asistenţă medicală şi sanitară"[11].

Abuzurile, suferinţele şi umilinţele la care au fost supuşi românii din Nordul Transilvaniei au fost aduse, la 1 martie 1945, la cunoştinţa guvernului N. Rădescu într-un raport al Marelui Stat Major, semnat de generalul C. Eftimiu şi colonelul A. Runceanu. După ce se consemna că, în Nordul Transilvaniei, "sub masca comunismului, activitatea iredentistă maghiară se manifesta din plin, căutând să sfideze şi să umilească tot ce este românesc", raportorii probau situaţia gravă prin: 1) interzicerea tricolorului românesc; 2) arestarea liceenilor care purtau cocarda naţională la butonieră; 3) oprirea tuturor manifestărilor naţionale; 4) obligaţia românilor de a folosi, în raporturile cu autorităţile, numai a limbii maghiare; 5) arestarea abuzivă, umilirea şi maltratarea românilor, îndeosebi a intelectualilor acuzaţi de "fascism"; 6) sechestrarea, escortarea şi umilirea ofiţerilor, subofiţerilor şi soldaţilor români veniţi să-şi vadă familiile în Nordul Transilvaniei; 7) simpatia ungurilor pentru Comandamentul sovietic şi efortul de a-l convinge de sentimentele lor comuniste, în scopul obţinerii unor avantaje şi atingerea unor obiective iredentiste; 8) folosirea de mijloace pentru a-i determina pe români să părăsească Nordul Transilvaniei[12]. Din document se desprindeau drept obiective esenţiale ale ungurilor: atingerea libertăţii individuale şi discreditarea elementului românesc faţă de Aliaţi şi intensa propagandă revizionistă cu implicaţii pentru viitoarea conferinţă de pace.

https://biblioteca-digitala.ro

Chiar dacă România avea greutăți în îndeplinirea art. 11 din armistițiu, încheierea, la 16 ianuarie 1945, a acordului dintre guvernul român și Înaltul Comandament Sovietic privind executarea respectivului articol și îndeplinirea scrupuloasă a celorlalte obligațiuni asumate la 12/13 septembrie 1944 la Moscova determinau reintrarea țării în drepturile care i-au fost formal recunoscute și, în primul rând, reinstalarea urgentă a administrației sale în Nordul Transilvaniei. Comisia opina, însă, că nu trebuie făcută o legătură directă între executarea în fapt a prevederilor art. 19 al convenției de armistițiu și dezvoltarea în timp a obligațiunilor decurgând din celelalte clauze ale documentului. Prevederile convenției de armistițiu stabileau drepturile României de a prelua neântârziat, în administrația sa, a teritoriului eliberat al Nordului Transilvaniei, fără a mai fi nevoie de îndeplinirea altei condițiuni decât îndepărtarea frontului peste distanța de 50-100 km (articolul 17). Prin declararea "arbitrajului" de la Viena "nul și neavenit" s-a restabilit situația din 30 august 1940, modificată prin acel diktat. În felul acesta, au fost anulate, ca și cum nu ar fi existat niciodată, toate efectele de fapt și de drept ale acelei nedreptăți istorice.

Menținerea situației arbitrare, creată în cei patru ani de ocupație ungară, avea următoarele consecințe negative: 1) după retragerea administrației românești, s-a instaurat un haos administrativ. Lipseau o autoritate centrală conducătoare și funcționarii de carieră, ceea ce făcea ca administrația locală să fie improvizată, lipsită de bugete și de venituri proprii. Liniștea, siguranța publică și cele mai elementare nevoi ale populației erau în pericol. Funcționarii unguri se retrăseseră odată cu armatele germane și ungare; 2) inexistența siguranței pentru persoane și avutul acestora. "Gărzile civile" improvizate, indisciplinate și nesalarizate, reprezentau mai degrabă primejdii decât apărătoare pentru ordinea publică; 3) situația sanitară, deosebit de gravă, se caracteriza prin nefuncționalitatea spitalelor, lipsa medicilor, a medicamentelor și a fondurilor. Exista pericolul unor boli și epidemii; 4) lipseau judecătorii. Abrogarea vechilor legiuri s-a făcut fără a se pune în locul lor altele; 5) copiii erau lipsiți de școli, care erau închise. Profesorii și învățătorii, aduși din Ungaria, au plecat; 6) funcționarii și pensionarii erau lipsiți de posibilități financiare și se zbăteau în mizerie; 7) dezorganizarea vieții economice și financiare. Inexistența fondurilor paraliza orice activitate economică, iar existența a patru feluri de monedă - lei, feningii ungari, feningii sovietici, ruble - agrava haosul economic; 8) inexistența unei autorități diriguitoare și a fondurilor făcea imposibilă refacerea distrugerilor; 9) situația dezastruoasă a aprovizionării - lipseau alimentele de bază - și pericolul foametei; 10) existența unor formațiuni parlamentare și politice inamice, care își continuau nestingherit acțiunile anti-românești și anti-sociale. La acestea se adaugă mii de soldați germani și unguri a căror rezistență reprezenta un pericol potențial pentru România și Națiunile Unite.

Evacuarea forțată a Nordului Transilvaniei mai crea următoarele dificultăți: 1) România rămânea fără fruntarii în zona învecinată cu Ungaria. Traseul frontierei fixat la Trianon se dovedea inexistent lipsind grănicerii și autoritățile vamale. Astfel, în România pătrundeau mari cantități de feningi, care la preschimbare loveau moneda națională. Prin articolul 19 al Convenției de armistițiu se desființa frontiera impusă la Viena în august 1940. Astfel, orice cetățean străin - german sau ungur - putea pătrunde în spațiul românesc fără un control vamal; 2) lipsa administrației publice în Nordul Transilvaniei afecta executarea normală, de către România, a clauzelor armistițiului, îndeosebi a articolelor 2, 3, 8, 10, 11 și 15[13].

Interesele de stat și naționale, ca și ale populației din Nordul Transilvaniei reclamau ca această provincie să reintre în exercitarea de fapt a suveranității Statului Român restabilindu-se acolo, fără întârziere, toate ramurile administrației sale civile. Convenția de armistițiu din 12/13 septembrie 1944 reprezenta documentul prin care România putea solicita îndeplinirea acestei stipulațiuni. Din nefericire, prescripția a fost grosolan încălcată de către U.R.S.S.

O situație stranie s-a petrecut și în județul Maramureș, unde o minoritate de ucrainieni a făcut tot ce a depins de ea pentru a precipita "alipirea" regiunii la Ucraina Subcarpatică. În ianuarie 1945, o adunare a ucrainienilor din județ a cerut "alipirea" la Ucraina Subcarpatică. Românii, formând majoritatea populației s-au adresat maiorului Zaharenco, comandant al județului și reprezentant al Comisiei Aliate de Control, care i-a "sfătuit" să "organizeze" și ei o demonstrație. Dar ziarul "Maramureșul", unde era înserat punctul de vedere românesc, a fost suprimat, iar tipografia închisă. Comitetul ucrainean a amenințat pe români că dacă nu-și vor da adeziunea la "unire" vor fi arestați, deportați sau uciși. Astfel, prin teroare, la 26 ianuarie 1945 - fără consultarea românilor majoritari în 45 de localități - un Consiliu intitulat "al poporului", condus de Ion Odoviciuc,

https://biblioteca-digitala.ro

şi-a asumat administrarea judeţului. Ion Odoviciuc a cerut, cu ocazia unei manifestaţii artistice, "Unirea" cu Ucraina Subcarpatică - românii, în marea lor majoritate, s-au abţinut de la vot - s-au adunat numai 7.000 de voturi din 80.000 votanţi. Un reprezentant al guvernului a fost trimis la Sighet, unde a reuşit să-l contacteze pe Mihályi, care a întocmit un raport în legătură cu evenimentele petrecute acolo, unde s-a implicat ofiţerul de K.G.B., maiorul Veşnicov[14].

Americani au recunoscut şi ei această situaţie şi au întocmit, la 20 august 1945, un document intitulat Judeţul Maramureş (I. Descriere; II. Populaţie; III. Atitudinea sovietică în Maramureş; IV. Recomandări). Documentul considera că populaţia judeţului nu depăşea 130.000 de persoane. La recensământul din 1930 totalul populaţiei era 161.575 persoane (93.207 români - 58 %, 33.828 evrei - 21 %, 19.230 ucrainieni - 12 %, 11.174 unguri - 7 %). Americanii constatau că judeţul s-a aflat, din toamna lui 1944 până la instaurarea guvernului dr. Petru Groza, sub ocupaţie militară sovietică, perioadă în care "autorităţile locale au încurajat campania pentru anexarea Maramureşului la Republica Sovietică Socialistă Ucraineană"[15].

Chestionat despre această situaţie, de generalul american C.V. Schuyler, omologul său sovietic, I. Susaikov, i-a replicat că "reglementarea" frontierei de nord va fi definitivă prin tratatul de pace. "Recomandările" americane - constatând că majoritatea populaţiei era românească - vizau reţinerea Maramureşului de către cei care, de fapt şi de drept, aveau toate drepturile asupra-i - adică românii.

The Allied Control (Soviet) Commission and the Interpretation of Article 19 in the Armistice Convention (12 September 1944 - 6 March 1945)

(SUMMARY)

The author describes in detail the abuses committed by the Allied Control (Soviet) Commission over the matter of Transylvania, as the Soviet occupation authorities constantly misinterpreted Article 19 in the Armistice Convention and did not allov the Officials, until 6 March 1945, to take control of North-Western Transylvania.

Note

1. Hoover Archives, Palo Alto, S.U.A., D.C. Popescu Papers, Box no. 1.
2. Vezi stenograma discuţiei tipărită de Stelian Neagoe în "Expres magazin", nr. 37, 1991, p. 11.
3. Arh. M.A.E., fond 70-71, U.R.S.S., dosar 11, 1945 - 1948, nepag. ibidem, Conferinţa Păcii, dosar 1, 1945 - 1848, nepag.
4. Memorandum des Roumains libres a la Conférence de paix pour la Roumanie, Paris, 1946, p. 17.
5. 23 August 1944. Documente, 1944 - 1945, vol. III, Bucureşti, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1985, p. 320 - 321.
6. V. Fl. Dobrinescu, România şi organizarea postbelică a lumii. 1945 - 1947, Bucureşti, Editura Academiei, 1988, p. 73.
7. Hoover Archives, Brutus Coste Papers, Box no. 2 (telegrama nr. 1866, din 14 decembrie 1944, semnată Al. Cretzianu).
8. Ibidem.
9. Ibidem (telegramă nr. 217 de la Ankara, Al. Cretzianu către Brutus Coste, Lisabona).
10. Ibidem.
11. Ibidem.
12. Arh. St. Bucureşti, dons Preşedenţia Consiliului de Ministri, cabinetul militar Sănătescu-Rădescu, dosar nr. 38, 1938 - 1945, f. 273 - 294 (raport din 1 martie 1945).
13. Hoover Archives, Palo Alto, SUA, D.G. Popescu Papers, Box nr. 1, f. 9-14.
14. Ibidem (documentul Sighet - Jud. Maramureş din 8 martie 1945).
15. N.A. Washington D.C., S.U.A. Record Group 43, Paris Peace Conference, 1946, Box no. 123.

https://biblioteca-digitala.ro

IMAGINEA MIŞCĂRII NAŢIONALE DE REZISTENŢĂ ÎN EPOCA DE TRANZIŢIE

Radu Ciuceanu

Memoria reprezintă proiecţia interioară a fiinţei noastre către trecut. Dincolo de funcţia ei psihică, rămâne eternul rezervor al istoriei umane. Au trecut 35 de ani de când a căzut Blidaru Ion, ultimul partizan, comandatul unui grup de luptători anticomunişti în Maramureş şi 52 ani de la apariţia primei formaţii de partizani, pe teritoriul României, în Bucovina, ca forţe distincte ale armatei regale române.

De atunci şi până astăzi s-a scurs această jumătate de veac şi istoriografia noastră, eliberată după '89 de chingile unei istorii comandate, încă bâjbie nu numai într-o cercetare ce s-ar dori exhaustivă, asupra mişcării naţionale de rezistenţă române, dar chiar şi într-o viziune globală a cadrului politic în care s-a înscris, în fond, cea mai reprezentativă formă de respingere a unui curent politic antiuman impus timp de 13 ani printr-o ocupaţie străină şi continuată apoi de existenţa unui partid antinaţional pornit cu câteva sute de membri, în majoritate alogeni şi inamici - pe faţă sau în ascuns - ai visului împlinit al Marii Unirii de la 1918.

În pofida faptului că au trecut şase ani de când s-au prăbuşit zidurile dictaturii şi poporul român a avut prilejul să descopere *de visus* existenţa unor foşti luptători (autentici) anticomunişti şi să se apropie, încetul cu încetul, prin sutele de articole şi zecile de cărţi ce au încercat - mai bine sau mai puţin bine - să valorizeze atât personalităţi din societatea românească interbelică angajate în demnitate şi destin, cât şi o globalizare a fenomenului în sine a rezistenţei, ca un segment de maximă importanţă din istoria contemporană a României, istoriografia rămâne deficitară într-o zonă unde un studiu temeinic, bazat pe o cercetare riguroasă a documentului scris, să se completeze cu aceea a mărturiei orale, subiective şi supusă legilor tramei biologice.

E drept că acestui *halou* îi corespund, pe de o parte, dificultăţile din ce în ce mai vizibile ale accesului în arhive - pe care le aşteptăm o dată pentru totdeauna puse la dispoziţia cercetării multidisciplinare istorice - dar şi absenţei în majoritatea cazurilor a unor specialişti-metodişti axaţi cu predilecţie pe segmentul contemporan. Aici îmi permit - în nădejdea că nu voi supăra pe nimeni - să fac aprecierea că în general secţiile de istorie contemporană la facultăţi reprezintă o rezervă a mediocrităţii, a viitorilor activişti. Astfel ni se pare explicabil că după şase ani de libertate a fost posibil să apară lucrarea *Istoria rezistenţei armate*, a domnului Cicerone Ioaniţoiu, atât de deficitară încât ea nu poate fi recomandată decât ca un exemplu ce nu trebuie niciodată urmat.

Acum, însă, după ce ne-am consolat cu această dublă realitate ce poate să îngheţe şi cele mai prestigioase programe de cercetare, să încercăm să răspundem la un şir de probleme cheie ce trebuiesc deslușite cel puţin principial.

A existat pe teritoriul României o veritabilă mişcare de rezistenţă care să întrunească un şir de trăsături necesare şi obligatorii?

1. Existenţa unui comandament unic care să-şi exercite autoritatea pe un teritoriu determinat.

2. Prezenţa unor efective care să-l acopere tactic şi asupra cărora să se exercite comanda de la centru.

3. Existenţa unui program militar elaborat într-o viziune tactică şi strategică.

https://biblioteca-digitala.ro

4. Elaborarea unui manifest ideologic unanim acceptat de membrii mişcării.

5. Aderarea la programul politic a unor personalităţi şi dobândirea la scară naţională a unei capacităţi de polarizare care să permită mişcării nu numai să-şi păstreze forţa combativă dar şi aceea de reîmprospătare a efectivelor.

6. Eşalonarea unor rezerve operative menite să intre succesiv în acţiune.

7. Existenţa unor legături cu forţe şi mişcări similare din imediata apropiere a teritoriului naţional.

8. Elaborarea unui program de conexiuni şi interferenţe internaţionale capabile să vină în ajutorul direct sau voalat al efortului combativ.

9. Capacitarea temporară sau permanentă a unor personalităţi majore din câmpul politic extern cu afinităţi sau simpatii.

10. Şi în fine ultimul punct, ce intră obligatoriu în repertoriul unei mişcări de rezistenţă: asigurarea unui minim de teritoriu şi efective în cazul unei retrageri generale.

Încercând să răspundem la acest chestionar se ajunge la concluzia că mişcarea română de rezistenţă, prin caracterele ei generale şi specifice, a acoperit în coeficienţi majori registrul mai sus pomenit, având similitudini vădite nu numai cu alte forme de rezistenţă spirituală sau armată din spaţiul Cortinei de fier (Ungaria, Polonia, Albania) ci şi cu apariţia - şi ulterior dezvoltarea - formaţiilor de rezistenţă din Franţa, Italia, Norvegia din al doilea război mondial. Ea va cuprinde un segment temporar eşalonat pe 15 ani, de la primele grupuri de rezistenţă armată anticomunistă din primăvara anului 1944, până la ultimul grup de partizani distrus în vara anului 1959 în munţii Maramureşului.

Se cade să ne fixăm mai bine asupra unui prim model şi anume momentul de debut al rezistenţei din Bucovina, ce prezintă două faze: prima în care populaţia rurală răspunde spontan la silniciile trupelor sovietice de ocupaţie proaspăt sosite pe pământul Bucovinei şi când comandamentul româno-german formează primele nuclee - grupuri constituite pe comune şi conduse de către un consătean mai destoinic având ca ţel misiunile de recunoaştere, informare şi diversiune în liniile sovietice. Sunt cunoscute până acum cel puţin cinci grupe cu un efectiv de 300-400 de combatanţi având în frunte nume deja celebre în istoria timpurie a partizanatului român: Vladimir Macoviciuc din satul Văitinel, grupul Vladimir Tironeac, grupul Ion Vatamainiuc din Sucevita, grupul Constantin Cenuşă din Putna Voevodală, la care se mai adaugă şi grupul naţionaliştilor ucraineni condus de Petru Maruseac, având în componenţă şi câteva plutoane de români din comunele Ulma şi Brodina. Acţiunea acestei puternice formaţii de partizani se coroborează cu formaţia naţionalistă ucraineană a lui Bandera din Galiţia şi Bucovina de Nord.

Grupurile de partizani erau dotate cu armament mixt, având instructori români şi germani.

Faza a doua este determinată de actul de la 23 august şi invazia sovietică. Deja încă din luna septembrie 1944 N.K.V.D.-ul informat de trădători, începe urmărirea, prinderea, anchetarea, condamnarea şi execuţia foştilor partizani. Cei ce reuşesc să-şi păstreze libertatea sunt aceia care vor lua calea codrului, având în spate pedepse grele pronunţate de Tribunalul Militar Iaşi împotriva foştilor luptători *care în vara anului 1944 au acţionat în spatele liniei sovietice a frontului.* Acuzaţi de crimă de înaltă trădare, ei se vor arunca din nou în luptă împotriva bolşevismului reprezentat de N.K.V.D., Jandarmerie şi Siguranţa statului. Ajutaţi substanţial de populaţia locală, prin alimente, armament şi sprijin moral, ei vor ralia pe toţi aceia care din varii motive intraseră în conflicte cu trupele de ocupaţie sovietice şi reprezentantul lor, Partidul Comunist. În luptă directă grupurile au suferit pierderi înlocuite prin noi recrutări. Ciocnirile armate se succed, grupurile sunt din ce în ce mai mult urmărite. În 1945 este prinsă şi lichidată numeroasa formaţie a naţionaliştilor ucraineni şi români din comunele Straja, Ulma şi Brodina. Apar însă grupuri noi, în 1948 grupul Ghimici şi organizaţia paramilitară "Gărzile lui Decebal", cu ramificaţii în 7 judeţe din Bucovina şi Moldova de Nord. În cadrul acestei organizaţii, o formaţie de 12 partizani condusă de Sandu Grigore din Dorna Cândrenilor şi Crăciun Dumitru din Coşma este trădată şi lichidată în decembrie 1949. În '50 apare grupul Motrescu Chiraşi, lichidat şi el în august 1955 şi, în fine, ultimul grup al lui Găvrilă Vatamaniuc şi Vasile Motrescu, căzuţi şi ei în ianuarie '58.

Se poate în continuare analiza şi alt model de rezistenţă, mult mai complex, care chiar dacă nu a fost pe de-a-ntregul explorat - izvoarele sovietice rămânând încă mute - ne poate acoperi în desfăşurarea sa o bună parte din punctajul amintit.

E vorba de acţiunea - în fond este prima încercare şi reacţie de mare proporţie - a unor

https://biblioteca-digitala.ro

ofiţeri superiori în frunte cu gen. Gh. Avramescu, comandantul Armatei a IV-a, alături de lideri ai mişcării legionare, cu sprijinul Wermacht-ului, de întoarcere a fronturilor 2 şi 3 ucrainean realizând astfel un nou "23 august", de data aceasta cu ajutorul armatei germane şi poporului român supus unui regim de ocupaţie şi de exploatare fără precedent. Fără a intra în detaliile care au dus la compromiterea planului organizat, de data aceasta în ţară şi peste hotare, magnitudinea operaţiei ca şi ţelurile ei se raportau direct la existenţa unui comandament şi a unor operaţii militare şi politice ce urmau să se desfăşoare pe un teritoriu vast şi să antreneze destinul a milioane de oameni.

Al treilea *model* asupra căruia ne putem opri este reprezentat de primele organizaţii de rezistenţă civilă sau militară născute aproape spontan în primele luni ale anului 1945: "Sumanele Negre", "Haiducii lui Avram Iancu", "Graiul Sângelui", "Valurile Dunării", "Vlad Ţepeş 1", "Vlad Ţepeş 2". Indiferent de numele şi autoritatea celor care le-au comandat, Gen. Aldea, Gavrilă Olteanu, Gen. Rujinschi, Amiralul Măcelaru, Gen. Carlaonţ, ele vor deschide seria lungă a formaţiilor paramilitare care vor acţiona pe teritorii limitate - câteodată spaţiul organizat şi controlat putea cuprinde o provincie întreagă, cum a fost Oltenia în cadrul M.N.R.O. - organizaţiile vor desfăşura, fără excepţie, şi programe politice manifestate prin apeluri către ţară, încercând astfel să dubleze activitatea tolerată a partidelor istorice P.N.L. şi P.N.Ţ. supuse asediului brutal al P.C.R.

În concluzie se poate afirma că în ţara noastră a existat fără tăgadă, înainte de sfârşitul conflagraţiei mondiale şi ulterior până la sfârşitul deceniului şase, formaţii militare şi paramilitare ce au antrenat în activitatea lor atât personalităţi din societatea românească civilă şi militară ce au întrunit în majoritatea cazurilor caracterul unei mişcări naţionale de rezistenţă.

Chiar dacă această mişcare se bănuieşte cum, după *efectul Philby*, faimosul spion sovietic strecurat în secţia de control şi informaţii pentru pen. Balcanică a serviciilor secrete şi direct responsabil de catastrofa patrioţilor albanezi în tentativa lor de răsturnare a lui Enver Hogea - cel puţin în primele ei închegări - că ar fi fost *dirijată* şi aceasta pentru a oferi un pretext sovieticilor de a nu-şi retrage Armata Roşie de pe teritoriul României, întrucât există încă pericolul de restaurare *a forţelor antidemocratice*, prin număr şi amploare, prin forţele pe care le-au antrenat şi teritoriul nominal pe care l-au controlat, mişcarea română de rezistenţă rămâne ca cea mai importantă forţă ce s-a opus bolşevismului prin viu grai, prin scris, sau cu arma în mână, aceptând o luptă inegală cu un duşman necruţător.

În ceea ce priveşte imaginea făurită şi extrasă din nenumăratele publicaţii din perioada postdecembristă, ea se supune, în mare, unei bipolarităţi. În absenţa unor factori pomeniţi la începutul prezentării noastre, M.N.R. concentrează asupra sa fie o hiperpolarizare, în partea născută şi din noianul mărturiilor orale, fie totala ei negare şi cantonarea eroilor în zona rizibilului şi defăimării. La făurirea variantei idealiste contribuie din plin blocarea dosarelor operative din arhivele fostei Securităţi, dispariţia în temniţă sau în luptă a comandanţilor şi nu în ultimul rând acea teamă justificată de regimul de teroare de până acum a martorilor cu grad înalt de deparazitare a emoţiei şi focalizare a esenţialului. Mai mult decât atâta, în viaţa politică actuală nu de puţine ori s-au încercat *confiscări* parţiale sau totale a patrimoniului de rezistenţă ce aparţine, în fond, poporului român: dintre nenumăratele exemple de dirijare şi comercializare a atitudinii demnităţii şi luptei se înscrie *con brio* manifestaţia de la 8 noiembrie 1945, care din toate sursele şi martorii încă în viaţă, a fost gândită şi executată de toate formaţiile politice existente, dar conducerea a aparţinut P.N.L.-ului şi Mişcării Legionare, P.N.Ţ. având un rol secundar. Un alt exemplu de distorsionare a realităţii istorice şi de folosire a unei moşteniri a fost trecerea în proprietatea exclusivă (pretenţii ridicate de P.N.Ţ.C.D.) a unui partid a întregii activităţi a grupurilor ce au acţionat pe versantul sudic al M-ţilor Făgăraş: Col. Arsenescu, fraţilor Arnăţoiu, Benone Milea, Marinescu ş.a.

În contextul unor astfel de mitologizări nu e de mirare că cercetarea istorică este privită cu suspiciune, ca un pericol real al orientării către transparenţă şi obiectivitate, iar discursul politic poate avea un efect devastator asupra încrederii atât de necesare acum cercetătorilor somaţi să restituie la sfârşitul acestui mileniu şi veac acea parte a tabloului ce lipsea din istoria noastră.

De partea cealaltă a interpretării s-au adunat îndeobşte acei care contestă valoarea - ba unii chiar existenţa - unei rezistenţe efective împotriva comunismului. Din motive pe care nu merită să le analizăm acum, dar care definesc mai mult o mentalitate decât o opţiune, s-au auzit voci şi s-

https://biblioteca-digitala.ro

au emis considerații asupra "bandiților" sau "teroriştilor" ce se opuneau "mersului firesc al societății", "îngrozind populația civilă prin fărădelegile lor".

Pentru noi, atât varianta folclorică, cât şi cea marxisto-nihilistă, rămân perspective la fel de nocive. Istoria trebuie scrisă cu responsabilitate, mai ales atunci când poate acoperi zonele întinse ale răului şi descoperi chipurile îndeobşte rare ale eroilor.

Şi nu cred că e nevoie să mai aştepte încă o generație...

https://biblioteca-digitala.ro

15 OCTOMBRIE 1944 - EŞECUL ÎNCERCĂRII UNGARIEI DE A ÎNCHEIA ARMISTIŢIU

Ottmár Traşcă

Anul 1944 marchează importante mutaţii şi schimbări petrecute pe eşichierul politic şi militar al celui de-al doilea război mondial. Este unul considerat "decisiv" în sensul conturării clare a înfrângerii Germaniei naziste.

Evenimentele petrecute la 23 august 1944 care au avut drept consecinţe răsturnarea regimului Antonescu, ieşirea României din războiul antisovietic şi alăturarea la coaliţia Naţiunilor Unite, au constituit unul din cele mai importante momente ale celui de-al doilea război mondial[1], cu repercursiuni grave pe plan politic şi militar pentru Germania şi sateliţii acesteia.

Pe plan militar ieşirea României din războiul purtat alături de germani a însemnat catastrofa grupului de armate "Ucraina de sud"[2], pierderea liniei fortificate Focşani-Nămoloasa-Galaţi şi a lanţului Carpaţilor - ambele poziţii strategice de maximă importanţă pentru cel de-al treilea Reich, deschizându-se astfel drumul trupelor Armatei Roşii către Balcani şi Europa centrală[3].

Pe plan politic, lovitura de stat de la 23 august 1944 a influenţat decisiv soarta statelor aliate/satelite Germaniei: Bulgaria, Ungaria, Finlanda, care au conştientizat faptul că prăbuşirea Germaniei era inevitabilă şi pentru evitarea unui deznodământ similar sosise momentul pentru desprinderea din alianţa cu "Reichul milenar".

În studiul nostru vom încerca să prezentăm impactul cotiturii din 23 august 1944 asupra Ungariei şi evenimentele politico-militare derulate până la fatidica zi de 15 octombrie 1944, dată ce a coincis cu eşecul încercării de desprindere de Axă, îndepărtarea regentului Horthy Miklós din fruntea statului şi înlocuirea acestuia cu şeful "Crucilor cu Săgeţi" - Szálasi Ferenc.

Decizia României de a înceta ostilităţile, a convins factorii maghiari de decizie politico-militară - mai exact acea parte care a intuit corect semnificaţia evenimentelor din România - că Ungaria trebuia să urmeze aceeaşi "traiectorie", pentru a evita catastrofa finală alături de Germania nazistă. Dar nu numai perspectiva defel surâzătoare a prăbuşirii odată cu Reichul nazist îndemna la o asemenea orientare, ci şi speranţa că Ungaria va putea păstra - cel puţin - o parte a teritoriilor obţinute prin "revizuirile" din anii 1938 - 1941.

În ceea ce priveşte Transilvania, trebuie remarcat că România şi Ungaria în urma arbitrajului de la Viena, din 30 august 1940 - prin care Ungariei i s-a atribuit un teritoriu de aproximativ 42000 km[4] - s-au aflat în postura de "competitori", pentru tranşarea definitivă de o parte sau alta a acestei probleme. Până în anul 1944 cele două state au încercat să câştige această dispută prin obţinerea "bunăvoinţei" Germaniei[5], care devenise "arbitrul" competiţiei.

Evenimentele din 23 august privite din acest punct de vedere au însemnat un serios avantaj luat de România, îndeosebi prin intermediul articolului 19 din Convenţia de Armistiţiu cu Naţiunile Unite încheiată la 12 septembrie 1944, care stipula "retrocedarea Transilvaniei sau a celei mai mari părţi a acesteia"[6] - către România. Conştienţi de această situaţie factorii decizionali maghiari au încercat să imprime Ungariei acelaşi traseu pentru a anula sau cel puţin diminua avantajul obţinut de România, în vederea conservării şanselor maghiare în competiţia pentru Transilvania. Consiliul de miniştri maghiar s-a întrunit la 25 august 1944 pentru a dezbate situaţia

https://biblioteca-digitala.ro

politică şi militară gravă rezultată în urma cotiturii intervenite în România.

Prima intervenţie a aparţinut şefului Marelui Stat Major, general-colonel Vörös János, care a prezentat intenţiile şi planurile comandamentelor germane vis-a-vis de România şi cererea înaintată de acestea ca trupele maghiare să atace România. Vörös a informat şi despre măsurile luate de partea maghiară, respectiv concentrarea armatei de rezervă la frontiera ungaro-română, dar s-a pronunţat împotriva declanşării atacului - din motive politice - până în momentul depăşirii frontierei de către armatele române[7]. În expunerea sa ministrul apărării, general-colonelul Csattay, s-a pronunţat în acelaşi sens, invocând în sprijinul neintervenţiei superioritatea forţelor militare româneşti dislocate în Transilvania de sud, comparativ cu efectivele trupelor maghiare, propunând în schimb menţinerea Transilvaniei de nord şi recurgerea la ajutor german[8].

A urmat expunerea locţiitorului ministrului de externe Jungerth Arnothy. El a împărtăşit opinia militarilor declarându-se de acord cu măsurile luate pentru oprirea trupelor române şi sovietice. Totodată a prezentat consiliului informaţiile recepţionate de ministrul de externe maghiar referitor la impactul internaţional al insurecţiei din România şi a făcut cunoscut poziţia reprezentanţilor Puterilor Aliate din Ankara, Madrid, Lisabona şi Stockholm care convergeau către aceeaşi concluzie: pentru Ungaria sosise momentul de a se alătura coaliţiei Naţiunilor Unite, în acelaşi timp Ungaria era avertizată asupra consecinţelor unui atac maghiar îndreptat împotriva României în condiţiile în care aceasta ieşise din Axă[9].

Impactul evenimentelor din România s-a răsfrânt şi asupra politicii externe maghiare, acum Ungaria căutând cu disperare reluarea legăturilor diplomatice cu statele occidentale[10], în condiţiile în care acestea fuseseră întrerupte brusc în urma punerii în aplicare a planului "Margarethe I", respectiv ocupaţia militară a ţării de către germani la 19 martie 1944, urmată de instituirea guvernului filogerman condus de Sztójay Döme[11].

Preocuparea pentru reluarea legăturilor cu statele occidentale se observă distinct şi în cadrul şedinţei Consiliului de miniştri din 25 august. Datorită prezenţei armatelor sovietice la porţile Balcanilor şi Europei centrale, miniştri maghiari doreau ca deciziile ce urmau a fi luate să fie în concordanţă cu raporturile dintre marile puteri, respectiv Uniunea Sovietică - S.U.A., Anglia, dar informaţiile pe care le deţineau în această privinţă erau neclare[12]. O parte evidenţiau dorinţa anglo-saxonilor ca Ungaria să nu fie ocupată de armatele sovietice, pe de altă parte veştile sosite din U.R.S.S. nu lăsau nici un fel de dubii asupra intenţiilor sovietice de a pătrunde în Balcani şi Europa centrală[13], ceea ce însemna automat ocupaţia militară sovietică a Ungariei.

Consiliul de miniştri maghiar şi-a clădit strategia politică şi militară pentru perioada următoare pe "varianta Churchill", adică pe credinţa că premierul britanic nu va renunţa la debarcarea în Balcani, lăsând această zonă în sfera de influenţă sovietică, ceea ce sporea şi şansele Ungariei de a evita ocupaţia Armatei Roşii, această speranţă a factorilor de decizie maghiari bazându-se pe anumite declaraţii ale premierului britanic făcute în septembrie 1944 în care se făceau aluzii la o eventuală debarcare în Ljubliana, armatele aliate urmând să întâlnească armatele sovietice în Ungaria[14]. Ori o analiză realistă a situaţiei internaţionale şi îndeosebi a relaţiilor existente între cele trei mari puteri S.U.A., Anglia, U.R.S.S., excludea la acea dată punerea în aplicare a "variantei" balcanice[15] sperată de politicienii maghiari. În cele din urmă şedinţa Consiliului de miniştri, după o analiză a argumentelor pro şi contra intervenţiei împotriva României a adoptat o soluţie de compromis, în sensul că "dacă ar exista totuşi posibilitatea de a dispune de forţe militare suficiente, atunci germanii să înainteze pentru preluarea apărării frontierei în sudul Transilvaniei, iar noi (armatele maghiare - n.n.) să apărăm frontierele noastre de est până la punctul cel mai sudic al regiunii secuieşti"[16]. Această decizie însemna practic o amânare în ceea ce priveşte adoptarea unei atitudini clare faţă de situaţie rezultată în urma evenimentelor din România, ceea ce în opinia lui Vasile Puşcaş demonstrează că la nivelul decizional cel mai înalt "predominau prejudecăţile, dezorientarea şi deruta"[17].

În contextul în care s-a luat hotărârea reluării contactelor cu statele occidentale, nivelele decizionale maghiare şi în speţă regentul Horthy au înţeles că pentru realizarea cu succes a acestui obiectiv se impunea ca o necesitate stringentă "debarcarea" guvernului filonazist condus de Sztójay Döme, instituit de germani după ocuparea militară a ţării în martie 1944. Ca urmare

https://biblioteca-digitala.ro

regentul Horthy profitând de situația grea a Germaniei în aceste zile, ceea ce paraliza de fapt mișcările acesteia, a pus în discuție relațiile ungaro-germane. El a intuit corect că în conjunctura gravă în care se găsea Germania aceasta nu va putea reacționa eficient la eventualele schimbări în conducerea politică maghiară. În consecință Sztójay Döme a fost înlocuit cu general-colonelul Lakatos Géza, ofițer loial lui Horthy, iar noul guvern a fost recunoscut de Germania la 29 august 1944. Numirea guvernului Lakatos, care cuprindea adepți ai alianței cu Germania pe de-o parte și parteneri ai încheierii armistițiului pe de altă parte, urmărea un triplu obiectiv: 1. redobândirea suveranității naționale; 2. oprirea deportărilor de evrei; 3. pregătirea și încheierea armistițiului cu Națiunile Unite[18].

În ceea ce privește politica guvernului Lakatos față de România, ea s-a modificat în raport cu hotărârea adoptată în cadrul Consiliului de miniștri din 25 august 1944. Sub influența promisiunilor de ajutor german s-a hotărât atacarea în comun a României, acțiunea vizând ocuparea Transilvaniei de sud și luarea în stăpânire a lanțului Carpaților[19], ceea ce demonstrează clar că noul guvern urmărea satisfacerea revendicărilor teritoriale cu ajutorul german pe de-o parte, iar prin reluarea legăturilor cu statele occidentale și pregătirea armistițiului viza sancționarea acestora de către marile puteri.

Declanșat în dimineața zilei de 5 septembrie 1944 în direcțiile Cluj-Turda-Alba Iulia-Sărmășel-Luduș-Blaj, atacul combinat maghiaro-german s-a încheiat după câteva zile cu un usturător eșec pentru trupele atacatoare[20]. Ba mai mult, trupele sovieto-române respingând inamicul pe aliniamentul inițial, au trecut la ofensivă în vederea eliberării întregii Transilvanii.

Paralel cu acțiunile militare îndreptate împotriva României, guvernul maghiar a inițiat ample activități politico-diplomatice în direcția statelor occidentale, având ca scop încheierea armistițiului. În acest scop prin intermediul lui Bakach-Bessenyey György - emisarul lui Horthy la Berna - au fost duse tratative cu aliații în perioada 26 august - 21 septembrie 1944[21]. Speranțele lui Horthy de a evita ocuparea Ungariei de către trupele sovietice prin debarcarea trupelor anglo-americane în Balcani s-au năruit. Telegrama trimisă de Bessenyey-György la 21 septembrie 1944 nu lasă nici un dubiu în acest sens. În această telegramă se afirma categoric că: "despre altceva în afara capitulării necondiționate nu poate fi vorba. Este o iluzie speranța că anglo-saxonii vor sacrifica propriile trupe pentru a ne proteja pe noi - care am luptat împotriva lor - contra rușilor și aliaților acestora mai mici. (A se înțelege România, Iugoslavia - n.n.). Singurul lucru care rămâne de făcut este acceptarea din partea noastră a unui armistițiu fără condiții, cu acest gest vom opri risipirea în continuare - în zadar - a sângelui maghiar"[22].

Problema încheierii armistițiului a fost dezbătută și în cadrul ședințelor Consiliului de coroană din 7 septembrie și a Consiliului de miniștri din 8 septembrie 1944. În ședința Consiliului de coroană din 7 septembrie Horthy a pus pentru prima dată în mod deschis intenția sa de a se încheia armistițiu. Președintele Consiliului de miniștri, generalul Lakatos, a propus discutarea chestiunii în fața parlamentului. Horthy a refuzat această propunere argumentând că parlamentul oricum nu este suveran întrucât o parte din deputați fuseseră arestați în timpul guvernării Sztójay, pe de altă parte cei rămași nu îndrăzneau să-și exprime părerea în mod deschis de teama germanilor. Unul dintre miniștri - Reményi Schneller Lajos, agent al germanilor - l-a acuzat pe Horthy că ar manifesta intenția de sacrificare a intereselor clasei mijlocii în favoarea țărănimii (Sic!). Horthy a replicat violent arătând că nu este în discuție soarta unei clase, ci a întregii națiuni[23]. În cele din urmă Consiliul de coroană a luat decizia de a înainta un ultimatum reprezentantului la Budapesta - Edmund Veesenmayer - prin care germanii erau avertizați că în cazul în care comandamentul german nu va trimite cinci divizii blindate pentru apărarea teritoriului maghiar în termen de 24 de ore, atunci Ungaria va cere armistițiu. Veesenmayer a promis înaintarea cererilor ultimative către Berlin. De fapt el dorea să câștige timp pentru clarificarea situației încordate existente în viața politică maghiară. Într-adevăr peste puțin timp au sosit trei divizii blindate germane care au fost imediat îndrumate spre frontul din Transilvania. Această reacție a germanilor, precum și hotărârea adoptată în ședința Consiliului de miniștri din 8 septembrie 1944 în care s-a respins ideea încheierii armistițiului[24], au înlăturat pe moment perspectivele desprinderii de Axă.

Se pot observa contradicțiile existente între guvern pe de-o parte și regent pe de altă

https://biblioteca-digitala.ro

parte, în ceea ce priveşte problema armistiţiului. Astfel, în Consiliul de coroană din 7 septembrie Horthy declara că va încheia armistiţiu în cazul în care ajutoarele germane nu vor sosi în 24 ore, pentru ca în ziua următoare Consiliul de miniştri să respingă posibilitatea încheierii armistiţiului şi să decidă continuarea războiului. De fapt atitudinea guvernului era influenţată de mai mulţi factori printre care amintim teama de riposta germană, antisovietismul unei mari părţi din cabinet, lipsa de hotărâre şi de iniţiativă. Tocmai această indecizie manifestată de guvern îl va determina pe regent să preia direct conducerea preparativelor pentru încheierea armistiţiului, ajutat fiind în această misiune de un anturaj restrâns de personalităţi politice şi militare provenite din guvern, partidele de opoziţie şi armată grupaţi în aşa-numitul "birou de armistiţiu"[25] ("Kiugrási Iroda").

Trebuie remarcat că adevăratul motor al întregii acţiuni de desprindere din alianţa cu Germania în toamna anului 1944 era regentul Horthy Miklós. El a apreciat - în cele din urmă - corect în urma semnalelor recepţionate din occident că singura soluţie realistă pentru încheierea armistiţiului era reluarea contactelor cu Moscova şi discutarea condiţiilor de armistiţiu direct cu factorii de decizie de la Kremlin.

Deşi au intervenit dificultăţi în contactarea Moscovei în cele din urmă a fost găsită o modalitate corespunzătoare. Contele Zichy Vladimir, care dispunea de proprietăţi la frontiera cu Slovacia a luat legătura cu brigada de partizani intitulată "Pentru libertatea slavilor" (Sic!), care lupta în cadrul insurecţiei slovace. În discuţiile purtate cu comandantul brigăzii, locotent-colonelul Makarov şi locţiitorul politic al acestuia Voljansky, Zichy s-a interesat în privinţa modalităţilor de încheiere a unui armistiţiu cu Uniunea Sovietică. Prompt, Makarov a contactat Moscova şi a înmânat delegaţilor maghiari o scrisoare care conţinea condiţiile de armistiţiu transmise de Kremlin. Această scrisoare a intrat în istoriografie sub titulatura de "scrisoarea Makarov"[26].

Condiţiile de armistiţiu inserate în acest document erau extrem de favorabile Ungariei. Astfel, Moscova nu dorea capitularea totală, dădea asigurări că nu se va amesteca în treburile interne ale Ungariei şi nu va schimba ordinea socială existentă; permitea funcţionarea în continuare a jandarmeriei şi poliţiei; promitea oprirea înaintării armatei române şi cel mai important punct, problema apartenenţei Transilvaniei urma să fie decisă după încheierea războiului prin intermediul unui plebiscit[27].

"Scrisoarea Makarov" care a fost înaintată la 18 septembrie 1944 şi regentului Horthy, a provocat satisfacţie la Budapesta fiind percepută de acesta şi de anturajul său drept răspunsul personal al lui Stalin la tatonările maghiare şi ca urmare ei au acţionat în consecinţă[28].

În acest climat de satisfacţie generat de propunrile sovietice, au intervenit unele evenimente care au modificat parţial planurile lui Horthy şi anturajului său. O unitate britanică reuşise să debarce cu succes pe coastele Adriaticii[29]. acest eveniment - amplu comentat de presă - a reînnoit speranţele lui Horthy în ceea ce priveşte posibilitatea debarcării aliate: dacă premierul britanic s-a răzgândit şi va duce la capăt debarcarea în Balcani? În acest caz Ungaria putea capitula în faţa trupelor aliate evitând astfel ocupaţia trupelor sovietice. În consecinţă Horthy a decis trimiterea în paralel a două declaraţii pentru a negocia armistiţiul, respectiv una la Moscova şi a doua la Caserta unde se afla comandamentul forţelor aliate din Italia.

Delegaţia maghiară pentru discuţiile cu aliaţii era formată din general-colonelul Náday István şi locotenent-colonelul britanic Howie, cu misiunea de a lua legătura cu aliaţii şi de a-i convinge pe aceştia să debarce la Fiume de unde să trimită rapid trupe în Ungaria. Apelul lui Horthy a fost primit la fel ca celelalte mesaje ale sale, adică un refuz categoric[30], ca urmare ultima încercare a lui Horthy de a manevra între aliaţi şi de a atrage o debarcare aliată în Balcani s-a soldat cu un eşec clar. În consecinţă nu mai rămânea o altă soluţie decât alternativa tratativelor directe cu Uniunea Sovietică.

În aceeaşi zi în care generalul-colonel Náday pleca în misiune la Caserta, delegaţia maghiară destinată tratativelor cu Moscova se pregătea la rându-i de plecare. Din delegaţie făceau parte Szent-Iványi Domokos - consilier regal şi ministru plenipotenţiar -, contele Teleki Géza - recomandat special de Szent-Iványi, în opinia noastră prezenţa lui Teleki în componenţa delegaţiei nu era tocmai întâmplătoare, el fiind considerat în cercurile decizionale maghiare drept un foarte bun cunoscător al realităţilor din Transilvania, ceea ce demonstrează importanţa acordată de Budapesta chestiunii Transilvaniei în discuţiile cu Moscova - şeful delegaţiei era fostul ataşat militar

https://biblioteca-digitala.ro

la Moscova generalul-colonel Faraghó Gábor, de asemenea cunoscut de către conducerea sovietică. După mai multe peripeții delegația maghiară a ajuns la Moscova în data de 1 octombrie 1944, fiind primită imediat de către conducătorii sovietici. În discuțiile[31] care s-au derulat în următoarele zile cu oficialitățile sovietice, spre stupoarea delegației maghiare guvernul sovietic nu a recunoscut condițiile inserate în "scrisoarea Makarov"[32]. Noile condiții preliminare de armistițiu au fost înaintate oficial de V.M. Molotov delegației maghiare la 8 octombrie 1944. În general ele erau mult mai dure comparativ cu cele din "scrisoarea Makarov" pe de-o parte, pe de altă parte erau asemănătoare condițiilor de armistițiu impuse României. Aceste condiții erau în esență următoarele: 1. Ungaria se obliga să evacueze teritoriile obținute după 31 decembrie 1937; 2. se angaja să retragă funcționarii publici și trupele din teritoriile respective în termen de 10 zile începând din momentul semnării armistițiului; 3. pentru supravegherea evacuării cele trei mari puteri urmau să trimită o comisie în Ungaria sub președenție sovietică; 4. Ungaria se obliga să întrerupă relațiile cu Germania, să declare război acesteia, guvernul sovietic în schimb se angaja să ofere ajutor trupelor maghiare împotriva Germaniei[33].

Analizând condițiile preliminare de armistițiu vom observa aplicarea de către sovietici a modelului românesc, ceea ce contravenea intereselor regentului Horthy și anturajului său care doreau aplicarea modelului finlandez. De fapt, una din prevederile cheie a armistițiului cu Finlanda era faptul că finlandezii nu fuseseră nevoiți să atace trupele germane, Horthy dorind la rândul său aplicarea acestei prevederi în cadrul armistițiului cu Ungaria. Aplicarea acestei prevederi nu a fost posibilă datorită poziției strategice a Ungariei de "cheie a Europei centrale", ceea ce făcea inevitabilă prezența militară sovietică, pe de o parte, iar Molotov a insistat în mod deosebit în cursul tratativelor asupra necesității atacării trupelor germane în momentul în care armistițiul urma să fie făcut public[34].

Horthy a acceptat condițiile preliminare de armistițiu chiar dacă acestea nu lăsau nici o speranță pentru Ungaria în ceea ce privește menținerea teritoriilor obținute și a evitării ocupației de către trupe sovietice, din două motive. În primul rând datorită veștilor recepționate de palat privitoare la pregătirile germanilor și agenților acestora, "Crucile cu Săgeți", având ca scop împiedicarea încheierii armistițiului, în al doilea rând datorită situației grele existente pe fronturi. Astfel, frontul 2 ucrainean comandat de mareșalul Malinovski declanșase ofensiva împotriva Armatelor 2 maghiară și 6 germană în Transilvania[35], iar Armata 1 maghiară se retrăgea din Carpați datorită pe de o parte presiunii puternice exercitate de trupele Frontului 4 ucrainean, pe de altă parte în urma ordinului dat de comandantul acestei armate generalul-colonel Miklós Béla, care era avizat asupra intențiilor regentului de a ieși din război[36].

În cele din urmă armistițiul preliminar a fost semnat la 11 octombrie 1944, urmând ca Horthy și anturajul său să fixeze ziua H, momentul în care el urma să fie făcut public.

În aceeași zi în care se semna armistițiul preliminar Horthy a discutat cu comandanții armatelor 1 și 2 maghiare, generalii Miklós Béla și Veress Lajos - amândoi considerați ofițeri de încredere - modalitatea de stabilire a contactelor cu Armata Roșie. S-a căzut de acord ca imediat după citirea proclamației regentului să fie trimis către armate o directivă secretă. Această directivă secretă conținea următoarele puncte: 1. încetarea ostilităților; 2. stabilirea legăturilor cu Armata Roșie; 3. ruperea relațiilor cu germanii; 4. menținerea ordinii și disciplinei; 5. în continuare trupele urmau să acționeze conform dispozițiilor venite de la centru[37]. În afara celor discutate nu au fost luate și alte măsuri, ca de exemplu concentrări de trupe în capitală, coordonarea acestora etc., ceea ce a făcut ca în ziua hotărâtoare aceste măsuri să se dovedească insuficiente pentru reușita acțiunii, fiind ușor contracarate de către germani.

Horthy, în dimineața zilei de 14 octombrie, a luat decizia definitivă fixând ziua H pentru 15 octombrie 1944. Potrivit scenariului gândit de Horthy, a doua zi în jurul orelor 12 urma să fie citită la radio proclamația către națiune, în același timp el avea să-l primească pe Veesenmayer pentru a-i duce la cunoștință încheierea armistițiului[38]. Dar scenariul gândit de Horthy avea să se desfășoare cu totul altfel față de cele prevăzute.

În ceea ce privește reacția germană ea nu s-a lăsat așteptată. Perioada de timp consumată de la sfârșitul lunii august, până la semnarea armistițiului preliminar a fost folosită cu maximum de randament de către germani și "aliații" acestora "Crucile cu Săgeți". Conducerea

https://biblioteca-digitala.ro

hitleristă încă din momentul instalării guvernului Lakatos a intuit corect misiunea acestuia - în treacăt fie spus a beneficiat de informațiile primite de la oamenii de încredere din armata şi guvernul maghiar[39] - şi a trecut prompt la elaborarea planurilor de acțiune vizând zădărnicirea încercării Ungariei de a încheia armistițiu.

În acest scop, în luna septembrie şi începutul lunii octombrie s-au desfăşurat la Budapesta mai multe consfătuiri la care au participat reprezentanții germani în Ungaria astfel: Edmund Veesenmayer, ministrul plenipotențiar şi în acelaşi timp împuternicit cu puteri depline, consilierii Kurt Haller, Gerhard Felne, şeful secției a VI-a RSHA pentru sud-estul Europei, maiorul SS Wilhelm Höttl, generalul SS Otto Winkelmann, comandantul trupelor SS şi a poliției germane din Ungaria, ataşatul militar Greiffenberg iar din partea maghiară personalitățile de "marcă" ale "Crucilor cu Săgeți", respectiv, Szálasi Ferenc, Kemény Gábor, general-colonelul Beregffy Károly şi Kovarcz Emil. În esență s-a căzut de acord asupra necesității împiedicării cu orice preț a "trădării" Ungariei şi a sprijinirii lui Szálasi Ferenc[40], chiar dacă Veesenmayer avea rezerve față de acesta[41].

Pentru reuşita deplină a acțiunii au fost distribuite şi responsabilitățile. Astfel, chestiunile politice avea să fie dirijate de Edmund Veesenmayer; activitatea Gestapo-ului, a RSHA, SS şi SD, de către Winkelmann iar responsabilitatea pentru problemele militare revenea ataşatului militar generalul Greiffenberg. Conducerea germană a luat totodată măsuri pentru eventualitatea - puțin scontată - a izbucnirii unei revolte sau a intervenției armatei maghiare. Au fost aduse noi unități militare - în special unități SS şi blindate - iar printr-un ordin expres al lui Hitler au fost trimişi la Budapesta doi "specialişti renumiți" pentru ducerea la bun sfârşit a unor asemenea operațiuni: maiorul SS Otto Skorzeny - care devenise celebru prin răpirea lui Mussolini deținut la Grand Sasso, la 12 septembrie 1943 -, al doilea personaj fiind nu mai puțin celebrul general SS Bach-Zelewski care se "acoperise de glorie" în cursul operațiunilor de "pacificare" a Varşoviei[42]. În paralel cu pregătirile politico-militare germane s-au derulat şi preparativele nyilaşiştilor. Au fost contactați ofițerii cu vederi filonaziste din cadrul Marelui Stat Major, s-au organizat detaşamente înarmate care urmau să preia controlul cu ajutorul germanilor în capitală. Cel care coordona acțiunea era Kovarcz Emil, mâna dreaptă a lui Szálasi Ferenc, în calitatea sa de şef al "forțelor hungariste"[43].

Ca modalitate concretă de acțiune în cadrul conducerii germane s-au concretizat două variante. Prima susținută de generalul Winkelmann propunea o acțiune imediată pentru prevenirea trădării, propunere susținută de ministrul de externe german von Ribbentrop şi Reichsführer-ul SS Heinrich Himmler. A doua aparținea lui Veesenmayer care aproba pregătirea puciului, considerând că planul trebuia pus în aplicare doar în momentul în care conducerea germană ar fi dispus de dovezi clare şi categorice referitor la "trădarea" lui Horthy. Totodată trebuie remarcat că Veesenmayer, ca un fin observator al realităților vieții politice maghiare, aprecia corect că în interesul menținerii ordinii interne, îndepărtarea lui Horthy şi numirea lui Szálasi trebuiau astfel efectuate încât aparențele constituționale să fie salvate, întreaga acțiune urmând să se desfăşoare fără convulsii. În cele din urmă Hitler, care a realizat avantajele care decurgeau pentru Germania din a doua variantă a optat pentru punerea în aplicare a acesteia[44], acțiunea proiectată de germani primind numele codificat de "Operațiunea Panzerfaust". Caracterizând stadiul pregătirilor făcute de cele două părți ajungem la concluzia că situația favoriza fără îndoială pe germani şi aliații acestora, iar desfăşurarea evenimentelor din 15 octombrie avea să demonstreze concludent acest lucru.

Ziua de 15 octombrie a debutat cu răpirea fiului regentului de către agenții din detaşamentul Skozeny[45], răpirea urmând să fie folosită ca armă de şantaj şi de presiune în fața lui Horthy pentru a-l sili pe acesta să acționeze conform intereselor germane.

La o oră după răpire, şeful Marelui Stat Major, general-colonelul Vörös János sosea la Palatul Regal ducând un ultimatum din partea şefului OKH, general-colonel Heinz Guderian, prin care teritoriul Ungariei era considerat teatru de operații germane, comandamentul german fiind abilitat ca singurul factor îndreptățit să ia decizii în această privință[46]. În realitate scopul urmărit de comandamentul german prin această decizie era acela de a împiedica orice inițiativă militară maghiară privitor la retragerea de trupe de pe front - îndeosebi în condițiile pregătirii planurilor

https://biblioteca-digitala.ro

germane de acțiune contra regentului - şi bineînțeles folosirea acestora conform intereselor germane.

Primul ministru, general-colonelul Lakatos Géza se pregătea la rândul său să plece la Palat. În acea zi nu se afla într-o stare de spirit euforică, de fapt se temea de consecințele proclamării armistițiului şi îndeosebi de reacția germană. Înainte de a pleca spre Palat a distrus documentele păstrate în seiful personal care ar fi putut să-l compromită în fața germanilor[47]. Astfel credea şeful guvernului în succesul acțiunii de desprindere de alianța cu Germania!

La ora 11 a început în splendida sală Mátyás a Palatului Regal ultimul Consiliu de coroană prezidat de regent. Horthy a declarat că în interesul salvării Ungariei de dezastrul iminent şi a asigurării viitorului ei după război a luat hotărârea de a încheia armistițiu cu fostul inamic, fără a preciza însă că acest armistițiu fusese deja semnat la Moscova. În continuare a urmat la cuvânt şeful Marelui Stat Major, generalul Vörös care a informat consiliul referitor la ultimatumul german şi asupra cererilor înaintate de aceştia de subordonare a teritoriilor şi trupelor maghiare. În expunerea sa Vörös s-a referit şi la situația militară existentă pe diferitele fronturi de luptă, neascunzând în fața auditoriului faptul că aceasta era catastrofală, situație datorată în special lipsei rezervelor şi puternicei presiuni exercitată de trupele Armatei Roşii, pronunțându-se la rândul său în favoarea încheierii armistițiului[48]. Spre stupoarea lui Horthy, primul ministru Lakatos a adoptat o atitudine ezitantă invocând motive de ordin constituțional, împreună cu ceilalți miniştri fiind preocupați mai mult de viitorul lor decât de armistițiu. În cele din urmă Horthy, în calitatea sa de regent şi de comandant suprem, a cerut lui Lakatos îndeplinirea hotărârilor luate în vederea încheierii armistițiului, lucru cu care Lakatos, după mai multe ezitări, s-a declarat de acord. Întrerupând şedința, Horthy l-a primit pe reprezentantul german Edmund Veesenmayer, sosit în audiență. În acest moment Horthy aflase de răpirea fiului său, dar a reuşit să-şi păstreze calmul, ba mai mult i-a făcut cunoscută lui Veesenmayer intenția sa de a încheia armistițiu, declarându-i totodată că Ungaria, din acel moment nu se mai considera aliata Germaniei. Deşi era la curent cu intențiile regentului, Veesenmayer a fost surprins nu atât de intenție, cât mai ales de rapiditatea acțiunii, întrucât germanii au prognozat acest pas pentru data de 18 sau 19 octombrie 1944. În încercarea de a câştiga timp el i-a cerut regentului ca înainte de difuzarea proclamației să-l primească în audiență pe dr. Rudolf Rahn - reprezentantul german pe lângă aşa zisa Republică fascistă de la Salo - care aducea mesajul lui Hitler[49] - în realitate Rudolf Rahn sosea la Budapesta cu o însărcinare specială din partea lui Hitler - aceea de a dirija împreună cu Veesenmayer problemele politice în cadrul puciului - cerere acceptată de regent.

Între timp în jurul orelor 13 a fost difuzată la radio proclamația regentului[50] - redactată de acesta cu o zi înainte şi modificată ulterior în unele puncte de către primul ministru Lakatos[51].

În proclamația sa adresată națiunii maghiare Horthy dezvăluia situația dezastruoasă a țării, înfiera acțiunile samavolnice desfăşurate de germani pe teritoriul Ungariei după 13 martie 1944 şi aducea la cunoştința opiniei publice convingerea sa că Germania pierduse războiul, accentuând hotărârea de a nu permite sacrificarea Ungariei pentru interesele perdante străine: "Acel popor care într-un război deja pierdut, cu conştiința slugărniciei ar permite transformarea pământului moştenit de la părinți în teatru de război, în vederea apărării unor interese străine şi-ar pierde onoarea pentru totdeauna în fața opiniei publice mondiale"[52]. Prezentând această situație, indica şi măsurile pe care le luase: "Din acest motiv am comunicat reprezentantului Reich-ului german hotărârea noastră de a încheia un armistițiu preliminar cu adversarii noştri de până acum urmând să încetăm orice ostilități față de ei"[53]. Ultimul paragraf se adresa armatei care era solicitată să execute ordinele emanate de la comandanții numiți de regent[54].

Citirea proclamației era în plină desfăşurare când Veesenmayer, după ce în prealabil informase Berlinul despre pasul făcut de regent, a primit dispoziția expresă a Führer-ului de a înăbuşi în faşă trădarea regentului Horthy[55]. Aşadar, Operațiunea "Penzerfaust" pregătită cu migală şi minuțiozitate de germani şi nylaşişti trebuia aplicată.

Proclamația regentului a avut efectul unei bombe în Budapesta şi în restul țării deopotrivă. Marea majoritate a populației a primit-o cu entuziasm: "S-a sfârşit războiul!" se scanda pretutindeni. Odată primele clipe de bucurie şi entuziasm trecute, şi-au făcut apariția teama şi îngrijorarea în

https://biblioteca-digitala.ro

raport cu ceea ce se va întâmpla. Oare într-adevăr s-a sfârşit războiul? Şi germanii cum vor reacţiona? Şi mai ales ce se va întâmpla dacă vin ruşii? Acestea erau în esenţă întrebările care frământau opinia publică. Cert este că populaţia a adoptat o atitudine expectativă, fiind unul din martorii pasivi ai evenimentelor dramatice care aveau să se desfăşoare în orele următoare.

În cetate - sediul conjuraţilor - general-colonelul Vörös, conform dispoziţiilor primite a dispus transmiterea ordinului operativ[56] către armate. Din nefericire nu a putut fi transmis imediat, deoarece centrul de comunicaţii şi transmisiuni al armatei fusese deja ocupat de germani. Prin urmare el a fost citit la radio în jurul orelor 14 concomitent cu a doua transmisie a proclamaţiei regentului. Ordinul informa armata despre decizia de a încheia armistiţiu şi cerea trupelor îndeplinirea strictă a ordinelor venite de comandanţii numiţi de regent[57].

Concomitent cu transmiterea ordinului operativ urma să fie adusă la cunoştinţa trupelor şi directiva secretă dată de regent pentru îndeplinirea ordinelor sale. Această directivă codificată a ajuns la secţia de operaţii a Marelui Stat Major, unde s-a împotmolit. Ofiţerii din cadrul secţiei de operaţii discutau şi comentau proclamaţia regentului şi au declarat categoric că nu vor executa un asemenea ordin. Cel care dădea tonul era colonelul de stat major Nádos Lajos, şeful secţiei. Acesta a interzis transmiterea în continuare a ordinelor venite în absenţa şefului Marelui Stat Major, aflat în cetate în acel moment. totodată pe propria răspundere a emis un ordin către armate prin care se ordona continuarea luptei. Interpretarea dată proclamaţiei regentului era următoarea: proclamaţia şi ordinul către armată nu însemnau automat încetarea luptei, tatonările cu inamicul pentru încheierea armistiţiului sunt în desfăşurare şi prin urmare lupta trebuie continuată[58].

În Palatul Regal, Consiliul de coroană a luat sfârşit după ora 13. Miniştri au plecat, doar şeful Marelui Stat Major, generalul Vörös a rămas câteva ore, s-a deplasat la Marele Stat Major unde a fost întâmpinat "ofensiv" de general-locotenenţii László Dezsö şi Major Jenö, ambii partizani ai alianţei cu Germania, care i-au cerut explicaţii privitor la armistiţiu. Vörös a dat dovadă de nehotărâre întrucât la criticile formulate de cei doi a dispus transmiterea unui nou ordin către armate prin care de fapt neutraliza dispoziţiile regentului[59]. Această directivă a complicat şi mai mult situaţia, a sporit deruta şi haosul în rândul comandanţilor militari şi a determinat pe aceştia să adopte o poziţie expectativă, în locul unei acţiuni energice, ceea ce contravenea intereselor regentului Horthy şi anturajului său şi în cele din urmă chiar intereselor Ungariei.

Între timp germanii şi agenţii lor au trecut la acţiune. Colaborarea între cei doi parteneri în cursul loviturii de stat a fost perfectă. Pe de o parte pregătiri minuţioase, de cealaltă parte, indecizia anturajului lui Horthy şi a armatei. La ora 17 postul de radio a fost ocupat de un detaşament mixt germano-nylaşişt, operaţiune ce a decurs neaşteptat de uşor, deoarece acesta fusese lăsat fără apărare! Acţiunile "Crucilor cu Săgeţi" erau coordonate de Kovarcz Emil, deoarece Szálasi se afla blocat la ambasada germană[60]. Kovarcz Emil s-a dovedit a fi un personaj energic, care a reuşit în scurt timp să domine situaţia chiar şi în lipsa lui Szálasi.

Per ansamblu situaţia era net favorabilă germanilor şi nylaşiştilor. De partea lor acţionau mai mulţi factori: forţe concentrate, conducerea unitară, energică şi hotărârea fanatică de a împiedica cu orice preţ "trădarea"; de cealaltă parte afară de regentul Horthy, majoritatea anturajului său era dominată de şovăială, inacţiune, teama de consecinţe care adăugându-se atitudinii armatei - poate singurul factor care ar fi putut răsturna situaţia în favoarea regentului - au făcut ca acţiunea proiectată de Horthy să se precipite spre dezastru. Totuşi au fost şi oameni energici care au acţionat în conformitate cu situaţia. Din nefericire, au fost puţini. General-maiorul Lázár Károly, comandantul gărzii de corp a regentului a blocat toate ieşirile cetăţii[61], asigurând astfel pentru un timp libertatea de manevră necesară regentului şi miniştrilor fără ca aceştia - nota bene - să folosească acest timp preţios pentru a traduce în viaţă hotărârile luate.

Despre starea de spirit existentă în cadrul Marelui Stat Major - care în conformitate cu scenariul regentului avea misiunea vitală de a dirija activitatea armatei - elocventă ni se pare descrierea unui martor ocular al evenimentelor, maiorul de stat major Koltai Jenö. Aşa cum reiese din memoriile sale, după citirea proclamaţiei la radio a fost organizată apărarea clădirii, pe urmă ofiţerii au adoptat o poziţie de expectativă: "În esenţă, eram total dezorientaţi în ceea ce priveşte potenţialul inamic. Erau oare germanii, ruşii sau chiar proprii noştri fraţi? Totul părea posibil. Domnea un haos total"[62]. Haos ce avea să fie sporit şi mai mult conform spuselor aceluiaşi Koltai

https://biblioteca-digitala.ro

de asediul întreprins de detaşamentul SS Skorzeny în dimineaţa zilei de 16 octombrie[63]. Un alt ofiţer care a acţionat hotărât a fost comandantul Corpului 1 Armată, staţionat în capitală, general-locotenentul Aggteleky Béla, din nefericire pentru Horthy, el a fost arestat în după masa zilei de 15 octombrie, de un detaşament al "Crucilor cu Săgeţi", cu concursul general-maiorului Hindy Iván, prin această manevră puciştii reuşind să decupleze încă o piesă de importanţă vitală din mecanismul proiectat de Horthy[64]. În cazul altor unităţi militare unde comandanţii nu au putut fi arestaţi, ca de exemplu forţele fluviale dunărene, ofiţerii au fost cei care au refuzat să execute orice ordin referitor la armistiţiu, declarând categoric că nu vor încheia nici un fel de înţelegere cu Uniunea Sovietică, şi că vor continua lupta alături de germani. Doar o singură excepţie s-a consumat, în cazul cazărmii Andrássy, unde colonelul Latorczay Lörincz, ofiţer loial regentului, a refuzat să execute ordinele nylaşiştilor. A urmat un schimb de focuri, colonelul fiind grav rănit. Caracterizând comportamentul armatei, vom observa că majoritatea corpului ofiţeresc a refuzat să execute ordinele venite din partea regentului, o altă parte a adoptat o atitudine de expectativă, consumându-se doar puţine excepţii în care ofiţeri loiali au executat ordinele primite. Trupele au rămas consemnate în cazărmi, unde au fost "preluate" şi "prelucrate" de oamenii lui Szálasi în seara zilei de 15 octombrie.

Aceaşi situaţie a caracterizat şi activitatea grupărilor politice de opoziţie. Frontul Maghiar[65] a rămas un martor pasiv şi neputincios al evenimentelor. Ce-i drept, unii membrii ai săi, ca de exemplu Kovács Imre, însufleţiţi de proclamaţia regentului, au încercat să ocupe tipografia "Atheneum", dar în general acţiunile lor au avut un caracter de improvizaţie, ceea ce a dus în majoritatea cazurilor la un eşec lamentabil. În ceea ce-i priveşte pe comunişti, în pofida "meritelor" revendicate, aceştia erau şi mai dezorientaţi de evenimente[67].

Situaţia în capitală în seara zilei de 15 octombrie s-a complicat. Generalul-colonel Beregffy Károly, unul din principalii exponenţi ai "Crucilor cu Săgeţi" în armată, a fost chemat prin intermediul radioului la Budapesta, acesta urmând să preia portofoliul Apărării în guvernul pregătit de germani. Totodată, în jurul orelor 20, Kovarcz Emil, fără a avea cunoştinţă de tratativele ce începuseră în cetate între Horthy, pe de o parte şi germani pe de altă parte, a considerat sosit momentul pentru difuzarea la radio a unui ridicol "ordin către naţiunea înarmată", elaborat de Szálasi cu câteva zile anterior. În acest "ordin" Szálasi condamna vehement "trădarea clicii" din Palat şi anunţa preluarea puterii în "interesul viitorului naţiunii"[69].

Înainte de a expune firul evenimentelor care au urmat, credem că sunt necesare câteva explicaţii asupra concepţiilor existente în rândul nylaşiştilor privitor la modalitatea preluării puterii şi a exercitării acesteia. Kovarcz Emil dorea ca odată cu preluarea puterii să fie înfăptuită şi o revoluţie naţional-socialistă deoarece, majoritatea conducătorilor nylaşişti îl detestau profund atât pe Horthy, cât şi regimul conservator al acestuia. Aceştia nu doreau numai puterea ci şi înfăptuirea unor reforme sociale care aveau ca scop final transformarea Ungariei într-un stat naţional-socialist-hungarist[70] - Szálasi, în contradicţie cu acest curent, se pronunţa pentru menţinerea aparenţelor constituţionale, de fapt el dorea preluarea puterii în limitele constituţiei[71]. Ulterior vechiul regim urma să fie transformat pas cu pas într-un regim "hungarist". Opiniile lui Szálasi erau împărtăşite şi de reprezentantul german Veesenmayer, care în discuţiile purtate cu acesta în seara zilei de 15 octombrie, întrucât nutrea convingerea că Horthy va accepta derularea schimbării de regim pe cale constituţională. De astfel, şi în discuţiile purtate cu Horthy, Rahn şi Veesenmayer şi-au concentrat eforturile pentru a-l determina pe acesta să retragă proclamaţia din acea zi, cerându-i totodată şi anularea ordinelor date armatei. Ei au argumentat că doar în cazul că trupele maghiare vor continua lupta pe fronturi era posibilă retragerea trupelor germane. Rahn a mers chiar mai departe promiţând, deşi nu avea împuternicire pentru aşa ceva, obţinerea ordinului de retragere din partea lui Hitler. Această promisiune nu contravenea intenţiilor regentului, care aşa cum am arătat anterior, se gândise de la bun început la aplicarea "modelului finlandez" în cazul armistiţiului cerut de Ungaria. Cert este că în acest caz ar fi fost încălcată una din prevederile armistiţiului preliminar semnat la Moscova - privitoare la atacarea trupelor germane - dar pentru Horthy era mult mai important respectarea unui principiu cavaleresc, de a nu trăda pe fostul aliat. Profesorul C.A. Macartney releva într-un studiu consacrat acestei chestiuni, că această propunere nici măcar nu a fost înaintată de Rahn cartierului general al Führer-ului, deoarece acesta era perfect conştient că o

https://biblioteca-digitala.ro

asemenea propunere s-ar fi lovit de urechi surde[72]. De altfel, şi Horthy a considerat că propunerea germană sosise prea târziu, întrucât ordinul către armată fusese emis şi, în consecinţă, nu putea fi modificat sau anulat. În dezorientarea ce domnea în Palat, Horthy a rămas singur. Toţi consilierii săi susţineau necesitatea înţelegerii cu germanii, însuşi şeful guvernului împărtăşea teama izbucnirii unui război civil[73].

În condiţiile în care situaţia pe fronturi nu s-a modificat, în sensul respectării punctului din armistiţiul preliminar care cerea atacarea trupelor germane, comandantul frontului 2 ucrainean, mareşalul Malinovski, a trimis un ultimatum, cerând atacarea imedită a trupelor germane[74]. Dar în momentul recepţionării ultimatumului sovietic, atmosfera din Palat se modificase radical, ea devenise antisovietică într-o asemenea măsură, întrucât toţi cei prezenţi au considerat la unison că ultimatumul este inacceptabil[75]. Această schimbare de poziţie nu constituie o surpriză deoarece antisovietismul lui Horthy şi a anturajului său era notoriu. În plus ei nu se gândiseră niciodată serios la o confruntare cu germanii, din motivele enunţate mai sus. Ca urmare, pentru limpezirea situaţiei, rămăsese doar o singură soluţie, înţelegerea cu germanii, care s-a perfectat în cele din urmă conform dorinţelor şi intereselor celui de-al Treilea Reich. Cum s-a perfectat această înţelegere? Printr-o neînţelegere cu consecinţe tragice, la care trebuie adăugată şi sabotarea intenţiilor lui Horthy chiar de către anturajul său.

Aflând de ultimatumul sovietic, primul ministru Lakatos a oferit demisia guvernului său, decizie motivată de necunoştinţa în ceea ce priveşte pretenţia sovieticilor vis-a-vis de atacarea trupelor germane. El s-a pronunţat pentru respingerea ultimatumului întrucât considera că lupta cu germanii ar avea un final dezastruos pentru Ungaria. Sesizând că partida era pierdută, toate eforturile lui Lakatos, precum şi a şefului cabinetului militar al regentului, generalul Vattay Antal, s-au concentrat în direcţia protejării şi salvării regentului şi a familiei sale de consecinţele reacţiei germane. Dar chiar şi în aceste condiţii, când soarta încercării de a încheia armistiţiu fusese pecetluită, Horthy a rămas pe poziţie, declarând răspicat că nu va încheia nici un fel de înţelegere cu germanii[76]. În acest moment avea să intervină acea neînţelegere care a avut consecinţe tragice pentru regent. După miezul nopţii, Vattay l-a suprins pe Lakatos declarându-i că Horthy s-a răzgândit, el a înţeles că situaţia este fără ieşire şi în consecinţă a acceptat să ajungă la o înţelegere cu germanii[77]. În realitate Horthy nu-şi modificase punctul de vedere, "schimbarea" atitudinii regentului fiind inventată de Vattay - se pare din grija faţă de acesta. Lakatos nu a verificat veridicitatea afirmaţiilor susţinute de Vattay şi a luat imediat legătura cu ambasada anunţând noua schimbare intervenită în atitudinea lui Horthy[78]. Discuţiile s-au angajat imediat şi s-au concretizat într-un acord în primele ore ale dimineţii zilei de 16 octombrie, care satisfăcea total interesele germane, fără ca Horthy să aibe cunoştinţă de acest acord. Conform acordului regentul revoca proclamaţia din 15 octombrie, preda puterea lui Szálasi Ferenc, persoana sa precum şi familia, la care se puteau adăuga şi persoane din anturaj, urmau să beneficieze de protecţia celui de-al Treilea Reich[79]. Lakatos în memoriile sale argumenta că încheierea înţelegerii cu germanii reprezentase singura soluţie care satisfăcea ambele părţi, deoarece în cazul unui refuz "germanii nu s-ar fi dat înapoi de la nimic"[80].

În dimineaţa zilei de 16 octombrie detaşamentul lui Skorzeny a trecut la asedierea cetăţii, reuşind să o ocupe după o scurtă luptă cu gărzile regentului. Înainte de începerea asediului. Veesenmayer, sub pretextul protejării vis-a-vis de luptele ce urmau să se desfăşoare, l-a dus pe Horthy la ambasada germană, gest perceput de acesta ca o "arestare sub formă politicoasă"[81]. În acel moment el nu avea cunoştinţă despre comunicarea făcută de generalul Vattay lui Lakatos, vis-a-vis de aşa zisa schimbare de poziţie, pe de altă parte, Veesenmayer era convins că regentul doreşte într-adevăr să fie pus sub protecţie germană. În după masa zilei de 16 octombrie, totul s-a rezolvat conform intereselor germane. Veesenmayer, prin şiretlic şi după cum am văzut, printr-o neînţelegere tragică, a obţinut de la regent ceea ce voia. Deşi Horthy în dimineaţa zilei de 16 octombrie refuzase în repetate rânduri să-l numească pe Szálasi prim ministru, în cele din urmă sub presiunea germanilor şi a anturajului a acceptat să demisioneze, să-l numească pe Szálasi în fruntea Consiliului de Miniştri şi revoca proclamaţia din 15 octombrie[82]. Acest gest consemna din punct de vedere politic eşecul încercării de a încheia armistiţiu, după ce din punct de vedere militar

https://biblioteca-digitala.ro

eşecul survenise chiar în ziua de 15 octombrie în momentul preluării controlului asupra armatei de către "Crucile cu Săgeţi". În memoriile sale, referindu-se la acest episod, Horthy relatează următoarele: "Am declarat că nu abdic şi nu-l numesc pe Szálasi preşedintele Consiliului de Miniştri, ci prin semnătura mea doresc să salvez viaţa fiului meu. Semnătura smulsă sub ameninţarea armelor nu poate fi şi nici nu este valabilă din punct de vedere constituţional"[83].

A doua zi Horthy, împreună cu familia şi câteva persoane din anturaj părăseau Ungaria cu destinaţia castelul Hirschberg, situat în Bavaria, unde avea să rămână sub paza severă a SS-ului până la sfârşitul ostilităţilor. În pofida promisiunilor lui Veesenmayer, fiul regentului nu a fost eliberat, fiind reţinut în lagărul de concentrare de la Mauthausen, până la eliberarea acestuia de anglo-americani. Plecarea lui Horthy în exilul din Germania a coincis cu dispariţia sa din scena istoriei Ungariei şi a însemnat sfârşitul unui regim care purtase amprenta personalităţii sale.

Dacă am urmărit derularea evenimentelor în capitală, în continuare vom prezenta ceea ce s-a întâmplat pe fronturile de luptă. Cea mai apropiată armată de Budapesta era Armata 3 maghiară, aflată în acel moment în subordinea Armatei 6 germane. Comandantul ei, general-locotenentul Heszlényi József, era un filogerman notoriu, motiv pentru care nu fusese inclus în cercul restrâns al comandanţilor militari implicaţi în preparativele pentru încheierea armistiţiului. Dintre unităţile Armatei 3, Horthy a luat în considerare doar Divizia 1 Cavalerie, considerată sigură. Acestei divizii îi revenea o misiune extrem de importantă, de a sosi la Budapesta, asigurând astfel succesul acţiunii proiectate. Regruparea unităţii nu a fost posibilă datorită prezenţei trupelor germane[84] cum nu a fost posibilă nici schimbarea comandantului acestei armate, întrucât ar fi trezit suspiciunea germanilor şi reacţia acestora.

Proclamaţia din 15 octombrie a luat prin suprindere trupele, dar ceea ce este important, în marea lor majoritate, ofiţerii au refuzat să urmeze ordinele lui Horthy[85].

La Armata 2, care lupta în Transilvania, situaţia s-a dovedit a fi mai complicată. Comandantul armatei, general-colonelul Veress János, era unul din ofiţerii implicaţi în angrenajul armistiţiului. Conform celor stabilite anterior, în pofida ordinelor categorice ale şefului de stat major al OKW, de rezistenţă, acesta a dispus retragerea Armatei a 2-a pe linia Tisei[86]. Reacţia germană nu s-a lăsat aşteptată. Trădat de şeful de stat major, colonelul Kozár Elemér, care l-a acuzat de "defetism", general-colonelul Veress Lajos a fost arestat de un detaşament german în urma ordinului dat de comandantul Armatei 8 germane generalul Otto Wöhler[87]. Cu aceasta şi Armata a 2-a a fost scoasă din angrenajul armistiţiului.

La Armata 1 maghiară lucrurile au evoluat cu totul altfel. După citirea proclamaţiei regentului la radio, în lipsa ordinelor, comandantul armatei, general-colonelul Miklós Béla şi şeful său de propriu, dispunând retragerea armatei din Carpaţi, decizie primită cu nemulţumire de o parte din ofiţeri, întrucât până atunci toate atacurile sovietice fuseseră respinse cu grele pierderi pentru atacatori[88]. Totodată armata a adoptat un dispozitiv de luptă care permitea respingerea atacurilor deopotrivă ale armatelor sovietice sau germane[89], şi au aşteptat noi instrucţiuni în ceea ce priveşte misiunea armatei. Aceste instrucţiuni au sosit în data de 16 octombrie şi prevedeau continuarea luptei alături de germani. Cei doi comandanţi militari au refuzat să execute aceste ordine şi în după masa zilei de 16 octombrie au trecut la sovietici[90]. Prin urmare, şi deznodământul pe fronturi a fost acelaşi ca şi în capitală. Dezorientarea, pasivismul, sabotarea intenţiilor regentului şi a comandanţilor militari loiali acestuia, au făcut ca trupele maghiare să continue lupta alături de Germania, transformând Ungaria într-un devastator teatru de operaţiuni militare. Germania a reuşit amânarea dezastrului final cu încă câteva luni, dezastru care va fi împărtăşit şi de regimul de factură naţional-socialistă instituit de Szálasi Ferenc[91].

În final credem că este oportună o comparaţie între evenimentele derulate în România la 23 august 1944 şi în Ungaria la 15 octombrie, acelaşi an, mai precis o comparaţie în ceea ce priveşte factorii şi cauzele care au permis derularea cu succes a operaţiunii de desprindere de Axă şi a încheierii armistiţiului în cazul României, pe de o parte, şi eşecul încercării similare a Ungariei, pe de altă parte. De la bun început se observă că pregătirea şi derularea armistiţiului în România şi Ungaria s-au efectuat în condiţii total diferite.

Astfel, regimul Antonescu datorită în special relaţiilor excelente pe care acesta le avea cu

https://biblioteca-digitala.ro

Hitler, a reuşit să asigure un statut de ţară relativ independentă, reuşind să evite ocupaţia germană, ceea ce a permis derularea tratativelor pentru încheierea armistiţiului până la 23 august 1944. De altfel, aceste tratative au fost angajate atât de regimul Antonescu, prin intermediul reprezentanţilor oficiali ai României în capitalele statelor neutre, dar şi de opoziţie, care a avut încuviinţarea mareşalului, fără ca ele să poată fi împiedicate de către germani. În cazul Ungariei, tratativele s-au derulat similar până la 19 martie 1944, dată la care s-au întrerupt brusc în urma ocupaţiei militare a ţării de către trupele germane şi instituirea guvernului filogerman prezidat de fostul ambasador maghiar la Berlin, Sztójay Döme. Perioada 19 martie - 24 august 1944, momentul destituirii guvernului Sztójay şi numirea guvernului Lakatos a reprezentat o perioadă de "anihilare" a opoziţiei de către agenturile SS, Gestapo şi SD aflate în Ungaria, cu concursul "binevoitor" a reprezentanţilor de extremă dreaptă în guvernul Sztójay. Regentul şi anturajul său au putut relua tratativele abia după 24 august 1944, când în urma evenimentelor consumate în România guvernul Sztójay a fost destituit, iar noul guvern Lakatos a primit misiunea de a pregăti ieşirea Ungariei din război. Timpul astfel rămas la dispoziţie, de aproximativ două luni, s-a dovedit total insuficient pentru realizarea cu succes al acestui obiectiv.

Armata a reprezentat un alt factor cheie în acţiunea de desprindere de Axă, pentru ambele state, de modul în care a acţionat, a depins în cele din urmă succesul sau eşecul armistiţiului. Armata română, a cărui corp ofiţeresc în marea lui majoritate avea certe simpatii proaliate şi era filogerman doar din necesitate, a executat întocmai dispoziţiile sosite de la Bucureşti în seara zilei de 23 august 1944 privitor la încetarea ostilităţilor faţă de trupele sovietice. Adevăratele sentimente ale ofiţerilor români faţă de alianţa cu Germania o dovedeşte cu prisosinţă faptul că nu s-a aflat - spre stupefacţia şi disperarea Berlinului - nici măcar un singur general român dispus să accepte rolul de "Quisling" într-un guvern filonazist dorit de Berlin.

În cazul armatei maghiare lucrurile au stat cu totul altfel. Marea masă a corpului ofiţeresc maghiar, educată şi crescută în şcolile şi academiile militare germane şi austriece era filogermană şi net antisovietică. O stare de spirit care şi-a pus amprenta în mod pregnant asupra atitudinii ei în ziua de 15 octombrie 1944, când cea mai mare parte au sabotat ordinele venite de la Palatul Regal, restul a adoptat o atitudine de expectativă, doar câţiva acţionând conform situaţiei create, ceea ce a dus la preluarea cu uşurinţă a controlului ei de către germani şi nylaşişti.

În România mişcarea legionară, exponentă a extremei drepte, după cum se ştie a fost eliminată de mareşalul Antonescu în urma rebeliunii din ianuarie 1941, după această dată legionarii nu au mai jucat nici un fel de rol politic. Ce-i drept germanii au încercat să şantajeze guvernul prin intermediul legionarilor internaţi în lagărele germane, dar mareşalul Antonescu a reuşit să contracareze întotdeauna intenţiile şi planurile germane.

În Ungaria, extrema dreptă îndeosebi după 1940 a avut o aderenţă din ce în ce mai puternică în viaţa politică maghiară, sprijinită din umbră de Germania, iar după 19 martie 1944 majoritatea guvernului Sztójay făceau parte din această categorie. Şi în cadrul noului guvern Lakatos unii exponenţi şi-au menţinut poziţiile şi prin urmare aceştia s-au dovedit a fi un adevărat "cal troian" al germanilor, prin intermediul lor fiind ţinuţi la curent asupra intenţiilor guvernului. Cert este că prezenţa puternică a extremei drepte maghiare în viaţa politică a Ungariei a constituit una din cauzele care au dus la eşecul încercării de armistiţiu din 15 octombrie 1944.

Nu putem să omitem în comparaţia noastră caracterul pregătirilor politico-militare efectuate de ambele state în vederea armistiţiului. În România totul a fost bine studiat, au existat mai multe variante de acţiune iar derularea efectivă a armistiţiului a dispus de o coordonare unitară. Comparativ, în Ungaria au predominat haosul, dezorientarea, lipsa conducerii unitare, improvizaţia, care luate toate împreună au dus la eşecul încercării.

Vom încheia cu remarca unuia din protagoniştii evenimentelor din 15 octombrie 1944, generalul-colonel Lakatos Géza, şeful guvernului. Acesta, întrebat imediat după încheierea Consiliului de coroană din 15 octombrie asupra caracterului pasului făcut de Ungaria, în răspunsul său el a sintetizat foarte bine cele arătate de noi anterior, calificând acest pas drept un "salt în beznă"[92]. Aprecierea sa s-a dovedit corectă doar în parte - am adăuga noi - întrucât, datorită modului dezastruos în care a fost pregătit acest pas, el nu a echivalat numai cu un "salt în beznă" ci mai mult de atât, "un salt în abis", care a plasat Ungaria în postura puţin măgulitoare de satelit al celui de-al treilea Reich până la finalul celui de-al doilea război mondial.

https://biblioteca-digitala.ro

Note

1. Florin Constantiniu, **Însemnătatea istorică a Insurecției și ecoul ei internațional,** în "Studii și articole de istorie", Tom XXVII-XXVIII, Bucureşti, 1974, p. 29; Eugen Bantea, **Rolul Insurecției și alăturarea României la războiul contra Germaniei**, în **Insurecția din august 1944 și semnificația sa istorică**, Bucureşti, 1974, p. 293; Gheorghe Buzatu, **Evenimentele din august 1944 în context internațional**, în **Actul de la 23 august 1944 context internațional. Studii și documente**, Bucureşti, 1984, p. 286 și urm.
2. Hans Kissel, **Die Katastrophe in Rumänien. 1944**, Darmstadt, 1964, passim; Hans Friessner, **Árulások, vesztett csaták**, Budapest, 1992, passim; Andreas Hillgruber, **Hitler, Regele Carol și Mareşalul Antonescu. Relațiile germano-române. 1938 - 1944**, Bucureşti, 1994, p. 249 și urm.
3. Vezi îndeosebi Eugen Bantea, **Cotitura României și desfășurările militare de pe linia fortificată Focşani-Nămoloasa-Brăila**, în **Actul de la 23 August 1944 în context internațional**, p. 328 și urm.
4. Vezi Aurică Simion, **Dictatul de la Viena**, Cluj-Napoca, 1974, passim; Mihail Manoilescu, **Dictatul de la Viena**, Bucureşti, 1991, passim.
5. Pentru relațiile româno-maghiare vezi Csatári Dániel, **A forgószélben. Román-magyar viszony. 1940 - 1945**, Budapest, 1968, passim.
6. Vezi textul Convenției de Armistițiu în **România - marele sacrificat al celui de-al doilea război mondial. Documente,** coordonator Marin Radu Mocanu, vol. I, Bucureşti, 1994, doc. 182, p. 310 - 313.
7. Magyar Országos Levéltár, Minisztertanácsi Jegyzőkönyvek (25 - 26 august 1944), Csatári Dániel, **op. cit.**, p. 406 - 407.
8. **Ibidem**
9. **Ibidem**; vezi și Vasile Puşcaş, **Efectele evenimentelor din România în Europa est-centrală**, în **Actul de la 23 august în context internațional**, p. 351.
10. **Ibidem**, p. 352.
11. Pentru ocupația militară germană a Ungariei vezi îndeosebi excelenta lucrare a lui Ránki György, 1944, **Március 19. Magyarország német megszállása**, Budapest, 1978, passim.
12. Vasile Puşcaş, **loc. cit.**, p. 352.
13. **Ibidem.**
14. **Ibidem**, p. 352 - 353.
15. La acea dată aranjamenetele privind sferele de influență erau deja în mare parte perfectate, Ungaria urmând să constituie zonă cu influență preponderent sovietică.
16. Csatári Dániel, **op. cit.**, p. 407.
17. Vasile Puşcaş, **loc. cit.**, p. 353.
18. Vigh Károly, **Ugrás a sötétebe. 1944. Október 15**, Budapest, 1979, p. 26; Juhász Gyula, **Magyarország külpolitikája. 1919 - 1945**, Budapest, 1988, p. 413.
19. Vasile Puşcas, **loc. cit.**, p. 356 - 357.
20. **Ibidem**, p. 357; Csátari Dániel, **op. cit.**, p. 412.
21. Vigh Károly, **op. cit.**, p. 28 - 29.
22. Gosztóny Péter, **Háború van, háború!**, Budapest, 1989, p. 64; Csima János, **A horthysta diplomácia elözetes fegyverszüneti targyalásai Bernben 1944 augusztusának végén és szeptember havában**, în **Hadtörténeti Közlemények**, nr. 4, 1965, p. 731 - 734.
23. **Vattay Antal naplója**, 1944 - 1945 (Prefață, studiu introductiv, note de Vigh Károly), Budapest, 1990, p. 48 - 50.
24. Vasile Puşcaş, **loc. cit.**, p. 360.
25. "Biroul de armistițiu" fusese creat în toamna anului 1943 la inițiativa premierului de atunci al Ungariei Miklós Kállay și a regentului Horthy în ideea pregătirii ieşirii din război a Ungariei. În toamna anului 1944 el era condus de fiul regentului, cu același nume, care era un antinazist convins.
26. Vezi propunerile conținute de "scrisoare Makarov" în Juhász Gyula, **op. cit.** , p. 424 - 425; Gosztónyi Péter, **Háború van, háború!**, p. 69.
27. **Ibidem.**
28. Hennyey Gusztáv, **Magyar erőfeszitések a második vilagháború befejezésére**, Köln, 1965, p. 20 - 21.

https://biblioteca-digitala.ro

29. Gosztónyi Péter, **Háború van, háború!,** p. 65.
30. Pentru detalii vezi Vigh Károly, op. cit., p. 49 - 52; Szent-Iványi Sándor, **A Howie - episzód, Magyar Hiradó**, Viena, 1974, 1 octombrie.
31. Pentru trativele maghiaro-sovietice de la Moscova vezi îndeosebi Gosztónyi Péter, **Háború van, háború!,** p. 64 - 79; Teleki Géza, **A moszkvai fegyverszüneti tárgyalasok,** în **Hirünk a világban**, Washington, 1955, p. 1 - 20.
32. **Ibidem**, p. 72.
33. **Ibidem.**
34. Gosztónyi Péter, **A magyar honvédség a második vilagháborúban**, Budapest, 1995, p. 182.
35. Hans Friessner, **op. cit.**, p. 140 şi urm.
36. Gosztónyi Péter, **A magyar honvédség a második vilagháborúban**, p. 181.
37. Vezi Rozsnyói Ágnes, **A nyilasok kapcsolatai a náci Németországgal**, în **Magyarország, 1944. Német megszállás**, vol I, Budapest, 1994, p. 98 - 99.
38. **Ibidem**, p. 99.
39. Astfel în guvernul Lakatos activau şi doi agenţi germani, respectiv Reményi Schneller Lajos, ministrul de finanţe, Jurcsek Béla, ministrul agriculturii, iar în armată cei mai importanţi exponenţi ai germanilor erau generalul-colonel Beregffy Károly şi generalii-locotenenţii László Dezsö şi Heszlényi József.
40. Vezi pentru detalii Hans Georg Lechmann, **Unternehem Panzerfaust. Der Putsch der SS in Budapest am 15 Oktober 1944, în Ungarisches Jahrbuch,** Band. V, Mainz, 1973, p. 216 - 231.
41. Veesenmayer îl considera pe Szálasi "fantast nu politician" (cf. Gosztónyi Péter, **Légiveszély Budapest!**, Budapest, 1989., p. 90).
42. Vigh Károly, **op. cit.**, p. 80; Rozsnyói Ágnes, **loc. cit.**, p. 80 şi urm.
43. Gosztónyi Péter, **A magyar honvédség a második vilagháborúban**, p. 191.
44. Vezi pe larg în Rozsnyói Ágnes. **loc. cit.**, p. 86 - 98.
45. Juhász Gyula, **op. cit.**, p. 444; Gosztónyi Péter, **A magyar honvédség a második vilagháborúban**, p. 193.
46. Ernst Percy Schramm (Herauggegeben), **Kriegstagebuch des Oberkommandos der Wehrmacht**, 1940 - 1945, vol. IV, Frankfurt am main, 1965, p. 844.
47. Lakatos Géza, **Ahogyan én látom**, München, 1981, p. 140.
48. Gosztónyi Péter, **A magyar honvédség a második vilagháborúban**,, p. 196.
49. Vezi Rudolf Rahn, **Ruheloses Leben. Aufzeichnungen und Erinnerungen**, Düsseldorf, 1949, p. 267 - 272.
50. Vezi textul proclamaţiei în Vigh Károly, **op. cit.**, p. 127 - 129; Gosztónyi Péter, **A magyar honvédség a második vilagháborúban**, p. 355 - 356.
51. În data de 14 octombrie premierul Lakatos Géza a modificat anumite pasaje din proclamaţie, care în opinia sa puteau avea consecinţe catastrofale pentru Ungaria, în special pasajul referitor la atacarea trupelor germane (cf. Lakatos Géza, **op. cit.**, p. 151).
52. Gosztónyi Péter, **A magyar honvédség a második vilagháborúban**, p. 355 - 356; Vigh Károly, **op. cit**., p. 127 - 129.
53. **Ibidem.**
54. **Ibidem.**
55. **Ibidem,** p. 197.
56. **Ibidem.**
57. **Ibidem.**
58. **Ibidem**, p. 197 - 198.
59. Vezi Csettkey László, **Az 1944 október 15-i események és annak elözményei, ahogy én Budapesten a "központban" átéltem**. Englewood, 1981, p. 21 - 22.
60. Vezi Csonka Emil, **Szálasi küzdelmeiböl. Hogyan történt a hatalom átvétele**, Budapest, 1944, p. 76 şi urm.
61. Hennyey Gusztáv, **op. cit.**, p. 35 - 36.
62. Koltai Jenö, **Egy honvédtiszt visszaemlékezése. Körkép a XX századból.** Calgary, 1984, p. 592.
63. **Ibidem.**
64. Gosztónyi Péter, **A magyar honvédség a második vilagháborúban**, p. 200.

https://biblioteca-digitala.ro

65. Frontul Maghiar s-a constituit în luna mai 1944 şi cuprindea Partidul Micilor Proprietari, Partidul Național Țărănesc, Partidul Social Democrat, asociații democratice etc. (cf. **A magyar Front**, Budapest, 1984, p. 190 - 191).
66. Kovács Imre, **Magyarország megszállása**, Budapest, 1990, p. 92 - 93.
67. **Ibidem.**
68. Vezi textul integral în **Út és Cél**, 1973, nr. 10, p. 1 - 2.
69. **Ibidem.**
70. Vezi Nicholas Nagy Talavera. **The Green Shirts and the others. A History of Fascism in Hungary and Romania**, Standford, 1970, p. 228 şi urm.
71. Rozsnyói Ágnes, **loc. cit.**, p. 99 - 100.
72. C.A. Macartney, **Magyarország és a "finn megoldás", Látóhatár,** München, 1953, nr. 4, p. 236 - 238.
73. Lakatos Géza, **op. cit.**, p. 152.
74. Vezi Juhász Gyula, **op. cit.**, p. 443 - 444.
75. Hennyey Gustáv, **op. cit.**, p. 39.
76. Gosztónyi Péter, **A magyar honvédség a második vilagháborúban**, p. 204
77. **Ibidem.**
78. Lakatos Géza, **op. cit.**, p. 152.
79. Vezi Juhász Gyula, **op. cit.**, p. 449 - 450; **Ibidem.**
80. **Ibidem**, p. 152.
81. Gosztónyi Péter, **A magyar honvédség a második vilagháborúban**, p. 205.
82. Rozsnyói Ágnes, **loc. cit.**, p. 104 - 105.
83. Horthy Miklós, **Emlékirataim**, Budapest, 1992, p. 315.
84. Gosztónyi Péter, **A magyar honvédség a második vilagháborúban**, p.206 - 207.
85. **Ibidem**, p. 207.
86. Simonffy András, **Kompórország katonai**, Budapest, 1981, p. 153 - 165.
87. **Ibidem.**
88. Pentru luptele din Carpați vezi memoriile fostului comandant al Armatei 1 gardă sovietică din compunerea frontului 4 ucrainean, A.A. Greciko, **A Kárpátokon át**, Budapest, 1977, passim
89. Simonffy András, **op. cit.**, p. 162; Gosztónyi Péter, **A magyar honvédség a második vilagháborúban**,, p. 208 - 209.
90. **Ibidem.**
91. Pentru regimul Szálasi vezi îndeosebi Teleki Éva, **Nyilasuralom Magyarországon**. **1944 október 16 - 1945 április 4**, Budapest, 1974, Passim; Nicholas Nagy Talavera, **op. cit.**, p. 230 - 245.
92. Vigh Károly, **op. cit.**, p. 8.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

REGIMUL CETĂȚENIEI LOCUITORILOR DIN NORDUL TRANSILVANIEI

Dumitru Şandru

După 23 august 1944, în perioada în care România a purtat războiul împotriva Germaniei şi Ungariei, în Transilvania mişcările de populație au devenit mai complexe, comparativ cu anii anteriori[1]. Încă din vremea în care nordul Ardealului a fost încorporat în statul maghiar, aici s-au instalat, pe lângă fugarii din sudul provinciei, şi numeroase persoane venite din Ungaria, iar acest proces a continuat şi după ce teritoriul a fost eliberat de către armatele româno-sovietice. Inspectoratul General al Jandarmeriei comunica Inspectoratelor Regionale şi legiunilor din județele Transilvaniei şi Banatului, prin ordinul circular nr. 47013, din 7 noiembrie 1944, că posedă informații potrivit cărora mulți cetățeni maghiari din Ungaria veche, în special evrei, căutau să treacă în nordul Ardealului şi să se stabilească aici pentru a obține cetățenie română, ca unii ce s-ar fi aflat în acel teritoriu la eliberarea lui de către români. De fapt, o parte dintre ei încercau să scape astfel de efectele unui ansamblu de măsuri cu caracter excepțional puse atunci în aplicare de către autoritățile militare germane şi maghiare, însă mulți ar fi venit cu ştirea guvernului, care spera că la încheierea păcii ar putea obține plebiscit în Transilvania şi un spor al numărului de voturi în favoarea Ungariei[2].

Desfăşurarea unui asemenea proces a produs, după cum era şi firesc, neliniştea cercurilor guvernante de la Bucureşti şi ea era cu atât mai justificată cu cât Comisia Aliată (Sovietică) de Control refuza guvernului român dreptul de a-şi restabili organele administrației locale în teritoriul pierdut prin Diktatul de la Viena. Începând din septembrie 1944, pe măsură ce armatele româno-sovietice înaintau spre vest, Ministerul Afacerilor Interne trimitea în teritoriu organele administrative şi de ordine publică, însă acestea nu şi-au putut exercita atribuțiunile din cauza obstrucțiilor făcute de comandamentele ruseşti. Mai rău decât atât, la 11 noiembrie 1944, comandamentul militar sovietic din Bucureşti a cerut ministrului afacerilor interne să retragă formațiunile de ordine publică trimise în județele din nordul Ardealului, reinstalarea lor fiind făcută în vara anului următor, la câteva luni după ce Moscova a comunicat oficial guvernului Petru Groza că îşi dădea consimțământul asupra revenirii teritoriului pierdut prin Diktatul de la Viena în componența statului român[3]. Pichetele de graniță de la frontiera cu Ungaria au fost reîncadrate cu grăniceri abia la 16 iunie 1945[4], astfel că intrările din Ungaria în nordul Ardealului au rămas de fapt în afara controlului autorităților româneşti, permițând maghiarilor să continue actele de teroare şi de jefuire a locuitorilor de origine română. Într-o notă din 9 ianuarie 1945, Serviciul de Informații relata că intelectualii veniți din nordul Ardealului declarau că teritoriul era "țara nimănui", din cauza lipsei administrației, poliției şi jandarmeriei, astfel că aici fuseseră organizate, în ultimul timp, numeroase bande de răufăcători şi de indivizi suspecți, care desfăşurau şi o intensă propagandă de extremă stângă. În același timp, ungurii înapoiați din prizonieratul sovietic în uniforme militare ruseşti cutreierau satele şi jefuiau pe români. În plus, "cea mai mare parte din democrații unguri care până de curând au asasinat şi schingiuit preoți, învățători şi intelectuali români, azi se erijează în mari umanitarişti, cerând pentru ei privilegii"[5].

Pe de altă parte, administrația militară sovietică din România şi-a arogat dreptul de control şi de decizie asupra trecerii frontierei de stat, în ambele sensuri, atât pentru cetățenii străini, cât şi pentru cei români. La începutul lui decembrie 1944, vicepreşedintele Comisiei Aliate (Sovietice) de Control, generalul V.P. Vinogradov, a comunicat organelor româneşti de resort că nici un supus

https://biblioteca-digitala.ro

străin nu putea ieşi din ţară fără avizul prealabil al numitei comisii, ce trebuia obţinut prin intermediul Comisiei române pentru aplicarea armistiţiului. Procedura privea şi intrările în România, de la obţinerea autorizaţiei Comisiei Aliate fiind exceptaţi doar cetăţenii ce posedau paşapoarte sovietice, iar ea a rămas în vigoare şi în anii următori[6].

Pentru a preîntâmpina instalarea pe teritoriul României a persoanelor care fugiseră din ţară, sustrăgându-se astfel de la concentrare, de la mobilizare ori de la alte obligaţii legale faţă de stat, legea pentru reglementarea cetăţeniei locuitorilor din Ardealul de Nord, promulgată la 4 aprilie 1945 şi regulamentul ei, din 13 august 1945, au stabilit condiţiile în care aceştia păstrau, dobândeau sau pierdeau supuşenia română. Potrivit art. 2, nu beneficiau de cetăţenia română locuitorii din nordul Transilvaniei care, până la data publicării legii, optaseră pentru supuşenie străină şi locuitorii din nordul Ardealului intraţi voluntar în serviciul unui stat cu care România se afla în stare de război ori se alăturaseră unor formaţiuni militare sau paramilitare străine[7]. Paralel, grănicerilor li s-a ordonat să nu mai permită intrarea acestora în ţară.

La 21 aprilie 1945, Ministerul Afacerilor Străine anunţa Preşedinţia Consiliului de Miniştri, prin adresa nr. 11124, că în staţiile de frontieră Episcopia Bihorului şi Curtici începuseră să sosească trenuri cu repatriaţi din Ungaria. În ele fuseseră îmbarcate toate persoanele care declarau că erau originare sau că fuseseră refugiate din Ardeal, fără a li se fi cerut vreun act justificativ de cetăţenie. Singurul control ce se efectua la frontieră ori în oraşele Arad şi Oradea era făcut de către membrii Apărării Patriotice, care examinau dacă repatriaţii nu făcuseră parte din partidele de dreapta din Ungaria. Acest control putea fi însă cu uşurinţă eludat, datorită faptului că membrii partidelor respective posedau acte false de identitate. Ministerul solicita să se reinstaleze paza oficială a frontierei, aşa cum ceruse şi prin adresa nr. 9125, din 2 aprilie, trimisă Ministerului Afacerilor Interne, Marelui Stat Major şi Ministerului de Finanţe. În privinţa permisiunii de a intra în ţară, departamentul externelor accepta, să fie primiţi numai cetăţenii români, aşa cum erau ei determinaţi de legea naţionalităţii din 20 ianuarie 1939 şi de legea nr. 261, din 4 aprilie 1945[8].

La 4 mai 1945, Preşedinţia Consiliului de Miniştri a transmis instituţiilor administrative din teritoriu ordinul nr. 303758, cu explicaţii asupra modului în care trebuiau aplicate dispoziţiile legii din 4 aprilie 1945. Preşedinţia cerea ca toate persoanele plecate clandestin, ce se întorceau din Ungaria, să fie cercetate şi triate cu multă atenţie, neadmiţându-se intrarea în ţară decât pentru cetăţenii români cu acte în regulă. În acest scop, pe lângă prefecturi se instituiau comisii speciale, cu sarcina de a examina atitudinea şi trecutul lor; cei ce nu erau cetăţeni români urmau a fi înapoiaţi peste frontieră; cei dovediţi că activaseră în guvernele şi în organizaţiile reacţionare trebuiau arestaţi şi internaţi în lagăre; persoanele de sex masculin cuprinse între 18 şi 45 de ani care nu prezentau acte doveditoare - carte de muncă, fişă de tabără, de uzină, de detaşament de muncă etc. - erau considerate că fuseseră înrolate în armata inamică şi că îşi pierduseră cetăţenia română, urmând a fi trecute peste graniţă. Dacă, totuşi, cei din această ultimă categorie ar fi intrat în ţară în mod frauduios, trebuiau internaţi în lagăr[9].

O săptămâna mai târziu, la 11 mai 1945, Direcţia Generală a Poliţiei a transmis prefecturilor, organelor de poliţie, de jandarmerie şi celor grănicereşti ordinul nr. 5372/S, cu dispoziţiile privitoare la trierea repatriaţilor. Acestea lăsau nelămurite multe din situaţiile cu care aveau să se confrunte comisiile de triere. La 22 mai 1945, prefectul judeţului Arad, Gh. Veştinar, arăta, în telegrama fulger trimisă Direcţiei Generale a Poliţiei în legătură cu ordinul de mai sus, că, în lipsă de instrucţiuni precise, Comisia de triere din Arad admisese intrarea în ţară a tuturor repatriaţilor, inclusiv a celor ce nu aveau probe materiale a cetăţeniei. Or, majoritatea celor veniţi nu posedau acte de cetăţenie. În ordin nu se preciza ce trebuia să se facă cu cei înrolaţi în trupele inamice, cu cei veniţi de la muncă obligatorie din U.R.S.S., cu cei ce renunţaseră la supuşenia română, cu prizonierii de război, cu româncele căsătorite cu străini, cu cetăţenii proveniţi din Basarabia şi din nordul Bucovinei, cu cei ce ieşiseră clandestin din ţară, cu cei înrolaţi în armata ungară, cu cei ce lucraseră în străinătate împotriva intereselor statului. Întrucât, potrivit previziunilor organelor de poliţie, se aştepta intrarea în ţară a zeci de mii de repatriaţi, în condiţiile în care liniile ferate spre punctele de triere Oradea şi Satu Mare erau deteriorate, Aradul nu putea face faţă operaţiilor de triere, de cazare, de alimentare şi de transport a celor sosiţi. De aceea, se cerea să se caute o soluţie pentru ca unele loturi de repatriaţi să fie dirijaţi spre centrele de triere Oradea şi Satu Mare[10].

https://biblioteca-digitala.ro

Pe de altă parte, organele române de la punctele de frontieră nu puteau efectua un control eficient, mai cu seamă în cazurile în care persoanele intrau în țară în grupuri mici ori în mod individual. Unele dintre ele veneau cu mijloace de transport auto, în trenuri militare, în trenuri goale de marfă ce se întorceau de pe front etc. Organele de investigație ale Siguranței și poliției aveau efective insuficiente, iar, străinii ce veneau în România nu își îndeplineau obligația de a lua legătura cu autoritățile românești de ordine publică. Biroul Contrainformații, din Secția a II-a a Marelui Stat Major anunța, la 17 mai 1945, Direcția Generală a Poliției că în ultima vreme constatase o sporire a populației străine din capitală care se sustrăgea controlului Siguranței Statului sau Prefecturii de Poliție. Or, din 3000 de evrei ce sosiseră de curând în țară, stabilindu-se în București, la Prefectura Poliției Capitalei se prezentaseră pentru a obține viza de tranzit doar 20. Deosebit de evrei, în capitală se aflau și continuau să sosească numeroși cetățeni maghiari, care nu se prezentau la autoritățile românești. Aceștia veneau cu acte eliberate de comandamentul sovietic, cu pașapoarte maghiare pe care le prezentau Legației suedeze de la București - ce se ocupa de interesele supușilor unguri din România - și de la care obțineau viza, cu pașapoarte ale altor țări neutre (exemplu: maghiar sosit cu pașaport al Principatului Monaco). În plus, mai soseau în țară sârbi, cehoslovaci, polonezi etc., sub actele cărora se ascundeau spioni germani. "Din maghiarii sosiți, unii se înscriseseră în partidele politice pentru a-și obține credit și sprijin pentru persoana lor în acțiunile viitoare", iar alții erau agenți informatori, sabotori, teroriști etc.[11].

La 4 iunie 1945, Direcția Generală a Poliției a comunicat organelor regionale și județene, prin ordinul general instructiv nr. 9000 S, normele după care poliția și jandarmeria trebuiau să se ghideze în punerea în practică a legii din 4 aprilie 1945 și a instrucțiunilor complementare care priveau persoanele de altă cetățenie decât cea română. Acestea extindeau cadrul măsurilor la toți străinii, indiferent de unde și când pătrunseseră în țară, dacă nu posedau viză de rezidență. Locuitorilor din nordul Ardealului care nu dețineau supușenia statului român sau care o pierduseră urma să li se pună în vedere, pe cale de publicații, să părăsească teritoriul țării până la 15 iunie. Cei găsiți după această dată trebuiau reținuți și expediați, sub pază, până la graniță, pentru a fi trecuți peste frontiera de stat. Evreii veniți din lagărele din Ungaria și Iugoslavia înainte de 10 martie 1945 - data revenirii nordului Transilvaniei în componența României - pentru a-și aranja situația în vederea plecării în Palestina, trebuiau identificați și să li se comunice că erau obligați ca, până la 1 iulie 1945, să părăsească țara sau să prezinte documente valabile de imigrare în Palestina. În cazul în care ei prezentau asemenea acte, organele de ordine publică aveau datoria să îi urmărească pentru a pleca din România în termenul înscris în documente. Cei veniți după această dată, dacă nu aveau acte valabile de călătorie, trebuiau avertizați că erau obligați să părăsească țara în decurs de zece zile. Evreii veniți din Uniunea Sovietică, prin faptul că nu avuseseră domiciliul pe teritoriul românesc, erau considerați că se aflau, temporar, într-o situație specială. Birourile pentru controlul străinilor erau obligate a ține o evidență aparte a acestora, completându-se interogatoriul-model, după care eliberau persoanelor respective adeverințe provizorii, care le dădeau dreptul de a sta în țară până la 1 august 1945. Evreii imigrați din U.R.S.S. trebuiau menținuți în permanentă observație, pentru ca, în caz de manifestări reacționare, să fie internați în lagăre[12]. De altfel, la conferința din 25-27 mai 1945 de la Direcția Generală a Poliției, unde au fost concepute instrucțiunile ordinului circular nr. 9000 S, s-a stabilit că o atenție specială trebuia acordată evreilor cu domiciliul în nordul Bucovinei și în Basarabia, care - deși cetățeni sovietici - au intrat în țară cu grupurile de repatriați evrei și care manifestau vădite tendințe reacționare[13]. Cetățenii bulgari de origine turcă veniți în decursul anilor și care intraseră în România fără acte valabile de călătorie trebuiau obligați să părăsească teritoriul țării până la 1 iulie 1945. Supușii germani și maghiari cu rezidență în România la data de 23 august 1944 urmau a fi expuși rigorilor prevăzute de Convenția de armistițiu[14]. Repatrierile din Ungaria se făceau potrivit dispozițiilor comunicate de Direcția Generală a Poliției prin ordinul nr. 5372 S, din 11 mai 1945. Repatriații care, prin activitatea lor din trecut, se încadrau în dispozițiile privitoare la internările în lagăre erau îndrumați spre ele, iar cei ce ar fi avut la activul lor crime de război trebuiau înaintați Tribunalului Poporului[15].

Două zile mai târziu, Direcția Generală a Poliției aducea la cunoștința inspectoratelor regionale și, prin ele, celorlalte instituții subordonate, cu ordinul nr. 9032, că Ministerul Afacerilor

https://biblioteca-digitala.ro

Externe, de comun acord cu Marele Stat Major, hotărâse ca, pentru normalizarea intrărilor în țară dinspre Ungaria şi pentru a împiedica accesul elementelor indezirabile ce căutau adăpost în România, să se dea dispoziții organelor polițieneşti de la punctele de frontieră cu Ungaria să nu permită intrarea în România a niciunei persoane ce venea din această țară decât pe bază de paşapoarte eliberate în regulă sau cu autorizații emise de Biroul Militar de Transporturi de la Budapesta ce depindea de Ministerul Afacerilor Străine al României. Biroul Militar de Transporturi fusese însărcinat totodată să se îngrijească, prin funcționarii săi şi cu acordul comandamentului sovietic, ca toți supuşii români ce fuseseră internați, duşi la muncă ori deportați de către armatele horthyste sau hitleriste şi între timp eliberați să fie ajutați ca să poată ajunge în termenul cel mai scurt la căminele lor[16]. În fine, la 18 iunie 1945, Direcția Ordinii Publice din Ministerul Afacerile Interne, răspunzând adresei nr. 33830, din 26 mai 1945, a Inspectoratului General al Jandarmeriei, reconfirma ordinele anterioare, precizând că, drept urmare a ordinului nr. 1651/1945 şi potrivit rezoluției directorului general al poliției, generalul Constantin Popescu, toți străinii aflați pe teritoriul României fără forme legale trebuiau expulzați în termen de zece zile de la identificarea lor, aşa cum se hotărâse[17].

Aplicarea dispozițiilor legii din 4 aprilie 1945 şi a ordinelor Ministerului de Interne a fost stânjenită de mai multe cauze. În primul rând, autoritățile sovietice au căutat să nesocotească esența ei, contestând cetățenia tuturor absenteiştilor români de pe teritoriile statelor inamice, timp în care oficialitățile de la Bucureşti au stăruit ca, cel puțin unii dintre aceştia să fie scoşi de sub incidența art. 8 al Convenției de armistițiu. La 23 iulie 1945, Comisia română pentru aplicarea armistițiului, răspunzând adresei nr. 157194, din 20 iulie 1945, ce o primise de la Serviciul administrativ pentru aplicarea armistițiului, din Ministerul Afacerilor Interne, îi făcea cunoscut că: "Simpla evacuare a cetățenilor români cu trupele inamice nu atrage după sine pierderea cetățeniei. Considerăm că cetățenii menționați în adresa Dvs. şi-au păstrat naționalitatea română în măsura în care nu s-au înrolat în trupele combatante sau în elementele ajutătoare ale acestor trupe, conform art. 40, al. 2 din legea pentru dobândirea şi pierderea naționalității române (această situație urmând a fi examinată de la caz la caz). Considerăm că în dreptul pozitiv român noțiunea de origine etnică a fost desființată, nemaifăcându-se nici o distincție între cetățenii români din punct de vedere al originii etnice. Persoanele menționate în adresa Dvs. sunt cetățeni români, fiind supuşi tratamentului juridic al dreptului comun, iar nicidecum dispozițiilor Convenției de armistițiu"[18].

Comisiile județene care au cercetat activitatea desfăşurată în străinătate de transfugii reîntorşi în Transilvania au fost puse de foarte multe ori în imposibilitatea de a descoperi adevărul, astfel că unele dintre ele s-au ghidat în luarea hotărârilor de informațiile obținute asupra lor în perioada în care trăiseră în România. În asemenea cazuri, intervențiile Uniunii Populare Maghiare la autoritățile centrale ale statului nu au întârziat. La 3 iunie 1945, organizația din Braşov reclama primului ministru că în acest oraş comisia pe lângă poliția municipiului refuza primirea cetățenilor români ce se refugiaseră în nordul Ardealului, contrar ordinelor în vigoare prin care s-ar fi admis tuturor cetățenilor ce se refugiaseră în acel teritoriu să se întoarcă la căminele lor, de unde fugiseră "izgoniți de regimul fascist", membrii ei interogându-i: "de ce v-ați refugiat?". Ca urmare, organizația braşoveană solicita ca în comisie să fie cooptat şi un membru al Uniunii Populare Maghiare[19]. În aceeaşi lună, Preşedinția Consiliului de Miniştri a anunțat Ministerul Afacerilor Interne, prin adresa confidențială nr. 304019/S, semnată de Emil Bodnăraş, că a dispus ca cei ce trebuiau expulzați în Ungaria din Nordul Transilvaniei să nu fie trimişi în masă, ci în mod succesiv. Criteriile după care se stabilea ordinea de repatriere a cetățenilor unguri urmau a se fixa de comun acord cu Uniunea Populară Maghiară, fără a se face vreo precizare relativă la cooptarea unui membru al acestei organizații în comisie[20].

Organul județean de triere a fost nevoit să se conformeze dispoziției transmisă de guvern, deşi atât Inspectoratul General al Jandarmeriei, cât şi Direcția Generală a Poliției au exprimat o serie de critici la adresa maghiarilor. La 5 iulie 1945, Inspectoratul General al Jandarmeriei relata, în adresa nr. 36181, trimisă Ministerului Afacerilor Interne, că, la verificările făcute de legiunea Braşov, se stabilise că în comunele cu populație maghiară din județ şi din zonele învecinate se înapoiaseră foarte mulți unguri care în 1940 şi anii următori trecuseră fraudulos frontiera pentru a se sustrage obligațiilor militare față de statul român. Din comuna Ormeniş, județul Braşov, de pildă,

https://biblioteca-digitala.ro

ca şi din altele de lângă frontiera trasată prin Diktatul de la Viena, fugiseră aproape toţi maghiarii apţi pentru serviciul militar. În plus, nu putea fi verificată situaţia celor ce au luptat împotriva armatei române, ci doar bănuită[21]. În referatul Direcţiei Generale a Poliţiei, din 4 august 1945, asupra plângerii Uniunii Populare Maghiare din Braşov, se arăta că în acel municipiu comisia aplica dispoziţiile primite şi că: "unele exagerări care se fac din partea acestei organizaţii în interpretarea dispoziţiunilor guvernamentale se datoresc influenţei pe care reacţiunea o are în această organizaţie, prin pătrunderea elementelor şovine şi fasciste în rândurile ei"[22].

În unele judeţe, comisiile au fost depăşite de volumul lucrărilor ce trebuiau să le execute. Inspectoratul General de Poliţie Cluj comunica Direcţiei Generale a Poliţiei, prin nota telefonică nr. 4119, din 18 iunie 1945, în legătură cu ordinul nr. 9000 S, din 4 iunie 1945, privitor la locuitorii din Nordul Ardealului, care explica mecanismul aplicării art. 1, lit. A şi B şi art. 3, al. 1-2 din legea nr. 261, din 4 aprilie 1945, că el nu putea fi dus la îndeplinire, deoarece numai în municipiul Cluj se aflau peste 10.000 de persoane din categoria de mai sus şi că mai multe zeci de mii se aflau pe raza Inspectoratului. Întârzierea era cauzată şi de faptul că ordinul sosise la sediu la 12 iunie, iar la subunităţile inspectoratului el a fost difuzat în zilele următoare[23].

În fine, ar trebui menţionată şi nesocotirea de către unii funcţionari a dispoziţiilor privitoare la expulzare. Cu prilejul unei percheziţii domiciliare efectuată în iulie 1945 de către poliţia din oraşul Dej la domiciliul agentului său Ştefan Tarcani au fost găsite actele şi tabelele cu cei ce se încadrau în normele ordinului nr. 9000 S din toate oraşele judeţului Someş ce trebuiau expulzaţi din România şi un raport al agentului de poliţie Laszlo Ştefan către Serviciul de spionaj maghiar[24].

La 21 iunie 1945, prin ordinul Direcţiei Generale a Poliţiei nr. 11803 trimis Inspectoratului General de Poliţie Cluj, Oradea, Târgu Mureş, Timişoara şi Sibiu, s-a suspendat, până la noi dispoziţii, executarea ordinului nr. 9000 S, din 4 iunie, numai în partea care privea capitolul III, pct. e, adică măsurile ce stabilesc obligaţia locuitorilor din nordul Ardealului care nu erau cetăţeni români ori care pierduseră această cetăţenie de a părăsi ţara. Se cerea însă a se lua măsuri spre a nu se mai permite intrarea în România decât a cetăţenilor străini posesori de paşapoarte valabile. În plus, la punctele de frontieră nu se mai admitea intrarea în ţară a repatriaţilor în loturi mai mari de o sută de persoane zilnic, pentru ca ele să poată fi triate cu toată atenţia[25].

Măsura hotărâtă la 21 iunie 1945 de Direcţia Generală a Poliţiei s-a datorat intervenţiilor Uniunii Populare Maghiare la autorităţile române şi la Comisia Aliată (Sovietică) de Control. Uniunea a recurs sistematic la asemenea practici atunci când a fost vorba de conaţionalii ei, ale căror interese le apăra. Dispoziţia a rămas în vigoare numai trei săptămâni, întrucât la 12 iulie 1945 Direcţia Generală a Poliţiei comunica Inspectoratelor Regionale ordinul telefonic nr. 12977 S, care dispunea abrogarea măsurilor din 21 iunie privitoare la suspendarea executării unor prevederi ale ordinului nr. 9000 S. Inspectoratelor li se impunea sarcina de a lua imediat măsuri pentru ca toţi supuşii străini ce pătrunseseră pe teritoriul Ardealului de Nord după 23 august 1944 fără acte valabile de călătorie să fie trecuţi peste frontieră, indiferent în ce provincie a României s-ar fi găsit atunci. Evacuarea acestei categorii trebuia pregătită până la 20 iulie, prin identificarea şi înştiinţarea persoanelor respective de a părăsi ţara până la 1 august 1945. Cu începere de la 5 august se trecea la executarea dispoziţiilor ordinului nr. 9000 S pentru toate categoriile de locuitori din nordul Ardealului care nu erau cetăţeni români sau care pierduseră cetăţenia, indiferent în ce regiune a ţării se aflau ei. Executarea acestei ultime dispoziţii trebuia făcută pe eşaloane, între 5 august şi 5 septembrie 1945, începându-se cu străinii cunoscuţi ca fascişti, horthyşti sau reacţionari, ţinându-se cont de greutăţile materiale. După 5 septembrie 1945 orice supus din categoria de mai sus găsit pe teritoriul României fără acte valabile de călătorie trebuia reţinut şi trimis peste graniţă[26].

La 28 iulie 1945, ordinul telefonic al Direcţiei Generale a Poliţiei nr. 16200 S, trimis inspectoratelor, înlocuia ordinul telefonic nr. 12977 S, din 12 iulie 1945, în legătură cu trimiterea peste frontieră a persoanelor venite în nordul Transilvaniei după 30 august 1944, prin următoarele dispoziţii: se vor lua măsuri spre a fi obligate a părăsi ţara până la 1 septembrie 1945, indiferent de localităţile în care s-ar afla în prezent: 1) Toţi supuşii străini care au pătruns în diferite localităţi din Ardealul de Nord după eliberarea acestuia de către trupele româno-ruse şi care nu posedă acte valabile de călătorie; 2) Toţi supuşii străini veniţi în Ardealul de Nord după 3 august 1940, dar care

https://biblioteca-digitala.ro

au plecat odată cu trupele germano-ungare şi care ulterior s-au reîntors în ţară. Evacuarea acestor categorii de străini va fi pregătită până la 10 august, punându-le în vedere să părăsească ţara până la 1 septembrie 1945[27].

Apoi, prin ordinul Direcţiei Poliţiei de Siguranţă. din Direcţia Generală a Poliţiei, nr. 21414-S, din 2 septembrie 1945, semnat de directorul general al poliţiei, generalul Constantin Popescu, termenul de 1 septembrie prevăzut în ordinul telefonic nr. 16200 S se prelungea până la 15 septembrie, dată până la care toţi străinii din categoriile indicate erau obligaţi să părăsească ţara. Cei găsiţi după expirarea termenului trebuiau trimişi sub escortă la cel mai apropiat punct de frontieră, pentru a fi trecuţi peste graniţă. Erau exceptaţi de la obligaţia de a părăsi ţara, deşi îndeplineau condiţiile ordinului nr. 16200 S: a) cetăţenii români de origine maghiară pătrunşi în Ardeal din restul ţării: b) membrii corpului didactic universitar, secundar şi primar de origine maghiară, cu avizul Inspectoratului de Poliţie sau de jandarmi de unde îşi aveau domiciliul; c) specialiştii angajaţi cu contracte, al cărui termen nu era mai mic de şase luni, dacă aveau avizul Inspectoratelor amintite[28].

Pe de altă parte, organele administraţiei centrale au introdus restricţii şi la tranzitul populaţiei din regiunile de graniţă, în ideea că pe această cale vor pune capăt contrabandei şi vor împiedica scurgerea de informaţii cu caracter secret prin intermediul persoanelor ce veneau sau plecau din ţară pentru a-şi lucra pământul. Familiilor din zona de vest a României cu proprietăţi funciare rurale în Iugoslavia şi în Ungaria le-a fost îngrădită în mod drastic libertatea de a trece frontiera spre a şi le cultiva. Serviciul Poliţiei Administrative şi Fruntarii din Direcţia Generală a Poliţiei aducea la cunoştinţa Inspectoratelor Regionale de Poliţie, prin ordinul nr. 1047, din 1 august 1945, că, pentru trecerea frontierei în vederea executării muncilor agricole, solicitanţii trebuiau să îi înainteze cereri individuale bine justificate, pe răspunderea inspectorilor regionali, care urmau a fi aprobate extrem de rar şi numai pentru locuitorii de la graniţă. De aceea, se ordona să se comunice instituţiilor din subordinea lor să nu mai trimită oameni la Direcţia Generală a Poliţiei, pe motiv că permisele de trecere a frontierei "sunt sistate"[29]. Îngrădiri similare au fost puse şi locuitorilor din Ungaria şi din Iugoslavia la intrarea în România pentru a-şi cultiva terenurile deţinute aici.

La 13 august 1945 a fost promulgat Regulamentul legii pentru reglementarea cetăţeniei locuitorilor din Ardealul de Nord[30], care obliga odată în plus pe cetăţenii străini stabiliţi ilegal în acest teritoriu să îl părăsească, sub ameninţarea că altfel erau trecuţi cu forţa peste frontieră. În fapt, dispoziţiile Regulamentului detaliau legea şi dădeau caracter legitim ordinelor Direcţiei Generale a Poliţiei din lunile iunie-iulie 1945, aflate în faza de execuţie. Cu toate că el nu modifica termenul în care supuşii străini erau obligaţi a părăsi România prevăzut în ordinele menţionate, la 29 august 1945 o delegaţie a Uniunii Populare Maghiare s-a prezentat la directorul Siguranţei din Inspectoratul General al Jandarmeriei, colonelul N. Stoicescu, cerându-i să intervină pentru prelungirea lui, sub motiv că de la data apariţiei Regulamentului legii care reglementa cetăţenia locuitorilor din Ardealul de Nord, publicat la 13 august 1945, nu fusese timp suficient pentru ei de a-şi limpezi situaţia[31]. Or, regimul cetăţeniei fusese reglementat de jure cu peste patru luni înainte, iar ordinele Direcţiei Generale a Poliţiei din iulie-iulie îi obligaseră pe cei în cauză să îşi "limpezească" situaţia, sub ameninţarea cu expulzarea. Mai mult decât atât, la începutul lui septembrie 1945, Inspectoratul Regional de Poliţie Cluj informa Direcţia Generală a Poliţiei că pe raza sa organizaţiile Uniunii Populare Maghiare sfătuiau pe unguri să nu plece, deoarece "va veni o altă ordine care le va permite să rămână în ţară"[32].

Aplicarea măsurilor hotărâte de organele autohtone de ordine publică a fost stânjenită apoi de imixtiunea autorităţilor ruseşti stabilite pe teritoriul României. În octombrie 1945, Comisia Aliată (Sovietică) de Control a instituit la punctele de trecere a frontierei spre Ungaria: Satu Mare, Valea lui Mihai, Oradea Mare, Curtici, Nădlac şi Cenad; spre Iugoslavia: Jimbolia, Cruceni (judeţul Timiş-Torontal), Stamora-Moraviţa, Orşova şi Turnu Severin şi spre Bulgaria: Calafat, Giurgiu, Oltenita şi Negru pichete de control sovietice, de tăria unui ofiţer şi şase soldaţi fiecare, care se suprapunea posturilor româneşti de grăniceri, de aceeaşi compunere. Mai mult, toate drumurile de acces către alte puncte de trecere care nu erau prevăzute în ordinul Comisiei Aliate urmau a fi închise, iar armata sovietică îşi aroga dreptul de control şi de verificare a unităţilor militare româneşti de lângă graniţă[33].

https://biblioteca-digitala.ro

Faptul că ruşii au temporizat aproape un an de zile reinstalarea pichetelor româneşti de grăniceri la frontiera cu Ungaria de dinainte de 30 august 1940 şi că, pe de altă parte, au avizat intrările şi ieşirile din România a făcut ca instituţiile investite cu obligaţia de a o supraveghea să fie private de posibilitatea de a-şi exercita în mod independent atribuţiile. Imixtiunea ruşilor a continuat însă şi după ce grănicerii români au fost reinstalaţi pe linia de frontieră stabilită prin Tratatul de Pace de la Trianon, din 4 iunie 1920. În rapoartele organelor româneşti de ordine publică sunt menţionate nu puţine cazuri în care cetăţenii maghiari ce săvârşeau infracţiunea de trecere frauduloasă a frontierei erau puşi sub protecţia nemijlocită a comandamentelor militare sovietice. În buletinul informativ al Legiunii de jandarmi Sălaj pe perioada 25 august - 10 septembrie 1945 se menţiona că sergentul Nagy Mihai, din Regimentul 8 M.A.V., Poduri, Debreţin, intrase ilegal în România, ajungând până la Zalău, unde a fost prins de comenduirea locală. El nu dispunea de acte care să îi fi permis trecerea graniţei, dar comandamentul militar sovietic din Zalău a intervenit la autorităţile româneşti, eliberându-l în chiar cursul nopţii în care fusese reţinut. La fel s-a procedat şi cu alţi doi funcţionari ai căilor ferate maghiare intraţi ilegal în România[34].

În plus, militari ai armatei sovietice staţionaţi pe teritoriul României ori pe cel al Ungariei s-au implicat adesea, direct sau indirect, în acte de contrabandă. Astfel, în noaptea de 15/16 martie 1946, postul de jandarmi Ghelghevici, judeţul Timiş-Torontal, a fost atacat de mai mulţi ostaşi sovietici veniţi din Ungaria, de unde au eliberat pe cetăţenii maghiari reţinuţi pentru că transportau sare prin contrabandă în ţara lor, luându-i cu ei peste graniţă[35]. La 3 februarie 1948, Legiunea de jandarmi Bihor cerea sectoarelor din subordine să ia măsuri de urmărire a maşinii cu nr. E, literele celelalte, ca şi cifrele fiind şterse, cu care un subofiţer şi trei soldaţi ai Armatei Roşii operau treceri clandestine peste frontieră, patronând contrabanda[36].

Pe lângă faptul că trecerile ilegale peste graniţă rămâneau în multe cazuri nedescoperite şi că unele se efectuau chiar cu concursul nemijlocit al militarilor ruşi, orice încercare a autorităţilor române de a acţiona independent era prompt admonestată de comandamentele sovietice. Direcţia Generală a Poliţiei informa inspectoratele, prin ordinul nr. 15142, din 11 iunie 1946, că îi fuseseră aduse la cunoştinţă de către Comisia Aliată (Sovietică) de Control cazuri în care organele Ministerului Afacerilor Interne luau hotărâri de expulzare imedită din România a cetăţenilor străini, pentru anumite motive, fără a îndeplini formalităţile cuvenite, trimiţându-i la frontieră şi că punctele de control, conducându-se după dispoziţiile în vigoare, nu permiteau trecerea peste graniţă a acestor persoane. Direcţia Generală a Poliţiei ordona ca pe viitor orice propunere de expulzare să fie înaintată Inspectoratelor de Poliţie complet motivată, pentru ca ele să ceară avizul Comisiei Aliate[37].

Pe fondul atitudinii binevoitoare manifestată de autorităţile sovietice din România şi de conducerea comunistă autohtonă faţă de minoritarii maghiari, la 2 noiembrie 1945, comisarul general al executării armistiţiului, ministrul subsecretar de stat Simion Oeriu explica prefecţilor, prin adresa nr. 8800, că unii funcţionari publici aflaţi în nordul Ardealului fuseseră nevoiţi a se evecua pe teritoriul Ungariei, din cauza operaţiunilor de război, revenind la vetrele lor după încetarea ostilităţilor. În aceeaşi situaţie se aflau şi o parte dintre cetăţenii români ai nordului Transilvaniei. Din motive de echitate - argumenta Oeriu - se impunea ca averile acestor categorii de persoane să fie exceptate de la aplicarea art. 8 din Convenţia de armistiţiu, adică să nu fie socotite bunuri ale cetăţenilor statelor inamice. Pentru aceasta, prefecţii erau rugaţi a dispune cercetarea fiecărui cetăţean în parte din categoriile de mai sus, indicându-se: 1) Activitatea politică şi comportarea fiecăruia sub regimul administraţiei germano-hortyste; 2) Dacă evacuarea fusese provocată de împrejurări fortuite sau de alte considerente în legătură cu activitatea politică ori publică a fiecăruia; 3) Dacă a luptat contra armatelor sovietice şi române şi dacă a avut o atitudine ostilă faţă de U.R.S.S.; 4) În afară de tabelul de mai sus se cerea întocmirea unuia, care să cuprindă pe cetăţenii germani şi unguri[38].

Apoi, după numai şase luni de la publicarea Regulamentului legii pentru reglementarea cetăţeniei locuitorilor din Ardealul de Nord, ca efect al intervenţiilor insistente şi repetate ale conducerii Uniunii Populare Maghiare la oficialităţile române, Ministerul Afacerilor Interne a admis, prin ordinul nr. 46886, din 12 februarie 1946, ca ungurilor din sudul Transilvaniei ce se refugiaseră în nordul provinciei să li se restabilească cetăţenia română, argumentându-se că Diktatul de la

https://biblioteca-digitala.ro

Viena era nul şi inexistent şi, în consecinţă, - potrivit opiniei autorului citatului ordin - teritoriul respectiv ar fi făcut totdeauana parte din România[39]. Astfel, ungurii fugiţi în nordul Ardealului nu mai erau consideraţi nici măcar absenteişti, asigurându-li-se în plus dreptul de a beneficia de împroprietărire, potrivit dispoziţiilor legii de reformă agrară din 23 martie 1945. Or, aşa cum s-a menţionat, mulţi maghiari plecaseră din ţară odată cu cedarea acestui teritoriu, alţii au trecut frontiera după 30 august 1940, iar alţii au dezertat din armata română, înrolându-se în cea ungară.

Toleranţa guvernului Petru Groza faţă de transfugii maghiari este reliefată într-un memoriu trimis la 7 martie 1946 Comisiei centrale de reformă agrară de către preşedintele Comisiei pentru îndrumarea aplicării reformei agrare din judeţul Alba, judecătorul Nicolae Demco: persoanelor care au plecat din ţară odată cu cedarea nordului Transilvaniei, - optanţii - fie că au trecut clandestin frontiera după această dată, fie că au dezertat din armata română refugiindu-se în Ungaria li s-a recunoscut cetăţenia prin ordinul Ministerului Afacerilor Interne din 12 februarie 1946, care declara că Diktatul de la Viena era nul şi că, în consecinţă, nordul Ardealului făcuse totdeauna parte din România. Dar, - opina Demco - se poate susţine şi un punct de vedere contrar, socotindu-se că aceste persoane, plecând din teritoriul în care se exercita suveranitatea statului român într-un teritoriu în care aceasta nu se exercita, se sustrăseseră comunităţii de soartă cu naţiunea română, astfel că ei puteau fi consideraţi absenteişti[40].

Cu toate că instanţa supremă în materie de reformă agrară a acceptat punctul de vedere exprimat de Demco, el nu şi-a găsit corespondenţă în practică. Prin ordinul circular nr. 164670, transmis telegrafic la 15 aprilie 1946 prefecturilor judeţelor Cluj, Mureş şi Turda, Ministerul Agriculturii şi Domeniilor a dispus ca, până la apariţia unor instrucţiuni, să nu se exproprieze bunurile locuitorilor maghiari cu mai puţin de 5 ha în proprietate socotiţi absenteişti. Acelaşi regim se aplica şi militarilor înrolaţi în regimentele grănicereşti maghiare, expropriaţi ca voluntari, pe motiv că regimentele grănicereşti erau considerate unităţi regulate. Cei expropriaţi pentru asemenea cauze trebuiau repuşi în drepturi în termen de cinci zile[41]. Or, bunurile germanilor înrolaţi în armata hitleristă - şi ea armată regulată - au fost confiscate în totalitatea lor, inclusiv gospodăriile şi inventarul agricol, indiferent de mărimea exploatării. Ar fi de adăugat că nici absenteiştilor de origine română nu li s-a admis favoarea de care s-au bucurat maghiarii.

Modificarea regimului impus absenteiştilor unguri s-a datorat intervenţiilor Uniunii Populare Maghiare, care a continuat însă şi după aceasta să conteste dispoziţiile iniţiale anulate de ultimele ordine. La 8 aprilie 1946, organizaţia din judeţul Alba, declarând că expune doleanţele specifice maghiare legate de expropriere şi de împroprietărire arăta, într-un memoriu trimis Ministerului Agriculturii şi Domeniilor, că dorea ca legea, regulamentul şi instrucţiunile Comisiei centrale să fie respectate în litera şi în spiritul lor, "nu să fie răstălmăcite şi interpretate într-un spirit duşmănos şi şovin, - şi astfel toate lozincile de egalitate în drepturi a naţionalităţilor conlocuitoare să rămână numai fraze goale, pentru ocazii solemne". Nemulţumirea Uniunii era determinată de prevederea de la pct. 6 din instrucţiunile din 21 aprilie 1945 ale Comisiei centrale în legătură cu definirea absenteiştilor, care preciza că: "absenteist este acela care lipseşte din ţară înainte de 23 august 1944". Or, comisiile de reformă agrară expropriaseră pământurile celor ce plecaseră din România şi reveniseră după război. Un alt motiv de nemulţumire era legat de statutul refugiaţilor înscrişi la art. 3 pct c din lege, fugiţi în ţările cu care România s-a aflat atunci în război, pretextând că ungurii se refugiaseră odată cu frontul pentru a scăpa "de grozăviile războiului"[42].

De altfel, în regiunile locuite de maghiari în care membrii comitetelor şi comisiilor de reformă agrară erau de aceeaşi naţionalitate, aceştia au făcut nenumărate obstrucţii la aplicarea literelor c şi d ale decretului-lege din 23 martie 1945. Ministrul de stat Emil Haţieganu relata, în februarie 1946, că locuitorii din comuna Răuţ, judeţul Timiş-Torontal i s-au plâns că maghiarii de aici procedaseră cu rea-voinţă la împroprietărire faţă de români, introducând în casele şvabilor devenite vacante unguri care fugiseră în Ungaria şi se întorseseră şi că unii dintre ei şi-au părăsit locuinţele proprii pentru a se muta în cele ale germanilor[43]. Adesea, la judecarea exproprierii proprietăţilor absenteiştilor de origine maghiară organele reformei au dat dovadă de o toleranţă ce sfida evidenţa, dispoziţiile legale şi instrucţiunile fiind nesocotite până şi de Comisia centrală. Un număr de 106 locuitori ai satelor Galtiu şi Coşlariu, din comuna Sântimbru, judeţul Alba, fuseseră împroprietăriţi, în mai 1945, pe terenul expropriat de la surorile Glück: Vilma şi Edith. La scurtă

https://biblioteca-digitala.ro

vreme după ce pământul confiscat a fost repartizat țăranilor, cele două surori, căsătorite în Ungaria cu cetățeni maghiari şi declarate absenteiste, au obținut de la Ministerul Agriculturii şi Domeniilor un aviz pentru cercetarea proprietăților lor. Fără a întreprinde analiza cerută de ministru, comisiile de plasă Alba şi Teiuş au declarat, prin abuz şi rea credință, că proprietarele nu ar fi absenteiste şi au decis să le retrocedeze pământurile. Reluându-şi moşiile, surorile Glück le-au vândut unor familii din cele două sate, reîntorcându-se în Ungaria. Ministerul a refuzat să mai intervină, motivând că nu se mai putea modifica nimic, întrucât cauza fusese judecată[44].

La 11 februarie 1946, Asociația Românilor Transilvăneni din Bucureşti, exprimând doleanțele plugarilor din plăşile Tinca şi Salonta, județul Bihor în legătură cu refoma agrară, arătau într-un memoriu adresat Ministerului Agriculturii şi Domeniilor că toți absenteiştii din comunele Tinca, Belfir, Ginta şi Ghioroc rămaşi în Ungaria din 1940 şi înrolați în armata maghiară pentru a lupta împotriva Aliaților au fost scutiți de expropriere prin diferite manevre, cum s-a procedat cu moşia Vânători, din comuna Ghioroc, a contelui Tisza Coloman, sau cu pământurile din comuna Tinca, unde președintele comisiei de plasă a fost şicanat şi îndepărtat din funcție de susținătorii persoanelor expropriabile[45]. Un alt exemplu şi mai edificator este oferit de regimul aplicat lui Bölöni Gh. şi soției sale pentru proprietatea din comuna Camăr, județul Sălaj. În momentul introducerii contestației, prin Legația maghiară de la Bucureşti, acesta îndeplinea funcția de ministru al Ungariei în Olanda. Proprietatea, de 67,352 iugăre, îi fusese expropriată în baza art. 3 lit. d din legea pentru reforma agrară, ca aparținând unui absenteist, întrucât Bölöni plecase din țară înainte de 1940, însă Direcția Deplasării Populației şi Reformei Agrare a răspuns, la 2 februarie 1949, Legației maghiare că proprietatea lui se încadra de drept în dispozițiile art. 3 lit. e, adică în categoria proprietăților arendate continuu. Cum hotărârea de expropriere era definivă, potrivit dispoziției din decizia ministerială nr. 816/1946, nu s-a mai putut reveni asupra cazului, însă proprietarului i s-a lăsat imobilul din Şimleul Silvaniei, care nu formase obiectul exproprierii[46].

Intervențiile insistente şi repetate ale Uniunii Populare Maghiare din România în favoarea conaționalilor le-au dat câştig de cauză. Uniunea a obținut decizia ministerială nr. 1015, din 31 mai 1946[47], care permitea scutirea de expropriere a absenteiştilor unguri şi germani, dacă se întorseseră în țară până la data emiterii ei, celorlalți absenteişti urmând a li se aplica dispozițiile literii d din art. 3 al legii. După numai opt zile de la publicarea deciziei în "Monitorul oficial", prin ordinul Ministerului Agriculturii şi Domeniilor nr. 176045, din 21 iunie 1946, ea a fost contramandată în privința drepturilor germanilor din această categorie, ceea ce a produs, cum era şi de aşteptat, nemulțumiri profunde şi proteste din partea acestora[48]. Ca urmare, - aşa cum arăta instanța județeană a reformei agrare Braşov şi cum rezultă şi din alte documente referitoare la celelalte județe - de efectele ei au beneficiat toți maghiarii aflați într-o asemenea situație[49].

O bună parte dintre cetățenii maghiari intrați fraudulos în țară veniseră cu scop deliberat de a se angaja în acțiuni de propagandă antiromânească. La 10 decembrie 1945, Inspectoratul General al Jandarmeriei comunica organelor din teritoriu, prin ordinul nr. 44552, că în rândurile cetățenilor români de origine maghiară din Ardeal se infiltraseră elemente şoviniste şi reacționare din Ungaria, care, sub masca aderării la organizațiile Frontului Național Democrat, desfăşurau o activitatea ostilă conviețuirii paşnice, motiv pentru care solicita identificarea lor de către jandarmi, în colaborare cu polițiştii[50]. În august 1946, Legiunea de jandarmi Sălaj avea în evidența sa 1460 de supuşi străini, în majoritatea lor maghiari veniți de pe teritoriul Ungariei după 30 august 1940, dintre care foarte puțini îşi exprimau dorința de a pleca din țară. Or, aşa cum recunoştea comandantul legiunii, aceştia reprezentau un pericol pentru siguranța națională, întrucât aveau rude şi în Transilvania şi în Ungaria şi transmiteau informații prin scrisori ori prin persoanele ce treceau fraudulos frontiere, unii dintre ei fiind purtători ai mesajelor Budapestei[51]. În plus, în unele părți, cetățenii maghiari stabiliți ilegal în România s-au implicat în acțiunile cu caracter politic inițiate de partidele de stânga. Comitetul Democrat Evreiesc din Galați, care îşi avea sediul într-un local al Uniunii Populare Maghiare din acest oraş, recunoştea, la 14 august 1946, că în organizația locală a ungurilor activau asemenea membri şi că, deoarece nu aveau cetățenie română, făceau în mod indirect propagandă electorală în favoarea comuniştilor: "Trebuie să se vină în ajutorul lor - se preciza în procesul-verbal din 14 august 1946 al Comitetului Democrat Evreiesc - pentru a-şi putea scoate actele de naționalizare"[52].

https://biblioteca-digitala.ro

Aplicarea ordinelor Direcției Generale a Poliției din lunile iunie-iulie 1945 privitoare la expulzarea străinilor stabiliți ilegal în țară ori rămași după expirarea termenelor înscrise în pașapoarte și operațiile de triere de la punctele de frontieră a persoanelor ce intrau în România nu au avut eficiența scontată, astfel că poliția și jandarmeria nu mai posedau o evidență clară a supușilor altor state aflați pe teritoriul țării[53]. Din acest motiv, la 5 iunie 1946 a fost emis decretul-lege nr. 1581, care împuternicea guvernul să efectueze, prin organele Ministerului Afacerilor Interne, între 15 iulie și 15 august, un recensământ al supușilor străini din România[54].

Multe dintre persoanele în cauză, mai cu seamă evreii pătrunși ilegal din Uniunea Sovietică, au nesocotit obligațiile de a se înregistra, astfel că, la 10 septembrie și apoi la 15 octombrie 1946, Direcția Generală a Poliției a cerut Inspectoratelor Regionale să ia măsuri severe împotriva acelora care nu se conformaseră dispozițiilor înscrise în decretul-lege menționat[55]. La 15 octombrie 1946, Direcția Generală a Poliției a solicitat Inspectoratelor, prin ordinul nr. 27967, să identifice pe supușii străini ce se sustrăseseră de la recensământ și să ia măsuri pentru efectuarea unei serii de razii periodice, în care scop poliția trebuia să facă apel la concursul garnizoanelor militare, pentru a le pune la dispoziție forțele necesare. Se cerea a fi cercetate amănunțit toate hotelurile, casele de toleranță, hanurile, localurile publice de consum, întreprinderile de toate categoriile și să se facă descinderi domiciliare acolo unde existau informații că s-ar fi aflat supuși străini, însă cu avizul Parchetului local. Nu trebuiau vizate locuințele personalului diplomatic și consular[56].

Începând din a doua jumătate a anului 1947, când comuniștii au pus în aplicare tot mai numeroase măsuri cu caracter economic care șubrezeau pozițiile unor pături relativ largi ale societății românești, deposedându-le parțial sau total de avere, interesul supușilor străini pătrunși clandestin în România pentru obținerea supușeniei și stabilirea definitivă în țară a scăzut considerabil. Mai mult, o bună parte din victimele regimului cu cetățenie română au încercat să caute salvarea în fuga peste graniță. Cum procesul manifesta o tendință de extindere continuă și cum ieșirea din România se făcea în cea mai mare proporție prin Ungaria, în toamna lui 1947, grănicerilor din cele două țări li s-a ordonat să stopeze "avalanșa clandestină", astfel că în decembrie 1947 grănicerii maghiari au început să înapoieze în România pe fugari, care, aduși în țară, erau arestați și condamnați la închisoare[57].

În a doua jumătate a anului 1947 și în primele luni ale anului 1948 un ansamblu de dispoziții cu caracter administrativ și câteva legi au impus sancțiuni severe împotriva celor ce încercau să părăsească România și a celor ce îi sprijineau în acțiunile lor, cu intenția de a stăvili plecările frauduloase din țară[58], pe de altă parte. oficialitatea de la București a făcut o serie de concesiuni supușilor străini stabiliți în România, admițând naturalizarea lor[59], dar în acea vreme prea puțini dintre ei mai doreau să obțină cetățenia română și să rămână în țară.

Note

1. Vezi Robert Lee Wolff, The Balkans in Our Time, New York, 1967, p. 43; Andreas Hillgruber, Hitler, regele Carol și mareșalul Antonescu. Relațiile germano-române (1938-1940), București, 1944, p. 133.
2. Arh. St. Oradea, fond Inspectoratul de Jandarmi Oradea, dosar 40/1994, f. 71.
3. Vezi Constantin Sănătescu, Jurnal, 1993, p. 180.
4. Arh. St. București, fond Direcția Generală a Poliției, dosar 33/1945, f. 14.
5. Idem, dosar 64/1945, f. 121 - 122.
6. Vezi Arh. St. Iași, fond Inspectoratul Regional de Poliție, dosarele 49/1945, f. 5 și 45; 26/1946, f.97.
7. Decretul are patru articole. Vezi "Monitorul oficial", nr. 76, din 4.IV.1945.
8. Arh. St. București, fond Direcția Generală a Poliției, dosar 91/1944, f. 91. Vezi și decretul-lege nr. 88 privitor la dobândirea și pierderea naționalității române, din 1939, în "Monitorul oficial", nr. 17, din 20.I.1939.
9. Arh. St. Timișoara, fond Prefectura județului Timiș-Torontal, dosarele 7/1945, f. 94-95; 64/1946-1947, f. 13-16.

https://biblioteca-digitala.ro

10. Arh. St. Bucureşti, fond Direcţia Generală a Poliţiei, dosar 91/1944, f. 78-80. Oficial, legăturile feroviare cu Ungaria, pe la Curtici, judeţul Arad, au fost reluate la 1 martie 1946 (idem, dosar 2/1946, f. 184).
11. Idem, dosar 91/1944, f. 33. La 5 februarie 1945, Inspectoratul General al Jandarmeriei aducea la cunoştinţa organelor sale din teritoriu, cu ordinul nr. 53114, că avea informaţii că de curând sosise în România fostul şef al Siguranţei politice din Siguranţa maghiară, Hein Peter, care, în martie 1944, denunţase Gestapoului, în slujba căruia se afla, că regentul Horthy, de comun acord cu Szálasi, pregătea o pace separată cu ţările din coaliţia Naţiunilor Unite. Surprins de evenimente într-o misiune în Baciko (Iugoslavia), el fost silit să rămână în spatele frontului, împreună cu ajutorul său, Jabagy Elemer, orginar din Reşiţa. Hein, Jabagy şi un grup de tineri germani, care posedau legitimaţii de evrei iugoslavi, s-ar fi aflat atunci ascunşi în zona Reşiţei (Arh. St. Oradea, fond Inspectoratul de Jandarmi Oradea, dosar 46/1945, f. 186).
12. Arh. St. Bucureşti, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, Centrala, dosar 77/1945, f. 51.
13. Arh. Municipiului Bucureşti, fond Prefectura Poliţiei Capitalei, dosar 478/1945, f. 16.
14. Arh. St. Bucureşti, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, Centrala, dosar 77/1945, f. 51.
15. Ibidem.
16. Arh. St. Iaşi, fond Inspectoratul Regional de Poliţie, dosar 50/1945, f. 88.
17. Vezi Ordinul Direcţiei Ordinii Publice, nr, 338, din 18 iunie 1945, către Inspectoratul General al Jandarmeriei (Arh. St. Bucureşti, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, dosar 77/1945, f. 42).
18. Arh. St. Galaţi, fond Inspectoratul General Administrativ Galaţi, dosar 156/1945, f. 184.
19. Arh. St. Bucureşti, fond Direcţia Generală a Poliţiei, dosar 91/1944, f. 151.
20. Ibidem, f. 97.
21. Ibidem, f. 210.
22. Ibidem, f. 152.
23. Ibidem, f. 184.
24. Idem, dosar 2/1946, f. 182.
25. Idem, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, Centrala, dosar 7771945, f. 53.
26. Ibidem, f. 54.
27. Idem, fond Direcţia Generală a Poliţiei, dosar 91/1945, f. 259.
28. Idem, dosar 92/1944-1945, f. 431.
29. Vezi Arh. St. Galaţi, fond Inspectoratul Regional de Poliţie Galaţi (Biroul Administrativ), dosar 118/1945, f. 227. La 19 februarie 1945, la Moldova Nouă a fost semnat un protocol care reglementa trecerea frontierei dintre România şi Iugoslavia pentru cei cu proprietăţi funciare rurale în celălalt stat, reducând tranzitul la câteva categorii de persoane (ibidem, f. 44).
30. "Monitorul oficial", nr. 182, din 13.VIII.1945.
31. Arh. St. Bucureşti, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, Centrala, dosar 77/1945, f. 69.
32. Idem, fond Direcţia Generală a Poliţiei, dosar 5/1945, f. 60.
33. Vezi ordinele nr. 534039, din 25 octombrie 1945 şi nr. 535428, din 8 ianuarie 1946, transmise de Marele Stat Major Inspectoratului General al Jandarmeriei (Arh. St. Iaşi, fond Legiunea de jandarmi Iaşi, dosar 97/1946, f. 90).
34. Arh. St. Oradea, fond Inspectoratul de Jandarmi Oradea, dosar 47/1945, f. 631.
35. Arh. St. Bucureşti, fond Direcţia Generală a Poliţiei, dosar 63/1946, f. 17.
36. Arh. St. Oradea, fond Legiunea de jandarmi Bihor, dosar 16/1947-1948, f. 1446.
37. Arh. St. Iaşi, fond Inspectoratul Regional de Poliţie Iaşi, dosar 26/1946, f. 22.
38. Arh. St. Galaţi, fond Prefectura judeţului Covurlui, dosar 151/1945, f. 115.
39. "Monitorul oficial", nr. 36, din 12.II.1946.
40. Arh, St. Bucureşti, fond Reforma agrară din 1945, judeţul Alba, dosar 7/1945-1946, f. 138-139.
41. Idem, fond Reforma agrară din 1945, Centrala, dosar 143/1946, f. 135.
42. Idem, judeţul Alba, dosar 7/1945, f. 51.
43. Idem, fond Emil Haţieganu, dosar 79/1946, f. 2.
44. Idem, fond Reforma agrară din 1945, judeţul Alba, dosar 7/1945-1946, f. 100.
45. Idem, judeţul Bihor, dosar 21/1945-1949, f. 108.
46. Idem, judeţul Sălaj, dosar 90/1948-1949, f. 94 şi 97.
47. Ea a fost publicată în "Monitorul oficial", nr. 134, din 13.VI.1946.
48. Vezi Arh. St. Bucureşti, fond Reforma agrară din 1945, judeţul Făgăraş, dosar 23/1946, f. 18.

https://biblioteca-digitala.ro

49. Idem, județul Brașov, dosar 243/1947-1950, f. 316; județul Satu Mare, dosar 99/1947-1948, f. 26-27; județul Severin, dosar 13/1946-1950, f. 8.
50. Arh. St. Oradea, fond Legiunea de jandarmi Bihor, dosar 34/1944-1948, f. 78.
51. Idem, fond Inspectoratul de jandarmi Oradea, dosar 35/1946, f. 793.
52. Arh. St. Galați, fond Comitetul Democrat Evreiesc, dosar 1/1946-1948, f. 2.
53. Vezi Arh. St. București, fond Direcția Generală a Poliției, dosar 91/1944, f. 166, 299-306 și idem, dosar 31/1945, f. 255.
54. "Monitorul oficial" nr. 128, din 5.VI.1946. Pentru detalii asupra modalității de executare vezi Arh. St. București, fond Direcția Generală a Poliției, dosar 131/1946, f. 1-15; Arh. St. Iași, fond Inspectoratul Regional de Poliție Iași, dosar 26/1946, f. 31-34, 60 și 131; idem, fond Inspectoratul de Jandarmi Iași, dosar 5/1946, f. 85.
55. Arh. St. Iași, fond Inspectoratul Regional de Poliție Iași, dosar 26/1946, f. 111 și 131.
56. Ibidem, f. 131.
57. Arh. St. Oradea, fond legiunea de jandarmi Bihor, dosar 16/1947-1948, f. 1302.
58. "Monitorul oficial", nr. 15, din 19.I.1948; nr. 16, din 20.I.1948; nr. 51, din 2.III.1948.
59. Idem, nr. 121, din 30.V.1947; nr. 154, din 7.VII.1948.

https://biblioteca-digitala.ro

BISERICA GRECO-CATOLICĂ ŞI PUTEREA POLITICĂ. PREMIZELE DESFIINŢĂRII BISERICII ROMÂNE UNITE

Marcel Ştirban

Raporturile dintre Biserica Greco-Catolică şi noua putere politică a cunoscut în anii 1945-1948 un proces de continuă deteriorare.

Bisericii Românilor Uniţi nu i s-a mai îngăduit să revină la statutul şi starea de drept şi de fapt conferite de Constituţia ţării din 1923, de legea cultelor din 1928 şi să-şi desfăşoare activitatea potrivit prevederilor lor şi ale Concordatului încheiat cu Vaticanul în 1927.

Aceeaşi putere politică împiedecă restabilirea ierarhiei la nivelul Mitropoliei de la Blaj. Supune cenzurii şi apoi opreşte legăturile cu Vaticanul. A început să urmărească întreaga activitate desfăşurată de episcopii şi preoţii greco-catolici, pentru ca, în cele din urmă să prezideze unirea forţată a românilor greco-catolici cu Biserica Ortodoxă şi să sancţioneze un fals printr-un abuz de putere. Merge chiar mai departe pentru ca fărădelegile să fie depline. Trimite spre închisori întreaga ierarhie a bisericii noastre, pe preoţii şi credincioşii care au refuzat trecerea la ortodoxie. O face, de fapt, şi mai devreme şi mai târziu.

Acestea sunt problemele fundamentale cu care se va confrunta Biserica Greco-Catolică din ţara noastră în perioada anilor 1945-1948. Înseamnă şi o parte, partea de început, din Drumul Crucii Sale, în lupta pentru apărarea credinţei românilor uniţi cu Roma.

Noul regim politic a găsit Provincia Mitropolitană Greco-Catolică fără mitropolit. La 5 iunie 1941 încetase din viaţă mitropolitul Alexandru Nicolescu. Din cauza războiului alegerile pentru un nou mitropolit au fost amânate până în martie 1946. Atunci electoratul Bisericii Românilor Uniţi a ales cu cele mai multe voturi, ca mitropolit, pe episcopul de Maramureş, Alexandru Rusu. Vaticanul l-a şi numit dar guvernul român a refuzat să-l recunoască.

În această situaţie a fost numit de Sfântul Scaun ca Administrator Apostolic al Mitropoliei, episcopul de Oradea, Valeriu Traian Frenţiu (la 16 august 1941) care, la rându-i nu fusese recunoscut şi acceptat la Oradea din partea guvernului maghiar. Rămâne la Blaj până la 27 februarie 1947 când se reîntoarce la eparhia sa din Oradea, făcând schimb cu episcopul auxiliar de acolo, Ioan Suciu. Revine de fapt la Blaj de unde a plecat la Oradea, în septembrie 1940. Fusese alături de credincioşii eparhiei din Bihor în anii grei ai stăpânirii străine, iar de acum va fi alături de întreaga spiritualitate greco-catolică a ţării. Ministrul Cultelor a recunoscut această numire a episcopului Ioan Suciu, ca Administrator Apostolic al Mitropoliei Bisericii Române Unite, la 4 februarie 1947.

Era vremea marilor frământări. Episcopul Ioan Suciu, cel mai tânăr dintre ierarhi (avea doar 40 de ani) cu hotărâre şi dăruire de creştin, cu mare demnitate îşi apără Biserica şi Oamenii. Acelaşi lucru îl vor face şi ceilalţi episcopi: Valeriu Traian Frenţiu, la Oradea, Iuliu Hosu, la Cluj, Alexandru Rusu la Baia Mare, Ioan Bălan la Lugoj şi Vasile Aftenie la Bucureşti. Ei s-au constituit cu toţii, într-un puternic zid de apărare a Bisericii Române Unite, a preoţilor şi a credincioşilor lor.

Lucrurile au început să se schimbe chiar imediat după instalarea noului guvern. Episcopatul Bisericii noastre a simţit acest lucru mai întâi prin "tratamentul inegal aplicat Bisericii Române Unite" din partea puterii politice - se spune într-un Apel[1] adresat regelui Mihai chiar în

https://biblioteca-digitala.ro

1945. Era atunci o situație excepțional de grea în întreaga țară, dar se atrăgea atenția că un tratament discriminatoriu de va continua față de Biserica Greco-Catolică ar putea avea grave consecințe, iar "Episcopatul Român Unit conștient de îndatoririle sale Sfinte față de Tron, Țară și Biserică va fi pus, cu certitudine, la o extrem de grea încercare".

Nu avea în vedere "o protestare pur formală" care ar putea fi interpretată și ca o resemnare față de această situație și care în realitate "ar răpi acestui Episcopat orice autoritate morală și orice putină de a stăpâni clerul și sufletele credincioșilor". Episcopul Valeriu Traian Frențiu, administrator apostolic al Mitropoliei la acea dată, autorul Apelului, om al Credinței de o probitate și integritate morală proverbială, cu ani mulți dedicați Bisericii noastre (ca preot din 1898 și ca episcop din 1912), încărcat de ani mulți (împlinea în 1945 șapte decenii), evită o măsură radicală, deși credea că ar fi îndreptățiți să o ia, ezită din rațiuni explicate. "... O protestare prin renunțarea la demnitățile ce ocupă - precum i-ar cere conștiința -, și astfel o solidarizare în acest sens cu sentimentul public al preoțimii și al turmei păstorite, ar putea fi interpretată de dușmanii dinlăuntrul și dinafară ai Țării dăunător intereselor Tronului și ale Neamului".

Alege o altă cale, dar tot în consens cu caracterul său. Se adresează regelui cerându-i să "avizeze" un tratament egal fiilor țării indiferent de credința lor. Era o speranță desigur din perspectiva realităților cunoscute de contemporanii departe de putere. "De aceea cu deplină încredere în preaânaltă înțelepciune și nețărmuită dragoste a Majestății Voastre pentru binele și propășirea scumpei noastre patrii, facem un suprem Apel către Majestatea Voastră, rugând pe Majestatea Voastră să binevoiască a aviza la măsurile necesare pentru păstrarea neștirbită a liniștei în suflete și coordonarea tuturor forțelor vii ale neamului la opera grea de refacere morală și materială a Țării prin eliminarea oricăror inegalități în tratament între fiii aceluiași neam".

Regele - atunci (mai târziu și mai mult) - era un simbol, dar nu mai era o putere. În consecință intervenția Episcopatului de la Blaj în numele Mitropoliei Greco-Catolice rămâne fără consecințele așteptate. Nu vor înceta însă să vină dinspre București noi măsuri restrictive care, de la un tratament inegal, conduc lucrurile spre restricții, deocamdată cu lumea din afară. La 22 martie 1946 dr. Petru Groza, în calitate de președinte al Consiliului de Miniștri dă dispoziționi secretarului general, Emil Bodnăraș, să ceară Mitropoliei Greco-Catolice de la Blaj și tuturor instituțiilor în subordine ca la rândul lor "să ceară, în prealabil și din timp, avizul Președenției Consiliului de Miniștri pentru orice misiune, însărcinare sau delegație în străinătate, dată în interes de serviciu, uneia sau mai multor persoane, indicând numele și prenumele, calitatea, domiciliul, însărcinarea, data și țara în care pleacă"[2].

Era un prim pas prin care se îngrădea contactul Bisericii noastre cu Apusul European și, desigur, mai ales cu Vaticanul. Doi ani mai târziu, în august 1948 această dispoziție va deveni articol de lege (nr. 40 din legea pentru regimul cultelor) după ce la 19 iunie același an (prin decretul lege nr. 151) a fost denunțat Concordatul cu Sfântul Scaun și abrogată legea prin care a fost ratificat. Totul era gândit diabolic și toate își urmau calea într-o scară progresivă potrivit unui plan cu o finalizare neașteptată și nedorită de spiritualitatea românească unită.

În alt plan, dar de fapt cu aceeași țintă, consolidarea puterii, de data aceasta printr-o acțiune cu caracter general și efect indirect și îndelungat, la început de septembrie 1946 (în zilele de 3-6) bibliotecile tuturor școlilor secundare din Blaj, inclusiv Biblioteca Arhidiecezană au fost vizitate de un inspector general, probabil din cadrul Ministerului Învățământului, (sau poate din altă parte, nota lui informativă poartă numele localității Orăștie) Aron Damian. Misiunea sa era de a "cerceta dacă s-a executat ordinele și dispozițiile Onor Minister referitor la publicațiile interzise de Convenția de armistițiu"[3]. Rezultatele, vizând situația la opt școli și de la Biblioteca Arhidiecezană, erau promise Ministerului "printr-un referat special și detaliat" al cărui conținut n-a mai fost lăsat și la Blaj. Era vorba, desigur, de epurarea cărților cu un conținut ce nu convenea noii puteri și, în primul rând, stăpânilor de la Kremlin.

Momentul alegerilor electorale din noiembrie 1946 s-a transformat într-un nou prilej al confruntărilor deschise purtate între forțele politice democratice tradiționale și cele ale democrației populare, ale stângii procomuniste. Partidul Național Liberal și mai ales Partidul Național Țărănesc, partidele lui C.I. Brătianu, Iuliu Maniu și Ion Mihalache, au avut încă în satele și orașele transilvănene sprijinul lor. Un sprijin moral și efectiv ce le-ar fi îngăduit, dacă s-ar fi desfășurat într-o deplină corectitudine, o victorie categorică.

https://biblioteca-digitala.ro

Falsul lor, despre care am mai vorbit, a fost simțit atunci și dovedit acum chiar prin documentele de epocă ce au consemnat (un lucru ce pare încredibil dacă nu ar avea o explicație) și victoria plăsmuită și adevărul, adică realitatea. S-a întocmit atunci, în unele locuri sau poate pretutindeni (rămâne ca cercetări arhivistice viitoare să dovedească) o dublă situație. Una care arată în cifre ceea ce dorea puterea procomunistă și alta ce reflecta starea de fapt[4]. Prima a asigurat stângii victoria în alegeri, cum iarăși am mai spus-o, iar cea de a doua s-a transformat într-o utilă informație pentru viitorii propagandiști de partid și în mod cert a oferit materiale organelor de securitate (de siguranță) ale vremii.

Oricum imediat după alegeri a început vânătoarea celor ce s-au manifestat împotriva partidelor cuprinse în Blocul Partidelor Democratice, a simpatizanților partidelor istorice. Acțiunile lor au fost și la lumina zilei, adică deschise și în miez de noapte. De pildă în comuna Crăciunelul de Jos (județul Alba) soarele, așezat pe toate gardurile în preajma alegerilor, a fost acoperit cu smoală de câțiva tineri și tinere în fiecare noapte. În prăvălia satului (proprietatea unei săliștene văduve, de o mare omenie) acest articol, folosit de obicei la unsul osiilor de car, s-a terminat în câteva zile. Dar alegerile au fost și aici ca peste tot. După alegeri oamenii de încredere ai celor două partide au fost luați de jandarmi sau de oamenii siguranței și duși mulți, spre locuri fără drum de întoarcere. Așa s-a întâmplat și cu notarul Răhăian de la Bucerdea Grânoasă, din vecinătatea Crăciunelului, întâiul om al satului și întâiul notar al județului[5].

Preoții greco-catolici au fost și ei masiv implicați în alegeri. Erau, mai ales, de partea național-țărăniștilor lui Maniu. Noua putere a știut și nu le-a uitat atitudinea. Preoții greco-catolici încep să fie arestați sub acuzația de sabotaj, de reacționarism. Unii erau ținuți închiși câteva săptămâni, alții luni sau chiar ani de-a rândul, fără să fie judecați și să știe motivul real pentru care erau deținuți[6].

În 1947 au fost arestați: rectorul Academiei Teologice de la Blaj, canonicul George Dănilă (și administratorul apostolic al aceleași instituții după desființarea Bisericii) pe motivul că nu a îngăduit teologilor "să manifesteze alăturea de masa entuziastă a poporului". Tot în 1947, la 10 martie a fost arestat protopopul Reghinului, viitorul mitropolit și cardinal I.P.S. Alexandru Todea și dus mai întâi la Târgu Mureș și de aici la București. Credincioșii săi și preotul Iuliu Man, tot de la Reghin, nu cunoșteau cu certitudine învinuirile aduse. Știau însă că "ultimul incident al păr. preot Al. Todea l-a avut cu câteva zile înainte de arestarea sa, cu ocazia înmormântării credincioșului său cu numele Crișan. Aici, afirmative, în predica ținută a atins și "democrația" spunând că de aceea e mizerie și sărăcie că "democrația e necredincioasă". Eu însă nu pot preciza - spunea preotul Iuliu Man în raportul său adresat Mitropoliei la 14 martie 1947 - căci nu am fost acolo, iar participanții o spun în diferite forme. Fapt e că la această înmormântare a asistat și șeful poliției din loc. care l-a denunțat. La rândul său păr. protopop a plecat la Tg. Mureș cerând anchetă politică în cauză, care s-a și făcut. După aceea păr. protopop a fost ridicat, dar nu putem ști dacă în urma acestei anchete, ori în urma arestărilor generale făcute cu acea ocaziune. Numai singur păr. protopop va putea da lămuririle complete..."[7].

Desigur o atingere de "valorile" noii democrații era un lucru socotit, din partea oamenilor puterii, ca fiind foarte grav și sancționat în forme de acum bine cunoscute. Părintele Alexandru Todea nu era la prima confruntare. Încă la Blaj, în 1946, din amvonul Catedralei avea să rostească cu putere: "Mă voi urca pe zidurile Catedralei și de acolo voi striga: afară cu comunismul din România"[8]. În Catedrală erau atunci, desigur, elevii săi, de la orele de religie dar, ca și la Reghin, ca pretutindeni, vreme de patru decenii, se aflau și păzitorii "nevăzuți" ce se grăbeau să-și informeze întotdeauna stăpânii, așa cum o făcuse șeful siguranței de la Reghin.

Nici el nu era la prima "acțiune de demascare" a atitudinii protopopului Alexandru Todea. Mai fusese arestat până atunci, pentru perioade scurte, de câteva ori. Preotul Iuliu Man își motivează neraportarea arestării imediat tocmai crezând că este vorba de ceva trecător, așa cum fusese și altădată. "Păr. protopop Al. Todea a mai fost ridicat și altădată și s-a întors în scurt timp nevătămat. Avem siguranta că se va întoarce și acum"[9].

S-a întors e drept și de această dată după ce petrecuse o vreme în celulele Ministerului de Interne. La Blaj știrea arestării a sosit înaintea scrisorii părintelui Iuliu Man, la 11 martie în ziua în care și avusese loc. Episcopul Ioan Suciu, tot atunci, a cerut telegrafic episcopului Vasile Aftenie

https://biblioteca-digitala.ro

de la Bucureşti intervenţie: "Protopopul Reghinului Todea deţinut şi transportat /la/ Bucureşti. Interveniţi"[10].

Scapă de data aceasta nejudecat şi necondamnat, doar cu ameninţări ultimative. Înlăturarea regelui Mihai îi prilejuieşte însă noi atitudini "antistatale" şi "antidemocratice" ceea ce va şi însemna o nouă arestare (la 31 decembrie 1947) şi o nouă detenţie de data aceasta la închisoarea din Gherla şi pentru o perioadă mai lungă (până la 13 iunie 1948)[11].

Arestările preoţilor în anii 1946-1948 deveniseră fapte cotidiene, la ordinea zilei. Mulţi şi-au părăsit casele în vreme de noapte sau un timp mai îndelungat pentru a se ascunde. Alţii - cei mai mulţi - n-au putut evita drumul spre închisori.

Aşa se explică intervenţia directă a episcopului Ioan Suciu care într-o audienţă cerută primului ministru, Petru Groza, îi cere acestuia la 29 iulie 1947 un regim protector. "Îndrăznesc să fac propunerea de a tria preoţii arestaţi, de a îngădui să fie strânşi în vreo mânăstire, cei mai bătrâni şi de a fi supravegheaţi acolo. Vă rog susţineţi această propunere pe lângă Ministerul de Interne, pe lângă a cărui persoană binevoiţi să interveniţi pentru o întrevedere..."[12].

Stenograma luată cu prilejul acestei audienţe nu consemnează vreo promisiune, dar cuprinde în schimb acuze: "În alegeri /în 1946/ pretutindeni - spunea dr. Petru Groza - Biserica Română Unită ne-a mers împotrivă şi nu a secondat acţiunea noastră. Am adus în ţară pe Patriarhul Moscovei - Papa nostru ortodox - ca să dovedească că în Rusia nu mai e ateismul care prigoneşte religia... dar am aflat că preoţii uniţi au spus că este "evreu". De câte ori vreau să dovedesc că Rusia a evoluat, că biserica în Rusia este acceptată, ierarhii stimatei Biserici Catolice vorbesc de ateismul rusesc..."[13].

Erau, fără îndoială, îndreptăţiţi să o facă judecând realităţile din Rusia şi deopotrivă cele de acasă, în plină desfăşurare. Episcopul Ioan Suciu le simte, aşa cum s-a întâmplat şi spre sfârşitul deceniului patru. Atunci, prin predici şi articole, prin paginile întregii reviste conduse de el "Tinerimea Nouă" a pregătit generaţiile acelor ani la luptă printr-o deplină viaţă creştină şi un eroism de legendă.

În acele noi vremuri prevestitoare de mari lovituri date vieţii tradiţionale româneşti în general şi sub toate aspectele, episcopul Ioan Suciu se adresează preoţilor, credincioşilor şi nu de puţine ori tineretului. Aşa vor face şi ceilalţi episcopi ai bisericii noastre, pentru a-i îmbărbăta şi a le arăta calea de urmat.

O circulară adresată preoţilor la 14 mai 1947 de către episcopul Ioan Suciu se înscrie în acţiunile sale de pregătire a lor pentru viaţa eroică pe care vremurile îi vor chema să o mărturisească. Porneşte de la învăţăturile de credinţă pentru a ajunge la situaţiile de atunci, generale şi locale. Formulează judecăţi pentru stări şi fapte. Fixează norme de conduită, în spiritul tradiţiei Bisericii Românilor Uniţi. "... Lumea e bătută de vijelia păcatelor. Mai marii noroadelor care vor să-i dea ordine şi pace, lasă la o parte şi lumina Sf. Evangheliі şi roadele sângelui răscumpărător. Tălăzuiri de ură, de volnicie, de cruzime, de necredinţa coercitivă, lovesc împotriva sufletelor şi a Bisericii lui Dumnezeu..."[14].

Lucrurile sunt spuse cu multă înţelepciune. Cuvintele episcopului Ioan Suciu au o ţinută precisă şi un obiectiv clar chiar dacă uneori sunt disimulate. Lumea era, precum este şi acum, pretutindeni plină de păcate omeneşti, dar necredinţa şi ateismul declarat ca politică de stat veneau numai dintr-o anume direcţie. Se dorea şi se impunea o extindere a lor şi lucrul acesta trebuia barat cu orice sacrificiu, prin ceea ce episcopul Suciu numea de fapt "suferinţă ispăşitoare"[15] şi a pregătit lumea preoţilor dar şi a credincioşilor pentru aceasta.

Invocând cuvintele Sf. Pavel: "Fără vărsare de sânge nu este iertare de păcate", stăruie asupra semnificaţiei Sfintei Împărtăşanii şi a identificării noastre cu Isus Răscumpărătorul, pentru ca apoi să facă un stăruitor apel tuturor preoţilor bisericii noastre de a se dărui acesteia prin cea mai exemplară viaţă mărturisită şi trăită, într-o vreme în care valorile morale erau pe cale de a fi negate şi, în ţara noastră de a fi, chiar înlocuite. "În aceste ore cruciale pentru Neam şi Omenire - spunea episcopul Ioan Suciu - fiecărui preot i se pregăteşte o Golgotă, dar fără de ea lumea nu se va mântui. Crucile - cere episcopul în continuarea Sfaturilor sale cuprinse în circulară - să nu fie pretext de a fugi de preoţie şi de rolul ei în lume. Fără golgotele preoţilor lumea ar pieri în suferinţe. Pe durerile, pe rănile, pe sângele şi moartea noastră preotească, în unire cu jertfa Învăţătorului nostru, se reazimă nădejdea de azi şi mântuirea de totdeauna. Aşa a voit Dumnezeu..."[17].

https://biblioteca-digitala.ro

Evitarea pericolului pentru Țară, Neam şi Biserica noastră a fost un mesaj al tuturor acțiunilor ierarhilor Bisericii Românilor Uniți în acea vreme, ca şi mai târziu, şi în primul rând al episcopului Ioan Suciu, ca administrator apostolic al întregii provincii Mitropolitane. Pe umerii săi apăsau mari răspunderi. El a înțeles că trebuie să îmbărbăteze şi să dea curaj oamenilor, preoților şi credincioşilor, dar şi să-i facă să înțeleagă prețul ce li se va putea cere: supremul sacrificiu. Nu găsim nimic războinic în ceea ce propune, dar demn e totul. E o pregătire pentru viață şi pentru triumful Bisericii, din care nu exclude, ci dimpotrivă, presupune jertfa preoților în primul rând. Aşa cum se va şi întâmpla de fapt.

Această înaltă profesiune de credință nu o găsim doar exprimată într-un singur loc şi spusă odată pentru totdeauna. Revine mereu, în alte circulare, în multe predici, deşi ştia că era urmărit şi rău înțeles de oamenii puterii. La 1 iunie 1947 i se cere, de exemplu, din partea Direcției Poliției şi Siguranței Bucureşti, Serviciul II Informații, prin Cabinetul Ministerului Cultelor să dea explicații pentru nişte pretinse afirmații făcute în cadrul unei predici din Catedrală, de Sfintele Paşti. Fusese învinuit că "s-a exprimat, printre altele, că Simbolul învierii creştine este crucea lui Cristos. Simbolul învierii națiunii noastre este Tratatul de pace /din 1947/ care este lespedea de pe mormântul neamului. Prin suferință şi răbdare creştinească vom reuşi să dărâmăm lespedea de pe mormânt şi să învie neamul. Dacă nu vom face aceasta vom muri, aşa cum au mormântul în istorie multe neamuri". În încheiere a mai rostit următoarele: "viața şi libertatea îți trebuieşte tie omule acum când nu se poate vorbi de libertate, acum când normalele (Sic)/ probabil mormanele/ de cadavre cresc tot mai mari, iar temnițele şi lagărele sunt pline de deținuți politici"[18].

Nu erau, desigur, nici cuvintele şi nici ideile episcopului Ioan Suciu. Spusese, fără îndoială, în ziua de Paşti multe lucruri, dar toate în stilul său, cu prudență, acoperite în fraze filozofice, desigur mai greu de reținut şi tot aşa şi de înțeles, de auditoriul oficial. "Dacă a-şi fi rostit ilogismul primelor trei aliniate - răspunde episcopul Ioan Suciu Ministerului Cultelor - nu ştiu cum a-şi mai putea ocupa locul de răspundere pe care-l ocup"[19]. Promite - dacă se doreşte - reproducerea textului predicii de Sf. Paşti. Aminteşte, în acelaşi răspuns, că în problema denunțurilor, fără îndoială foarte frecvente, s-a adresat şi Ministerului de Interne, Avram Bunaciu.

Episcopul Ioan Suciu ştia că în acele vremuri grele pentru Biserica noastră trebuie să se roage mult providenței, să-şi pregătească armata de suflete, dar şi să înfrunte puterea omenească pornită să distrugă o Casă de rugăciune străveche românească. Cu o înfățişare întotdeauna blândă şi pioasă, cu manifetări numai în cea mai pură tradiție creştinească de adâncă şi adevărată iubire față de oameni, avea puterea şi harul divin de a pătrunde în esența lucrurilor şi de aici şi ştiința şi priceperea de a lua atitudini hotărâte şi decizii curajoase, adecvate situațiilor create. De aceea el a continuat să vorbească în biserică, să trimită pastorale şi au continuat, în acelaşi timp, şi urmăririle şi denunțurile împotriva lui.

La 18 august 1948 a fost chemat episcopul auxiliar al Vicariatului general de la Bucureşti, Vasile Aftenie la Ministrul Culturii, Stanciu Stoian, pentru a-i relata despre o nouă ştire culeasă de Ministerul Informațiilor. Era vorba de Circulara pastorală citită în bisericile române unite la 15 august 1948, fără a avea în prealabil aprobarea respectivelor ministere - al Informațiilor şi al Culturii. Vasile Aftenie este rugat să transmită episcopului Ioan Suciu că acest lucru "este contra prevederilor legale" şi invită ca "orice dispoziție de ordin general dată credincioşilor trebuie aprobată în prealabil de organele respective"[19].

Ministrul Culturii era informat că şi în bisericile romano-catolice s-a citit o astfel de circulară "dar de cuprins mai vag, pe când circulara citită în bisericile române unite a fost mai precisă, făcându-se aluzie la unirea noastră cu biserica ortodoxă. În consecință - se spunea în continuare - este interzisă difuzarea acestui fel de pastorale sau circulare, pe ocolite, dacă cenzura nu admite tipărirea lor"[20].

Desigur august 1948 reprezintă un alt moment, chiar o altă etapă în drumul pregătit mereu, din 1945 împotriva Bisericii Române Unite.

Biserica Greco-Catolică - Biserica Românilor Uniți, şcolile ei, au început să fie lovite şi loviți nu dintr-o dată (nu numai în 1948) şi nici numai de Ciocanul şi Secerea făurite în afara țării. Erau ambele unelte specializate dar nu şi automate. Nu putea merge totul de la sine, ci dimpotrivă, se cerea, pentru o "nouă construcție" şi o "nouă temelie". Şi ea s-a pornit în martie 1945 şi s-a desăvârşit în anii ce au urmat, după modelul şi chiar planul gândit la Moscova, acceptat la

https://biblioteca-digitala.ro

Bucureşti şi Sibiu şi împlinit, în etape, de oamenii noii puteri comuniste din ţară. Ierarhia Bisericii Ortodoxe Române a sprijinit şi a binecuvântat fapta lor.

Nicolae Iorga nu mai era în lumea de atunci iar gândurile lui, mereu actuale, erau uitate şi neluate în seamă. În Parlamentul ţării, noii veniţi, vroiau să audă planurile noii construcţii iar Guvernul pregătea proiecte de legi menite a pava drumul puterii comuniste cu orice preţ. Premier era Petru Groza, desprins din oamenii vechiului regim. Era creştin, creştin ortodox, fiu de preot din neam în neam - ne-o spune chiar el. Creştin practicant, legat de Sibiu prin atribuţiile avute în cadrul Mitropoliei de acolo, aproape patru decenii[22]. Nu avea, credem, prietenii printre uniţi şi nici nu purta vreo recunoştinţă Bisericii lor. "Eu am trăit sub regimul feudal ungar în Transilvania până în 1918 - povestea el interlocutorului său Jean Mussbaum, fost preşedinte al Asociaţiei internaţionale pentru apărarea religiilor, oprit la preşedenţia Consiliului de Miniştri pentru a-i lua lui Petru Groza un interviu la 27 septembrie 1947 - S-a făcut acolo încercări timp de sute de ani, ca să ne rupem de religia noastră şi să ne înstrăinăm. Habzburgii, îndeosebi, au încercat să se infiltreze prin catolicism în Ardeal şi au şi pătruns în parte, prin teroare şi arestări. Într-un timp noi sufeream chiar o dublă teroare: aceea a feudalilor unguri şi aceea a papalităţii, în complicitate cu Habzburgii..."[23].

Petru Groza a fost ortodox ca şi Nicoale Iorga dar foarte departe de gândurile şi atitudinea acestuia. Îşi dovedise neprietenia faţă de oamenii Bisericii Greco-Catolice şi cu două luni mai devreme, în întrevederea ce a avut loc la el acasă cu episcopul Ioan Suciu, Administratorul Apostolic al Mitropoliei de la Blaj, venit să-i ceară sprijin pentru preoţii arestaţi,. A dovedit-o şi în întreaga perioadă ce a urmat de pregătire a desfiinţării Bisericii Române Unite. Guvernul său a pregătit, în 1948, toată legislaţia ce avea să ducă la legalizarea unui act profund ilegal (legea cultelor, legea învăţământului, decretul de "autodizolvare" a Bisericii Greco-Catolice). Autorii morali pot fi căutaţi şi în altă parte (în ţară şi în afara ei) la Moscova, dar cei de drept erau cei de acasă, de la Bucureşti şi Sibiu (partidul comunist, guvernul, parlamentul, patriarhia şi mitropolia ortodoxă din Transilvania).

Motivaţia era desigur întărirea regimului, lucru dorit de forţele interne ale noii puteri. Iniţiativele, şi apoi acoperirea, au venit, o bună vreme, dinspre Moscova ce căuta să-şi impună, pe toate căile, oameni devotaţi ei. Petru Groza a fost unul din aceştia. Există o reciprocitate de fapt. Abilitatea în raporturile politice nu-i era străină. Era şi foarte popular, agreat mai ales în mediile feminine dar şi în cercurile politice apropiate lui. Încrezător în propriile sale forţe şi în ale regimului ce îi plăcea să spună că reprezintă valorile unei noi, reale şi autentice democraţii a întregului popor, era crezut de masele populare cărora se şi adresa de fapt.

Privea cu simpatie - şi poate şi cu încredere - spre Rusia Sovietică, pe care încerca să o prezinte opiniei publice româneşti altfel decât era percepută ea, ca o parte a bolşevismului de cazan şi fără Dumnezeu. A fost în Rusia la Kremlin şi Patriarhie, prin Uniune. Bine primit pretutindeni, s-a reîntors în ţară cu cele mai bune impresii.

Comunismul sovietic era prezentat cu o faţă umană, dacă nu creştin oricum împăcat cu "lumea lui Dumnezeu", cu Biserica şi oamenii săi, care au început să se sprijine reciproc. Aşa le-a vorbit şi clericilor ortodocşi de la noi în martie 1948 şi tot aşa au fost prezentate lucrurile şi episcopului martir Ioan Suciu în iulie 1947.

Mai mult Petru Groza avea convingerea, bănuim sinceră, că în ce priveşte s-a realizat o comuniune perfectă între gândirea materialistă şi credinţa în Dumnezeu şi a chemat clerul ortodox să sprijine, după modelul sovietic şi al Bisericii ortodoxe Ruse acţiunile "cârmuitorilor lumeşti", din România. "Am marea satisfacţie sufletească - spunea la solemnitatea depunerii jurământului membrilor înaltului cler al Bisericii ortodoxe române, la 30 martie1948 - de a fi ajuns să dovedim lumii că este posibil ca, concepţia materialistă, marxistă, leninistă, asupra orânduielilor pământeşti, poate fi foarte bine coordonată cu concepţia religioasă. Biserica ortodoxă şi în Uniunea Sovietică - spunea tot Petru Groza - a dat dovadă, prin distinşii ei reprezentanţi, că a desprins realitatea, că a înţeles că rostul pe pământ al celor care cârmuiesc credinţa, religia oamenilor este de a munci în colaborare cu cei care cârmuiesc rosturile pământeşti ale oamenilor"[24].

Era un adevăr spus doar pe jumătate. Războiul şi apoi tendinţele de expansiune ale puterii Sovietice, au îngăduit unele puncte de întâlnire. Biserica a fost folosită, în interior şi în exterior, în interiorul Rusiei comuniste. Vizita patriarhului Alexei al Moscovei din 1947 în România şi apoi Congresul pan-ortodox, organizat în 1948, se înscriu în această direcţie. Au avut loc

https://biblioteca-digitala.ro

compromisuri, de ambele părți, în scopul întăririi fiecăruia. Acelaşi lucru s-a încercat şi în România, numai că situațiile nu erau identice. Românii aveau două biserici naționale - ortodoxă - greco-catolică - dintre care numai cea dintâi s-a alăturat noii puteri, iar cea de a doua era în disgrația acesteia. Se priveau cu neâncredere reciprocă de unde s-a trecut, din partea puterii, la măsuri represive, ce au culminat cu desființarea Bisericii Greco-Catolice. Regimul a fost tolerant cu unele culte dar nu aşa cum va susține Petru Groza că "s-a înregistrat /după 1945/ cu un mare entuziasm libertatea religioasă în România, în comparație cu temnițele şi calvarul trecutului, de pe vremea partidelor istorice"[25]. Era o declarație profund demagogică. Stările din anii regimului şi libertățile religioase, de atunci, nu puteau fi comparate cu ceea ce a fost în perioada interbelică din nici un punct de vedere. Poate, în "clipa în care a constituit guvernul" prima decizie a acestuia să fi fost - aşa cum spunea la 27 septembrie 1947, "eliberarea din temnițe a tuturor acelora care, pentru credința lor, au fost întemnițați"[26], dar nu de partidele istorice şi nici pentru convingerile lor religioase, cum afirma Petru Groza. Noul regim a deschis în adevăr porțile neoprotestanților, dar chiar în vremea în care se făcea apologia libertăților religioase, în anii 1946-1947 -1948, a fost pregătit drumul închisorilor pentru creştinii greco-catolici, pentru toți cei ce gândeau împotriva regimului, indiferent de etnia lor.

După alegerile parlamentare (din noiembrie 1946) arestările preoților greco-catolici au fost un fapt cotidian, cunoscut de premier. Libertatea religioasă - libertatea în general - a început să fie condiționată de atitudinrea față de noua putere. Era restrictivă şi limitată, potrivit regulilor regimurilor totalitare de stânga chiar dacă ele se numeau "democrații populare". În aceeaşi perioadă Mitropolia Unită de la Blaj a primit o serie de acte normative care i-a îngrădit libertatea de acțiune şi de exprimare în problemele de ordin religios. Făcea parte din tactica şi strategia puterii. A recunoscut şi Petru Groza, tot în septembrie 1947. "Dacă această credință se exteriorizează, primejduind ordinea în această țară sau având o tendință egoistă să oprime pe alții, atunci ea trebuie îngrădită"[27]. Era vizată Biserica catolică. Oricine şi orice venea dinspre Vatican, supăra puterea de la Bucureşti, nu însă şi atunci când soseau de la Patriarhia Moscovită. Papalitatea devenise în concepția puterii de la noi un agent al imperialismului, ce trebuia oprit din acțiunile sale şi alungat din inimile credincioşilor. Orientarea puterii era evident anticatolică, iar atitudinea sa, în 1948 se dovedise a fi, deschis, împotriva Bisericii Greco-Catolice. Desființarea Bisericii Române Unite, în decembrie 1948, prin decretul impropriu numit de "autodizolvare" este opera Guvernului, un act impus, cu o valoare de fapt, dar nu şi de drept.

Potrivit concepției creştine - respectată şi de puterea laică cu virtuți democratice autentice - unirea religioasă, (nimic ce este legat de dreptul canonic), nu se poate face prin constrângere exercitată din interiorul altei Biserici, a Statului sau a unor puteri străine. Libertatea credinței, într-un stat de drept, nu poate fi îngrădită de nimeni şi prin nimic. Cezarul este în drept să ceară ce este a lui şi este obligația creştinului să îi dea. Între cele două instituții - Stat şi Biserică - se pot crea (şi trebuie să existe) raporturi de conlucrare în rezolvarea problemelor comune (naționale, sociale, spirituale etc.) în interesul societății (al societăților) nu însă de subordonare. Din nici o parte nu se pot exercita ingerințe, nici din partea factorilor politici, nici din a celor spirituali, interni sau din afara țării.

Sunt desigur norme de conduită ideale dar care, în practica sistemelor politice totalitare comuniste au fost mereu încălcate, în aceeaşi vreme, din partea ierarhiei ortodoxe şi legile scrise şi nescrise creştine, ale egumenismului şi mai ales ale acelora dintre frați. Elogiul şi recunoştința celor mulți au fost negate de cei puțini, dar care se credeau puternici prin forța asumată.

Note

1. Arhivele Statului Alba Iulia, fond Mitropolia Greco-catolică, cabinet (inventar suplimentar), nr. 1730/1945, m. (1945-1947).
2. Ibidem, m. 2382/1946.
3. Ibidem, m. 4251/1946.
4. Virgiliu Tarau - Campania electorală şi rezultatul real al alegerilor din 19 noiembrie 1946 în județele Cluj, Someş şi Turda în "Studii de istorie a Transilvaniei, Cluj, pag. 204-212.
5. Marcel Stirban - Drumuri spre oameni şi închisori. Articole şi comunicări, vol. III Cluj Napoca, pag. 1-20.

https://biblioteca-digitala.ro

6. Biserica Română Unită. Două sute cincizeci de ani de istorie, Madrid, 1952; Silvestru Augustin Prundus - Catolicism şi ortodoxie. Scurt istoric al Bisericii Române Unite, Cluj Napoca, 1994.
7. Arhivele Statului Alba Iulia, fond. cit., m. 1620/1945.
8. Silvestru Prundus - Cardinalul Alexandru Todea la 80 de ani (1912 - 1992), p. 26.
9. Arh. St. Alba Iulia, fond citat, m. 1620/1947.
10. Ibidem.
11. Silvestru Prundus, Clemente Blaianu - Cardinalul Todea... pag. 26. La 24.02.1948 s-a hotărât în cadrul unei şedinţe a Consistoriului mitropolitan ca preotul Iuliu Man, de la Reghin... protopopiatului deoarece dr. Alex. Todea, viceprotopopul actual lipseşte încă de la oficiu şi nu se ştie cât va mai lipsi. Arhiv. Stat. Alba Iulia, m. 713/1948. Aceasta înseamnă că a fost deţinut din nou fără a fi judecat.
12. Audienţa a avut loc la 29 iulie orele 17,30 acasă la premier la cererea episcopului Ioan Suciu. S-au discutat mai multe probleme. Premierul Petru Groza şi-a exprimat bucuria de a-l revedea. Regretă înăsprirea raporturilor Bisericii Greco-Catolice cu Statul. Se teme că se va ajunge la suspendarea salariilor şi la denunţarea Concordatului, "dacă nu se găseşte calea unei destinderi spre acolo mergem". Nu se poate accepta de a fi primit în comisia legislativă a Ministerului Culturii, episcopul V. Aftenie, din motive politice. A fost învinuit că l-a însoţit pe Maniu la Nunţiatura "după această vizită era bănuit. Era filat". Aşa cum era şi episcopul "Credeţi că nu sunteţi filat?". Desigur episcopul ştia că este urmărit. S-a pus şi problema serbărilor centenarului revoluţiei de la 1948. A promis că vor fi discutate propunerile. Episcopul Ioan Suciu justifica atitudinea preoţimii "nu e uşor, în Ardeal mai ales, unde preoţimea a purtat o tradiţională luptă alături de anumite organizaţii politice pentru neam şi lege şi îi desprinzi de o mentalitate şi de o tradiţie şi de o fidelitate". Lucru pe care Petru l-a socotit firesc şi nobil, dar n-a exclus pedepsirea. Era nemulţumit de prezenţa lui O'Hara în fruntea Nunţiaturii de la Bucureşti. Acuza papalitatea de organizarea unui front creştin "Papa greşeşte, cum a mai greşit, când organizează lumea împotriva noastră într-un front creştin", laudă politică religioasă a Rusiei Sovietice vorbeşte de congresul pan-ortodox ce va fi organizat la Moscova. Episcopul Ioan Suciu exclude rolul pretins politic al Vaticanului. "Vaticanul face religie acţiunea lui este de natură religioasă. Misiunea lui este de natură spirituală. Principiile lui suportă orice formă de guvern care respectă drepturile divine şi umane. De când sunt episcop nu am avut nici verbal, nici în scris, nici direct, nici prin delegat vreun cuvânt, un singur cuvânt trimis de Vatican cu conţinut politic. Menirea noastră de oameni ai Bisericii este definită de veacuri. O cunoaştem, o îndeplinim şi nu vrem să ne abatem de la ea, e o misiune de luminare prin credinţa, de răscumpărare prin fapte de virtute. Dacă Vaticanul organizează lumea creştină, aceasta nu este de azi, ci de când Vaticanul există. Nu este împotriva cutăreia sau cutăruia ci este pentru Credinţă şi Virtute". Este o frumoasă pledoarie pentru valorile morale ale Vaticanului după care revine şi apără din nou preoţimea sa. Arh. St. Alba IUlia, fond citat, m. 1832/1947.
13. Ibidem.
14. Ibidem, m. 3277/1947.
15. Ibidem.
16. Ibidem.
17. Ibidem.
18. Ibidem, m. 3271/1947
19. Ibidem (continuare). Nimeni dintre cei de bună credinţă ce l-ar fi ascultat vorbind sau care a citit, măcar o pagină din scrisul său, nu putea pune la îndoială calităţile de excelent orator şi bun scriitor lectura circularelor sale trimise preoţilor în vremuri grele ne dovedeşte că era şi un înţelept, prudent, prevăzător, creştin desăvârşit şi diplomat subtil. La 24 martie 1948 într-o circulară îşi va îndruma clerul să "evite orice implicare în problemele de ordin politic în aceste momente prelungite pline de eforturi care vor să răzbată la o transformare spre bine a societăţii, încărcate cu evenimente neobişnuite, e naturală o anume atmosferă de agitaţie şi enervare prin care însă suntem chemaţi la o stăpânite şi potolite. De aceea înnoim... anterioarelor noastre dispoziţiuni... să evitaţi cu scrupuloasa atenţiune tot ceea ce ar putea să fie real sau numai tălmăcit cu coerent temei. O acţiune de natură politică, de învrăjbire cu autorităţile în chestiuni ce nu privesc credinţa şi morala creştină îndemnându-vă chiar ca preoţi ai celui Preaânalt să vă faceţi tuturor toate ca să dobândiţi pentru Hristos ca având mărturie bună de la cel de dinafară şi ne facem şi pe noi şi pe alţii părtaşi ai Evangheliei Domnului Isus". Călin Florea, Rezistenţa Bisericii Române Unite în timpul

https://biblioteca-digitala.ro

comunismului (raionul Târgu Mureş) 1944 - 1974. Teza de licenţă, 1996, p. 28.
Toate îndemnurile lui au avut în mesaj apărarea credinţei potrivit legilor acesteia şi a oamenilor. La întrevedrea cu Petru Groza, apărând pe cei învinuiţi de a nu fi fost cu guvernul în alegeri îl va pune pe premier în situaţia de a le lăuda fapta. cf. nota12.
20. Ibidem, m. 3302/1948.
21. Ibidem.
22. Dr. Petru Groza, În drum spre socialism. Discursuri şi întrevederi politice 1947-1948. Ed. de Stat, 1950, pag. 170.
23. Idem, pag. 172.
24. Dr. Petru Groza - Articole, cuvântări, întruniri. Texte alese, 1973, p. 513.
25. Dr. Petru Groza, În drum spre socialism, pag. 173.
26. Ibidem.
27. Ibidem.
28. Ziarele: Scânteia, Universul, Telegraful român din lunile iulie-octombrie 1948 - Procesul unui grup de spioni, trădători şi complotişti în slujba Vaticanului şi a Centrului de spionaj italian, Bucureşti, 10-17 septembrie 1951, Ed. de Stat pentru literatura ştiinţifică, 1952, p. 120.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

PROBLEMA TRANSILVANIEI ÎN ECUAȚIA COMUNIZĂRII ROMÂNIEI

Virgil Târău

În numai doi sau trei ani de la sfârşitul războiului partidele comuniste din centrul şi estul Europei au reuşit să pună mâna pe putere. Întreaga perspectivă, văzută de la Moscova, era extrem de diversă, din punctul de vedere al naționalităților şi al problemelor naționale. Experiența sovietică în lupta cu naționalitățile din vastul teritoriu al U.R.S.S., a jucat un rol important în impunerea modelului comunist în centrul şi estul Europei. "Fratele mai mare"[1] învățase bine lecția învrăjbirii popoarelor pentru folosul propriului sistem. Într-o suită de mai multe lucrări Helene Carere D'Encause a analizat situația sistemului sovietic din perspectiva relațiilor dintre naționalitățile ce formau conglomeratul etnic numit U.R.S.S. Concluzia la care ea ajunge este aceea că, uniformizarea ideologică a reuşit să şteargă un timp animozitățile şi conflictele interetnice ce oricum ar fi apărut într-un asemenea mozaic de etnii, religii şi rase. Realizările din propria țară au fost valorificate cu multă inteligență de către sovietici atunci când a venit momentul ca socialismul să nu mai rămână într-o singură țară, ci să devină religia unei întregi regiuni.

După cum arăta John Rotschild[2], problemele de frontieră sau ale naționalităților/minorităților din țările centrului şi estului Europei au fost speculate într-un mod foarte exact de către sovietici. Toate sau aproape toate țările din această regiune aveau de reglementat probleme legate de frontiere. Astfel, polonezii şi germanii din est făceau declarații diferite în ceea ce priveşte granița trasată pe Oder-Neyse. De asemenea între Polonia şi Cehoslovacia exista un diferend teritorial în zona Teschen. Între Iugoslavia, Bulgaria şi Grecia, diferendul, devenit de acum istoric, era în legătură cu stăpânirea asupra Macedoniei.

Toate aceste poziții au fost folosite de Moscova în scenariul de impunere al comunismului. Cele mai multe state din această zonă s-au constituit ca entități de abia la sfârşitul primului război mondial. Mozaicul etnic şi religios (doar în unele), prezent în aceste țări a constituit o serioasă problemă nu numai pentru guvernele statelor ci şi pentru organismul abilitat să le supervizeze în epoca interbelică, Societatea națiunilor. Diferendele existente între diferitele state, naționalități şi religii, în epoca interbelică, au fost speculate prompt înainte şi în timpul celui de-al doilea război mondial. Multe dintre naționalitățile şi etniile ce apăruseră ca nedreptățite în urma încheierii tratatelor de la Versailles, au înțeles că înainte de începerea noii conflagrații, să ceară schimbarea vechilor aranjamente de către noile puteri. Germania, U.R.S.S. şi Italia şi-au asumat aceste pretenții în contextul inițiativelor de schimbare a aranjamentelor din sistemul internațional. Astfel, ele şi-au găsit aliați de nădejde în aceste structuri, fie ele etnice, religioase sau statale, toate având de schimbat situația existentă[3].

Această situație a fost comună şi pentru Transilvania. Parte a statului român de abia din 1918, această provincie era populată de mai multe naționalități. Majoritatea era formată din români, iar minoritatea cea mai bine situată era cea maghiară. Fără a insista asupra întregii istorii a acestei părți a statului român (ce nu lipseşte aproape niciodată din dezbaterile istorico-politice asupra acestei probleme), ne vom rezuma la a creiona problemele ivite aici începând din anul 1939. În contextul schimbărilor ce aveau loc pe eşichierul politic internațional, Ungaria a cerut în acest an revizuirea granițelor sale cu România. Ca orice altă cerință ce viza schimbarea aranjamentelor anterioare, şi aceasta a intrat în dezbaterea Marilor Puteri. Germania, Italia şi U.R.S.S. au girat în

https://biblioteca-digitala.ro

fapt toate evenimentele ce au urmat. Fără a descrie evoluția raporturilor dintre cele două țări[4], vom expune doar poziția U.R.S.S. deoarece ea prezintă importanță din perspectiva problemei studiate. Ca și celelalte două puteri (Italia și Germania), U.R.S.S. s-a manifestat în această perioadă ca un stat, ce în literatura istorică a fost denumit, revizionist. De aceea ei au susținut punctul de vedere maghiar pornind și de la alte două considerente. Primul este legat de bunele relații avute cu Ungaria, de unele afinități ideologice și simpatii politice față de o țară ce încercase în 1919 să adopte modelul sovietic. Pe de altă parte problemele teritoriale avute cu România, și în general atitudinea politică a acesteia, constituiau argumente în plus pentru o poziție favorabilă cererilor Ungariei. Sentimentele antiruseşti existente în România au jucat și ele un destul de important rol în întreaga **afacere**.

Istoricul maghiar Stephen D. Kertesz[5], considera că Moscova a dus o politică extrem de duplicitară între cele două momente de discutare a problemei Transilvaniei, 1939-1940 și 1944-1946. Ca de obicei apare și morala în discutarea istoriei. Nu se iau în considerare problemele ce generează evoluția întregului proces, care sunt în primul rând obiectivele și interesele Marilor Puteri, și nu argumentele de ordin moral, politic și istoric. Era normal în contextul politicii internaționale și a poziției sale geostrategice, ca în anul 1940, U.R.S.S. să susțină punctul de vedere maghiar, lucru de altfel recunoscut și în scris de către ministrul de externe al acesteia, Viaceslav Molotov, care într-o telegramă din iunie 1940 sublinia faptul că "cererile maghiare față de statul român sunt bine fundamentate și țara sa le va susține la Conferința de Pace"[6]. Poziția sovietică se va schimba diametral la sfârșitul celui de-al doilea război mondial. Situația militară și avansarea armatelor sovietice în centrul și estul Europei permitea instituirea unui **cordon sanitar** în Cehoslovacia, Polonia și Iugoslavia și a unui regim de **armistițiu** în țările învinse Bulgaria, România, Ungaria și Finlanda[7]. În ceea ce privește România, Bulgaria și Ungaria unii autori consideră că a fost mai degrabă vorba de un regim de ocupație[8], ce a permis folosirea atu-ului **frontierei** pentru impunerea intereselor sovietice.

După 23 august 1944 România a intrat în război contra Germaniei și deci și a Ungariei, rămasă în sfera de influență nazistă până în primăvara anului 1945, atunci când ea a fost eliberată. După lupte grele, spre sfârșitul lunii octombrie al anului 1944, trupele sovietice și române au reușit eliberarea completă a teritoriului Transilvaniei.

Încă din 12 aprilie 1944, la Cairo, cele trei Mari Puteri aliate au acceptat formula, ce va deveni punctul 19 al Convenției de Armistițiu încheiate cu România, prin care "**Transilvania (sau cea mai mare parte a ei) va fi retrocedată României**". În conformitate cu un document publicat de istoricul maghiar Mihaly Fülöp[9], ce provine de la Comisia sovietică de pregătire a păcii, condusă de Maxim Litvinov, sovieticii considerau "Arbitrajul de la Viena, nu ca fiind o problemă ce a fost rezolvată între România și Ungaria ci ca un act pe care l-a impus Germania ca expresie a puterii și influenței sale în această zonă"[10]. Cele două țări fuseseră șantajate pentru ca Hitler să-și poată impune punctul de vedere și în această regiune. Sovieticii exprimau cu acea ocazie părerea, că era imposibilă o trasare exactă a unei granițe politice între România și Ungaria care să poată coincide cu realitățile etnice. Se considera că acest teritoriu nu poate fi cedat Ungariei decât în condițiile unei strânse **alianțe** între ea și U.R.S.S.. De asemenea se sublinia faptul că, spre deosebire de România și Finlanda care aveau diferende teritoriale cu U.R.S.S., Ungaria intrase în război fără a avea nici un motiv. Totuși nici România nu avea o poziție mai avantajoasă în perspectiva intereselor sovietice, deoarece în contextul războiului dus de ea împotriva U.R.S.S. din anul 1941 până în anul 1944 ea a fost și rămăsese receptată ca un stat inamic. Și pentru România existau anumite condiții care i-ar fi permis "în opinia Comisiei" reprimirea Transilvaniei. Pe lângă alinierea la linia sovietică ea trebuia să renunțe și la Basarabia și Bucovina, teritoriile deja pierdute în 1940.

Pornind de la aceste considerente Comisia a proiectat și un plan, în urma căruia Transilvania ar fi urmat să devină autonomă, dacă nu chiar independentă, în cadrul unei federații sau confederații[11]. Fricțiunile ce ar fi urmat să intervină între România și Ungaria ar fi fost folosite pentru impunerea intereselor proprii ale U.R.S.S. Pentru ca acest plan să devină viabil se preconiza ca la apariția primei ocazii să se instituie un regim de administrație sovietică în această zonă. Astfel, România și Ungaria ar fi devenit, și au devenit, mult mai maleabile în relațiile cu U.R.S.S.

https://biblioteca-digitala.ro

Aceasta reprezintă esența actului sovietic de la 12 noiembrie 1944 când în Nordul Transilvaniei a fost introdusă administrația militară sovietică, sub pretextul considerentelor de securitate a comunicațiilor şi a frontului şi a dezordinilor produse de batalioanele **Iuliu Maniu** în această zonă. După ce la 10 octombrie Clujul fusese eliberat, în urma unui decret al generalului Sănătescu, sosea aici, Ionel Pop, preşedintele Comitetului (Comisariatului) pentru Ardealul de Nord Eliberat, creat prin legea 446 din septembrie 1944, pentru preluarea administrației în teritoriile eliberate. În urma intervenției mareşalului Malinovski, la 12 noiembrie administrația românească era obligată să se retragă, iar în locul acesteia se instituia administrația militară sovietică. Pentru ducerea la bun sfârşit al acestui plan era necesară şi crearea unui organism apt să preia puterea regiunii. Astfel, apărea la scurt timp "**Comitetul Executiv pentru Ardealul de Nord**"[12] sau aşa cum apare în unele documente de arhivă, şi cum va fi folosit în lucrare, "**Consiliul Consultativ Suprem al Nordului Transilvaniei**"[13], organ abilitat cu funcțiuni guvernamentale, compus din români şi maghiari, avându-i ca şi copreşedinți pe profesorii universitari Jordaki Lajos şi Vescan Teofil. Şi ei, ca şi ceilalți membri ai acestui pseudo-guvern, erau membri ai Partidului Comunist. Iată componența acestuia: Neuman Jenö - Ministerul Justiției, Pogăceanu Vasile - Ministerul Administrației, Medrea Hedviga - Ministerul Ocrotirilor Sociale şi Sănătate, Bruder Ferencz - Ministerul Muncii, Timofi Gheorghe - Ministerul Comunicațiilor, Pocal Victor - Ministerul Poştelor, Lakatos Istvan - Ministerul Industriei, Comerțului şi Cooperației, Bugnariu Teodor - Ministerul Instrucției Publice, Balogh Edgar - Ministerul Presei şi Propagandei, Bojan Pavel - Ministerul Agriculturii şi Demeter Janos - Ministerul Finanțelor[14]. Toți aceşti miniştri erau membri ai Partidului Comunist sau a noilor **organizaţii democratice**. Cei mai mulți dintre ei au îndeplinit funcții şi în vechea administrație horthystă[15]. În ceea ce priveşte organizarea internă a acestei, "republici" a Transilvaniei de Nord, trebuie precizat că pe parcurs s-au înființat şi alte organisme specifice organizării de stat. Este vorba de Adunarea Constituantă - cu funcție de organ legislativ, şi de **Areopag-ul** republicii - cu funcții consultative. Misiunea acestui Comitet Consultativ, care aderase încă de la înființarea sa la Frontul Național Democrat, era, în conformitate cu cele susținute de Teofil Vescan, cu ocazia întrunirii Constituantei şi **Areopag-ului** din primăvara anului 1945, aceea e "a aduce cultura democratică dincolo de dealul Feleacului, până la Predeal şi de aici până la Marea Neagră"[16].

În urma retragerii administrației româneşti şi a instituirii acestei pseudo-republici în Transilvania de Nord, sovieticii reuşeau să-şi atingă mai multe obiective. Pe de o parte, prin păstrarea acestei cvasi-independențe a Transilvaniei de Nord, ei au deținut un important atu, pe care l-au şi folosit, în martie 1945, atunci când A.I. Vâşinski a folosit Transilvania în şantajul exercitat asupra regelui Mihai, pentru acceptarea guvernului dr. Petru Groza[17]. Pe de altă parte, pe lângă întărirea mişcării comuniste din Transilvania, prin păstrarea acestei ambiguități în ceea ce priveşte rezolvarea situației Transilvaniei până la semnarea tratatelor de pace, deoarece, România şi Ungaria au fost obligate să se conformeze cerințelor de politică externă ale U.R.S.S. Această inițiativă a sovieticilor venea în continuarea unei acțiuni inițiate anterior de Budapesta[18], prin care aceasta indicase, în vederea obținerii unei situații favorabile ce să permită menținerea Nordului Transilvaniei între granițele Ungariei, ca maghiarii transilvăneni să formeze un partid comunist pentru ca atunci când trupele sovietice vor intra în această regiune să găsească un nucleu fidel din punct de vedere politic.

În cele cinci luni de administrație ale Consiliului Consultativ Suprem nu s-au schimbat prea multe dintre realitățile etnice şi demografice ale acestei zone, în schimb datorită modificării liniei politice s-au petrecut câteva mutații în societatea transilvăneană. Prin măsurile luate de acest guvern s-a pregătit trecerea la noua societate, cea comunistă. Astfel, toate legile şi ordonanțele emise în această perioadă, prevesteau viitoarele măsuri ce au fost luate în România după 6 martie 1945. Este vorba de: reforma agrară - ce nu depăşea limitele celei adoptate la 22 martie 1945 în România (şi ea limitată la rândul ei pentru a sărăcii micii proprietari şi a crea condiții favorabile pentru începerea colectivizării); epurarea elementelor fasciste din administrație şi poliție, fapt rămas fără prea multe urmări, elocvent fiind cazul lui Demeter Janos[19]; legea cetățeniei şi naționalității prin care se integrau în societate etnicii maghiari veniți după 30 august 1940; acordarea dreptului de vot de la vârsta de 18 ani; legea minorităților, prin care se acordau drepturi

https://biblioteca-digitala.ro

largi naționalităților conlocuitoare.

Toate aceste măsuri permiteau perpetuarea situației anterioare din punct de vedere social și economic, având însă o nouă coloratură politică **"cea democrată"**.

Revenind la statutul Transilvaniei în viziunea Marilor Puteri să urmărim în continuare etapele rezolvării acestei probleme. După ce la 9 martie 1945 această regiune revenea din punct de vedere administrativ la România, noii guvernanți au dat asigurări depline în ceea ce privește respectarea drepturilor minorităților și egalitatea în drepturi a tuturor cetățenilor. La 13 martie 1945, cu ocazia Adunării Publice prin care se sărbătorea la Cluj, revenirea Transilvaniei la România, ministrul justiției, Lucrețiu Pătrășcanu, a susținut în discursul rostit cu acea ocazie că "aceasta reprezintă reintrarea definitivă a acestui teritoriu în granițele României"[20]. Oare acesta să fi fost prețul plătit de România pentru că a acceptat un guvern comunist? Din punctul de vedere al Marilor Puteri, cel puțin pentru moment, reintroducerea administrației românești, nu afecta în vreun fel statutul internațional al Transilvaniei[21]. Ceea ce trebuie explicat în legătură cu această schimbare de administrație este cum și de ce s-a modificat poziția sovietică? În general s-a admis că folosirea Transilvaniei în șantajul contra regelui, pentru acceptarea guvernului democratic, este o explicație suficientă. Probabil aceasta a fost esența hotărârii, însă în ecuație au mai apărut și alte interese. Ele țineau de viitoarea poziție a comuniștilor în România. Pe de o parte, prin numirea lui dr. Petru Groza ca șef al guvernului, sovieticii au mizat pe faptul că acesta prin proiectele sale de confederare a întregii zone[22] și de instaurare a păcii și prieteniei între români și maghiari, va reuși să domolească animozitățile istorice dintre cele două țări sub umbrela ideologică oferită de sovietici. Deși ministrul de externe român, Gheorghe Tătărescu, s-a declarat în mod public împotriva vreunei tentative de federalizare, în acest sens el depunând toate eforturile pentru a obține recunoașterea frontierei de către Ungaria înaintea tratatelor de pace, linia de politică externă a României rămânea subsumată dorințelor și intențiilor sovietice. Pe de altă parte, în urma acestei cedări comuniștii români au cucerit numeroși aderenți și aceasta nu numai în Transilvania. Aici mulți dintre cei care intrau în partid o făceau în primul rând sub motivația **de a-l româniza**.

Ungaria și-a definit interesele și obiectivele de politică externă înaintea alegerilor, în vara anului 1945. Schimbările produse în Ungaria au adus o nouă viziune în ceea ce privește rezolvarea situației din Transilvania. Astfel, ministrul maghiar al afacerilor externe János Gyöngyösi spunea că "problema frontierelor din centrul și estul Europei va fi rezolvată numai în concordanță cu dreptul wilsonian de autodeterminare al popoarelor și principiului etnic susținut și enunțat de Lenin"[23]. Era considerat acceptabil un schimb de populații combinat cu compensații teritoriale, aceasta în contextul în care situația României era considerată a fi mult mai defavorabilă față de U.R.S.S. decât cea a Ungariei. În sprijinul acestei poziții venea contribuția și participarea României cu multe forțe la războiul contra U.R.S.S.. Având în vedere politica Moscovei de la începutul anilor '40 și situația în care se afla România acum, diplomația maghiară considera că situația Transilvaniei va fi rezolvată, în totalitate sau în parte, în favoarea sa. Însă, după cum remarca Mihaly Fülöp, politica externă a României în această perioadă, a fost mult mai realistă decât cea a Ungariei[24]. Memorandul prezentat de maghiari la 14 august 1945, la scurt timp după încheierea Conferinței de la Potsdam, cuprindea aceleași cereri de rezolvare a problemei din Transilvania în conformitate cu linia enunțată anterior. La acesta românii au răspuns, pe de o parte, prin proiectele lui Groza, în care frontiera devenea o banalitate și pe de altă parte, prin susținerea dreptului lor istoric și natural la vechile frontiere, idee susținută de Tătărescu. Odată cu Conferința Miniștrilor de Externe desfășurată la Londra între 11 septembrie și 2 octombrie 1944, problema Transilvaniei a devenit o chestiune extrem de discutată, aceasta și în condițiile crizei politice aflate în plină desfășurare în România[25]. Impunerea guvernului Groza în România de către sovietici s-a repercutat și asupra viziunii anglo-americane în problema Transilvaniei. Acest lucru a reieșit cu claritate în urma discuțiilor din timpul Conferinței. Dacă sovieticii au susținut de la început modificarea punctului 19 din Convenția de Armistițiu prin cedarea întregii Transilvanii României, în condițiile masivului efort de război făcut de aceasta împotriva nazismului, englezii și americanii au susținut abordarea acestei probleme într-o manieră mai nuanțată, din perspectiva trasării unei frontiere echitabile pentru ambele părți[26]. În acest sens s-au sugerat, pe baza Memorandului maghiar, schimburi de populație și chiar ajustări ale frontierei din 1938 în favoarea Ungariei de

https://biblioteca-digitala.ro

către reprezentanții americani şi englezi. Această poziție venea în continuarea unei declarații făcute în vara anului 1945 de Winston Churchill care susținea că "efortul de război al României după întoarcerea armelor nu este suficient pentru rezolvarea problemei Transilvaniei în favoarea sa"[27]. Era o poziție care ilustra iritarea leaderilor occidentali față de impunerea unor guverne minoritare în această zonă a Europei. În contextul încheierii acestei Conferințe, fără rezultate concrete, partea română, recunoscând ajutorul substanțial al sovieticilor a inițiat convorbiri cu partea maghiară, subliniind faptul că, discuțiile asupra frontierei nu fac decât să învrăjbească cele două popoare, revitalizând şovinismul şi revizionismul. Anul 1945 se încheia cu o nouă Conferință a Miniştrilor de Externe desfăşurată la Moscova în ultima parte a lunii decembrie. Deşi nu s-a luat în discuție problema Transilvaniei, ca urmare a hotărârii ca în urma unei modificări formale în guvernul Groza[28] acesta să fie recunoscut de Anglia şi SUA, fapt care în opinia istoricului maghiar Mihaly Fülöp. ştergea avantajele avute până atunci de Ungaria, adică recunoaşterea guvernului rezultat în urma alegerilor libere din noiembrie, şi constituia o nouă modificare a balanței în favoarea României[29]. Acest lucru va putea fi observat în cursul Conferinței de la Londra, desfăşurată între 18 ianuarie şi 20 aprilie 1946, unde delegația sovietică a prezentat un proiect de tratat cu România în care Arbitrajul (acordul) de la Viena era declarat nul şi neavenit, iar Transilvania trebuia să revină în întregime României. După cum remarca acelaşi istoric maghiar, această poziție sovietică era rezultatul manierei largi de guvernare a lui Groza, care a permis ca şi în continuare Transilvania să fie administrată de mulți etnici maghiari[30]. Rezoluția finală a acestei Conferințe păstra propunerea sovietică, dar la sugestia părții americane a fost introdus şi un amendament, prin care "cele trei Mari Puteri erau gata să recunoască orice schimbare a frontierei dintre România şi Ungaria, cu condiția ca ea să fie aprobată de cele două guverne"[31]. După această denunțare a Acordului de la Viena, Ungaria a adoptat o nouă strategie încercând să-i înduplece pe sovietici. În acest sens se deplasa la Moscova la 9 aprilie 1946 o delegație guvernamentală maghiară aflată sub conducerea preşedintelui Zoltan Tildy, a primului ministru Ferenc Nagy şi a ministrului de externe Janos Gyöngyösi. A fost prezentat leaderilor sovietici un plan ce prevedea cedarea către Ungaria a unui teritoriu de 22.000 kmp., ce îngloba județele vestice ale Transilvaniei, cunoscute şi sub numele de Partium. În urma respingerii acestui plan de către leaderii sovietici, partea maghiară şi-a reformulat poziția, la 11 aprilie 1946, prezentând un nou plan ce prevedea cedarea a numai 11.800 kmp., ce includea şi prevederi legate de un eventual schimb de populație. Deşi această propunere a fost susținută şi de leaderii Partidului Comunist Maghiar, prezenți şi ei la Moscova[32], sovieticii au respins-o considerând că fără a se ajunge la o înțelegere bilaterală între România şi Ungaria nu se putea aduce vreo modificare celor hotărâte anterior. În acest context a avut loc vizita la Bucureşti a trimisului special al guvernului ungar Pál Sebestién, între 23-27 aprilie 1946. De această dată, însă, răspunsurile oficialilor români au fost asemănătoare, ei considerând că nu este nici o posibilitate pentru ca granița dintre cele două țări să fie alta decât cea stabilită la Trianon[33]. Aşa încât la 10 octombrie 1946, cu ocazia unei reuniuni de la Paris, Molotov declara că "tratatul cu România este extrem de important pentru pacea din Europa. România este un stat democratic acum şi este esențial ca problema Transilvaniei să dea satisfacție poporului român"[34]. Deşi maghiarii au făcut tot ceea ce era posibil pentru ca Transilvania să nu fie cedată integral României (în acest sens ei obținând şi acordul lui Stalin de a se deplasa, în mai 1946 la Londra şi New-York, pentru a-şi susține punctul de vedere), în urma încheierii tratatelor de pace aceasta revenea în întregime României.

În concluzie, se poate spune că situația Transilvaniei a fost rezolvată, aproape în exclusivitate, de către sovietici. Viziunea lor asupra acestei probleme a evoluat de la susținerea unei soluții federaliste, la luarea în discuție chiar a unei Transilvanii independente sub conducerea contelui Istvan Bethlen[35], până la soluția finală, aceea de a se reveni la frontierele Trianonului. În legătură cu linia politicii externe maghiare merită să fie făcute câteva precizări: După cum susținea într-un interviu acordat lui Emil Hurezeanu[36], vechiul ilegalist transilvănean, Imre Toth, "maghiarii erau mai întâi unguri şi abia apoi comuniști", ceea ce explică în bună măsură interesanta mesalianță dintre comunism şi iredentism. Deşi comuniştii maghiari din Transilvania s-au declarat, formal, împotriva Acordului de la Viena[37], ei l-au acceptat într-un final, pentru că era vorba de

https://biblioteca-digitala.ro

Transilvania. De două ori Transilvania a fost cauza imediată a unei instaurări de guvern comunist în Ungaria. Odată cu 1919, când în urma notei Vix şi a crizei politice ce a urmat-o, era instalat la Budapesta regimul lui Bela Kun, şi a doua oară la scurt timp de la semnarea tratatelor de pace, din februarie 1947, atunci când Ferenc Nagy a fost obligat să renunţe la putere. După cum remarca R.V. Burks, "maghiarilor le-a ieşit puţin din comunism, chiar foarte puţin, poate cu excepţia faptului că au reuşit să evite expulzarea etnicilor maghiari din Slovacia"[38], şi am adăuga noi, păstrarea, cel puţin pentru un timp, a unor poziţii privilegiate în administrarea şi conducerea Transilvaniei.

Note

1. Sintagma s-a încetăţenit ca urmare a lucrării Le grande Fiére, semnată Héléne Carrére d'Encausse, Paris, 1983.
2. Joseph Rothschild, Return to Diversity. A Political History of East Central Europe Since World War II, New Xork, 1993, p. 125-126.
3. Este cazul slovacilor, maghiarilor, croaţilor etc.
4. Vezi pe larg în Daniel Csatari, Dans le Tournemente. Les Relations Hungaro-Roumains de 1940-1945, Budapest, 1974.
5. Stephen D. Kertesz, From the Second Viena Award to Paris. Transylvania and Romanian-Hungarian Relations During World War II, în "The Roots of Ethnic Conflict" ed by John F. Cadzow, Kent Univ. Press, 1978, p. 190 şi următoarele.
6. Ibidem.
7. Mihaly Fulop, L'occupation sovietique, în "Relations Internationales", nr. 79, 1994, p. 335 - 346.
8. Ibidem; Laszlo Nagy, Democrazie Popolari, Milano, 1969
9. Mihaly Fulop, L'occupation..., p. 336
10. Ibidem.
11. Ibidem, p. 338.
12. Ioan Silviu Nistor, Constituirea şi activitatea Comisariatului pentru administrarea Transilvaniei eliberate (oct. 1944 - martie 1945) în "Anuarul Institutului de istorie şi Arheologie Cluj", XXVI, 1983-1984, p. 491-498
13. Filiala Arhivelor Statului Cluj (în continuare FASC), Fond Inspectoratul General de Poliţie, Dosar 266, not din 8 martie 1946, nr. 11186.
14. Ibidem.
15. Ibidem, a se vedea mai ales cazul lui Demeter Janos şi Nalogh Edgar.
16. Ibidem.
17. Vlad Georgescu, Istoria românilor de la origini până în zilele noastre, Bucureşti, 1992, p. 248.
18. Vasile Puşcaş, Conflicte naţionale şi teritoriale în Europa Central-Răsăriteană şi impunerea dominaţiei sovietice, în "Tribuna", Serie Nouă, nr. 25, 2-8 iulie 1992
19. Vezi nota 15.
20. "Universul", 17 iunie 1945, p. 1.
21. Mihaly Fulop, Transylvania and the Grest Powers 1945. Petru Groza and the Hungarian-Romanian Frontier Issue, în "New Hungarian Quarterly", vol. XXX, nr. 17, 1990, p. 42.
22. Ibidem, p. 43.
23. Ibidem, p. 44.
24. Ibidem, p. 44-45.
25. La 20 august 1945 în urma semnalelor venite de afară, regele Mihai a cerut primului ministru Dr. Petru Groza să demisioneze, însă în urma refuzului acestuia, suveranul s-a izolat la Sinaia refuzând să mai colaboreze cu guvernul. Perioada este cunoscută în istoriografie ca fiind cea a "grevei regale".
26. Mihaly Fülöp, Transylvania.., p. 46.
27. Ibidem, p. 48.
28. Este vorba de numirea lui Emil Haţieganu şi Mihail Romniceanu în funcţia de miniştrii fără portofoliu în guvernul Groza.
29. Mihaly Fülöp, The Failure of Hungarian-Romanian Negotiation on Transylvania in the spring of 1946, în "The New Hungarian Quarterly", vol. XXXI, nr. 118, 1990, p. 61
30. Ibidem, p. 62.

https://biblioteca-digitala.ro

31. Ibidem, p. 61.
32. Stephen D. Kertesz, op. cit., p. 196 sq.
33. MIhaly Fulop, The Failure..., p. 67-69.
34. Stephen D. Kertesz, op. cit., p. 199.
35. Richard V. Burks, The Dinamics of Comunism in Eastern Europe, Princeton
36. Emil Hurezeanu, Document "Etretiene avec le professor Imre Toth", în "Revue de l'association "Histoire au present", nr. 20, 1989, p. 34.
37. Ibidem.
38. Richard V. Burks, op. cit., p. 157.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

CONSIDERAŢII ASUPRA RAPORTURILOR DINTRE COMUNIŞTI ŞI LEGIONARI, 1944 - 1948

Gheorghe Onişoru

Epoca diferitelor regimuri de esenţă totalitară, care s-au succedat în România între 1938 şi 1989, preocupă istoricii şi publicul larg, deopotrivă, în ultimul timp. Aşa-zisa epocă democrat-populară beneficiază deja de câteva monografii şi studii notabile. De asemenea, numeroase colecţii de documente, cărţi, memorii şi articole asupra mişcării legionare au fost editate din 1990. Printr-o abordare detaşată de patimi, istoricii noştri pot să redea cititorilor nuanţe pertinente ale unor fenomene care au marcat profund secolul XX.

Practic, după rebeliunea din ianuarie 1941, în urma căreia generalul Ion Antonescu a decapitat Mişcarea, în condiţiile în care liderii legionari au fugit în Germania, alţii mai puţin norocoşi fiind arestaţi, judecaţi şi condamnaţi, în România cu greu se mai poate vorbi despre existenţa pericolului legionar. Şi totuşi, pe parcursul regimului Antonescu organele de interne şi de siguranţa statului s-au interesat îndeaproape de "problema legionară", considerată, la fel ca şi cea comunistă, o mişcare subversivă. În ambele cazuri, arhivele relevă lipsa unei activităţi notabile.

Ajungând la putere după 23 august 1944 comuniştii au început să agite, din nou, pericolul legionar. Astfel, deşi cei care săvârşiseră excese erau exilaţi sau condamnaţi, iar pentru cei care nu se făcuseră vinovaţi de crime, violenţe sau atrocităţi nu mai existau motive valide, împotriva foştilor gardişti s-au luat măsuri punitive. În acest context, mulţi legionari au încercat să evite arestările şi anchetele încadrându-se în partidele care îşi desfăşurau legal activitatea, inclusiv la comunişti, aflaţi în penurie de efectiv şi, mai ales, de cadre.

Intervenţia noastră se doreşte o contribuţie la studiul raporturilor dintre comunişti şi legionari în intervalul 1944 - 1948, în speranţa că şi alţi cercetători vor aborda acest subiect atât de delicat, pe atât de important. Credinţa noastră se bazează pe existenţa a numeroase surse de arhivă care nu au fost introduse în circuitul ştiinţific, informaţii care pot confirma sau, de ce nu, infirma unele din concluziile la care am ajuns deocamdată.

Astfel, după o perioadă de căutări, după instalarea guvernului Petru Groza, comuniştii - aflaţi în criză de popularitate şi aderenţi - au încercat să atragă legionari în partid, mai ales în urma celebrului acord încheiat cu Nicolae Pătraşcu. Datorită trecutului lor, foştii gardişti puteau fi uşor şantajaţi - în acei ani acuza de legionar fiind echivalentă cu închisoarea - mai mult chiar, erau la fel de facil de îndepărtat după ce nu mai era nevoie de ei. De altfel, aşa se explică şi limita superioară a studiului, mai 1948 reprezentând momentul unor arestări masive în rândurile legionarilor. O bună parte a celor etichetaţi ca gardişti au ales cealaltă cale, a rezistenţei anticomuniste, fie înscriindu-se în Partidul Naţional Ţărănesc, fie luptând în munţi. În fine, mulţi au încercat să treacă neobservaţi retrăgându-se total din politică. Unii au reuşit să scape, alţii nu, fiind, de multe ori victime ale unor denunţuri "dezinteresate".

După cotitura din România de la 23 august 1944, legionarilor aflaţi în Germania le era oferit prilejul să treacă la acţiune. Încă la 24 august, Horia Sima era eliberat de la Sachsenhausen şi primit de Heinrich Himmler şi Joachim von Ribbentrop. Pe parcursul întrevederii[1] a fost abordată chestiunea continuării războiului şi a rolului pe care-l puteau juca gardiştii. Sima s-a angajat să rămână fidel Reich-ului împreună cu aderenţii săi din Germania, dar şi a celor rămaşi în ţară. Mai

https://biblioteca-digitala.ro

mult, sub protecția lui Hitler, el a început un așa-zis "guvern național" în exil.

La 25 august, Horia Sima a adresat o Proclamația către poporul românesc[2] prin care își anunța intențiile calificând, în același timp, evenimentele de la 23 august ca pe un dezastru pentru România. De asemenea, legionarilor din țară le-au fost transmise instrucțiuni secrete în vederea reorganizării[3]. Pentru a reliefa atitudinea lui Sima față de mersul situației apelăm la una din alocuțiunile sale rostite la Radio Donau, adresate poporului român. La 22 septembrie, Rador intercepta următorul discurs: "România nu este învinsă. România a fost vândută inamicului de trădători. Francmasonii s-au cuibărit în cercurile așa-zise conducătoare de la București, care au vândut țara inamicului. Dacă privești mai atent îți dai seama de un atac concentric al bolșevicilor împotriva tuturor domeniilor vieții naționale românești. Guvernul național român respinge condițiile rușinoase de armistițiu semnat de guvernul de trădători de la București. Clica, ce se sprijină pe trădare și care a vândut patria la mezat, nu mai are dreptul să reprezinte poporul român. Guvernul național român declara că mai mult decât oricând va continua lupta alături de Germania până la victoria finală a naționaliștilor odată cu care vor fi restabilite și suveranitatea și independența țării și statului român"[4].

Activitatea oficială a "guvernului" Sima a început la 10 decembrie sediul fiind stabilit la Viena. Între 18 februarie 1945 și capitularea Germaniei, reședința sa a fost mutată la Alt-Aussee[5]. În calitatea de șef al acestui "guvern", Horia Sima a ținut să critice bolșevizarea României, subliniind totodată că Germania este țara victoriei[6]. La 20 decembrie 1944, citând surse de la Stockholm, agenția sovietică de știri TASS transmitea: "Se anunță că "guvernul" quislingist Horia Sima formează o așa-zisă armată română națională care va face parte din forțele armate ale Germaniei. Românii ce se găsesc în Germania sunt încorporați cu sila în armata hitleristă. Conducerea mobilizării este încredințată generalului Chirnoagă, "ministrul de război în guvernul' lui Horia Sima"[7].

Bineînțeles, germanii și Sima nu s-au limitat la declarații. În vederea obținerii unor poziții strategice în România au fost parașutate mai multe grupuri de legionari și s-a sperat chiar la realizarea unui "23 august invers", prin atragerea generalului Avramescu împotriva sovieticilor[8]. Toate acestea n-au dat rezultate notabile, mai mult, însăși activitatea "guvernului național de la Viena" trecând, practic, neobservată în România; oricum, sigur fără efecte vizibile.

În paralel cu acțiunile grupului lui Horia Sima, comandantul legionarilor rămași în țară, Horațiu Comaniciu, a încercat să obțină din partea forțelor politice românești recunoașterea existenței mișcării sale, afirmându-și dorința de a se încadra în "noul cadru democratic". În acest sens, încă de la 26 august 1944, Horațiu Comaniciu semnând semnificativ în numele Comandamentului fostei Mișcări legionare, adresa următoarea scrisoare deschisă (preluată și în unele cotidiene[9]) tovarășilor săi:

"Camarazi,

Vremurile de față dovedesc că mișcarea politică ale cărei crezuri le-am urmat nu mai poate dăinui. Misiunea ei s-a încheiat. Istoria nepărtinitoare ne va judeca în ceea ce am făcut bine și în ceea ce am făcut rău. Începând cu ziua de azi organizația noastră politică se desființează. Membrii săi își pot găsi locul în noua structură politică a țării, în oricare din partidele Blocului Național Democrat, după îndemnul conștiinței".

Reacțiile la Apelul lui Comaniciu au fost diverse. Iuliu Maniu declara: "Am toate motivele să cred că porțile partidelor angajate în Blocul Național Democrat sunt deschise pentru toți acei care nu sunt vinovați de crime sau de acte de dezordine"[10]. În același timp, Partidul Comunist din România a dat publicității un Manifest ce se constituia într-un atac extrem de virulent la inițiativa lui Comaniciu[11]. Totuși, în ciuda adversității declarate oficial, în rândurile Partidul Comunist au fost primiți numeroși legionari. Fenomenul era sesizat chiar de organele Ministerului de Interne, în acest sens putând cita și raportul informativ pe luna decembrie 1944 înaintat de prefectura Ilfov, Inspectoratului General Administrativ București: "S-a dovedit că unii legionari s-au înscris în partidele politice și în special la comuniști, fie cu intenția de a se sustrage urmărilor, fie de a avea posibilitatea de informare"[12].

Urmările menționate în documentul citat se refereau la declanșarea unui nou val de

https://biblioteca-digitala.ro

arestări printre legionari. După ce aceştia fuseseră exceptaţi de la amnistia proclamată după 23 august 1944, în scurt timp - aceasta şi datorită puternicei presiuni sovietice, exercitată prin intermediul Comisiei Aliate (Sovietice) de Control din România - foştii gardişti erau din nou în obiectivul forţelor de ordine.

La 12 octombrie 1944 s-a declanşat o nouă campanie de arestări în rândurile foştilor legionari[13]. Detalii asupra operaţiunii oferă nota informativă a Direcţiei Siguranţă şi Ordine Publică din cadrul Inspectoratului General al Jandarmeriei, din aceiaşi zi. "În conformitate cu dispoziţiile Ministerului Afacerilor de Interne, în prezent organele jandarmeriei procedează la arestări în rândurile foştilor legionari, măsura vizând următoarele categorii:
- foştii conducători de masă;
- condamnaţii la pedepse grele şi
- legionarii capabili de acte de violenţă sau teroare.

Operaţiunea a început în dimineaţa zilei de 12 octombrie a.c. şi va lua sfârşit în jurul datei de 16 octombrie a.c.

Arestaţii, în număr de circa 1.000 vor fi internaţi provizoriu în lagăre organizate ad-hoc pe fiecare judeţ, acolo unde există posibilităţi de siguranţă, adăpostire, cazare şi aprovizionare cu alimente.

Ulterior vor fi transportaţi într-un lagăr organizat de către Ministerul Afacerilor de Interne"[14].

După zece zile de la demararea operaţiunilor, guvernul a dat publicităţii un comunicat prin care informa opinia publică asupra situaţiei. Era vorba de arestarea unui număr de 1.357 legionari, cifră la care se adaugă cei 722 aflaţi deja în închisori din ianuarie 1941[15]. La 6 noiembrie, prin Jurnalul Consiliului de Miniştri nr. 258 erau înfiinţate mai multe lagăre de concentrare pentru internarea etnicilor germani şi unguri (la Târgu Jiu, cu o capacitate de 4.500 persoane; Slobozia, capacitatea 2.000 persoane; Ciurel - Bucureşti, 500 persoane; în proiect figurând şi Timişul de Sus, judeţul Braşov, 200 persoane) şi pentru legionari. Aceştia din urmă urmau să fie închişi la Piteşti (capacitate 400 de locuri), Lugoj (200 locuri) şi Vulcan, judeţul Hunedoara (2.500 locuri)[16].

Problema arestării legionarilor era extrem de sensibilă întrucât sovieticii se arătau mereu nemulţumiţi, atacând guvernul român (atât în timpul lui Sănătescu, cât şi al lui Rădescu) de faptul că tergiversează "acţiunea de democratizare, favorizând fasciştii şi hitleriştii". Cu toate acestea partea română făcea eforturi în această direcţie. Spre exemplificare, asupra evoluţiei situaţiei din teritoriul rural aflăm din nota informativă a Inspectoratului General al Jandarmeriei din 2 noiembrie 1944 că "s-au arestat în total 973 legionari. Totodată s-a procedat la trierea lor de către o comisiune instituită de Ministerul Afacerilor de Interne care, după verificarea dosarelor ficăruia, a propus eliberarea unui număr de 264 legionari pentru care s-au dat ordine de eliberare.

Astfel, în prezent se află în lagărele organizate în mod provizoriu în fiecare judeţ numărul de 708 legionari din teritoriul rural"[17].

După trei zile, cifra creştea, tot în mediul rural, la 750, printre care erau menţionate şi 14 femei[18]. În fine, putem aminti şi faptul că, la 31 decembrie 1944, presa informa că erau arestaţi 2.400 de legionari şi criminali de război, care urmau să fie internaţi într-un lagăr special la Mediaş[19].

În noiembrie 1944 a fost paraşutat în România un prim grup de opt legionari, printre care Nicolae Pătraşcu şi Nistor Chioreanu, cărora li se alăturaseră şi Andreas Schmidt, conducătorul Grupului Etnic German din România. Operaţiunea a debutat nefast, cei nouă fiind paraşutaţi în Ungaria şi nu lângă Sibiu, conform planului. Până în februarie 1945 au urmat alte patru grupuri[20]. Platon Chirnoagă estimează că, în total, au revenit în ţară, pe această cale, peste o mie de persoane[21].

Este evident că scopul iniţial al misiunii lui Nicolae Pătraşcu era de a organiza rezistenţa în faţa ruşilor şi a comuniştilor. Dar, după 6 martie 1945 şi mai ales după capitularea Germaniei, ţelul său era altul: acela de a-i feri de vexaţiuni şi arestări pe camarazii săi, de a salva cât mai mulţi legionari. Aşa se poate explica de ce s-a ajuns la aşa-zisul pact Teohari Georgescu - Nicolae Pătraşcu. Momentul ales, la sfârşitul lui 1945, convenea, oarecum, ambelor tabere. Comuniştii

https://biblioteca-digitala.ro

aveau nevoie de sprijin în vederea alegerilor din 1946, legionarii sperau să găsească portițe de scăpare indiferent de mijloace. Faptul că pactul a existat într-adevăr este confirmat de cei care au scris despre această înțelegere, de la Virgil Ierunca[22] la Marcel Petrișor[23].

Schimbarea atitudinii lui Nicolae Pătrașcu s-a produs încă din vară, la 6 august 1945, Organele de interne descoperiseră manifestul intitulat Legionari din lăuntru din afara închisorilor, document semnat chiar de Pătrașcu, în calitatea sa de "Comandant legionar general", în care se sublinia că: "legionarii vor trebui să păstreze o poziție de respect și legalitate față de activitatea de stat, iar față de organizațiile politice românești, vor trebui să respecte în ele ceea ce au și fac bun și folositor pentru viitorul țării noastre"[24].

Discuțiile cu Teohari Georgescu, ministrul de interne, au început după arestarea lui Pătrașcu. În aceste condiții conducerea mișcării revenea lui Nistor Chioreanu, cel care asumase până atunci dirijarea regiunii Sibiu. Potrivit unei note informative a Inspectoratului General al Jandarmeriei, din 1 noiembrie 1945, se aștepta sosirea lui Chioreanu la București pentru a lua legătura cu "Nelu Rusu care posedă instrucțiunile precise din partea lui Pătrașcu"[25].

Deși nu suntem în posesia vreunui exemplar al pactului, dacă el mai există sau dacă nu cumva a fost vorba de o înțelegere verbală, confirmarea existenței sale este atestată de rechizitoriul în procesul lui Eugen Țurcanu, din care reținem: "Pătrașcu Nicolae fiind chemat de către fosta conducere a Ministerului Afacerilor de Interne (la data rechizitoriului Teohari Georgescu fusese schimbat - n.n.) și punându-i-se în vedere să înceteze ori și ce activitate subversivă, acesta acceptă formal ordinele primite de la Ministerul Afacerilor de Interne dând dispoziție în acest sens organelor sale de subordine"[26]. De asemenea, o altă dovadă a contactelor dintre capii legionari și conducerea Ministerului de Interne este reprezentată de informațiile culese de organele de jandarmerie din teritoriu. Prin nota informativă 138/30 decembrie 1945, Legiunea de Jandarmi Timiș-Torontal arăta ca: "Circulă zvonul că foștii șefi ai mișcării legionare din România, Comaniciu și Nicolae Pătrașcu ar fi avut întrevederi cu unii membri ai guvernului, în urma cărora li s-ar fi făcut următoarele propuneri:
- vor fi lăsați liberi, lăsându-li-se și presa liberă (ziarul Buna Vestire), care în plus va fi finanțată, însă cu următoarele condițiuni:
- să nu ducă nici un fel de acțiune potrivnică actualei situații politice;
- să ponegrească partidele istorice;
- să se depărteze complet de politica dusă în favoarea Germaniei și să se devoteze politicii dusă în favoarea U.R.S.S.

Nicolae Pătrașcu a fost recent în orașul Timișoara, trimis expres, pentru a lua contact cu foștii membri ai mișcării legionare, în vederea încadrării tuturora în spiritul democratic părăsind politica dusă până la 23 august 1944.

Pe de altă parte se zvonește că Nicolae Pătrașcu ar fi dat o circulară către foștii membri ai mișcării legionare în care se menționează: "sunt considerați trădători ai neamului acei care vor căuta să schimbe drumul (trasat) de către Corneliu Zelea Codreanu"[27].

Documentul citat surprinde o stare de fapt, cu inerentele exagerării ce caracterizează colportajul de informații ce funcționa în acei ani. De altfel, era greu de închipuit că în România anilor 1945-1946 mai putea fi vorba de reapariția unui ziar legionar. În aceiași ordine de idei, surse de pe lângă ambasada americană din București au informat Washingtonul că ar fi luat ființă un Partid Socialist Creștin (denumire foarte sugestivă; totuși, sursele interne la care am avut acces nu atestă un astfel de partid), iar câteva sute de foști legionari au fost aduși din Germania în vederea utilizării pentru trupele de șoc ale comuniștilor[28].

Oricum, dincolo de speculații două lucruri sunt certe: puternica infiltrare a legionarilor în Partidul Comunist și în alte formațiunii din arcul puterii, precum și participarea a numeroși legionari la rezistența armată care începuse să prindă contur în munți. Astfel, este notorie implicarea lor în acțiunile Mișcării Naționale de Rezistență și subdiviziunilor sale. Încă din 1945, Siguranța constata că: "unde la început Mișcarea de Rezistență se canaliza numai către o acțiune îndreptată contra trupelor sovietice, în prezent ea este dirijată după un plan de organizare, contra partidului și regimului comunist. Este o acțiune teroristă cu caracter legionar, după principiile căreia a fost organizată"[29]. În cadrul M.N.R. activau și "Sumanele Negre" care se organizaseră în Munții

https://biblioteca-digitala.ro

Căliman şi masivul cuprins între drumurile Cârlibaba - Şanţ - Rodna şi Cârlibaba - Iacobeni - Dorna[30], având sediul iniţial într-un castel din Coşna. Conducerea era sigurată de Gavril Olteanu, secondat de Dumitru Şteanţă şi Nicolae Paleacu.

Întreaga mişcare, al cărei suflet era fostul ministru de interne generalul Aurel Aldea, a fost descoperită în vara lui 1946. Astfel, la 8 iunie Ministerul de Interne dădea următorul Comunicat:

"Organele de Siguranţă şi Poliţie ale Statului, au decoperit existenţa pe teritoriul ţării a unor organizaţii teroriste care purtau denumirea de 'Mişcarea Naţională de Rezistenţă', 'Haiducii lui Avram Iancu', 'Divizia Sumanelor Negre', 'Graiul Sângelui', 'Grupul Diversionist Elena Brâncoveanu', legate între ele şi dirijate de un comandament central. Pe baza unor minuţioase verificări şi documentări guvernul a hotărât să treacă la arestarea elementelor principale din aceste organizaţiuni. Operaţiile au început în ziua de 27 mai şi sunt în curs de executare. Au fost arestaţi până în prezent: generalul de corp de armată (rezervă) Aldea Aurel, Alexandrescu Nicolae, avocat, Basarabeanu Elena, fostă secretară a lui Ion Antonescu, Kintescu Gheorghe, fost subdirector general al Serviciului Special de Informaţii pe timpul guvernării Rădescu, Capră Anghel, moşier, locotenent colonel (rezervă) Constantinescu Victor, locotenent Colfan Virgil, Creţoiu Magda, fostă speakeriţă la Radio, Calleya Nicolae, industriaş, căpitan Cochinos Mircea, Domocoş Ion, industriaş, Teodorciuc Octav, avocat, Mersianu Ilarie, avocat, general brigadă Moşoiu, Olteanu Gabriel, fost comandant al batalionului Iuliu Maniu, condamnat la 25 ani de muncă silnică, Olteanu Elena, nepoata lui Olteanu Gabriel, funcţionară la Reprezentanţa Americană, Paleacu Nicolae zis Moldoveanu Nicolae fost comandant legionar, Pop Corneliu, avocat, locotenent colonel (rezervă) Plesnilă Eugen. Şteanţă Dumitru zis Oprea Dumitru zis Mitruş, căpitan paraşutist Tantu Mihai dezertor şi alţii. Sunt puşi în urmărire: Boşca Mazilu ziarist epurat, Manticatide Teodor funcţionar la Reprezentanţa Americană, Horaţiu Comaniciu avocat, Sache Bălan Iuliu inginer şi alţii. Cercetările continuă"[31].

Procesul a început la 11 noiembrie 1946, deci în preajma alegerilor pentru a sublinia legăturile opoziţiei cu aceste grupări calificate drept subversive, iar sentinţele au fost destul de severe. Capii mişcării, în frunte cu Horaţiu Comaniciu au primit codamnări la muncă silnică pe viaţă[32]. Totuşi, în ciuda discursului oficial propagat prin presă, rezistenţa era tot mai puternică. La 12 februarie 1947, Serviciul Poliţiei de pe lângă Inspectoratul de Jandarmi Galaţi, prin ordinul de informaţii nr. 7, releva că în ţară îşi continuau acţiunile o serie de organizaţii între care legionare erau considerate a fi "Ţeasta Neagră" (judeţul Năsăud) precum şi cea din Sebeş, judeţul Alba. De asemenea, se constata "accentuarea tendinţelor cu caracter legionar"[33]. În aceste condiţii Inspectoratul General al Jandarmariei emitea ordinul nr. 45.567/28 februarie 1947 prin care definea curentele zise "reacţionare-fasciste". În prima grupă, "fasciştii", intrau legionarii şi hitleriştii, iar în cealaltă, a "reacţionarilor", membrii Partidului Naţional Ţărănesc, Partidul Naţional Liberal şi ai Partidului Social Democrat Independent[34].

Nici activitatea "Sumanelor Negre" nu încetase în toate zonele. Un referat al Comitetului Judeţean Timiş-Torontal al Partidul Comunist, datat 31 august 1947, consemna: "Mişcarea de rezistenţă formată din Divizia Avram Iancu şi a Sumanelor Negre, îşi continuă şi pe mai departe activitatea. Conducătorii şi iniţiatorii organizaţiei subversive sunt daţi de către militarii superiori scoşi la pensie şi epuraţi. Aceştia au strâns în jurul lor elemente dubioase, legionari, foşti conducători germani (ai Grupului Etnic German - n.n.). Acţiunea informativă este în continuare"[35].

Celălalt aspect este legat de înscrierea foştilor legionari în partidele recunoscute oficial. Numeroase informaţii de arhivă confirmă atât infiltrarea, cât şi faptul, extrem de important, că liderii Partidului Comunist aveau cunoştinţă de aceste mişcări, tolerând cu bună ştiinţă situaţia în anii 1945-1947, făcând apoi pe inocenţii după 1948. În această direcţie prezentăm doar câteva exemple. Astfel, în raportul informativ al prefecturii Giurgiu, pe luna august 1946, adresat Inspectoratului General Administrativ Bucureşti, la capitolul legionari se consemna; "Elementele cunoscute ca făcând parte din mişcarea legionară nu activează. Majoritatea lor s-au încadrat în partidele politice legal constituite, astfel că din 154 legionari din oraşul Giurgiu, 96 s-au înscris în partidele actuale. Majoritatea legionarilor de la sate s-au înscris în partidele ce formează Blocul (Blocul Partidelor Democratice, format la 17 mai 1946, în vederea alegerilor, compus din P.C.R., P.S.D., Frontul Plugarilor, Partidul Naţional Popular, P.N.Ţ. - Alexandrescu şi P.N.L.-Tătărescu[36]),

https://biblioteca-digitala.ro

însă cei din oraşul Giurgiu majoritatea sunt înregimentaţi în partidele istorice sau nu fac parte din nici un partid"[37]. Alte cazuri se referă la exemple nominale. Din judeţul Rădăuţi organele de interne semnalau, în noiembrie 1946, că în Partidul Comunist activa "Buzan Gheorghe, fost legionar, fost grefier element nesincer"[38], iar în judeţul Câmpulung (în decembrie 1946) la comunişti era înscris Gheorghe Sidorovici, "învăţător, secretarul organizaţiei judeţene, fost legionar, fără orizont politic, incapabil de a conduce o organizaţie politică, fără de priză în masă"[39]. În aceiaşi situaţie se afla şi Toader Balahura, primarul comunei Breaza, judeţul Câmpulung[40]. În fine, în fruntea Comitetului Economic pentru distribuirea grâului din comuna Ungureni, judeţul Tecuci, se afla, la 28 ianuarie 1947, Sandu Ciupoca, "membru al P.C.R., fost până ieri legionar ce a purtat cămaşa verde, diagonală şi pistol"[41].

La începutul lui 1948 comuniştii aveau control deplin asupra pârghiilor puterii în România, fapt relevat şi de exarcerbarea luptei pentru putere în interiorul partidului, prima victimă fiind Lucreţiu Pătrăşcanu. Sosise astfel momentul de mult aşteptat de conducerea Partidului Comunist (între 1948 - 1965, Partidul Muncitoresc Român) de reglare a conturilor cu mişcarea legionară. Mijloacele alese, şi avem în vedere Fenomenul Piteşti, depăşesc însă cu mult limitele imaginabilului.

Campania împotriva legionarilor aflaţi în libertate era pusă la punct încă din ianuarie 1948, când legiunile de jandarmi solicitau tuturor posturilor prin ordine circulare (de exemplu vezi nr. 11.855/18 ianuarie 1948 aparţinând Legiunii Baia)[42] ca până la 25 ianuarie să primească tabele nominale pe comune cu:

1) legionari
2) manişti
3) brătieniști.

Totuşi, operaţiunile n-au început imediat, ci după derularea unor evenimente politice importante: Congresul de unificare al Partidului Comunist cu cel Social Democrat, alegerile din martie şi adoptarea Constituţiei R.P.R. din 13 aprilie. Legionarilor le-a venit rândul în noaptea de 14/15 mai 1948, arestările continuând şi în lunile următoare, potrivit unui scenariu deja pus la punct şi verificat în mai 1947 şi cu oaczia dizolvării Partidului Naţional Ţărănesc.

În privinţa numărului celor reţinuţi nu deţinem datele reale. Totuşi, D. Bacu afirmă în monografia dedicată Piteştiului că în noaptea de 14/15 mai au fost arestaţi la Bucureşti, Iaşi şi Cluj peste o mie de studenţi (cu vederi legionare, evident)[43], în timp ce G. Dumitrescu înaintează cifra de 5.000[44]. Oricum, printre cei arestaţi s-au aflat numeroşi elevi, aşa după cum confirmă şi raportul informativ al Inspectoratului General Administrativ Oradea, pe luna mai 1948: "S-au făcut numeroase arestări printre elevii liceelor de băieţi din Carei, judeţul Sălaj, Beiuş, judeţul Bihor, pentru motive cunoscute de siguranţa statului"[45]. Puterea urmărea astfel nu doar nimicirea totală a mişcării legionare, ci şi intimidarea tineretului, din rândul căruia un însemnat procent nutrea sentimente anticomuniste.

După cum am menţionat deja, operaţiunea nu s-a limitat la o singură noapte. În iunie, Inspectoratul General Administrativ Oradea raporta că în judeţul Bihor "s-a descoperit o activitate din partea membrilor fostei mişcări legionare", motiv pentru care au fost reţinuţi de Siguranţă[46]. La 5 iulie, prefectura judeţului Bacău confirma continuarea reţinerii "persoanelor care fac parte din organizaţiile subversive, acţiune începută în luna mai a.c."[47].

Campania de arestări a trezit, potrivit raportului informativ al prefecturii Făgăraş, pe luna iunie 1948, "nedumerire în legătură cu unele arestări făcute de Siguranţa Statului, cu atât mai mult cu cât printre cei arestaţi se găsesc şi unii foşti legionari care n-au mai activat de multă vreme şi s-au încadrat politiceşte în organizaţiile politice democrate"[48]. Pentru a scăpa, mulţi legionari s-au decis, cu acest prilej, să se alăture celor care luptau în munţi, aşteptându-i, zadarnic, pe americani.

Trebuie subliniat şi faptul că unii legionari, sau consideraţi astfel, încadraţi în Partidul Comunist, au săvârşit abuzuri mai ales la nivel local. Fără a insista asupra fenomenului, exemplificăm cu un extras dintr-un raport adresat Ministerului de Interne, în august 1947: "Agentul sanitar Nicolae Moţoc din oraşul Sinaia, fost legionar notoriu, iar în prezent membru al partidului

https://biblioteca-digitala.ro

comunist terorizează pe funcționarii și comercianții din oraș, exercitând pe cont propriu un control economic sui generis... Umblă înarmat și se bucură de un larg concurs din partea poliției locale"[49].

Amintind de astfel de cazuri, în spiritul adevărului, simțim nevoia să luăm și un exemplu din cealaltă categorie, a unor persoane care, având un trecut legionar, au refuzat compromisul și colaborarea cu comuniștii, chiar într-un moment în care se întrevedeau puține semne de schimbare. O astfel de atitudine este suprinsă în nota informativă nr. 24/9 decembrie 1948 a postului de jandarmi Rădășeni (jud. Baia): "Informăm că în ziua de 6 decembrie a.c. pe la orele 14, locuitorul Gheorghe V. Conache din comuna Rădășeni, membru al Partidului Muncitoresc Român, s-a dus la locuitorul Petre I. Andreiaș, fost membru propagandist legionar cu același domiciliu și i-a propus a se înscrie în Partidul Muncitoresc Român sau în organizația Frontul Plugarilor.

La această propunere făcută de Gheorghe V. Conache lui Petre I. Andreiaș, acesta a refuzat a se înscrie, afirmându-i că el nu este nebun să se înscrie în partid și că el mai așteaptă puțin și au să vină la putere și ai lui și au să arate și la comuniști și în special la cei ce au conducerea în mână azi. În același timp și soția lui Petre I. Andreiaș, anume Catinca P. Andreiaș, s-a exprimat prin cuvintele: că când va vedea (sic!) că a căzut regimul actual, are să pună gaz pe comuniști și are să se uite la ei cum ard... Situația materială a susnumitului este cam redusă și totuși nutrește idei contrare regimului actual și nu poate fi convins de realizările făcute de regimul democratic.

Propun a fi deferiți justiției atât Petre I. Andreiaș și soția acestuia, anume Catinca P. Andreiaș și totodată a se face și o descindere la domiciliu în scopul de a se găsi material subversiv"[50]. Documentul este semnat de plutonierul Mitrică Ilie.

Așadar, iată doar câteva aspecte asupra unei teme, repetăm, extrem de delicate. Acesta este și motivul pentru care ținem să precizăm, și în încheiere, că nu am avut intenția de a blama sau apăra pe nimeni și nici că nu considerăm subiectul închis. Oricând documente noi, provenite din arhivele interne sau cele rusești. pot confirma cele afirmate de noi sau pot oferi noi surprize. Însă, istoricul este dator - dincolo de o cercetare profundă, bazată pe apelul critic la surse - să nu aștepte ultimul document pentru a se pronunța, lăsând totul pe baza unor speculații.

Cu toate păcatele lor[51] legionarii reprezintă o categorie social-politică care, după 1946, a fost obligată să plătească pentru o serie de greșeli pentru care dăduseră deja seamă în fața justiției. Spunem aceasta având în vedere membrii de rând ai mișcării, dintre care foarte mulți nu se făcuseră vinovați de excese până în 1941, dar care au fost șantajați pentru trecutul lor după 1944. Este unul din motivele pentru care am apelat la numeroase exemplificări culese din această direcție pentru a ilustra "istoria prin cei mici". Oricum, perioada 1944-1948 și atitudinea complexă a forțelor politice față de legionari, dar și vice-versa, impun nuanțarea atentă a detaliilor, astfel încât rezultatul final al unui demers științific - cum dorește și cel prezent - să fie optim.

Note

1. Platon Chirnoagă, Istoria politică și militară a războiului României contra Rusiei sovietice. 22 iunie 1941 - 23 august 1944, Madrid, 1986, p. 294.
2. 6 martie 1945. Masele populare - forța hotărâtoare în instalarea puterii revoluționar-democratice a muncitorilor și țăranilor, București, 1982, p. 120.
3. Ibidem, p. 121.
4. Arhivele Statului București, fond Ministerul Propagandei Naționale, buletine, dosar 271, f. 211 - 212.
5. Pl. Chirnoagă, op. cit., p. 295.
6. Vezi referiri la discursul lui Horia Sima, așa cum au fost preluate de Rador de la agenția germană D.N.B., la 19 decembrie 1944, orele 19, Arhivele Statului București, fond Ministerul Propagandei Naționale, buletine, dosar 259, f. 136 - 137.
7. Ibidem, dosar 260, f. 10.
8. Vezi pe larg studiul lui Günther Klein, Începuturile rezistenței anticomuniste în România (23 august 1944 - 6 martie 1945), în vol. 6 martie 1945. Începuturile comunizării României, București, 1995, pp. 295 - 311.
9. "Curent Nou", 31 august 1944.

https://biblioteca-digitala.ro

10. Ibidem.
11. Ibidem.
12. Arhivele Statului Bucureşti, fond Inspectoratul General Administrativ Bucureşti, dosar 121, vol. II, f. 84.
13. Idem, fond Preşedinţia Consiliului de Miniştri, Cabinetul Militar Sănătescu-Rădescu, dosar 1913, f. 24.
14. Idem, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, dosar 112/1944, f. 40.
15. "Dreptatea", 22 octombrie 1944.
16. Arhivele Statului Bucureşti, fond Preşedinţia Consiliului de Miniştri, Cabinetul Militar Sănătescu-Rădescu, dosar 1898, f. 177.
17. Idem, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, dosar 112/1944, f. 107.
18. Ibidem, dosar 21/1944, f. 22 - 23.
19. "Dreptatea", 31 decembrie 1944.
20. Vezi G. Klein, op. cit., p. 293 - 294.
21. Pl. Chirnoagă, op. cit., p. 296.
22. Virgil Ierunca, Fenomenul Piteşti, Bucureşti, 1990.
23. Marcel Petrişor, Fortul 13. Convorbiri din detenţie. Memorii, vol. I, Bucureşti, 1991?, p. 148 - 149.
24. Arhivele Statului Iaşi, fond Sfatul Popular Regional Iaşi, dosar 1/1945, f. 202 - 203.
25. Arhivele Statului Municipiului Bucureşti, fond Prefectura Poliţiei Capitalei, dosar 451/1944 - 1945, f. 46.
26. Memorialul ororii. Documente ale procesului reeducării din închisorile Piteşti, Gherla (ed. Silvia Colfescu, N. Henegariu, Angela Dumitru, Cristina Cantacuzino), Bucureşti, 1995, p. 640.
27. Arhivele Statului Bucureşti, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei Bucureşti, dosar 30/1946, f. 23.
28. Paul D. Quinlan, Clash over Romania. British and American Policies towars Romania: 1938 - 1947, Los Angeles, 1977, p. 148.
29. Radu Ciuceanu, Mişcarea Naţională de Rezistenţă. Sumanele negre. Dosarul operativ. 19 mai 1945, în "Arhivele totalitarismului", an II, nr. 1-2/1994, p. 254.
30. "Universul", 23 iunie 1946.
31. Idem, 12 iunie 1946.
32. Vezi "Dreptatea", 12 şi 19 noiembrie 1946.
33. Arhivele Statului Bucureşti, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, dosar 11/1947, f. 14.
34. Arhivele Statului Iaşi, fond Inspectoratul de Jandarmi Iaşi, dosar 172/1947, f. 9.
35. Arhivele Statului Timişoara, fond Comitetul Judeţean P.C.R. Timiş-Torontal, dosar 1/1946, f. 156.
36. Vezi Gheorghe Onişoru, Alianţe şi confruntări între partidele politice din România (1944 - 1947), Bucureşti, 1996, p. 225 - 252.
37. Arhivele Statului Bucureşti, fond Inspectoratul General Administrativ Bucureşti, dosar 193, f. 102.
38. Idem, fond Ministerul de Interne, Direcţia Administraţiei de Stat, dosar 46/1946, f. 63.
39. Ibidem, f. 39.
40. Ibidem, f. 40.
41. Ibidem, dosar 48/1947, f. 11.
42. Idem, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, dosar 92/1946, f. 84.
43. D. Bacu, Piteşti. Centru de reeducare studenţească, Madrid, 1963, p. 22.
44. G. Dumitrescu, Demascarea, München, 1978, p. 12.
45. Arhivele Statului Bucureşti, fond Ministerul de Interne, Direcţia Administraţiei de Stat, dosar 18/1948, f. 58.
46. Ibidem, f. 185.
47. Arhivele Statului Iaşi, fond Inspectoratul General Administrativ Iaşi, dosar 8/1948, f. 280.
48. Arhivele Statului Bucureşti, fond Ministerul de Interne, Direcţia Administraţiei de Stat, dosar 6/1948, f. 25.
49. Ibidem, dosar 39/1947, f. 49.
50. Idem, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, dosar 92/1946, f. 126.
51. Pentru o privire de ansamblu vezi Gh. Onişoru, op. cit., p. 28-30.

https://biblioteca-digitala.ro

JUDEȚUL SĂLAJ ÎN TIMPUL ADMINISTRAȚIEI MILITARE SOVIETICE (NOIEMBRIE 1944 - MARTIE 1945). ASPECTE ALE VIEȚII ECONOMICE

Dănuț Pop

Articolul 19 al Convenției de Armistițiu, semnată la Moscova, la 12 septembrie 1944, între guvernul român şi guvernele Națiunilor Unite, recunoştea restituirea Transilvaniei (sau cea mai mare parte a ei) României, declarând ca nule şi inexistente hotărârile Arbitrajului de la Viena[1]. Administrația civilă română urma să se restabilească pe întreg teritoriul transilvan până la o distanță de minimum 50-100 km. de la linia frontului, sector care rămânea sub controlul Comandamentului Aliat (sovietic). La acea dată însă, teritoriu, cedat Ungariei la 30 august 1940, în urma Dictatului impus României de către puterile Axei, încă era ocupat de armatele germană şi ungară. Restituirea nu s-a putut produce atunci. Doar în urma eliberării întregului teritoriu românesc ocupat în 1940, la 25 octombrie 1944, va fi, în fapt, anulat Dictatul vienez.

Pentru a nu încuraja tendințele regionaliste, o propunere a lui I. Maniu, din 17 septembrie 1944, de înființare a unui Comisariat al guvernului pentru teritoriile din nordul Transilvaniei, cu funcții similare unui guvern regional provizoriu, a fost respinsă de guvernul român. Lua ființă, în schimb, la 10 octombrie 1944, un Comisariat pentru administrarea regiunilor eliberate ale Transilvaniei, instituție chemată "să reprezinte autoritatea guvernului român în teritoriile eliberate şi să apere interesele populației din aceste teritorii", dar care a funcționat, datorită vitregelor împrejurări, nu la Cluj ci la Bucureşti.

Incidentele dintre români şi maghiari, generate de disputa pentru Transilvania de nord-vest, au luat, în toamna anului 1944, datorită şi încurajării sovieticilor, care nu se grăbeau să aplice prevederile art. 19 din Convenția de armistițiu, o amploare deosebită. Tricolorul românesc rămânea în continuare, peste tot în acest spațiu, interzis. În relațiile cu autoritățile românii erau obligați să folosească limba maghiară. Manifestările naționale ale românilor erau interzise. Erau semnalate, zilnic aproape, cazuri de români, în special intelectuali, umiliți, arestați în mod abuziv şi maltratați[2].

Datorită acestei tensionate stări de lucru, dar şi din aşa-zise rațiuni de securitate, la 24 octombrie 1944, Moscova îşi va instaura propria administrație militară, inițial în județele Cluj, Năsăud şi Someş. Era doar o primă etapă, urmată curând, la începutul lunii noiembrie 1944, de o a doua, în care administrația militară sovietică se va extinde şi asupra județelor Bihor, Satu-Mare şi Sălaj. O a treia şi ultimă etapă, în care autoritățile româneşti au fost evacuate, de către comandamentul sovietic, din județele Ciuc, Mureş, Odorhei şi Trei Scaune, va însemna şi generalizarea noului sistem în Transilvania de Nord şi Est. Dar, instaurarea noii administrații, exercitată prin intermediul Comitetului Executiv pentru Nordul Ardealului al Frontului Național Democrat, nu a pus capăt incidentelor dintre români şi maghiari ci, dimpotrivă, a contribuit la accentuarea lor. Maghiarii manifestau "o simpatie linguşitoare față de comandamentul sovietic, căutând pe orice cale să-l convingă pe acesta de sentimentele lor comuniste, spre a obține diferite avantaje şi atingerea scopurilor iredentiste"[3]. Această stare de lucruri nu era decât o urmare, firească într-o anumită măsură, a indicațiilor primite de către organizațiile maghiarilor din Transilvania din partea guvernului maghiar, de a forma un partid comunist şi de a câştiga, în acest

https://biblioteca-digitala.ro

fel, simpatiile sovieticilor. Aderarea la Partidul Comunist, cel puțin în faza inițială, a ajuns să fie făcută, din această cauză, din interese etnice mai degrabă decât din interese sociale. Se explică, astfel, marele număr de maghiari din organizațiile partidului comunist, cu deosebire în anii 1944-1945.

Problemele cele mai presante pentru sălăjeni erau puse însă de starea jalnică a economiei județului. Două plăși, Carei și Valea lui Mihai, cu o putere economică mai mare, fuseseră luate de la județul Sălaj. Prima fusese anexată județului Satu Mare iar cea de a doua județului Bihor. Județul (de categoria a I-a) rămânea cu doar două orașe: Zalău (oraș de reședință de categoria a II-a) și Șimleu Silvaniei (oraș nereședință de categoria a I-a) și cu șapte plăși (plasa Buciumi fusese desființată iar comunele din componența sa au fost repartizate în celelalte plăși ale județului) foarte puțin dezvoltate economic (Cehu-Silvaniei, Crasna, Jibou, Șimleu-Silvaniei, Supurul de Jos, Tășnad și Zalău). Raportate la numărul locuitorilor, drastic redus față de perioada interbelică, datorită războiului, ocupației ungare și reorganizării administrativ-teritoriale, obligațiile județului Sălaj, parte a despăgubirilor României față de Uniunea Sovietică pentru compensarea daunelor cauzate prin ocuparea teritoriului sovietic (300 milioane de dolari plătibili în mărfuri, cu livrări eșalonate pe șase ani), erau impresionante. Multe documente oficiale din epocă oferă date semnificative despre aceste impuneri și despre stadiul îndeplinirii lor. La 21 februarie 1945 Prefectura raporta Comisiei aliate de control pentru județul Sălaj stadiul îndeplinirii obligațiilor[4]. Predarea celor 8.000 capete vite planificate fusese integral realizată. Se predaseră aproape toate cele 7.000 tone de cereale planificate. Din planul de 5.000 capete porcine se predaseră 80 %.

Dr. Augustin Pintea, Prefectul delegat al județului Sălaj, solicita reducerea cantității de ulei de floarea-soarelui ce trebuia predată (plan 300 tone) deoarece, arăta el, "s-au cultivat 9.000 ha cu floarea soarelui, din care doar 40-50 % au fost recoltate. Producția (de 2.000 tone) a fost în mare parte mâncată, alta aparținea moșiilor părăsite, deci, cele 2.000 tone semințe necesare producerii a 300 tone ulei nu există". Mai cerea Prefectul ca noua impunere, de 1.100 tone cereale, în condițiile în care nici prima (de 7.000 tone) nu putuse fi integral realizată, "să fie ștearsă". Dar aceste juste considerații nu au fost luate în seamă de către sovietici. Dimpotrivă, pretențiile lor au crescut. Noile impuneri vor spori dificultățile unor vremuri oricum foarte dificile. La începutul lunii martie 1945 un nou raport al Prefecturii către delegatul comisiei aliate de control Zalău evidenția stadiul îndeplinirii noilor obligații[5]. Toate cantitățile de cereale, inclusiv noua impunere de 1.100 tone, fuseseră predate. Alte 2.319 capete vite cornute (din 2.500 prevăzute de noul plan), la fel. Doar 180 capete porcine mai trebuiau predate pentru îndeplinirea planului de 5.000 iar fânul (456,5 tone) fusese integral colectat.

În afara acestor obligații, supuse oricum unor reglementări, județul Sălaj și populația lui se confruntau cu acte ale soldaților ruși care sfidau orice urmă de legalitate. Sămânța necesară în campania de primăvară nu mai putea fi asigurată deoarece "armatele trecătoare au adunat și ultima boabă de orz și ovăz de la plugari"[6]. La fel se întâmpla cu animalele domestice, bovine și porcine mai ales. "Orice porc peste 80 kg. care nu este de prăsilă - spuneau instrucțiunile date de sovietici - trebuia predat pentru tăiere pe seama armatei aliate"[7]. Abatoarele județului, din Șimleul Silvaniei, Crasna, Acâș, Cehu-Silvaniei, Zalău și Jibou, unele mai mari, altele mai mici, erau folosite pentru tăierea vitelor destinate armatei sovietice. Nu pentru nevoile populației. Dar, cu sau fără instrucțiuni, Armata Roșie "eliberatoare" jefuia totul. În comuna Cehăluți, de exemplu, soldații roșii "fără nici o prezentare s-au dus la pivnița Dr. Weisz Bernard și au dus 300 litri vin pentru care nu au plătit nimica"[8].

Populația era terorizată. Un raport al prim pretorului din Cehul-Silvaniei către Prefectul județului Sălaj arăta că "în comuna Arduzel sunt 4 soldați ruși care au venit în această comună în ziua de 9 ian. 1945 și stau fără nici un rost, făcând beții și trăgând focuri de armă, alarmând populația"[9].

Încercări de control din partea autorităților existau desigur. Dar, în condițiile de atunci, ele nu puteau fi eficiente. La 20 decembrie 1944, comandamentul militar sovietic, în vederea normalizării vieții și asigurării ordinei publice, cerea ca toate autoritățile publice să continue să-și facă datoria. Armamentul, muniția, materialul de război, alte bunuri militare și aparatele de radio trebuiau, obligatoriu, predate comandamentului militar sovietic[10]. Ordonanța aceasta, prima a

https://biblioteca-digitala.ro

Comandamentului sovietic, a fost adusă la cunoştinţa populaţiei prin mijloacele atunci avute la dispoziţie: foi volante, afişe, viu grai etc.

Unele prevederi ale ordonanţei au avut, asupra unei economii în mare parte distrusă de război, urmări foarte grave. Ridicarea tuturor armelor, de exemplu, a produs catastrofale efecte asupra fondului silvic. Într-un raport adrest Comandamentului militar sovietic, cu sediul la Cluj, se arăta, de către Prefectul judeţului Sălaj, că locuitorii "în urma ridicării armelor de la toţi brigadierii silvici şi pădurari, au început să taie lemnele din păduri fără nici o socoteală". Cerea Prefectul, pentru a stopa această dezastruoasă evoluţie a lucrurilor, reînarmarea lucrătorilor silvici, apreciind necesarul de arme la 135 bucăţi (câte 15 buc. pentru fiecare din cele 9 brigăzi silvice existente în judeţul Sălaj în acel moment)[11].

Întreaga viaţă economico-socială era dezorganizată. Podurile, în mare parte, erau distruse. Drumurile, impracticabile. Liniile telefonice şi telegrafice, întrerupte. Reţeaua căilor ferate era controlată de sovietici. Multe vagoane şi locomotive au fost expediate în afara ţării. Ceferiştii au fost înlocuiţi de personal militar. Traficul intern şi comerţul au fost grav periclitate. Prin munca multor mii de oameni, luaţi de alte activităţi, inclusiv Duminica şi în sărbători, aceste căi de comunicaţie au fost repuse în funcţiune şi puse în slujba efortului de război. Pentru asta s-au luat măsuri de constrângere, s-au aplicat amenzi sau cei care refuzau să participe la muncă erau daţi în judecată pentru acte de sabotaj. Doar cei care lucrau cel puţin 8 ore pe zi şi nu mai puţin de trei zile erau pontaţi. Suferea, după retragerea autorităţilor maghiare şi instalarea administraţiei militare sovietice, mineritul. Apa s-a adunat "în toate galeriile". Exploatarea minereului era imposibilă. Apovizionarea cu cărbune a căilor ferate nu se mai putea realiza. Datoriile minelor, care nu lucrau nici la începutul lunii martie 1945, către diverse instituţii bancare, deveniseră impresionante. Minele din Surduc şi Lupoaia datorau, de exemplu, 506.381 Pengö şi 45 Fil. Casei de Asigurări Sociale Zalău dar erau, din motivele arătate, în imposibilitatea de a plăti[12].

Comerţul, datorită lipsurilor de tot felul, stagna. Mărfuri ca: sare, zahăr, drojdie, tutun, chibrituri, încălţăminte, petrol etc. nu se găseau aproape deloc. O comisie de inventariere care îşi desfăşurase, la începutul lunii ianuarie 1945, activitatea în Şimleu-Silvaniei evidenţia starea deplorabilă a cârciumilor şi prăvăliilor din oraş. Proprietarii evrei, erau "internaţi în loc necunoscut", "în cvasitotalitatea lor. Mărfurile lipseau "iar instalaţiile erau distruse"[13].

Băncile au funcţionat în toată perioada războiului. Dar, în toamna anului 1944 mare parte dintre ele au rămas fără conducere. Localurile în care funcţionaseră s-au închis. Comercianţii care aveau depuneri şi conturi în aceste bănci erau în imposibilitatea de a-şi continua activitatea iar "populaţia judeţului, din această cauză, suferă în lipsa produselor de primă necesitate"[14].

Ca întotdeauna în asemenea vremuri se înregistrau mari şi numeroase ilegalităţi. Profitori erau peste tot. Multe persoane, civile sau militare, "executau preluări, ridicări de mărfuri sau produse: piei, stofe, haine, vin, ulei, cereale ş.a. de la comercianţi, producători şi alţii fără buna voie a posesorului şi fără contra plata imediată sau contra scripte legale"[15]. Prefectura jud. Sălaj încerca, prin diferite mijloace, să asigure populaţiei cel puţin mărfurile de primă necesitate. Pentru a împiedica "exodul" acestor produse spre alte judeţe, Prefectul condiţiona acordarea autorizaţiilor pentru practicarea comerţului. Lui Csazar Vilmos din Zalău, care solicitase dreptul de a comercializa produse lactate în afara judeţului, prefectul îi răspundea "după ce în primul rând vor fi satisfăcute pe deplin cerinţele locuitorilor vor putea fi transportate din judeţ cu autorizaţia specială a Prefecturii judeţului eliberată din caz în caz şi cu condiţia însă ca D-voastră ne veţi aduce pe titlu de schimb de marfă articole de primă necesitate"[16].

Asigurarea acestor produse era, desigur, prioritară. Autorităţile depuneau eforturi pentru procurarea lor. Dar, domenii la fel de importante sufereau şi ele în condiţiile unei totale nesiguranţe a vremurilor. Numărul animalelor domestice scăzuse îngrijorător. Nu erau nici furaje suficiente. În Zalău, de exemplu, inventarul agricol, viu şi mort, a suferit, din cauza operaţiunilor militare, jafurilor şi devastărilor, o pierdere de 40 - 50 %. Întârziaseră, nepermis de mult, lucrările de sezon. Însămânţările, în lipsa seminţei necesare, se făcuseră doar pe suprafeţe mici. Treeratul cerealelor, în lipsa benzinei, uleiului şi curelelor pentru maşini, nu se putea realiza. Colectarea lânii din tunsoarea 1944 stagnase. În noiembrie 1944 cantităţile adunate atingeau doar 43 % din realizările anului precedent. Producătorii nu se puteau deplasa la centrele de colectare "fie de teama de a nu

https://biblioteca-digitala.ro

li se lua lână pe drum, fie de teama de a nu li se lua mijloacele de transport"[17].

Era o situație cu care se confruntau nu doar producătorii sau comercianții ci marea majoritate a locuitorilor din județ. Școlile au întâmpinat mari greutăți. Nu funcționau toate nici măcar în luna martie a anului 1945. Situația aceasta se datora atât deteriorărilor produse în timpul războiului sau ocupării edificiilor școlare de către unitățile militare române sau ruseşti cât şi lipsei cadrelor didactice. Şcoala civilă de fete de Stat din Zalău şi-a deschis cursurile abia la 2 ianuarie 1945. Din cele şase profesoare ale şcolii abia două erau calificate. Şcoala inferioară de agricultură din Şimleu-Silvaniei n-a funcționat deloc în anul şcolar 1944-1945. Abia după instalarea guvernului dr. Petru Groza, la 6 martie 1945 şi reinstalarea administrației româneşti în nordul şi estul Transilvaniei, acestă stare de lucruri, într-o oarecare măsură, se va schimba.

În județul Sălaj a fost instalat un prefect F.N.D., dr. Virgil Câmpianu, care promitea, în telegrama adresată noului prim-ministru, să realizeze "democrația adevărată"[18]. Au urmat, într-un tempo dramatic, schimbarea primarilor şi a celorlalți funcționari din administrație. Legislația românească s-a extins şi ea asupra teritoriului în discuție. La 18 aprilie 1945, prefectul județului aducea la cunoştința pretorilor, primarilor şi notarilor că "prin dispozițiile Decretului-lege nr. 260, publicat în Monitorul Oficial nr. 78 din 4 aprilie 1945, aplicarea legilor româneşti s-a extins şi asupra Ardealului de Nord - în urma realipirii la teritoriul național, proclamată în ziua de 13 martie 1945". Toate autoritățile româneşti, arăta în continuare prefectul, trebuiau să țină seama "de dispozițiunile legilor române şi să se conformeze acestora"[19]. Nulitatea Diktatului de la Viena, impus României la 30 august 1940, a fost confirmată de Conferința de pace a țărilor aliate şi asociate, de la Paris, din 10 februarie 1947 iar frontiera dintre România şi Ungaria, existentă în perioada interbelică, a fost reconfirmată. Dar, prin intervenția directă a sovieticilor, prin şantaj, înşelăciune şi forță, un guvern controlat de comuniști a fost impus în România. Pentru români începea un adevărat coşmar. Începea noaptea totalitară.

Note

1. xxx, 23 August 1944. Documente, Buc., 1984, vol. II, p. 701.
2. xxx, Viața politică în România, 1945, Buc., 1994, p. 166.
3. Ibidem, p. 167.
4. Arh. Stat. Sălaj, Fond, Prefectura jud. Sălaj, dos. 2.704/1945.
5. Ibidem, dos. 3.931/1945.
6. Ibidem, dos. 3.948/1945.
7. Ibidem, dos. 476/1945.
8. Ibidem, dos. 525/1945.
9. Ibidem, dos. 387/1945.
10. Ibidem, dos. 53/1945.
11. Ibidem, dos. 265/1945.
12. Ibidem, dos. 1.260/1945.
13. Ibidem, dos. 429/1945.
14. Ibidem, dos. 210/1945.
15. Ibidem, dos. 7821/1945.
16. Ibidem, dos. 147/1945.
17. Ibidem, dos. 128/1945.
18. Ibidem, dos. 4.087/1945.
19. Ibidem, dos. 7.387/1945.

https://biblioteca-digitala.ro

ASPECTE ALE SITUAȚIEI ROMÂNILOR BASARABENI ŞI BUCOVINENI DE PE TERITORIUL BIHORULUI (SEPTEMBRIE 1944 - SEPTEMBRIE 1945). CONTRIBUȚII DOCUMENTARE

Antoniu Faur

Împrejurările războiului, mai ales cele din anul 1944, au făcut ca şi în acest județ al țării să ajungă români basarabeni şi bucovineni, care au fost primiți, cu atenție fraternă, de către autoritățile şi populația locală, care le-au oferit mijloace de trai, unii dintre aceştia intrând în slujbe la stat, deci asigurându-li-se condiții minime de existență. Acest fapt merită a fi subliniat, deoarece el constituie temeiul atitudinii pe care o vor adopta atunci când se vor exercita asupra lor presiuni, pentru a se reîntoarce în locurile de unde plecaseră. Documentele arhivistice consemnează tocmai această reacție a lor, de refuz categoric şi de împăcare cu ceea ce li s-a oferit în satele şi oraşele Bihorului, ca de altfel şi în alte regiuni ale țării. Este vorba, deci, de un firesc sentiment de solidaritate națională, într-un moment de reală dificultate pentru o parte a națiunii noastre.

După cum se ştie, partea de nord a județului Bihor a fost smulsă din trupul României, prin aplicarea dictatului fascist de la Viena (din august 1940). Oraşul de reşedință al județului a devenit, în acest context, Beiuşul, unde s-au transferat instituțiile administrative, legislative şi financiare locale. Convinşi că această stare de lucruri - de fragmentare a județului (o parte din el aflându-se în România şi cealaltă parte, împreună cu oraşul Oradea, în Ungaria) - este temporară, conducătorii politicii români au menținut județul Bihor, retrăgându-l la partea sa de sud, în ideea că, nu peste mult timp, el va fi reconstituit, prin alungarea stăpânirii hortyste din nord-vestul României.

Lovitura de stat de la 23 august 1944 a avut ca urmare şi faptul că armatele române şi cele sovietice, în scurt timp, s-au aflat în apropierea zonei cedate. Astfel, luptele pentru eliberarea părții ocupate din Bihor au început după 20 septembrie 1944[1]. Ele s-au încheiat abia la jumătatea lunii următoare. Problema vidului de autoritate administrativă creat a fost rezolvată prin introducerea, în data de 24 octombrie 1944, în primele județe, a administrației militare sovietice, cea românească rămânând unde se afla înainte de eliberarea nord-vestului Transilvaniei de sub dominația hortyistă. "Astfel, odată cu introducerea administrației militare sovietice la 24 octombrie, noul regim administrativ începe să fie instalat în județele Cluj..., iar la începutul lunii noiembrie şi în Bihor, Satu-Mare şi Sălaj"[2]. Deşi se înființase un Comisariat românesc pentru administrarea Transilvaniei de Nord-Vest, acesta n-a putut funcționa nici măcar o zi la Cluj, el desființându-se după revenirea efectivă a administrației româneşti în nord-vestul țării, la 13 martie 1945. În aceste condiții şi-au desfăşurat activitatea instituțiile administrative ale Bihorului, al căror sediu era la Beiuş. Datorită împrejurării respective, informațiile pe care le valorificăm în prezenta lucrare provin din fondurile Legiunii de Jandarmi Bihor, al cărei sediu se afla la Beiuş. Cel al Inspectoratului de Jandarmi Oradea era, însă, la Arad. Şi în fondurile acestuia din urmă se păstrează valoroase mărturii documentare cu privire la românii basarabeni şi bucovineni.

O categorie vizată pentru repatriere a fost şi cea a basarabenilor şi bucovinenilor din

https://biblioteca-digitala.ro

structurile militare, mai precis cea a jandarmilor. Legislația internațională prevedea faptul că, dacă o persoană își efectuează serviciul militar într-o țară, ea capătă automat și definitiv cetățenia țării respective. Bineânțeles că nu s-a ținut cont de o asemenea normă de drept, atunci când au existat asemenea cazuri printre jandarmii militari români.

În alte zone ale țării, acțiunea de recuperare a jandarmilor basarabeni și bucovineni este semnalată documentar încă din luna septembrie a anului 1944. "Concomitent, începând din septembrie 1944, din rândurile jandarmeriei au fost scoși unii dintre ofițerii, subofițerii și soldații de origine română, din Basarabia și Bucovina de Nord, fără a mai încadra alte persoane în locul celor trecute în rezervă"[3], fiind - în acest mod - diminuată și capacitatea operativă a unor asemenea unități.

La 30 noiembrie 1944, Inspectoratul de Jandarmi Oradea transmitea, spre a fi comunicat legiunilor din subordine și Poliției, ordinul circular nr. 641. Prin intermediul acestuia erau reamintite dispozițiile mai vechi ale Marelui Stat Major, "prin care toți basarabenii, bucovinenii din Bucovina de Nord, ucrainienii, ruși și rutenii aflați în unități (chiar și cei din ctg. 1945), să fie imediat desconcentrați și trimiși la vatră"[4]. Este de remarcat faptul că, alături de români, erau vizate și persoane de etnii diferite, ca ruși, ucrainieni, ruteni, care fugiseră, din motive politice, din Uniunea Sovietică. În continuare, se arăta că pot rămâne cei care doresc, dar condiționat: "Vor putea fi opriți ofițerii, subofițerii, funcționarii civili și trupa care doresc să rămână, <u>însă pe bază de declarații scrise</u>"[5] (subl. ns - A.F.). Se cerea apoi întocmirea unui dosar cu astfel de oameni, care trebuia predat la Inspectoratul de Jandarmi Oradea, până la data de 10 decembrie 1944.

Tabelul întocmit cuprindea 9 subofițeri și soldați din Basarabia și Bucovina, unul dintre ei fiind bulgar. Ei erau originari din județele: "Dorohoi - 3, Soroca - 3, Tighina - 2, Bălți - 1. Conform declarațiilor acestora[6], <u>nici unul nu dorea să se reîntoarcă acasă</u>. Motivațiile lor erau diferite. Spre pildă, plutonierul de jandarmi Pogoreanu Teodor era "... reangajat în jandarmerie din 1 martie 1928" și dorea ca să "bucure" de toate drepturile la "pensie în urma anilor serviți <u>statului nostru român</u>"[7] (subl. ns. - A.F.). Era vorba, deci, de un român basarabean aflat în jandarmerie încă din perioada interbelică, deci de un cetățean român, după cum singur a afirmat-o, în mod indirect. Alții, ca și sergentul major Lisnic Iacob, din județul Soroca, nu dorea să se reîntoarcă, deoarece nu avea acasă nimic: "Nu doresc a mă reîntoarce la domiciliul meu din Soroca, întrucât acolo nu posed nici un fel de avere"[8]. Chiar și soldatul jandarm Staicov Petre, de origine etnică bulgară, din ctg. 1938, dorea să rămână în România, deși era născut și fusese domiciliat în Tughina[9]. Un alt jandarm, care își făcuse deja un rost în România, era plutonierul Martin Ion, din Valea Rusului, județul Bălți. El s-a reangajat ca subofițer activ în jandarmerie încă din anul 1930, ne mai rămânându-i nimic, la care să se întoarcă acasă"[10].

La 20 decembrie 1944, Inspectoratul transmitea Legiunilor din subordine (adică Legiunilor de Jandarmi Arad, Bihor, Satu Mare, Maramureș și Sălaj) ordinul prin care ofițerii, subofițerii și trupa, care plecaseră de bună voie din armata română "nu vor fi reprimiți și reînscriși în controale"[11].

Înterpretând, în mod unilateral punctul 4[12] din Convenția de Armistițiu, care se referea la teritoriul Basarabiei și Bucovinei de Nord, sovieticii stabileau cetățenia în funcție de interesele lor imediate.

După aproximativ două săptămâni, pe data de 22 decembrie 1944 erau transmise - de către Ministerul de Interne - noi măsuri în vederea clarificării situației românilor basarabeni și bucovineni. Ordinul nr. 50.141/22. dec. 1944 către Inspectorate și Legiuni hotăra ca: "românilor originari din Basarabia și Bucovina de Nord, cari nu posedă acte de legitimație valabile să li se elibereze noi buletine de înscriere la biroul populației, pe baza legitimațiilor obținute în Basarabia și Bucovina de Nord"[13]. Intemeindu-se și pe alte documente, avansăm ipoteza că era vorba de cei care au fugit în primăvara lui 1944 și care în fața trupelor sovietice în ofensivă, nu aveau nici un act de repatriere în România. De asemenea, este posibil ca mulți dintre refugiații din cele trei zile acordate - în urma ultimatumului sovietic din iunie 1940 - să fi plecat din Basarabia pe unde intrau trupele ruseşti dinspre Răsărit, fără ca să se mai preocupe de obținerea vreunui act de identitate. Astfel, Delegatul Comisiei Aliate de Control în județul Bihor, maiorul Gorbunov, însărcinat cu

https://biblioteca-digitala.ro

supravegherea executării aici a prevederilor Armistiţiului, ordona ca "... cetăţenii aliaţi din Basarbia şi Bucovina de Nord, indiferent de originea etnică, cari în intervalul de timp de la 28 iunie 1940 (când s-a reocupat) (excepţie făcând numai cei care s-au repatriat cu forme legale) (subl. ns. A.F.), urmează să se repatrieze, în mod obligatoriu, în regiunile respective"[14].

Ca urmare a protestelor, din luna noiembrie 1944, ale Comisiei Aliate de Control privitoare la felul cum decurge aplicarea armistiţiului la nivelul ţării[15], Legiunea de Jandarmi Bihor, transmite Inspectoratului de Jandarmi Oradea două tipuri de tabele referitoare la refugiaţi. Concret, a fost vorba de un tabel cu cetăţenii din Basarabia şi Bucovina de Nord care doreau să se repatrieze şi un alt tabel, cu acei "cetăţeni ce se află în raza judeţului şi care nu doresc a se repatria". În aceeaşi corespondenţă se preciza faptul că maiorul Gorbunov, delegatul Comisiei pentru Repatrierea Basarabenilor şi Bucovenilor, a "dat dispoziţiuni că se vor repatria şi cei care de la 28.VI.1940 până la 22.VI.1941 au fost în Basarabia şi Bucovina"[16] (subl. ns.- A.F.).

În primul tabel figurau numai 8 persoane[17]. Patru dintre acestea alcătuiau, de fapt, o familie (cea a preotului Maslov), pentru care hotăra capul acesteia. Al cincilea este unul dintre cei 9 jandarmi basarabeni, Teodor Corbu, care anterior dăduse o declaraţie că nu vrea să se mai întoarcă. Deoarece s-a răzgândit, din motive pe care nu le cunoaştem, s-a înscris pe lista repatriaţilor.

În comparaţie cu datele din primul tabel, cifrele din cel de-al doilea[18], care îi menţiona pe cei ce nu doreau să se reîntoarcă, este semnificativă, mai ales pentru cunoaşterea voinţei acestor refugiaţi români de a rămâne în ţară. Sunt 92 de persoane, de toate vârstele şi cu cele mai variate ocupaţii: intelectuali-10, funcţionari-21, muncitori-9, ţărani-1, comercianţi-3, casnice-29, pensionari-6, studenţi şi elevi-4 şi diverşi-9. Ei reprezintă toate categoriile importante din societate, intelectualii, funcţionarii şi comercianţii formând mai mult de o treime. De asemenea, pensionarii şi casnicele sunt mai mult de o treime, în timp ce muncitorii şi ţaranii împreună sunt numai 10. Totuşi, aproape două treimi sunt oameni calificaţi pentru cele mai diverse meserii, adică mâna de lucru cea mai utilă şi revendicată de reprezentanţii Comisiei Aliate de Control. În acest sens, reproducem o parte a unui dialog purtat, la 30 decembrie 1944, între reprezentanţii C.R.A.A. şi ai C.A.C.: "Dl. Savel Rădulescu: rog însă, pe dl. gen. Vinogradov ca "până atunci (până la stabilirea de comun acord a categoriilor care urmau a fi repatriate - n.n.), orice transport de basarabeni în U.R.S.S. să fie suspendat. - Dl. gen. Vinogradov: Nu se poate. Mâna de lucru este atât de necesară la noi, încât nu putem zăbovi"[19]. Este o explicaţie concludentă a stăruinţelor sovietice.

Mai multe posturi de jandarmi din comunele din sudul Bihorului trimiteau, pe 24 decembrie 1944, noi rapoarte Legiunii de Jandarmi Bihor, care confirmau refuzurile categorice - de a se întoarce în Uniunea Sovietică - a unora din cei 92 de cetăţeni aflaţi pe raza posturilor lor. Alte mărturii, dacă mai era nevoie, cu privire la sentimentele şi dorinţele lor reale, de a rămâne în România, ai cărei cetăţeni se considerau. În ziua amintită, postul de jandarmi Drăgăneşti comunica Legiunii de Jandarmi Bihor rezultatul anchetei în rândul basarabenilor de pe raza sa: "Am onoarea a raporta că cei din raza acestui post, ce cad în prevederile Ordinului susmenţionat, refuză a da declaraţii că doresc a se repatria, motivând că nu pot lucra contra sentimentelor personale (subl. ns. - A.F.).

Se învoiesc a se repatria în cazul când sunt obligaţi, însă nu consimt a da declaraţii că doresc acest lucru"[20].

Postul de jandarmi Tărcaia, după ce arăta că refugiaţii "... nu doresc să se repatrieze şi refuză categoric să se repatrieze"[21], transmitea şi numele acestora. În sfârşit, postul de jandarmi Dobreşti trimitea un tabel nominal cu persoanele care, deşi "... li s-a pus în vedere ord. Leg.No. 992/944, de a-şi da o nouă declaraţie că doreşte să se repatrieze, însă refuză fiecare de a-şi mai da declaraţie, ci numai că doresc şi voiesc a rămâne în România"[22](subl. ns. - A.F.).

Refuzând românilor basarabeni şi bucovineni dreptul la opţiune, Comisia Aliată de Control, la 3 decembrie 1944, trimite o notă Comisiei Române pentru Aplicarea Armistiţiului, în care preciza că, pentru acei locuitori din Basarabia şi Bucovina de Nord, care au venit în România după 27 iunie 1941, cetăţenia va fi "hotărâtă de către legislaţia sovietică şi de regulile în vigoare în U.R.S.S. în această privinţă"[23]. Ministerul Afacerilor Interne era, deci, obligat ca să transmită

https://biblioteca-digitala.ro

organului din subordine noul ordin, "în conformitate cu adresa Comisiei Aliate de Control din România Nr. 153 din 8 decembrie 1944"[24].

În consecință, maiorul Gorbunov şi-a consacrat energia pentru a realiza repatrierea categoriei amintite de cetățeni. El dispunea ca, până la data de 20 ianuarie 1945 - "excepție fac numai repatriații cu formele legale", aceştia să se pregătească de plecare[25]. Se specifica faptul că, dacă vreunul dintre ei îşi schimba domiciliul, să fie obligat ca să anunțe imediat jandarmeria sau poliția din aşezarea în care s-a stabilit, pentru ca acestea să înştiințeze imediat Serviciul special pentru repatriații aliați. Se poate observa intensificarea, spre sfârşitul anului 1944, a sovieticilor de a-i repatria, chiar cu forța, pe basarabeni şi bucovineni. În cele din urmă, unicul şi ultimul lor argument a fost forța, neputând să convingă cu binele pe nimeni. Legat de această situație, în nota Legiunii de Jandarmi Bihor către Prefectura județului Bihor, din 31 decembrie 1944, se constata din nou teama şi refuzul refugiaților față de posibilitatea repatrierii: "Am onoarea (de a - n.n.) raporta că toți cetățenii din această categorie, ce se află în raza acestei Legiuni, nu voiesc a da nici o declarație în sensul de repatriere, ci numai dacă vor fi luați cu forța se vor repatria, altfel nu voiesc a se repatria"[26] (subl. ns. - A.F.). Aceasta era, aşadar, starea de spirit a celor amenințați cu scoaterea din țară, cu toată dârza, chiar exasperata lor rezistență la presiuni şi amenințări. Putem considera această realitate drept cea mai importantă dimensiune a fenomenului pe care îl constituim. Oameni liberi, cărora nu li se îngăduia dreptul de opțiune pentru cetățenia care şi-o doreau, se aflau sub incidența metodelor sovietice de tratare a cetățeanului, care nu avea nici o şansă în confruntarea cu autoritățile de tip stalinist. A fost, fără îndoială, una dintre cele mai zguduitoare experiențe pe care le-au trăit conaționalii noştri, ce au avut nenorocul de a se afla în atenția autorităților sovietice de ocupație.

La începutul anului 1945, repatrierea basarabenilor şi bucovinenilor a intrat într-o nouă fază. În țară, ca şi în județul Bihor, au fost intensificate acțiunile de urmărire şi expediere a lor în U.R.S.S.

Conform unui ordin al Comisiei Române pentru Aplicarea Armistițiului, toți cei care urmau să plece în Basarabia şi Bucovina de Nord trebuiau (pe data de 16 ianuarie) să-i predea bunurile, spre a fi restituite U.R.S.S., conform articolelor 12 şi 13 din Convenția de Armistițiu[27].

Între aceşti refugiați, bucovinenii de nord aveau un statut deosebit, deoarece Bucovina n-a făcut parte, anterior primului război mondial, din Imperiul țarist. Ținându-se seama de această realitate istorică, la 14 februarie, în urma numeroaselor rapoarte ale Inspectoratului General al Jandarmeriei (I.G.J.), Ministerul de Interne intervenea pe lângă Comisia Română pentru Aplicarea Armistițiului ca să "lămurească" situația basarabenilor, care are un aspect juridic şi aceia a bucovinenilor, care are alt aspect juridic"[28] (subl. ns. - A.F.). Prin acelaşi ordin se atrăgea atenția ca, în acțiunea de adunare a refugiaților şi de trimitere a lor în U.R.S.S., reprezentanții locali ai Comisiei Aliate de Control să aştepte hotărârea pe care o vor adopta împreună, urmând ca "orice cerere de acest fel să fie comunicată direct C.R.A.A."[29]. Era, fără îndoială, una din consecințele discuțiilor între cele două organisme de control şi aplicare a armistițiului (C.R.A.A. şi C.A.C.) din data de 30 decembrie 1944. Iată care era situația de până atunci: ".. se găsesc mulți basarabeni şi bucovineni în situații neprecise, asupra cărora autoritățile noastre trebuie să ia o hotărâre. Este de un interes urgent ca aceste autorități să fie sesizate prin instrucțiuni exacte de cum trebuie să se procedeze şi de categoriile stabilite de excepțiile ce s-au făcut. Până acum nu s-a redactat un comunicat de amănunt pentru autoritățile locale, care au lucrat şi lucrează dezordonat, neavând instrucțiuni"[30]. Ca atare, în cursul anului 1945 nu vor întârzia să apară o serie de instrucțiuni care să indice categoriile ce.urmau a fi "repatriate", în ciuda faptului că - aşa cum am văzut - majoritatea persoanelor nu doreau să se repatrieze", chiar dacă Basarabia sau Bucovina erau regiunile lor natale.

Nici la jumătatea lunii februarie 1945 chestiunea subofițerilor de jandarmi basarabeni şi bucovineni nu fusese rezolvată, aşteptându-se noi ordine. La 15 februarie 1945, Inspectoratul de Jandarmi Oradea (I.J.O.) transmitea, în acest sens, un ordin celor cinci legiuni ale sale, privitor la cei care nu fuseseră evacuați în 1940, despre aceştia afirmându-se că "urmează a fi repatriați în U.R.S.S."[31].

Neputând face față argumentelor specialiştilor români în drept internațional, Vinogradov

https://biblioteca-digitala.ro

ceda pentru moment, promițând "... că se vor suspenda repatrierile până la soluționarea concludentă a acestei probleme de către guvernul de la Moscova"[32], fapt adus la cunoștința inspectoratelor și legiunilor de jandarmi prin ordinul I.G.J. din 20 februarie 1945. A fost, de fapt, concluzia trasă în urma dezbaterilor din cele două comisii: "Iau act de declarația generalului Vinogradov - sublinia Savel Rădulescu - că nu va mai pleca în U.R.S.S. nici un transport de basarabeni și bucovineni, până va veni răspunsul de la Moscova"[33] (subl. ns. - A.F.). Cu toate acestea, la 26 februarie 1945, prefectul județului Bihor, conformându-se ordinului 2570/26 februarie 1945, cerea Legiunii de Jandarmi Bihor ca să dea "... un număr de trei jandarmi, grade inferioare, care să însoțească transportul de repatriați sovietici de la stația C.F.R. Holod, până la stația Iași. Îmbarcarea refugiaților se va face pe ziua de 1 martie a.c. Aceasta este în conformitate cu cererea Împuternicitului Comisiei Aliate de Control al județului Bihor"[34].

La două zile după aceasta, Inspectoratul de Jandarmi Oradea informa Inspectoratul General al Jandarmeriei despre împrejurarea că "delegatul sovietic al Comisiei Aliate de Control din județul Bihor a ridicat 17 basarabeni, pe care mâine dimineață, 1 martie 1945, urmează a-i trimite în U.R.S.S...."[35]. În această situație, jandarmii români puteau doar să intervină pe lângă reprezentantul sovietic. Acest lucru l-a încercat, fără rezultat însă, comandantul Legiunii de Jandarmi Bihor, care preciza într-un document că "comandantul sovietic nu a vrut să țină seama de aceste dispoziții, deși i s-a explicat de către comandantul Legiunii"[36]. Tot în aceeași zi (28 februarie 1945), Inspectoratul orădean trimitea aceleiași Legiuni un nou ordin, insistând pentru a nu fi predat nici un jandarm basarabean și pentru a se explica, "... din nou, delegatului sovietic și Prefecturii dispozițiile... în această privință și basarabenii să rămână pe loc"[37].

La 2 martie 1945 însă Inspectoratul General al Jandarmeriei și-a schimbat atitudinea, cerând Inspectoratului de Jandarmi Oradea ca să dea escorta cerută pentru "... transferarea basarabenilor până la Iași"[38]. Schimbarea se datora, în mod evident, crizei politice și de guvern de la începutul lunii martie, care a influențat în mod negativ activitatea Comisiei Române pentru Aplicarea Armistițiului. Această tendință s-a accentuat odată cu impunerea unui nou guvern, obediant față de Moscova, eforturile comisiei române de a salva cât mai mulți basarabeni și bucovineni fiind în cea mai mare parte diminuate. Din ordinul circular nr. 55.757/6 martie 1945 (al I.G.J.) aflăm că Președinția Consiliului de Miniștri a cedat la presiunile sovieticilor, dispunând "trimiterea în U.R.S.S. a tuturor cetățenilor sovietici"[39]. Aceasta este explicația schimbărilor survenite în acțiunea la care se referea și următorul ordin: "Să se revoce dispozițiunile care suspendau operațiunea de repatriere a cetățenilor sovietici"[40]. În plus, se ordona ca, până la 20 martie, să fie întocmite tabele cu cetățenii vizați, care trebuiau predate Comisiei Aliate de Control, care avea astfel posibilitatea de a-i identifica și, ulterior, a-i transporta cu forța. La sfârșitul acestui ordin se dădea o definiție a cetățenilor sovietici, ca fiind aceia care au părăsit Basarabia după 20 iunie 1941. În cazul altor categorii "... se vor da ordine de urmărire, imediat ce Inspectoratul General al Jandarmeriei le va primi de la autoritățile superioare"[41].

În data de 13 martie 1945, datorită extinderii măsurilor de recuperare a refugiaților, în județul Bihor se mai găseau numai 70 de asemenea persoane, după cum se menționează în raportul Legiunii de Jandarmi către Inspectoratul de Jandarmi Oradea. Chiar și dintre acestea, câteva dispăruseră deja. Dar să dăm cuvântul documentului: "Raportăm că avem pe raza Legiunii un număr de 70 refugiați cetățeni sovietici, din care 56 prezenți la domiciliu, 3 plecați și 11 dispăruți. În ziua de 12 martie 1945 am prezentat Comandamentului Beiuș pe cei 56 cetățeni prezenți, pe care i-a triat astfel: 60 repatriați în U.R.S.S. iar 50 au fost lăsați la domiciliu (subl. ns. - A.F.), până la noi ordine"[42].

Era înaintat apoi Inspectoratului[43] Tabelul nominal cu cei 70 de cetățeni și, la data de 16 martie, altul care conține numele celor dispăruți de la domiciliu[44], numai în acest fel putându-se sustrage repatrierii. Cu o evidentă nerăbdare, i se pretindea Legiunii de Jandarmi Bihor ca, până la data de 1 aprilie, să raporteze rezultatele urmăririi.

În județ, ca și în întreaga țară de altfel, s-a desfășurat în lunile ce au urmat operațiunea polițienească de căutare și prindere a celor dispăruți. Au sporit puterile acordate reprezentanților

https://biblioteca-digitala.ro

locali ai Comisiei Aliate de Control. Instrucțiunile trimise prin Inspectoratul General al Jandarmeriei prevedeau şi alte exigențe formulate de sovietici, cum era şi următoarea: "... să ia măsuri ca organele administrative române să îndeplinească cerințele articolului 5 al Convenției şi, conform indicațiunilor Comisiei Aliate de Control, să pună la cale expedierea cetățenilor sovietici în patrie"[45].

La 10 aprilie 1945, printr-un ordin trimis Inspectoratul General al Jandarmeriei, se făcea cunoscut faptul că, Comisia Aliată (Sovietică) de Control, excepta de la repatriere familiile celor care se aflau pe front. Celelalte categorii însă erau supravegheate îndeaproape, deoarece tot mai multe fugeau: "Luați măsuri urgente de clarificarea situației tuturor cetățenilor U.R.S.S. ce urmează a se repatria, care vor fi urmăriți şi predați Comisiei Aliate de Control... contra dovadă scrisă"[46]. Prinderea lor era cea mai importantă misiune pe care Legiunea de Jandarmi Bihor trebuia să o ducă la bun sfârşit: "Se atrage, în mod serios, atențiunea asupra strângerii şi predării acestor cetățeni, care vor forma deocamdată preocuparea de căpetenie a Legiunei"[47] (subl. ns. - A.F.).

În cadrul Ministerului de Interne a fost înființat chiar şi un Serviciu al repatrierilor în U.R.S.S. şi a centrelor de internare, care: "Executa lucrările ce decurg cu repatrierile cetățenilor în U.R.S.S. şi a internărilor în lagăre"[48].

La 28 aprilie 1945 s-a comunicat Chesturii de Poliție Oradea ordinul Comisiei Române pentru Aplicarea Armistițiului, în care se cerea întocmirea şi trimiterea unor tabele nominale pe categorii[49]. Tabelul nr. 1 urma ca să-i cuprindă pe basarabenii veniți în România după 21 iunie 1941, care fuseseră ei, sau părinții lor, supuşi ai fostului Imperiu țarist la 7 nov. 1917, pe bucovinenii veniți în România, după 22 iunie 1941, din orice alte regiuni ale Uniunii Sovietice, Ucraina, Crimeea, Caucaz etc."[50]. Listele trebuiau să conțină următoarele date: numărul curent, numele şi prenumele, locul şi data naşterii, profesiunea, domiciliul şi data venirii lor în România[51] de-atunci.

În cel de-al doilea tabel trebuiau înscrişi, pe anumite categorii, cei care urmau ca să rămână în România: funcționarii publici (inclusiv preoții), militarii activi şi elevii şcolilor militare, căsătoriții de ambele sexe cu cetățeni români, bătrânii peste 60 de ani, infirmii şi bolnavii grav, netransportabili, minorii sub 15 ani şi, orfanii sub 14 ani, aflați în orfelinate[52]. Pentru fiecare categorie în parte se pretindea câte o listă, desigur cu scopul de a face verificări cât mai riguroase şi intolerante.

Agravarea acțiunii de prindere şi expediere forțată în U.R.S.S. a determinat, la nivelul întregii țări, o reacție de evitare a acesteia, mai ales prin fugă. La Chestura de Poliție Oradea au fost primite numeroase liste - din majoritatea județelor țării - cu asemenea persoane dispărute[53], care erau date în urmărire, la fel ca orice tâlhar sau criminal.

Biroul local pentru aplicarea Armistițiului, care funcționa pe lângă Prefectura județului Bihor, informa Chestura de Poliție că eficientul maior Gorbunov trimisese, la 26 aprilie, 42 de persoane refugiate, "... pentru a li se face formele de repatriere"[54]. În acest sens, a solicitat punerea la dispoziție a unui camion, cu ajutorul căruia să fie transportate bagajele repatriaților. El avertiza că, pentru orice întârzieri, va face răspunzător Biroul bihorean pentru Aplicarea Armistițiului. Drept urmare, acesta se adresa Chesturii ca să dea dispoziție "... pentru înființarea unei secții pe lângă chestura dvs... care să execute exclusiv dispozițiile ce decurg din Convenția de Armistițiu şi care va trebui să se facă într-un ritm accelerat"[55] (subl. ns. - A.F.). Autoritățile militare sovietice căutau formule practice, apelând la autoritățile române (asupra cărora făceau presiuni permanente), ca să-şi transpună, cât mai rapid, în realitate propriile intenții de nemiloasă exploatare economică a României şi, totodată, de scoatere din țară a unui număr considerabil de români basarabeni şi bucovineni. Am accentuat asupra motivației prioritar economice a acestui demers sovietic, care viza rezolvarea celor mai presante necesități de moment ale statului sovietic.

Tentativele de sustragere de la acțiunea de repatriere s-au înmulțit în lunile martie şi aprilie 1945, basarabenii, bucovinenii şi alți refugiați din U.R.S.S. umblau dintr-un județ în altul, pentru a nu mai fi găsiți şi a scăpa de amenințarea de repatriere. Soarta lor, însă, a fost decisă înainte, fără a mai putea fi schimbată. Autoritățile românești, începând cu C.R.A.A., au făcut tot ce a depins de puterile lor, dar au fost obligate să accepte situația. La 16 mai 1945, Chestura de

https://biblioteca-digitala.ro

Poliție Oradea şi Legiunea de Jandarmi Bihor primeau următorul ordin al Ministerului de Interne: "Comisia Aliată de Control, cu adresa No. 788 din 26 aprilie 1945, arată că, în ultimul timp, au loc treceri necontrolate dintr-un județ în altul de cetățeni sovietici care trebuiau să se repatrieze în U.R.S.S...."[56] (subl. ns. - A.F.). Se ordona luarea imediată de măsuri pentru evitarea acestor situații: "... cu onoare, Vă rugăm să binevoiți a lua măsuri pentru intensificarea controlului circulării cetățenilor sovietici, aparținând repatrierii..."[57], precum şi identificarea şi raportarea prezenței celor recent veniți din alte județe la Prefectura județului, de unde urmau a fi duşi şi prezentați delegatului C.A.C., spre a fi trecuți pe lista repatriaților. Se poate observa cum, treptat, pe măsură ce basarabenii şi bucovinenii căutau noi modalități de a evita repatrierea, autoritățile sovietice din România forțau statul român ca să ia măsuri tot mai drastice şi restrictive, pentru a fi sigure că nimeni nu poate scăpa, din plasa unui asemenea filtru. În primăvara şi vara anului 1945 s-a definitivat urmărirea polițienească şi înscrierea imediat pe liste a tuturor categoriilor de basarabeni şi bucovineni inclusiv a celor veniți în România între cele după războaie mondiale.

Organele de stat locale - Prefectura județului, Legiunea de Jandarmi şi Chestura de Poliție - au fost obligate ca să adopte noi măsuri în această direcție, urmând îndeplinirea cât mai riguroasă a ordinelor primite. În acest scop, s-a ordonat rechiziționarea, pe cheltuiala guvernului, a unui hotel din Oradea, unde erau cazați cei ce urmau a fi repatriați. S-au procedat imediat la rechiziționarea hotelului "Park"[58]. Lenjeria necesară (50 bucăți perne, 100 cearceafuri, 50 bucăți învelitoare..."[59]) urma ca să fie adusă, cu un camion, din comuna Palota, unde locuiau etnici germani.

Instrucțiunile din 28 mai 1945 ale Preşedinției Consiliului de Miniştri stabileau măsurile care trebuiau luate în vederea identificării persoanelor căutate, la locurile de muncă, în instituțiile de stat şi particulare, aceste fiind obligate ca să înainteze autorităților liste cu locuitorii originari din Basarabia şi Bucovina. Totodată, erau menționate pedepsele pentru cei care ascundeau ori găzduiau persoanele căutate, cei vinovați fiind încadrați la legea privind sabotarea Convenției de Armistițiu, extrem de severă. Iarăşi era deformată categoria celor ce erau considerați cetățeni sovietici, menționându-se faptul că absolut toți basarabenii şi bucovinenii din județ, deci şi cei care nu intrau în prevederile Convenției de Armistițiu, să fie trecuți pe liste separate[60]. Ordinul consemna rezultatul discuțiilor purtate la 22 mai, de către reprezentanții C.R.A.A. cu expertul sovietic în drept, adică ministrul Pavlov, "trimis" extraordinar al U.R.S.S. în România"[61]. Noul reprezentant al intereselor sovietice i-a înlocuit în această problemă pe militarii din C.A.C., reuşind să convingă C.R.A.A. de întocmirea listelor pe care să fie cuprinşi şi basarabenii şi bucovinenii care plecaseră, în deplină legalitate, cu acordul sovietic, din locurile lor natale, sub pretextul că aceştia vor fi considerați cetățeni sovietici doar până la o triere finală. Iată cum se reflectă această chestiune: "Dl. Pavlov: Vor fi trecuți, prezumându-se cetățenia lor sovietică, dar aceasta nu va prejudicia cu nimic asupra situației lor reale..."[62]. Sesizând pericolul unei astfel de interpretări, care, din păcate, n-a putut fi evitată în final, preşedintele C.R.A.A., Mihail Ghemegeanu, replica: "... a trece pe o listă şi pe acei care sunt în litigiu, prin faptul că au venit între 28 iunie 1940 - 22 iunie 1941, nu schimbă mare lucru în situația lor..., căci Guvernul sovietic, având listele lor, îi poate ridica când vrea"[63](subl. ns. - A.F.). La întrebarea dacă aceştia urmau să fie trecuți pe liste ca cetățeni sovietici, răspunsul a fost următorul: "Da. Vor fi trecuți pe tablou, cu prezumția că sunt cetățeni sovietici. Nu e decât o simplă prezumție, adică o situație neclară la începutul operațiunii de înregistrare, care nu se clarifică decât la sfârşit"[64]. La operațiunile de căutare şi recuperare a lor participau atât jandarmeria, cât şi poliția, ordinul din 28 mai specificând - în cazul celor veniți în România între 28 iunie 1940 - 22 iunie 1941 - că "vor fi înregistrați tot după normele de la punctul A, dar liste separate... şi numai într-un scop de evidență administrativă"[65] (subl. ns. - A.F.). În activitatea Biroului pentru aplicarea Convenției de Armistițiu din Prefectura județului s-a implicat direct maiorul Meşcov, delegatul C.A.C. pentru "repatrierea cetățenilor sovietici"[66]. Se atrăgea, în mod deosebit, atenția asupra noului subterfugiu folosit de cei urmăriți pentru a scăpa de repatriere, adică procurarea unor acte false. Comandanții Legiunilor de Jandarmerie erau făcuți responsabili pentru "orice acte false, pe baza cărora aceşti cetățeni ar putea obține anumite drepturi sau şi-ar putea crea situațiuni juridice, altele decât cele la care sunt îndreptățiți, în cadrul dispozițiunilor legale în vigoare"[67].

https://biblioteca-digitala.ro

Până în data de 9 iunie 1945, toți cei identificați urmau a fi strânși și trimiși în U.R.S.S.: "tabelele astfel întocmite, împreună cu toți cetățenii înscriși în ele vor fi prezentate, prin delegați speciali, la Biroul Armistițiului de la Prefectură, în ziua de 9 iunie... urmând a fi verificați de Comisia repatriaților în U.R.S.S. și expediați la vechile lor domicilii din teritoriile U.R.S.S."[68]. Locuitorii care ascundeau asemenea persoane erau amenințați cu aplicarea de pedepse extrem de severe.

Erau căutați, în special, muncitorii și funcționarii C.F.R. În cazul celor dispăruți de la domiciliu se întocmeau procese-verbale, "ridicându-se toate datele care ar putea contribui la urmărirea și prinderea lor cât mai repede"[69]. Situația căpăta o tentă comică, atunci când se preciza ca toți cetățenii vizați să se prezinte obligatoriu și "de bună voie" - care nu prea exista - la sediul delegatului C.A.C. din Oradea: "cetățenii vizați de aceste dispoziții sunt obligați și ei să se prezinte de bunăvoie la înscrierea pentru repatriere la Delegatul C.A.C. din Oradea, strada Nagy Sandor, nr. 6..."[70].

Cu toate aceste dispoziții, instrucțiuni și măsuri, eficacitatea nu era cea dorită de C.A.C., dacă la 31 mai 1945 Inspectoratul Regional de Poliție Oradea hotăra înființarea unui Birou special județean pentru aplicarea Convenției de Armistițiu, care urma să se ocupe de problemele ce "... decurg din Convenția de Armistițiu și sunt de resortul Direcției generale a Poliției"[71]. În atribuțiile acestuia intrau și "repatrierile cetățenilor sovietici refugiați sau aduși cu forța în România"[72]. Biroul urma a fi dotat cu "un personal care să se ocupe doar de rezolvarea acestor probleme, conform dispozițiilor C.A.C. și C.R.A.A."[73].

La insistențele maiorului Meșcov, Prefectura cerea Poliției, la 31 mai, ca să identifice și prezinte delegatului C.A.C. toți "muncitorii din C.F.R. și funcționarii P.T.T. originari din Basarabia și Bucovina de Nord și alte teritorii[74], deoarece ofițerul sovietic, era informat că <u>există numeroase cazuri când basarabenii și bucovinenii se sustrag repatrierii</u>"[75].

La 1 iunie 1945, Biroul pentru aplicarea Convenției de Armistițiu solicita tuturor instituțiilor și întreprinderilor din județ ca să afișeze <u>comunicatul</u> Președinției Consiliului de Miniștri cu privire la repatrierea basarabenilor și bucovinenilor. Singurele excepții acceptate de sovietici sunt transmise, în mod confidențial, Chesturii de Poliție, la 4 iunie 1945. Era vorba de "exceptarea de la măsurile de repatriere în U.R.S.S. a familiilor ofițrilor, subofițerilor și trupei, activi și de rezervă, de la armatele de operațiuni"[76]. Nici cei din jandarmerie nu aveau o situație deosebită, deoarece și soarta lor era identică. La 19 iunie 1945, I.G.J. cerea - pe baza ordinului Nr. 304/140/1945 al Președinției Consiliului de Miniștri - întocmirea de tabele - pe 3 categorii, cu jandarmii care vor fi repatriați[77], în temeiul unor declarații scrise individuale. Și așa au existat refuzuri, ca, de pildă, cel al jandarmului Stavilă (de la Beiuș), care, în luna august, opta pentru rămânerea definitivă în România[78].

Aceasta era, așadar, în vara anului 1945, realitatea pe care am încercat să o reconstituim. Aproape un an de zile, românii basarabeni și bucovineni au traversat o perioadă cumplită din viața lor, marcată de acțiunea perseverentă a sovieticilor de a-i readuce în ținuturile natale, care intraseră în componența U.R.S.S.

Apelând la o informație documentară inedită, am prezentat situația - pe cât de neașteptată, pe atât de dramatică - a acestor conaționali ai noștri, asupra cărora s-au exercitat, chiar din primele luni după semnarea Armistițiului cu Națiunile Unite, extraordinare presiuni de factură totalitară. Pe de altă parte, s-a putut desprinde din documente atitudinea ocrotitoare, pe deplin justificată, a populației din Bihor, care a reușit să întârzie, dar nu și să împiedice, aplicarea deciziilor brutale, luate împotriva dreptului la opțiune al celor vizați. Interesant a fost mai ales fenomenul de rezistență la așa-zisa repatriere (deoarece patria acestora era România, nu U.R.S.S.), care s-a exprimat în diverse modalități cea mai elocventă fiind semnarea de declarații în acest sens.

Considerăm că descifrarea acestor împrejurări, efectuată până acum, constituie doar un început, pe care îl vom continua, în vederea neconstituirii altor pagini necunoscute ale destinului tragic al unei părți a poporului nostru.

https://biblioteca-digitala.ro

Note

1.V. Faur, Valeriu A. Giuran, Documente privind contribuţia Diviziei 3 Munte la eliberarea Bihorului (II), în Crisia. 1984, p. 151 - 283.
2. I.S. Nistor, Constituirea şi activitatea Comisariatului pentru administrarea Transilvaniei eliberate (octombrie 1944 - martie 1945), în A.I.I.A., Cluj-Napoca, 1983-1984, p. 496.
3. Dumitru Şandru, Jandarmeria română 1944 - 1945, în Arhivele totalitarismului, Bucureşti, 1994, nr. 3, p. 223 - 224.
4. Arhivele Statului Oradea (A.S.O.), fond Inspectoratul de Jandarmi Oradea, dos. 15/1944-1945, f. 156.
5. Ibidem.
6. Ibidem, f. 164 - 173.
7. Ibidem, f.167.
8. Ibidem, f.168.
9. Ibidem., f. 173.
10. Ibidem, f. 158.
11. Ibidem, f. 161.
12. Ibidem.
13. Ibidem, dos. 58/1945, f. 5.
14. Idem, fond Legiunea de Jandarmi Bihor, dos. 23/1944-1945, f. 148.
15. Lidia Brânceanu, Adina Berciu-Drăghicescu, Basarabenii şi bucovinenii între drept internaţional şi dictat. Documente (1944-1945), Editura casei de presă "Şansa", Bucureşti, 1995, p. 45-48.
16. A.S.O., fond Legiunea de Jandarmi Bihor, dos. 23/1944-1945, f. 128.
17. Ibidem, f. 129.
18. Ibidem, f. 130; vezi şi filele 106, 108, 109, 112, 113, 118, 120, 122, 151 şi 196.
19. Lidia Brânceanu, Adina Berciu-Drăghicescu, op. cit., p. 81.
20. A.S.O., fond Legiunea de Jandarmi Bihor, dos. 23/1944-1945, f. 150.
21. Ibidem, f. 151.
22. Ibidem, f. 196.
23. Lidia Brânceanu, Adina Berciu-Drăghicescu, op. cit., p. 58.
24. A.S.O., fond Legiunea de Jandarmi Bihor, dos. 23/1944-1945, f. 146.
25. Ibidem.
26. Ibidem.
27 Idem, fond Insp. de Jandarmi Oradea, dos. 58/1945, f. 5.
28. Ibidem, f. 331.
29. Ibidem.
30. Lidia Brânceanu, Adina Berciu-Drăghicescu, op. cit., p. 79.
31. A.S.O., fond Insp. de Jandarmi Oradea, dos. 58/1945, f. 253.
32. Ibidem, f. 330.
33. Lidia Brânceanu, Adina Berciu-Drăghicescu, op. cit., p. 90.
34. A.S.O., fond Insp. de Jandarmi Oradea, dos. 58/1945, f. 234.
35. Ibidem, f.329.
36. Ibidem.
37. Ibidem, f. 328.
38. Ibidem, f. 327.
39. Ibidem, f. 295.
40. Ibidem.
41. Ibidem.
42. Idem, fond Legiunea de Jandarmi Bihor, dos. 23/1944-1945, f. 299
43. Idem, fond Insp. de Jandarmi Oradea, dos. 58/1945, f. 302-303.
44. Idem, fond Legiunea de Jandarmi Bihor, dos. 23/1944-1945, f. 288.
45. Idem, fond Insp. de Jandarmi Oradea, dos. 58/1945, f. 354.
46. Ibidem, f. 344.
47. Ibidem, f. 350.
48. Idem, fond Chestura de Poliţie Oradea, dos. 32/1995, f. 49.

https://biblioteca-digitala.ro

49. Ibidem, f. 49.
50. Ibidem.
51. Ibidem.
52. Ibidem.
53. Ibidem, f. 38.
54. Ibidem, f. 53.
55. Ibidem.
56. A.S.O., fond Chestura de Poliţie Oradea, dos. 32/1945, f. 43.
57. Ibidem.
58. Ibidem, f. 12.
59. Ibidem.
60. Idem, fond Inspectoratul de Jandarmi Oradea, dos. 25/1944-1945, f. 116 a
61. Lidia Brânceanu... , op. cit., p. 190.
62. Ibidem, p. 191.
63. Ibidem, p. 192.
64. Ibidem.
65. A.S.O., fond Insp. de Jand. Oradea, dos. 15/1945, f. 116-a.
66. Idem, fond Chestura de Poliţie Oradea, dos. 32/1945, f.56-57.
67. Ibidem.
68. Ibidem.
69. Ibidem.
70. Ibidem.
71. Ibidem, f. 14.
72. Ibidem.
73. Ibidem.
74. Ibidem, f. 29.
75. Ibidem.
76. Ibidem, f. 18.
77. A.S.O., fond Insp. de Jandarmi Oradea, dos. 15/1944-1945, f. 116.
78. Ibidem, f. 110, 114.

https://biblioteca-digitala.ro

ALEGERILE DIN 1946 PREZENTATE ÎN DOCUMENTELE DEPUSE LA MINISTERUL JUSTIȚIEI - BIROUL ELECTORAL

Silvia Popovici

În genere, anul 1946 a marcat începutul bilanțului de după marea conflagrație care a răvășit omenirea între 1939 și 1945. Un bilanț al pierderilor umane, materiale, spirituale, dar și al mutațiilor survenite în raportul forțelor politice și militare.

Din septembrie 1944 România se afla sub regimul Convenției de armistițiu, ce consfințise o veritabilă ocupație sovietică.

Părăsită, vândută și crucificată de aliații săi fireşti - marile democrații occidentale - România, rămasă în sfera de interese a Uniunii Sovietice și încadrată în "lagărul socialist" și-a pierdut regimul său democratic, primind cu forță o altă organizare impusă din afară, prin intermediul agenturii pregătită cu mult timp în urmă, întreținută și cultivată de Comintern și organele de stat al Uniunii Sovietice.

În urma unor presiuni, pe toate căile, din partea Uniunii Sovietice, fiind declanșate acțiuni de stradă, uriașe manipulațiuni propagandistice, pe lângă persecuțiile, culpabilizarea, șicanarea și lovirea directă a partidelor românești, la 6 martie 1945 a fost impus țării un guvern prosovietic, care, pentru salvarea formei, s-a intitulat "de largă concentrare democratică" în care Partidul Comunist Român avea rolul hotărâtor, asociind o seamă de grupări politice și organizații de masă ce se aflau sub influența sa.

Deși partidele politice nu au fost desființate oficial, orice încercare de activitate a lor era împiedicată, boicotată, șicanată, fiind hărțuite și arestate cadrele de bază ale acestor partide, oameni politici sau personalitățile științifice și culturale ce manifestau ostilitate față de noul regim impus României.

Conferința ambasadorilor marilor puteri aliate de la Moscova, din decembrie 1945, a hotărât organizarea de alegeri libere și nestingherite pe baza votului universal și secret iar ultimele zile ale anului 1945, au fost marcate de prezența în România a reprezentanților celor 3 Mari Puteri - Vâșinski, Harriman și Sir Clark-Kerr, pentru a pune-n aplicare acordul de la Moscova. Serviciul special de informații informa asupra vizitei făcute de delegație, regelui, căruia i-au declarat "că în conformitate cu hotărârile de la Moscova își îngăduie să sugereze Majestății sale, lărgirea bazelor actualului guvern prin includerea în actuala formație a unui reprezentant al Partidului Național Țărănesc și a unui reprezentant al Partidului Național Liberal. Regele a răspuns că datele problemei sunt mult mai vaste și că Palatul crede că poate garanta ducerea la îndeplinire a condițiilor stipulate în acordul de la Moscova, cu privire la libertatea presei și a alegerilor prin neutralizarea ministerelor internelor și războiului, înțelegând prin neutralizare numirea la aceste departamente a unor persoane desemnate de Palat"[1]. În continuare, se arată în document "guvernul a însărcinat pe dl. dr. P. Groza, ca personal și exclusiv, să ducă tratative. Dl. Groza a luat contact cu Maniu și Brătianu, punându-le în vedere hotărârile luate la Conferința de la Moscova[2].

Consiliu de Miniștri în ședințele din 3 și 4 ianuarie a respins persoanele, propuse de cele două partide, respectiv C.I.C. Brătianu și Ion Mihalache. După ample discuții, la 7 ianuarie 1946

https://biblioteca-digitala.ro

s-a convenit ca în guvernul Groza să fie incluşi, ca miniştri de stat, fără portofoliu, Mihail Romniceanu (P.N.L.) şi Emil Haţieganu (P.N.Ţ.)[3].

Încercările lui I. Maniu şi ale regelui de a obţine "neutralizarea" ministerelor de interne şi justiţie au eşuat, emisarii S.U.A. şi Marii Britanii dând asigurări formale că vor "garanta" aplicarea acordului de la Moscova şi, în special, organizarea de alegeri libere.

În fond, obiectivul regelui şi al liderilor partidelor PNT şi PNL vizând înlăturarea guvernului Groza n-a fost atins. Suveranul nu-şi putuse exercita unul din prerogativele sale: demiterea guvernului, iar guvernele S.U.A. şi Marii Britanii acceptau punctul de vedere sovietic, iar la 6 februarie 1946, S.U.A. şi Marea Britanie au recunoscut oficial guvernul dr. P. Groza, act ce a marcat spulberarea unei iluzii nutrite de rege şi liderii partidelor istorice.

De altfel, la începutul lunii ianuarie 1946, relaţiile dintre rege şi guvern au fost reluate. La 26 mai Mihai I l-a decorat pe dr. P. Groza pentru activitatea desfăşurată în calitate de preşedinte al Consiliului de Miniştri începând cu ziua de 6 martie 1945. Acest act marca o detaşare a suveranului faţă de poziţia liderilor naţional-ţărănişti şi naţional liberali.

Şedinţa din 8 ianuarie[4] a Consiliului de Miniştri a hotărât textul declaraţiei ce urma a fi prezentată reprezentanţilor celor trei mari puteri declarând: "efectuarea alegerilor generale legislative în cel mai scurt timp posibil; asigurarea libertăţii acestor alegeri care vor fi făcute pe baza sufragiului universal şi secret cu participarea tuturor partidelor democratice şi antifasciste care vor avea dreptul să-şi prezinte candidaţii; asigurarea libertăţii presei, a cuvântului, a religiei şi a dreptului de asociaţii. Miniştrii afacerilor interne, justiţiei, cultelor şi al propagandei sunt însărcinaţi cu aducerea la îndeplinire a acestor hotărâri".

Problema alegerilor parlamentare a devenit în acel timp chestiunea fundamentală a vieţii politice româneşti. La 17 mai 1946 s-a constituit Blocul Partidelor Democrate (P.C.R., P.S.D., Frontul Plugarilor, P.N.L. (Gh. Tătărescu) PNŢ (A. Alexandrescu) şi P. Naţ. Popular) pe baza platformei program elaborată de P.C.R. Programul conţinea ample promisiuni vizând asigurarea regimului democratic şi suveranităţii depline a statului român în cadrul monarhiei constituţionale, ameliorarea situaţiei muncitorilor manuali, intelectuali, meseriaşi, comercianţi, invalizi, văduve de război, ameliorarea sănătăţii publice, refacerea economiei naţionale.

Principalele partide din opoziţie - Naţional Ţărănesc, Naţional Liberal, Social-Democrat Independent - nu au reuşit să ajungă la un acord pentru depunerea unor liste unice ci numai de a acţiona în comun pentru "efectuarea unor alegeri libere şi cinstite".

După discuţii ample şi contradictorii, la 15 iulie a fost publicată în Monitorul Oficial o nouă lege electorală, care stabilea: Reprezentanţa naţională formată din Adunarea Deputaţilor (ceea ce însemna desfiinţarea Senatului) dreptul de a fi ales se extindea şi asupra femeilor, militarilor, funcţionarilor publici, se interziceau drepturile electorale pentru mai multe categorii de cetăţeni (criminali de război, hitlerişti, fascişti).

În ziua de 16 septembrie, Ministerul de Justiţie a publicat tabelul cu cei interzişi, între care figura şi Ion Mihalache, vicepreşedinte al PNŢ (în ziua de 22 octombrie 1946 s-a dezbătut la judecătoria Topoloveni, procesul nedemnităţii lui Ion Mihalache, judecătoria admiţând contestaţia Blocului Partidelor Democrate şi a dispus ştergerea sa din listele electorale, declarându-l nedemn de a vota şi de a fi ales[5].

Între doctrina şi practica democratică a partidelor "istorice" s-a menţinut unitatea, dar nu s-au mai putut găsi şi modalităţile tactice strategice impuse de noua situaţie specifică României de după război. P.N.L. (Dinu Brătianu) se considera "Creatorul statului naţional român modern şi realizatorul marilor înfăptuiri naţionale (cucerirea independenţei de stat în 1877 şi Marea Unire din 1918) - însă, în condiţiile de după 23 august 1944, neavând un program adecvat noilor realităţi istorice, a rămas doar cu nostalgia gloriei din trecut. P.N.L. şi PNŢ intraseră-n criză din 1931 (după dispariţia lui V. Brătianu şi I.G. Duca la liberali şi după ieşirea lui Stere şi Iunian la ţărănişti). În acelaşi timp s-a afirmat politic dizidenţa Gh. Tătărescu "a tinerilor liberali".

Politica liberală şi cea ţărănistă, de partid, n-a fost unitară după cum nu era unitară nici clasa reprezentată de neoliberalism sau ţărănism. Gruparea Gh. Tătărescu s-a constituit la 1 iulie 1945, în cadrul Congresului I general în P.N.L. Tătărescu având ca principiu găsirea de "soluţii noi, de convieţuire socială", fiind un partid de centru stânga, punând accent pe instaurarea unui regim al dreptăţii sociale.

https://biblioteca-digitala.ro

Gruparea Anton Alexandrescu desprinsă din cadrul PNŢ se considera salvatorul ţărănismului în România, al programului PNT şi chiar al PNŢ tradiţional. În declaraţia program se spunea "democraţia reală înseamnează democraţie economică, înseamnează nimicirea exploatării, a subjugării omului de către om şi a unei naţiuni de către altă naţiune"[6].

Partidul Ţărănesc Democrat constituit cu 25 de ani în urmă şi condus de dr. N. Lupu reducea totul la întoarcerea la tradiţie "ţărănimea este prag de temei al neamului românesc, statul e satul".

Partidul Social Democrat era divizat în 1946 din motive tactice nu programatice, o grupare a lui C. Titei Petrescu şi alta Lotar Rădăceanu şi Ştefan Voitec, programul acestor grupări indicând soluţii socialiste în cele mai mici amănunte, bazat pe învăţăturile socialismului ştiinţific şi condus de principiile luptei de clasă şi solidarităţii organizate a muncitorilor.

Partidul Comunist Român (în conducerea căruia se afla Gh. Gh. Dej, Th. Georgescu, V. Luca, A.Pauker) avea ca obiectiv înfăptuirea socialismului şi comunismului în care întreg poporul este unit, nu mai există clase şi este asigurat principiul - de la fiecare după capacităţile sale şi fiecăruia după nevoile sale".

Frontul Plugarilor (preşedinte dr. P. Groza) se considera organizaţia politică de masă a întregii plugărimi din România, iar alianţa cu muncitorii fiind piatra de temelie a luptei politice. În februarie 1945 fuzionase cu Partidul Socialist Ţărănesc condus de Mihai Ralea. În programul său se arăta că "sprijinea munca ţărănească prin împrumuturi, prin crearea de staţiuni de maşini agricole, instituirea unui sistem ştiinţific de îndrumare a agricultorilor[7].

Partidul popular românesc, preşedinte Petru Ghiaţă se baza pe realitatea etnică şi socială a ţărănimii care reprezenta 87 % din populaţia ţării.

Partidul Radical al Micii Burghezii, preşedinte N.N. Matheescu se adresa deopotrivă micii burghezii ţărăneşti şi orăşeneşti. Programul acestui partid prevedea: o nouă constituţie pe principiul deplinei suveranităţi şi a independenţei a statului român cu asigurarea libertăţilor individuale şi publice, libertate de conştiinţă, libertatea presei, individuală, religioasă, drepturi egale pentru toate naţionalităţile conlocuitoare, regim parlamentar real, drept de vot de la 20 de ani, reforme de structură economică socializată, planificată, politică, socială de protecţia muncii etc.

Partidul Naţional Popular, preşedinte Mitiţă Constantinescu se proclama ca o grupare politică a păturilor mijlocii din România anilor imediat următori încheierii celui de al doilea război mondial. În programul său se arată "organizarea păturilor mijlocii impune o acţiune hotărâtă. În jurul programului ce cuprinde concepţii şi soluţii corespunzătoare realităţilor româneşti şi vremurilor noi, categoriile sociale de mijloc vor putea colabora alături de celelalte forţe democratice, la organizarea unei societăţi mai bune"[8].

Campania electorală s-a desfăşurat într-o mare tensiune politică, deoarece atât Blocul Naţional Democrat cât şi partidele istorice considerau că rezultatul alegerilor era decisiv pentru soarta regimului politic din România.

Profitând de faptul că se aflau la putere, Blocul Naţional Democrat a căutat să influenţeze alegătorii prin împărţirea titlurilor de proprietate pentru pământul primit în urma reformei agrare din martie 1945, înfiinţarea de economate pentru aprovizionarea muncitorilor şi funcţionarilor, desfăşurarea unor adunări politice în unităţi militare etc.

Între 6-15 mai în plină campanie electorală s-a desfăşurat "procesul marii trădări naţionale" intentat lui I. Antonescu şi principalilor săi colaboratori acuzaţi de instaurarea regimului fascist, progromuri antisemite, trădarea intereselor naţionale, acuzaţii au fost condamnaţi la moarte şi executaţi la 1 iunie 1946. Prin atmosfera creată în jurul procesului s-a urmărit acreditarea ideii că liderii partidelor istorice au sprijinit politica lui I. Antonescu.

Guvernul a hotărât data alegerilor la 19 noiembrie în speranţa că "hambarele ţăranilor vor fi pline", dar seceta extraordinară care a lovit Moldova, estul Munteniei şi Dobrogea a afectat şi a creat stări tensionate în rândul populaţiei.

Liderii partidelor din opoziţie au făcut repetate declaraţii prin care apreciau că desfăşurarea alegerilor şi rezultatul lor vor fi falsificate de guvern.

La 21 octombrie 1945, PNŢ, PNL şi PSD Independent au făcut public acordul pentru apărarea drepturilor democratice şi pentru efectuarea unor: "alegeri libere şi cinstite" în care arătându-se temeiurile acordului se arată "Considerăm că mai presus de deosebirile ideologice

https://biblioteca-digitala.ro

domină ideea de libertate a țării și a cetățenilor ei"[9].

Documentele aflate la Biroul electoral central oferă informații privind distribuirea cărților de alegător, numirea magistraților în cadrul birourilor electorale, fixarea secțiilor de votare în toate județele țării, tabele cu semnele electorale, afișe și publicații ale diferitelor partide, cereri și întâmplări ale diferitelor cetățeni în legătură cu înscrierea în listele electorale, depunerea listelor de candidaturi, distribuirea listelor electorale, partide desființate și retrageri de semne, tabele cu cei exceptați de la nedemnitatea de a fi alegători sau aleși (secretari generali și funcționari ai Președinției Consiliului de Miniștri, Administrației Centrale), tabele de salariați epurați în temeiul legilor de purificare și care sunt nedemni de a fi alegători sau aleși, tabele cu persoanele naturalizate care nu au dreptul de a alege sau a fi aleși, ofițeri și gradele inferioare care au luptat pe frontul de est considerați nedemni electoral, criminali de război judecați de Tribunalul Poporului în perioada 22 mai 1945 - 28 iunie 1946 (dosarele 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27).

Consider că prin aceste declarații de nedemnitate electorală s-a produs în primul rând, frauda electorală deoarece un număr însemnat de voturi ce ar fi revenit opoziției a fost, din start, înlăturat. Criteriile pe baza cărora erau declarați nedemni electoral sunt, pentru acele vremuri, lesne de înțeles. Tot ce se petrecea în țară era dirijat de Moscova, conform planurilor sale.

Un al doilea aspect îl constituie faptul că multe secții de votare au fost amenajate în unități militare și întreprinderi industriale mari unde prezența la vot a fost masivă. În general, în ziua de 19 noiembrie 1946 s-a înregistrat o prezență masivă la vot, în multe circumscripții a fost nevoie ca operațiunile electorale să continue și după ora stabilită pentru închiderea urnelor. Faptul în sine, este semnificativ, deoarece în perioada interbelică absenteismul se ridicase la 20-30 % din totalul electoratului.

Potrivit datelor oficiale (dosarele centralizatoare pe județe și municipiul București) Blocul Partidelor Democrate împreună cu Uniunea Populară Maghiară au întrunit 78,46 % din totalul voturilor, în timp ce partidele istorice au obținut doar 17,34 %. Din totalul de 414 mandate, B.P.D. îi reveneau 347, Uniunii Populare Maghiare - 29, PNȚ - 33, PNL-Tătărescu - 75, Fr. Plugarilor - 70, PC - 67, PNP - 25, PNȚ-A.Alexandrescu - 21.

Imediat după comunicarea rezultatelor de către Comisia Centrală Electorală, liderii opoziției le-au contestat prin declarații publice și memorii adresate factorilor de răspundere din țară și la Națiunile Unite.

Din sintezele informative ale Direcției Poliției de Siguranță privind tulburările ce au avut loc cu ocazia alegerilor, am constatat că numai în capitală, regiunile București, Craiova, Constanța, Galați, Iași, Suceava, Brașov, Cluj, Oradea, Timișoara sunt consemnate[11].

În protestul partidelor Național Țărănesc, Național Liberal și Social Democrat Independent privind situația participării delegaților și asistenților acestor partide la secțiile de votare se menționa[12] "la unele secții de votare s-au cerut delegaților și asistenților adeverințe speciale prin care să se certifice această calitate a lor, urnele au fost găsite pline, nedându-se drept de control și neputându-se contesta, voturile nu au fost introduse în urnă ci puse pe masă, la secția Dudești-Cioplea, 700 de alegători fără cărți nu sunt primiți să voteze, aceștia nevoind a părăsi secția de votare, se votează numai cu cartea de alegător, fără buletinul populației, fiind introduse prin partea opusă a clădirii grupe de 10-15 persoane care fac naveta, votând la mai multe secții, se dau buletine deja ștampilate, se opresc cărțile de alegător la acei care sunt recunoscuți că aparțin partidelor de opoziție; se votează cu cărți confiscate de la alți alegători".

Prin cele prezentate se poate concluziona asupra celorlalte canale de falsificare a ționului electorale.

Alegerile parlamentare din România s-au desfășurat în condițiile în care guvernul sovietic ...iona energic pentru a-și impune propriul sistem politic în țările aflate în sfera sa de dominație. ...vernele de "democrație populară" au câștigat, în aceeași manieră, alegerile, menite să ...lizeze noul regim politic.

Documente care să probeze existența altor cifre decât cele comunicate oficial, nu există. ... stele liderilor național-țărăniști și liberali pe lângă rege și guvernele de la Washington și ...a pentru a obține anularea rezultatului scrutinului, împiedicarea deschiderii lucrărilor adunării ...ților nu au avut succes.

De altfel, la 21 noiembrie 1946, corespondenții de presă străini dau o declarație cu privire

https://biblioteca-digitala.ro

[redacted]urarea alegerilor din România. Declarația este semnată de 46 de corespondenți din [redacted]ări (SUA, Marea Britanie, Franța, Moscova, Bulgaria, Cehoslovacia, Iugoslavia, Palestina, [redacted]etc.) și a fost publicată în "Universul". În declarație se spunea: "Cetățenii veniți să-și exercite [redacted]nu au fost supuși nici unei presiuni, nici morală, nici fizică și nici un alegător nu a fost [redacted]edicat să-și exercite dreptul de vot"[13].

În urma alegerilor reprezentantul național țărănesc și național liberal și-au dat demisia din guvern. Cu același prilej a avut loc o remaniere guvernamentală care a avut ca principal rezultat întărirea Partidului Comunist, care a preluat conducerea Ministerului Economiei Naționale.

În cadrul fondului sunt 3640 dosare ce prezintă rezultatele alegerilor, procesele-verbale și actele întocmite pe fiecare secție de votare. Numai pentru Satu Mare (oraș și comune) sunt 63 de dosare.

Pe lista nr. 1 de candidați a Blocului Partidelor Democrate figurau drept candidați din partea PNL-Gh-Tătărescu, Partidul Comunist Român-Alex. Sencovici, din București; PSD - Gh. Urzică, din Cluj; Fr. Plugarilor - Ion Șuteu, București; PNL - Radu Ion (S.M.), Fr. Plugarilor - Țăranu Ion (comuna Boinești, S.M.) și PSD - Hornicar Ion.

Pe lista nr. 3 a candidaților PNȚ - figurau Titu Damian (S.M.), Vasile Netea (Buc.), Dr. Alex. Miclea (B.M.), Ioan Crișan (Mireșul Mare), C-tin Marian, Augustin Micu (S.M.). Lista nr. 4 P. Țărănesc Democrat - dr. N. Lupu, figurau Olah Ștefan (încasator S.M.), Kern Ludovic (funcționar S.M.), Bogdan Cornel (comerciant S.M.), Vasile Șerpoiu (plt. mj. S.M.), Nicoară Gh. (agricultor S.M.), Berger Marcel (ziarist S.M.), Ivan Silaghi Corbu - profesor Oradea)[14].

Maniera în care s-a desfășurat campania electorală a avut o caracteristică aparte: în timp ce guvernul a adoptat o atitudine ofensivă, adresându-se cetățenilor cu promisiuni dintre cele mai atrăgătoare, partidele istorice au desfășurat o propagandă cu fața la trecut punând accent pe evocarea perioadei interbelice, pentru care mulți nu o preferau.

Apelul repetat la Marile Puteri a creat sentimentul unei înstrăinări față de poporul electoral. În timp ce în perioada interbelică, obiectivul urmărit era înfrângerea opoziției, în 1946 s-a urmărit lichidarea acesteia.

În ziua de 1 decembrie 1946, Mihai I s-a prezentat în Adunarea Deputaților și a citit mesajul tronului care începea cu "Sunt fericit să mă găsesc în mijlocul reprezentanților țării, întruniți astăzi, pentru întâia oară, după o îndelungată întrerupere a vieții parlamentare"[15]. Discursul avea semnificația validării alegerilor de către suveran.

În urma alegerilor, Parlamentul devine un instrument politic în mâna regimului care s-a modelat tot mai mult după sistemul sovietic de guvernare.

Note

1. România - viața politică în documente - 1946, Arhivele Statului, București, 1996, f. 61.
2. Ibidem.
3. Ibidem, f. 64.
4. Ibidem, f. 65-70.
5. Ibidem, f. 371 - 372.
6. "Dreptatea nouă" nr. 127 din 18 noiembrie 1945, p. I.
7. Cartea plugarilor nr. 7.
8. Programul PNP București, 1946.
9. "Dreptatea" anul XX (seria a III-a) nr. 212, 23 octombrie 1946.
10. Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Ministerul de Justiție, alegerile din 1946.
11. Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Direcția Generală a Poliției, dosar 113/1944, f. 1-10.
12. Ibidem, fond Ministerul Justiției, Direcția Juridică, dosar 3071946, f. 5-9.
13. România - viața politică în documente, 1946, Arhivele Statului București, 1996, f. 488 - 489.
14. Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Ministerul Justiției Alegerile din 1946.
15. Dezbaterile Adunării Deputaților, ședința din 1 decembrie 1946, p. 1-2.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

ALEGERILE PARLAMENTARE DIN 19 NOIEMBRIE 1946 ŞI PERIOADA PREELECTORALĂ ÎN NORD-VESTUL TRANSILVANIEI

Claudiu Porumbăcean

Actul de la 6 martie 1945 a constituit pentru Partidul Comunist un pas mare spre putere, dar acesta nu era suficient. Lipsa unui for legislativ care să dea un gir de legalitate acestui regim fantomatic, impunea desfăşurarea de alegeri parlamentare. Conştienţi că un scrutin liber, democrat, nu le-ar fi dat câştig de cauză, comuniştii îşi îndreaptă întreaga atenţie spre obţinerea unei victorii electorale indiferent de mijloace, astfel că, începând din primele zile de guvernare, F.N.D.-ul lansează o veritabilă campanie electorală (9 martie, 23 martie), urmărind, totodată şi discreditarea opoziţiei, în principal a P.N.Ţ. - Iuliu Maniu. Cu tot sprijinul primit din partea Uniunii Sovietice, la care se adaugă şi avantajele guvernării, pentru Partidul Comunist situaţia era foarte dificilă, deoarece în ţară, opinia publică nu era favorabilă ideilor comuniste, iar în rândurile opoziţiei se aflau personalităţi de marcă ale societăţii româneşti, cu o influenţă deosebită asupra populaţiei.

Urmărind situaţia politică a judeţului Satu Mare în intervalul martie 1945 - noiembrie 1946, observăm că desfăşurarea evenimentelor se face în sensul menţionat mai sus: discreditarea opoziţiei şi victoria parlamentară, condiţie esenţială pentru comunizarea României.

Pentru a înţelege mai bine intenţiile Partidului Comunist din această perioadă, vom prezenta un document de arhivă care ne înfăţişează planul de comunizare al României transmis de un agent al Serviciului de Oficii Strategice, la data de 7 martie 1945[1]:

"Sursa afirmă că comunizarea României urmează să fie realizată într-un plan de trei ani şi dezvoltarea instituţiilor comuniste prin două planuri, fiecare de cinci ani. (...)

Sursa nu a putut obţine un exemplar, dar el dă punctele importante ale planului din memorie.

A) desăvârşirea reformei agrare prin confiscarea marilor moşii şi ruinarea moşierilor.

B) desfiinţarea armatei în forma ei actuală şi crearea unei noi armate din diviziile "Tudor Vladimirescu" şi "Avram Iancu" (ultima este încă în Rusia) ca şi toţi ofiţerii care activează acum pe teritoriul sovietic.

C) lichidarea tuturor băncilor prin atacuri împotriva P.N.L.-ului, ai cărui membri sunt proprietarii celor mai multe dintre ele.

D) micile gospodării ţărăneşti trebuie desfiinţate pentru a-i lipsi pe ţăranii mici proprietari de pământ, de maşini şi vite. Aceasta va deschide calea spre absorbirea lor în sistemul colectivist.

E) abdicarea regelui şi exilul familiei regale.

F) suprimarea treptată a firmelor de import - export care fac afaceri cu S.U.A, Marea Britanie şi îndreptarea exportului României spre Uniunea Sovietică şi ţările de sub dominaţia sovietică.

G) suprimarea partidelor istorice prin arestarea, uciderea şi răpirea membrilor lor.

H) crearea unei organizaţii de poliţie, întemeiată pe o "miliţie populară" de tipul N.K.V.D.

I) îndreptarea populaţiei rurale spre industrie. Dezvoltarea întreprinderilor de industrie din

https://biblioteca-digitala.ro

România.

K) nici unui străin, cu excepția celor din țările de sub influența sovietică, nu i se va permite intrarea în România.

Detaliile despre cele două planuri pe cinci ani vor fi date Anei Pauker în decurs de o lună.

În acest sens, Partidul Comunist a urmărit în primul rând să-şi extindă cât mai mult rețeaua sa organizatorică în mediul urban şi rural. După cum am mai afirmat, în județul Satu Mare, Partidul Comunist era departe de a fi considerat o forță politică, din punct de vedere numeric: 58 de ilegaliști, 250 membri în aprilie. Din acel moment se înregistrează o creştere numerică a partidului, fenomen întâlnit şi în alte județe din țară, dar oarecum ilogic dacă ne gândim la situația numerică din perioada ante 1945. Nu contestăm faptul că partidul a atras un număr oarecare de oameni prin promisiuni utopice, demagogice care îl caracterizează, dar avem convingerea că recrutarea membrilor s-a făcut şi pe alte criterii şi prin alte modalități. Astfel, potrivit unei note informative întocmită de Direcția Generală a Poliției, "comuniştii unguri din Ardealul de Nord de dedau la acțiuni de teroare față de populația românească, forțând-o să se înscrie în Partidul Comunist, din care cauză foarte mulți români s-au refugiat în Ardealul de Sud"[2].

În iunie 1945 sunt înregistrați 974 membri de partid, din care 484 muncitori, 299 țărani, 47 mici meseriaşi, 39 intelectuali, 105 funcționari[3]. După numai o lună, o sursă arhivistică ne prezintă următoarea situație a Partidului Comunist în mediul rural: "dacă la 27 iulie în raionala P.C.R. Satu Mare existau 540 membri de partid țărani (față de 299 în iunie - n.n.), la 27 august numărul acestora a crescut la 765, iar numărul celulelor de partid la sate creşte de la 31 la 47. Efectivul total al raionalei P.C.R. Satu Mare la această dată este de 1927 membri"[4].

În luna iulie 1945, pe lângă cele 31 de celule de partid la sate, mai sunt înregistrate 15 celule la fabrici, 13 la instituții şi 9 pe circumscripții. La această dată, organizația raională Satu Mare avea în structura sa organizatorică trei comitete de sector în municipiul Satu Mare şi patru comitete de plasă[5]. Tot în această lună, în funcția de secretar politic al Regionalei P.C.R. Satu Mare este numit Leontin Sălăgean, care anterior îndeplinise această funcție la Comitetul Regional al P.C.R.. Banat[6].

La 19-20 august 1945 are loc Conferința Regionalei P.C.R. Satu Mare în care sunt luate în discuție modalitățile de sprijinire a guvernului Petru Groza.

Revenind la numărul de membri, menționăm că, la 24 decembrie 1945, raionala P.C.R. Satu Mare însuma 6.165 membri de partid, efectiv cuprins în următoarea structură organizatorică: 6 comitete de plasă, 19 celule de partid în întreprinderi, 10 în instituții, 26 în cantine şi 126 la sata şi comune[7]. Această creştere numerică este continuată şi în anul următor, astfel că, în februarie 1946, raionala P.C.R.. Satu Mare avea 7.665 de membri, în octombrie 9.371, pentru ca, în decembrie, să se ajungă la cifra de 11.033 membri de partid, dintre care doar 2 % erau intelectuali, 4 % funcționari, 8 % mici meseriaşi, restul fiind muncitori şi țărani[8].

Din punct de vedere al structurii organizatorice, în august 1945, sediul Regionalei P.C.R. Satu Mare se mută la Oradea, raionala Satu Mare fiind în continuare subordonată acestei regionale. Situația rămâne neschimbată până în august 1946, când raionalele P.C.R. Satu Mare şi Baia Mare sunt desființate, iar plasa Carei reintră în componența organizației P.C.R. Sălaj. Astfel, din august 1946, la Satu Mare va exista un comitet județean P.C.R., în a cărui componență intrau toate comitetele de plasă şi celulele de partid de pe teritoriul administrativ al județului Satu Mare, pentru ca, din ianuarie 1947, Regionala P.C.R. să se desființeze, rămânând dor comitetele județene de partid.

După cum reiese din cifrele prezentate mai sus, se pare că Partidul Comunist a început să-şi creeze o oarecare bază, dar aceasta este mai mult insuficientă într-un județ în care majoritatea populației nutrea sentimente național-țărăniste şi în care administrația avea încă o tentă de opoziție. Această situație a determinat o implicare hotărâtă a forțelor politice de ambele părți, fapt observabil cu precădere în 1946.

După actul de la 9 martie 1945 începe şi în județul Satu Mare procesul epurărilor. În acest sens, la numai o lună după reintegrarea Ardealului de Nord, soseşte de la Bucureşti o telegramă către Prefectura Satu Mare, prin care se cere raportarea situației numerice a tuturor legionarilor din județ şi terminarea cât mai urgentă a operațiunii de triere pentru a se trimite tabelele definitive[9].

https://biblioteca-digitala.ro

Potrivit investigațiilor făcute, Poliția afirmă existența a 2.500 de fasciști, cercetările fiind în curs, din care 1.500 au dispărut. Arestați sunt 197 din care 57 au fost repuși în libertate[10]. Dar telegrama de la București este destul de confuză deoarece tratează problema epurării la modul general, lăsând la discreția Poliției delimitarea cuvântului "legionar". În acest proces, au fost confundați deseori cu vinovații propriu-ziși (care trebuiau să fie probabil fasciști maghiari, pentru că acest județ aparținuse Ungariei în momentul guvernării legionare din România) persoane nevinovate, ajungându-se la o confuzie mai mult sau mai puțin dorită[11]. Urmarea acestor epurări a fost descoperirea unor posturi de funcționari care au rămas vacante. Totuși, spre deosebire de alte zone, democratizarea aparatului de stat nu s-a făcut prin intervenția maselor, ci prin organele autorizate. Problema dificilă consta în găsirea de funcționari corespunzători ca și conduită politică, morală. Dar, datorită intervenției Partidului Comunist au fost lăsați în funcții un număr destul de mare de funcționari care au servit și în administrația de ocupație dar care, potrivit opticii comuniste, nu erau vinovați de acte potrivnice umanității, nu erau membri ai organizațiilor fasciste și, mai mult, ei au depus jurământ de loialitate față de noul regim![12]. Pentru exemplificare, vom relua două documente menționate și în capitolul anterior. Astfel, în iulie 1945, din 114 posturi de notari, 75 proveneau din vechea administrație maghiară, iar în serviciul Prefecturii județului, din 84 de salariați, 46 erau dintre cei "preluați de la administrația horthystă maghiară"[14].

Este cert că guvernul Petru Groza nu putea accepta o administrație în care F.N.D.-ul nu deținea încă puterea deplină. La exemplele de mai sus, adăugăm și declarația domnului Gavril Molnar, care susține că, începând cu 1 mai 1945, comuniștii au început să intervină și la nivelul superior al conducerii județului. Astfel, o mare parte din persoanele care au preluat conducerea în toamna anului 1944, s-au retras în cursul acestei luni. Au mai rămas prefectul Ștefan Anderco, secretarul Poliției, Erdöss, pentru puțin timp viceprimarul Șinca Teofil și Breter Peter Tiberiu, pentru ca, în cele din urmă, și aceștia să fie schimbați[15]. În calitate de subprefect a continuat să rămână Gheorghe Palcău, iar în cea de primar comunistul Ludovic Matolci.

Aceste schimbări survenite în plan politico-administrativ sunt foarte bine prezentate într-un raport al Prefecturii din 18 iulie 1945 privind situația județului, în care este criticată atitudinea F.N.D.-ului[16]:

"În majoritatea comunelor rurale din județ, o parte a populației s-a grupat în organizația Frontul Plugarilor, iar populația de la orașe în Partidul Comunist. Partidul Social Democrat, Sindicatele Unite, Uniunea Patrioților, Uniunea Evreiască, Uniunea Populară Maghiară, Uniunea Tineretului progresist și, o mică parte, în Frontul Plugarilor.

În comunele cu populație de altă naționalitate și cele de frontieră, o parte însemnată a populației s-a grupat U.P.M., iar o mică parte în Partidul Comunist. Toate sunt încadrate în F.N.D..

P.N.L. - Gheorghe Tătărescu - și P.N.Ț. - Alexandrescu, nu sunt organizate.

O mare parte a populației de la sate nu este încadrată în partidele componente ale F.N.D.-ului. Aceasta își vede de lucrurile sale gospodărești și de agricultură, privind cu pasivitate dezvoltarea lucrurilor, mai ales că, toate elementele șovine de ieri, grupate în organizațiile politice amintite ale F.N.D.-ului sub masca și asupiciile democrației, răspândesc diferite știri alarmante și, prin acțiunile lor, intitulate "democrate" fac anarhie și demagogie pentru a-și acoperi trecutul și deservi pe toate căile interesele lor șoviniste și pentru a pune stavilă raporturilor de colaborare dintre conaționalii acestui județ.

Cu toate că s-a constituit Consiliul Județean, conform ordinului M.A.I. nr. 111.741 din 15 iunie 1945, organizația F.N.D., în loc să se limiteze la rolul său prevăzut în ordinul citat, caută a se amesteca, pe toate căile, în toate lucrările de administrație, pentru a crea unora favoruri și avantaje care produc numai nemulțumiri, stingherind prin aceasta organizarea și funcționarea în bune condiții a aparatului administrativ.

Propunem să se intervină la domnul ministru al Afacerilor Interne pentru a se interzice organizațiilor județene ale F.N.D.-ului de a se amesteca în administrația propriu-zisă a județului, iar Consiliul Politic să se limiteze la atribuțiile fixate prin ordinul M.A.I. sus citat.

Propunem a se face o revizuire și epurare a tuturor organizțiilor F.N.D.-ului pentru a le curăți de toate elementele dubioase și șovine".

În continuare, documentul menționează o nemulțumire generală față de armistițiul cu

https://biblioteca-digitala.ro

U.R.S.S., iar vis-a-vis de presă se afirmă că există două ziare "Szabad Élet" (Viața liberă) şi "Brazda nouă" (Frontul Plugarilor), ceea ce face Prefectura să concluzioneze că "populația română din județ este complet lipsită de ziare locale, datorită rezistenței dârze din partea organizațiilor F.N.D.-ului care sunt în proporție de 90 % maghiari şi evrei".

Pentru evitarea unor situații conflictuale în mediul rural cauzate în principal de încordarea tensiunilor politice, începând cu luna iulie 1945, în județ se înființează gărzi de zi şi de noapte pentru pază: Halmeu, Gherța Mică, Medieşul Aurit etc.[17].

Un moment important în viața politică a județului l-a constituit vizita lui Pătrăşcanu la Satu Mare în vara anului 1945, cu prilejul încadrării organelor de justiție ale județului în sistemul juridic românesc. Ziarul de limba maghiară "Új élet" (Viața nouă) afirmă că L. Pătrăşcanu a acceptat în întregime propunerile F.N.D.-ului pentru numirea noilor funcționari ai justiției[18] şi mai adaugă un fragment din declarația acestuia făcută la Teatru, referitoare la populația maghiară: "dorim ca populația maghiară să se simtă în hotarele României democrate ca cetățeni cu drepturi depline, la fel ca populația românească"[19]. Însă ziarul menționat omite prima parte a declarației în care Pătrăşcanu se adresează maghiarilor pe un ton pe care aceştia nu-l mai auziseră din partea unui lider comunist, fapt ce a surprins plăcut populația românească. După cum afirmă domnul Gavril Molnar, Pătrăşcanu a declarat că: "aici este România şi aici nu există o altă autoritate decât cea română care s-a instalat". Domnia sa susține că, prin această declarație, Lucrețiu Pătrăşcanu a arătat o gândire românească ce i-a cam speriat pe unguri, pentru că aceştia începeau să se mişte cu anumite nuanțe naționaliste maghiare[20]. Acest fapt nu a mulțumit conducerea Partidului Comunist de la Bucureşti, mai ales că, în acele momente, situația era destul de tensionată, ca urmare a neânțelegerilor dintre rege şi guvernul Petru Groza.

O altă încercare din partea Partidului Comunist de a atrage populația în sprijinul ideilor pro-sovietice a constituit-o înființarea (sau mai bine zis impunerea) A.R.L.U.S.-ului. Acesta trebuie să fie organizat în toate localitățile din țară şi să cuprindă, bineânțeles, personalitățile de vârf din fiecare sat, comună, oraş. Dar, spre surprinderea Partidului Comunist, cetățenii județului Satu Mare au privit destul de rece această organizație, în multe locuri ei refuzând să participe[21]. În aceste condiții, s-au intensificat presiunile Bucureştiului, cerând Prefecturii să explice oamenilor importanța relațiilor româno-sovietice şi recunoştința care trebuie arătată poporului rus. Tratând poblema ca atare, prefectul trimite în tot județul adresa cu numărul 6.039 din 8 august 1945 referitoare la înființarea Societății A.R.L.U.S.. Un prim răspuns pozitiv soseşte din partea Primăriei Satu Mare, prin nota nr. 8.186 din 1 septembrie 1945[22], în care se comunică înființarea societății cu 400 de membrii, adăugându-se că s-au trimis adrese la toate plăşile prin care se cere o acțiune similară. La numai 10 zile, Pretura plăşii Satu Mare, condusă de Mihai Popp, anunță Prefectura că s-au înființat subfiliale în comunele Ambud, Boghiş, Bercu, Hrip, Culci, Sătmărel, Cărăşeu, Odoreu, în restul comunelor acțiunea fiind în curs de desfăşurare[23].

Acest proces cunoaşte o întorsătură începând cu a doua jumătate a lunii septembrie 1945, când se înregistrează refuzuri în lanț vis-a-vis de Societatea A.R.L.U.S.. Această acțiune trebuie corelată cu vasta campanie de înlocuire a persoanelor de conducere din localitățile județului, care se desfăşoară tot în această perioadă.

Astfel, la 17 septembrie, Pretura plăşii Ugocea anunță Prefectura că nu s-a înființat această societate din lipsa statutelor, care trebuiau trimise de dr. Şuta Ioan[24]; la 19 septembrie Pretura plăşii Baia Mare raportează neînființarea A.R.L.U.S.-ului în nici o comună din plasă pentru că intelectualii au refuzat să participe[25]; câteva zile mai târziu, la 26 septembrie, Pretura plăşii Oaş informează că cei invitați la şedința inaugurală nu s-au prezentat[26].

Desigur, reacția oficialităților nu a întârziat să apară. La 10 octombrie 1945, delegatul C.G.P.E.A. județul Satu Mare, locotenent-colonelul Suciu Victor, se adresează Prefecturii, fiind nemulțumit de cele întâmplate în județ în legătură cu Societatea A.R.L.U.S.[27]. Pentru a evita neînțelegerile, prefectul intervine din nou, iar la 20 octombrie, Pretura plăşii Şomcuta Mare, anunță că abia după a treia convocare s-a realizat constituirea A.R.L.U.S.-ului[28]. În cele din urmă, astfel de filiale au fost organizate în tot județul, Partidul Comunist reuşind să dea naştere unei noi

https://biblioteca-digitala.ro

marionete care să îl sprijine în lupta electorală, în ciuda opoziției survenite din partea localnicilor.

După cum am menționat, tot în perioada septembrie - octombrie au loc o serie de schimbări la nivel de primari, ajutori de primari, notari și funcționari la prefectură. O parte din persoane au fost numite atunci, iar altele au fost doar confirmate în funcțiile pe care le dețineau din 29 mai 1945, când a avut loc primul mare val de schimbări la nivel administrativ, după 9 martie 1945. Astfel, la 12 septembrie 1945, Fabian Mihai este numit primar în comuna Negrești în urma demisiei lui Pop Mihai, fostul primar[29], iar tot în aceeași zi, Talpoș Gheorghe este numit ajutor de primar în comuna sus-amintită[30]. Lista completă cu numele noilor primari este prezentată la sfârșitul lucrării (vezi anexa)[31]. Mai trebuie adăugat că toate numirile erau trimise la Inspectoratul General Administrativ, circa 3 Cluj.

În această perioadă se intensifică propaganda F.N.D.-ului în plasa și orașul Carei. La 12 septembrie 1945, ziarul "Democratul", organ de presă al Frontului Plugarilor din Carei, publică Manifestul F.N.D. cu ocazia aniversării a 6 luni de la instaurarea guvernului condus de Petru Groza, prin care îndemna populația să se opună "față de uneltirile reacțiunii interne și externe", altfel spus împotriva opoziției. Același ziar menționează într-un alt număr constituirea noului F.N.D. al plășii și orașului Carei[33], la 17 septembrie 1945.

La ședință participă și Chimineș Teodor, președintele Frontului Plugarilor din judeul Sălaj și Goldberg S., secretarul F.N.D. Sălaj. Delegații din plasă au fost întruniți sub președinția primarului orașului Carei, Toth Augustin. Potrivit sursei citate au fost aleși ca președinți ai F.N.D.-ului de plasă Vastag Gheorghe - șeful organizației Frontul Plugarilor din comuna Sanislău, și Jakobka Francisc - din comuna Urziceni; vicepreședinți, Tamaș Gavril - șeful Frontului Plugarilor din comuna Lucăceni și Iyés Antoniu - din comuna Petrești, iar ca secretari Deutsch Martin și Ritli Adalbert.

În ceea ce privește comitetul F.N.D. al orașului, acesta era condus de Gaborvig Ștefan - comunist, vicepreședinte Iosif Santoai - social-democrat, prim secretar Deutsch Martin - Uniunea Evreiască, secretar secund Alexandru G. Mărieș - social-democrat. Mai făceau parte Andrei Vasile - comunist, Nicoale Cadariu și Iosif Negreanu - Frontul Plugarilor, Laboy Zoltan și Losán Sándor - U.P.M., Pricop Iosif, Berky Alexandru și Pop Alexandru - Sindicatele Unite, Holtzer Akos - Uniunea Evreiască.

După cum se vede, cea mai mare parte din persoanele enumerate nu erau de origine română, iar Frontul Plugarilor deținea o oarecare superioritate numerică în comitetele de conducere ale F.N.D.-ului Carei.

Un moment important în această istorie locală îl reprezintă înlăturarea prefectului Ștefan Anderco din funcție, în asentimentul F.N.D.-ului. De altfel, Frontul Plugarilor, prin organul său de presă "Brazda nouă" salută noul prefect al județului Satu Mare în persoana dr. Radu Ioan[34], la 7 noiembrie 1945. Numirea s-a făcut printr-un ordin M.A.I. La ședință participă subprefectul Gheorghe Palcău, primarul Ludovic Matolci - comunist, Glück Andrei - Uniunea Evreiască, Șuta Vasile, Kohn Ștefan - comunist, Varga Iosif - Sindicatele Unite, Costin Ioan - Frontul Plugarilor[35]. După cum se poate observa, ședința a fost mai degrabă una a F.N.D.-ului și nicidecum o întrunire politică democratică, la care ar fi trebuit să participe și reprezentanții partidelor de opoziție într-un astfel de moment deosebit de important pentru conducerea județului, mai ales că fostul prefect era membru P N.Ț. În ceea ce privește apartenența politică a noului prefect Ioan Radu, acesta aparținea grupului liberal, condus de Gh. Tătărescu.

În fața metodelor de guvernare folosite de F.N.D., la 8 noiembrie 1945, în București are loc o puternică manifestație anticomunistă soldată cu 11 morți și mai mulți răniți, având un puternic ecou internațional. Deținând controlul asupra presei, F.N.D.-ul lansează o veritabilă campanie de dezinformare în teritoriu, acuzând opoziția ca fiind vinovată de urmările manifestației "fasciste" din 8 noiembrie, urmărind astfel derutarea opiniei publice. Imediat, în mai multe localități din țară, au fost organizate manifestații de acuzare împotriva liderilor opoziției, Iuliu Maniu și C.I.C. Brătianu. O astfel de mascaradă a avut loc și în municipiul Satu Mare la 12 noiembrie, fiind prezentată de ziarul "Brazda nouă" în articolul "Populația sătmăreană protestează împotriva criminalilor Maniu și Brătianu"[36]. Fiind recunoscut la 6 februarie 1946 de către SUA și Marea Britanie, guvernul Petru Groza a trecut imediat la aplicarea măsurilor menite a pune capăt oricărei opoziții față de

https://biblioteca-digitala.ro

comunizarea României.

După evenimentele din toamna anului 1945, acțiunile F.N.D.-ului se intensifică și în teritoriu. La 28 ianuarie 1946 este semnalată o puternică acțiune de purificare a aparatului de stat în plasa Supuru de Jos[37], condusă de Ioan Lutai, urmată la 9 februarie de o acțiune similară în plasa Halmeu, al cărei pretor era I. Rațiu[38].

La 29 ianuarie 1946, Comitetul raional P.C.R.. Satu Mare trimite o adresă prefectului prin care se insită fixarea în ordinea de zi a Consiliului Politic, următoarele chestiuni:

"1. În comuna Lazuri, delegații din P.C.R. și Frontul Plugarilor nu primesc invitare la ședințele Consiliului Politic.

2. Notarul din comuna Lazuri, Duhă Carol a fost suspendat din serviciu și a fost iar repus în funcția de notar. Pe ce bază?

3. În comuna Bercu Jandarmeria nu recunoaște Consiliul Politic.

4. Aproape în tot județul, jandarmeria ia amprente digitale și fotografii ale celor care aparțin Partidelor Politice Democrate

5. Bătaie în comuna Crasna - Terebești, unde unii locuitori au fost bătuți de un grup de oameni sub influența unor elemente reacționare"[39].

După cum reiese din documentul prezentat, Partidul Comunist este foarte nemulțumit de Jandarmerie care, condusă de locotenent Popa Constantin, a refuzat să facă jocul dorit de comuniști. Într-un buletin informativ eliberat de Legiunea de jandarmi Satu Mare se menționează că. "în noaptea de 30/31 ianuarie și 1 februarie 1946, tineretul român care simpatizează P.N.Ț. - I. Maniu, a făcut pe zidurile clădirilor din comuna Seini semnul Partidului și au scris "Trăiască Maniu!". În continuare, documentul prezintă intervenția rapidă a evreilor și a membrilor de partid comuniști, care au șters pereții, scriind "Trăiască Guvernul!", "Jos Maniu!". Urmarea a fost izbucnirea unor neînțelegeri încheiată cu o bătaie între cele două tabere de susținători. Cazul s-a cercetat de șeful postului de jandarmi Seini, iar actele au fost înaintate justiției cu raportul nr. 133/4 februarie 1946"[40]. Nu numai că a blocat acțiunile brutale ale Partidului Comunist, dar Jandarmeria a depistat și alte acțiuni compromițătoare în care erau implicate persoane de conducere ale F.N.D.-ului. Spre exemplificare, vom folosi două note informative emise de Legiunea de Jandarmi Sălaj.

Prin nota nr. 880 din 18 februarie 1946 se menționează: "suntem informați că domnul Inspector Crișan cu doi funcționari de la Ministerul de Finanțe, printre care unul din Garda Financiară, s-au prezentat la Moara Enghel din comuna Pir (azi județul Satu Mare - n.n.), unde i-au luat suma de 500.000 lei pentru a nu-l da în judecată și uleiul ce l-au găsit acolo, pe care l-ar fi vândut la Carei. Informație sigură"[41].

La 17 februarie, prin nota 844 se afirmă că "centrala U.P.M. din Cluj a dat ordin circular sediului din Carei, menționând că toți acei locuitori de origine etnică maghiară care, conform legii, pierd naționalitatea pentru că au dezertat în Ungaria până în anul 1940, să se prezinte la sediul U.P.M. Zalău, pentru ca aceasta să aranjeze obținerea unor certificate necesare pentru a dovedi că nu au fost dezertori și, în consecință, să obțină cătețenia română. Informație sigură"[42].

Asemenea acțiuni ilegale întâlnim și în cadrul sindicatelor. În acest sens, ziarul "Dreptatea", în articolul "Teroare în alegerile sindicale", menționează: "reprezentanții Partidului Comunist s-au impus prin teroare în funcțiile de conducere. Datorită acestor funcții, muncitorii sunt siliți să se comporte în conformitate cu ordinele ce li se impun cu forța și, în consecință, să lase unei minorități teroriste. mână liberă în acțiunile ce le întreprind. La unele manifestări de stradă organizate de Partidul Comunist au trebuit să participe absolut toți muncitorii sub amenințările de amendă, licențierea din serviciu, încarcerarea"[43].

În ceea ce privește activitatea Consiliului Politic Județean, în luna februarie acesta s-a întrunit în 4 ședințe: 6, 12, 19 și 26 februarie. Legat de competența Consiliului, un document de arhivă ne menționează: "Consiliul Politic Județean nu reprezintă decât partidele politice care fac parte din guvernul de largă concentrare democratică, nefiind constituit după criterii de naționalitate"[44]. Mai mult, prefectul cere ministerului să comunice dacă poate să funcționeze pe lângă Primăria municipiului Satu Mare un al doilea Consiliu Politic. Nu ne vom referi pe larg asupra acestor ședințe, însă vom menționa câteva puncte mai importante. La ședința din 6 februarie,

https://biblioteca-digitala.ro

Consiliul Politic a cerut epurarea funcționarilor din Satu Mare; la 12 februarie, schimbarea de primari și ajutori de primari din județ; la 19 februarie, verificarea fișelor de averi personale și s-a luat în discuție agitația populației din Botiz, pentru ca, în ultima ședință din februarie să se dezbată reclamația Partidului Comunist împotriva notarului și primarului din comuna Homorodul de Jos[45].

În ședința Consiliului Politic din 12 martie 1946, în centrul atenției a fost cererea P.N.Ț.-iuliu Maniu, organizația județului Satu Mare, pentru ținerea Congresului județean pe 23 martie[46]. În documentul citat nu este prezentată nici o hotărâre în legătură cu cererea P.N.Ț.-ului dar, din alte surse, reiese că aceasta a fost acceptată deoarece organele de presă ale P.N.Ț.-ului ("Dreptatea" și "Patria") menționează în paginile lor Congresul P.N.Ț. din județul Satu Mare, ținut la 23 martie 1947[47].

Încă înainte de Congres, ziarul "Patria" ne înfățișează o vie activitate a P.N.Ț.-ului în tot județul, în articolul "Activitatea P.N.Ț. la Satu Mare"[48]. Potrivit acestui articol "curentul pentru ideile și programul P.N.Ț.-ului este atât de puternic încât în cele mai multe localități rurale aproape unanimitatea locuitorilor se declară adepții săi. Aceeași situație este întâlnită și în rândul muncitorilor; într-o singură zi s-au înscris în partid 96 de ceferiști".

În acest context, s-a ținut, la 23 martie, Congresul P.N.Ț., lucrările fiind deschise la ora 10,30[48]. Aici trebuie făcută o precizare: conform declarației lui Valer Moș, P.N.Ț.-ul urma să-și țină Congresul în sala Teatrului, dar acest lucru nu s-a putut, deoarece sala era ocupată de evreii comuniști care celebrau așa numita "sărbătoare a șetrelor", specifică în cultul lor, astfel că țărăniștii au fost nevoiți să-și țină Congresul în curtea în care era sediul partidului, pe strada dr. Vasile Lucaciu 24 (fosta Republicii)[50].

Au fost de față conducătorii organizației, în frunte cu dr. Titu Demian, Ștefan Anderco, Alexandru Miclea, V. Marcu, Ioan Doboș, protopop, I. Dragomir, Șinca Teofil, Atanasie Demian, Gavril Molnar etc. Persoanele din conducere au fost în unanimitate realese în funcțiile deținute de la ultimul Congres (3 mai 1936)[51]. Dar în timpul Congresului, "participanții au fost vizitați de către șeful Securității Weiss V., împreună cu o ceată de muncitori aduși, care blocau intrarea, alături de comisarul Milea de la Poliție, și oameni ai Securității, așa-zișii comuniști din "ilegalitate", cu scopul de a intimida participanții la Congres"[52]. Asemenea acțiuni de intimidare s-au petrecut pe tot parcursul perioadei de pregătire a alegerilor, ceea ce a generat o stare de spirit destul de încordată în rândurile populației.

Între timp, F.N.D.-ul își continua activitatea propagandistică. Adunări și ședințe ale organizației Frontul Plugarilor sunt menționate în aproape tot județul: în februarie are loc ședința Frontului Plugarilor în plasa Oaș, la care participă și președintele organizației județene, Nistor Aurel[53]; la 3 februarie este semnalată Adunarea Frontului Plugarilor în Halmeu[54]; la 17 martie se desfășoară Adunarea organizației amintite din comuna Copalnic-Mănăștiur[55] etc, Acestea sunt concretizate la 12 mai 1946, când are loc Congresul județean al Frontului Plugarilor din județul Satu Mare, la care participă și ministrul R. Zaroni[56].

În ceea ce privește activitatea Frontului Plugarilor în plasa Carei, este subliniată vizita lui Petru Groza la Zalău în 5 mai, cu ocazia Congresului județean, la care a participat și o delegație din Carei, în frunte cu noul primar - Nicolae Cadariu[57], pentru ca la 2 iunie să se desfășoare Congresul de plasă al Frontului Plugarilor la Carei[58].

Din păcate, pentru bunul mers al vieții politice, acțiunile propagandistice ale F.N.D.-ului erau dublate de altfel de acțiuni mai puțin civilizate, specifice Securității și Poliției comuniste, precum și bandelor organizate, cu scopul de a întimida și teroriza populația pașnică. Un astfel de moment s-a petrecut cu ocazia zilei de 1 mai 1946, fiind prezentat pe larg în ziarul "Dreptatea" în articolul "Fenediștii din Satu Mare au trecut la acțiune contra tineretului"[59]. "Un fapt care iese din comun a fost înregistrat în localitate, în după-masa zilei de 1 Mai, căruia i-au căzut victime câțiva profesori și profesoare de la liceele românești "Mihai Eminesccu" și "Liceul Industrial de fete" și un mare număr de elevi ai acestor licee, fiind plecați în excursie și neparticipând la manifestațiile pentru Ziua Muncii. Circa 60 de săteni din comuna Dara, membri ai partidelor din F.N.D., întorcându-se de la manifestația desfășurată în Satu Mare, s-au întâlnit cu excursioniștii; au năvălit

https://biblioteca-digitala.ro

asupra lor pe motiv că n-au participat la manifestație". Spre edificarea cititorilor, articolul cuprinde şi adresa oficială a Spitalului de Stat din Satu Mare.

În urma acestui măcel cauzat de cuțitele şi ciomegele agresorilor, P.N.Ț. Satu Mare trimite un protest guvernului, dar fără nici un efect, pentru că nu s-a făcut nici o anchetă, nu a fost nimeni pedepsit ba, mai mult, s-a încercat negarea acestor fapte"[60].

În acest context politic este începută oficial campania electorală pentru alegerile parlamentare din 1946.

Din inițiativa P.C.R.., la 17 mai a luat ființă Blocul Partidelor Democratice care cuprindea: P.C.R., P.S.D., P.N.L. - Gh. Tătărescu, P.N.Ț. - A. Alexandrescu, Frontul Plugarilor, Partidul Național-Popular (P.N.P.)[61]. Pentru a lovi încă o dată în opoziție, guvernul a promulgat, la 15 iulie 1946, Legea electorală. Nu ne vom opri asupra acestei legi, ea fiind prezentată pe larg în mai multe cărți din literatura de specialitate, precum şi în presa vremii. Menționăm doar că aceasta a influențat puternic sistemul parlamentar românesc de după 1946.

Imediat după promulgarea noii Legi electorale, Partidul Comunist a desfăşurat o campanie electorală într-un adevărat stil american, pentru a avea un alibi întemeiat în fundamentarea celui mai mare fals comis în istoria României până la acea dată[62].

Dar, să urmărim în continuare desfăşurarea campaniei electorale în teritoriul județului Satu Mare. Înainte însă trebuie făcută o precizare în legătură cu presa vremii din județ, care ne ajută să observăm de la început un mare handicap pentru partidele de opoziție. Pentru acea perioadă, presa reprezenta cel mai important mijloc de propagandă electorală. Din păcate, de acest factor beneficia doar B.P.D.-ul şi U.P.M.-ul (care sprijinea tot guvernul Petru Groza), în timp ce opoziția nu beneficia de nici un organ de presă. Iată titlurile ziarelor: "Brazda nouă", "Buciumul", "Colț de țară", "Dreptatea plugarilor", "Plugarii", "Democratul", "Sătmarul", "Új élet" (Viața nouă), "Szabad élet" (Viața liberă), "Fáklya" (Flacăra), "Előre" (Înainte).

Astfel, la 15 iulie 1946, este începută campania electorală şi în județul Satu Mare, după cum ne informează presa locală[63]. Tot din presă ne parvin şi alte informații legate de modul în care B.P.D.-ul şi-a organizat şi desfăşurat campania electorală, pe care le vom prezenta în paginile următoare.

Introducând în Legea electorală amendamentul referitor la dreptul de vot acordat femeilor, comuniştii sperau că acestea să fie de partea lor. În acest sens, ei au organizat Asociația Femeilor Antifasciste, condusă în Satu Mare de o oarecare Drăghici, Federația Femeilor Democrate, secția feminină a A.R.L.U.S.-ului etc.

Prima ieşire electorală în județ a B.P.D.-ului este datată la 14 iulie când, beneficiind de 7 camioane, acesta vizitează toate regiunile județului[64], pentru ca la 31 iulie, Partidul Comunist să organizeze prima adunare populară la care participă şi Andrei Pătraşcu, membru în C.C. al P.C.R.[65].

La 24 iulie se constituie Comitetul Electoral al plăşii Carei, al cărui preşedinte este Măriej G. Alexandru, liderul P.S.D., iar secretari generali sunt Leucea Leon - social-democrat şi Tivadar Ioan - comunist. La propgandă sunt numiți N. Cadariu - primarul Careiului şi preşedintele Frontului Plugarilor, alături de Ritli Adalbert - secretar general al P.C.R. Carei[66].

Pentru a sublinia încă o dată superioritatea netă a B.P.D.-ului la capitolul resurse materiale şi de propagandă, vom expune un document de arhivă deosebit de relevant, care conține regulamentul pentru funcționare Comitetului Central Electoral şi al secțiilor sale:

"Se constituie Comitetul Central Electoral pentru realizarea Comandamentului Unic pe întreaga perioadă a alegerilor, compus din reprezentanții celor şase partide care alcătuiesc B.P.D.-ul, precum şi câte un reprezentant al Confederației Generale a Muncii şi o reprezentantă a Federației Democrate a Femeilor Române. Comitetul Central Electoral cuprinde următoarele şase secțiuni: Electorală, Propagandă, Administrativă, Economică, Financiară şi Transporturi. Secțiunea Propagandă şi Presă este însărcinată cu alegerea şi sistematizarea informațiilor, cu organizarea propagandei pe baza platformei-program a B.P.D.-ului şi cu combaterea propagandei adversarilor, organizarea întrunirilor, difuzarea poziției B.P.D.-ului în diferite chestiuni cu toate mijloacele de propagandă ca: manifeste, broşuri, afişaj, placarde, decorări, radio, cinematograf"[67].

Din acest document mai reiese că întreg parcul de maşini din județ era sub controlul B.P.D.-ului.

https://biblioteca-digitala.ro

Astfel de comitete s-au înființat în toate plășile județului. Spre exemplificare, prezentăm un document din pretura Supuru de Jos, cu numărul 81/1946: "înaintați imediat un tabel al Comitetului Electoral de plasă al B.P.D.-ului cu denumirea sectoarelor administrative, transporturi, financiare, economic, propagandă și electoral, încadrând numele fiecărui responsabil și supleant"[68].

La sfârșitul lunii iulie se desfășoară Congresul P.N.P. Satu Mare, cu participarea ministrului Vlădescu Răcoasă, care face o declarație destul de derutantă pentru populație: "să nu-și închipuie unele populații conlocuitoare că prin agitațiile lor vor schimba granițele actuale"[69]. Asupra acestui partid, trebuie făcută o scurtă paranteză. Gavril Molnar face o referire destul de interesantă față de P.N.P., afirmând că acest partid, prin liderii săi - Parhon, Sadoveanu etc., și prin tenta ușor naționalistă a programului său a derutat foarte mult electoratul care nu a bănuit că în spatele partidului se afla, de fapt, Partidul Comunist. P.N.P.-ul a reușit chiar să atragă de partea sa câteva personalități din Satu Mare, printre care și Mihai Șuta, directorul ziarului "Sătmarul", viitorul prefect. În oarecare măsură, situația este valabilă și pentru Frontul Plugarilor pentru că, în mare parte, țăranii nu au făcut legătura între Petru Groza și Partidul Comunist, ei știindu-l pe acesta ca un mare bogătaș din Ardeal[70].

Un alt moment important în viața politică a județului îl reprezintă desfășurarea la Satu Mare a Congresului P.N.L. - Gh. Tătărescu, la începutul lunii august, invitat fiind Gh. Vântu, ministru subsecretar de stat. Filiala P.N.L. - Gh. Tătărescu, condusă de prefectul județului, dr. I. Radu, organizează în fața Prefecturii un miting la care iau cuvântul Gh. Vântu, I. Radu și Pop Mihai, secretarul general al organizației, aceștia susținând bineânțeles poziția B.P.D.-ului[71].

Blocul stângist urmărea, pe lângă acțiunile de intimidare a opoziției și susținătorilor săi întreprinse de Securitate, și discreditarea acestora prin tot felul de articole calomnioase ca, de exemplu, cazul profesorului universitar preot Pașca Ioan, din comuna Buteasa, membru P.N.Ț., care este acuzat de împușcarea țăranului Ilea Vasile, pe motiv că profesorul nu era de acord cu reforma agrară comunistă[72]; sau cazul preotului Pop Vasile din Odoreu, tot membru P.N.Ț. Acesta este acuzat că l-ar fi scos din biserică pe un oarecare credincios Drăghici Petru, motiv pentru care presa locală, subjugată F.N.D.-ului, afirmă: "maniștii și-au pierdut capul pentru că, în urma faptelor ticăloase, s-au izolat de poporul pe care nu-l mai poate înșela!"[73]. Dar, cu toate acestea, majoritatea populației nu a putut fi derutată, ea continuând să susțină P.N.Ț.-ul, partid majoritar în acest județ, după cum afirmă contemporanii perioadei[74]. Din păcate, informațiile privind campania electorală desfășurată de opoziție sunt destul de reduse, ele provenind doar din mărturiile câtorva participanți. Știm însă că opoziția, în comparație cu B.P.D.-ul, beneficia de resurse materiale mult mai scăzute, fără acces la presa locală și alte mijloace de propagandă, ceea ce făcea dificilă desfășurarea unei adevărate campanii electorale. Nu trebuie uitat faptul că pregătirile pentru alegeri se desfășurau într-o țară cu mari dificultăți economico-sociale, ceea ce, indirect, avantaja partidele de opoziție. Astfel de greutăți au scos muncitorii din Satu Mare în stradă, cerând prefectului asigurarea hranei, interzicerea trimiterii de cereale în alte zone ale țării și desființarea cartelelor, în fața cărora prefectul s-a limitat doar la promisiuni[75]. Se pare că această agitație a provocat schimbarea prefectului Ioan Radu, acesta fiind înlocuit la numai câteva zile de Șuta Mihai, liderul P.N.P. Satu Mare[76].

Sărbătorirea a doi ani de la 23 august 1944 constituie un bun prilej pentru acțiunile de propagandă; la Satu Mare este organizată o adunare care, potrivit monografiei orașului Satu Mare, a cuprins peste 12.000 de oameni[77]. Nu știm în ce măsură cifra este adevărată sau fabricată în laboratoarele de propagandă comunistă, pentru că martorii vremii neagă această cifră; mai mult, susțin ideea că, în general, participanții la adunările comuniste erau aduși de la fabricile orașului, chiar dacă acest lucru era împotriva voinței lor[78]. Tot la această dată este semnalată în oraș prezența lui Leontin Sălăghi, membru C.C. al P.C.R.., care a ținut un discurs electoral muncitorilor ceferiști din localitate[79]. La 7 septembrie, acesta declară presei că "nici nu se poate închipui că muncitorii și plugarii care, în trecut, au fost atât de oprimați, să conlucreze cu opoziția reacționară. Țara noastră numai sub acest regim democrat va putea propăși spre libertate, fericire și binele

https://biblioteca-digitala.ro

tuturor"[80]. Nu ştim ce însemna libertatea, fericirea şi binele tuturor în concepţia acestui activist, dar suntem convinşi că, în prima parte a declaraţiei, s-a înşelat destul de tare!

Un alt moment important în desfăşurarea campaniei electorale l-a prezentat vizita primului ministru Petru Groza în Satu Mare şi Carei, care a fost exploatată la maximum de B.P.D., fiindu-i rezervată acestuia o primire fastuoasă. Petru Groza soseşte la Satu Mare în dimineaţa zilei de 13 octombrie 1946, fiind însoţit şi de Teohari Georgescu, ministru de interne, în cinstea cărora este organizată o defilare.

După protocolul de rigoare, Petru Groza se adresează locuitorilor printr-o cuvântare presărată cu promisiuni şi minciuni tipic comuniste, pentru ca la sfârşit să înmâneze personal primele titluri de proprietate ţăranilor împroprietăriţi prin reforma agrară din 23 martie 1945[81]. Acest fapt subliniază, încă o dată (dacă mai era nevoie), caracterul propagandist al reformei agrare, acordarea titlurilor de proprietate fiind prelungită în mod voit până înaintea alegerilor din 19 noiembrie 1946.

După încheierea vizitei la Satu Mare, primul ministru se deplasează la Carei (14 octombrie) unde, potrivit ziarului "Democratul" - organ de presă al Frontului Plugarilor, a fost aclamat de peste 45.000 de persoane[82]. Nu ştim exact ce populaţie avea Careiul în acea perioadă, dar având în vedere că la alegeri au participat doar 8.400 cetăţeni, suntem convinşi că cifra mai sus menţionată este mai mult decât exagerată.

În data de 15 octombrie 1946, Monitorul Oficial publică Decretul Regal cu nr. 3033/1946 asupra convocării Corpului Electoral şi ordonanţa nr. 1039502 a Ministerului Justiţiei, care numeşte pe dr. Mădărescu Ioan - Primpreşedinte al Tribunalului Bihor, ca preşedinte al Biroului Electoral a judeţului Satu Mare, iar pe dr. Ungur Alexandru - Prim-procuror în Satu Mare, ca vicepreşedinte al acestui birou. Ordonanţa dispune formarea imediată a Biroului Electoral.

Tot la 15 octombrie au fost depuse şi listele cu candidaţii B.P.D.-ului şi U.P.M.-ului (vezi anexa)[83].

Cât priveşte listele cu candidaţii opoziţiei, presa locală îl menţionează doar pe primul candidat, în persoana preşedintelui P.N.Ţ. - Titu Demian, într-un articol dizgraţios la adresa acestuia[84]. Potrivit afirmaţiilor lui Ion Puşcaşu, a doua persoană pe lista P.N.Ţ. Satu Mare era Vasile Netea[85].

După publicarea listelor electorle, campania intră în faza finală. În acest sens, Alexandru Sencovici, al doilea pe lista B.P.D.-ului, se deplasează la Satu Mare, iar la 27 octombrie este organizat un miting electoral al evreimii din Satu Mare. Pe lângă Borghida Iosif, preşedintele Comitetului Evreiesc, la această manifestaţie ia cuvântul şi A. Sencovici[86], fiind încă o dovadă a acordului secret încheiat între Uniunea Evreilor din România şi guvernul Groza, în urma căruia comunitatea evreiască a decis să sprijine guvernul în alegeri, ceea ce însemna circa 2% din votul total[87].

În ceea ce priveşte primul candidat pe lista B.P.D.-ului, Gh. Tătărescu, acesta soseşte la Satu Mare în 10 noiembrie, însoţit de ministrul de finanţe Al. Alexandrini[88], iar tot în aceeaşi zi este publicat în presă Apelul organizaţiei din Satu Mare a P.S.D.-ului, adresat muncitorilor sătmăreni pentru a vota candidaţii B.P.D.-ului[89].

Profitând de deruta din rândurile unora şi de neştiinţa altora, presa prezintă modul în care trebuie să se desfăşoare alegerile: "după prezentarea certificatului de alegător la locul de votare, alegătorul va primi un buletin de vot şi ştampila şi va trece în cabina de votare, aplicând ştampila care poartă menţiunea "votat" înăuntrul patrulaterului care cuprinde lista nr. 1 cu semnul "Soarele", având grijă ca ştampila să nu atingă marginile buletinului de vot, pentru a nu-l anula (...)". "Votaţi, deci, numai "Soarele!"[90]. În această situaţie, nouă nu ne mai rămâne decât să adăugăm că, dacă ştampila nu este aplicată pe "Soare", votul este incorect în viziunea comunistă!

Pentru a sublinia încă o dată amploarea deosebită, fanatică a campaniei electorale desfăşurate de B.P.D. la nivelul întregii ţări, vom prezenta câteva date oferite de un raport al secţiei de propagandă al comitetului central executiv al B.P.D.-ului, publicat de V. Frunză[91]. Din acest raport rezultă că, la data de 5 octombrie, erau pregătiţi, în şcoli speciale ale P.C.R.-ului, un

https://biblioteca-digitala.ro

număr de 200.000 de electori. Aceştia au intrat în secţiile de votare, preluând conducerea alegerilor, perfect instruiţi asupra a ceea ce aveau de făcut. Celelalte activităţi electorale ale P.C.R.-ului au constat în pregătirea în aceleaşi şcoli de cadre a 6.000 de propagandişti speciali; au fost difuzate 4.189.000 de exemplare de diferite broşuri. Au mai fost răspândite şi lipite pretutindeni 6.673.000 de afişe, diagrame, lozinci, 2.725.000 de pancarde colorate, 28.000.000 de fluturaşi, 8.600.000 de caricaturi. La acestea se adaugă manifestările la care participau 800 de echipe de teatru, 397 de echipe artistice, 779 de coruri, 253 de fanfare. 45 de orchestre, 160 de echipe de dans, 47 de caravane cinematografice etc.

Situaţia era cu totul inversă pentru opoziţie care, deşi beneficia de resurse mult mai reduse, era tot timpul împiedicată să-şi desfăşoare campania electorală datorită intervenţiei autorităţilor de stat. Valer Moş susţinea că "pe tot parcursul pregătirii alegerilor, Securitatea şi Poliţia din Satu Mare au recurs la tot felul de metode de intimidare şi ameninţare, liderii partidelor istorice fiind puşi sub urmărire. Cei care erau propuşi pe listele de candidaţi erau ameninţaţi, listele s-au depus greu, oamenilor le era frică, deoarece Weiss, şeful Securităţii, obţinuse de la procuratură mandate în alb şi cum i se dăduse mână liberă, a început să urmărească şi să aresteze, fără vreo vină anume, pe cine voia el. Dar toate acestea n-au ţinut, deoarece majoritatea populaţiei era naţional-ţărănistă. Alegerile s-au organizat şi desfăşurat sub directa conducere a prefectului de atunci, Şuta Mihai, care era fiul preşedintelui P.N.L. - aripa Brătianu. La început, naţional-ţărăniştii s-au aliat cu liberalii şi au depus listă comună. Prin indiscreţia tânărului Şuta Vasile de la liberali, organele de securitate au aflat cine sunt persoanele de la naţional-ţărănişti care candidează, urmând urmărirea şi persecutarea lor. Cu toate acestea rezultatul alegerilor a fost în favoarea ţărăniştilor"[92].

În ceea ce priveşte activitatea organizatorică sau "partea tehnică" în pregătirea alegerilor, astfel de date sunt oferite de fondul Prefecturii din Arhivele Statului Satu Mare. La 2 octombrie 1946 prefectul judeţului răspunde la ordinul M.A.I. nr. 18.714 din 23 septembrie 1946 trimiţându-i "tabloul cu împărţirea administrativă a judeţului în comune urbane şi rurale cu satele lor şi tabloul cu împărţirea administrativă a comunelor pe plăşi"[93]. Biroul Electoral Judeţean a stabilit 88 de circumscripţii electorale în judeţ, dintre care 10 în municipiul Satu Mare, la care se adaugă 7 circumscripţii militare[94]. Cele 10 secţii de votare din municipiul Satu Mare sunt prezentate în anexele lucrării (vezi anexa)[95]. Suma totală trimisă de M.A.I. judeţului pentru organizarea alegerilor se ridică la 536.084.000 lei[96]. Tot în capitolul pregătirea alegerilor intră şi trimiterea de către preturi a listelor electorale pe localităţi şi cu numărul de alegători, către Prefectura judeţului ca răspuns la ordinul 7.023/1946. Spre exemplificare oferim tabelul trimis de pretura plăşii Someş cu numărul 109/11 septembrie 1946, având semnătura primpretorului acesteia Mihai Pop: Agriş - 525 alegători, Bercu - 1.094, Dara - 673, Botiz - 1.586, Dorolţ - 835, Lazuri - 1.063, Livada - 2.480, Micula - 1.016, Odoreu - 1.836, Peleş - 543, Dumbrava - 510, fiind în total 12.161 de alegători în această plasă[97].

În ceea ce priveşte plăşile Carei şi Tăşnad, informaţiile sunt mai numeroase în legătură cu secţiile de votare, numărul alegătorilor, preşedinţii secţiilor etc., graţie unor documente furnizate de domnul Dumitru Păcuraru din arhiva sa personală (vezi anexa)[98].

În contextul prezentat, la 19 noiembrie 1946, au avut loc alegerile în vederea constituirii Parlamentului, un moment deosebit de important în istoria zbuciumată a acestor ani de după război. De această dată se legau speranţele opoziţiei şi ale întregii ţări, dornică să vadă în România un for legislativ cu adevărat proporţional din punct de vedere politic. Din păcate, speranţele mulţimiii au fost spulberate de falsul şi minciuna comuniştilor care, au modificat rezultatele şi au ars buletinele de vot, nemailăsând nici o dovadă opoziţiei care revendica succesul scrutinului, punând România şi lumea întreagă în faţa unei victorii zdrobitoare a B.P.D.-ului. Acest moment a fost un subiect "tabu" pentru istoriografia comunistă, nefiind scris nimic despre cel mai mare fals electoral petrecut vreodată în România, ci numai cuvinte de laudă pentru "Stalin şi poporul rus", pentru Partidul Comunist şi alte forţe "democrate", datorită cărora în România s-a uitat înţelesul cuvântului "libertate" timp de peste 40 de ani.

Rezultatele date publicităţii la acea vreme prezintă pentru judeţul Satu Mare următoarea situaţie: 162.609 cetăţeni cu drept de vot, din care 147.380 au votat în felul următor: B.P.D. -

https://biblioteca-digitala.ro

92.118, P.N.Ţ. I. Maniu - 24.023, U.P.M. - 23.181, dr. Lupu - 2.122, independenţi - 967, anulate - 4.556. Din aceste cifre au rezultat cinci locuri în Parlament pentru B.P.D., unul pentru P.N.Ţ. şi unul pentru U.P.M.[99]. Pentru Sălaj (din care făceau parte Careiul şi Tăşnadul), sunt prezentate următoarele cifre: 178319 votanţi, B.P.D.-ul obţinând 14773 voturi, P.N.Ţ. I. Maniu - 15605, dr. Lupu - 372, U.P.M. - 44169[100]. Această situaţie a consternat întreaga populaţie; Iuliu Maniu a declarat că P.N.Ţ.-ul "a câştigat considerabile majorităţi în alegeri şi a biruit în mod strălucit". Pe această bază, "P.N.Ţ.-ul reclamă puterea în numele popularităţii covârşitoare pe care a dovedit-o în numele opiniei publice româneşti care i-a acordat încrederea sa"[101].

Aparatul de stat şi-a adus contribuţia lui la victoria listelor guvernamentale. Comparativ cu alegerile parlamentare desfăşurate în perioada interbelică, incidentele şi abuzurile din ziua desfăşurării alegerilor au fost mai puţine, astfel încât se pare că principala cale de deturnare a voturilor cetăţenilor a fost înregistrarea rezultatelor de către comisia electorală şi comunicarea lor.

Chiar dacă sursele oficiale care să demonstreze victoria opoziţiei au fost în mare parte distruse, totuşi mărturiile unor participanţi la alegeri pot oferi o imagine mult mai apropiată de adevăr decât cea comunistă. În acest sens vom cita trei declaraţii deosebit de elocvente în ceea ce priveşte rezultatul alegerilor şi felul cum au fost măsluite.

Din afirmaţiile lui Valer Moş reiese că "Doroş Liviu, fiind şef de secţie de votare (nu se spune circa de votare - n.n.), a dus la secţia lui la Prefectură 3000 de voturi în favoarea P.N.Ţ.-ului şi numai 3 voturi în favoarea B.P.D.-ului, dar la Prefectură s-a falsificat procesul verbal şi rezultatul a apărut exact invers. Aşa s-a procedat cam peste tot; unde nu se putea falsifica la urne, se falsifica procesul verbal de la Prefectură. Aşa au ieşit învingători comuniştii. Cum au reuşit comuniştii să-l convingă pe prefect să măsluiască alegerile? Simplu! Aceştia i-au propus că, dacă vor câştiga alegerile, va primi din partea partidului un post de profesor universitar la Cluj"[102].

Ion Puşcaşu, membru P.N.Ţ., observator din partea partidului la Mireşu Mare, afirmă că fusese atenţionat asupra unor posibile intenţii de fals din partea comuniştilor, motiv pentru care conducerea P.N.Ţ.-ului i-a cerut să verifice urnele de vot. Astfel, la ora 6 dimineaţa, Ion Puşcaşu, împreună cu G. Balchiş (P.N.Ţ.) cer să asiste la desigilarea urnelor, dar sunt excluşi din sală pentru a nu fi de faţă la această operaţiune. La intrare, ei răstoarnă urna în care au fost introduse deja voturi favorabile B.P.D.-ului. Buletinele ieşite în momentul scuturării urnei nu au mai fost reintroduse, dar reprezentanţii B.P.D.-ului au refuzat să scoată celelalte buletine rămase în urnă, motiv pentru care Ion Puşcaşu a întocmit o contestaţie împreună cu colegul său, pe care au depus-o la Biroul Electoral. Această contestaţie a fost pretextul arestării sale în 1947. Cu toate acestea, P.N.Ţ.-ul a obţinut majoritatea, fiind urmat de U.P.M. la o distanţă considerabilă de B.P.D. Domnia sa mai menţionează că, după numărarea voturilor, s-a încheiat procesul verbal, iar la scrutin au venit câteva persoane de la Securitate ca să ridice urnele, pentru ca, după două zile, să se afle falsul făcut de comunişti[103].

Ultima relatare aparţine domnului Gavril Molnar. Acesta fusese delegat din partea P.N.Ţ.-ului la circumscripţia din Cărăşeu. În dimineaţa zilei de 19 noiembrie, toate ieşirile din oraş au fost blocate de către Poliţie, fiindu-i interzis să se deplaseze la Cărăşeu, în ciuda delegaţiei pe care o avea asupra sa. În aceste condiţii, Gavril Molnar a trecut Someşul cu o barcă pe la Mărtineşti, ajungând la Cărăşeu între orele 10-11, timp în care reprezentanţii B.P.D.-ului au fost lipsiţi de orice supraveghere. Pentru mai multă siguranţă, aceştia au apelat la o altă manevră înşelătoare; la ora 2, Gavril Molnar a fost chemat la masă de către preotul din sat, Fernea, pe care îl cunoştea foarte bine. Refuzul primului şi insistenţele preotului (care a fost trimis de comunişti), au durat doar 12 minute, timp în care au fost schimbate toate voturile din urnă, deoarece între orele 10-14 s-au prezentat destul de mulţi cetăţeni la vot. Urmarea a fost, desigur, o majoritate confortabilă a B.P.D.-ului, dar domnul Molnar susţine că P.N.Ţ.-ul a obţinut o majoritate de 80-82 % în judeţul Satu Mare[104].

După cum reiese din aceste exemple, falsificarea nu s-a făcut după o înscenare anume ci în funcţie de condiţiile existente, iar dacă nu se reuşea la urne, atunci se rezolva definitiv la numărare, adeverindu-se astfel spusele lui Stalin că nu contează care pe cine votează, ci doar cine numără voturile[105].

Pentru Carei şi Tăşnad beneficiem totuşi de cifrele reale ale scrutinului, însă aceste zone,

https://biblioteca-digitala.ro

în special plasa Carei, sunt locuite în majoritate de unguri, ceea ce face destul de grea tragerea unor concluzii. Tabelele cu localitățile, numărul alegătorilor şi procentajul acordat sunt prezentate în anexele lucrării (vezi anexa)[106]. După cum reiese din aceste tabele, în plasa Tăşnad se poate observa o victorie clară a opoziției, dar situația nu mai este valabilă şi pentru plasa Carei, deoarece în această zonă U.P.M.-ul este majoritar, fiind urmat de opoziție şi de B.P.D. Din păcate, aceste cifre lipsesc pentru alte părți, dar coroborate cu declarațiile unor oameni demni de toată încrederea, putem trage concluzia că, într-adevăr, P.N.Ț.-ul a câştigt alegerile cu o majoritate confortabilă, chiar dacă nu a întrunit 80 sau 83 % din numărul voturilor. Această situație este valabilă şi pentru alte părți din țară, național-țărăniştii având poate chiar mai multe procente în zone cu o populație covârşitor românească. Pornind de la această realitate, la 30 noiembrie 1946, Comitetul Central Executiv al P.N.Ț.-ului cerea "imediata anulare a acestor alegeri şi convocarea urgentă a corpului electoral pentru noi alegeri"[107]. Opoziția protestează, cerând sprijin guvernelor SUA şi Marii Britanii, dar acestea refuză, astfel că singura şansă pentru opoziție rămânea doar aceea ca regele Mihai să nu deschidă Parlamentul.

Rămas singur, prizonierul sovieticilor, fără sprijinul aliaților, regele României deschide Parlamentul comunist în speranța că va reuşi să redreseze situația. Din păcate, singura realizare a fost doar o prelungire a monarhiei pentru încă un an. La 1 decembrie 1946, întreaga presă semnala momentul deschiderii noului Parlament, considerat de presa comunistă drept un "adevărat Parlament al țării şi al poporului"[108], ceea ce însemna recunoaşterea acestui mare fals electoral sau, altfel spus, legitimarea regimului comunist.

Partidul Comunist s-ar fi putut disculpa în fața istoriei dacă într-adevăr ar fi avut majoritatea de partea coaliției sale, aşa cum a pretins, prin păstrarea buletinelor de vot. O dispoziție venită "de sus" confirmă falsul chiar prin acțiunea autorilor lui, pentru eternitate: buletinele au fost arse în toată țara. Distrugerea lor prezintă însă şi un revers: P.C.R.-ul nu mai avea dovada "câştigării" alegerilor, pe care ar fi urmat să o prezinte la o eventuală nerecunoaştere a lor, dacă puterile occidentale, cărora se adresase opoziția, ar fi avut dorința şi fermitatea de a contesta în vederea anulării lor[109].

Cât priveşte urmările acestor alegeri, ele sunt cunoscute. Concret, pe plan local s-au luat măsuri împotriva celor care "au manifestat contra guvernului înainte, în timpul şi după alegeri"[110]. Această afirmație este susținută şi de un document care cuprinde 15 personalități publice, acuzate în acest sens (vezi anexa)[111]. În încheiere mai putem adăuga faptul că, după ce au câştigat alegerile prin falsuri şi minciuni, cu ajutorul sovieticilor, comuniştii au trecut în Satu Mare, prin grija lui Weiss şi a acoliților săi la arestări şi hărțuiri ale liderilor opoziției, dedându-se la adevărate orori, care au continuat mai bine de 40 de ani, în gulagurile de pe teritoriul țării.

Note

1. **România. Viața politică în documente. 1945**. Arhivele Statului din România, Bucureşti, 1994, doc. nr. 40.
2. **Ibidem**, doc. nr. 33.
3. Ion Corneanu, **Organizația județeană Satu Mare a P.C.R. (1944 - 1946),** în "Satu Mare. Studii şi comunicări", 1981-1982, nr. 5-6.
4. Arhiva Comitetului județean P.C.R.. Maramureş, fond 1, dos. nr. 14/1945, f. 15.
5. Ion Corneanu, **op. cit.**, p. 440 - 441.
6. **Ibidem**.
7. **Ibidem,** p. 446-447.
8. **Ibidem.**
9. Arhivele Statului Satu Mare, fond Prefectura județului Satu Mare, dos. nr. 5/1945, f. 27.
10. **Ibidem**, f. 24.
11. **Ibidem**, f. 26.
12. **Idem**, dos. nr. 20/1945, f. 62.
13. **Idem**, dos. nr.54/1945, f. 33.
14. **Ibidem**.
15. Gavril Molnar - mărturie orală.

https://biblioteca-digitala.ro

16. Arhivele Statului Satu Mare, fond Prefectura județului Satu Mare, dos. nr. 34/1945, f. 5, 6, 7.
17. **Idem**, dos. nr. 78/1945, f. 4, 26, 83.
18. "Új élet" (Viața nouă), 11 iunie 1945.
19. **Ibidem.**
20. Gavril Molnar - mărturie orală.
21. Arhivele Statului Satu Mare, fond Prefectura județului Satu Mare, vezi pe larg dosarul nr. 57/1945.
22. **Ibidem**, f. 29.
23. **Ibidem**, f. 35.
24. **Ibidem**, f. 36.
25. **Ibidem**, f. 37.
26. **Ibidem**, f. 39.
27. **Ibidem**, f. 40.
28. **Ibidem**, f. 41.
29. **Idem**, dos. nr. 36/1945, f. 19.
30. **Ibidem**, f. 20.
31. **Ibidem**, vezi pe larg dosarul nr. 36/1945.
32. "Democratul" (Carei), 12 septembrie 1945.
33. Idem, nr. 11/2 octombrie 1945.
34. "Brazda nouă", anul I, nr. 36.
35. Ibidem.
36. **Ibidem**, nr. 37.
37. Arhivele Statului Satu Mare, fond Pretura Plăşii Supuru de Jos, dos. nr. 6/1946, f. 1-2.
38. **Idem**, fond Pretura plăşii Halmeu, dos. nr. 1/1946, f. 1, 2, 3.
39. **Idem**, fond Prefectura județului Satu Mare, dos. nr. 23/1946, f. 14.
40. **Idem**, dos. nr. 78/1946, f. 7.
41. Dumitru Păcuraru - arhiva personală.
42. **Ibidem**.
43. "Dreptatea", nr. 5/9 februarie 1946.
44. Arhivele Statului Satu Mare, fond Prefectura județului Satu Mare, dos. nr. 78/1946, f. 12.
45. **Ibidem**, f. 12, 13, 14.
46. **Ibidem**, f. 39.
47. "Patria" (Cluj), nr. 36; "Dreptatea", nr. 59/13 aprilie 1946.
48. "Patria", nr. 13.
49. "Dreptatea", nr. 59.
50. "Solstițiul", nr. 68.
51. "Dreptatea", nr. 59.
52. "Solstițiul", nr. 68.
53. "Brazdă nouă", anul II, nr. 7.
54. **Ibidem**, nr. 10.
55. **Ibidem**, nr.11.
56. **Ibidem**, nr. 16.
57. "Democratul", anul II, nr. 37.
58. **Ibidem**, nr. 41.
59. "Dreptatea", nr. 79.
60. **Ibidem**, nr. 86.
61. Ioan Scurtu, **Istoria Partidului Național-țărănesc**, Ed. Enciclopedică, Bucureşti, 1994, p. 442.
62. Victor Frunză, **Istoria stalinismului în România**, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1990, p. 155.
63. "Democratul", nr. 45.
64. "Sătmarul", anul I, nr. 3.
65. **Ibidem**, nr. 13.
66. "Democratul", nr. 47.
67. Arhivele Statului Satu Mare, fond Prefectura județului Satu Mare, dos. nr. 109/1946, f. 9-10.
68. Idem, fond Pretura plăşii Supuru de Jos, dos. nr. 10/1946, f. 1-2.
69. "Sătmarul", nr. 14.

https://biblioteca-digitala.ro

70. Gavril Molnar - mărturie orală.
71. "Sătmarul", nr. 20.
72. **Ibidem**, nr. 21.
73. **Ibidem**, nr.23.
74. Ion Puşcaşu - mărturie orală; Gavril Molnar - mărturie orală; Valer Moş - în "Solstiţiul", nr. 68.
75. "Sătmarul", nr. 24.
76. Ibidem, nr. 26.
77. Vasile Savinescu, Doru Radosav, **Satu Mare. Monografie,** Ed. Sport-Turism, Bucureşti, 1980, p. 60.
78. Gavril Molnar - mărturie orală.
79. "Sătmarul", nr.34.
80. **Ibidem**, nr. 48.
81. **Ibidem**, nr. 60.
82. "Democratul", nr. 58.
83. "Sătmarul", nr. 80.
84. **Ibidem**, nr. 91, 98.
85. Ion Puşcaşu - mărturie orală.
86. "Sătmarul", nr. 90.
87. Nicolae Baciu, **Agonia României**, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1990, cap. 23, p. 242-244.
88. "Sătmarul", nr. 99.
89. "Elöre" (Înainte), 10 noiembrie 1946.
90. "Sătmarul", nr.101.
91. Victor Frunză - **op. cit.**, p. 289 - 290.
92. "Solstiţiul", nr. 68.
93. Arhivele Statului Satu Mare, fond Prefectura judeţului Satu Mare, dos. nr. 8/1946, f. 114.
94. "Sătmarul", nr. 92.
95. **Ibidem**, nr. 102.
96. Arhivele Statului Satu Mare, fond Prefectura judeţului Satu Mare, dos. nr. 8/1946, f. 161.
97. **Idem**, dos. nr. 109/1946, f. 17.
98. Dumitru Păcurar - arhiva personală.
99. "Sătmarul", nr. 108.
100. "Democratul", nr. 63.
101. Ioan Scurtu, **op. cit.**, p. 447.
102. "Solstiţiul", nr. 68.
103. I. Puşcaşu - mărturie orală.
104. Gavril Molnar - mărturie orală.
105. Iosif Constantin Drăgan, **Istoria românilor**, Ed. Europa Nova, Bucureşti, 1994, p. 272.
106. Dumitru Păcuraru - arhiva personală.
107. I. Scurtu - **op. cit.**, p. 448.
108. "Sătmarul", nr. 115.
109. Victor Frunză, **op. cit.**, p. 291.
110. Dumitru Păcuraru - arhiva personală.
111. **Ibidem**.

https://biblioteca-digitala.ro

ANEXE

BULETIN DE VOT: 1) .B.P.D., 2) .U.P.M., 3) P.N.Ț.

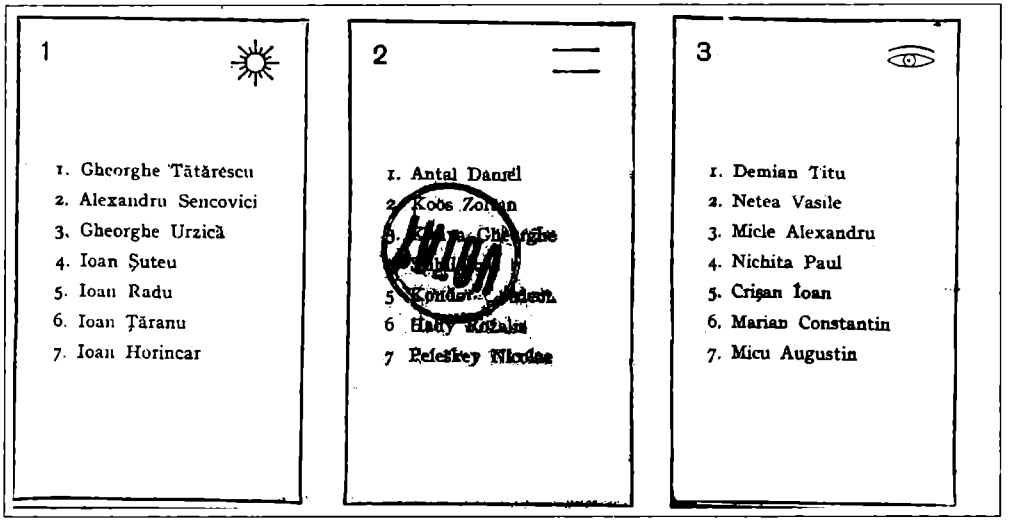

1

1. Gheorghe Tătărescu
2. Alexandru Sencovici
3. Gheorghe Urzică
4. Ioan Șuteu
5. Ioan Radu
6. Ioan Țăranu
7. Ioan Horincar

2

1. Antal Daniel
2. Kobs Zoltan
3. [illegible]
4. [illegible]
5. [illegible]
6. Hady [illegible]
7. Peleskey Nicolae

3

1. Demian Titu
2. Netea Vasile
3. Micle Alexandru
4. Nichita Paul
5. Crișan Ioan
6. Marian Constantin
7. Micu Augustin

Tabel cu numele câtorva primari, numiți sau confimați în perioada septembrie - noiembrie 1945

Data	Numele	Funcția	Localitatea
12.09.1945	Fabian Mihai	primar	Negrești
12.09.1945	Talpoș Gheorghe	aj. primar	Negrești
28.09.1945	Csucs Iosif	primar	Lazuri
28.09.1945	Maxim Alexandru	primar	Doba
28.09.1945	Hebe Ioan	primar	Lipău
28.09.1945	Nichita Gh.	primar	Cărășeu
28.09.1945	Spătaru Ioan	primar	Amați
28.09.1945	Karoly Mihai	primar	Ambud
29.09.1945	Pavel Ioan	primar	Sătmărel
29.09.1945	Mare Alexandru	primar	Boghiș
29.09.1945	Chirilă N.	primar	Vetiș
10.10.1945	Chiș Ioan	primar	Halmeu
10.10.1945	Mîndruț Grigore	primar	Batarci
10.10.1945	Simon Gavrilă	primar	Porumbești
10.10.1945	Francsiki Coloman	primar	Dabolț
10.10.1945	Polgar Eugen	primar	Băbești
10.10.1945	Glodan Tudor	primar	Tarna Mare
10.10.1945	Lucuț Bota	primar	Turț
12.10.1945	Augustin Rat	primar	Remetea
16.10.1945	Lochli Ștefan	primar	Ardud
1.11.1945	Pietraru Ioan	primar	Odoreu
26.11.1945	Izvoran Ioan	primar	Medieșu Aurit

https://biblioteca-digitala.ro

Listele cu candidații B.P.D.-ului şi U.P.M.-ului Satu Mare

I. Lista candidaților B.P.D.-ului:
1. Gheorghe Tătărescu - vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri, preşedintele P.N.L. - Gh. Tătărescu
2. Alexandru Sencovici - secretarul general al Sindicatelor Unite
3. Gheorghe Urzică - tipograf Cluj (P.S.D.)
4. Gheorghe Şuteu - vicepreşedintele Frontului Plugarilor
5. Radu Ioan - notar public (P.N.L. Gh. Tătărescu)
6. Țăranu Ioan - agricultor, Boineşti, plasa Oaş (Frontul Plugarilor)
7. Horincar Ioan - Baia Mare (P.S.D.)

II. Lista candidaților U.P.M.-ului:
1. Antal Daniel - vicepreşedinte U.P.M.
2. Koos Zoltan - inspector şcolar
3. Kánya Gheorghe - agricultor, Potău
4. Stibli Iosif - lăcătuş, Baia Mare
5. Kondor Ghedeon - tăbăcar, Satu Mare
6. Hadi Rozalia - învățătoare, Satu Mare
7. Peleskey Nicolae - Satu Mare.

Secțiile de votare din municipiul Satu Mare:
1. Secția de votare nr. I - Fabrica "Willinger"
2. Secția de votare nr. II - Fabrica "Prinz"
3. Secția de votare nr. III - Şcoala Primară nr. 3
4. Secția de votare nr. IV - Inspecția C.F.R.
5. Secția de votare nr. V - Liceul Reformat
6. Secția de votare nr. VI - Casa de cultură "Farkas"
7. Secția de votare nr. VII - Fabrica "Unio"
8. Secția de votare nr. VIII - Primăria Viile Satu Mare
9. Secția de votare nr. IX - Cercul Tineretului Comunist
10. Secția de votare nr. X - Şcoala primară nr. 1.

Tabel cu secțiile de votare, comunele care compun secțiile, nr. alegătorilor şi preşedinții secțiilor de votare

Plasa Carei

Localitatea pentru secția de votare	Componența	Numărul alegătorilor	Preşedinții secțiilor de votare
Carei	Carei I secția I	3.000	dr. Paşca Eugen notar public Carei
Carei	Carei secția II	3.000	Ritli Adalbert profesor Carei
Carei	Carei secția III	2.889	dr. Gherman Ioan inspector administrativ Carei
Foieni	Foieni, Berea, Ciumeşti, Marna Nouă	2.745	Banyai Francisc inspector şcolar Zalău
Lucăceni	Lucăceni, Berveni, Cămin	2.535	Cioclu Vasile prim grefier la Tribunalul Zalău
Moftinul Mare	Moftinul Mare, Domăneşti, Poprica, Ghilvaci	1.937	dr. Petrenciu Victor - directorul oficiului economic Zalău
Moftinul Mic	Moftinul Mic, Căpleni	2.313	dr. Paul Groza medic veterinar Carei
Sanislău	Sanislău, Horea ,Petreşti	2.941	Bologa Patriciu şef serviciu Zalău
Tiream	Tiream, Ghenci, Sînmiclăuş, Istrău, Vezendiu	2.905	Culceanu Victor directorul camerei Agricole Zalău

https://biblioteca-digitala.ro

Plasa Tăşnad

Localitatea pentru secţia de votare	Componenţa	Numărul alegătorilor	Preşedinţii secţiilor de votare
Tăşnad	Tăşnad, secţia I Blaja, Ghileşti ,Tăşnadul Nou	3.000	dr. Mustea Alexandru, pretor principal Tăşnad
Tăşnad	Tăşnad, secţia II Moara Banfi, Santău Săuca, Silvaş	3.000	Ciobotar Ioan învăţător director Tăşnad
Cehăluţ	Cehăluţ, Cean, Cehal, Orbău	2.384	Ghiţu Ioan preot Blaja
Mecenţiu	Mecenţiu, Gănaş, Cig, Ghirolt, Hotoan, Răduleşti, Eriu, Sîncrai, Satu-Mic	2.734	Săucan Ioan învăţător director Satu Mic
Chegea	Chegea, Săcăşeni, Sărăuad, Raţiu	2.436	Matei Nicolae inginer agricol Zalău
Păgaia	Păgaia, Boianul, Mare Păţal, Păţăluşa, Reghea	2.417	Bâcoi Ioan, şef grefier al judeţului Zalău

Plasa Tăşnad

Nr. crt.	Comune	Nr. alegători	Bloc	U.P.M.	Opoziţia
1.	Boianul Mare	869	40	5	55
2.	Păgaia	241	60	5	35
3.	Cheghea	141	80	0	20
4.	Căuaş	658	20	15	68
5.	Girolt	353	5	-	95
6.	Mecenţiu	356	10	30	60
7.	Cehăluţi	605	5	90	5
8.	Cehal	715	40	-	60
9.	Cean	320	10	30	60
10.	Orbău	350	10	-	90
11.	Eriu-Sâncrai	577	20	50	30
12.	Cig	434	10	-	90
13.	Satul Mic	281	10	-	90
14.	Păţal	760	10	90	-
15.	Păţăluşa	402	25	50	25
16.	Pir	1276	5	70	25
17.	Sărvăzel	249	5	-	95
18.	Santău	1412	20	30	50
19.	Chereuşa	430	15	70	15
20.	Hotoan	437	5	10	85
21.	Sudurău	302	20	30	50
22.	Săcăşeni	1053	20	60	20
23.	Chegea	579	20	-	80
24.	Sărăuad	852	30	45	25
25.	Săuca	402	30	3	67
26.	Becheni	580	10	90	-
27.	Silvaş	229	30	-	70
28.	Tăşnad	3334	15	70	15

https://biblioteca-digitala.ro

Plasa Carei

Nr. crt.	Comune	Nr. alegători	Bloc	U.P.M.	Opoziția
1.	Berveni	1533	20	80	-
2.	Lucăceni	391	75	-	25
3.	Foeni	781	5	95	-
4.	Ghenci	869	10	80	10
5.	Cămin	611	5	95	-
6.	Căpleni	1173	6	94	-
7.	Ciumești	937	10	70	20
8.	Berea	267	2	98	-
9.	Marna Nouă	117	100	-	-
10.	Moftinul Mare	853	28	70	2
11	Ghilvaci	320	10	75	15
12.	Moftinul Mic	1138	20	20	60
13.	Domănești	762	60	20	20
14.	Petrești	558	22	75	3
15.	Resighea	400	60	-	40
16.	Sanislău	2172	35	50	15
17.	Horea	211	60	-	40
18.	Sânmiclăuș	486	50	5	45
19.	Istrău	172	50	5	45
20.	Tiream	1090	30	65	5
21.	Urziceni	889	25	70	5
22.	Vezendiu	535	10	-	90
23.	Portița	299	20	-	80
24.	CAREI	8401	20	70	10

Tabel nominal de notari, pretori, primari, funcționari din județ și comune care au manifestat cc guvernului înainte, în timpul și după alegeri

Numele	Funcția	Localitatea
Cosma Gheorghe	primar	Pișcolt
Vătai Alexandru	notar	Pișcolt
Filip Ioan	primar	Căuaș
Dr. Oros Sever	notar public	Tășnad
Mureșan Nicolae	funcționar	Săcășeni
Zaharie Gheorghe	primar	Chegea
Sabău Nicolae	primar	Sărăuad
Roșu Dumitru	notar	Supuru de Sus
Onac Dumitru	notar	Santău
Filip Gavril	controlor fiscal	Tășnad
Vereș Augustin	subnotar	Tășnad
Bichiș Gheorghe	notar	Căuaș
Talpoș Gheorghe	subnotar	Săcășeni
Hago Francisc	notar	Căpleni
Tiliciu Aurel	factor P.T.T.	Carei

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

ALEGERILE PARLAMENTARE DIN NOIEMBRIE 1946 ÎN SĂLAJ. PREGĂTIRE, DESFĂŞURARE, REZULTATE

Cornel Grad, Doru E. Goron

Acum exact 50 de ani, în România sub paravanul unui bloc al "partidelor democratice" (din care făceau parte Partidul Comunist Român, Partidul Social-Democrat, Frontul Plugarilor, Partidul Naţional Popular, Partidul Naţional Liberal - Tătărescu, Partidul Naţional Ţărănesc - Alexandrescu) şi în strânsă legătură cu Uniunea Populară Maghiară, comuniştii reuşeau să câştige, pe cale aparent legală, alegerile din noiembrie 1946 - ultimele alegeri libere şi primele de tip comunist din România ante-decembrie. Apoi, în mai puţin de un an, adeversarii - partidele istorice, Partidul Naţional Ţărănesc - Maniu şi Partidul Naţional Liberal - Brătianu -, vor fi scoase forţat de pe scena politică prin interzicerea activităţii şi întemniţarea liderilor şi membrilor marcanţi. Aceeaşi soartă o vor avea şi tovarăşii vremelnici de drum (P.N.L.-Tătărescu, P.N.Ţ. - Alexandrescu, P.S.D. - Titel Petrescu), de care P.C.R. se va descotorosi fără remuşcări, după ce i-a utilizat ca elemente de decor democratic în faţa opiniei publice interne şi internaţionale.

În urma acestui eveniment electoral (adevărat certificat de naştere a structurilor comuniste de putere), până în 1989 comuniştii vor fi stăpânii absoluţi în România, iar prin reflexele totalitare moştenite de actualele structuri, îşi continuă încă activitatea distructivă, sub masca unor grupări fals democratice, intitulate pompos "revoluţionare", "republicane", "monarhiste", "socialiste", "muncitoreşti" etc. perpetuând starea de confuzie şi derută.

În Sălaj, considerat judeţ manist, victoria prin fraudă a B.P.D. a fost "desăvârşită": toate cele nouă locuri fiind ocupate de lista "Soarele" (B.P.D.) - 7 locuri şi U.P.M. - 2 locuri.

*

Pregătirea alegerilor parlamentare din noiembrie a început încă din februarie 1946, când secţiile administrative ale comitetelor regionale P.C.R. au primit instrucţiuni de uz strict intern pentru asigurarea condiţiilor tehnice perfecte de desfăşurare a acestei operaţiuni politice: "Alegerile au importanţă extrem de mare pentru partidul nostu, pentru întregul popor român. Viitorul ţării, independenţa ei, libertatea ei, democratizarea şi fericirea ei depinde de rezultatul alegerilor, iar rezultatele alegerilor depind, la rândul lor, de pregătirea politică şi tehnică. Alegerile bine pregătite din punct de vedere tehnic înseamnă uşurarea enormă a muncii politice şi asigurarea ei în condiţiuni tehnice perfecte"[1].

Şi în domeniul muncii de propagandă s-au operat modificări în sensul transformării şcolilor de cadre în şcoli "de îndrumători cu program" de 6 lecţii, ajustat în consecinţă[2].

Procesul lotului Antonescu a constituit un bun prilej pentru a exarceba propaganda comunistă contra "reacţiunii fasciste, maniste, antisovietice" etc. - de fapt, contra partidelor fanion ale democraţiei (P.N.Ţ. - Maniu, P.N.L. - Brătianu) -, dându-se indicaţii să se organizeze mitinguri care "să trezească ura neîmpăcată a publicului împotriva acestor criminali, astfel ca să nu mai aibă nimeni milă de ei"[3].

La 17 iunie, în localul Prefecturii judeţului Sălaj, sub preşedinţia prefectului Eugen Chişiu, s-a constituit Comitetul Electoral judeţean Sălaj al B.P.D., în următoarea componenţă: Paul Dimitriu

https://biblioteca-digitala.ro

(P.N.L. - Tătărescu) - preşedinte, Gheorghe Sabău - (P.C.R.) - secretar general, iar Gheorghe Goron (P.N.L. - Tătărescu) Ioan Tătaru şi Teodor Chemiveş (Frontul Plugarilor), Gheorghe Vaida şi Iancu Avram (Partidul Social-Democrat), Ştefan Coller (Partidul Comunist Român), Ioan Opriş şi Grigore Jecan (Partidul Naţional Popular), Remulus Mureşan şi Iuliu Tămaş (Partidul Naţional Ţărănesc - Alexandrescu), Constantin Chereches şi Alexandru Tuzes (Sindicatele Unite), Galia Omotescu şi Florica Chemiveş (Federaţia Democrată a Femeilor Române) - membri, având şase subsecţii (administrativă, transporturi, electorală, economică, propagandă, financiară), o Comisie de presă (Vasile Fărcaş - P.S.D. şi Gheorghe Perneşiu - P.C.R.) şi un birou de informaţii şi reclamaţii.

În prima şedinţă a Biroului Electoral Judeţean B.P.D. Sălaj s-au pus la punct strategia de acţiune şi listele cu oamenii desemnaţi pentru propagandă în localităţile judeţului. Gheorghe Sabău, secretarul general al B.E.J. al B.P.D. Sălaj şi reprezentant al P.C.R., a opinat de la bun început că "toate partidele democrate trebuie să ducă lupta în comun pentru reuşita alegerilor şi că membrii trebuie să fie disciplinaţi, să execute întocmai toate ordinele şi dispoziţiunile primite". Paul Dimitriu, reprezentantul P.N.L.-Tătărescu şi, totodată, preşedintele B.E.J. al B.P.D. Sălaj a afirmat cu inconştienţă şi cinism: "... a fost necesară şi constituirea unui birou electoral judeţean, în cadrele căruia toate partidele, în deplină armonie şi frăţietate să ducă lupta până la victoia definitivă (subl. ns.). Lupta va fi grea, deoarece duşmanii lucrează prin propagandă meschină, compromiţătoare şi reacţionară, dar punându-se în faţa opiniei publice munca realizată de Guvernul Groza, care a făcut o muncă de convingere şi exclusiv înspre binele poporului, victoria va fi de partea noastră. Judeţul Sălaj fiind un judeţ greu, în care maniştii lucrează, prin lupta noastră de convingere a maselor vom (i)eşi triumfători salvând onoarea judeţului"[4].

Peste circa o lună, la 27 iulie, a avut loc şedinţa extraordinară a Comitetului Judeţean al B.P.D. Sălaj (biroul s-a transformat în comitet), convocată ca urmare a vizitei în judeţ a doi delegaţi ai Comitetului Electoral Central al B.P.D. - N. Pătraşcu şi Miron Mechiu. Încă de la deschiderea şedinţei, prefectul afirmă sentenţios: "Judeţul nostru trebuie să fie primul pe ţară în campania electorală, pentru care suntem vizitaţi des de prietenii delegaţi". Într-un stil care friza demagogia şi agresivitatea contra "istoricilor", delegatul C.C.E. al B.P.D., comunistul N. Pătraşcu, a prezentat obiectivele campaniei electorale desfăşurate de B.P.D.: "Scopul principal pe care-l urmăreşte este chemarea la viaţa politică a maselor. Numai rezultatul acesteia trebuie să fie numărătoarea voturilor (...) Însăşi realizarea platformei program este ideea pentru şi prin popor (...) Întâia oară în istoria politică a României toate partidele absolut s-au unit într-un bloc prezentându-se în faţa poporului cu o singură listă pentru apărarea intereselor ţării. Ruptura aripei drepte ale lui Maniu şi Brătianu duce treptat la terorism. Opoziţie de fapt nu există, pentru că s-au unit toate partidele din ţară cu excepţia acestei rupturi amintite. Problema Ardealului de Nord, unde ruptura naţional-ţărănistă-manistă a reuşit ca până în prezent să-şi menţină în anumite straturi sociale influenţa sa, trebuie explicat populaţiei şi în special populaţiei româneşti că este vorba de o cursă grosolană care se întinde poporului român pe baza suferinţelor de 4 ani (...). Populaţia românească (3/4 din România) s-a pronunţat pentru democraţie şi hotărât pentru un guvern democratic şi deci trebuie arătat populaţiei româneşti din Ardeal că ar merge contra populaţiei româneşti, care este majoritate, astfel că ar face un corp străin dacă ar merge în alegeri fără noi"[5].

Detalii utile privind activitatea C.E.J. Sălaj, a comitetelor electorale de plăşi şi, mai ales, despre cooperarea dintre forţele politice din cadrul B.P.D. oferă rapoartele şi procesele verbale ale C.E.J. şi ale subcomisiilor sale de lucru din 5 şi 30 august[6], 13 septembrie[7] şi 8 octombrie[8].

Nemulţumirile latente faţă de partenerii de coaliţie au izbucnit la suprafaţă în şedinţa extraordinară a C.E.J. Sălaj când s-au discutat listele de candidaţi impuse de C.E.J. şi care - după opinia cvasiunanimă - nu reflectă, cu excepţia primelor două locuri (Petru Mironescu - Mura - P.S.D. şi Leontin Sălăjan - P.C.R.), reala contribuţie la campania electorală. Cel mai violent contestat a fost Emil Lobonţiu (P.N.L. - Tătărescu), fost parlamentar şi prefect de Sălaj, plasat pe poziţia a treia. La fel au fost contestaţi Francisc Bruder (P.S.D.) şi Grigore Popescu (P.N.L. - Tătărescu), ca fiind străini de judeţ, necunoscuţi şi fără activitate.

N. Pătraşcu (P.C.R.), reprezentantul C.E.C. pentru Ardeal a replicat că locurile partidelor nu sunt discutabile, fiind definitivate de C.E.J. în urma unor îndelungate negocieri. Singura operaţiune posibilă este schimbarea persoanelor de către fiecare partid în parte[9]. Ca urmare a intervenţiilor, s-a modificat lista prin înlocuirea lui Emil Lobonţiu şi Ioan Puşcaş (P.N.L. - Tătărescu)

https://biblioteca-digitala.ro

cu Paul Dimitriu şi Ioan Puşcaş[10].

Dificultăţile cauzate de arbitrajul întocmirii listei şi opoziţia făţişă a electoratului sălăjean faţă de B.P.D. sunt ilustrate în două documente. În primul document (procesul verbal din 22 octombrie 1946 al C.E.J. Sălaj al B.P.D.), Ioan Opriş, preşedintele secţiei de propagndă "cu durere constată că rezultatele nu sunt cele aşteptate, fapt care se datoreşte în primul rând lipsei mijloacelor de transport, iar în al doilea rând faptului că judeţul Sălaj este judeţul de origine a lui Maniu şi populaţia păstrează încă o ideologie faţă de acest om, putând foarte cu greu fi convinsă de a se încadra în noua orânduire socială şi politică"[11].

În raportul pe luna octombrie al organizaţiei judeţene Sălaj a P.C.R. (31 octombrie 1946), secretarul politic Gheorghe Sabău semnala: "Partidele legale lucrează în cadrele B.P.D.-ului potrivit instrucţiunilor de la C.C. Electoral Bucureşti, iar partidele istorice nu se manifestă prin adunări decât prin acţiuni duse de la om prin cadrele vechi de ale lor, prin funcţionari şi militari deblocaţi, precum şi prin tineretul şcolar secundar şi universitar"[12]. Din raportul lui Gheorghe Sabău rezultă că organizaţia judeţeană P.C.R. avea vreo 7.529 membri (2.284 români, 4.668 unguri, 275 evrei etc.) şi că s-au desfăşurat mai multe adunări electorale, la care au participat mii de simpatizanţi (cifrele sunt, evident, umflate), astfel: Valea lui Mihai (30.000), Carei (25.000), Cehu Silvaniei (5.000), Şimleu Silvaniei (3.000), Crasna (2.500), Jibou (3.500), Zalău (3.000) etc. La punctul 13 al raportului său, şansele electorale sunt evalute astfel: 45-50 % - B.P.D., 35 % - "istoricii", iar la ultimul punct (20) se menţionează: "În judeţul nostru cazuri de demisionare din partidele istorice nu sunt. Rezistenţa partidului manist în acest judeţ se menţine prin nepoţii săi, cari în majoritatea cazurilor sunt preoţi".

Asemenea raportări fanteziste privind raportul de forţe nu erau crezute nici măcar de autorii lor şi, în consecinţă, s-au mai luat măsuri pentru a "confirma" previziunile la urne. Mijloacele au fost diverse şi după "câştigarea" alegerilor au fost detaliate cu sentimentul datoriei împlinite: măsluirea voturilor, prin introducerea de voturi în prealabil, aproape la toate secţiile de votare, cu ajutorul magistraţilor, armatei şi jandarmeriei care aveau sarcini să supravegheze şi să garanteze libera şi normala desfăşurare a votului. În acest sens, sunt rapoartele de la secţiile de votare din Zalău, Tăşnad, Carei etc., unde raportul a fost inversat de la 70-80 % pentru "Ochiul" - P.N.T. (Maniu) la 70 % pentru "Soarele"[13].

Aşa cum se menţionează în contestaţia introdusă, la 18 noiembrie 1996, de Corneliu Coposu, Zaharia Boilă şi Iuliu Coroianu, în numele listei nr. 3 "Ociul"[14] deficienţele uşor constatabile de instanţă au început de la întocmirea registrelor electorale, distribuirea certificatelor de alegător, organizarea şi funcţionarea birourilor electorale şi secţiilor de votare, care ar fi putut uşor fi remediate dacă s-ar fi respectat cu adevărat legea. Nu s-a întreprins însă nimic pentru a preveni şi stopa uriaşa fraudă electorală. Dimpotrivă, cvasimajoritatea preşedinţilor secţiilor de votare, grefierii şi organele de ordine au fost printre cei mai zeloşi executanţi ai ordinelor B.P.D., după cum menţionează aproape toate rapoartele organizaţiilor locale de partid.

Acolo unde trimişii P.C.R. n-au fost suficient de "activi", rezultatele reale ("corectate" ulterior) au fost dezastruoase. Astfel, la Păţel - raportau delegaţii P.C.R., Ioan Huluban şi Forrai Ambrozie - "fiind de faţă" delegaţii "Ochiului", Nicolae Dunca, Vasile Săucan şi Vasile Gyulai - subprimar din Boianu Mare: "dl. Preşedinte a început numărarea voturilor în prezenţa tuturor. După ce am terminat cu numărarea voturilor am ajuns la rezultate triste: lista nr. 1/352, Lista nr. 2/771, Lista nr. 3/767, Lista nr. 4/113..."[15].

Toate contestaţiile înaintate comisiei judeţene, şi prin procesul verbal din 21 noiembrie al Tribunalului Sălaj, au fost respinse, comunicându-se rezultatul alegerilor: numărul voturilor exprimate - 182.072, din care lista nr. 1 (B.P.D. ("Soarele") - 115.083; Lista nr. 2 Uniunea Populară Maghiară - 44.086; lista nr. 3 ("Ochiul") - 15.508; lista nr. 4 (P.T.D. - Lupu) - 3.762; voturi nule - 36.400. Au fost declaraţi aleşi 7 reprezentanţi ai B.P.D. (Petru Mironecu Mura - P.S.D., Leontin Silaghi-Sălăjan - P.C.R., Paul Dimitriu - P.N.L.-Tătărescu, Francisc Bruder - P.S.D., Ioan Gheţie - P.N.Ţ. - Alexandrescu, Teodor Chimiveş - Frontul Plugarilor şi Ioan Puşcaş - P.N.L. şi 2 reprezentanţi al Uniunii Populare Maghiare - Köteles Ştefan şi Solymos Ivan[16].

Procentajul electoral obţinut de B.P.D., datorită unei uriaşe fraude[17], a depăşit şi cele mai optimiste previziuni ale P.C.R. (se sconta pe câştigarea a 4-5 locuri), obligând C.E.J. Sălaj să rediscute ultimele locuri câştigătoare. Astfel, Leontin Silaghi-Sălăjan - P.C.R., a observat că P.N.L. a obţinut în acest judeţ două mandate, deşi raportul adus (sic!) de acest partid nu este cel mai mare şi nici cel mai rodnic, contestând că al doilea deputat din acest partid nu numai că este străin

https://biblioteca-digitala.ro

de județul Sălaj, dar este o persoană fără nici o activitate politică şi care mai ales în acest județ nici cel puțin nu s-a prezentat, pentru care motiv propune a se face intervenție ca Ioan Puşcaş să fie înlocuit cu Veronica Tugae, candidată pe locul 8 din partea P.F.P., evidențiind cu acestă ocazie meritele acestei candidate "care a organizat în mai multe județe din țară femei şi în special femeile plugărițe, fapt care ar face cinste județului Sălaj să aibă posibilitatea să trimită în parlamentul țării o deputată plugăriță"[18].

La 24 noiembrie, Comitetul județean Sălaj al P.C.R., prin prefectul Miron Mechiu, înaintează un raport detaliat privind activitatea desfăşurată de acesta în perioada 20 octombrie - 24 noiembrie 1946, cu accent pe organizarea şi rezultatul alegerilor din 19 noiembrie, inclusiv a relațiilor între fomațiunile componente ale B.P.D..

Ca sarcini de viitor, după această "victorie" zdrobitoare a P.C.R. şi a coaliților săi, raportul consemna: "1. Exploatarea succesului, pe baza consternărilor şi experienței câştigate; 2. Înlăturarea tuturor slăbiciunilor constatate. Am organizat astfel adunări de lămurire şi exploatare a succesului în toate centrele de plasă, iar pentru azi, duminică 24 nov. am luat măsuri ca în toate bisericile din județ să se oficieze servicii divine pentru sărbătorirea succesului obținut. După ieşirea din biserici să se organizeze adunări populare, în care să se explice însemnătatea pentru viitorul țării noastre, a acestui eveniment. La data încheierii acestui raport, aceste adunări sunt în curs de desfăşurare. În concluzie generală, partidul nostru a trecut cu succes deosebit acest examen, şi stă gata de luptă pentru sarcinile viitoare"[20].

Exact o lună mai târziu, în raportul Secției de Educație Politică a județenei de partid, victoria (obținută printr-o fraudă uriaşă, recunoscută chiar de secretarul organizației județene) era pusă pe seama intensei munci de propagndă politică desfăşurată pe parcursul mai multor luni şi care a antrenat utilizarea a peste 200.000 exemplare de imprimate tipizate (afişe, manifeste, lozinci, pancarde, broşuri, cărți etc.)[21], plus ziarul B.P.D. Sălaj - "Graiul Sălajului", distribuit gratuit în săptămâna anterioară alegerilor.

Mințindu-şi cu mândrie proletară superiorii de partid şi pregătindu-se de noi isprăvi similare, raportul concluziona că "propaganda noastră, adunările, echipele de propagandă, afişele, manifestele, lozincile, pancardele, broşuri, cărți, popularizarea semnului, a candidaților, realizările, propaganda din casă în casă, de la om la om, toată această muncă politică de lămurire, precum şi zecile de mii de ziare au contribuit în măsură serioasă la rezultatul obținut".

Peste 43 de ani, această uriaşă butaforie (sistemul comunist) în România se va prăbuşi strivită de propriile-i minciuni, în eficiența cărora nu mai credeau nici măcar autorii lor.

Note

1. Arhivele Naționale Sălaj, fond Comitetul județean Sălaj al P.C.R., dos. 3/1946, f. 51.
2. Idem, f. 53, 55.
3. Idem, f. 54.
4. Idem, dos. 20/1946, f. 4.
5. Idem, f. 7.
6. Idem, f. 11, 12.
7. Idem, f. 15-17.
8. Idem, f. 26-27.
9. Idem, f. 29-31.
10. Idem, dos. 1/1946, f. 68.
11. Idem, dos. 20/1946, f. 33.
12. Idem, dos. 1/1946, f. 67.
13. Idem, dos. 3/1946, f. 20-21, 26-27, 29-30, 33-37, 39-44, 49-50.
14. Arhivele Naționale Bucureşti, fond Ministerul Justiției - Alegeri parlamentare, dos. 2833/1946.
15. Arhivele Naționale Sălaj, fond Comitetul județean Sălaj al P.C.R., dos. 3/1946, f. 33.
16. Idem, dos. 1/1946, f. 72.
17. Idem, dos. 3/1946, f. 26-28.
18. Idem, dos. 20/1946, f. 37.
19. Idem, dos. 1/1946, f. 69-74.
20. Idem, f. 74.
21. Idem, dos. 11/1946, f. 26-29.

https://biblioteca-digitala.ro

P r o c e s - V e r b a l

Incheiat astăzi 8 Octomvrie 1946 in localul Prefecturei Jud.Sala. ui ocazia conferinţei Dlor Preşedinţi şi secretari ai B.P.D.din plasele Judetului Sălaj.

La şedinţă au luat parte:

1.Domnul Paul Dimitriu,preşedintele B.P.D.Jud.Sălaj

2.Domnul Chişu Eugen Prefectul Judetului Sălaj.-

3.Dnii responsabili ai secţiilor din B.P.D.Sălaj.

4. Dnii preşedinţi şi secretari ai B.P.D.din plasele judetului, in afară de plasa Zalău,-care nuda avut niciun delegat şi plasa Buciumi a cărui delegaţi au fost inlocuiţi de către dl.pretor Buhaiu Ioan,-

I. Dl.Preşedinte Paul Dimitriu,deschide şedinţe,salutând pe ce prezenţi.

II.Dl.Sabău Gheorghe secretar General expune scopul convocării Dlor preşedinţi şi secretari de plăşi şi programul şedinţei.

III.Expunerea preşedinţilor B.P.D.de plasă.

1. Plasa Carei Dl.Mărieş Alexandru preşedintele B.P.D.de plasă printr,un raport sumar arată activitatea Blocului din aceea plasă pe partide şi organizaţii politice.

- Constatându-se că raportul este incomplect,responsabilii secţiilor din B.P.D. jud.cer o seamă de lămuriri la care Dl.Mărieş Alex dă răspunsurile cuvenite.

In general din raportul preşedintelui plăşii Carei se const tă că Blocul partidelor democratice din aceea plasă a dus o activitate destul de intensă insă datorită unor piedici nu a ajuns la rezultatele cele mai frumoase.

2. Dl.Protopop Călăuz Ilie preşedintele B.P.D.al plăşii Cehul-Silvaniei printr,un ra port,concis insă foarte complect arată in linii generale intreaga activitate a B.P.D.de plasă din care se constată,că au dezvoltat o muncă intensă şi au obţinut rezultate chiar peste aşteptări.

Pentru munca frumoasă şi interesul ce şi-au depus organele B.P.D.-ului Comitetul Electoral B.P.D.al Judetului il felicită pe Dl. Presedinte al plăşii Cehul Silvaniei aducându-i vii mulţumiri.

3. Plasa Jibou. Dl.Presedinte al B.P.D.-ilui de plasă Pop Alexandru citeşte rwportul de activitate,arătând o seamă de piedici intâmp nate in cursul campaniei de propagandă şi aceasta in special in comunel Brebi,Brusturi şi Vădurele in care semnalează o puternică organizare reacţionară.

4. Dl.Mihuţ N.Preşedintele B.P.D.-ului de plasă Supurul de jos intr,un raport scurt arată activitatea ce a desfăşurat-o B.P.D.plăşii Supur in raport care se completează cu răspunsurile date de către Dl. Mihuţ la intrebările puse de către Dl.Prefect al judeţului şi de către Dl.Tătaru Ioan.In această plasă se constată in cele expuse de Dl.Presedinte că sa lucrat obţinându-se rezultate mulţumitoare.-

5. Dl.Dr.Căpâlnaş Victor preşedintele de plasă B.P.D.Simleul Silvaniei,intr,un raport amănunţit arată activitatea desfăşurată dela data când a luat fiinţă Blocul in aceea plasă şi până in prezent cu toate dificultăţile menţionând cele petrecute cu ocazia intrunirii din ziua de 6 l.c.cu ocazia impărţirii titlurilor de improprietărire in aceea plasă.-

6. Activitatea Blocului partidelor democratice din plasa Tăşnad este arătată printrun raport sumar de către Dl.Micu Octavian.

./.

https://biblioteca-digitala.ro

7.-Plasa Valea lui Mihai,prin Dl.Mester Iosif arată activitatea desfăşurată în acesa plasă semnalând în special organizarea serbări primirei delegaţilor dela conferinţa de pace din Paris.

8.- Plasa Zalau 0 absent.

9.- Lipsind atât Presedintele cât şi secretarul B.P.D.a plăşii Buciumi raportul de activitate il face Dl.Buhai Ioan pretorul plăşii Buciumi.

10.-In numele presedintelui B.P.D.al plăşii Crasna vorbeşte Dl. Pretor Raţiu Dumitru,arată activitatea din care raport se constată că in general in acea plasă s,a muncit.

IV.-Discuţii şi propuneri.

1.-Dl.Pop Alexandru presedintele B.P.D.Jibou propune verificarea propagandiştilor şi a rezultatelor ce obţin fiecare prin agenţi in rândul auditorului ba chiar prin inscrierea diferitelor persoane de incredere in organizaţiile din opoziţie,cari să culea gă informa ţiu şi să constate felulxcum lucrează opoziţia.

2.- Secretarul B.P.D.al plăşii Cehul Silvaniei cere concurs ptr. infiinţarea B.P.D.-ului in plasa Ulmeni.

- Cere selecţionarea electorilor.
- Cere aprobarea de cheltuieli pentru cei ce pleacă pe teren.
- Raportează că doi preoţi refuză să sfintească casa alegătorului.
- Raportează că P.N.T.Alex.nu are delegat,in B.P.D.

3.- Presedintele B.P.D.de plasă Valea lui Mihai cere revizuirea reformei agrare din Valea lui Mihai si raportează,că nu are electori

V.- Expunerea responsabililor secţiilor B.P.D.Judeţean.

Dnii responsabili ai secţiilor B.P.D.Judeţean fac in mod sumar câte o expunere dând instrucţiuni şi indrumări reprezentanţilo secţiilor de felul cum trebue să lucreze să-şi dezvolte activitatea in cursul părţii a doua,a Campaniei electorale,precizându-se că toat intrunirile se vor face numai in cadrul Blocului şi deci nu pe parti de ,după cum urmează:

-Secţia Propagandă Dl.Opris Ioan,
-Secţia Electorală Dl.Vaida Gheorghe
-Secţia Economică Dl.Sabău Gheorghe
- Secţia Financiară Dl.Crăciun Alexandru
-Secţia Administrativă Dl.Paul Dimitriu.

VI. Incheierea şedinţei : Sedinţa la sfârşit prin discursul Dlui presedinte Paul Dimitriu,care mulţumeşte celor prezenţi pentru faptul că au răspuns la chemarea la aceasta conferinţă,exprimându-şi mulţumirea in acelaş timp pentru intreaga activitate şe a dezvoltat-o organizaţiile B.P.D.de plasă urându-le prosperitate şi spor la muncă pentru realizarea celor mai frumoase succese.-

Drept care s,a incheiat prezentul proces verbal.

PRESEDINTE: SECRETAR:

Arhivele Naţionale Sălaj, fond Comitetul judeţean Sălaj al PCR dos. 20/1946, f. 26-27.

https://biblioteca-digitala.ro

P R O C E S - V E R B A L

Încheiat astăzi 17 Octomvrie 1946 orele 16 în Biroul Comitetului Electoral B.C.R. al jud. Sălaj cu ocazia unei ședințe extraordinare.

Prezenți: Președinte Paul Dimitriu /P.N.L./
Membrii: Sabău Gheorghe /P.C.R./
Vaida Gheorghe /P.S.D./
Abin Ioan /F.P./
Oprie Ioan /P.N.P./
Crăciun Alexandru /P.N.T./

La ședință au mai luat parte: Dnii, Chișiu Eugen, Prefectul jud. Sălaj, Pătrașcu N. dela Comitetul Central Electoral /P.C.R./ Mechiu M. Regionala P.C.R. Oradea, Curtis N. Regionala F.P. Oradea, Mastan Dumitru P.S.D. și alți membrii ai Partidelor din Bloc.

Dl. Președinte Paul Dimitriu deschide ședința arătând totodată scopul pentru care a fost convocată aceasta ședință și anume, pentru a se discuta lista de candidați depusă în ziua de 16 Octomvrie.

Procedând la discutarea listei arată, că în afară de Dl. Mironescu Vera /cap de listă membru al P.S.D./ și Silaghi Valentin /al doilea pe listă din partea P.C.R./, restul persoanelor de pe listă sunt străine de județ și nu au nimic comun cu acest județ înafară de Dl. Chemives Teodor președintele Frontului Plugarilor Sălaj căruia i s-a atribuit locul 6, necorespunzător pentru D-Sa, deoarece fiind cunoscut ca un bun luptător pe arena politică, de o cinste și corectitudine exemplară, fiind o persoană cu multă popularitate în acest județ, merită un loc mai în fruntea listei, un loc de onoare ca drept răsplată pentru munca ce-o depus pe teren politic în acest județ și aceasta mai ales că populația acestui județ sunt plugari și înregimentați în Partidul Frontul Plugarilor.

In continuare, Dl. Președinte Paul arată nemulțumirea pentru faptul că în locul 3 este trecut Dl. Emil Lobontiu, care de foarte mult timp a părăsit acest județ, având domiciliul la București, iar în județul Sălaj amintirile pe care le-a lăsat nu-i fac de loc cinste bo dimpotrivă vestea că este trecut în locul 3 a produs indignare în rândul majorității locuitorilor.

De asemenea (i-a) arată nemulțumirea față de locul 4 în care este trecut Bruder Francisc /P.S.D./ persoană străină de județul Sălaj, necunoscută și ca atare nu are ce căuta pe lista acestui județ.

In concluzie, cere modificarea listei în sensul ca în locul 3 care este atribuit Partidului Național Liberal să fie trecut șeful organizației Național Liberale Sălăjene, pe care îl merită, iar Dlui Chemives Teodor de asemenea să i se dea un loc de cinste după cum i se cuvine.

Cerându-se părerea reprezentanților partidelor celorlalte, se constată următorul rezultat:

Dl. Vaida Gheorghe /P.S.D./ este de aceeași părere cu Dl. Dimitriu în ce privește persoana Dlui Lobontiu și în general este pentru schimbarea listei înțelegând a se schimba numai persoanele între ele în sânul aceluiași partid fără a fi schimbate și locurile;

Dl. Abin Ioan reprezentantul Frontului Plugarilor arată că partidul Frontul Plugarilor este complect nemulțumit de felul cum s-a întocmit lista și cere schimbarea listei cu excepția primilor doi.

Dl. Oprie Ioan, reprezentantul Partidului Național Popular într-o scurtă expunere arată că D-Sa deși înțelege să fie disciplinat, să se supună hotărârilor luate dela Centru, totuși de data aceasta vede că lista de candidaturi nu este cea așteptată și cu aceasta listă Blocul nu se poate prezenta mai departe în fața populației, nu o poate sus-

./.

https://biblioteca-digitala.ro

ţine ba ce este mai mult - la alegeri nu se va obţine rezultatul aşteptat până în prezent, şi în consecinţă cere schimbarea cu excepţia primilor doi.

Dl. Curtiş Nicu reprezentantul Regionalei Oradea al Partidului Frontului Plugarilor de asemenea îşi arată nemulţumirea faţă de listă şi cere modificarea ei.

In urma celor de mai sus, tovarăşul Pătraşcu responsabilul pentru intreg Ardealul în ce priveşte întocmirea listelor de candidaturi, ca delegat al Comitetului Central Electoral luând cuvânt arată normele după care au fost întocmite listele de candidaturi, că locurile pe partide au fost atribuite în baza convenţiei iniţiale dela înfiinţarea Blocului şi că schimbarea acestor locuri este exclusă, fiind doar posibilă schimbarea persoanelor din acelaşi partid, lucru care nu aranjează Blocului şi care urmează să l'aranjeze fiecare partid în rândul căruia sunt nemulţumiri, iar Blocul nu vede nici un motiv de a nu primi aceste schimbări.

Schimbându-se locurile care să fie atribuite altor partide decât celora cărora le-a fost atribuite iniţial, se ar produce schimbări în listele tuturor judeţelor din ţară, de oarece nu se ar mai respecta procentajul care a fost stabilit şi astfel munca depusă până în prezent de Comitetul Central Electoral ar fi zadarnică.

D-Sa arată că de fapt împotriva Dlui Emil Lobonţiu s, au adus nemulţumiri chiar şi Comitetul Central Electoral, însă partidul Naţional Liberal a dat asigurări că este un om popular şi bine văzut în judeţul Sălaj, iar pentru scoaterea lui de pe listă şi înlocuirea cu Dl. Petre Dimitriu să se intervină la conducerea partidului, deoarece responsabilitatea persoanelor asupra demnităţii lor răspunde conducerea fiecărui partid.-

In urma acestora luând din nou cuvântul Dl. Presedinte Petre Dimitriu declară, că îi susţine indignarea şi nemulţumirea faţă de lista de candidaţi şi cere refacerea listei completându-se cu persoane cunoscute şi cu popularitate în judeţ, pe liste să fie trecute persoane cari stau zi de zi alături de popor, muncesc împreună şi cari să fie la îndemâna locuitorilor atunci când aceştia au nevoe de ei-şi spune cuvântul pe care îl susţine în faţa Camerii Deputaţilor.

Dl. Curiş Ioan Presedintele P.N.P.-ului luând cuvânt afirmă că dacă s,a cerut schimbarea listei şi dacă Comitetul Electoral al jud. Sălaj este nemulţumit şi indignat faţă de aceasta listă nu este un act de indisciplină, iar modificarea listei este cerută numai în interesul Blocului şi cu scopul de a se ajunge la un rezultat pentru care au muncit dela înfiinţarea Blocului şi până în prezent.

Dl. Maetan Dumitru cere ca înaintea de capul listei, întreaga listă să fie compusă numai din persoane ale judeţului cari să aibă popularitate, să fie cunoscute ca elemente muncitoare, productive şi de o cinste irepros abilă în faţa poporului. Cu actuala listă nu ne putem prezenta la alegeri iar dacă ne vom prezenta nu vom obţine decât maximum 10 -20 %. In concluzie cere să fie schimbaţi Emil Lobonţiu, Bruder Francisc, Gheţie Ioan, Popescu Grigore, şi Tugui Veronica.

Luând cuvânt Dl. Chisiu Eugen Prefectul jud. Sălaj constată cu mare surprindere că se zvoneşte şi se vorbeşte în şoaptă şi aducându-se acuze că Prefectul este vinovat de starea de spirit care domneşte în Blocul P.D. Sălaj şi că toate aceste nemulţumiri şi indignări după aceste zvonuri se datoresc Prefectului " sunt foarte, foarte indignat de felul cum este întocmită lista în afară de primii 2, şi mi-am dat seama de greutăţile ce am de întâmpinat încă dela prima vedere a listei, şi astfel am căutat să împac spiritele nemulţumite. Comunicând listă şefilor de partide, s, au retras şi au refuzat să depună lista stât Frontul Plugarilor cât şi Social-Democraţii şi numai căutând să îi convinge că lista trebue depusă indiferent cum este compusă şi că voi face intervenţii pentru modificarea lui şi astfel am reuşit să-i convinge că lista Guvernului trebue

https://biblioteca-digitala.ro

depusă prima la Tribunal. Astfel lista a fost depusă prima.
Pentru aceste motive resping cu hotărâre şi indignare toate acuzele ce mi s-au adus în această privinţă.-
In continuare probabil că D.l Pătrescu de a fi interpretul Blocului acestui judeţ şi a arăta Comitetului Central Electoral nemulţumirile faţă de această listă şi că dacă se cere schimbarea ei este numai în interesul Blocului, pentru o bună reuşită în alegeri.
In acest sens avem promisiunea D-lui Prim Ministru şi al D-lui Ministru al Afacerilor Interne, cărora le-am raportat situaţia imediat după depunerea listei, dându-mi asigurări că lista va fi modificată în sensul în care vom cere noi.
D. Meston Dumitru /rep. P.S.D./ luând cuvânt respinge toate acuzele aduse D-lui Prefect în legătură cu provocarea nemulţumirilor din Bloc, arătând nu numai că nu este autorul acestor nemulţumiri că lista s-a depus numai datorită D-lui Prefect care prin insistenţa şi diplomaţia D-sale după multe insistenţe a putut convinge pe reprezentanţii Partidului Social Democrat şi Frontul Plugarilor, cari au refuzat depunerea listei şi au voit a se retrage imediat. Accentuează cu tărie că lista nu a fost împiedecată de D. Prefect, ba nici nu s-ar fi depus dacă D-sa nu ar fi intervenit atât cu autoritatea de reprezentant al Guvernului în judeţ cât şi cu puterea de convingere dând totodată promisiuni că lista va fi modificată după dorinţa Blocului judeţean.
D. Vaida Gheorghe aprobă şi susţine afirmaţiunile D-lui Meston precizând că la înfăţişarea listei conducătorilor Partidului Social Democrat, s-au retras imediat refuzând s-o depună în forma aceasta şi că dânsul nu a reuşit să-i convingă că lista trebue depusă spre a nu se pierde timp, intervenind astfel D. prefect care i-a convins şi astfel lista a fost depusă la timp.
D. Pătrescu cere a nu se face un proces verbal prin care să se constate un protest faţă de hotărârea Comitetului Central Electoral, deoarece acest proces verbal ar aduce un vot de blam, ci chestiunea să fie aranjată în sânul fiecărui partid.
D. Prefect expune că un astfel de proces verbal nu poate fi socotit ca un vot de blam la adresa Comitetului Central Electoral ci un act informativ, care să arate Comitetului Central efectele acestei liste şi ca atare să ştie ce măsuri are de luat.
In continuare, arată că fiind nemulţumiri în rândul mai multor partide chestiunea este de competinţa Blocului şi are ferma convingere că se va rezolva pe deplină satisfacţie a tuturora./
D. Machiu M. cere ca deşi de prezent sunt nemulţumirile manifestate mai sus pentru a nu se produce o desbinare şi deci pentru a nu strica unitatea Blocului, fără nici o excepţie toate partidele să procedeze în continuare la munca începută pentru a se obţine rezultatele aşteptate.
In concluzie, se hotărăşte a se face intervenţiuni pentru modificarea listei însă până la obţinerea rezultatului se va continua activitatea cu toate forţele.
Drept care s-a încheiat prezentul proces verbal.

PREŞEDINTE /P.N.L./ Repr. P.N.Ţ. Repr. P.S.D.

Repr. Fr. Pl. Repr. P.N.Ţ. Repr. P.N.P.

Văzut
Prefectul Jud. Blaj
Ghişoiu Ştefan

https://biblioteca-digitala.ro

P R O C E S - V E R B A L

Incheiat astăzi 22 Octombrie 1946 cu ocazia sedinței extraordinare a Comitetului Electoral B.P.D. a jud. Sălaj.

Prezenți: Presedinte Dl. Opris Ioan / P.N.P./

Membrii: Tătaru Ion / Fr.P./, Muresanu Romulus / P.N.T./ Bologa Patrician /P.N.L./, Vaida Gheorghe / P.S.D./, Gheție Ioan și Crăciun Alexandru / P.N.T./.

La sedință au luat parte incă și Dl. Chisiu Eugen Prefectul jud. Sălaj, Dl. Cincan N. membru al Comitetului Central Electoral, un delegat al Sindicatelor locale și un delegat al Tineretului Progresist.

Dl. Opris Ioan presedintele secției de propagandă, de prezent ținând locul Dlui Paul Dimitriu presedintele Blocului, deschide sedința arătând scopul pentru care Dnii membrii au fost convocați și anume: de a asculta îndrumările și lămuririle Dlui Cincan delegatul C.C.E. precum și de a răspunde și la anumite intrebări ale acestuia.

Luând cuvânt Dl. Cincan constată cu satisfacție, că în jud. Sălaj se muncește intens în această campanie electorală care s'a evidențiat ca rezultat în marea manifestație din ziua de 20 Octombrie, la care a asistat și D-Sa. Constată de semenea că în judetul Sălaj există armonie intre armată, autorități civile și B.P.D.

Procedând apoi la continuarea expunerii Dl. Cincan dă o serie de lămuriri în cesa ce privește intensificarea propagandei electorale, insistând asupra popularizării semnului B.P.D. /soarele/, care să fie numai șablonat pentru a apare peste tot și în aceiaș formă.

Casele de alegători să-și formeze biblioteci, să fie dotate cu tot felul de materiale de propagandă, să aibă un reprezentant în permanență spre a da lămuriri celor ce vizitează aceste case și a se lua măsuri să fie cât mai des vizitate.

Selecționarea propagandiștilor. Propagandiștii să fie serios verificați trimițându-se oameni potriviți pentru fiecare localitate și cari să dezbată problemele ce privesc regiunea respectivă.

Circulările să se discute intrun cadru restrâns și intrucât au caracter confidențial se va face tot posibilul pentru păstrarea acestui caracter.

Intregul material de propagandă să se difuzeze, iar lozincile numai șablonate.

In propagandă echipele să aibă intotdeauna reprezentanți ai tinerilor și ai femeilor.

Se va da o deosebită importanță presei, făcându-se gazeta interesată pentru a fi căutată cât mai mult.

In urma celor de mai sus Dl. Cincan trece apoi la un alt capitol important și anume la popularizarea candidaților din judetul nostru, cari trebue să fie cunoscuți de intreg judetul.

Arătând apoi situația gravă din Moldova și măsurile luate de Guvern pentru ajutorarea acestei regiuni bântuite de secetă, care și Comitetului Electoral Judetean, de a lua toate măsurile și a face toate eforturile pentru a veni în ajutorul regiunilor bântuite de secetă.

In incheere Dl. Cincan aduce mulțumiri Dlui Opris Ioan presedintele secției propagandă care prin munca sa nentreruptă a reușit să ajungă la frumoasele rezultate cari s'au putut constata cu ocazia manifestației și a programului artistico-cultural din ziua de 20 Octombrie ziua prieteniei româno-sovietică.

Mulțumește apoi autorităților militare și civile cari țin să

./.

https://biblioteca-digitala.ro

dea prețioasă concurs cu toate eforturile B.P.D.-ului contribuind împreună în cea mai perfectă armonie.

Răspunzând la aceasta expunere Dl. Oprișiu președintele sectiei propagandă, arată că toate punctele semnalate au fost încadrate în programul de activitate al acestui județ, însă cu durere constată că rezultatele nu sunt cele așteptate, fapt care se datorește în primul rând lipsei mijloacelor de transport, iar în al doilea rând faptului că județul Sălaj este județul de origină a lui Maniu și populația păstrează încă o idiologie față de acest om putând foarte cu greu fi convinsă de a se încadra în noua orânduire socială și politică.

Dl. Oprișiu semnalează de asemenea, că întâmpină greutăți de a obține rezultatele dorite și prin felul cum a fost alcătuită lista de candidaturi, de oarece din listă lipsesc persoane cunoscute, iar președintele Frontului Plugarilor-dem. județul Sălaj are popularitate mare majoritate plugari, totuși figurează abia în locul 6.

La întrebările Dlui Cindan, reprezentanții sectiilor din Blocul județean dau pe rând fiecare lămuririle respective.

Dl. Cindan prezintă un tablou care urmează a fi completat în scris cu toate datele în legătură cu activitatea propagandiștilor în județ și care se va restitui.

Ne mai fiind alte puncte în discuție, ședința s-a terminat.

Drept care s-a încheiat prezentul proces verbal.

Delegatul C.C.S. Președintele B.P.D. Jud. Sălaj

Secretarul

Blocul Electoral al Jud. Sălaj Comisia Provizorie

Arhivele Naționale Sălaj, fond Comitetul județean Sălaj al PCR dos. 20/1946, f. 32-33.

https://biblioteca-digitala.ro

Raport

Raportul secretarului politic Gheorghe Sabau pentru C.R.R. Satu-Mare pe luna Octomvrie 1946.

La interogatoriul numitului Comandament Va comunicam urmatoarele:

1./Cu privire la repararea uneltelor agricole pentru plugari nu putem sa raportam precis, dar reparari s au facut prin organizatiile de pl si si atelierele parcurilor de masini agricole.

2./Istoricii in acest judet nu lucreaza pe fata ci in ascuns, fac o propoganda din om la om prin cadrele lor ce le au, cu antonescenii nu pu tem concretiza ce legaturi au, dar toti fostii legionari reveniti din Arde lui de Sud, deblocati din armata se manifesteaza si activeaza in colabora cu istoricii.

3./In Judetul nostru Reforma Agrara a fost primita de plugari cu satisfactie drept pentru care s au si inrolat in Comitete Comunale, Comisi de Plasi si Judetene si in majoritatea cazurilor au procedat potrivit l In prezent in Judetul nostru Reforma Agrara este aproape terminata, doar c teva cazuri sunt pentru cercetare la C.C. Bucuresti pentru judecare. Rezolv zarea acestei opere s a facut cu ocazia sedintelor de expropriere, impro tarire si cu ocazia impartirii titlurilor de improprietarire.

4./Cu privire la situatia P.N.T.-ului duca sunt maniști in conduc re, nu sunt, insa in unele organizatii c P.S.D. si P.N. s au semnalat ast fel de cazuri cari au fost eliminate.

5./A.R.L.U.S.-ul in Judetul nostru lucreaza foarte slab, in prezen cu ajutorul unui delegat dela Regionala se reorganizeaza.

6./Cu privire la coloana a V.-a a svabilor si al sasilor in Judet nostru nu au o activitate fatisa, deoarece svabii din jurul Carei lor si mi franturi izolate din Judet s au maghiarizat complect sub presiunea ce li sa facut indata dupa 23 Aug. 1944 si dupa eliberarea teritorului care era legatura politico-economica cu autoritatile cari i-au silit spre maghiari re /fostul subprefect Nemecz in jurul Carei a presat maghiarizarea ev lor/.

7./Cu privire la alegatori sterse din lista nu avem inca date pre cise dela comune si plasi insa dupa informatii neverificate sunt stersi din lista cca. 3500-4000. Motivul stergerilor: nedemni si reactionari dusmanosi democratiei.

8./In Judetul nostru sunt urmatoarele partide legale: P.C.R., P.S.D. P.N.L./Tatarescu/, F.P., P.N.P., P.N.T. /Alexandrescu/, cari fac parte din P P.D. mai sunt partidele istorice P.N.T./Maniu/ si P.N.L. /Bratianu/.

Partidele legale, lucreaza in cadrele B.P.D.-ului potrivit instru tiunilor date de C.C. Electoral Bucuresti, iar partidele istorice nu se ma festa prin adunari decat prin actiuni duse dela om la om prin cadre vechi de ale lor, prin functionari si militari deblocati, precum si prin tineretu scolar secundar si universitar.

9./Ofiterii si soldatii din armata in ultimul timp putem sa spune ca simpatizeaza in proportie de 40-50 % cu guvernul, reactiunea in randul ar matei este sustinuta prin ofiteri deblocati si subofiteri, precum si prin le gaturile ce le au cu civilii, prin prieteni su rudenii.

10./Ofiterii si subofiterii deblocati in prezent cea mai mare par se ocupa cu colectari de cereale si alte ocupatii speculative.

11./Jandarmaria in prezent lucreaza destul de bine la centru, insa in judet o buna parte din Jandarmi sunt amestecati in afaceri speculative si din acest motiv nu se evidentiaza munca lor politica democratica.

12./In campania electorala prima perioada a fost pana la 15 Sept cu caracter organizatoric, iar dela 15 Sept. a fost si este manifestata pri adunari populare cu care ocazie s au prelucrat: Platforma Program al B. ului, Realizarile guvernului Dr. Petru Groza, Ajutoarele date de U.R.S.S., Re tatul conferintei de pace dela Paris, precum si politizarea si popularizar realizarilor de regimul democratic local, pe plasi si judet, demascarea el mentelor dusmanoase regimului democratic si alte probleme.

https://biblioteca-digitala.ro

In Judetul nostru sunt comitete electorale in fiecare comuna, cari gasesc la primariile respective. In aceste comitete sunt cu numar de 2 din fiecare partid din B.P.D.-ul. In judetul nostru sunt 180.491 votanti, cari fac parte din partidele: P.C.R., P.S.D., F.P., P.N.L./Tatarescu/, P.N.T./Alexandrescu/, P.N.P., P.N.T./Maniu/, P.N.L./Bratianu/.

S au depus urmatoarele liste: Lista guvernului Nr.1. cu urmatorii candidati: 1.pe Mironescu Mera P.S.D., 2.Silaghi Salajeanu Leontin P.C.R., 3.Paul Dimitriu P.N.L., 4.Bruder Francisc P.S.D., 5.Dr.Ghete Ioan P.N.T. /Alexandrescu/, 6.Chimives Teodor F.P., 7.Puscas Ioan P.N.L./Tatarescu/ 8. Veronica Tugoi F.P. si 9.Ilie Calauz P.N.L./Tatarescu/.

S a mai depus lista U.P.M.-ului, doua independente si National Taranistii /manisti/ si Partidul National Radical lupist.

In legatura cu alegerile starea materiala ceape priveste blocul este suficient(a).

In ce priveste starea economica din Judet este satisfacatoare.

Parerea cetatenilor in legatura cu alegerile nu este indeajuns clarificata, unele asteapta cu nerabdare, iar altii sunt nepasatori.

Romanii privesc alegerile 60-70 % satisfacator, maghiarii privesc alegerile bine o sa voteze toti cu U.P.M.-ul, evreii privesc bine alegerile o sa voteze toti cu guvernul, svabii o parte cu U.P.M.-ul si o parte cu guvernul.

Raportul de forta se prezinta astfel: pentru B.P.D. 45-50 %, istoricii 35 %, restul neutrii.

Cuprivire la problema nationala in alegeri nu constituie un obiect de discutie.

In Judetul nostru avem 2 ziare democratice in limba romana: Graiul Salajului ce apare la Zalau si Democratul dela Carei, iar in limba maghiara Szabadsag dela Carei. Istoricii nu au ziare pana acum.

13./Situatia istoricilor in acest Judet este nepronuntata pe fata, tin adunari in ascuns in comune si duc o propoganda subvessiva dela om la om.

14./B.P.D.-ul in armata lucreaza destul de intens, are echipe culturale-artistice, cu cari se deplaseaza la sate, P.C.R.-ul ii ajuta cu mijloace de transport, material de propoganda si carti.

15./In Judetul nostru avem 7529 membri de partid, din cari: romani 2284, unguri 4668, evrei 275, slovaci 244, ucraineni 55, altii 3, muncitori 1497, tarani 5156, muncitori meseriasi 527, intelectuali 140, functionari 207 militari 2, dupa sexe barbati 6839, femei 690.

16./P.C.R.-ul lucreaza prin organizatiile de plasi si celule, in cari se prelucreaza sarcinile date de Regionala P.C.R. Oradea in legatura cu problemele si nevoile locale dupa un plan ce se intocmeste saptamanal colectiv de conducerea Judeteana si de plasi. Se tin adunari in celule la 2 saptamani, adunari de comitele Judeteana odata la luna, palasile odata la luna si cu aceasta ocazie se prelucreaza sarcinile amintite.

Adunari s-au tinut in satele unde avem organizatii, sau tinut in residintele de plasi si Judet. La aceste adunari s a prelucrat probleme locale, expozeul tovului Gh. Dej, problema organizatorica din carnetul activistului Nr.23 a tovului Miron Constantinescu, iar in adunari populare s-a prelucrat rezultatul conferintei de pace dela Paris, ajutorul dat de U.R.S.S., prelucrarea Platformei Program, realizarile guvernului, demascarea elemntelor dumanoase democratiei. La aceste adunari au participat astfel: La Valea lui Mihai 30.000, la Carei 25.000, la Cehul-Silvaniei 5.000, la Simleul Silvaniei 3000, la Crasna 2500, la Jibou 3500, la Barsaul de sus 3000, la Ulmeni 1500, precum si la Zalau 3000. Adunari s-au mai tinut pe comune si notariate in plasile Crasna, Simleu, Valea si Jibou. La aceste adunari a vorbit: Tovul Michiu Miron instructor Reg.P.C.R.Oradea si tovul Sabau Gheorghe secretar politic P.C.R.Salaj. Tovii, Coller Stefan-secretar Cadre, Puscas Vasile-secretar Org. Huluba Emil-secretar Ed.Pol. Barabas Andrei-secretar Org. M. Bancea Iuliu instructor P.C.R.Oradea, Soporean Vasile, Balogh I., Kocsis I., Sabo I. instructori P.C.R.Oradea, precum si alti vorbitori verificati de partid din celelalte partide din B.P.D.

18./Populatia Judetului din punct de vedere moral este satisfacatore.

19./Starea materiala a P.C.R.-ului este destul de slaba, nu are ateliere. Membrii cotizeaza 2 % din venite si salare. Alste surse de venite materiale Partidul are dela simpatizanti.

https://biblioteca-digitala.ro

20./In judetul nostru cazuri de demisionare din partidele istorinu sunt. Rezistenta partidului manist in acest judet se mentine prin nepotlui, cari in majoritatea cazurilor sunt preoti.

Zalau, la 31 Octomvrie 1946.

Secretar Politic
Gheorghe Sabau.

Arhivele Naționale Sălaj, fond Comitetul județean Sălaj al P.C.R., dos. 1/1946 f. 67-69.

https://biblioteca-digitala.ro

D O M N U L E P R E S E D I N T E,

In baza Art.53. al Legii Electorale subsemnaţii Zaharie Boila advocat şi publicist, domiciliat în Cluj Strada Baii No.1., Corneliu Coposu, publicist domiciliat în Bucureşti Şoseaua Jianu No.72., Dr Juliu Coroianu, advocat domiciliat în Mireşul Mare, Jud.Satu-Mare, în calitatea noastră de candidaţi pe lista No.3.al partidului Naţional Tărănesc de sub preşedinţia Domnului JULIU MANIU, cu semnul „ochiul", ne luăm voie a Vă înainta presenta

C o n t e s t a ţ i e

rugându-Vă să binevoiţi a o înainta împreună cu întreg dosarul alegerii la Comisiunea Centrală Electorală, faţă de care ne rugăm, ca în baza art.26 p.b. luând în considerare motivele acestei contestaţii, să dispună biroului electoral judeţean, ca respectând dispoziţiunile Legii Electorale, în general şi în special cele cuprinse în Art.12.14,15,16,17,18,19, Art.22 p.e.f. 36,37,39,40 pentru a se conforma acestora, să amână data alegerii fixate pentru ziua de 19.Novembrie 1946 şi întrucât aceasta din motive technice nu s'ar putea efectua, să declare alegerea ce se va ţinea în ziua de 19.Novembrie 1946 de anulată, fixând o altă dată pentru ţinerea alegerii, sesizând totdeodată Parchetul, pentru a introduce acţiune penală împotriva acelor persoane oficiale, sau particulare, cari s'au făcut vinovate de săvârşirea unor delicte electorale sau comune, cu prilejul acestor operaţiuni ilicite.-

In fine binevoiţi a ne cita la desbaterea acestei contestaţii, pentru a o putea susţinea în faţa Comisiunii

Expunerea de Motive.

Inainte de toate, fie-ne îngăduit a stabili câteva consideraţiuni generale. ././.

https://biblioteca-digitala.ro

Aceasta contestaţie nu cuprinde, firesc, toate abuzurile săvârşite de autorităţile administrative, în materie de propagandă deşi Marile Puteri Aliate au hotărât la Moscova, ca propaganda pentru alegeri să fie complet liberă, dar nerespectarea acestor hotărâri nu intră în cadrul acestei contestaţii, ca formând obiectul unei alte contestaţii, ce se înainte Parlamentului, înafară de motivul de mai sus şi din motivul, că în conformitate cu Legea Electorală, nu organele şi instanţele electorale ar fi chemate să se pronunţă asupra ei. Am ţinut totuşi să amintim aceasta, pentru a nu produce impresia, că împiedecmentele întâmpinate de opoziţia naţională şi democratică, în materie de propagandă, nu ne ar interesa mai deaproape sau nu n'ar fi importante, din punct de vedere de drept sau politic.

Legea Electorală, pelângă alte multe lacune şi dispoziţiuni confuze, nu dispune categoric asupra sancţiunilor, cari sunt a se aplica decătră Comisiunea Centrală Electorală şi bine înţeles nu concretizează nici remediile şi nici cadrele deciziilor, pe cari trebuie să le aducă nici competenţa lor materială. Astfel, deşi se spune în art. 26., că

> " va judeca contestaţiile cu privire la operaţiunile birourilor electorale şi celelalte contestaţiuni date în competenţa sa.."

Totuşi legea nu arată, că deciziile Comisiunii în ce cadre se vor mişca şi cari ar fi în concret obiectivul lor. In mod firesc în să admiterea contestaţiei nu poate avea altă urmare decât repararea ilegalităţilor şi abuzurilor săvârşite. In orice caz întrucât prin acestea fapte ilegale şi abuzive semnalate şi invocate de noi s'ar putea în mod decisiv influenţa rezultatul şi, evident, că Onorata Comisiune Centrală ar dreptul să anuleze operaţiunile electorale, să ordone rectificarea şi înlocuirea lor, să amâne alegerea, iar dacă alegerea s'a ţinut să invalideze alegerea, ordonând o nouă alegere.

Aşa fiind petitul acestei contestaţii stă întegral în picioare.

Ier acum să ne fie îngăduit a specifica motivele de contestaţie.-

1. Intocmirea registrelor electorale

/././.

https://biblioteca-digitala.ro

In conformitate cu art.12.registrele electorale vor întocmite de magistraţi. Este adevărat,că art 71 admite prin excepţie şi pe primăriile comunale. In judeţul Sălaj însă excepţia nu numai, că n'a întărit norma,ci excepţia a devenit normă,deoarece nici măcar prin excepţie registrele electorale n'au fost întocmite de magistraţi.

Art 14. n'a fost respectat deoarece în numeroase comune întocmirea şi revizuirea registrelor n'a fost afişată.Tot astfel n'au fost respectate nici art.15,16.şi 17.

Dar plângerea noastră principală este, că mii şi zeci de mii de alegători au fost omişi din listele electorale şi n'au fost înscrişi nici la protestele şi stăruinţele lor. Astfel cel puţin 7500 alegători au rămas fără drept de vot.

2. Distribuirea certificatelor de alegători.

Deşi legea dispune categoric,că certeficatele de alegători, se vor distribui prin magistraţi şi numai prin excepţie şi de către primării,în judeţul Sălaj au fost distribuite numai prin primării. Adică,vorba vine distribuite, dar mii şi mii, de alegători n'au primit certificatele. Nu le au primit nici unii dintre delegaţi şi asistenţi. Dar concomitent, cu la un semn tainic, a sosit un ordin al Ministerului de Justiţie, în categorică şi flagrantă contrazicere cu legea, că adeverinţele de legitimare a delegaţilor nu sunt valabile decât dacă delegaţii pot produce şi certificatul de alegător. Cu alte cuvinte ce s'a dat cu o mână s'a luat cu cealaltă. Dar delegaţii sunt mandatarii candidaţilor şi la nevoie pot fi chiar persoane străine la judeţ, pot fi advocaţi etc.deoarece slujba şi calitatea lor n'are nimic de a face cu folosirea dreptului lor de vot.-

S'a întâmplat însă, în unele comune, spre pildă în comuna Bruşturi, că s'au eliberat certificatele,dar pe urmă Jandarmii le-a strâns şi afirmative le a distribuit agenţilor guvernului din alte comune.-

Astfel prin neeliberarea certificatelor de alegători cel puţin 7.200 de alegători au rămasi fără drept de vot.

3.Birourile electorale.

In ce priveşte funcţionarea biroului electoral instanţele superioare ale Dlor magistraţi, nu i-a absolvat dela rezolvirea agendelor

https://biblioteca-digitala.ro

dispoziţia alegătorilor în mod satisfăcător, deşi nu ne îndoim,că au avut toată bunăvoinţa să o facă.-

Astfel adeverinţele pentru delegaţi le am primit la mână abea în 15 Novembrie la orele 12,deşi trebuia să le primim cel mai târziu până în 14 Novembrie pentru ca să le putem distribuit,Organele administrative au arestat numeroşi fruntaşi, ai partidului şi i-a adus la Zalău,iar prin aceasta au făcut imposibil să distribuim tuturor acestea adeverinţe.

Adeverinţele pentru candidaţi le am primit abea în 18 Novembrie 1946 la orele 11,. Astfel ne a fost tehniceşte imposibil să le distribuim tuturor candidaţilor.

Probabil tot din motivele de mai sus domnii magistraţi,n'au avut timpul necesar, să afişeze numirile făcute pentru secţiunile de votare,ceeace trebuia să se întâmple cu cel puţin 4 zile înainte de alegeri

Am avut şi avem tot dreptul să verificăm acestea numiri şi să refuzăm cele ilegale, cari constituie motive de nulitate.-

4.Organizarea secţiunilor de votare

Organizarea secţiunilor de votare cade în atribuţia birourilor electorale judeţene.

Prin urmare orice abuz sau nedreptate săvârşit în această chestiune formează obiect de contestaţie şi motiv de nulitate.-

Organizarea secţiunilor de votare în judeţul Sălaj s'a făcut prin sfidarea legii şi a tuturor considerentelor tehnice şi de echitate îngreunând,ba putem spune fără exagerare împiedecând zeci de mii de alegători să voteze. Astfel cel puţin 30.000 de alegători din cei 182.000 alegători înscrişi nu vor vota din această cauză.-

In general s'au fixat secţii de votare în comune mici şi cătunuri,cărora li s'a stabilit comune mari şi târguri. Apoi comunele au fost aruncate olsia grămadă. In foarte multe secţii de votare nu există notariat, telefon şi ele sunt inaccesibile din punct de vedere al căilor de comunicaţie.-

Judeţul Sălaj este străbătut spre nordest de râul Someş. In alegerile trecute au fost dincolo de Someş trei secţiuni de votare.Acum nu este nici unul. Podurile fiind stricate alegatorii nu pot trece decât prin pontoane, Desigur în ziua alegerii şi acestea pontoane se vor strica

https://biblioteca-digitala.ro

Dar să înşirăm câteva date concrete:

La secţia VII Carei, votează exclusiv compania de grăniceri potrivit legii

La Secţia XI Berla, comuna Aghireş face 25 km până la secţie.

La Secţia XVII Hodod, comuna Băseşti trece prin alte două secţii şi face 25 km.

La Secţia XXI Ulmeni, comunele Năprad şi Cheud fac 20 km şi vin de dincolo de Someş.

La Secţia XXIV Seimeni, comuna Ciocmani face 30 km şi vine de dincolo de Someş.

La Secţia XXXI Ungureni votează comuna Buciumi deşi este sediu de plasă. Această comună precum şi comunele Buciumi, Bodia, Bogdana fac 20-30 km, până la secţia de votare

La Secţia XXXII Moigrad, comunele Cristeri şi Criseni fac 18-20 km.

La Secţia XXXIII Vaşcăpău, comuna Ciumârna trecând peste secţiunea Buciumi Ungureni face 15 km, iar comunele Bozna, Treznea, Agrij fac 20-30 km.

La Secţia XXXVII Cătăl, comuna Bon face 30 km şi trece prin altă secţie

La Secţia ILI Ilişua, comuna Periseiu face 16 km, trecând prin alte trei comune, aparţinând toate trei altor secţiuni.

La Secţia ILIII Zalnoc comunele Giurtelec şi Măieriştea fac 27 km.

La Secţia ILV Ip, comuna Plopiş face 35 km, trecând prin 2 secţii.

La Secţia LIII Cinta, votează comune mari (deşi secţia de votare este numai cătun), făcând 27 km.

La Secţia LIV. Deraida, secţia este într'o comună mică fără primărie şi notar.

La Secţia LIV Săcăseni, comuna Sărăuad face 15 km.

La Secţia Andrid LXI, comuna Săuca face 20 km trecând prin două secţii,

La Secţia LXV Valea lui Mihai, votează numai o companie.

La Secţia LXXI Ciumeşti, deşi Ciumeşti este numai cătun, votează comune mari ca Vezendiu făcând 40 km.

La Secţia LXXIV Moftinul mare, comunele Istrău şi Sânmiclăuşi fac 20 km. trecând prin Carei.-

La Secţia LXXVI Tiream votează Moftinul Mic şi Ghenciu făcând 30+10 km

Dar mai sunt şi alte motive de stare.

Astfel cu privire la Art 36 - alin 4.

Nu a fost publicată organizarea secţiunilor de votare în termenul prescris de lege. (până la 1 Nov. 1946).

https://biblioteca-digitala.ro

" Secţiunile de votare vor fi prezidate de magistraţi."
Cu magistraţii au fost înlăturaţi dela prezidarea secţiilor.
Repartizarea funcţionarilor care prezidează secţiile de vo nu s'a făcut prin tragere la sorţ.

In dispreţul prevederilor art 37 alin 2. s'au desemnaţi preşed. ai secţiilor de votare, fără calitate, neîndeplinind condiţiunile a fi " funcţionari superiori ". Intr'adevăr Comisia Electorală Centrală a interpretat această dispoziţie în sensul că funcţionari superiori su dela gradul de şef de serviciu în sus.

5. Buletine de vot

Art. 39 dispune.

" Buletinul de vot va avea forma unei coli de hârtie "

~~[illegible]~~ Coala de hârtie are formatul 30 x 21 cm, în forma obişnuită, iar în forma redusă de 25 X 19. cm.

Buletinul de vot imprimat pentru asistenţă are formatul de 17 X 15 cm, iar pentru latere cuprinzând lista de candidaţi au mărimea de 6,02 cm X 11, acest format a fost intenţi nat adoptat, pentrucă prin aceasta procedură lista noastră No.3. să fie tr cută pe pag. 2-a a buletinului.

Lista No.1. cu semnul distincţiei "soarele" este imprimată pe buletinul de vot în suprafaţă de 12 X 11 mm, prin nesocotirea preved rilor art. 25 al legii electorale.

Semnul electoral al listei No. 4, două cercuri /unul inse în celelalt/ este greşit imprimat pe buletinul de vot şi anume a,/ cele două cercuri au în mijloc un punct b,/ cercul interior este mult micşora faţă de semnul-model apărut în Monitorul oficial.

Articolul 40.

In dispreţul disp. art 40 alin 3 buletinul de vot vizat a anulat de Preşedintele biroului electoral, nu a fost afişat cu o zi înainte de alegere la sediul Tribunalului. Până astăzi 18. Novembrie orele 12. acest buletin nu a fost afişat, cu toate că Subsemnaţii am atras pr sonal în 2 rânduri atenţiunea Dlui preşedinte al Biroului Electoral jud. Aţeanu, asupra acestei întrelăsări.-

Deasemenia până azi 18 Novembrie orele 22. buletinul de vo vizat şi anulat de preşedintele biroului electoral nu a fost afişat la ni ci una din cele 76 secţii de votare din cuprinsul circ.electorale judeţea

6.Delegaţi şi asistenţi

https://biblioteca-digitala.ro

Din momentul ce delegaţii au fost aprobaţi şi primiţi de dl.preşedinte al Biroului Electoral Judeţean, ei aparţine, în materie electorală sub poliţia şi disciplina acestuia, în calitatea de colaboratori ai preşedinţilor secţiilor de votare.-

In nici un caz ei nu pot fi împiedecaţi întru exercitarea funcţiunii lor. Cu atât mai puţin pot fi arestaţi.- Dar în judeţul Sălaj o mulţime de delegaţi şi asistenţi au fost arestaţi şi ţinuţi în aceasta stare până în momentul de faţă, când chiar dacă ar fi liberaţi n'ar mai putea ajunge la destinaţie,.

Firesţe, că şi aceasta constituie caz de nulitate. Iată lista acestora:

Dr Fărcaş Victor, Zaharie Pamfil, Botiş Ioan, Govor Tiberiu Sava Ioan, Pop Vasile, Duca Alexandru, Dr Justin Buzilă, Chioreanu Ion, Hădiran Ioan, Sumălean Dumitru.

7.Consideraţiuni naţionale.

România este un stat naţional şi nu poliglot. In orice caz nu se poate admite,ca acest caracter al Statului să fie în mod artificiel schimbat. Judeţul Sălaj este un judeţ românesc în care locuitorii se împart aşa: 71 % Români, 25 % Unguri, 4 % Alţii.-

Felul în care au fost arondate secţiunile de votare,un procent împortant de Români nu vor putea vota.

Astfel până la urmă procentajul va creşte în favorul Unguri-lor.Ori nu este nici un interes naţional iar într'un judeţ limitrof cum este Sălajul să se încerce chiar prin cote ilegale să scadă procentajul Românilor şi astfel în mod arbitrar să se schimbe caracterul naţional al judeţului. Este o adevărată crimă naţională.-

Protestăm împotriva acestor samavolnicii cu toată hotărâ-rea cerând admiterea contestaţiei.-

Cu toată stima

Zaharia Boila

Cornelius Copoiu

Dr Juliu Coroianu

Comisiunea Centrală Electorală -

https://biblioteca-digitala.ro

T R I B U N A L U L Z A L A U - S A L A J

BIUROUL ELECTORAL AL JUDETULUI SALAJ

P R O C E S V E R B A L

Astăzi anul una mie nouă sute patruzeci şi şase luna Noembrie ziua douăzeci şi unu.-

Noi, Octavian B. Aţeanu, Jude Consilier, al Tribunalului Zalău-Sălaj, în calitate de preşedinte al Biuroului Electoral al Judeţului Sălaj, asistat de D-l Grădişteanu Vasile, judecător, în calitate de Judecător asistent al acestui Biurou, în virtutea dispoziţiunilor cuprinse în art.55,56,57 din legea electorală:

Operaţiunile de votare din ziua de 19 Noembrie 1946 au fost efectuate de secţiunile de votare 1-76 inclusiv, desemnate prin ordonanţa noastră Nr.20/1946 din 1 Noembrie 1946, fără incidente.-

Contestaţie în contra identităţii alegătorului Cuibuş Gheorghe din comuna Cheniz a fost înfrodusă la secţia de votare Nr.70-Şilindru şi a fost admisă de preşedintele secţiei de votare.-

Contestaţie la constituirea biuroului de votare în secţia de votare Nr.55 -Tăşnad-întrodusă de D. Filip Pompei din Santău care a fost respinsă de preşedintele secţiei de votare şi se menţine respingerea.-

Contestaţia la Secţia de votare Nr.31 Unguraş cu privire la împăturirea greşită a voturilor respinsă şi se menţine respingerea.-

Contestaţie întrodusă de delegatul Partidului Naţional Tărănesc, Maniu- la secţia de votare Nr.33 Vascapău cu privire la oprirea delegaţilor şi asistenţilor, respinsă de preşedinte, menţinându-se respingerea.-

Contestaţia din partea lui Iarca Traian din Zalău la Secţia de votare Nr.1 Zalău referitor la dispuerea scrutinului care se respinge ca nefondată.-

Contestaţia din partea lui Criţan Andrei din partea Partidului Naţional Tărănesc şi Andrei Gheorghe din partea Blocului Partidelor Democrate, contra operaţiunilor votării nari au fost respinse şi se menţine respingerea.

La Biuroul Electoral al Judeţului Sălaj au fost întroduse următoarele contestatii:

1) Contestaţia înregistrată la Nr.77/1946 făcută de Moldovanu Gavril, Moldovan Teodor, Goron Augustin, şi alţii, şi

2) Contestatia înregistrată la Nr.78 făcută de Noiembrie Boilă cu didat pe lista Nr. 3 a Partidului Naţional Tărănesc, arătând faptul că o serie de alegătorii nu şi-au primit certificatele, ambele contestaţii fiind rezolvate la Biroul Electoral Judeţean.-

https://biblioteca-digitala.ro

3) Contestaţia înregistrată la Nr.80/1946 făcută de către D-nii Zaharia Boilă, Corneliu Coposu şi Dr. Iuliu Corocănu candidaţi pe lista Nr. 3 a Partidului Naţional Tărănesc-Maniu- în contra operaţiunilor premergătoare, îndreptată Biroului Electoral Central.-

4) Contestaţia înregistrată la Nr.81/1946 făcută de D-l Corneliu Coposu candidat pe lista Nr.3, că Biroul Electoral refuză comunicarea rezultatului alegerilor pe secţiile de votare, care s'a respins de noi fiind nefondată.-

Aceste contestaţii se înaintează împreuna cu prezentul proces verbal Comisiunei Centrale Electorale.-

După efectuarea lucrărilor de centralizare a rezultatelor votării din 19 Noembrie 1946 dela toate secţiunile de votare din Circumscripţia electorală Sălaj constatăm următorul rezultat:

Numărul total al voturilor exprimate este de 182.079.-

Dintre cari listele supuse votării au obţinut:

a) Listă Nr. 1 cu semnul "Soarele" a Blocului Partidelor Democrate. 115.083.-

b) Lista Nr. 2 cu semnul "Două linii paralele"a Grupării Politice "Uniunea Populară Maghiară". 44.086.-

c) Lista Nr. 3 cu semnul "Ochiul", a Partidului Naţional Tărănesc -Maniu- 15.508.-

d) Lista Nr. 4 cu semnul" Două circomferinţe concentrice" a Partidului Tărănesc Democrat -Lupu- 3.762.-

Numărul total al voturilor nule. 3640.-

Numărul împărţit pe secţiuni de votare se arată în tabloul anexat care face parte integrantă din prezentul proces verbal.-

După calcul efectuat în conformitate cu dispoziţiunile cuprinse în art.56 din legea electorală se repartizează următoarele mandate

a) Lista Nr. 1 cu semnul "Soarele" a Blocului Partidelor Democrate, primeşte 7 (şapte) mandate.-

b) Lista Nr. 2 cu semnul"Două linii paralele" a Grupării politice Uniunea Populară Maghiară primeşte 2 (două) mandate.-

c) Listele Nr.3 cu semnul "Ochiul" a Partidului Naţional Tărănesc -Maniu- şi Nr.4 cu semnul "Două cercuri concentrice" a Partidului Tărănesc Democrat-Dr.N.Lupu- nu li se atribue nici un mandat, pentrunind numărul necesar de voturi.-

In virtutea art.57 din legea electorală se proclamă aleşi următorii candidaţi:

a) Din Lista Nr.1 cu semnul "Soarele" a Blocului Partidelor Democrate: 1) Petru Mironescu-Mera 5) Dr. Ioan Gheţie
2) Leontin Sălăgeanu 6) Teodor Chimiveş şi
3) Paul Dimitriu 7) Ioan Lupeaş
4) Francisc Gruder

https://biblioteca-digitala.ro

restul de candidaţi rămânând supleanţii acestei liste.-

b) Din Lista Nr.2 cu semnul "Două linii paralele- a Grupării Politice Uniunea Populară Maghiară:

1) KÖtele Stefan

2) Dr.Solymos Ivan

restul rămânând suplianţii acestei liste.-

Drept care am dresat prezentul proces verbal care împreună cu actele anexe precum şi dosarele alegerii urmează a se înainta prin curier special Comisiunei Centrale Electorale în conformitate cu dispoziţiunile art.57 din legea electorală.-

Preşedintle Biroului Electoral
al Judeţului Sălaj
Jude Consilier

O.Aţeanu

Asistent
Judecător

V.Crădiştenu

Secretar
Prim Grefier,
C.Cozmiuc

https://biblioteca-digitala.ro

P r o c e s - V e r b a l

Incheiat, Astazi 21 Noemvrie 1946 in localul Prefecturei jud.Sălaj,cu ocazia şedinţei extraordinare a Blocului Partidelor Democrate din jud.Sălaj. Presedinte de onoare Chisiu Eugen Prefec

Prezenţi: Presedinte: Chemives Teodor candidat deputat F.P.

Membrii: Silaghi Leontin P.C.R.Tugce Veronica F.P.Bruder Francisc P.S.D. Dr.Ghetie Ioan P.N.T., toţi candidaţi de deputaţi,Opriş Ioan P.N.P.Sabău Gheorghe P.C.R. Vaida Gheorghe P.S.D. Machin Miron P.C.R.Crăciun Alexandru P.N.T.Muresan Romulus P.N.T.Dr.Solymos Ivan U.P.M. Pop Vasile ajutor Primar,Bologa Patriciu P.N.L.

Absenţi: Paul Dimitriu şi Călmaz Ilie ambii candidaţi ai partidului P.N.L.

Dl.Prefect al judeţului,după deschiderea şedinţei citeşte adresa Biroului Electoral depe lângă Tribunalul Sălaj,cu rezultatul oficial al alegerilor parlamentare pentru deputaţi in ziua de 19 Nov.a.c. prin care se constată următoarele:

Electori inscrişi in liste 209.754.

Votanţi 182.079

Voturi anulate 3640

Din voturile exprimate au obţinut: lista No.1.a P.P.D.-ului un număr de 115.083 voturi /64,49 %/ lista Nr.2 U.P.M. 44.086 / 24,70% / lista Nr.3 P.C.R.Tătăranu 15.508 / 8,68%/ şi lista Nr.4 Ţărănistă Democrată a Dr.N.Lupu 3762 / 2,10%.

Mandatele au fost repartizate astfel: 7 mandate listei Nr.1. şi 2 mandate listei Nr.2.

Au fost proclamaţi aleşi deputaţi din lista Nr.1 următorii: Mironescu Mera P.S.D. Silaghi Leontin P.C.R. Paul Dimitriu P.N.L. Bruder Francisc P.S.D. Dr.Ghetia Ioan P.N.T. Chemives Teodor F.P. şi Puşcaş Ioan P.N.L.

Asistenţa primeşte cu satisfacţie rezultatul aplaudând şi făcând urări pentru noulii aleşi.

Dl.Silaghi Leontin,constată că P.N.P.a obţinut în acest judeţ două mandate deşi aportul adus de acest partid nu este cel mai mare şi nici cel mai rodnic,constatând că al doilea deputat din acest partid nu pumai că este străin de jud.Sălaj,dar este o persoană fără nici o activitate politică şi,care mai ales in acest judeţ nici cel puţin nu s,a prezentat pentru care motiv propune a se face intervenţie,ca Dl.Puscas Ioan să fie înlocuit cu Dna Tugce Veronica candidată in locul 8 din partea F.P.P.,evidenţiind cu această ocazie meritele acestei candidate care a organizat in mai multe judeţe din ţară femeile şi in special femeile plugăriţe,fapt care ar face cinste judeţului Sălaj să aibă posibilitatea să trimită in parlamentul ţării o deputată plugăriţă.

Intregul Comitet primeşte propunerea Dlui Silaghi şi se hotăreşte a se lua legătură cu Dl.Paul Dimitriu Preşedintele P.N.L. in acest judeţ pentru a interveni pe lângă Dl.Puşcaş Ioan ca să demisioneze din funcţiunea de deputat şi in acest caz urmează de drept Dna Tugce Veronica.In cazul când Dl.Puscaş nu ar demisiona se hotăreşte ca B.P.D.Sălaj să facă intervenţie la conducerea centrală a P.N.L.,la Dl.Gh.Tătărăscu in sensul celor de mai sus.

La propunerea Dlui Silaghi Leontin Dnii deputaţi precum şi Dnii membrii din B.P.D.cari au avut mai importante misiuni cu ocazia alegerilor fac câte o amplă dare de seamă asupra felului cum au decurs alegerile din 19 Nov.a.c.după cum urmează:

d/s

https://biblioteca-digitala.ro

1. Dl. Chemiveș Teodor face dare de seama asupra felului cum au decurs alegerile in plasa Crasna, constatandu-se ca alegerile au decurs in liniște și ordine cu excepția unui singur caz unde un preot a incercat să turbure liniștea să provoace scandal insă intervenindu-se la timp nu s,a intamplat nimic.

2. Dl. Bruder Francisc face raport asupra demersurilor acestor operațiuni in plasa Carei și Valea lui Mihai.

3. Dl. Dr. Ghetie Ioan arată mersul operațiunilor de votare in plasa Buciumi constatand ca pentru a putea convinge masele acestei plași este nevoe de multă muncă și de multe realizări pentru locuitorii acestei plași.

4. Dl. Opriș Ioan intrun scurt raport constată ca trebuesc indeaproape verificate cadrele intrucat din cei 28 delegați și asistenți pe care i-a avut la secția de votare unde a fost președinte, și cari persoanele erau alese ca de cea mai mare incredere, numai 9 au votat cu Blocul, iar restul contra.

5. Dl. Dr. Solymos Ivan deputat U.P.M. solicită o colaborare mai sincera intre Bloc și U.P.M. intrucat au fost cazuri cand U.P.M.-ul a fost considerat opozitie.

6. Dl. Vaida Gheorghe face raport asupra felului cum a decurs alegerile la secția Hereclean unde locuitorii comunei Badon au provocat scandal fiind batut invățatorul comunei.

7. Ia cuvant Dl. Silaghi Leontin care arata felul in care au decurs alegerile in general in județ arătand punctele importante care au adus victoria acestor alegeri, printre care menționează: realizările Guvernului Groza programul de viitor al acestui Guvern, legătura strâns unită intre cele două partide muncitorești, legătura strânsă intre aparatul administrativ și B.P.D. descompunerea și dezorganizarea partidelor istorice etc. Totodată arată unele scăpări sau slăbiciuni pe care le-au avut organele Blocului in aceste alegeri ca de exemplu n,au fost dominate suficient secțiile de votare, lipsa propagandei de om la om, lipsa de activiști din partea mai multor partide, trăgand concluzii și invățăminte pentru viitor.

La propunerea Dlui Vaida Gheorghe Blocul hotărește a se aduce mulțumiri in scris tuturor președinților secțiilor de votare pentru munca ce au depus, fiind fiecare la inălțimea chemării.

Dl. Chemiveș propune a se aproba pentru șoferii care au facut serviciu pentru Bloc, câte 300.000 Lei drept recompensă.

Dl. Prefect al județului propune să se aprobe cererea Oficiului de Telefoane de a se recompensa câte 50.000 Lei fiecarui funcționar care a facut serviciu la telefoane in timpul alegerilor pentru modul conștiincios in care au facut serviciul.

Comitetul aprobă.

Dl. Crăciun Alexandru solicită din partea Blocului ca suma de 3.000.000 Lei imprumutată Clubului sportiv Zalau să nu se mai restituie, rămănând definitiv Clubului Sportiv Zalau.

Comitetul aprobă cu condiția ca in cazul când Blocul nu ar putea face față tuturor cheltuielilor ce le are, Clubul sportiv să restitue banii.

La propunerea Dlui Prefect, Comitetul aprobă ca suma de 8.000.000 Lei plătită jandarmilor cu ocazia alegerilor de către Prefectura și neaprobată de Minister, să fie suportată de Bloc.

Fiind programată o serbare a Victoriei Blocului in alegeri pentru azi orele 16, se stabilește următorul program:

1. Cuvant de deschidere de către Dl. Președinte Prefect Eugen Ghișa.

2. Cuvantul deputaților, Chemiveș Teodor, Bruder Francisc Dr. Ghetie, Dr. Solymos și Silaghi.

3. Banchet la orele 21 in restaurantul Transilvania la care vor lua parte toți Dnii deputați, câte 2 membrii din fiecare partid din Bloc și reprezentanții autorităților.

Ne mai fiind alte puncte la ordinea de zi ședința is sfârșit.

PRESEDINTE: SECRETAR:

https://biblioteca-digitala.ro

A tovarasului Maghiar Traian activist la P.C.R. Carei

Dela 1/XI pana la 20/XI.1946

In ziua de3/XI am facut doaua adunari populare in com. Portita unde au luat parte cca.120 oameni si femei prelucrand situatia economica a tarii in legatura cu colectarile de cereale si punctele principale din platforma program totus populatia nu a fost de acord cu colectarile de cereale,in com Vezendiu desi am prelucrat ca sa se bata la toba nu sa facut si populatia n a vrut sa ea parte la adunare asa ca adunarea a eusat.

In ziua de 5/XI am tinut sedinta de celula la Tiream prelucrana si indemnand tovarasii la lucru pentru castigarea alegerilor am format garda de aparare pe responsabil a fost tov. Megyfalvi Iosif si a format o echipa de propaganda pentru lipire de afise sosite dela Carei.

In ziua de 6/am facut o actiune de afisare si de vopsire cu sablon a semnului electoral Soarele

In ziua de 8/am facut sedinta cu consiliul politic si sarbatorirea onomasticei Regelui in dupa masa acestei zi a sosit la Tiream o echipa care facea propaganda Manista inmedia t am anuntat postul de jandarmi si eam oprit avertizandui.In acest timp mam inbolnavit intorcanduma acasa a stat in pat pana in dimineata zilei dell/dupa noile instructiunii primite am fost mutat in com.Foeni si Urziceni

In ziua de 13/am plecat la Foeni unde am facut o mare actiune de afisare afisand 100afise dea B. P. D.ului Formand garda de aparare compusa din 20 de tovarasi.In ziua de 14/am plecat in com.Urziceni unde am tinut o sedin cu celula prelucrand si indemnand tovarasi la lucru pen.ru castigarea alegerilor garda de aparare am conpuso din 20tov.ca resp.fiind tov.Jakubka Franci am format doaua echipe de propaganda pentru popularizarea semnului electoral soarele si pentru lipire de afise,am format trei curieri calari in caz de ne voie in ziua alegerilor in noaptea de 14/15 am facut o actiune de lipire a afiselor lipind peste 200 afise dea B.P.D.ului.

In ziua de 16/XI.am fost in comunele Sanislau si Ciumesti unde am du manifeste in Ciumesti am lipit in noaptea de 16/17.peste 80 de afise si am popularizat semnul electoral soarele.

In ziua de 17/am fost la Moftinul Mare unde era sa fie o mare adunar populara dar dela adunare am intarziat ajungand prea tarziu cu daruta dar totusi in sala culturala am mai gasit peste 60oameni pe cari eam lamurit in legatura cu votarea,de aici am plecat in com.Ghilvaci unde era sa tinem o sedinta de celula desi am anuntat pe tov.Vilant sa anunte celula el totusi n a anuntato ci a stat la carciuma cat timp am fost noi la Ghilvaci la sedinta de celula nu au luat parte decat 5tov. de aici ne-am reintors la Carei.

In ziua de 18/am plecat inpreuna cu tov.Barabas dela judeteana spre sectia de votare Foeni unde am fost inpartit dupa ce in noaptea de 18/19 am mai facut o actiune de xxxxxxlipire a afiselor am stat pana in dimineata zilei de 19 ca paza la telefon din susnumita comuna.

In dimineata zilei de 19/la carele 7amconstituit biroul electoral prelucrand inainte cine sa fie numiti in biro aceasta mia reusit asa ca am intrat eu si tov.Talas Ilie la ora sapte delegati nu au fost toti prezenti decat 50% la orele 8 au inceput votarile cari au decurs foarte in mare liniste pela oarele 10au sosit toti delegati si garda de aparare din com.Urziceni pe cari eam postat in posturi fixe si posturi mobile pela oarele 10 1/2 au sosit si delegatii din partea opozitiei inmediat am stat de vorba cu dl.Martin pres.Frontul Plugarilor din Urziceni si delegat din partea opozitiei lamurind ca sa nu primeasca acest post care a si reusit caci inmediat a rupt toate delegatiile asa ca la alegeri nu am avut delegati din partea opozitiei au decurs in liniste pana la oarele 12cand a aparut mort de beat tov.Talas Ilie care a fost delegat in biro desi am vrut sal indepartez nu a vrut sa plece la care lam oprit alegerile pe timp de un ceas cand am luat masa au reinceput la oarele 2d.m. si au terminat la oarele 6seara noi am asteptat pana la oare 8 cand presedintele dupa ce astrigat de trei ori au inceput numararea

https://biblioteca-digitala.ro

310

Voturilor de fata fiind si delegati partidelor rezultatul a fost foarte frumos B.P.D.381.U.P.M.1150.Maniu 17.Lupu.15 alegerile au decurs in cea mai buna ordine terminandu-se la carele 12noaptea cand am luat un mic dejun si dupa ce eam trimis cu carutele pe delegati si asistenti acasa am plecat si eu cu tov.Barabas spre Carei facand inainte Procesul Verbal descalindul toti delegati si asistenti.

In tot timpul alegerilor sau evidentiat in primul rand tov.Jakubka Francisg din Urziceni tov.Vanya Gheorghe din Carei, sefulde post jandarmi din Urziceni care a dus o mare munca de lamurire intre masele populare si tov.Major Zoltan din Foieni sa purtat indisciplinat tov.Talas Ilie Carei

Aceasta ar fi raportul de activitate pe care il semnez

Carei la 22/XI.1946

Cu saluturi tovarasesti

/ Maghiar Traian Activist
la P.C.R. Carei

Arhivele Naționale Sălaj, fond Comitetul județean Sălaj al P.C.R., dos. 3/1946, f. 20-21.

https://biblioteca-digitala.ro

RAPORT

Despre activitatea sectorului de votare Cehalut in ziua de 19 Novembrie 194
:::

La sectorul de votare Cehalut au luat parte urmatoarele commune: Ceam, Orbou, Cehal si Sumal.

La sectia de votare Cehalut a fost Presedinte, Pintea Alexandru administrato la Finante din Zalau, Grefier, Milea Dumitru Notar in comuna Cehalut, Asistenti di partea B.P.D,ului si din partea opozitiei.

Prima comuna care a votat a fost comuna Orbou care a votat in cea mai mare liniste si ordine, Voturile anulate la aceasta comuna a fost la numar de lo dupa care sa putut constatat caci majoritatea a votat cu lista Nr.3 5o%,

Cehal, a votat in cea mai mare ordine si disciplina. Numarul voturilor anula la aceasta comuna a fost la numar de 2o din care sa putut constatta caci majoritatea a votat cu lista Nr.3 5o%,

Ceam, care a vota in cea mai mare liniste si ordine. Numarul voturilor la aceasta comuna au fost la numar de lo din care sa putut constata caci majoritate a votat cu lista Nr,3 3o% iar restul cu lsuista Nr.2 si cu lista Nr.1.

Sumal care a votat in ordine si disciplina. Numarul voturilor anulate au fos la numar de.2o din acre sa putut constata caci majoritatea au votat cu lista Nr. 3.

Cehalut. a votat in cea mai mare liniste si ordine. Numarul voturilor anule au fost la numa de.28 din acera sa putut constata caci majoritatea au votat cu lista Nr. 2 si 3.

Pentru ziua alegerilor sau pregatit garzile pentru mentinerea ordinei, trei posturi fix la intrarile in comuna din partea de unde veneau comunele spre sectorul de vota care au fost compuse din 2 ostasi si delegati din partea B.P.D.ului In seara de.18 Novembrie 1946 in preuna cu presedintele si grefierul dela sectie de votare am pregatit prigramul pentru ziua urmatore. In ziua de 19 diminetsa la orele 7 am intrat in localul sectiei de votare unde au luatx parte toti delegati si asistenti atat din partea B.P.Dului xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx in numar de 24 iar delegati opozitiei sau prezentat la orele 8 1/2, cu o cerere sa fie primiti si ei deunde au fost primiti imediat au si iscalit Procesul Verbal. La orele 7 cand sa constituit biroul pe langa presedinte si gre au fost numit membru de birou Comea Gheorghe si Farcas Stefan. Dupa ce au votat toti delegati si asistenti din partea B.P.Dului cat si din partea opozitiei au inceput alegerile cu comunele mai sus notate cari au decusrs in cea mai mare ordine si disciplina dupa cum se cerea. Pe la orele 11 a venit BBL candidat de deputat Filip sever care a fost multumit cum parcurg alegerile. In noaptea de 18 spre 19 impreuna cu presedintele si grefierul Sublocotenentul Niculescu, Comea Gheorghe si Farcas Stefan am pregatit 1ooo de voturi Nr.1, care au fost introduse in urma diminsata la orele 7 15 minute, Urna a fot trecuta prin fata delegatilor goala deunde pe urma am intrat in localul scoalei unde sau introdus biletele stampilate cu o zi inainte. Imediat au fost chemat si asistenti in nauntru si sa inceput votare, In aceasta operatie nu au observat nici asistenti din partea B.P.D.ului nimic.

Despoicrea urnei a fot la orele 11 seara duca ce au terminat toate comunele votat. A fost ales din nou biroul dompus din presedinte grefier si Comea Gheorghe si Ilies Ioan asistenti sau membri de birou. Imediat la inceputul numaratul voturilor au esit numai 2 si 3. care au condus cam o ora. La ceilalti care notau care totau pentru listele care trebuiau sa fie imitate notau numai tot al c loa numar asa caci conducea lista Nr.1. Dupa aceastea presedintele din cauza caci a fost obosit a intrerupt si a venit sa controleze listele care notau rezultatu acesta timp toti au cetit rezultatul dupa listele pe care le notau ei. Nici la unul nu sa potrivit numarul voturilor dar la toti conducea lista Nr 3. Numai la Comea Gheorghe si Ilies care erau membri de birou conducea lista Nr,1 si 2. si tot odat si xxx numarul se potrivea la amandoi la toate listele.

https://biblioteca-digitala.ro

La sfarsit sa comunicat rezultatul urmator: [illegible]
Lupu 38.

Rezultatul real ar fi fost : B.P.D.5oo U.P.M.45o Maniu 95o lupiiii 138.

Sau distins in munca pentru victoria alegerilor Presedintele, Grefierul Sublocotenentul Miculescu, si toata armata si jandarmaria, Cremer Mihai din partea P.C.R. Cremer Iosif P.C.R. Bilagy Gheorghe P.C.R. Macventel P.C.R. Moise Ioan P.C.R. Maier Iosif P.C.R. Ilies Ioan P.P. care a fost cel mai destdini Chioran Traian P.C.R. oc Iulieu U.P.M.

Au lucrat alaturi de opozitiei : Directorul din comuna Cean, Directorul din comuna Cehal, si din Cehalut, au tinut munca de lamurire in casa directorului din comuna Cehalut unde aratau ca unde sa puna si amenintau caci daca vor c votat cu ochiul vor munca la cazan si li se va lua pamantul si vor face colhoz care au fost descoperit de catre D-l. Grefier Milea Dumitru care imediat a luat masuri si a trimis autoritatile ca sai opreasca. Ilies Aurel care a fost numit delegat din partea Opozitiei, care a incercat sa stea ica asistent cu toate ca el sa prezentat mai tarziu imediat sa luat masuri si sa scos afara unde sa opus contra armatei pe urma a fost scos din sctor unde lau lamurit pe urma cu patul pustei doi din panduri impreuna cu Sâna Ioan. Militar care a fos elector la Zalau.

Din partea opozitiei au fost Suciu Gheorghe, din comuna Cehalut si Sighiartau Ioan din comuna Cean, care au asistat in cea mai mare liniste si care au semnat Procesul Verbal fara nici o discutie.

Din partea U.P.M. preotul din comuna Cehalut Balog Francisc care când a j a urmat comuna Cehalut a inceput ca sa faca propaganda pentru U.P.M. si aratau direct populatiei unde sa voteze pe lista Nr.2 imediat a fost scos oprit prin cererea opozitiei, de unde presedintele la schimbat cu altul.

Tasnad la 22 Novembrie 1946

Responsavil Fată de Partid

Conea Gheorghe

Conea Gh

Arhivele Naţionale Sălaj, fond Comitetul judeţean Sălaj al P.C.R., dos 3/1946, f. 36-37.

https://biblioteca-digitala.ro

RAPORT

despre activitatea Sectiei de votare Eriu Sancraiu in ziua de 19 Nov.1946

La sectia de votare Eriu Sancraiu au luat parte urmatoarele comune:
Eriu Sancraiu, Hotoan, Cauas, Radulesti, Decentiu, Ghirolt, Satu Mic, Unimat si C
La sctia de votare Eriu Sacraiu a fost Presedinte Saucan Miahi directorul din comuna Satu Mic Grefier Pop Silviu Notarul din Eriu Sancariu, responsabil fata de Partid Budai Paul.
Delegatii din partea opozitiei : Condor Alexandru din comuna Eriu Sancraiu, Preotul Lapadat din comuna Ghirolt, si Salajanu din comuna Hotoan.

In noaptea zilei de 18 spre 19 Novembrie 1946 alaturi de Presedinte, Grefier Budai Paul Resp. fata de Partid, Botis Ioan Plotonierul dela Postul Cauas Misea au pregatit 1500 de voturi stampilate care au fost introduse in urna inainte zilei de 19. Fiecare a dus ceasul cu un ceas inainte fata de celelalte ceasuri Noi am fost intelesi caci si din partea delegatilor nostri din partea partidu sa intarzie dimineata. Dimineata cand sa inceput fata de Presedinte, Grefier Dl, Inspector -Dl. Plotonier Moisea din Cauas si Serg. Maior. Botis delegat Budai paul. sa controlat urna si sa stampilat si sa ales biroul. Biroul a fost ales din Pres. Grefier, Budai Paul P.C.R. si Botis P.C.R. Au ince votarile, cand au fost votate vreo treizeci de persoane au sosit delegatii din partea opozitiei, cari au cerut sa le arate urna, dar presedintele lea aratat ceasul care prescria in legea Electorala si care era intrecut deja. Atunci ei facit o contestatie care au dato presedintelui.
Eriu Sancraiu a fost prima comuna care a inceput alegerile care au votat in cea mai perfecta ordine si disciplina. Numarul voturilor a fost la numar de 64 din care sa putut constata caci majoritatea au votat cu lista Nr, 23. N
Hotoan. care de asemenea a votat in cea mai mare liniste si ordine. Numarul voturilor anulate a fost 100 din care sa constatat caci majoritatea au votat cu lista Nr.3.
Cauas A votat in cea mai mare liniste si ordine. Numarul voturilor anulate a fost de 150 din care sa putut constata caci majoritatea au votat cu lista N 3.
Radulesti. au votat vreo 50 de persoane au anulat 5 voturi cari erau cu lista Nr.3.
Decentiu. care a votat in cea mai perfecta ordine si disciplina. Au fost anu un numar de un numar mic de voturi din care sa putut constata caci majoritatea au votat cu lista Nr.2 si 3 si 4.
Ghirolt au votat in ordine si disciplina votand majoritatea cu lista nr 3
Satu Mic. votat in ordine si liniste Majoritatea au votat cu lista Nr, 1-3
Cig. au vota majoritatea cu lista Nr.3 -
Unimat au votat majoritatea cu lista Nr.3
toate comunele sus numite au votat in cea mai mare ordine si disciplina fara nici un scandal sau cearta.
La orele 20 sa terminate votarile de unde sa descis urna. In acest timp D-l Maior Iordan Moare dela Sectia de jandarmi Tasnad a plecat sa anunte la Telefon una cum avea ordin rei torcanduse cu 170 de voturi stamilate in servieta. Punand servieta langa urna si stand de vorba cu delegatii opozitiei presedintele le-a ... introduce in urna. Tot timpul numaratoarei D-l Plotonier Iordan Moare a ... cea mai ... pentru ... a reusita a ... La ... rezultatul care a fost urmatorul: ..., 1981, ... Maniu 1150 ... 120 ... comunicarea rezultatului sa incheiat procesul verbal care a fost semnat din partea delegatilor ... si din partea Opozitiei.

https://biblioteca-digitala.ro

[illegible] Aceas [illegible] amenintat sa nu mai faca asemenea lucru caci va fi dat afara din sala, de acest si D-l Major Iordan Soare la observat caci la locuinta [illegible] personala intra mai multi oameni sifanei unde a [illegible] si D-l Maior Iordan Soare sa vada ce fac acolo unde a gasi [illegible] de [illegible] la ca le [illegible] Discurs Domnul major la [illegible] ce adunare [illegible] la care [illegible] sa rasp din partea D-lui Director caci au [illegible] lui. Popa din [illegible] a [illegible] oamenilor arata dupa oamenilor unde sa votese Notarul din [illegible] care a votat list [illegible] S, si lucrat contra [illegible] Dului Popa dela [illegible] arata la oameni unde votese si amenintat dui cu colhozul daca vor vota cu lista [illegible] Director [illegible] Cig, era mereu intre oameni una cand D-l. Major Iordan Soare la amenintat ca il va aresta daca nu termina. Coador Alexandru delegat din partea Opozitiei re a avut delegatie din partea B.P.D, ului dela Frontul Plugarilor. el a facu voit sa faca contestatie pentru caci nu i sa aratat urna cand a venit el s caci alegerile au fost incepute cand a venit. Popa Papadatu din comuna Ghiro care amenita cu colhoz daca voteaza cu lista Pr. I. Salajanu delegatul opozi din comuna Hotoan facea semnaturile cu numarul votantilor care intra in sal voteaza. [illegible] Traian delegat din Frontul Plugarilor care de mai multe ori se ducea langa ghiseta si le arata la oameni unde se voteze a [illegible] cu ochiul. Cioca [illegible] delegat din partea Frontului Plugarilor care a lucrat contra B.P.D. Oros Alexandru [illegible] Pop Ioan din partea [illegible] Mihai din [illegible] Tindila Ioan care era pentru [illegible] ordinei afa [illegible] Gheorghe din comuna Cig care [illegible] a lasat sa intre oameni care sunt din partea B.P.D.ului si din partea [illegible] ului.

Cine sa evidentiat din lupta pentru reusita alegerilor.

::

[illegible] [illegible] Mihai, Grefierul Pop Livim, D:l Inspector Botis Ioan din partea P.V [illegible] Ioan. Plotonierul Iordan Soare care a depus muncă inversunata pentru buna reusita a alegerilor, Plotonierul Moisea impreuna cu Sergentul major. Silaghi Gheorghe din partea P.C.R. Pop Nicolaie din partea P.C.R. Capolna Iuliu din partea P.C.R. Pemuc Gheorghe din P.C.R. Budai Francisc din P.C.R. Teglasi Ioan din P.C.R. Birta Vasile P.C.R. [illegible] P.C.R. Nagy Emeric din P.C.R. Budai Nicolaie din partea P.C.R. Chis Gheorghe primarul [illegible] comuna Sancraiu. Chis Ioan din partea Frontului Plugarilor si pa care sia indeplinit misiunea cu sarguinta.

In timpul alegerilor delegati din patea opozitiei au facut contestatie pentr caci nu [illegible] sa aratat urna si caci alegerile au fost incepute inainte de a fi prezenti. Tot in timpul alegerilor a sosit un delegat din partea opozitiei cu delegatie falsa care a fost arestat de D-l Major Iordan Soare. La terminarea numaratoarei voturilor si la semnarea Procesului Verbal a fost semnat din pa delegatilor B.P.D, ului si din patea Opozitiei cu invoireaca ei asi vor ret ge contestatia cu conditia ca acel care a fost arestat din partea opozitiei delegatia falsa sa fie pus in libertate.

Tasnad la 22 Novembrie 1946.

Responsabil fata de Prtid.

Budai Paul

Budai Paul

Budai Paul delegat din partea P.C.R si resposabil fata de Partid a fost amenintat de catre Marincas Cristov din comuna Ersu Sancariu-Agent agricol di comuna Respectiva. Sa dea declaratia ca nu mai are nimic cu P.C.R, si ca adera Partidul lui Maniu ca la alegeri ei vor castiga locul si atunci daca nu vei dupa alegeri nu vei mai trai. [illegible] nu [illegible] persoane a mai amenintat membri de partid de Pop Nicolaie, Silagy Gheorghe, si Capolna Iuliu din comuna Ersu Sancariu care fac parte din P.C.R.

Aceasta-mi este declaratia [illegible] care o semnez [illegible]

https://biblioteca-digitala.ro

Delegati.
Huluban Ion. Si Forrai Ambrozie. Data

Partidul Comunist Romun din Judetul Salaj.

321

Raport

Subsemnatul delegati Huluban Ion din partea F P .si Forrai Ambrozie din partea partidul comunist Romun . Varaportam urmatoarele.

1 / Sus numiti delegati la Sactie de vot 57 Patal cu presedintele dl Pintea Vasila si grefierul dl. Pop Ion. In ziua de 19 novembrie la ora 7 dimineata sau deschis casa devotarea cu trei strigatul asistenti si delegati sa intrati inuntriu . Dupa acestea adeschiso mersul de votarea . Asistenti si delegati atit ai nostrahit si din partea opozitie acontrolat cabinele de voturi si urna. Votarea sa in cepot in mod linistit. Cetindu legea elctorala fiind ascultate de toti delegati si asistenti luand la cunostinte amanzile preavazute pre cum sa inchisoarea daca cineva din ei ar savarsi ne regulariteti.

2 / Votarea sa devurs in mod normal si indeplina de linistea.

Incepand cu Comuna Reghia , Urmand dupa Comuna Reghia Comuna Boianul Mare . Pagaia , Patalusa, si la urma comuna Patal.

Votarea a continuat fara intre ruperea. Pana la terminarea.adeca pana la searea 18 si 30 minute. Si la urma nemifiind alti votanti presedintele au strigat de trei ori din cinci din cinci minute. Votanti care mai sunteti intrati la votu. Ne mai prezintand nimeni am si trecut la numararea voturil Fiind defate si delegatilor Manistilor Duca Nicolae Boocan Vasile si Ghulai Vasile suptprimar din Boianul Mare . Am rupt sigilu depe urna si dl. Presedinte a inceput la numararea voturilor in prezenta tutoror.

Dupa ce am terminat cu numaratul voturilor am ajuns la rezultatul triste: Lista No 1 / 352. Lista no 2 /771, lista no/ 3/767, lista no 4/ 113, totala 2003 , anulate 67, totala 2070,36 nexprimate.

Toate nereusita se datoreste decleratieiei tovarisului Huluban Ion din partidului fp.

D E C L E R A T I E A

Subsemnatul Huluban Ion presedinte al FP, in plasa Tasnadului declar urmatoarele. Am constatat ca comuna Boianul mare inpre una toate comunele din sectia devotarea Patalul au fost duse retecirea inpinse la gresele deau vota cu Maniu. Majoritatea din cauza Inv .din. Gheorghe Chioran care este cel mai mare manist inpreuna cu sotiarsa Florica Chioran Facand propanda Manistе char in curtea bisirici. Spanand oamenilor si Femeilor se nu voteze cu soarele. Ceci soarele este a ungurilor si a jidanilor. Se vote ze cu ochu adeca cu Maniu. ceci acesta va face bine pentru toti tamuni. Si numai romunilor lea vrea bine cu alre natii conlocuitorea mare legeture. Si femeilor leau spus ca dace nu vreau semai fie rezboi sicele moare soti si copii pa frohi tunei se voteaze cu Maniu.

Careare semnul ochu. Aretind cunse des fasore lista devot.

Si unde segeseste semnul ochului. La aceasta propaganada a fost ajutati Gheo Gheorghe Chioran de Duca Nicolaie Saucan Vasile Coman Dumitru si Cheregi Traian, inventand diferite svonuri ca Guvernul Dr.Petre Groza a pus impozit de 400000 de lei la lugar si sa in Bulgaria daca a acastiga Blocul sa si facu Colhoz si oameni incep sa deserteze din Bulgaria. Mai departe dl Partinte Mi Leontin fiind mas la o munta a cantat Iarba rea din holda piara, Piara Soarele din [illegible] tot domuni Parinte si Gheorghe Cioran a spus ca ei asteapta cultura din [illegible] si nu din rasarit, mai departe dl. Invatator Gheoghe Chioran a fost [illegible] la invatatorea din reghea Pop [illegible] ai inpreuna cu sotia [illegible]

https://biblioteca-digitala.ro

Iar in seara atal in ziua de 17 seara u[illegible] strada cu becul am gasi 321
afise facute de dl.Invatator Gheorghe Chioran dintre care un afis mic de continea numele in dos a suborinarului din boian scris in ungureste Gyulai Laszlo care l'am predat jandarmului spunand sa aibe grije de el pana la cercetari .

Aceasta-mi este declaratie pe care o consimt si o semnez.

Huluban Ioan

Tasnad la 22 Noiembrie 1946

Huluban

Fonay Ambroze

Arhivele Nationale Sălaj, fond Comitetul judetean Sălaj al P.C.R., ds. 3/1946, f. 33-34.

322

https://biblioteca-digitala.ro

Jara, XXII

323

P.V.

Asupra activitatea alegerilor din sectia de votare Nr.59 Sacaseni,
.....
au votat urmatoarele comune dupa cum urmeaza: Chejea, Chejea Tuta, Tormac, Dat si Sacaseni.

Comunele mai sus notate au votat in ceea mai mare liniste si ordine fara nici un scandal sau certuri. Numarul voturilor in timpul alegerilor la comunele mai sus notate a fost la numar aproximativ de 800 de voturi din care sa putut constata caci majoritate au votat cu lista Nr.3 si 2.

Rezultatul scos a fost Lista Nr.1. 2027, lista Nr.2/187, lista Nr.3/189 si lista Nr.4/33 de voturi.

Rezultatul real arfi fot aproximati de 80 % pentru opozitiei adeca lista Nr.

Presedinte a fost D-l.inspector Sabou din comuna Micentiu Grefier D-l.Mester Deziderin din Zalau, si delegati din partea B.P.D.ului si din partea opozitiei.

Delegati din partea Opozitiei a fost: Urecheatu Ilie si Toca din comuna Chejea, Tormel Aurel si Fultman Valeria din comuna Sarauad.

In seara de 18 spre 19 Novembrie 1946, Presedintele, Grefierul, Olariu Victor si Vonhaz Alexandru au stampilat looo de voturi cu lista Nr.1. cari au fost introduse in urna in dimineata zilei de 19.

In dimineata zilei de 19 cei de mai sus am dus ceasurile cu o jumatate de ora inapoi am constituit biroul notati din cei de mai sus si in prezenta D.lui Cirtu Nicolaie delegat din partea B.P.Dului Tolgy Ludovic P.C.R. Petras Nicolaie P.C.R cari au fost anuntati sa fie cu o jumate de ora inainte la sectia de votare.

Dupa ce sa introdus in urna voturile de mai sus sa stampilat urna si sa ales biroul din Presedinte Grefier, Vonhaz Alexandru si Olariu Victor P.C.R.

Conforma legei Electorale sa inceput votarile la orele 8 mmm in care timp a sosit delegati notati mai sus din partea opozitiei si dupa ce au votat toti delegati si asistenti din partea B.P.D.ului si din partea opozitiei.

Comunele au votat in ordinea aratata mai sus si in cea mai mare ordine si disciplina, toata ziua votari.

La orele 24 noaptea sa terminat votarile, conforma legei Electorale sa trecut la operatia despoierii urnei.

Dupa cum am fost intelesi cu Presedintele si Grefierul de cu seara caci primadata se vor lua la numaratoare din biletele introduse din partea noastra un numar de 5-600 pentru a descuraja complectamente opozitia, sa procedat in tocmai si sa ajuns rezultatul dorit, dand posibilitatea presedintelui care pana la 600 de voturi numarate facea dupa regulamentul prescris arătând votul vizibil pentru toata lumea din sala sa-l vada. Iar dupa ce sa numarat vreo 600 de voturi pentru lista Nr.1. reactiunea a ramas descurajata su a inceput sa doarma. Aceste voturi s au numarat dela orele 24 pana la orele 4 dimineata. Dupa aceasta operatie sau trecuta la numaratoare mai mai rápida in aşa fel cand se spunea Nr.1. biletul era a foc. Celelalte bilete stampilate de noi sau lasat la urma pentru orsice eventualitate.

Dupa comunicarea rezultatului unul din partea opozitiei in calitate de delegat a voit sa faca contestatie caci au esit mai multe voturi decat cati votanti au fost dupa numaratoarea lor. Dupa ce sau lamurit caci poate sa fie o gresala a semnat Procesul Verbal fara nici o discutie.

Sau distins in munca electorala si au depus oboseala pentru buna reusita a alegerilor urmatori:

Presedinte Sabou Inspector scolar din comuna Micentiu, Mester Deziderin din Zalau, Vonhaz Alexandru delegat din partea P.C.R. Cirtiu Ioan din partea S.N. Delegami Ioan Notar din comuna Sacaseni, Tolgy Ludovic din partea P.C.R. Balint [illegible] din partea P.C.R. Radu Ioan Director din comuna Sacaseni, Petras Vasile P.C.R [illegible] lucrat alaturi de reactiune: Muresan Nicolaie functionar la primarie in [illegible] Sacaseni si delegat din partea P.N.P. [illegible] din partea opozitiei pentru a numara votanti care intra in sala de vot [illegible]

https://biblioteca-digitala.ro

Abou Nicolaie primar in comuna Arauda care sustinea sa raman in sala de votare si sa asistela numaratoare.

La terminarea numaratoarei delegati din partea opozitiei au semnat Procesul Verbal fara nici o discutie.

329

Tasmad, la 22 Novembrie 1946

Responsabil fata de partid.
Olariu Victor

Olariu

Arhivele Naționale Sălaj, fond Comitetul județean Sălaj al P.C.R., dos. 3/1946, f. 29-30.

https://biblioteca-digitala.ro

XXIII Raport de activitate (343)
în campania electorală a plasei Supuru- de Jos.

Situaţia ce s,a găsit în plasă înainte de alegeri.
Organizaţia de plasă a Partidului s,a înfiinţat abia în luna Iulie 1946, până la care dată unele organizaţii locale din plasă au fost reorganizate de organizaţiile de plasă vecine. Organizaţia de plasă nici astăzi nu este în stare să conducă organizaţiile locale din plasă, conferinţa de plasă nu s,a ţinut decât o singură dată şi aceea acum două luni. Comitetul de plasă nu este format nici astăzi.
Frontul Plugarilor în comuna reşedinţa de plasă nu a avut nici sediu până cu 5 zile înainte de alegeri. Nu are nici un activist scos din producţie, nu a ţinut încă niciodată o conferinţă de plasă. Resortul lui de tineret nu este format, iar munca între femei este făcută de către o femei activă, care mai mult a stricat decât să fi făcut vreo muncă de lămurire.
Uniunea Populară Maghiară este condusă de un secretar fost conducător szálasist şi nu are nici sediul în plasă. În ultimele zile înainte de alegeri a fost ajutată de o activistă din Oradea, care umblând din comună în comună a depus o muncă apreciabilă între femei.
Partidul Naţional Popular sunt încadraţi funcţionari publici, fără însă că această organizaţia ar fi depus vreo activitate organizatorică şi politică în plasă şi în păturile mici burgheze.
Comitetul electoral de plasă deşi format la timp, nu a fost în stare să iniţieze şi să conducă munca organizatorică şi de lămurire.
Înfăptuirea reformei agrare era pornită şi condusă în mare parte de autorităţi şi de intelectuali satelor, din care cauza a mers foarte lent şi era lipsită de orice muncă politică. Se găsesc şi astăzi terenuri neexpropriate. Preşedintele de plasă al reformei agrare era până acum câteva luni învăţătorul director, Păcurariu, fostul vicepreşedinte de plasă al organizaţiei maniste.

Munca organizatorică:
Plasa noastră având 6 secţii de votare, cu ajutorul tovului Silagh Leontin comitetul electoral de plasă a format comandamentul unic de plasă şi cele de secţii de votare. Nu am reuşit însă că aceste comandamente să devină un adevărat organ de conducere şi de mobilizare şi nu am reuşit că în afară de tovi noştri şi ceilalţi membri să devină activi şi luptători în prima linie. Membrii noştri de Partid din aceste comandamente au fost însă mereu pe teren.
Cu ajutorul tovului Puşcaş s,a organizat comandamentul de plasă al serviciului de ordine şi siguranţa la fiecare secţie de votare [illegible] însă comandamentele de plasă nu au avut sprijinul nostru în măsură mai largă munca grupelor de siguranţa nu era îndeajuns politizată, oameni nu erau selecţionaţi cu grijă, grupele nu erau active şi mai puţin au fost în stare să dea un randament politic. [illegible] delegaţilor şi asistenţilor s,a întocmit deja mai de vreme [illegible] mai multe locuri însă au fost revizuite şi modificate. [illegible] locuri unde revizuirea nu a avut loc sau problemele electorale nu s,au prelucrat cu ei, s,au strecurat elemente duşmănoase [illegible] şi Dărvida/, cari au prezintat numai greutăţi în cursul [illegible] de votare.
[illegible] organizat serviciile de călăreţ pe lângă acele secţii de votare [illegible] Sighetul Silv./care nu aveau oficii de telefoane pr[illegible] legătură dela reşedinţa de plasă cu secţiile [illegible]

[illegible] propaganda dela casa la casa a putut fi [illegible] membrilor de Partid [illegible] de [illegible]

https://biblioteca-digitala.ro

Acăș, Sighetul Silvaniei și in parte la Derșida, nu am reușit in să va o organiza la secțiile de votare Ciuta și așa.
Cirourile de votare: in general președinții și grefieri nu au fost destul de bine instruiți, ii lipsea experiența și au dat dovada de o atitudine nehotărâtă, chiar și timidă /la Ciuta și Derșida nu am reușit nici cel puțin ca să introducem tovi noștri ca membri in biroul de votare/, nu era insă nici unul dintre ei, care să refuze semnarea procesului verbal in alb, dacă aceasta i s, a cerut.
Delegați și asistenți ai P.N.T.s, au prezintat la fiecare secția de votare cu excepția secției Sighetul Silv. Acolo unde s, au prezentat oamenii lor cu mare experiența au putut să și organizez munca lor de control, in unele locuri chiar și munca lor de propaganda. La secțiile de votare Ciuta și așa au reușit să creieze atmosferă, iar delegații noștri au ramas inactivi si necompativi fața de munca lor.

Munca politică.
Dacă am reușit ar mobiliza forțele democratice in ziua votării și reacțiunea a putut să și mobilizeze forțele sale și in condițiile mai grele. S, au prezintat la vot aproape toți bărbați și femei, care au posedat carte de alegători și numai bolnavi au ramas acasă. La Șișești la Ciuta s, au prezintat chiar vreo 10 res 5 0 de persoane, care nu au avut carte de alegători și au pretins să i se dea posibilitate ca să voteze și ei.
In cursul campaniei electorale afare de manifeste si afise pe rite cu abundența de la Judeșeana, am scos si noi trei manifeste locale: apelul primpretorului, apelul medicului veterinar, conducatori intelectuali, simpatizați de locuitori plasii, precum si declarat vicepresedintelui organizatiei maniste, prin care a anuntat eșirului din aceasta organizație.
Ne, au ținut adunari aproape in fiecare comună din plasa in cursul săptămânei premergătoare votării cu care ocazia s, au distribuit și acele titluri de improprietarire a caror distribuire pe plas s, a inceput mai de vreme.
S, au ținut adunari reușite la Supurul de Jos in doua Duminici consecutive, la una dintre ele participandu se și tov. Silaghi Leontin luand cuvantul la ambele adunari și protopopul Vlaicu preotul bine cunoscut in toată plasa. S, a ținut o adunare bine reușită la Acăș cu participarea a lor 200 de persoane.
Cu o saptamâna inainte de alegeri s, a intreprins o actiune de electrificare a comunei Supurul de Jos, reușind ca primul sec să dă deja chiar in preziua alegerilor. De atunci munca se continuă și astăzi două străzi sunt deja luminate.
Reacțiunea a căutat să afișeze și ea manifeste, care insă au fost rupte de tovi noștri cu ajutorul aparatului de stat, in urma căruia au distribuit manifeste din casa in casa. Numai la Chiesd a reușit maniștilor să lipească afișe in ajunul zilei de alegeri care au rămas nerupte și in ziua alegerilor.

Raportul de forțe.
S, a evidențiat, că in general reacțiunea a căutat să pătrundă numai in organizațiile de masă, dar și in organele noastre infiltate in legătura cu operațiunile de votare, intre delegați și asistenți, precum și in grupe de siguranța și ordine, in Derșida chiar și intre acei cari au venit să activeze in vederea distribuirei manifestelor distrugând manifestele noastre.
S, a văzut că dacă munca intre femei a fost neglijată de noi, ei au depus o silința spre a influența pe femei. La secția de votare

https://biblioteca-digitala.ro

Ciuta s,au găsit [illegible]
pentru care au şi fost [illegible]
S,a constatat mai departe, că tocmai în acele comune [illegible] sentat maniştii o forţă mai compactă, unde organizaţiile [illegible] ratice erau inexistente sau inactive. Astfel s,a [illegible] ne mai infectate de manişti sunt: Supurul de Sus, [illegible] Mare, [illegible], Chieşd, Carta de Jos, de Sus, Ortiţa şi [illegible] Hododului /cele 4 din urmă aparţinând plasei Cehul, dar din punct de vedere electoral secţiei de votare Ciuta/. Iar comunele unde forţele democratice au prins sunt: Giorocuta, Sighetul Silvaniei, Acâş, Mihăeni, Teghea, Bereida, Ciuta şi [illegible]
Desigur populaţia maghiară prea puţin au votat cu locul, dar au fost şi cari au votat cu reacţiunea, fapt constatat în special la Acâş.
S,a văzut mai departe, că la Acâş, unde organizaţia de Partid avea înainte conducători unguri, românii au votat în mare parte cu reacţiunea.

Evidenţieri în muncă:
S,au evidenţiat în munca electorală: 1./Dr Fedchin Iaroslav, medicul veterinar din Supurul de Jos, 2./Mihuţiu Gheorghe, notarul comunei din Supurul de Jos, 3./Vancă Vasile, primarul comunei Mihăeni, membru de partid, 4./Grofu Petre, înv. director din Ciuta, preşedinte de org. locale a F.P., 5./Jancăr Vasile, preş. org. locale a F.P. din com. Bereida, membru de Partid, 6./Plut. Ortelecan, dela postul de jandarmi Chieşd şi 7./Plut. Maj. Trancă Radea, şeful sectorului Supurul de Jos.
S,au evidenţiat ca duşmani înfocaţi ai noştri: 1./ Notarul Flonta Iuliu, din comuna Ortiţa, 2./Notarul Trufaşiu Alexandru din com. Hurezul Mare, 3./[illegible] Alexandru dela Carei, care a votat şi a agitat pentru lista manistă; 4./Moldovan înv. director din com. Carta de Jos, 5./Notarul Rusu Dumitru, din com. Supurul de Sus, 6./Valoţa Ilie, înv. din Bereida, 7./Secretarul comunal din com. Ortiţa, care a făcut propaganda manistă dela casă la casă.

Supurul de Jos, la 22 Nov. 1946.

[signature]

Monor Petru

Arhivele Naţionale Sălaj, fond Comitetul judeţean Sălaj al P.C.R., ds. 3/1946, f. 39-41.

https://biblioteca-digitala.ro

Raporte asupra alegerilor
la sectia 1 Tasnad.

La aceasta sectie au votat urmatoarele comune in ordinea insirarii: Santau, Silvas si com. Tasnad in parte.

Conform instructiunilor primite atat in Tasnad cat si in Santau si Silvas au fost organizate echipele mobilizatoare si de paza in fiecare strada pentru participarea cat mai numeroasa a poporului la alegeri.

Alegerile la sectia 1 au decurs in cea mai mare ordine si liniste desavarsita. Poporul in ciuda vremii proaste si a noroiului mai ales din comunele Santau si Silvas a venit in numar neasteptat de mare. Trebuie sa recunoastem insa ca acest lucru a fost meritul reactiunii in primul rand dupa cum s'a dovedit la urme. Poporul din Santau a venit dupa cum s'a cerut cu notarul cu primarul si consiliul politic in frunte cu drapel si cu placadele noastre. Dupa manifestatii democratice in sala de alegeri cel putin 70% au votat cu ochiul.

Paza militara a fost bine organizata si s'a indeplinit misiunea in mod constiincios. Singura greseala a pazei a fost ca n'au fost destul de vigilenti cu paza civila alaturi sa opreasca orice propaganda manista in raionul sectiei de votare. Paza civila a fost organizata din membrii de partid cari au asigurat ordinea si linistea dar n'au reusit sa opreasca propaganda manista din jurul sectiei care cateodata a fost destul de fatisa.

Delegatii B.P.D-ului din general s'au dovedit destul de slabi. unii dintre ei au venit tarziu de tot, altii s'au dovedit desinteresati iar doi dintre ei au lucrat chiar impotriva noastra, colaborand cu delegatii manisti si spionand pentru ei, si anume: Onac Traian P.C.R. casier la primaria Tasnad, si invatatorul Ferenci din Ghilesti.

Delegatii U.P.M.-ului in afara de Kulcsar Vasile care suspecta incontinuu libertatea alegerilor, s'au dovedit folositori.

Din partea reactiunei au fost prezenti ca delegati si asistenti: dr. Filip Pompei Santau, Graza Ioan Santau, Neamtu Ioan Santau si Filip Ioan invatator pens. din Tasnad.

Biroul s'a format in prezenta delegatilor si asistentilor manisti. Dansii nevrand sa primeasca propunerea noastra sustinuta de delegatii B.P.D-ului au cerut ca unul sa fie desemnat dintre ei. Presedintele a procedat la tragerea la sorti. A iesit inv. Filip P.N.T. si tov. Silaghi Gheorghe dar intre timp au mai sosit delegati de-ai nostrii am cerut repetarea tragerii la sorti: a doua oara a iesit tov. Fultman P.C.R., si Almasy Vasile U.P.M. Dr. Filip a inaintat o contestatie presedintelui pentru repetarea tragerii la sorti dar aceasta a fost respinsa in mod verbal.

La orele 7 si 30' in fata tuturor delegatilor sub controlul si al manistilor s'a stampilat scrutinul. Dr. Filip care se agita si discuta prea mult din cauza moliciunii presedintelui, a verificat urna inainte de sigilare.

Operatiunea votului a inceput la ora 8 si 20' si s'a continuat neintrerupt pana la 8 seara. Intre primii votanti a fost si tov. Silaghi Leonti

In tot timpul votului atat in sala cat si afara a domnit cea mai buna ordine fara nici un incident. Incordarea dinainte dintre delegatii nostrii si delegatii manisti a disparut cu incetul, mai ales dupace insp. [illegible] din Bucuresti a sustras atentia lui dr. Filip Pompei dela urna prin convorbiri [illegible] cu el.

In acest timp tov. Rosanu, ~~[illegible]~~ presedintele si tov. Fulman au [illegible] in urna [illegible] 1000 de voturi [illegible] presedintelui, fara ca manistii si ceilalti delegati sa observe. Acest lucru a fost [illegible] de delegatul Onac Traian [illegible] al P.C.R.-ului [illegible]. Tot [illegible] tov. Narag Gheorghe, P.C.R. [illegible] si [illegible] vreo 70 de voturi manisto.

[illegible] de

https://biblioteca-digitala.ro

energic, a ajutat cat s'a putut tovarasii [illegible] lor, iar in [illegible] numara-
toarei a cetit de multe ori 1 in loc de 0.
[illegible] s'a observat in mai multe ori in raionul [illegible] manist
facand propaganda dintre cari s'a distins doi [illegible] din com[illegible] cari
[illegible] au disparut [illegible]. Totusi s'a observat ca chiar Filip
Sever a cautat sa influenteze poporul sub motivul ca le arata cum se voteaza.
Comunele au luat parte cam 70 la alegeri. Santaul aproape in intregime
chiar si unii membrii de partid ca Ciorzau si dupa cum stim chiar si notarul
au vota t cu ochiul, ana si toti tiganii din Santau au votat tot cu ochiul.
Comuna Silvas s'a dovedit ceva mai buna. Maghiarii din Tasnad aproape
toti au votat cu U.P.M.-ul in afara de cea mai mare parte a tov.-ilor maghiar
S'a observat ca chiar si intre unguri au fost cativa cari au votat cu maniu.
Dintre romanii putin numerosi din Tasnad in primul rand cea mai mare parte a
intelectualilor au votat tot cu ochiul.
Atat la despuierea scrutinului cat si la numaratoarea voturilor, care
a durat dela ora 8 pana la ora 2 au asistat si toti delegatii manisti si in
ultima ora si candidatul Filip Sever.
Numaratul voturilor afost efectuata de grefierul Locanu si tov.Löb
desmnat pentru acest lucru prin intelegere comuna.
Delegatii manisti au fost surprinsi de rezultatul neasteptat de ei.
ar cu totii au consimtit fara sovaiala la iscalirea procesului-verbal cu atat
mai mult ca ei sisnguri erau convinsi de decursul liber si neinfluentat al
alegerilor.
-Rezultatul real al sectiei in exactitate-cam de 95% este urmatoarea.
B.P.D.. 350 /1461/, U.P.M.-1000./936/. Maniu 1000 /759/si Lupu 50 /50/.

responsabilul-sectiei din
partea P.C.R.-ului.

Löb Ernest

Arhivele Naționale Sălaj, fond Comitetul județean Sălaj al P.C.R.,
ds. 3/1946, f. 49-50.

https://biblioteca-digitala.ro

RAPORT

Despre activitatea sectiei 56 Tasnad in ziua de 19 Novembrie 1946

Dimineata la orele 7 toti membri biroului si delegatii si asistenti din afara de opozitiei fiindca ei nu sau prezentat care au fost numiti la aceast sectie ma deschis casa alegatorilor.Sa numit membri biroului prin buna intel gere Lazar Petre si Katz Eugben.Sa constatat caci urna sa deschis in cea mai mare regula si sa controlat dupa care operatie sa inchis si sa sigilat.In ti pul acesta sau prezentat doi delegati din partea opozitiei cu numele Filip I Ioan invatator pensionar din comuna Tasnad si Groza Ioan din comuna Sagtau Cu delegatie la sctia Nr.55.asa caci dl.Presedinte a fost nevoit sai dea afa deunde au plecat la sectia unde au fost delegati.La orele 8 a sosit comuna Blaja incolonati,care a inceput intrarea in numar cate 7 persoane unde armat a mentinut ordinea in cea mai mare liniste.Dupa voturi anulate am putut cons tatata ca comuna Blaja a votat cu semnul Nr.3 din cea mai mare majoritate. La orele 9 a sosit controlorul Filip Gavrila dela Fisc.Tasnad,cu delegatie din partea opozitiei pe care Tovarasul Ciobotaru presedinte dela aceasta sectie nu la primit,fiind trecut timpul adeca prele 9. aratanduli legea Electorala.Delegatul Opozitiei Filip Gavrila a plecat la sectia Nr.55, dupa Inginerul Filip Sever cadidat Deputat din partea opozitiei,cu care sa intors impreuna si ingirerul filip sever a spus ca nu trebuia sa se ia Presedintel dupa legea Electorala asa de amantit.Dar Tov.Ciobotaru ia raspuns hotarat ca eu ma tin dupa fiecare punc si nu depasesc nici la dreapta nici la stanga In acest timp a sosit un delegat din partea B.P.D ului.Pop Ioan cu intarzie pe care in fata lor la data afara din cauza caci a intarziat.Asa ca a rama s inginerul Filip Sever candidat deputat si a sistat fara nici un cavant cand votarea sa petrecut in cea mai mare ordine. Dupa plecarea inginerului Filip Sever am constatat ca din delegatii B.P.Dului subnotarul din comuna Tasnad Veres Augustin membru P.C.R.Invatatorul din comuna Blaja Nichiti Vasile - S.D.si potrovita Ioan croitor S.D.care au asistat tot timpul contra B.P.D. ne-a controlat asa ca am opservat ca au fost oameni opozitiei pe care inginerul Filip Sever sa bagat dupa plecarea lui.Dupa terminarea comunei Blaja a urmat comuna Baera Banfi.Dupa numarul voturilor anulate sa putut constata ca cea mai mare parte au votat pe lista Nr.3 .Dupa terminarea acestei comune la care nu sa prezentat toti alegatorii a urmat comuna Tasnad Nou.Din care cea mai mare parte fiind Maghiar am constatat ca a votat cu U.P.M.si lista I S.Din partea degatilor U.P.M.ului Dalos Martin pensionar fonarciar si Tapodi coloman mosier si si carendispus de prese de ulei din comuna Tasnad au colaborat cu delegati sus numiti adeca cu opozitia in contra B.P.Dului Dupa ce a terminat Tasnad Noua Urmat comuna Ghilesti.din care sa putut cons caci 60% au votat cu lista Nr.3.dar comuna sus numita nu au fost toti la voi Dupa aceasta comuna a urmat o parte din comuna Tasnad din care o parte a vo votat inainte de orele 14 si dela orele 14 pana la orele 15 sa facut pauza- mesei la care impreuna cu delegati si asistenti B.P.D.ului au parasit sala. Locotenentul Stefanescu dela Granicer Baja Mare a dat ordin santinelelor ca cai erau dublate in amandoua parti a asi ca nimenea nu are drept sa intre in sala pana la orele 15.In acest timp am esit cu toti intro sala unde sa luat masa.In timpul acesta locotenentul Stefanescu cu invatatorul Zaharia au intrat la urna si a aruncat looc de bucatii de voturi stampilate cu lista Nr.1.pe care leau pregatit Tovarasii nostri in noaptea de 18 spre 19. Asa ca dupa intrare nu sa putut opserva nimic.La orele 15 sa continuat cu votarea cu o parte din plasa Tasnad din care o parte au votat pe lista Nr.1 iar cealalta parte cu lista Nr.3.pana la orele 20.cand sa inchis ca nu au ma xxxxxxx fost alti. Intot timpul spioni opozitiei erau vigilenti.La orele 20 cand si ingirerul Filip Sever era de fata sa pus la masa sa noteze rezitatul aturci si delegati U.P.M.care au pus pe Tapodi Coloman

https://biblioteca-digitala.ro

la spatele Tovarasului Ciobotaru sa-i controleze [illegible] la controlat, cand ... ever a vazut ca primele liste a rezultatului era cea mai mare parte U.P.M r.l.mu a mai notat si sa pus la spatele Presedintelui.Inde Tovarasul Numa sa de repede ca nimenea nu a putut opserva ca ce face,Dar eu am stat lan ga i le bagam in foc.La sfarsit au fost multumiti cat si din partea opozitiei a fel ca Dl.Inginer Filip Sever a accentuat ca au decurs in cea mai mare are liniste ,ordine si cinstit,La orele 23 sa terminat numaratoare facandu-se rocesul Verbal incheiat induse din partea delegatilor B.P.D-ului cat si din artea opozitiei.

Tasnad la 22 Novembrie 1946

Responsabul fata de Partid

Katz Eugen

Adaous Complectare:

In cursul operatiunilor de votare candidatul U.P.M Varga Ludovi din comuna Tasnad,mai de multe ori in sala de votare si facut de mai multe ori observatiuni si sa purtat obraznic fat de presedinte.Dupa masa populatia sa ag erat la usile sectiilor de votare,dela amandoua sectii au venit la sectia int a ,observand delegati si asistenti acestea au raportat presedintelui care a prit mersul alegerilor cerand ordinea de paza di sa intre dupa strazi dupa cu u fost organizate in acest timp Varga Ludovic care era impreuna cu Filip Sever ot timpul a depus o contestatie contra presedintelui de ce a oprit alegerile. Dupa ce a vazut ca nu are dreptate a retras contestatia.

Tasnad la 22 Novembrie 1946

Resp.Fata de Partid.

Katz Eugen.

Arhivele Naționale Cluj, fond Comitetul județean Sălaj al PCR, dos. 3/1946, f. 61-62.

https://biblioteca-digitala.ro

R A P O R T

general despre alegerile din Plasa Tasnad.

:::

In general in toata plasa alegerile au decurs in cea mai mare ordine si disciplina.Sa inregistrat un singur caz d dezordine in comuna Paraud unde votanti in drum spre casa dela sectia de vot din comuna Sacaseni sau luat l bataie din ura personala si nationalitate.

Inainte de ziua alegerilor sectia de vot din comuna Sancraiu reactiunea a amenintat grav chear cu moartea membri P.C.R.ului in special pe Buday Paul dela care a cerut Marincas Cristov in scris sa i dea declaratie ca ese din P.C.R, si se alipeste de partidulxx lui Maniu.Dar in urma masurilor luat sa stabilit linistea.Poporul de exceptie foarte rare nu a venit beat la ale alegeri ci a venit incolonat cu drapele si cantece.In randurile coloarelor organizate de noi in general a veni si reactiunea,care de mai multe ordi a manifestat Guvernul actual si votand pe lista Nr,3.De exemplu /santau/ In cazuri foarte raslete reactiunea a castigat votanti nelemuriti prin tuica. Cu tot noroiul si timpul ploios poporul a venit in numar neobisnuit de mare la alegerisi trebuie sa mentionam ca comunale mai reactionare au stiut sa mobilizaze toti partizani lor chear si femeiile batrane.Chear dela departarile mari de 8o de Km.De exemplu Sunal au venit cu toti sa vote pe lista Nr,3.

Paza militar in general a functionat foarte bine concentrand forte mari in sectoare reactionare.Dand cel mai pretios concurs pentru mentinerea ordinei precum si pentru buna reusita a alegerilor.In special trebuie sa evindentiem pe Locotenentul Stefanescu Grahicer din Baia Mare care pe langa cea mai mare grija pentru paza a dat un xxxxxxt concurs concret foarte pretios pentru reusita sectiei a doua din comuna Tasnad.Plotonier Major Iordache Moare dela sectia de jandarmi Tasnad care a fost repartizat la sectia de votare Eriu Sancraiu a dat cea mai mare doveda in lupta alegerilo atat in comuna Tasnad cat si la Eriu Sancraiu,in ziua alegerilor.

Paza civila,Paza civila a lucrat destul de constient in general facand abstractie in unele cazuri si lipsuri personal care a conlucrat cu paza Militara xxx la asigurarea linistei si ordinei.Trebuie sa evidentiemi pe Invatatorul Zaharia din comuna Tasnad P.S.D.seful echipelor de paza din plas care a lucrat cu cea mai mare tragere de inima pentru reusita alegerilor. In general delegati si asistenti B.P.D.ului,sa dovedit slabi si multi nici n u au venit la alegeri,alti au ramas pasivi ,iar cativa d elegati asistent ai B.P.D sau dovedit dusmani pe fata chear spioni.Intrun singur caz la sectia de votare Eriu Sancraiu Condor Alexandru presedintele F.P.delegat al B.P.D.ului,sa prezentat la alegeri cu delegatie manista.si a lucrat n ea sigur de victoria in favoarea reactinui.Pe langa aceasta dintre delegati B.P.D.ului sa dovedit chiar spioni urmatori: Tasnad sectia I-a.Onac Trainxx F.C.R.Pereni Ioan Invatator din comuna Ghilest delegat din F.P.

Tasnad sectia II-a.Michite Vasile P S.D.Blaja,Potrovita Ioan P.S.D. Tasnad.si Veres Augustin Sub Notar Tasnad membru P.C.R.

Sectia Sacseni Muresan Nicolaie functionar la primaria din comuna sus numita delegat din partea P.N.P Medesan Gheorghe delegat din partea F.P. sacasent.Micu vasile director scolar din comuna Eriu Sancraiu delegat din p partea P.S.D.Nezei Mihai Delegat din partea F.P.Pop Ioan F.P.Ciocan I an F.P Sabou Traian F.P.Oros Alexandru F.P.Toti din Eriu Sancraiu sunt oameni lui Condor aratat mai sus faptele sus numitului.

Delegatii U.P M.ului.in general nu au conlucrat c* delegatii B.P.D,ului In unele locuri chiar suspectau mersul alegrilor.

La sectia la Tasnad,Kulcear Ioan U.P M suspecta libertatea alegerilor La sectia lla Tasnad,Dalos Martin si Topay Coloman sau dovedit pe fata dusmani B.P.D,ului.

https://biblioteca-digitala.ro

delegatii,reactiunea i sau dovedit aroganti si au facut propaganda la sect i
e de votare.Au participat la sectia de votare 1-a Tasnad .Dr.Filip Pompei
Santau Groza Ioan
" Keanti Ioan
Tasnad. Filip Ioan
precum si candidatul Filip Servr.

care a asistat si despoierea urnei,

Sectia II Tasnad,delegatul manist Filip Gavrila contabilul dela perceptie a venit la orele 9 si presedintele din cauza intarzierei la dat afara.Sectia Eriu Sancraiu,Cordor Alexandru Presedintele F.P.paritele Lapadatu din comuna Ghirolt,Salajan Gheogire din comuna Hotoan,si cu o delegatie falsa Govor Ioan din comuna Cig,este functionar la prefectura Salaj in serviciul tehnic.Delegati falsa era pe numelenoble Teodor din comuna Cig.

Sacaseni:Torrel Aurel si Fultman Valeria din comuna Saraiad,Urechean Ilie Chegea si Toca Dumitru din comuna Chegea care au fost delegati din partea opozi

Patal:Duca Nicolaie din comuna Boian,Sauean Vasile din comuna Boian care face parte din conducerea coperativei.Gyulai Vasile sub.Primar din comuna Boian si Invatatorul Chioran Gheorghe delegat manist pentru paza exterioara din comun Boian.

Pir.Jurca Ioan,din comuna Pir care a fost scos din sectia de votare pentru c nu avea dreptul de votare.Barony Ioan presedintele frontului Plugarilor,

Cehalut.Chis Aurel din comuna Orbou care a fost dat afara pentru intarziere Suciu Gheorghe din comuna Cehalut,si Sigyrtau Ioan dom comuna Cean.

Pretutindeni Procesele Verbale au fost iscalite si de delegati manisti.

Presedintii si grefieri au lucrat foarte bine in toata plasa pentru reusita alegerilor.Daca an vrea sa evendentiei cativa dintre ei ar trebui sai scriei pe toti.

Biroul sectiilor in general cu exceptia Tasnad si Pir.sau format dupa intale gere din nainte.La aceste dou sectii din cauza opozitiei manistilor Biroul sa Format prin tragere la sort.

In timpul operatiunilor de votare in sala de alegerii situatia in general era linistita relatiile dintre delegati chiar si cu cei din opozitiei a fost de o calmitate si intalegere surprizatoare.S

Situatia in jurul sectiilor de votare a fost slaba,din punc de vedere al munci fortelor noastre manisti au reusit in urele locuri ca in momentul hotar rator sa faca propaganda.In timpul operatiunilor de votare sa dovedit in munca n roastra de lamurire a fost slaba ,reusind reactiunea sa tie sub influenta masele Sa dovedit ca mas le fiind influentate de reactine erau mai hotarate de acasa sa voteze cu lista Nr.3.decat masele care au votat cu lista Nr.1.

Combativitatea plugarilor care au vot at cu lista Nr.3.era mai superioara combativitati oamenilor Guvernului.In multe locuri chiar membrilor de Partid.

Intelectualitatea comunelor invatatori sipreoti in general cu putine exceptii,/vedeti rapoartele sectiilor/au influentat poporulsi lau ajitat p pentru ca sa voteze lista Nr.3spunandule la ureche cu colhozul si cazanul. precum influentand si cu chestiunea Nationala.si-anti semita,spunandule ca semnul soarele este al Ungurilor si al Jidanilor.Cehiul este al Romanilor. In special Invatatoarele sau distin in aceasta munca in propaganda manista.

De exemplu Invatatoarea din comuna Santau Cervat Elena cunevasta fostului Stanila din Santau,Invatatoarea si Boian Chioran Florica Invatator Director din comuna Cehalut Inhaz Grigore facand parte din P.S.D.Invatatorul din comuna Cig.Chis,Invatatorul din comuna Cean Sateanu Ardrei,Directorul din comun Cehal Vasvari Gheorghe.

Dintre Preotii: Sau distins in aceias propaganda manista,Micu Leontin din Boianul Mare,Fratele Avocatului Micu Octavian Presedintele B.P.D.din comuna Tasnad si preotul Muresanu Pir Tasnad,

Despoierea Scrutiniului sa facut in prezenta delegatilor manisti.cari au asisi si la numaratoare.

Re

https://biblioteca-digitala.ro

Rezultatul favorabil pentru BP.D in general a cauza o surprindere mare poporul a primit cu impresii diferite rezultatul. Uni dintre reactionari sustineau ca au votat toti cu soarele. Altii reactionari raspandesc svonuri caci alagerile nu vor fi valabile., ca se vor repeta pentrucа nu au foat curate si ca Anglia si Mamerica nici asa nu o sa lase, etc.

In general poporul care a votat cu lista Nr.3 vin la Partid si sa lauda ca au votat toti cu lista Nr.3.1.

Rezultatul real pe Plasa:

B.P.D.	U.P.M.	Maniu.	Lupii.	
4oo /1461/	1ooo /936/	9oex /79o/	5o /5o/	Tasnad secti 1-a
35o /1367/	62o /6o1/	4oo /38o/	44 /44/	Tasnad Sectia 11-a
5oo /2o27/	4oo /187/	12oo /199/	3oo /33/	Sacaseni
5oo /1544/	5oo /528/	9oo /578/	138 /38/	Cehalut
35o /1352/	771 /771/	8oo /776/	113 /113/	Patal
1556o /1568/	7oo /536/	85o /1o2/	5o /39/	Pir
251 /1921/	348 /348/	1156 /1156/	126 /126/	Eriu Saberaiu
29o1	4389	64oo	821	

Arhivele Nationale Sălaj, fond Comitetul judeteam Sălaj al PCR, an 3/1946, f. 26-28

https://biblioteca-digitala.ro

Partidul Comunist Român
org. jud. Sălaj.
Zalău.
Raportul Organizatoric.

Raport.

pe ziua de 19 Noembrie asupra mersurilor alegerilor dela secţiunea I.-a şi a II.-a din Zalău.

După organizarea grupurilor de apărare şi grupurilor de delegat şi asistent în ajunul zilei a alegerilor cu toţi delegaţii şi asistenţii am ţinut o şedinţă unde în amănunţit am prelucrat toate sarcinile lor explicând la fiecare aparte pe ziua de alegerilor.

In dimineaţa zilei de 19 Noembrie la orele 6 şi jumătate împreună cu preşedintele, grefierul delegaţii şi cu asistenţi am alcătuit biroul electoral la ambele secţiuni. După ce delegaţii partidelor opoziţioniste încă n-au fost prezenţi în faţa delegaţilor şi asistenţilor preşedintele a deschis urna arătând la fiecare că urna goală şi apoi tot în faţa lor a şi sigilat-o.

După acea mă motivul că biroul electoral are ceva de discutat a fost rugaţi delegaţii şi asistenţii să părăsească sala pe câteva minute şi să aibă grijă să nu intre nimenea în sala. In minutele acestea goală preşedintele cu biroul apus în urnă cca 500 de voturi la secţiunea I.-a şi 300 la secţiunea II.-a. Intrucât voturile era pregătite de înainte toate socoteala n-a ţinut decât două minute. Aşa că delegaţii şi asistenţii abia au eşit afară au fost poftiţi înapoi. In felul acesta nici n-a trecut în mintea lor nimic în legătură cu urne. Iar mai departe n-am lăsat să se gândească pentrucă imediat am dat drumul cetăţenilor pentru votare.

Mai târziu când s-a prezentat delegaţii opoziţioniştilor cerând intrarea în biroul electoral noi referindune la Legea Electorale Art. 42. că până la carele 7 biroul electoral trebue să fie format iar până la aceasta timp n-a fost prezent în felul acesta ne pare foarte rău ar nu mai putem ajuta nimic. Şi a luat la cunoştinţă şi alegerile am continuat mai departe. In cursul zilei alegerile a petrecut la ambele secţiune foarte bine şi în absolute linişte.

Spiritul populaţiei pe lângă vreme urâtă şi ploaie a fost foarte bună şi am putut constata un interes extraordinar în sânul lor faţă de alegeri. Rânduri uriaşe au stat în faţa secţiei de vot, de dimineaţă până în seara în ploaie şi în noroi. In special între femei s-a putut observa o atmosferă nerăbdătoare o curiozitate faţă de alegeri întrebând tot mereu pe la acei cari au votat, că cum merge votul şi ce au văzut înăuntru. A fost bolnav în spital duse cu targa, o fost vreo 4 femei gravidă la cari membrii grupurilor de apărare imediat a dat drum la votare a servit şi cu scaune în sală. Delegaţii şi asistenţii la ambele secţiuni era compus numai în tovarăşi cei mai buni din partidul nostru care au ocupat toate locurile importante în sânul salei şi a secţiunei de vot lămurând incontinue cetăţeni, cum trebue să voteză. Observându-no că delegatul opoziţioniştilor nu vede bine numai cu ochelari am rugat să dele un ajutor punând pe el să se cetească numele cetăţenilor care urmează la vot în certificatele de alegători, strânse de noi. Punând pe el tocmai în faţa urnei să şadă noi am aşezat în felul următori: 5 tovarăşi la uşele cabinelor, una care a dat ştampila, una care a dat buletinul de vot, trei în jurul urnei între care una a luat dela cetăţeni votul şi a aruncat în urnă, una care a dat înapoi certificatele de alegători anulate, şi una care dădea înapoi ştampilele duse înapoi de cetăţeni, care în buzunar avea buletine gata ştampilate cu votat lista Nr. 1. Acuma urna a fost aşezată lângă masă, între urne şi masă era delegatul opoziţioniştilor, iar noi am fost la celălalte parte a urnei, tocmai în faţă cu el. In sală n-am lăsat să vine numai 50 de cetăţeni, cari în partea dreaptă a sălii a fost pueţi pe flanc câte unu grijit de celălalţi tovarăşi asistenţi să nu lasă locul liber. Astfel în spatele noastre nu era nimeni. Acum când cetăţeanul a primit buletinul de vot şi a intrat în cabină delegatul opoziţioniştilor a început să citească numele celorlalţi 5 alegători cari urmeau. Ăsta era ocupat că nici n-a văzut bine şi nici nu era scrise bine numele cetăţenilor pe certificatele de alegători, noi folosim clipele aceste goale tovarăşul

https://biblioteca-digitala.ro

care a stat lângă mine sau alte tovarăş care era la urmă din buzunar a scos un buletin şi a dat tovarăşului care impreună cu buletinul cetăţeanului a introdus in urnă. In modul aceasta in cursul zilei am introdus în urnă in urna secţiei II.-a 200 e bucăţi, iar la secţiunea I.-a unde delegaţii opoziţioniştilor era Dr. Iarca şi un ţăran din comuna Ortelec n-am putut din cauza vijilenţa lor să introducem decât cca 50-90 e bucăţi. Totuş diferenţa voturilor Listei Nr. 1. intre secţiunea I.-a şi a doua se datoreşte că preşedintele secţiunii de vot Nr. I. era cu mult mai energic şi n-a lăsat să steie nimeni in spatele dânsului seara după Oarele 8 la număratul voturilor. A numărat foarte mult atât din voturile listei Nr. 3. atât şi a Nr. 2. pentru lista Nr. 1. eaceasta a reuşit că la inceputul numeratului deputatul U.P.M.-ului Solymos Ivan s-a certat cu preşedintele din cauza că n-a lăsat să steie la spatele lui nimeni, iar delegaţii opoziţioniştilor văzând aceasta ceartă cu gândul că cine ştie ce vrea preţedinte a lăsat din vijilenţa lor. Eu care am văzut aceasta lucru şi cu toate că ştiam şi eram convins că I. preşedinte cu astfel de numărare faţă de U.P.M.-ul nu face altceva decât scoate dintrun buzunar să pune în celălalt ~~buzunar~~ n-am atras atenţia pentrucă m-am gândit să poate că chiar cu lipsa acestor voturi nu va putea intru ca candidat al U.P.M.-ului locul 3 Enyedi şi celălalţi, cari in hotărârea lor locale a anulat lista prima a candidaţilor şi fără intrebarea Comitetului Central a U.P.M ului a făcut după gustul lor locale o altă liste, unde ei a candidat mici burghezi lor sovinist. Destul dacă vom avea muncă cu cele două candidaţi care a intrat cu toate că e membru de partid.

Preşedintele Secţiei de vot Nr. 2. la fel a numărat voturile insă in voturile U.P.M.-ului foarte puţin a putut să numere listei Nr. 1. că in spatele lui au stat delegaţii şi foarte puţin timp o fost când a fost singur.

In munca sa evidenţiat preşedinţii in special preşedintele sec. Nr. 1. grefierii, şi dintre delegaţii asistenţi Nemes Joan, Orubuta Vasile, Vagner Desideriu, Kheresi Nicnita, Mozes Nandor, Markovits Ernest, Hunyadi Ludovic, Ardai Stefan, Mureşan Iosif, Elekes Vasile, Bunonyi Francisc şi Marian Vasile.

Urna a fost condusă de tovarăşi până la destinaţia lui.

Paza a rămas până la orele 4 dimineaţa in localul secţiilor.

In general părţile negativa acestui campanie electorală din judeţu nostru se datoreşte intro parte din cauza slabă muncă organizatorică şi muncă de lămurire in ceace priveşte masele largi. Iar din alte parte din cauză slab funcţionării a consiliilor politic judeţean, plăţi, etc. ceace priveste munca elementelor din aparatul a ministrativ.

Dacă dela inceputul inceputului am fi inţeles noi că ce armă este în mâna noastră aceasta formare prin care să poate ţină în mâna noastră toate viaţa politică şi economică a judeţului nostru,- şi dacă prin această formare am fi putut noi să câştigăm autoritatea partidelor şi organizaciilor Democratice, faţă de apăratul administrativ, începând dela prefect, până la primar din comune şi prin aceasta la toate instituţiile dela toate ministerele cari sunt in judeţul nostru. Atunci aztăzi după alegeri n-ar fi trebuit să inregistrăm atâta părţi negative a campaniei electorale. Toate aceste slăbiciun am fi putut să constatăm incă atunci când consiliul politic judeţean sa transformat, comitet electoral judeţean. Deci in felul aceasta cu aceas elemente, cu aceaţi slăbiciune am pornit in lupta campaniei electorale, fără ca să dăm seama că ce semnează pornirea aceasta in felul aşa slab. şi din cauza aceasta apoi mai târziu de tot am trezit tocmai in mijlocul campaniei electorale că activitatea ~~[illegible]~~ slabă a subcomisiilor administrativ, economic, transport etc. etc. ... să datoreşte că cum adus cuvântul in consiliul politic judeţean numai şi numai prefectul cu iniţiativele şi propunele sale ~~şi propunerile sale~~ în trecut aşa se continuă şi in prezent numai cu atâta deosebire, că atunci formarea era consiliul politic judeţean, şi acum era comitetul electoral judeţean, inlărgut cu ceva dar atmosfera nu s-a schimbat de loc.

Deci in felul aceasta sigur ca chiar şi putem inţelege că pe lângă toate munca noastră şi activitatea enormă cari am depuso pentru victoria alegerilor aztăzi vin diferite elemente şi foarte inchipuit declară că munca partidului nostru egal cu zero pentrucă fără aparatul administrativ noi n-am fi putut să facem nimic. Astfel creind o atmosferă intre acei care nu sunt ridicat in punct de vedere politic că in loc să mulţumească aceasta victorie a Democraţiei recunoscând munca şi lupta noastră enorme impreună cu ei care am depuso pentru interesul celor ce muncesc, vor rămânea inchipuit şi numai

https://biblioteca-digitala.ro

şi numai pentru ei registrează victoria ţinându-ne pe noi ceva inautoritar la cari ne a dat ajutor că fără ei nu puteam să facem nimic în aceasta luptă

Iată intro uetfel de atmosferă reasă acuma în faţa noastră slaba autoritatea noastră rămasă încă din consiliul politic judeţean. In viitor vom lămura toate aceastea atmosfere în primul rând prin munca noastră organizatorică şi de convingere a partidului nostru şi prin reorganizarea nouă a consiliului politic judeţean.

Zalău, 1 a 23 XI. 1946.

an Alexan ru
instructor ju eţean

Dan Alexandru

Arhivele Naţionale Sălaj, fond Comitetul judeţean Sălaj al P.C.R., dos 3/1946, f. 42-44.

https://biblioteca-digitala.ro

Partidul Comunist Român.
Comitetul judeţean.
Sălaj.

69. 71 ~~362~~ 338

54

RAPORT

despre activitatea desfăşurată dela data de 20 oct. până la data de 24 Nov. 1946.-

Consideraţiuni generale.

Prezentul raport, care ar trebui să cuprindă desfăşurarea celei mai active perioade din viaţa partidului nostru, dela 6 Martie 1945 incoace,- perioa bătăliei decisive pentru căştigarea primelor alegeri parlamentare desfăşurate in România democratică, se prezintă, fără voia noastră, in complect. Si aceasta din următorul motiv: In conformitate cu dispoziţiunile primite dela C.C. toţi tovarăş nostri care au avut muncă de răspundere în diferite plăşi au rămas la posturile l atât pentru exploatarea succesului obţinut în alegeri, cât şi pentru a preintâmpi eventualele incercări ale reaţiunei de a provoca turburări, - in urma infrângerii totale pe care a suferit-o in general şi in special in judeţul nostru. In conseci nu am putut avea cu dânşii decât o sumiară luare de contact, insuficientă pentru a ne putea furniza toate datele necesare acestui raport. Tot din acest mot până la data de azi, 24 nov. nu am primit rapoartele lunare obişnuite, dela tovar noştri responsabili de plăşi.

Cu toată această insuficientă de informaţie, vom căuta totuşi să inf şăm activitatea desfăşurată de noi în aceasta lună, în linii generale,- infăţisar care chiar dacă va fi lipsită de date statistice concrete, va putea oferii totuşi apreciere de ansamblu a acestei activităţi. Urmează ca la data centralizării rapo telor dela plăşi, pentru dare de seamă complimentară să intregim acest raport.

Sarcinile care au stat in faţa noastră.

Sarcina de căpetenie, care a stat în faţa noastră, in aceasta perioa de timp a fost:

- câştigarea bătăliei alegerilor -

In vederea câştigării acestei bătălii uriaşe; am urmărit:

1./ INtensificarea muncii politice de lămurire a maselor şi legarea liniei noastre politice cu rezolvarea nevoilor zilnice ale maselor. In acest scop am avut de urmărit, aprovizionarea populaţiei cu articolele de consum strict nece sare, prin Cooperative şi Economate; mărirea producţiei in intreprinderile existe te în judeţ; organizarea de acţiuni de reconstrucţie a bunurilor distruse de răz boik, etc...-

2./ Lupta impotriva speculei - prin organizarea unui control riguros al diferitelor colectori de produse alimentare, cari oferind supra preţuri, au antrenat preţul acestor produse intr-o cursă pe care salariile muncitorilor şi f ţionarilor n-o pot urmării; organizarea campaniei de colectare a cerealelor; idem campaniei insămânţărilor de toamnă, etc.

3./ Ridicarea spiritului de luptă şi de sacrificiu a tovarăşilor noş şi combaterea tendinţelor de birocratizare.-

4./ O campanie de ridicare a nivelului politic al cadrelor noastre.-

5./ Un control riguros al muncii şi al executării hotărârile luate, urmărind în acelaş timp înbunătăţirea muncii colective.-

6./ Evidenţisrea cadrelor care se vor distruge in munca electorală.-

După cum se va vedea, o mare parte din aceste sarcini n-am putut fi duse integral la indeplinire. Totuşi datorită muncii depusă de către intregul nos activ de partid, am putut inregistra succesul deosebit ca in alegerile parlamenta duşmanii nostrii să nu poate trimite niciun deputat în parlament. Aceasta este un succes care, trecând peste toate slăbiciunile noastre demonstrează că partidul no tru este o forţă considerabilă în acest judeţ.

Viaţa de partid.

1./ Situaţia organizatorică.

După cum am menţionat la inceput, nefiind in posesia rapoartelor del plăşi, nu suntem in măsuri a putea raporta creşterea numerică a membrilor in acea ta lună. In general, putem menţiona că viaţa organizatorică a fost neglijată in mare măsură, în aceasta lună din cauza muncilor electorale la care tovarăşii noşt au fost angajati. S-au organizat acţiuni din casă în casă, in special în oraşul Zalău, pentru lămurirea populaţiei asupra problemei alegerilor c[illegible] şi asupra proc derei de votare.

https://biblioteca-digitala.ro

Am ţinut o conferinţă judeţeană, la data de 25 Oct. când au fost prelucrate cu birourile plăşilor: Sarcinile primite la Conf. Reg. din 23 oct. Am organizat mai multe adunări de partid, unde am prelucrat în special problema alegerilor, organizând grupuri de apărare, delegaţi şi asistenţi, pentru secţiunile de votare.

Ziua de 7 Nov. a fost sărbătorită în toate centrele de plăşi unde avem organizaţii de partid, iar în plasa Jibou am organizat o adunare la Minele Surduc, la care a participat şi tov. Silaghi, Secretar Regional, în ziua de 6 Nov. am avut o frumoasă adunare de partid la Zalău, unde după o expunere a Situaţiei politice generale, s-au înfăţişat progresele realizate de partidul nostru, dela 7 Nov. 1945, şi până astăzi. In ziua de 7 Nov. am organizat o serbare cu concursul Sindicatelor, Scolei de ucenici şi al Armatei. A participat un public numeros, căruia i s-a vorbit, ambele limbi despre semnificaţiile actuale ale marei Revoluţii Socialiste din oct. în baza tezelor primite dela comitetul Regional. Astfel de serbări au avut loc şi la Simleu, Carei şi Cehul Silvaniei.

2./ Acţiuni de lămurire a maselor.

Astfel de acţiuni am desfăşurat exclusiv în cadrul blocului, conform directivelor primite pentru desfăşurarea etapei a doua a campaniei electorale. In orasul Zalău am organizat 6 /cinci/ adunări populare, la cari au luat parte aproximativ 12.000 de cetăţeni. La fel au avut loc astfel de adunări şi în celelalte centre de plăşi, precum şi la sate. In fiecare duminică toţi activiştii noştri au fost trimişi pe teren pentru a face muncă de lămurire.

In cadrul acestor acţiuni, am distribuit titlurile de proprietate, în plasele Jibou, Cehul-Silvaniei, Carei şi Valea lui Mihai.

O evidenţă exactă a acestei acţiuni nu putem da, pentru motivele amintite mai sus.

3./ Contribuţia Secţiei de educaţie politică.

Intreaga muncă a Secţiei de Educaţie politică în această lună a constat în pregătirea şi organizarea fazei a doua a campaniei electorale şi a alegerilor din punct de vedere propagandistic, pe baza sarcinilor primite dela C.C. şi dela Comitetul Regional. In unele muncii, în legătură cu această acţiune de propagandă, ca: vopsirea semnului electoral al B.P.D., afişarea placatelor, vânzarea ziarelor, distribuirea materialelor de propagandă, etc. a reuşit să antreneze şi elemente din celelalte partide din Bloc. A primit un ajutor serios din partea tov. Fisch dela Regională cât şi a tov. Conda dela C.C.

Pentru popularizarea Semnului electoral al B.P.D. s-a aranjat un camion special, cu toate materialele necesare şi cu o echipă special instruită, a fost trimisă la plăşi,- in special în comunele destinate a fi secţiuni de votare. Aceasta acţiune a dat rezultatele aprecialile,- dar nu a dat tot randamentul posibil din cauza slăbiciuni elementelor trimise pentru a indeplini aceasta muncă.-

Pentru popularizarea candidaţilor, a realizărilor guvernului, a realizărilor locale, pentru a câştiga populaţia de partea noastră şi a o îndemna să participe la vot, precum şi pentru demascarea candidaţilor reacţiunii. S-au tipărit 212.6 manifeste şi afişe. Tabloul complect al acestor tipărituri este cuprins în raportul special al Secţiei de Ed.Pol. Acest material, împreună cu materialul primit dela Bucureşti, a fost difuzat în întreg judeţul.

S-a confecţionat 300 table, cu mâner, câte patru pentru fiecare secţie de votare, cu inscripţia: „Votaţi lista Nr. 1., cu Semnul Soarele,"- De asemenea s-a confecţionat săgeţi indicatoare, pentru toate secţiile de vot, pe cari deasemenea fost gravată aceiaşi inscripţie. S-au confecţionat table mari, cu lozinci, care au fost puse la toate intrările în oraş.

Maşina Cinematografică a fost trimisă în comunele reşedinţe de Secţii de votare. In timp ce se rula filmul de propagandă, o echipă specială organiza acţiuni de vopsit.

Studio-ul deasemenea a fost pus în slujba campaniei electorale, difuzând apeluri, manifeste şi programul de radio.-

Am căutat să inbunătăţim singura singura publicaţie săptămânală, din capitala judeţului, „Graiul Sălajului" - punându-l în intregime în slujba campaniei electorale, tratând problema ajutorării regiunilor infometate de secetă, popularizarea candidaţilor B.P.D.-ului, realizările guvernului, dări de seamă despre diferite adunări de lămurire politică etc.

Ziarele de partid, precum şi celelalte ziare democratice au fost distribuite în aceasta lună mai mult gratuit. In total am fost distribuite 16.500 buc. Vestea Satelor, 6500 ex. Sănătatea, 3200 Lupta Poporului, 5000 Graiul Sălajului, etc.

Secţia de Studii şi documente şi a dat concursul pt. demascarea Dlui Pop V. Ion şi a Dlui Domşa Iuliu, candidaţi maniştii.

https://biblioteca-digitala.ro

S'a organizat acţiuni de vânzare a cărţilor şi broşurilor noastre, în toate zilele de târguri, precum şi cu prilejul diferitelor adunări populare. In total s'am vândut cărţi în valoare de 401.300 Lei.-

Pe lângă munca de propagandă făcută pe linia partidului şi a R.P.D.-ului s'a dat ajutor şi Uniunii Populare Maghiare, la editarea unor materiale de propagandă.

In general, cu toate slăbiciunile tovarăşilor dela aceasta secţie, dintre cari unii vor trebui retrimişi în producţie, cu ajutorul Regionalei şi a C.C. de şi-a îndeplinit sarcina destul de grea, de susţinere a propagandei electorale.-

4./ Contribuţia Secţiei de Cadre.

Contribuţia Secţiei de Cadre, în aceasta perioadă, a fost destul de redusă aceasta în special din cauza Slăbiciunii Secţiei respective. Singurul concurs efectiv primit din partea Secţiei de cadre, care merită să fie menţionat, este verificarea preşedinţilor şi grefierilor secţiilor de votare. Acestia au fost alesi cu destulă grijă, din materialul pe care-l aveau în acest judeţ- iar rezultatul alegerilor a confirmat aceasta.

In cadrul reorganizărilor care vor urma Secţia de Cadre va trebui să fie completată cu elemente capabile, care să-i inspire un alt ritm de muncă.-

Situatia organizaţiilor de masa.

1./ Frontul PLugarilor. Trece printr-o adevărată criză. Preşedintele Teodor Chimiveş, care după cum am mai raportat este un element anarchic, este în complect dezacord, în toate problemele, cu tov. Tătaru secretarul acestei organizaţii. Tine aproape nicio legătură cu partidul, ba mai mult, în cele mai multe probleme adoptă o atitudine personală, în contradictie cu directivele noastre. Intâmplarea dela supunerea candidaturilor, pe care am relatat-o anterior, dovedeşte cu prisosinţă acest fapt. Acum când acest om a fost ales deputat, socotim că este necesară reorganizarea conducerii Fr. Pl. şi alegerea unui alt preşedinte care să fie mai legat de partid.

Sigur, slăbiciunile constatate la aceasta organizaţie sunt în mare măsură slăbiciunile resortului nostru cu org. de masă, care n'are nicimăcar un activist român capabil să ţină legătura cu aceste org. şi să le îndrume activitatea pe linia partidului. Reorganizarea va trebui să înceapă deci cu resortul nostru respectiv.

2./ U.P.M. A depus o activitate destul de intensă, în cadrul Campaniei electorale. Aici am înregistrat o ostilitate a localnicilor împotriva celor veniţi dela Oradea, să-i ajute. /Pe sălile localului U.P.M. au apărut inscripţii cu acestea:"Afară cu sleahta dela Oradea"- etc./ Această acţiune este întreprinsă în special de către Enyedi, care socotim că va trebui scos din conducerea U.P.M. fiind un element primejdios. din cauza lipsei de popularitate în sânul populaţiei maghiare, o actuelei conduc a U.P.M.-ului, o mare parte din populatia maghiară n-a votat lista U.P.M., ci o votat ori cu Blocul ori chiar cu reacţiunea. Regionala va trebui să dea în continuare un sprijin efectiv acestei organizaţii.

3./ Sindicate. Viaţa Sindicală a înregistrat unele îmbunătăţiri. Prin asigurarea aprovizionării muncitorilor cu pâine şi prin alte acţiuni de sprijinire a intereselor muncitoreşti, creditul Sindicatelor a crescut. Se simte însă şi pe mai departe necesitatea încadrării Comisiei Locale, cu un activist român capabil.-

4./ U.F.A.R. Mişcarea femeiască merge foarte slab. Nu s-a reuşit nici să se antreneze femeile din judeţ în munca politică. Aceasta poate şi din cauza slăbăciuni elementelor din fruntea org. femeiască, cât şi din cauza condiţiunilor obiective destul de grele,- femeile din localitate, soţii de funcţionari, sau de mici burghezi, găsindu-se încă în mrejele propagandei reacţionare. Merită totuşi să fie menţionata activitatea depusă de Dna. cpt. Trifan, dela Simleul Silvaniei, care munceste rătăns, cu rezultate apreciabile.-

5./ Tineret . Mişcarea tineretului, în judeţul nostru este în mare măsură compromisă din cauza slăbiciuni elementelor din fruntea organizaţiilor resp. Este necesară rechemarea unor elemente trimise dela Oradea, cari-în ziua sărbătorirei victoriei noastre în alegeri, s-au îmbătat şi împreună cu Cioran, s-au dedat la acţiuni teroriste, care au compromis în mare măsură şi partidul nostru.-

6./ Frontul Unic Muncitoresc.

Imediat după publicarea rezoluţiei adoptată în şedinţa plenară a celor două Comitete Centrale a P.C.R şi P.S.D., am ţinut o şedinţă de Front Unic, la care a participat din partea Regionalei noastre tov.-ul Silaghi, iar din partea Regionalei P.S.D.-., tovul Francisc Erudor. Cu acest prilej s-a prelucrat rezoluţia şi s-a stabilit principial, o colaborare mai strânsă între cele două partide. Totuşi această colaborare lasă încă de dorit, din cauza că la conducerea judeţeană a P.S.D. se găsesc elemente cu care va fi greu să putem realiza o conlucrare sinceră. Cu un Naghi Ernő, care cu orice prilej atacă partidul, sau cu un Vaida, care cu tot «Socialismul» său ocazional, nu s-a putut desbăra încă de reminiscenţele bovine ale educaţiei primite în trecut, şi de ura împotriva Partidului nostru,- cu greu se va putea realiza o

https://biblioteca-digitala.ro

o colaborare tovărăşească. Cu toate acestea însă, va trebui să facem tot ce este po. ll pentruca actualele relaţii dintre noi şi ge înbunătăţească.

Activitatea B.P.D.

Imediat după sosirea tovarăşului Silaghi, în judeţul nostru, în calitate le candidat pe lista B.P.D., într-o şedinţă a Blocului s-a împărţit judeţul între candidaţi repartizându-i- se fiecăruia câte o plasă s-au două. Trebue să menţionăm însă că din cei 9 candidaţi de pe lista B.P.D. numai 6 au activat efectiv. Tov. Mironescu iera, n-a stat în judeţ decât 3 zile, Dl. Puşcaş, n-a venit de loc, iar protopopul Călăuz, al noulea pe lista n-a prea putut desfăşura o activitate deosebită. In afară de aceasta Dl. Paul Dimitriu, principalul candidat liberal, este un om complect compr ais în judeţ, astfel că munca lui a fost mai mult dăunătoare, decât să ne aducă vre-un folos.

In astfel de condiţiuni greul campaniei electorale a fost susţinut de partidul nostru, ajutat de Fr. Plug, şi într-o oarecare măsură de P.N.P. şi Social Dem

S-au organizat conferinţe administrative, pe lăgi, cu notarii, primarii, învăţători şi ceilalţi intelectuali ai satelor.

S-au organizat adunări populare la care au luat cuvântul toţi candidaţii Blocului.

S-au stabilit secţiile de votare, preşedinţii, grefierii, delegaţii şi asistenţii respectivi. S-au ţinut conferinţe speciale de lămurire, cu toţi preşedinţii grefierii.-

Natural tot greul acestui muncă a fost dus de partidul nostru. Am primit din partea tov. Mera un grup de inspectori generali, primari, trimis special dela Bucureşti, dintre cari mulţi au înţeles să se ocupe mai mult de afaceri personale, decât de muncă politică, iar alţi s-au dovedit o fi deadreptul reacţionari. Acesta a fost ajutorul politic pe care l-am primit "

- Trebue să menţionăm că am primit din partea onstrului fonduri suficiente pentru întreţinerea propagandei, fapt care ne-a fost de un real ajutor.-

Dacă ţinem cont de observaţiunile menţionate mai sus, munca din B.P.D. s-a desfăşurat în destul de bune condiţiuni,- iar rezultatul obţinut este o consecinţ a acestei activităţi.

Alegerile.

Au fost inscrişi în listele electorale 204.754 cetăţeni, bărbaţi şi feme S-au prezentat la vot 189.679, de cetăţeni, ceace reprezintă un procent de 89 %. Restul de 11 % care nu s-au prezentat de vot îl prezintă oameni bătrâni, care dat fiind timpul nefavorabil,- în ziua alegerilor a ploat tot timpul -nu s-au putut prezenta la vot. Este de remarcat o participare la vot a femeilor.

Au fost aleşi şapte deputaţi de pe lista B.P.D. şi doi de pe cea a U.P.M Voturile exprimate s-au repartizat în felul următor:

1./ Blocul Partidelor Democrate- 116.085 voturi, ceace reprezintă un procent de 64.49 %.

2./ Uniunea Populară Maghiară - 44.086 voturi, ceace reprezintă un procent de 8.71 %.

3./ Partidul Naţional Tărănesc- Iuliu Maniu, 16.508, ceace reprezintă un procent de 2.10 %.

4./ Partidul Tărănesc Democrat, dl. N. Lupu. 3.752 de voturi, ceace prezintă un procent de 2.10 %.

Votarea a fost bine organizată din toate punctele de vedere şi s-a desfăşurat în mod normal. Trebue totuşi să menţionăm că, pe alocuri gărzile noastre de pază n-au prea funcţionat, iar delegaţii noştri stând mai mult în localul Secţiilor de vot, nu s-au ocupat îndeajuns de masa de popor care aştepta afară, astfel că agenţii reacţiunei şi-au putut desfăşura în voie propaganda.

Comportarea maselor în timpul votării totuşi n-a lăsat nimic de dorit, în afară de mici turburări cu caracter locale neinsemnat, provocate de câţiva agenţi, maniaţi mai îndrăneţi. In rândurile acestor agenţi s-au găsit în special preoţi şi studenţii.

In urma muncii noastre de lămurire, cât şi din cauza frământărilor din sânul lor, partidele istorice din judeţul nostru se găsesc în plin proces de descompunare. O seamă de reprezentanţi de organizaţii săteşti au părăsit aceste partide. Dintre fruntaşii lor mai de seamă care au demisionat din partidele respective, amintim pe Dl. Dr. Pop. V. Joan, avocat în Sinleul Silvaniei, nepot al Dlui Iuliu Maniu mi al doilea candidat pe lista P.N.T.- precum şi pe Dl. Domşa Iulian fruntaş al P.N.L. Brătianu, avocat în Zalău, care deasemenea a candidat pe lista manistă, în judeţul nostru. Ambii au demisionat din partidele respective în cursul lunei Noembrie. In urm acestor defecţiuni, activitatea lor rămâne a fost destul de redusă' Au avut delegaţi şi asistenţi la toate secţiile de vot, la sfârşitul operaţiunilor de votare o mare

https://biblioteca-digitala.ro

parte din acests delegaţi au declarat că alegerile s-au desfăşurat în cea mai desăvâ
sită ordine şi legalitate.

Am avut în judeţ pe Dnii Zaharia Boilă, Corneliu Copoşu, candidaţi pe lista P.N.T., dar n-au organizat nici-o adunare publică, metodul lor de propagand fiind cea dela om la om. Aceasta şi din cauza slăbiciunilor organizatorice cât şi din cauza că minciunile şi calomniile cu care au susţinut campania subversivă împotr noastră, nu le puteam susţine în adunări publice. În timpul alegerilor s-au putut au în special următoarele lozinci: »Dacă voţi să scăpaţi de colectare, votaţi pe Maniu« Dacă vreţi să nu vă mai conducă Ungurii, şi jidanii, votaţi pe Maniu, etc.«.

Au încercat să organizeze, în ziua alegerilor, mici acţiuni de n dar fără niciun rezultat. Astfel în comuna Creaca, din plasa Jibou, au reuşit să for ţeze urna după începerea operaţiunilor de votare, amzând buletinele de vot care se gă înlăuntru. După sigilarea unei din nou, votarea a decurs mai departe în linişte, alc agenţii maniştii au avut concursul comandantului gărzii militare, serg. maj. Juaju Gheorghe, din Regt. 92 inf. Despre acest fapt am sesizat autorităţile militare compe tente. În comuna Sărăuad din plasa Tăşnad, s-au produs unele ciocniri, provocate de elemente maniste, care au încercat să terorizeze populaţia maghiară. Forţele militar şi jandarmereşti au intervenit la timp restabilind ordinea şi arestând pe cei vinov De asemenea în comuna Căţel, un grup de maniaţi, în frunte cu preotul comunei, au în cercat să terorizeze pe preşedintele secţiei de votare să le permită accesul de vot fără cărţi de alegător. În afară de aceste mici incidente votarea a decurs în cea mai desăvârşite ordine şi linişte.

În general popularitatea lor a scăzut în mod considerabil, cu excepţia plăşilor Jibou, Cehul-Silvaniei, Bucium şi Supurul de Jos, unde din cauza slăbiciunilor noastre cât şi din cauza existenţei unor cadre maniste mai puternice, mai există încă un curent de opinie favorabil P.N.T. Maniu. Rezultatul aleger a temperat însă zelul acestor cadre, şi pentru viitor vom avea condiţiuni de muncă m prielnice, pentru lămurirea politică a maselor şi încadrarea lor în B.P.D.

Concluzii critice şi autocritice.

Joi 21 Nov. am. avut o consfătuire restrânsă cu responsabilii judeţeni şi regionali, cari au activat în plăşi în timpul campaniei electorale. Cu acest prilej s-a examinat în linii generale, atât desfăşurarea campaniei electorale cât şi a alegerilor. Tovul Silaghi Leontin examinând situaţia a constatat următoare

Forţele democratice au realizat o victorie zdrobitoare asupra reacţiunii. Această victorie a fost determinată de următoarele:

a./ Realizările guvernului Groza, atât pe plan intern cât şi pe plan extern.

b./ Realizărilor ~~guvernului~~ locale, în cadrul operei de reconstrucţie.

c./ platforma program a B.P.D. care cuprinde interesele tuturor păturilor sociale din ţara noastră.-

d./ Tăria F.U.M. şi colaborarea strânsă între partidele democra cadrate în Bloc.-

e./ Munca politică de lămurire, în urma căreia aparatul de stat fost în cea mai mare măsură alături de forţele democratice.

f./ descompunerea şi desorganizarea partidelor istorice, /cazul Mihai Pop şi Julian Domşa./

g./ Forţa politică şi organizatorică a partidului nostru, prec în ajutorul acordat de C.C. al P.C.R. şi B.P.D. şi a Regionalei noastre, prin mater de propagandă şi instructori politici.

În această acţiune am avut şi părţi negative şi anume:

a./ n-am popularizat în deajuns realizările guvernului.-

b./ n-am ştiut să legăm îndeajuns linia politică generală, cu rezolvarea problemelor şi nevoilor locale.

c./ n-am reuşit să apropiem îndeajuns naţionalităţi conlocuitoare./Propaganda greşită, atât din partea U.P.M. cât şi a B.P.D., care au căutat să câştige voturi prin supralicitarea problemei naţionale./

d./ Lipsa unui control serios al operaţiunilor de colectare a cerealelor. Urmarea: au fost impuşi cu cote exagerate ţăranii săraci, care astfel fost îndepărtaţi de noi.-

e./ Lipsa unei lupte hotărâte şi prin toate mijloacele împotriva speculei.-

f./ Lipsa de experienţă tovarăşilor noştrii,-care a făcut ca să se piardă mult timp cu chestiuni tehnice, neglijându-se astfel munca de lămuri politici.-

g./ În jurul secţiilor de vot n-am domniat forţele democratic

https://biblioteca-digitala.ro

astfel că duşmanul şi a putut desfăşura propagandă în linişte.-

h./ Muncă slabă în direcţia elementului feminin.

i./ Slabă muncă de agitaţie dela om la om.

j./ Lipsa combativităţii, curajului şi spiritului de gertfă, a forţelor noastre. Idem, a vigilenţei.

l./ Slabă muncă organizatorică.

Pe baza acestor contatări s-au stabilit următoarele

S A R C I N I :

1./ Exploatarea succesului, pe baza constatărilor şi experienţei câştigate.

2./ Înlăturarea tuturor slăbiciunilor constatate.

Am organizat astfel adunări de lămurire şi exploatare a succesului în toate centrele de plasă, iar pentru azi, duminică 24 Oct. am luat măsuri oă în toate bisericile din judeţ să se oficieze servicii devine pentru sărbătorirea succesului obţinut. După ieşirea din biserici să se organizeze adunări populare, în care se explice însemnătatea pentru viitorul ţării noastre, a acestui eveniment istoric. La data încheierii acestui raport, acesti adunări sunt în curs de desfăşurare.-

In concluzie generală, partidul nostru a trecut un succes deosebit acest examen, şi stă gata de luptă pentru sarcinile viitoare.-

Zalău, la 24 XI. 1946.

Prim secretarul judeţean.

Arhivele Naţionale Sălaj, fond Comitetul judeţean Sălaj-nr 7.02., dos 1/1946, f. 69-74.

https://biblioteca-digitala.ro

RAPORT

lunar, despre munca secției de Educație Politică a județenei Sălaj, intre 24 Octombrie și 24 Noembrie.

Situația organizatorică a secției:

La venirea mea la secție situația s-a prezentat in felul următor: Resp. secției tovul Huluba a fost bolnav, iar mai târziu dupăce a devenit capabil să muncească a primit responsabilitatea unei plăși pentru timpul campaniei electorale așa că in ultima lună tovul Huluba n-a putut să lucreze de loc la secție. In acest timp au lucrat la secția de Ed. Pol. următoarele tovii.:

La Educație populară tov. Pușcașiu.
La cultură: tov. Anghi Ana.
La presă: tov. Mocanu și Cornea.
Studii și Documente: tov. Klein Josif.
Editura: tov. Ciorlăuș Florica.

Intre timp a venit acasă tovul Nichita Virgil, dela școală și intrucât am primit informația dela res. de cadre a Regionalei că poate fi pus la muncă in înțelegere cu tovii din biroul județean am pus la educație populară.

Dela primele momente am fost silit să văd că cu aceste elemente nu se poate muncii sistemativ și planificat deoarece cu excepția unora nu numai că n-au capacitate sunt noi in partid și n-au nivelul politic și experiența necesară dar mai mult sunt unii cari nu sunt cinstiți, elemente neverificate a căror scoatere din producție a fost o greșală mare ceace arată lipsa de vigilență in general, de domnește la Zalău, și in special in aprecierea elementelor desemnate pentru a le scoate din producție.

Aceste elemente vor trebui trimise inapoi in producție că aduc numai rușine partidului, ba mai mult sunt unii cari vor trebui exclus din partid.

După indepărtarea acestor elemente va trebui completat resortul și inceput munca.

Datorită acestei situație n-am putut duce o muncă sistemativ și planificată, cu toate că faza II.-a campaniei ar fi necesar, deci n-am făcut plan de muncă pe o durată mai lungă ci in fiecare zi am făcut planul cu tovii pe ziua respectivă, controlând indeaproape activitatea fiecăruia. Datorită faptului că secția de propagandă a R.P.D.-ului era inexistent /și cu prea puțin am făcut pentru a pune in picioare ceace consider ca o greșală din partea mea/ secția noastră de Ed. Pol. trebuia să facă toate propaganda electorală mai precis ceace am făcut noi din punct de vedere propagandistic a fost făcut ce nu a rămas nefăcut, până și distribuirea materialului venit dela București am făcut o noi și de și am căutat să atragem și celălalte partide componente Blocului rarea ori am reușit.

Mai trebue luat in considerare că in afară de munca secției Ed. Pol. am fost silit să mă ocup cu anumite munci organizatorice fiindcă aproape toți tovii din biroul politic au fost plecați pe teren.

Natural toate munca secției era pregătirea și organizarea a fazei II. a campaniei electorale și a alegerilor din punct de vedere propagandistic pe baza sarcinilor primite dela C.C. și dela Comitetul Regionalei. Dar datorită imprejurărilor susmenționată precum și faptul că nu la toate reședințele de plăși avem responsabili pentru Educație Politică și chiar unde avem responsabil au făcut și alte munci in legătură cu alegeri mai ales acele unde organizațiile noastre de partid sunt slabe, o parte dintre sarcinile primite n-au fost indeplinite unele de loc, altele numai in parte. In ceace privește plășile n-am avut contact cu responsabilii din plăși numai prin instructori regional și județen cari au venit odată la săptămână la județeană, pentrucă atât ziarul afișele și manifeste precum și distribuirea materialului venit din București s-a efectuat la Zalău deci am fost legat de res reședințe de județ, și niciodată in decursul acestei perioadă nu am putut deplasa pentru a face un control pe teren. Cu toate imprejurările obiective socot totuș ca o greșală mea că n-am ținut contact măcar prin telefon cu responsabilii de Ed. Pol. din plăși.

Cu toate aceste slăbiciuni și greșeli am reușit la Zalău și in câteva reședințe de plăși in afară de toți activiști de partid o parte dintre membrii de partid și chiar unele elemente din celelalte organizație și partidele democratice. Am reușit să le antrenăm in diferite acțiuni propagandistice, vopsirea semnelor afișarea placatelor, vânzarea ziarelor, cărților, distribuirea materialelor etc..

https://biblioteca-digitala.ro

IN general se văzut că mulți membrii de partid sunt conștienți de importanța alegerilor și au venit să muncească în diferite acțiuni.
Un ajutor serios am primit din partea tovului Gondu Gheorghe trimis de C.C. precum și dela tovarișa Roth venit dela Regională.
Tovul Cobârzan la fel cât timp a fost aici a căutat să muncească.
Inainte de a trece la munca rezoartelor și comisiilor trebuc să subliniez că raportul este incomplect deoarece rapoartele din plăși n-au sosit deci nu numai lipsesc datele necesare dar în lipsa rapoartelor nici agricultura generală nu poate fi făcută just.

Munca secției pe resourte:

Educația populară: Echipele de îndrumători în forma permanentă nu prea au existat de și unele plăși raportează, ocazional dela caz la caz au fost formate din activiști, propagandiști cari mai mult sau mai puțin au făcut propagandă la adunări. In tot județul au fost făcute zeci de adunări cu muncitori țărani, cu învățători, notari, etc. Au fost făcute adunări pentru distribuirea titlurilor de împroprietărire în plasa Valea lui Mihai, plasa Jibou, plasa Tășnad, plasa Carei, și Șehul-Silvaniei.

La unele din aceste adunări au fost făcute acțiuni pentru vânzarea ziarelor și unele loc au distribuit ziarele gratuit.

7 Noembrie a fost sărbătorit în cadrul Partidului la 6 Noembrie și în cadrul B.P.D.-ului la 7 Noembrie, în 7 reședințe de plăși și în Surduc.

Toate aceste adunări au mișcat zeci de mii de oameni și au contribuit în mod serioși în atragerea populației în viața politică și la lămurirea lor.

Popularizarea semnului electoral cu excepția Zălau și unele reședințe de plasă a fost slab cu toate că am făcut șabloanele în timp și am dat instrucțiunile necesare. La Zălau și la reședințele de plăși totuș au fost organizate acțiuni pentru lipsi și afișa. La secțiuni de votare semnul a fost mai slab popularizat iar la comune prcape de loc.

Pentru a populariza semnul electoral am instalat un camion / pus la dispoziția noastră de către B.P.D.-ul./ de propagandă înzestrat cu mijloacele necesare, pentru vopsit și afișat, dar personalul format din activiști secției de Ed. Pol. și în alte organizații s-au dovedit neserioși dar unii dintre ei necinstiți încât au fost silit să retrag camionul care în urma a fost luat înapoi de B.P.D. Cu toate aceste am reușit ajungem dela reședințe de județ la 20 secțiuni de votare cu acțiuni de vopsit și afișat.

Pentru a populariza candidații și realizările guvernului precum și realizările locale, pentru a câștiga populația de partea noastră și a il chema la vot, pentru a domasca munca și candidații reacțiunii pentru a contribui la procesul de descompunere a partidelor istorice, am scos o serie de manifeste și afișe după cum urmează:

- Biografia tovului Silaghi cu fotografie . . . . . 6.000 ex.
- Declarația de eșire a liberalului dr. Domșa . . . . . 6.000 "
- Demascarea lui Pop Ionel . . . . . .10.000 "
- Apel către comercianți . . . . . .10.000 "
- Apel către învățători . . . . . .10.000 "
- Afiș pentru popularizarea candidaților cu fotografii . . .10.000 "
- Realizările guvernului în Sălaj . . . . . .20.000 "
- Lista cu expropriați munitori și hortiști . . . . . .10.000 "
- Acolaș lucru la Șimleul-Silvaniei . . . . . 2.000 "
- Declarația lui Luțai preotul din Supur . . . . . 3.000 "
- Apelul medicului veterinar din Supur . . . . . 3.000 "
- Chemarea la vot pentru 19 Noembrie . . . . . .20.000 "
- Declarațiile personalităților. De ce votăm cu acordul. . . .10.000 "
- Eșirea lui Pop Ionel . . . . . 20.000 "
- Afiș pentru 7 Noembrie . . . . . 500 "
- Afișe pentru 8 Noembrie . . . . . 500 "
- Afiș pentru adunare populară . . . . . 500 "

Material pentru U.P.M. în limba maghiară.

- Poezie pentru alegeri . . . . . .10.000 "
- Realizări . . . . . .10.000 "
- Chemarea văduvelor de război . . . . . .10.000 "
- De ce trebue să ne organizăm . . . . . 10.000 "

După cunoașterea rezultatului alegerilor am scos un apel cu rezultatul alegerilor al B.P.D.-ului către populația județului Sălaj, cuxxxxx

- Format mic . . . . . 15.000 "
- Format mare . . . . . .

https://biblioteca-digitala.ro

Acest material împreună cu materialul venit dela București au fost împărțită și trimise la plăși, și chiar dacă luăm în considerare un procentaj n-a ajuns în mâna oamenilor totuși marea majoritatea a fost împărțit la târguri și la adunări precum prin echipe care au umblat din casă în casă mai ales la reședințe de plăși ba și în multe comune.

Am făcut 300 de table câte patru pentru fiecare secție de vot cu mâner, pentru ziua ~~alegerilor, cu inscripția~~ «Votați Lista Nr. 1. cu semnul Soarele», și am trimis la plăși. Totodată au fost trimise și săgeți din lemn cu inscripția: « Spre secție de votare. Votați Lista Nr. 1. cu semnul Soarele.»

Au fost făcute lozinci mari pentru adunări și am făcut la Zalău 5 table mari cu lozinci în legătură cu alegeri la intrarea în oraș. Au fost făcute câteva semne soarele din lemn atât la Zalău, cât și la Simleul-Silvaniei.

Casele de alegători au funcționat foarte slab. În majoritatea comunelor unde a fost ~~deschise cu și fost~~ închise. In cel mai bun caz au funcționat duminică.

Mașina cinematografică cât timp n-a fost în reparație cca 5 zile, am trimis la ~~secțiile de votare toate~~ până când cu a sulat filmul o altă echipe trimise în acest scop a făcut acțiuni de vopsit și afișat, mașina cu cinematograf a fost primit bine. Listele de subscripție au fost împărțite dar rezultatele nu cunoaștem încă.

Studioul a fost pus în slujba campaniei electorală și cu toate că n-a fost permanent folosit cum trebuia totuși a contribuit la lămurirea populației orașului Zalău, cât și a populației dela sate care venia la târg săptămânal și ascult programul difuzat. A fost difuzat radio România Liberă, știri scurte, lozinci etc...

In legătură cu afișe și manifeste trebue menționat că deși am atras atenția tovilor instructori regional, și județean să aibă grijă ca materialul trimis gratuit să nu fie vândut pe bani ni sa raportat în două cazuri odată cu timbrele că au fost vândute iar în alt caz mai rar la Crasna unde secretarul Partidului tovul Pestegan a vândut afișe la kg. De-și nu știm concret probabil că asta sa mai întâmplat și la alte locuri.

Presa:

Am căutat să îmbunătățim singurul ziar săptămânal din Zalău graiul Sălajului punându-l în întregime în slujba campaniei electorală, tratând problema ajutorării regiunilor secetoase, popularizarea Candidaților B.P.D.-ului, realizările guvernului dări de seamă despre adunări etc.

In ultimele două săptămâni înaintea alegerilor am scos câte două ori la săptămână. Colportajul ziarului cum în general și a celorlalte ziare este foarte slabă. Redactorul ziarului tovul Jordache, este un tovarăș devotat, ascultă de Partid și cunoaște foarte mult dar e moale și a fost aproape fără ajutor. Nu am dat ce ajutor pe un tov /nu am scos din producție/ și totdeauna am stabilit împreună cu el conținutul ziarului. Aceasta era atât mai necesar întrucât comitet de redacție nu există. Tovul Jordache de altfel este numit directorul școlii de ucenici dar ne am înțeles că va renunța și va rămâne la ziar. Urmează ca situația ziarului să fie clarificată la Bloc și propunere în privința dânsului ca redactor să fie făcut de noi la ședința Blocului.

In această ultima lună ziarele au fost distribuite mai multe gratuite deoarece am socotit că atunci când se dă atât material gratuit vânzarea mai ales la sate este foarte greu. Aceste ziare au fost plătite aproape în întregime de Bloc.

Ziarele în cea mai mare parte au fost distribuite, la Zalău, la chioșcul de ziare, iar restul avem un tovarăș Pensaș Adalbert care vinde în străzi.

Afară de aceste s-au vândut în târg și adunări. Am încasat până la data de 24. XI. dela tovul Pensaș și de vânzările în târguri și adunări în total 604.300 L.

Cu chioșcul de ziare încă nu s-a făcut decontarea.

Din plăși am încasat în total 1.721.450 Lei.

Am avut datorie la Scânteia până la data de 1 XI. 1946 5.072.310 Lei, din care am achitat 3.000.000 Lei, a mai rămas 2.072.310 Lei.

La Lupta Poporului și Fáklya am avut datoria de	6.142.970 Lei.
În care am achitat :	3.000.000 Lei.
rămânând un rest de :	3.142.970 Lei.

La Vestea Satelor am avut 6.060.000 Lei, până la 1.XI. 1946

achitat:	4.000.000 Lei.
a rămas:	2.060.000 Lei.

La Igazság, am avut datorie	22.577.785 Lei.
Din cari am achitat	11.000.000 Lei.
a mai rămas:	11.577.785 Lei.

Cele 11.000.000 Lei am fost luate împrumut dela Partid, iar banii dela încasări au fost trimise mai înainte în contul datoriilor vechi.

https://biblioteca-digitala.ro

Am distribuit în Zalău următorul număr de ziare: Igazsag: 3030 bucăţi.
Front.F. 1196 "
Gazeta Femeilor 2570 "

dintre care 2.000 au fost distribuite gratis.

Au sosit 29.500 Vestea Satelor, am trimis in plăşi 13.000 bucăţi, pentru bani şi 16.500 bucăţi au fost impărţite in Zalău şi in plăşi gratuit.

In Zalău: 2.120 bucăţi Faklya, in plăşi 1.810, am trimis gratis 1100 bucăţi.
3.200 " Lupta. Poporului " 2.110, " " 500 "
5.000 " Graiul Sălajului " 3.105, " " 10.000 "
6.589 " Scânteia " 2.200, " " 2050 "

Toate aceste fiind sosit in urma iar unii ziare mai vechi.

Organizarea colportajului in plăşi este foarte slab.

Cultură.

Munca culturală aproape nimic nu se făcut in Zalău, responsabila a fost bolnavă de şi există două echipe culturală la Zalău o singură dată a fost intrebuinţată la aniversarea zilei de 7 Noembrie. Din judeţ n-am rapoarte, nu cunosc situaţia.

Studii şi Documente.

Prin strângerea datelor, contra candidaţii duşmanului resortul de studii şi documente a continuit la demascarea duşmanilor. Responsabil tovul Klein este bolnav, şi va trubie să fie operat.

Editura de Partid.

In privinţa difuzării cărţilor avem mari slăbiciuni ca şi la difuzarea ziarelor. Cărţile stau la plăşi şi nu se fac acţiuni pentru vânzarea lor cu toate că ale câteva acţiuni de-şi slab organizate au arătat că cărţile pot fi vândute nu numai la reşedinţa de plasă ci şi in comune. In aceasta privinţă va trebuie să fie făcut cotitură serioasă.

In luna trecută s-au făcut acţiuni de vânzare la adunări şi târguri in Zalău, in valoare totală de 401.300 Lei.

Din plăşi am încasat 7911000 Lei.

Plăşile ne datorează cu o sumă de 21.000.000 Lei.

Am trimis în contul datoriilor la Regională 7.300.000 Lei, din care cele 300.000 au fost trimise din vânzări, iar cele 7.000.000 luate in imprumut dela Partid.

~~Din acţiunile de vânzare am putut constata că [illegible]~~

Ca să avem o situaţie clară cel puţin la Judeţeană am făcut inventarul cărţilor ce se află la judeţeană.

Urmează să fie clarificat situaţia la plăşi.

Pe lângă munca de propagandă făcută pe linia Partidului şi a B.P.D.-ului am dat oarecare ajutor Uniunii Populară Maghiară, cu scoaterea unor materiale susamintite precum şi alte ajutoare mai mici.

In concluzie putem constata că cu toate că situaţia politică datorită distrugerilor războiului precum şi a seceţei, colectărilor, şi speculei ceace fost folosită ca tema de propagandă de către partidele Maniste-Brătianiste, nu era uşoară şi cu toate că duşmanii sau bazat şi pe nivelul politic scăzut al populaţiei rurale se folosit de amăgenţare cu cholhozuri şi cu cazanse, folosind şi divergenţă intre poporul român şi maghiar, cu toate acesta propaganda noastră, adunările, echipele de propagandă, afişe, manifeste, lozincile, placardele, broşuri, cărţi, popularizarea semnului, a candidatilor, realizările, propagandă din casă in casă, dela om, la om, toate aceasta munca politică de lămurire precum şi zecile mii de ziare au contribuit in măsură serioasă la rezultatul obţinut.

Complectare la presă:

In ultimele două săptămâni inaintea de alegerilor am scos ziarul ~~[illegible]~~ /Graiul Sălajului/ de două ori pe săptămâni, iar cu rezultatul alegerilor pe ţară şi judeţ am scos o ediţie specială in zecemii de exemplare, /gratuit./

Zalău, la 24 XI. 1946.

in locul cop. de Ed. Pol.

https://biblioteca-digitala.ro

Raport lunar.

Dela 20 Oct.pana la 20 Noemvrie.

Situatia politica.

In ultima luna situatia politica s a prezentat in judetul nostru astfel;

In urma muncii depuse de catre partidele democratice in privinta lamuririi populatiei reactiunea nu a desfasurat o propoganda in mare stil,folosindu-se mai mult de metoda de propoganda dela om la om.Reactiunea a facut o propoganda sovina, lansand svonul ca victoria B.P.D.-ului va de forta statului maghiarilor si jidanilor,cari vor asupri populatia romana.In unele parti ale judetului U.P.M.-ul s a folosit in propoganda lor de exprimari sovine,de exemplu: /szavazas nepszavalalas si magyarok vagyunk azok is maradunk ha e jolre szavazunk./ cari exprimari au aduc nemultumiri in randurile populatiei romane.

In campania electorala ca necesitatea prieteniei romano-maghiara nu a fost inteles de massele largi,facand propoganda electorala atat unii membrii din Bloc,cat si membrii din U.P.M.-ul in loc ca se fi luptat ambele forte democratice in comun contra reactiunii din ambele categorii a fugit fiecare numai dupa obtinerea voturilor.

In campania electorala am putut observa ca massele adversarilor erau antrenati ca sa ia parte la adunarile Blocului,prezentandu-se parca ar fi toti de partea noastra.In schimb ei si au facut propoganda in secpte alaturi de reactiune.

In urma muncii noastre totusi am putut ajunge ca alegerile au decurs in cea mai mare liniste,singur in plasa Tasnad s a intamplat o bataie intre romani si maghiari. In campania aceasta electorala am constatat ca foarte mare greseala am facut ca nu am incercat ~~nu~~ mai mult ca sa alaturam de noi intelectualii din comune.

~~Dupa alegeri inxurma~~ Dupa,adunari populare tinute in urma alegerilor am constatat ca massele largi nu au primit cu ura victoria Blocului si chiar asteapta dela guvernul B.P.D.-ului rezolvarea problemelor lor economice.

Reactiunea a lansat svonul ca guvernul v face colhozuri si in curand vor fi din nou alegeri,dar in sanul masselor aceste svonuri nu au mare efect.

Resortul.

In ultima luna propriu zis munca de resort nu prea am facut fiind ca am fost trimisi pe teren. LA resort avem ca raspunzabil pe tovarasul Darabas,membrii ai resortului Papp Iuliana si Olariu Victor.

Sindicatele.

Unde avem Sindicate ne a dat foarte mare ajutor in campania electorala,incadrand elementele mai capabile in munca de lamurire,in organizarea mentingurilor si femeile au fost folosite chiar in munca de lamurire dela casa la casa.

S a tinut adunari in cadrul Sindicatului la Zalau la sediul sindicatului cu cca.300 de participanti si in uzinele si institutii din oras.De urma la minele de carbuni din Surduc,la C.F.R.-ul din Jibou,la cari adunar au participat cca.800 de muncitori fiind prezent si tov.Silaghi.La minele din Sarmasag cu toti muncitorii, la Simleu pe urma mai multe adunari la Carei la uzinele si o adunare mare in cadrul sindicatului,la care a participat cca.600-700 de muncitori.

Comisia locala din Zalau a scos din productie ca activist pe tov.Baru Dumitru dela Camera Agricola din Zalau.

Vedem necesar ca tovarasul Mihail Indrea secretarul comisiei locale din Carei sa fie mutat la Comisia Locala Judeteana Zalau,fiindca se va pierde,nefiind controlat la CAREI Nidestulator.

Frontul Plugarilor.

In campania electorala am constatat ca in unii parti ai judetului Frontul Plugarilor ~~xxxxxx~~ ca organizatie nu a existat pe teren /Carei,Valea lui Mihai/ in aceste parti numai de unii membrii ai Frontului Plugarilor ne am putut folosi in munca electorala,insa in multe comune am vazut ca chiar conducatorii ai Frontului Plugarilor a facut propoganda alaturi de reactiune.In alte parti ai judetului F.P. ne a dat ajutor practic activand pe teren.

Judeteana a fost intarit pe timpul alegerilor cu 3 persoane.

Neintelegerea din sanul biroului Judetean al F.P.-ului a slabit foarte mult munca F.P.-ului pe teren /relatiuni intre Tatariu si Chirivea/.ramane ca in viitor sa fie facut munca de reorganizare in cadrele F.P.-ului.

U.P.M.

U.P.M.-ul a tinut in itregul judet adunari in fiecare comune in timpul cam-

https://biblioteca-digitala.ro

campaniei electorale.

Si U.F.D.-ul a pus toate eforturile de a ridica masele largi tinand adunari [illegible] Judetului, unde au participat cca. 1000 de participanti.

Au fost convocate si invatatoarele din judet pentru munca feminina si s-a tinut adunari in fiecare resedinta de plasa si comuna.

In special femeile au depus o munca frumoasa in lamurirea femeilor in legatura cu alegeri, au fost mobilizate si femeile mai active din organizatie, pentru munca de lamurire.

Dupa alegeri in sanul U.F.D.-ului se simte o nemultumire din cauza ca au intrat numai 2 deputati in parlament, si inteleg foarte greu ca aceasta se datoreste numai activitatii slabe.

Apararea Patriotica.

A fost aproape inexistent in campania electorala, numai in resedintele de plasi Cehul, Tasnad, Simleu si Zalau s-a tinut cate o adunare, care au fost [illegible] slab frecventate.

Este nevoie de reorganizarea Judetenei cu elemente mai active.

Tineretul Progresist.

Ne-a dat ajutor mai mult in munca technica in campania electorala. Adunarile care au fost proiectate de Tineretul Progresist au reusit foarte slab. Este necesar de reorganizarea complecta.

A.R.-L.U.S.

Nu s-a evidentiat in nici-o activitate in campania electorala.

U.F.A.R.

Cu femeile care erau mobilizabile ne-a dat ajutor in munca de lamurire din casa in casa. Adunari mai mari feminine s-a tinut in Zalau in cadrul U.F.D.-ului cu 300 de participante, la Carei cu 600 participante si in 15 comune cu cca. 4-3000 de femei.

De timpul alegerilor au organizat camine de zi pentru copii in Zalau 4 cu 80 copiii si la Carei.

Sarcinile imediate o avem intarirea organizatiilor de masa cu elementele evidentiate in campania electorala si curatirea de elementele necorespunzatoare.

Zalau, la 25 Novembrie 1946.

Responsabil C.M.

Arhivele Nationale Sălaj, fond Comitetul judetean Sălaj al P.C.R., ds. 4/1946, f. 93-94.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

MANIPULĂRI PROPAGANDISTICE ÎN ISTORIA CONTEMPORANĂ STUDIU DE CAZ: NAȚIONALISMUL LUI LUCREȚIU PĂTRĂȘCANU

Lavinia Betea

Arestat la 27 aprilie 1948, după o anchetă de şase ani, finalizată cu execuția sentinței de condamnare la moarte, în 17 aprilie 1954, "reabilitat" în 1968 după o anchetă ordonată de N. Ceauşescu, Lucrețiu Pătrăşcanu reprezintă, din multe considerente, un caz în istoria comunismului mondial. Puțin cunoscut, din cauza posibilităților țării de cercetare a arhivelor şi dificultăților ce le reclamă un studiu cu o asemenea amplitudine (numai "Dosarul Pătrăşcanu" din Arhivele SRI însumează aproximativ 80.000 pagini!), "cazul Pătrăşcanu" poate figura ca exemplu tipic de falsificare a istoriei şi manipulare a ei în scopuri propagandistice (înainte de 1989) sau comerciale (după aceea) ale oamenilor de presă, dornici de a racola cititorii cu informații senzaționale. Indiferent, însă, de timp şi scop, modalitățile principale prin care se realizează manipularea "cazului Pătrăşcanu" sunt aceleaşi: minciuna prin omisiune, hiperbolizarea sau minimalizarea unor cauze şi efecte ale faptului istoric.

Din aceste considerente, propunem spre reflecție ceea ce a fost denumit "naționalismul lui Pătrăşcanu", utilizând ca grilă de apreciere cererea adresată de Lucrețiu Pătrăşcanu, la 1 Mai 1948, lui Gheorghiu Dej, Anei Pauker, Vasile Luca şi Teohari Georgescu, membri ai Secretariatului C.C. al P.M.R. Astfel, Pătrăşcanu, care nu cunoştea încă, învinuirile ce i se aduc, se adresează "partidului şi conducerii lui", cerându-le să controleze "activitatea şi atitudinea" sa, "nu după vorbe, ci după fapte". "Este singurul lucru pe care îl cer", accentua el, amintind că ziua de 1 Mai se sărbătoreşte "într-o Românie pe care am visat-o în tinerețe şi pentru înfăptuirea căreia, cu toate puterile mele, am luptat o viață întreagă"[1].

Care este biografia revoluționară a lui Lucrețiu Pătrăşcanu, la acea dată? Reproducem dintr-un proces verbal de interogatoriu datat "septembrie 1952, Bucureşti": "... născut la 4 noiembrie 1900, în Bacău, cetățean român, de naționalitate română, membru P.C.R. din anul 1921 dr. în ştiințe economice şi filozofice, licențiat în Drept, de profesie avocat-profesor universitar la Facultatea de drept Bucureşti..." "originea socială - tatăl intelectual, scriitor, fără avere... În 1919 a intrat în partidul socialist iar în 1921 în P.C.R., până în 1948. A luat parte la toate alegerile şi a fost deputat în 1931... A fost judecat în 1932 şi în 1939 pentru activitate politică, fără condamnare"[2]. Ce însemnau asemenea date pentru clasa politică interbelică? Răspunsul îl aflăm din mandatul de arestare emis pe numele lui L. Pătrăşcanu de cabinetul nr. 7 al Tribunalului Ilfov, la 2 iulie 1932, unde se menționează participarea lui Pătrăşcanu la "congresele p.c. din Moscova din 1931 şi 1932", unde "a primit de la aceste organizațiuni comuniste instrucțiuni şi ajutoare băneşti în vederea pregătirii revoluțiunii comuniste în România". Conform acestora "a început să lucreze la organizarea mişcării clandestine prin formarea de nuclee comuniste, organizarea de case conspirative (...) precum şi recrutarea oamenilor de specialitate pentru pornirea acțiunii revoluționare". Expertizele grafice confirmă că "a scris manifeste prin care îndeamnă la dezordini de stradă iar militarii sunt îndemnați să calce disciplina în armată"[3].

https://biblioteca-digitala.ro

Ce-l deosebeşte pe Pătrăşcanu de ceilalţi ceva mai puţin de o mie de tovarăşi ai săi, înregimentaţi în filiala din România a Partidului Comunist, cu sediul la Moscova? Originea socială de intelectual, mic-burghez, mai puţin, în acea vreme, când ideile Partidului Comunist atrăgeau visătorii la o nouă ordine socială. Ceva mai mult, propria sa formaţie solidă de intelectual într-un cerc în care cei mai mulţi erau autodidacţi sau studenţi întârziaţi, rătăcind de la o univeristate la alta. Faptul cel mai rar, însă: naţionalitatea. Pătrăşcanu este român iar Partidul Comunist din România este format, în acel timp din "90 % evrei, 5 % alte naţionalităţi şi 5 % români" după cum raportează C. Maimuca, ministrul Direcţiei Generale a Poliţiei, în 1941[4]. Aceste date personale vor constitui premisele acuzaţiei de "naţionalist-burghez" din Sentinţa Tribunalului Suprem nr. 49/6 aprilie 1954[5]. Datorită aceloraşi premise - fără a fi avut funcţii de conducere în partid, în timpul războiului - Pătrăşcanu va dispune de împrejurările favorabile necesare pentru a juca rolul de reprezentant al P.C.R. în perioada 23 august 1944 - 30 decembrie 1947, scurta perioadă de tranziţie către stalinizarea României. Astfel, Pătrăşcanu va fi atras, ca reprezentant al P.C.R., în tratativele ce vor culmina cu lovitura de palat de la 23 august 1944. În paralel, însă, Pătrăşcanu va juca un foarte activ rol în eliminarea lui Foriş, faptul acesta fiind trecut sub tăcere, deopotrivă, de cercul politic care l-a condamnat în 1954 şi de cei care l-au reabilitat în 1968, împreună cu Foriş[6]. Trecută sub tăcere de cei care pledează pentru meritele de "comunist patriot" ale lui Pătrăşcanu este şi scrisoarea adresată de acesta lui Molotov, înainte de plecarea la Moscova, în vederea semnării convenţiei de armistiţiu cu U.R.S.S., scrisoare prin care semnatarul îşi justifică prezenţa în fruntea delegaţiei româneşti "nu pentru a apăra interesele burgheziei". Trecute sub tăcere sunt, de asemenea, multe din declaraţiile sale relevante pentru acţiunile ce le-au succedat în activitatea Ministerului Justiţiei aflat sub conducerea sa. Astfel, în 15 septembrie 1944, de curând întors de la Moscova, Pătrăşcanu declară presei: "Din punct de vedere intern, numai realizarea unui regim democratic - în fapt şi nu formal - cu înlăturarea tuturor instrumentelor vechiului regim şi a elementelor fasciste şi profasciste din aparatul de stat şi din întreaga noastră viaţă publică pot asigura, odată cu aplicarea textului armistiţiului, drumul spre libertate şi independenţă"[7].

Nu sunt simple declaraţii formale, faptele ce urmează confirmă aceste anagajamente. Câteva argumente: în 3 ianuarie 1945, L. Pătrăşcanu dă publicităţii decretul-lege care precizează culpa de "criminal de război"; în aceeaşi zi, ministrul justiţiei numeşte "acuzatorii publici"; în 21 ianuarie se dau publicităţii, sub semnătura lui L. Pătrăşcanu, decretele-lege privind pedepsirea criminalilor de război şi a celor vinovaţi de dezastrul ţării; la 29 martie - la propunerea lui L. Pătrăşcanu, subliniază "Scânteia" - este promulgat decretul-lege pentru "purificarea administraţiilor publice"; în 5 mai, "Scânteia" publică completul de judecată aprobat de L. Pătrăşcanu pentru primul lot de criminali de război; în 30 mai începe procesul ziariştilor criminali de război; în 30 iunie, foarte activul Tribunal al poporului condamnă cel de-al III-lea lot de criminali de război; un alt tribunal al poporului îşi începe activitatea în 22 iunie la Cluj; în aceeaşi lună este condamnat aspru cel de-al IV-lea lot de criminali de război; în august şi septembrie, ziarul relatează despre procesele angajaţilor Siguranţei generale, organizaţiilor teroriste "T" şi "Tinerimea română"[8]; în 15 decembrie, într-o cuvântare la radio, L. Pătrăşcanu prezintă şi o statistică: într-o singură lună - 15 sept. - 15 oct. 1945, instanţele au pronunţat 2048 condamnări şi 608 achitări în procese de speculă! S-au respins 1850 cereri de recurs[9]. Acesta este anul 1945 iar ritmul activităţii resortului de justiţie coordonat de Pătrăşcanu este la fel de susţinut şi în anii ce urmează. Din 1944 şi până la arestarea sa în 1948, L. Pătrăşcanu nu va formula nici un protest faţă de transformările ce se petrec în România, nici o opoziţie faţă de hotărârile celorlalţi tovarăşi. Va exprima doar nemulţumirea de-a nu fi fost cooptat, în raport cu meritele sale revoluţionare în secretariatul C.C. şi de-a nu fi invitat la revelioanele şi petrecerile la care iau parte ceilalţi conducători[10]. La critica în spirit comunist pentru faptul că nu a prelungit legea criminalilor de război, răspunsul dat de L. Pătrăşcanu la interogatoriul din 23 octombrie 1952 este următorul: "Convingerea mea intimă era că după 1800 condamnări, România s-a achitat de obligaţiile armistiţiului"[11].

Unde se înfăţişează, aşadar, calitatea de "bun român" care a prevalat datoriilor sale de comunist supus principiilor internaţionalismului proletar, a cărui "piatră de încercare" era atitudinea faţă de U.R.S.S.? Ca şi anchetatorii şi liderii comunişti ce l-au condamnat, cei care l-au reabilitat în

https://biblioteca-digitala.ro

1968 şi cei care continuă să creadă că Pătrăşcanu contrazice idealurile "revoluţionarului de profesie" omit, conştient sau nu, faptele expuse anterior. Fapte care îl acreditează pe Pătrăşcanu în avangarda spionilor prin care s-a instaurat stalinismul în România. Desprinse de context şi hipertrofiate ca motivaţie sunt prezentate şi cele trei discursuri ale lui Lucreţiu Pătrăşcanu - de la Cluj şi Sibiu din 1945 şi 1946 - precum şi legăturile sale cu liderii partidelor istorice româneşti.

Ce spun faptele? La 13 iunie 1945, în sala Colegiului Academic din Cluj, după o vizită de opt zile în Ardealul de Nord, L. Pătrăşcanu într-un discurs, alcătuit după toate regulile retoricii, constată "starea de spirit plină de nelinişte şi nesiguranţă", "rezerva dusă până la adversitate faţă de aparatul administrativ şi de Statul Român într-o parte a populaţiei maghiare şi în special în secuime", "rezerve din partea populaţiei româneşti faţă de guvernul Groza". În această atmosferă, în care chestiunea limbii române şi a tricolorului românesc comportă multe similitudini cu situaţia din 1990, cauzată de aceleaşi mobiluri ale maghiarilor de a repune în discuţie prevederile tratatului de pace de la 1918, L. Pătrăşcanu se simte dator "ca ministru şi ca comunist" să sublinieze "definitiva încadrare a Ardealului de Nord între graniţele statului român", precum şi "voinţa fermă şi generoasă a Guvernului sovietic de a reda României Ardealul de Nord". În acest context, fraza "înainte de fi comunist, sunt român", coroborată cu evocarea episodului în care Vişinski, întâmpinat la Cluj, în urmă cu trei luni de la data ţinerii discursului, doar cu imnul sovietic, a cerut şi intonarea imnului românesc, dobândeşte semnificaţii mult mai complexe decât simpla atribuire a unui mesaj de sfidare a politicii celorlalţi membri din conducerea P.C.R. ori de opoziţie faţă de sovietizarea României. De altfel, în toate declaraţiile din timpul îndelungaţilor ani de anchetă, L. Pătrăşcanu nu va atribui discursurilor sale considerate naţionaliste alte sensuri decât cele sintetizate în declaraţia din 24 aprilie 1951 în următorul mod: "Scopurile urmărite: I. Să răspund campaniei revizioniste: 2. Să iau arma Ardealului din mâna maniştilor; 3. Mi-a convenit să ridic chestia Ardealului de Nord pentru popularitate personală"[12]. Să mai reţinem în întregimea faptelor, şi remarca sa din declaraţia din 10 mai 1951 că "în vara lui 1946 problema Ardealului de Nord era problema centrală care cuprindea atenţia întregei opinii publice româneşti"[13]. Iar L. Pătrăşcanu candida pentru deputăţie în alegerile din 1946, în Ardeal, la Arad. De altfel, aşa cum declară în 18 noiembrie 1949, a procedat în conformitate cu indicaţiile transmise de Stalin prin Vişinski, la prima vizită a acestuia în România: "Poporul român trebuie câştigat politiceşte"[14].

Interesante sunt, de asemenea, speculaţiile anchetatorilor şi anchetaţilor privind efectele cuvântărilor. Redăm pentru culoarea atmosferei sinteza declaraţiilor lui Pavel Apostol din august şi septembrie 1952, fost decan al Facultăţii de istorie din Cluj, condamnat în acel moment pentru sionism, care profită de moment pentru a dezlănţui din închisoare un atac asupra lui C. Daicoviciu, Al. Roşca, E. Petrovici şi Kernbach catalogaţi ca admiratori ai poziţiei lui Pătrăşcanu, pentru "demascarea" acestora Apostol recomandând "relaţiile" ce pot fi date de Şt. Paşcu şi T. Bugnariu[15]. Remarcabil din studiul acestor discursuri este şi faptul că ideile lui Pătrăşcanu privind raporturile cultură-naţiune-popor vor fi după 1968 preluate de ideologia comunistă şi introduse în manualele de ştiinţe sociale, sursa bibliografică fiind trecută sub tăcere.

Colaborarea cu partidele istorice, în special cu P.N.Ţ., în spiritul aceluiaşi naţionalism de care va fi acuzat Pătrăşcanu, are, de asemenea, semnificaţii mai complexe. Cunoscând lumea politică a vremii şi datorită tatălui său, prof. D.D.Pătrăşcanu, fost deputat liberal şi membru fondator al revistei "Viaţa românească" Lucreţiu Pătrăşcanu va beneficia de numeroase cunoştinţe şi relaţii în cercurile burgheziei liberale şi liderilor socialişti şi ţărănişti. Aşa se face că în acele împrejurări "partidele istorice se serveau de Lucreţiu Pătrăşcanu pe care îl socoteau mai accesibil şi mai abil în găsirea unei formule de guvernare", după cum sintetizează Traian Borcescu, fost şef al secţiei de contrainformaţii, situaţia[16]. De altfel, comportarea lui Pătrăşcanu în cadrul blocului opoziţiei este apreciată de Constantin Brătianu ca fiind "tot timpul" de "bun comunist"[17]. La începutul lui 1943 - declară Nicolae Penescu, fostul secretar general al P.N.Ţ., în 12 februarie 1953 - Maniu a cerut o întâlnire cu Pătrăşcanu în cadrul căreia a pus ca şi condiţie de colaborare cu P.C.R., o declaraţie a acestuia în favoarea Basarabiei. Pătrăşcanu nu a acceptat această condiţie. Atunci Maniu a cerut ca cel puţin P.C.R. să intervină pe lângă P.C al U.R.S.S. în favoarea Basarabiei la care Dl. Pătrăşcanu nu a dat răspuns afirmativ"[18]. În octombrie 1944, acelaşi

https://biblioteca-digitala.ro

Penescu care-a mijlocit întâlnirile lui Pătrăşcanu cu Maniu va cere ministrului comunist ajutor pentru a fi numit într-un post diplomatic. A fost respins categoric "motivat în sensul că nu se va putea face decât politica externă a Uniunii Sovietice, deci nu aş avea ce face în străinătate şi nu aş avea consimţământul Sovietelor ca să ies din ţară"[19].

Ca bun comunist se va comporta Pătrăşcanu şi în alte cazuri. Va semna condamnarea la moarte a lui Piki Vasiliu care-l favorizase, în raport cu alţi comunişti, prin trimiterea în domiciliu obligatoriu la Poiana Tapului. Colonelul Ştefan Stoica, alt protector al său în ilegalitate, îi va trimite vorbă să se predea, apoi îl va îndemna să colaboreze cu anchetatorii pentru a-şi uşura condamnarea, neintervenind apoi cu nimic pentru îndeplinirea promisiunilor sale. Radu Xenopol care finanţase cu 100 milioane lei campania sa electorală - fără ştiinţa conducerii partidului comunist - va fi de asemenea condamnat de justiţia condusă de Pătrăşcanu. În declaraţiile sale de o remarcabilă demnitate, Ion Mihalache va evoca alte episoade trecute sub tăcere pentru neconcordanţa cu calităţile atribuite propagandistic lui Pătrăşcanu. Astfel, după 23 august 1944, ministrul comunist Pătrăşcanu s-a adresat lui Mihalache cu propunerea de a forma un guvern al muncitorilor şi ţăranilor, după modelul celui din U.R.S.S., cerându-i să desprindă o fracţiune din P.N.Ţ., fără Maniu. Relatând propunerea lui Maniu, Mihalache a fost informat de acesta că Pătrăşcanu a făcut o propunere asemănătoare liberalilor. La a doua întâlnire cu Pătrăşcanu, Mihalache a primit, de la acesta, explicaţia: "Practica politică cere a desuni adversarii iar nu a-i uni"[20]. Aceleaşi procedee sunt însă aplicate în viaţa politică românească şi de serviciile speciale britanice şi americane. În momentul în care sunt percepute anumite divergenţe în conducerea politică românească, Pătrăşcanu este prezentat drept exponentul unei fracţiuni naţionale a conducerii comuniste. Radu Xenopol care afirmă că nu a crezut în naţionalismul lui Pătrăşcanu, remarcă şi faptul că în acele vremuri cu deznodământ greu de prevăzut "burghezia se ataşa de orice speranţe şi aparenţe pentru protejarea intereselor lor primejduite", iar Pătrăşcanu putea părea o pistă[21].

Relevant este şi faptul că naţionalismul şi calităţile de comunsit patriot şi opozant al lui Dej sunt singurele argumente în discuţiile privind reabilitarea lui Pătrăşcanu în 1968 deşi Pătrăşcanu a fost condamnat în 1954 pentru "crimă contra păcii" şi "crimă de înaltă trădare"[22]. Ce l-a determinat pe Ceauşescu să-l reabiliteze? Primele argumente le găsim în rapoartele întocmite de Securitate în exclusivitate pentru şeful statului. Încă de la sfârşitul anului 1965 sunt menţionate zvonurile provenind din cercurile de emigranţi români din Occident şi Israel privind iminenţa adevărului despre condamnările nedrepte din "procesul Pătrăşcanu". Rapoartele menţionează, de asemenea efectele pozitive ale unui asemenea fapt în perceperea fenomenului de distanţare a liderului român de politica tipică lagărului socialist[23]. În conformitate cu mărturiile lui Al. Bârlădeanu, în calitate de martor ocular, episodul care l-a determinat pe Ceauşescu să ancheteze procesul Pătrăşcanu a fost o ceartă între Lenuţa Ceauşescu şi Marta Drăghici. În urma ei Ceauşescu a convocat preţidiul Cpex. Faptele s-au derulat cu repeziciune având ca efecte înlăturarea lui Al. Drăghici - perceput de Ceauşescu ca un rival - şi compromiterea lui Bodnăraş, Apostol şi Chivu Stoica, foşti membri ai Biroului Politic care a aprobat sentinţa de condamnare la moarte a lui Pătrăşcanu, greu de pus, altfel, în poziţie de inferioritate datorită trecutului lor de ilegalişti[24]. Cu acest act de "justiţie socială şi partinică", N. Ceauşescu îşi compromite mentorul şi predecesorul, poziţia sa în 1954 sau în 1957 şi 1961 - când se pune chestiunea reabilitărilor în concordanţă cu modelul sovietic de destalinizare - nefiind cu ceva deosebită de a lui Dej. În imaginea politică pe care şi-o va confecţiona, Ceauşescu va prelua din meritele lui Dej spiritul Declaraţiei de independenţă din aprilie 1964 - înlăturând din istoria oficială evocarea acestui moment - şi va acredita despre sine ideea comunistului patriot ce continuă tradiţia comunistă a "bunului român" Pătrăşcanu.

Cum ar fi evoluat România cu Lucreţiu Pătrăşcanu secretar general al P.C.R.? Explicaţia bazată pe considerente psihologice individuale conduce, de asemenea, la manipulări propagandistice. Explicaţia în acest context, nu trebuie căutată în caracterul individului, ci în acela al societăţii totalitariste care impune "imperative categorice militare", după cum le denumeşte G.M. Gibbert în "Psihologia dictatorilor"[25]. În rândul acestor imperative - ca o caracteristică a

https://biblioteca-digitala.ro

totalitarismului comunist - este locul rezervat duşmanului. În 1948, în primul rând prin poziția sa de martor şi făptaş al istoriei comunismului românesc, a actului de la 23 august şi a tuturor prefacerilor care au dus la crearea unei "lumi noi", Pătrăşcanu devine duşmanul din interior, repetând după tipicul sovietic metamorfoza victimă-torționar-victimă. Cei care au perceput semnificațiile reale ale fenomenului, în chiar momentul derulării lui, sunt tocmai deținuții politici ai vremii, care, în conformitate cu declarația lui D.I. Suchianu din 10 martie 1951 - dată de asemenea, în stare de arest - aveau următoarele opinii despre cazul Pătrăşcanu: "Dintre cei nu ştiu câte zeci de mii de deținuți ai Securității şi SSI-ului, niciunul nu-şi merită soarta mai just decât dânsul. A vrut comunism? Poftim comunism! Să ştie şi el ce e aia!"[26].

Note

1. ASRI, fond "P", dosar 40 002, vol 10, f. 399-400.
2. ASRI, fond "P", dosar 40 002, vol. 2, f. 307.
3. ASRI, fond "P", dosar 40 002, vol. 10, f. 468.
4. ASRI, fond "P", dosar 40 002, vol. 10, f. 467.
5. ASRI, fond "P", dosar 40 002, vol. 12, f. 802.
6. ASRI, fond "P", dosar 40 002, vol. 14, f. 91.
7. S. Rădulescu-Zoner, D. Buşe, B. Marinescu, "Instaurarea totalitarismului comunist în România", Ed. Cavaliotti, Buc., 1995, p. 15.
8. Colecția "Scânteia", 1945.
9. S. Rădulescu-Zoner & comp, op. cit., p. 104.
10. ASRI, fond "P", dosar 40 002, vol. 1, f. 85-91.
11. ASRI, fond "P", dosar 40 002, vol. 2, f. 365.
12. ASRI, fond "P", dosar 40 002, vol. 2, f. 25.
13. ASRI, fond "P", dosar 40 002, vol. 2, f. 88.
14. ASRI, fond "P", dosar 40 002, vol.1, f. 51.
15. ASRI, fond "P", dosar 40 002, vol. 4, f. 163.
16. ASRI, fond "P", dosar 40 002, vol. 4, f. 245.
17. ASRI, fond "P", dosar 40 002, vol.4, f. 295.
18. ASRI, fond "P", dosar 40 002, vol. 6, f. 266.
19. ASRI, fond "P", dosar 40 002, vol. 6, f. 257.
20. ASRI, fond "P", dosar 40 002, vol. 3, f. 264-266
21. ASRI, fond "P", dosar 40 002, vol. 3, f. 131.
22. ASRI, fond "P", dosar 40 002, vol. 12, f. 948.
23. ASRI, fond "P", dosar 40 002, vol. 57, f. 290.
24. L. Betea, "Maurer şi lumea de ieri: mărturii despre stalinizarea României", Fundația "Ioan Slavici", Arad, 1995, p. 310-313.
25. Gibbert G.M., "The Psychology of Dictatorship", New York, The Ronald Press, 1950.
26. ASRI, fond "P", dosar 40 002, vol. 4, f. 201.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

STUDIU DE CAZ PRIVIND PROPAGANDA PRO-COLECTIVIZARE ÎN COMUNA SOMEŞ-ODORHEI, JUD. SĂLAJ (1946 - 1950)

Abraham Florin

Am ales studiul de caz deoarece printr-un asemenea tip de demers istoriografic pot fi urmărite mai bine, monografic, atât constantele dar şi variabilele unei probleme, în cazul acesta a propagandei pro-colectivizare. În analiza unui studiu de caz în această problemă trebuie urmărită situaţia din teritoriu, scopul fiind acela de a verifica dacă respectivul caz este tipic sau atipic, dacă se poate porni de la particular spre general, dacă generalul poate fi urmărit şi reflectat printr-o asemenea perspectivă istoriografică.

Sfârşitul celei de-a doua conflagraţii mondiale aduce pentru centrul şi sud-estul european intrarea sub hegemonia sovietică, pătrunderea într-un ev mediu contemporan. Asumându-şi monopolul asupra puterii politice, Partidul Comunist îşi propune, după model sovietic, restructurarea radicală a naturii întregii proprietăţi. Scopul consta în proletarizarea întregii societăţi, desprinderea membrilor acesteia de orice fel de avere - excluzând bunurile personale de strictă necesitate - considerată ca un furt şi un instrument de exploatare a omului de către om[1]. Pentru atingerea acestui scop P.C.R. a utilizat diferite mijloace, dintre care propaganda a rămas o preocupare constantă.

Propaganda este c acţiune de convingere cu argumente non-violente; spre deosebire de aceasta sunt mijloacele, metodele punitive: închisoare, canal. Utilizarea violenţei fizice, trimiterea în închisoare sau la canal sunt mijloace punitive, dar folosirea ameninţării cu acestea, a imaginii Canalului sau a diverselor locuri de recluziune, deşi utilizează o violenţă mascată, fac parte din arsenalul aparatului propagandistic. Comuniştii apelează în argumentarea lor la un "somn dogmatic" realizat cu bună ştiinţă de capitalişti, concretizat în morala burgheză. Or, rolul propagandei este, spun ideologii comunişti, de a scoate proletariatul agricol dintr-o stare de inconştienţă, de necunoaştere a realelor lor nevoi, de a instaura dictatura proletariatului.

În analiza fenomenului propagandistic în perioada regimului comunist se pot decela mai multe paliere, nivele. Aceste nivele sunt centrate pe organizarea administrativă a statului, cu nivelul central, cel regional şi apoi cel local. Modelul propagandistic de urmat este stabilit la nivel central de unde se transmite pe cale ierarhică, de sus în jos. De la nivelul local trebuie să vină feed-back-ul, efectul concret, realizarea colectivizării. Rezultatele, efectele semnificative intră, în circuitul ierarhic, acum însă de jos în sus, unde sunt analizate şi răspunsul se concretizează fie în acte cu caracter juridic (legi, decrete, hotărâri), fie în informaţii care primesc o formă propagandistică (fapte demne de a fi model sau acţiuni duşmănoase, ale duşmanului de clasă).

De la palierul central (presa periodică, broşuri, dispoziţii juridice) informaţia parvine la nivelul zonal (regiune, raion, judeţ) unde aspectele locale capătă o pondere mai mare. Cele două nivele converg în palierul local, aici hotărârile luate la nivel central sunt aplicate prin intermediul organelor de la nivelul zonal, care au şi rol de control. Tot aici, factorul individual este cel care dă o coloratură aparte unui fenomen deloc omogen.

https://biblioteca-digitala.ro

"Monografia comunei Someş Odorheiu"[2] situează geografic zona în plasa Jibou, pe valea Someşului, la cotitura pe care acesta o face spre nord, în regiunile unde munţii Mesteacănului şi ai Lăpuşului întâlnesc valea Someşului. Caracteristicile generale ale comunei în 1950[3] sunt:

nr. familiilor	fără pământ.....	3
.....-/-.....	săraci.....	529
.....-/-.....	mijlocaşi.....	36
.....-/-.....	chiaburi.....	2
Total.....		570

Din totalul de 570 familii, 552 sunt de români; maghiari - 15; evrei - 2; romi - 1. De asemenea, în momentul constituirii, situaţia familiilor intrate în G.A.C. era:

fără pământ.....	3
săraci.....	46
mijlocaşi.....	24
Total.....	73

Pe naţionalităţi situaţia este: 70 familii de români şi 3 de maghiari.

Din datele de mai sus rezultă că Someş-Odorhei este o comună tipic pentru zona Jiboului, fără probleme etnice şi cu raportul dintre "categoriile agricole nesocialiste"[4] normal.

Arheologia colectivizării trebuie căutate în reforma agrară din 23 martie 1945. Pentru studiul de faţă, importantă este reducerea dimensiunilor proprietăţilor la maxim 50 ha şi faptul că beneficiarii reformei primeau un lot în medie de 1,3 ha[5] neperformant din punct de vedere economic dar prin care era sporit numărul micilor proprietari, cei care vor deveni mai apoi unul din motoarele colectivizării, alături de proletariatul agricol. La Someş-Odorhei, prin reforma agrară din 1945 s-au expropriat moşiile "Fundaţia Alexandru Sterca Suluţiu" şi a grafului Beldi[6].

Între 23 august 1944 şi alegerile din noiembrie 1946, din motive de strategie politică comunişti nu pomenesc nimic despre cooperativizare iar prin legea de reformă agrară sau "Platforma-program a B.P.D." se subliniază importanţa proprietăţii şi gospodăriei individuale[7].

O politică puternic susţinută propagandistic în favoarea cooperativizării agriculturii va începe să se desfăşoare abia după Conferinţa Naţională a P.C.R. din octombrie-noiembrie 1946. Acum începe să se vorbească de necesitatea înfiinţării unor cooperative săteşti de aprovizionare industrială şi valorificarea produselor agricole. Din 1947 comunişţii vor schimba tonul propagandei, trecând la atacuri directe contra ţărănimii înstărite, a chiaburimii. Anul 1947 aduce o clarificare a politicii P.C.R. Se renunţa la ambiguitate pentru a se lua clar o poziţie în favoarea cooperativizării agriculturii[8].

Politica agrară dusă de comunişti în anul 1948 este în linii mari o continuare a politicii începute încă din 1947. Orientarea este sintetizată de către Gheorghiu-Dej în "Exemplul măreţ de construire a socialismului" prin care chiaburimea era considerată o clasă capitalistă, precum şi intenţia de a lichida definitiv orice fel de proprietate individuală ca "generând capitalismul".

Apar articole din ce în ce mai incitatoare de "demascare" şi "înfierare" a chiaburilor. Campania desfăşurată împotriva ţărănimii înstărite a urmărit de fapt un triplu scop: să împiedice formarea unei solidarităţi a ţărănimii prin dezbinarea acesteia, să arunce vina greutăţilor survenite din cauza politicii agrare a guvernului pe seama "chiaburimii" şi să pregătească trecerea la cooperativizarea agriculturii prin opunerea "chiaburimii exploratoare şi individualiste" restului ţărănimii care urma să se organizeze în cooperative având la bază munca comună[9].

În plan zonal, urmând modelul din "Scânteia" apare în ziarul local "Graiul Sălajului" sub titlul "Dragi plugari Sălăjeni" un chestionar privind situaţia de la sate în care invitaţia la delaţiune este larg lansată prin întrebări de genul: "cum se poartă conducerea cooperativei voastre?", "dacă comitetul cooperativei este compus din plugari, muncitorii sau mai sunt încă chiaburi în conducere?, "cum se poartă primarul şi notarul comunei?", "ce nedreptăţi fac şi cine au făcut nedreptăţile?"[10].

Anul 1949 este decisiv în urnirea trenului greoi al cooperativizării. 1949 începe bine, premonitoriu: în ianuarie este votată legea de introducere a pedepsei cu moartea. Legea prevedea

https://biblioteca-digitala.ro

introducerea pedepsei cu moartea nu numai pentru "crimă împotriva securității statului" ci și pentru "crime" împotriva "propășirii economiei naționale", aici intrând și instigarea, complicitatea, tăinuirea[11].

Rezoluția ședinței plenare a C.C. al P.M.R. din 3-5 martie 1949 este actul decisiv pentru începerea cooperativizării agriculturii. Rezoluția preciza că satul colectivizat trebuie reorganizat pentru a juca un rol important în viitor. Stațiunile de mașini și tractoare (S.M.T.-uri) trebuiau organizate. Partidul repeta principiul leninist fundamental: socialismul nu poate fi construit numai la oraș și ele erau intrisec legate de transformarea socialistă a agriculturii[12]. Pentru aceasta era necesară înlăturarea moșierimii, "forța reacționară care stătea în calea dezvoltării noastre"[13]. Aceeași Rezoluție, la punctul 13, stabilea că "propaganda și agitația de partid și îndeosebi presa de partid trebuie să demaște în fața milioanelor de țărani săraci și mijlocii chipul veninos și hrăpăreț al chiaburilor, să cultive ura de clasă împotriva elementelor capitaliste de la țară și să arate limpede pe înțelesul fiecărui țăran sărac și mijlocaș că singura cale pentru a scăpa de exploatare, mizerie și stare culturală înapoiată este trecerea pe calea reconstrucției socialiste a agriculturii. Avem datoria să ducem în mod sistematic o largă acțiune de lămurire care să înlăture complect orice atmosferă de teamă față de gospodăriile agricole colective, să arătăm avantajiile imense ale gospodăriei agricole colective în Uniunea Sovietică și metodele sovietice de organizare și de muncă"[14]. Prin acest punct 13 direcțiile și metodele principale erau stabilite. În practica propagandistică se vor întâlni doar îmbogățiri a acestor direcții.

Acum, în 1949 începe colectivizarea forțată realizată prin exproprieri (mai înainte), donații, comasări, (decretul 151 din 1950 prevedea dreptul statului de a face comasări în interesul colectivizării) și apoi prin intrarea din "proprie inițiativă", în fapt ca rezultat al presiunilor și propagandei[15].

Aceste măsuri sunt susținute printr-o intensă și diversificată campanie de presă. Audierea presei era asigurată prin agitația propagandistică realizată de activități de partid și conducerea comunei în cadrul ședințelor săptămânale sau chiar de mai multe ori pe săptămână de "ridicare a nivelului politic" din școli sau cămine culturale. În planul de muncă al Sfatului Popular în cadrul "activității politice" figurează la punctul 1 "cetirea ziarului Scânteia în comună și prelucrarea articolului de fond"[16] iar mai apoi a săptămânalului "Graiul Sălajului" iar din 1950 a "Luptei Jiboului - organ al Comitetului raional P.M.R. Jibou și al Sfatului Popular raional" denumire schimbată în 1952 în "Drum nou". Dintr-o adresă[17] a comitetului provizoriu al plasei Jibou rezultă că în Someș-Odorhei erau 10 abonamente lunare la "Scânteia", număr evident insuficient pentru un real efect propagandistic prin citire de către abonați, dar număr suficient pentru ca ziarul să fie "pre-lucrat" sătenilor de către "cei care știu", activiștii de partid.

Un rol fundamental în realizarea propagandei procolectivizare l-au avut activiștii de partid, formați în școli cu pregătire dogmatică intensivă. În "Hotărârea C.C. al P.M.R. asupra rezultatelor anului școlar 1949 - '50 și pregătirea anului 1950-'51 în învățământul de partid"[18], la punctul 10 se stipulează obligația "cadrelor de partid superioare și mijlocii care lucrează în organele și aparatul de partid, în aparatul de stat și în conducerea organizațiilor de masă să țină periodic lecții în unitățile socialiste de la sate, în fața muncitorilor și a țăranilor muncitori". Apoi se mai pomenește de mai multe ori despre vigilența în recrutare, grija de a nu pătrunde elemente dușmănoase (reflecta ideologia tipică a statului-partid totalitar dar și amintirea perioadei conspirative a P.C.R.). Foarte importantă pentru studiul de față este prevederea punctului 14: "la sate se va trece la înființarea cercurilor de politică curentă pe lângă organizațiile de bază. Cercurile de lectură vor rămâne una din formele muncii politice și culturale a organizațiilor de masă". În comuna Someș-Odorhei rolul de "educare a maselor" îi revine lui Mureșan Vasile, responsabilul cu gazeta de perete (vezi mai jos).

Propaganda prin presă se desfășoară pe mai multe direcții, care sunt însă convergente prin scop: trecerea la agricultura socialistă.

Prima direcție spre convingerea prin manipulare este "modelul sovietic". În cadrul acestuia țăranul sovietic devine un prototip prin hărnicia, deșteptăciunea și viața fericită hărăzită lui de partid. Viața mohorâtă a țăranului năpăstuit de boierul hapsân era evocată ca un termen de

https://biblioteca-digitala.ro

comparație, contrastul detaliilor sprijinând expunerile statistice. Exemplele pozitive nefiind însă la îndemâna economiei agrare interbelice, lipsindu-i un precedent colhoznic pe teritoriul României, țăranii săraci erau îndemnați global și transportați selectiv în Uniunea Sovietică pentru a cunoaște, la fața locului, miracolul colectivizării[19].

În "Graiul Sălajului" era o întreagă pagină cu "viața de toate zilele în colhozurile sovietice" în care apar articole scrise în stil avântat cu termeni bombastici, cititorul fiind înștiințat despre miracolele, năzdrăvăniile savanților sovietici ("în urma inițiativei savantului Lânsenko grâul ramificat va fi cultivat în regiunea Moscova[20]) în care aflăm despre un spic ramificat ce conține de 10 ori mai multe boabe decât un spic obișnuit" sau despre traiul edenic, viața mirifică a colhoznicilor ("oamenii satului colhoznic. Membrii colhozului Kanes din Kirghizia duc o viață fericită"[21]) dar și, evident, un model de organizare a cooperativelor agricole: "sovhozurile sovietice, gospodării moderne de înaltă productivitate"[22].

Alte două direcții propagandistice (lupta contra chiaburilor și modelele cooperativizării locale, fruntașii) sunt legate dialectic alcătuind o structură propagandistic dipolară. Transpusă după un model matematic, propaganda este ondulatorie: partea de sus a sinusoidei, "călduță" este despre realizări, iar partea de jos despre aspectele sumbre, despre chiaburi. Propaganda urmează un dualism maniheic, imanent ideologiilor totalitare.

Chiaburii, pătura înstărită a satului, nu erau definiți atât din punctul de vedere al proprietății asupra pământului, cât în funcție de faptul că foloseau în gospodăriile lor munca plătită[23]. Din 1949 încep să se aglomereze, să apară într-un ritm mai alert relatările despre faptele infamante ale "chiaburilor și cozile lor de topor". În unele numere ale Graiului Sălajului este chiar o pagină "Din lupta plugărimii muncitoare contra dușmanului de clasă"[24] prin care sălăjenii află că 57 de chiaburi au fost obligați să achite drepturile angajaților lor. Din alt număr[25] ne convingem "ce înseamnă să ai chiaburi în conducerea unei cooperative".

În Graiul Sălajului din 23 iulie 1950 le-a venit rândul și chiaburilor din Someș-Odorhei. Sub titlul "Chiaburii din Someș-Odorhei sabotează muncile agricole de vară", articol semnat anonim ("Autorul") suntem întristați că "amarnic s-a trudit țăranul sărac Pop Ioan al Vințelarului pentru a îngroșa averea chiaburului Moș Iosif (...). Acest chiabur este proprietar a 21 ha de pământ și chiar acum îndrăznește să dea pământul în dijma lui Pop Ioan. În orice ocazie chiaburul Moș Iosif și-a arătat ura lui turbată față de regimul nostru și căuta să pună piedici în muncile ce se desfășoară în comună. Nu și-a dezmiriștit pământul, nu și-a cărat grâul la batoză și nici la prestație nu vrea să meargă. Zilnic el seamănă zvonuri și învrăjbește țărănimea muncitoare. Tot așa și chiaburul Dragoș Ioan, proprietar a 11 ha de pământ și a unei batoze este dușmanul țărănimii muncitoare din această comună. O parte din pământ nu și l-a însămânțat cu orz, grâul nu l-a dus la batoză, iar cota de lapte nu a predat-o nici până acum. Pământul și l-a dat să-l lucreze în dijmă țăranului sărac Pop Ioan, ginerele Domniței, care este exploatat de acest chiabur".

O metodă propagandistică frecvent utilizată a fost încercarea de a oferi exemple pozitive, de a convinge prin modelele de bunăstare. Sălăjenii au putut afla la "un an de la înființarea primei gospodării agricole colective din județul nostru"[26] (din comuna Berveni) cum sătenii de aici duc un trai fericit, și aceasta numai pentru că au pășit pe "drumul agriculturii socialiste, pe singura cale care îi scăpa de mizerie și exploatare". Evenimentului i se dă importanță, articolul fiind scris de Bonațiu Florea, secretar adjunct al Județenei P.M.R. Sălaj. Pe lângă descrierile adeseori amănunțite a realizărilor, a fost utilizată și propaganda prin șoc de cifre cu informații despre cantitate sau calitate. Luând ca exemplu articolul citat mai sus aflăm că productivitatea a crescut cu 40-50 % sau că putem fi mândri de Pop Alexandru care are 403 zile de muncă (sistemul de normare este, evident, sovietic). Acest tip de propagandă, prin bombardarea cu/de informații statistice care aparent sunt reflectarea directă a realității, a unor adevăruri indubitabile, a fost amplu cultivată în agitația propagandistică realizată prin "Colțul roșu".

Cel spre care se îndreaptă adesea fascicolul propagandistic este noul erou (în fapt un anti-erou), fruntașul, săteanul cel mai adesea clăcaș, uneori și mijlocaș. Este noul Făt-Frumos-Deștept și Harnic. Stilul folosit este encomiastic, realizat prin aglomerări de epitete, metafore, comparații banale.

Pe lângă presa regulată, în sate se făcea agitație și cu ajutorul broșurilor realizate cu finalitate direct propagandistic. În 1949 în Someș-Odorhei au fost prelucrate mai multe broșuri

https://biblioteca-digitala.ro

printre care şi "pentru recolte mereu bogate", sau au fost trimise foi volante referitoare la dezmințiri[27].

Vechii hore din sat i se substituia acum petrecerea (cheful) socialistă. Pretura plasei Jibou autoriza prin actul 252/1949[28] sindicatul salariaților agricoli să aranjeze în seara zilei de 13 martie 1949 cu începere de la ora 17 un festival artistic urmat de petrecere dansantă.

Un tip aparte de propagandă este cea prin contagiune. Are un caracter nedirecționat, difuz şi constă în impulsul oferit de evenimentele petrecute într-o zonă geografică limitrofă, în cazul de față comuna Someş-Odorhei. Ştim de acest tip de sugestie atât prin surse controlabile (ziare, eventuale procese verbale ale unor şedințe care discuta evenimentele din zona vecină) cât şi prin informații recuperabile prin istoria-orală. Astfel, participarea la locuri comune de întâlnire a oamenilor dintr-o anumită regiune (târgurile de țară, de exemplu de la Jibou, moară, gară, autogară) este în măsură să creeze o atmosferă în care se coc deciziile urmare a unor sugestii involuntare care acționează şi din inconştient. În comuna Napradea, aflată în apropiere de Someş-Odorhei, la 16 iulie 1950 s-a constituit G.A.C.[29]. De asemenea, în 30 iulie 1950 în comuna Someş-Guruslau s-a format G.A.C.[30]. Aici, "încă de dimineață comuna răsuna a cântec şi veselie. Începând de la periferia comunei, peste tot erau nenumărate tablouri, lozinci şi verdeață". Cu acest prilej echipele căminelor culturale din Jibou, Someş-Odorhei şi Someş-Guruslau au susținut un program artistic.

Peste puțin timp, de "Sfânta Maria" (15 august) s-a constituit "Steagul Roşu" la Someş-Odorhei. Prin aceasta o etapă importantă din viața satului a luat sfârşit. O alta începe, cu o sarcină nouă pentru conducerea comunei şi a G.A.C.: intrarea tuturor gospodăriilor țărăneşti individuale în gospodăria colectivă.

Constatăm că la intervale scurte de timp (aproximativ 15 zile) în trei comune învecinate se crează G.A.C. Acest lucru este întâmplător sau nu? După părerea noastră la această serie de înființări de cooperative agricole concura cel puțin doi factori: apropierea de un centru raional (Jibou) de unde activitatea propagandistică putea fi mai intens stimulată şi urmărită; contagiunea mentală dintr-o anumită zonă la care se asociezâ similaritatea condițiilor geografice din cele trei comune, iar pasul uneia a hotărât forțele pro-colectivizare din satele învecinate. Cred că ar trebui realizate cercetări şi în alte zone ale țării pentru a vedea dacă se verifică constatarea de mai sus.

O întrebare este necesară: de ce s-a făcut colectivizarea parțială aşa repede la Someş-Odorhei. Mai mulți factori pot fi invocați pentru a contura un răspuns coerent şi corect:

1) Apropierea de un centru raional de partid, Jibou cu o intensă activitate (are chiar un ziar propriu).

2) Crearea unui climat mental de acceptare pentru o parte a satului (mijlocaşi) sintetizată în formula passeistă "dacă aşa au venit vremurile" la care se adaugă dorința reală de constituire a cooperativei din partea protelariatului agricol şi a categoriei săracilor, datorită promisiunilor de parvenire socială şi de mecanizare a agriculturii pentru săraci (care nu aveau vitele şi uneltele agricole necesare pentru a-şi putea lucra pământul).

3) Activitatea personală a lui Teglaş Alexa, preşedintele G.A.C., un om energic, care va face ca Someş-Odorhei să fie în topul celor mai bune cooperative agricole. Lui i se adaugă şi Mureşan Vasile, agitator local, Moş Vasile, membru în conducerea G.A.C. sau Lucăcel Vasile preşedintele Sfatului Popular din acea vreme. Concis: a noilor fruntaşi ai comunei.

4) Cu titlul de ipoteză, realizarea colectivizării într-o primă etapă a fost şi datorită sistemului de rudenie, neamurile intrând solidar.

5) Ceea ce am urmărit în studiul de față, propaganda pro-colectivizare (vorbesc de propaganda pro-colectivizare fiindcă a existat şi una anti-, însă cu parametrii diferiți: care rezidă din acțiunea de neaderare la planurile de colectivizare; dar şi o agitație ascunsă, timidă aparent, în under-groun, cel mai bine sesizabilă în negativ prin acțiunile contra "chiaburilor" (acuzații în parte adevărate dar nu şi juste).

Mijloacele şi metodele propagandistice expuse până acum vor continua să acționeze şi după crearea G.A.C. (15 august 1950). De acum li se adaugă ceva nou, amintit deja: "Colțul roşu" - gazeta de perete. Despre aceasta Lenin povățuia că este "nu numai un propagandist şi un agitator colectiv, ci şi un organizator colectiv"[31].

"Colțul roşu" din "Steagul Roşu" în mijlocul căruia tronează tabloul eroului roşu (Stalin) are importanță mai mult din punctul de vedere al internaționalității propagandistice decât al efectului persuasiv real. E îndoielnic că oamenii priveau în mod repetat cu atenție, că erau efectiv activați

https://biblioteca-digitala.ro

mental de acest mijloc propagandistic deşi sunt declaraţii de intrare în colectivă "datorită îmbunătăţirii muncii de educaţie politică, ideologică şi culturală. Văzând rezultatele frumoase obţinute de colectivişti ţărani, muncitorii Ilieş Vasile şi Dani Ştefan şi-au înaintat cereri pentru a fi primiţi în rândul colectiviştilor"[32]. Eu văd în această justificare mai mult o declaraţie de circumstanţă. Sătenii localnici nu au nevoie de un astfel de organ de informare-propagandă ei cunoscând realitatea direct. Colţul roşu poate fi argumentat doar pentru vizitatori. Rolul lui real este de reclamă, de a trâmbiţa realizările, de exonerare a victoriilor pe frontul întrecerii socialiste. Destinul "Colţului roşu" de la "Steagul roşu" a fost unul glorios, fiind obiectul multor relatări în presa locală.

Provocarea la "întrecerea socialistă" ca şi vizitele din alte zone în cooperativa model vor fi alte modalităţi de a face propagandă aceleiaşi realităţi camuflată prin articole elogioase scrise într-o perfectă limbă de lemn sau relevată prin metoda devenită năravă a criticii şi autocriticii.

Anul 1950 este numai sfârşitul unei etape. Greutăţile pentru aparatul propagandistic de abia acum vor începe, când trebuie convinşi majoritatea mijlocaşilor şi piatra de încercare, "chiaburii".

Note

1. Apostol Stan, "România sub regimul comunist (1944-1989)", în Revista istorică, 1994, septembrie-octombrie, 9-10, p. 1029-1053.
2. Arhivele Naţionale Sălaj (A.N.S.), fondul "Primăria Someş-Odorhei", dosar referitor la "Instrucţiuni şi circulări", anul 1949 I-P, Nr. 3, fondul nu este decât primar prelucrat arhivistic.
3. Arhiva C.A.P. Someş-Odorhei se pare că s-a pierdut, odată cu desfiinţarea C.A.P., dar datele de mai jos sunt luate dintr-o fotocopie a situaţiei nr. I, de la G.A.C. "Steagul Roşu" oferită spre consultare de dr. Cornel Grad, căruia îi mulţumesc şi cu această ocazie.
4. Aceste categorii au fost stabilite prin Rezoluţia Plenarei C.C. al P.M.R. din 3-5 martie 1949, vezi în acest sens Ghiţă Ionescu - "Comunismul în România", Bucureşti, 1994, pag. 218-222.
5. Ibidem, p. 141-142.
6. "Monografia comunei Someş-Odorheiu", vezi nota nr. 2.
7. Bogdan Tănăsescu, "Colectivizarea. Între propagandă şi realitate", Editura "Globus", p. 8.
8. Ibidem, p. 11-17.
9. Ibidem, p. 19-21.
10. "Graiul Sălajului", an IV, nr. 10, 30 aprilie 1948.
11. B. Tănăsescu, op. cit., p. 24-25.
12. G. Ionescu, op. cit., pag. 218-222.
13. "Graiul Sălajului", an IV, 7 martie 1949.
14. Ibidem.
15. B. Tănăsescu, op. cit., passim.
16. A.N.C., fondul "PRIMĂRIA SOMEŞ-ODORHEI", dosar referitor la "Plan de muncă de la 1 iulie până la 30 septembrie 1949".
17. Idem, dosar referitor la "Instrucţiuni şi circulări", anul 1949.
18. "Graiul Sălajului", an V, nr. 31, 19 martie.
19. C. Degeratu, O. Roske, "Colectivizarea agriculturii. Modelul sovietic: drumul belşugului" în "Arhivele totalitarismului", an II, nr. 3, 1994, p. 54.
20. "Graiul Sălajului", an V, nr. 12, 19 martie.
21. Idem, an V, 23 iulie.
22. Ibidem.
23. G. Ionescu, op. cit., p. 218-222.
24. "Graiul Sălajului", an V, 19 februarie 1949.
25. Idem, nr. 22, 28 mai 1949.
26. Idem, nr. 31, 6 august 1950.
27. A.N.S., fondul "Primăria SOMEŞ-Odorhei",dosar referitor la "Instrucţiuni şi circulări" 1949, vol. I.
28. Ibidem.
29. "Graiul Sălajului", nr. 29, 23 iulie 1950.
30. Idem, nr. 31, 6 august 1950.
31. Idem, nr. 6, 12 februarie 1949.
32. "Drum Nou", an II, seria 3, 13 ianuarie 1952.

https://biblioteca-digitala.ro

SATELE ROMÂNEŞTI DIN ZAKARPATIA ÎN PROCESUL DE SOVIETIZARE

Vasile Marina - Ujgorod

Drept urmare a destrămării imperiului Austro-Ungar Maramureşul a fost divizat în două părţi: circa 2/3 din teritoriul Maramureşului istoric a fost acordat de către părţile beligerante Rusiei Subcarpatice încorporată şi ea la Cehoslovacia. Astfel de partea dreaptă a Tisei s-au pomenit 13 mii de români care locuiau în 1919 în 4 satè: Apşa de Jos, Apşa de Mijloc, Biserica Albă şi Slatina. După 20 de ani de stăpânire cehoslovacă urmează 5 ani de dictatură hortistă (1939-1944). Din octombrie 1944 până în august 1991 această regiune este stăpânită de către imperiul ruso-sovietic. Ultimii ani de dictatură sunt anii cei mai controversaţi din istoria românilor nord-maramureşeni. Deoarece după cum vom vedea din documentele prezentate mai jos, contrar politicii dure comuniste, pornite împotriva românului şi a tot ce-i este caracteristic lui în aceste locuri vitrege: iniţiativa, libera cugetare, credinţa etc. el a reuşit nu numai să-şi păstreze identitatea naţională dar, să şi prospere sub aspectul culturii materiale aşa cum probabil n-a făcut-o nimeni în imensul lagăr comunist. Să urmărim acum desfăşurarea evenimentelor.

După alipirea regiunii Transcarpatice la Uniunea Sovietică act finisat prin semnarea la 29 iunie 1945 a tratatului de colaborare dintre U.R.S.S. şi guvernul de la Praga, în ţinut se pune începutul reformelor comuniste. În toate satele româneşti se constituie comitetele populare precum şi organizaţiile primare de partid. Acestora li se atribuia funcţia de realizare în teritoriu a liniei partidului. În lipsa totală a oricărei industrii în satele româneşti sarcina de bază revenea reformării sectorului agricol. Prin decretul sfatului popular al regiunii Transcarpatice din 19 martie 1945 au fost fixate limitele maxime ale stăpânitorilor de pământ. Ca rezultat sunt confiscate circa 10.325 hectare de pământ[1].

În luna septembrie 1946 la Strâmtura "un cătun al satului Apşa de Jos" are loc adunarea ţăranilor. La ea participă reprezentanţii a 400 de gospodării sau 80 de procente din numărul total al populaţiei.

La ordinea de zi se prezenta o singură problemă: despre crearea întovărăşirii agricole. În urma unor discuţii de scurtă durată se naşte o asemenea întovărăşire cu denumirea "Glibocopotiţcii"[2]. În listele membrilor ei au fost incluse 343 de familii este greu de spus dacă au intrat voluntar ţăranii în aceste întovărăşiri sau nu, deoarece în dreptul numelelor lor lipsesc semnăturile. Nu peste mult timp asemenea organizaţii sunt create şi la Apşa de Jos şi Slatina. Averea ultimei la 22 februarie 1946 consta din: 83 de căruţe, 50 pluguri, 46 cai, 52 boi[3].

Menţionăm că crearea întovărăşirilor agricole nicidecum nu poate fi confundată cu fondarea colhozurilor, aşa cum s-a făcut în istoriografia sovietică. Ele constituie doar prima etapă a planului stalinist de colectivizare. Acest lucru se vede clar din statutul întovărăşirilor în care se menţionează că scopul acestor organizaţii constă în:

- soluţionarea litigiilor agricole ce apar în gospodăriile ţărăneşti
- reglementează utilizarea pământului public (păduri, păşuni, lacuri, râuri)[4].

Deosebirea dintre colhozuri şi întovărăşire o înţelegeau şi ţăranii.

Aşa când în regiune se trece la etapa colectivizării în masă şi a venit vremea transformării întovărăşirilor în colhozuri se începe o rezistenţă dârză a membrelor întovărăşirilor. În hotărârea sesiunii de deputaţi ai poporului din Slatina se atrage atenţia faptului că întovărăşirea agricolă a

https://biblioteca-digitala.ro

uitat de totul de cei săraci membri ei au pierdut legăturile cu masele şi în general nu înţelege faptul progresist de transformare a gospodăriilor mici ţărăneşti în mari gospodării colhoznice[5]. Prin hotărârea acestei sesiuni se crează colhozul "30 de ani ai comsomolului". Preşedintele întovărăşirii agricole locale face încercarea de a-şi apăra membrii organizaţiei sale. Însă el este învinuit că "este duşman a politicii partidului şi statului sovietic". Unul dintre deputaţi declară că preşedintele întovărăşirii Cerbanic a recunoscut public că, chiar în cazul dacă va fi arestat pe 5 ani el nu va intra în colhoz[6]. Cu toate acestea deja la 29 martie 1948 colhozul din Slatina avea la dispoziţia sa peste 100 de hectare de pământ.

Mult mai greu mergea reforma agricolă la Biserica Albă şi Apşa de Mijloc. La sesiunea deputaţilor din Biserica Albă din 15 septembrie 1948 la ordinea de zi a fost înaintată următoarea problemă "sarcinile sovietului sătesc în transformarea satului după modelul socialist". Aici se atrage atenţia că din partea conducerii satului nu s-a atras nici o atenţie creării colhozului. Se primeşte hotărârea ca deputaţii şi întregul activ al satului să scrie cereri despre intrarea în colhoz şi să ducă munca de lămurire între ţărani în vederea intrării acestora în colhoz[7]. Interesant este faptul că în urma acestei sesiuni în lucrările viitoare al organului de putere sătesc, vor participa numai 9 din cei 17 deputaţi aleşi.

Cu toate măsurile drastice primite de organizaţiile de partid şi de stat din satele româneşti colectivizarea agriculturii merge foarte încet. Anul 1950 a fost declarat de către oficialităţile centrale ca an al biruinţei totale a orânduirii colhoznice în regiunea Transkarpatia. Însă acest lucru nu s-a referit şi pentru satele româneşti, deoarece în martie 1950 la Apşa de Mijloc din 1118 gospodării în colhoz au intrat doar 206. Reprezentantul comitetului regional de partid de la Ujgorod atrage atenţia că în colhoz au intrat doar 10 procente din numărul total al populaţiei şi 50 de procente din deputaţii locali[8]. La sesiunea de deputaţi din acelaşi sat ţinută la 8 mai 1950 preşedintele ei se plânge că la toate acţiunile organizate de către sovietul local participă numai deputaţii, membrii ai colhozului. Se ia hotărârea conform căreia deputaţilor şi ţăranilor necolhoznici li se interzice paşterea animalelor pe imaşurile şi munţii satului[9]. Şi mai greu se instituia orânduirea colhoznică la Apşa de Jos. Încercarea creerii colhozului în 1947 s-a sfârşit tragic pentru preşedintele acestuia, I. Cerniciko. Acesta a fost ucis în plină zi de către ţăranii opozanţi noii orânduiri. În septembrie 1949 numărul populaţiei Apşei de Jos era de 5300 oameni. Din ei membrii ai colhozului erau doar 1500[10].

Despre metodele şi formele colectivizării gospodăriilor ţărăneşti ne vorbesc două hotărâri ale biroului raional de partid Teceu. În prima din ele se menţionează că "în satul Dibrova (Apşa de Jos) în colhoz au fost primiţi oameni care nu au nimic în comun cu gospodăria agricolă. Pentru mulţi din membrii colhozurilor lipsesc cererile. Organele de miliţie şi securitate M.G.B. având destul de serioase motive nu au putut preîntâmpina acţiunile duşmanilor de clasă iar culacii (chiaburii) s-au răfuit cu preşedintele colhozului Cerniciko"[11].

Într-o altă hotărâre "despre încălcarea legalităţii socialiste în satul Dibrova" se scoate în evidenţă mecanismul colectivizării în masă. Aici se menţionează că în satul susnumit s-au făcut încălcări brutale a statutului agricol şi a altor legi sovietice. Astfel la 19 decembrie 1948 membru al colhozului Caganovici a fost primit culacul Marina I. care şi-a înaintat cererea însă nu a semnat-o. Comisia pentru colectivizare a deschis foc în ograda lui Marina după aceea l-au legat şi transportat la sediul colhozului. Tot aici a fost primită în colhoz şi chiabura Opriş M. de la care i s-au confiscat ilegal 9 oi. Secretarul organizaţiei de partid locale Veremeienco fiind beat a organizat în octombrie 1948 un chef cu focuri de armă în ograda unui ţăran. În aceeaşi noapte s-au produs şi alte confiscări şi ilegalităţi. Adjunctul preşedintelui comitetului executivului raional Fedorciuc personal a arestat şi deţinut ilegal ţărani în clădirea sovietului sătesc[12]. Bineînţeles că, comportamentul noilor organe de putere comuniste n-au rămas fără reacţie din partea populaţiei locale. Astfel începe crearea organizaţiilor de rezistenţă armată alcătuite din populaţia românească de aici. Ele acţionau în pădurile şi munţii dinprejur. Cel mai de temut era detaşamentul condus de Plantiş (populaţia locală îl porecla Tologa - V.M.). Bineînţeles că acţiunile acestora în scurt timp au fost curmate de către autorităţile comuniste.

Astfel prin puterea armelor şi a ideologiei comuniste se crează noile organe şi organizaţii

https://biblioteca-digitala.ro

menite să devină sprijinul orânduirii totalitare. În ceea ce priveşte satele româneşti din dreapta Tisei ele au fost formale şi practic nu s-au încadrat activ în sistemul comunist. Activitatea colhozurilor este pur formală, numeroasele documente de arhivă conţin plângeri ale membrelor colhozurilor la adresa brigadirilor, preşedinţilor altor conducători cărora li se insinuează faptul că "se ţin numai de chefuri", "nu păstrează nici o evidenţă", "nu se interesează de soarta membrilor colhozurilor", "nu li se plătesc salariile" etc. Şefii de colhozuri se plâng de colhoznici că aceştia refuză să iasă la lucru, acaparează pământurile colectivului.

Din cele spuse mai sus rezultă că populaţia românească din regiunea Transkarpatia în ansamblul proceselor de reformări comuniste, se situează pe locul unui subiect pasiv.

Note

1. Narisi istorii zacarpatskoi oblacsnoi partiunoi organizatii, Ujgorod -1968, T. 1, c. 327.
2. Statut zemelnoi gromadi, Kiev 1945, c. 2
3. Arhivele Statului din regiunea Transcarpatia, Fond P-2539, op. 4, dosar 4, p. 1.
4. Statut zemelnoi gromadi, p.3
5. Arhivele Statului din regiunea Transcarpatia, Fond, P-2539, op. 1, dosar 11, p. 1.
6. Ibid.
7. Ibid., Fond R-1334, op. 9, dosar 3, p. 12.
8. Ibid., p. 9.
9. Ibid., p. 11.
10. Ibid., Fond P-2542, op. 1, dosar 2, p. 3.
11. Ibid.
12. Ibid., Fond 17-18, op. 1, dosar 70, p. 15.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

AGRESIUNE ȘI COLECTIVIZARE ÎN SĂLAJ

Gheorghe Șișești teanu

Agresiunea comunistă contra lumii țărănești a debutat mai târziu decât marile acțiuni comuniste îndreptate împotriva orașelor. Cauzele pentru care puterea comunistă a acționat de abia din 1949, împotriva satelor, trebuie căutate în strategia imaginată de Rusia sovietică și agenții săi autohtoni, comuniștii români, potrivit căreia eliminarea structurilor sociale, economice și politice, ale vechii democrații românești, trebuia făcută treptat, pe etape, cum spuneau "strategii" socialismului științific. În această "Strategie", fiecărei etape îi corespundeau "obiective" prioritare.

Principiul fundamental al acestei strategii era bazat pe concentrarea loviturilor asupra unor puncte-cheie, care trebuiau distruse pe rând. Premisa aplicării acestui principiu simplu, dar de-o mare eficacitate, erau aceea că pentru a neutraliza contestația socială și a controla o societate, trebuiau anihilați liderii, personalitățile; în absența lor, o societate devine o mulțime solitară, în derivă, ușor de manipulat. Principalul instrument de aplicare a principiului loviturilor concentrate a fost teroarea: eliminarea liderilor trebuia făcută într-o manieră cât mai violentă, pentru a impune populației, care a supraviețuit epurărilor fizice, o teamă paralizantă. Din acest moment, cum s-a și întâmplat, începând cu anii '60, violența fizică a putut fi înlocuită cu o violență simbolică, exercitată în forme extrem de diversificate, începând cu aparatul activiștilor de partid, forțele de miliție și de securitate dar și prin intermediul altor instituții cum ar fi școala și biserica.

Trebuie remarcat faptul că ideologia comunistă, simplificatoare și vulgară, care în aparență asigura coeziunea lumii comuniste, nu a fost crezută de aproape nimeni: unii au folosit această ideologie pentru a parveni în structurile de decizie economică și politică ale sistemului comunist, pentru a intra în elita politico-tehnocratică, în timp ce marea masă a populației a acceptat tacit această ideologie, deoarece ea era asociată teroarei. De aceea, credem că nu ideologia comunistă, în sine, a blocat reacțiile contestatare ale populațiilor Europei Centrale și Orientale, timp de 50 de ani, ci acest blocaj psihologic este determinat de teroarea, fie fizică, fie simbolică, instituită de noua putere comunistă.

Actuala criză a lumilor post-comuniste nu este determinată de o comunitate a structurilor ideologice impuse de comunism, ea este, mai degrabă, expresia unei lumi cu structurile morale și criteriile de valorizare distruse; în 50 de ani, comunismul a reușit să distrugă o mare parte a vechilor valori și tradiții, specifice României interbelice, fără ca să pună în loc alte valori decât imoralitatea și corupția, ca principii sociale implicite. Criza post-totalitară este o criză de identitate, o luptă a lumilor post-comuniste, cu ele însele, pentru a se auto-defini; ieșirea din vidul moral, creat de comunism, reprezintă, în ultimă istanță, redescoperirea celor doi poli modelatori, fără de care orice reconstrucție mentală și economică este imposibilă: istoria și tradițiile naționale, pe de-o parte, iar pe de altă parte, istoria și civilizația europeană, mentalul ei colectiv actual și performanțele tehnologice ale societății post-industriale europene.

Putem caracteriza comunismul ca fiind sistemul care a produs instituirea științifică a Fricii, agresiunea asupra structurilor celor mai intime ale mentalului.

Frica nu este creativă, ea este paralizantă; luminile ieșite de sub dominația Fricii, sunt lumi inhibate de propriul trecut. Credem că acești ani care au trecut de la căderea regimurilor comuniste au pus în lumină o lege sociologică simplă: cu cât o națiune a fost mai agresată de structurile comuniste, cu atât ieșirea ei din inhibițiile trecutului este mai dificilă.

https://biblioteca-digitala.ro

Naţiunile din Europa Centrală şi Orientală nu pot fi clasificate după o scală apriorică, în ceea ce priveşte aptitudinile lor pentru democraţie şi civilizaţie modernă. Dimpotrivă, considerăm drept criteriu clasificatoriu funcţional, distanţa geografică faţă de centrul mondial al teroarei comuniste, Rusia sovietică şi intensitatea acţiunii agenţilor comunişti autohtoni, care au fost factori generatori locali ai teroarei, prin imitarea acţiunilor centrului imperial comunist.

****

În 1949, când în luna martie s-a decretat începutul colectivizării agriculturii, închisorile comuniste erau pline de reprezentanţi ai vechii lumi democratice: oameni politici, intelectuali, preoţi, ofiţeri care au luptat împotriva Uniunii Sovietice, dar şi unii care au luptat împotriva Germaniei şi au refuzat colaborarea cu regimul comunist, rămânând devotaţi monarhiei şi valorilor democratice.

În 1948 a început marea acţiune de epurare politică şi inaugurarea calvarului închisorilor comuniste. Pentru mulţi dintre cei întemniţaţi, puşcăria va fi ultima etapă a vieţii lor; harta României este acoperită de gropile comune şi mormintele lor, fără cruci. Pentru alţii, lunga perioadă de detenţie se va sfârşi în 1964, când, ieşiţi din închisori, vor întâlni o lume nouă, străină, ostilă şi rece, în care se vor simţi ca nişte exilaţi în propria patrie.

Alţi adversari ai comunismului se vor refugia în munţi (ofiţeri, tineri, studenţi, dar şi simplu ţărani), unde vor continua rezistenţa anticomunistă, până în 1962. Din păcate, acest episod al rezistenţei anticomuniste din munţi, cel mai lung din întreaga Europă cotropită de Uniunea Sovietică, este încă puţin cunoscut.

Colectivizarea agriculturii reprezintă ultima etapă în procesul de impunere a comunismului în societatea românească. Reducerea la tăcere a peste 10 milioane de oameni nu se puteau face peste noapte. În primul rând trebuiau eliminate simbolurile emblematice care susţineau ţărănimea: regalitatea, liderii politici, intelectualitatea. Până în 1949, acest lucru a fost înfăptuit. Regimul comunist putea trece la crearea noului model de agricultură comunistă, de inspiraţie sovietică.

Tactica utilizată de comunişti, în cooperativizarea agriculturii, este de acum cunoscută: la început trebuiau neutralizaţi, agresaţi şi eliminaţi liderii de opinie din lumea satelor, ţăranii cei mai infuenţi. În această acţiune trebuiau folosiţi ţăranii săraci, cei mai influenţaţi de propaganda comunistă, care le promitea o lume nouă, a egalităţii tuturor.

***

Primul decret de constituire a sectorului socialist în agricultură, este Decretul nr. 83/1949, cuprinzând măsurile de expropriere a "marilor proprietari" şi constituirea, cu terenurile expropriate, a Întreprinderi Agricole de Stat (numite în epocă Gospodării Agricole de Stat - G.A.S.).

Prin reforma agrară din 1945, marea proprietate funciară (diminuată la proporţii nesemnificative, după marea reformă din 1921), a fost redusă la 50 de hectare. Prin noul decret din 1949, acestă proprietate a fost expropriată şi s-au constituit primele Întreprinderi Agricole de Stat. Se expropriau, de asemenea, instalaţiile agricole, clădirile, creanţele, titlurile de valoare. Conform articolului 4, din decret, rezistenţa la confiscare sau tăinuirea de bunuri, se pedepseau cu închisoare de la 5 la 15 ani şi pierderea întregii averi.

În 1950 a fost publicat în Buletinul Oficial, nr. 52, 10 iunie, Decretul nr. 151 privind concentrarea şi circulaţia bunurilor agricole. Iată câteva prevederi mai importante ale acestui decret:

Decret nr. 151/1950, pentru comasarea şi circulaţia bunurilor agricole[1]
Cap. I Comasarea loturilor

...

Art. 2 În scopul asigurării condiţiunilor celor mai prielnice pentru întovărăşirile agricole, pentru constituirea gospodăriilor agricole colective, pentru întărirea economică a ţăranilor săraci şi mijlocaşi şi pentru întărirea G.A.S., loturile fărmiţate vor putea fi comasate prin schimburi de terenuri.

Art. 3 Comasările pentru întărirea situaţiei economice a ţăranilor săraci şi mijlocaşi vor putea fi cerute de majoritatea ţărănimii muncitoare din comunele interesate. Ele vor fi supuse sfaturilor

https://biblioteca-digitala.ro

populare comunale spre a certifica îndeplinirea condițiilor prevăzute de prezentul decret şi Ministerului Agriculturii spre aprobare.

Comasările necesare întovărăşirilor şi gospodăriilor agricole colective vor fi aduse la cunoştința sfaturilor populare comunale şi supuse spre aprobare Ministerului Agriculturii. Comasările pentru Gospodăriile Agricole de Stat vor fi hotărâte de către Ministerul Agriculturii.

Art. 4 Repartizarea terenurilor ce fac obiectul schimbului se va face pe baza unui proiect întocmit de o Comisiune locală şi aprobat de către Sfatul Popular județean. Comisiunea locală va fi compusă din preşedintele sfatului popular local şi doi țărani săraci...

Cu Decretul nr. 151/1950, debutează în România campania de constituire a întovărăşirilor agricole". Această formă de asociere țărănească marchează începutul introducerii sistemului comunist în agricultură şi a fost considerată de autoritățile comuniste ca o etapă necesară scopului final: introducerea controlului absolut al statului comunist în acest ultim sector economic, care nu fusese încorporat în noul sistem politic.

Presiunile politice pentru constituirea "întovărăşirilor agricole" şi a C.A.P. (numite în această perioadă Gospodării Agricole Colective), au fost diferite de la o zonă la alta a țării. La început, ele au fost mai puternice în zonele de sud şi de est ale României şi relativ slabe, în Transilvania. Este posibil ca această diferențiere în acțiunea comunistă în lumea rurală să fie determinată de aceiaşi tactică de a nu lovi în mai multe puncte, în acelaşi timp. Transilvania, regiune recunoscută pentru marea ei tradiție în privința proprietății țărăneşti, a fost lăsată la urmă; în această zonă, marile presiuni asupra spațiului țărănesc încep de abia în 1958. Între timp, utilizând teroarea, puşcăria politică, presiunile asupra copiilor de țărani, şcolarizați în licee şi facultăți, dar şi forța armată, autoritățile comuniste au reuşit colectivizarea agriculturii în cea mai mare parte a Munteniei, Dobrogei, Olteniei şi Moldovei. În 1958, vine rândul Transilvaniei. Țărănimea din Transilvania, izolată şi demoralizată, cunoscând deja teroarea care s-a abătut asupra altor regiuni şi consecințele opoziției la acțiunile puterii comuniste, a fost colectivizată fără a se mai produce aici mari revolte colective, aşa cum s-a întâmplat la începuturile colectivizării în alte zone ale României. La această atitudine de resemnare a contribuit şi regimul impozitului în natură instituit de către comunişti, sub forma unor "cote" de produse, pe care gospodăriile țărăneşti necolectivizate trebuiau să le predea anual statului. De multe ori, aceste cote erau astfel calculate încât depăşeau recolta obținută şi țăranii erau nevoiți să cumpere o parte din produsele agricole, destinate statului. Această situație a făcut să accentueze demoralizarea țărănimii: mulți țărani au început să considere pământul ca o povară iar colectivizarea ca o fatalitate, împotriva căreia lupta este inutilă.

În Sălaj, marile presiuni împotriva țăranilor încep din 1958, prin încercările autorităților de constituire a întovărăşirilor agricole. În acțiunea lor, comuniştii au folosit, ca instrument de diversiune, țăranii săraci, a căror pondere numerică şi ca suprafață a pământurilor pe care le deținea, era nesemnificativă. Practic, folosind prevederile Decretului nr. 151/1950, comuniştii au încurajat țăranii săraci ca să-şi constituie întovărăşiri agricole. O întovărăşire, odată constituită, avea dreptul, conform Decretului 151/1950, să procedeze la comasarea loturilor de pământ, prin schimburi de teren. Acest mecanism a fost larg utilizat, pentru a se acapara cele mai fertile şi mai apropiate pământuri, ale unui sat. Țăranilor care refuzau să se înscrie în întovărăşire, li se dădeau în schimb terenuri de proastă calitate şi situate la mari distanțe de localitate[2]. Această metodă simplă dar diabolică a făcut ca, încetul cu încetul, să se înscrie în întovărăşiri cea mai parte a locuitorilor unui sat. În cazul în care mai rămâneau țărani care refuzau înscrierea şi nu acceptau nici noile pământuri, primite prin schimb, continuând să-şi lucreze vechile terenuri, autoritățile erau abilitate legal ca să folosească forța, pentru a realiza constituirea întovărăşirilor.

Asemenea tactică de constituire a întovărăşirilor agricole a fost utilizată peste tot în Sălaj, antrenând reacții în lanț, la nivelul unor întregi grupuri de sate, deoarece tradiția căsătoriilor în afara propriei localități a făcut ca numeroase familii să dețină, prin moştenire, pământuri în alte sate. În cazul în care într-un sat s-a constituit o întovărăşire, exista riscul ca locuitorii altor sate, care aveau pământ în satul respectiv, să-şi piardă pământul de calitate şi să primească, prin schimb, pământuri proaste. Aceasta antrena, în asemenea cazuri, decizia de-a intra în întovărăşire, pentru protejarea pământului, astfel apăreau în noi sate nuclee ale viitoarelor întovărăşiri.

https://biblioteca-digitala.ro

Schimburile de pământuri între familii, în perioada de constituire a întovărăşirilor şi apoi, după 1962, schimburile de pământuri între sate (de obicei prin simple procese verbale, care conţineau hotărâri formale ale unor adunări generale ale C.A.P.) sau schimburile şi cedările unor pământuri către Întreprinderile Agricole de Stat, au generat mari complicaţii ulterioare, în ceea ce priveşte statutul juridic al pământului. Aceste complicaţii au ieşit la suprafaţă după 1989, cu ocazia aplicării Legii 18/1991, cu privire la reconstituirea dreptului de proprietate al vechilor proprietari sau al succesorilor lor.

***

După Decretul 151/1950, o altă decizie comunistă va antrena mari mutaţii în statutul proprietăţii funciare din România. Este vorba despre Hotărârea Consiliului de Miniştri nr. 308 din 1 februarie 1953, prin care o serie întreagă de pământuri aflate în proprietate individuală, fie în proprietatea întregii colectivităţi săteşti, deveneau pământuri proprietate de stat.

Articolul 2 al acestei decizii, precizează că "*vor fi primite de către stat terenurile pentru care se vor depune cereri şi acte de trecere a pământului în proprietatea statului de către muncitorii şi funcţionarii din instituţiile şi întreprinderile de stat, din organizaţiile economice şi de masă şi de alte categorii de cetăţeni care neocupându-se efectiv cu agricultura, nu-şi pot lucra pământurile*".

Această hotărâre se referea, în primul rând, la preoţii, învăţătorii, profesorii, funcţionarii din mediul rural dar la toate persoanele angajate la stat, la oraş. Astfel, preoţii erau obligaţi să "doneze" statului pământurile bisericii ("clejile" sau "iclejile"), care, prin tradiţie erau pământuri aflate în proprietatea parohiei (deci pământuri comunitare), iar preoţii nu aveau decât dreptul de folosinţă a acestor pământuri, în perioada activităţii lor, în localitatea respectivă. Autorităţile comuniste au asimilat însă dreptul de folosinţă cu dreptul de proprietate, obligând preoţii să semneze declaraţii prin care se obligă să renunţe la aceste pământuri şi să le transforme în proprietatea statului.

În ceea ce priveşte profesorii, învăţătorii sau funcţionarii, aceştia erau obligaţi să cedeze pământuri aflate fie în proprietatea lor, fie a părinţilor, în caz contrar fiind ameninţaţi că-şi vor pierde serviciile la stat. Acestă hotărâre vizează inclusiv pensionarii, aparţinând acestor categorii sociale, aceştia fiind ameninţaţi cu suspendarea pensiilor sau chiar cu închisoarea.

Prezentăm, în continuare, câteva documente găsite în arhivele Oficiului de Cadastru-Sălaj. În primul rând, prezentăm câteva cereri prin care se "solicită bunăvoinţă" Consiliului Popular local de-a prelua în proprietate, pământuri aparţinând bisericii, unor profesori sau unor funcţionari. Aceste documente reflectă cinismul regimului comunist: în aparenţă aceste persoane au cedat pământurile, de bunăvoie, Consiliilor Populare. În realitate însă, aceste transferuri sunt rezultatul presiunilor, şantajelor şi ameninţărilor cu închisoarea. În cazul preoţilor (în majoritate foşti preoţi greco-catolici), după ce unii au cedat presiunilor în 1948, trecând de la catolicism la ortodoxie, în 1953, supuşi unor noi presiuni, au cedat şi pământurile bisericilor. Cea mai mare parte a acestor preoţi aveau familii cu mulţi copii sau erau bătrâni şi comuniştii au profitat de situaţia lor materială pentru a-i face să treacă la ortodoxie, iar apoi, peste câţiva ani, să cedeze pământurile bisericilor. Preoţii care au refuzat, au fost obligaţi să renunţe la activitatea preoţească, iar mulţi dintre ei (în frunte cu episcopii bisericii greco-catolice), au fost întemniţaţi.

Pentru profesori, funcţionari sau alte categorii sociale, salariate de la bugetul de stat, transferul pământurilor a fost făcut sub ameninţarea pierderii locurilor de muncă.

Autorităţile comuniste au urmărit prin H.C.M. 305 să priveze aceste categorii sociale de baza lor economică. Profesorul şi preotul, altădată veritabili lideri de opinie în lumea satului, au devenit, în noile condiţii, simpli funcţionari de stat, fără o influenţă socială importantă.

Consecinţele acestei situaţii se manifestă până astăzi; în general creditul moral şi autoritatea preoţilor şi profesorilor este scăzută, mulţi dintre ei fiind discreditaţi prin colaborarea cu autorităţile comuniste.

Iată câteva documente, referitoare la transferul de proprietate, consecinţă a H.C.M. 308/1953:

https://biblioteca-digitala.ro

Către Sfatul Popular Letca

Subsemnatul preot ortodox român din comune Letca, satul Lemniu, ca urmare a hotărârii Consiliului de Miniştri, nr. 308 din 1 II 1953, cu onoare vin a vă oferi în patrimoniul statului sesiunea preoţească ce o deţin şi anume:

- în satul Lemniu: 1 Ha. şi 17 ari arător

- În satul Toplița: 10 ari

Lemniu, la 23 februarie

Trăiască Republica Populară Română!
Trăiască lupta pentru pace!
C.L., preot

O adeverință eliberată de la Protopopiatul Jibou, pentru același preot, arată schimbările de mentalitate care începuse să se producă, inclusiv în lumea clerului. Într-un mod cu totul absurd, protopopiatul este considerat o "întreprindere", iar preotul, un "tovarăş":

Instituția Protopopiatului Ortodox Român
raion Jibou, str. Lenin, nr. 9

Adeverință

Se adevereşte prin prezenta că tov. L.C. este salariat permanent al acestei intreprinderi de la 1931, oct. 15, în funcția de preot paroh. Se eliberează prezenta apentru a-i servi la trecerea în proprietatea statului a bunurilor agricole ce le deține în comuna Letca, satul Lemniu, raion Jibou, reg. Cluj[3].

O altă situație, din satul Cristolț:

Serviciul parohial Cristolț
Nr. 9/1953

Către Ministerul Agriculturii

Subsemnatul I.C., titularul parohiei Cristolț şi uzufructuarul terenurilor parohiale, prin prezenta vin a vă ruga să binevoiți a accepta şi trece în proprietatea statului suprafața de teren ce formează proprietatea parohiei şi pe care o folosesc ca sesiune parohială (1,58 ha + 0.58 ha)
Motivele: Eu sunt salariat permanent la Instituția Min. Cultelor, ca preot paroh al acestei parohii şi acest teren îmi este înspre piedică în îndeplinirea serviciului şi fiindcă nici nu am mijloace cu ce să lucrez acest teren din lispă de utilaje, parohia aşemenea nu o poate face.

Terenul fiind bun al poporului prin aceasta doresc ca aceste teren să treacă în proprietatea aceluia a căreia este.

În nădejdea că cererea va fi rezolvată în mod favorabil.
Cristolț la 16 feb. 1953 *Luptăm pentru Pace!*

Răspunsul autorităților:

Sfatul Popular al com. Cristolț

Verificat de noi, din partea noastră propunem acceptarea cererii.

Cristolț la 18 feb. 1953[4].

Aceaiaşi situație o întâlnim şi în cazul unui preot din Surduc:

... Vă rog respectuos să binevoiți a prelua în proprietatea statului terenurile sesiunei preoţeşti de prezent proprietatea parohiei ortodoxe române Surduc, care se află în folosința subsemnatului preot paroh.

Motivele pe care-mi bazez cererea mea sunt: lipsa braţelor de muncă în familie pentru lucrarea pământului, etatea mea înaintată-59 ani, dar mai ales faptul că preocupările gospodăreşti

https://biblioteca-digitala.ro

împiedică esențial îndeplinirea obligațiunilor curente ale serviciului proetesc din câmpul muncii.

Surduc la 16 feb. 1953 *Luptăm pentru Pace!*

G.D., preot paroh

Răspunsul autorităților comunale arată adevăratul mobil al confiscării pământului, preotul G.D. fiind considerat "chiabur" (menționăm că am redat cu exactitate acest răspuns iar greşelile gramaticale aparțin originalului):

Notă explicativă

Analizând cererea înaintat a lui G.D. în ceia ce priveşte predarea pământului parochial în favoarea statului constatăm următoarele:

Parohia satului Surduc posedă în total 4,44 ha., conform actului de trecere în proprietatea statului.

Proprietatea mai sus amintită a fost dată în folosință preotului D.G.

Este categorisit privind categoria socială ca cheabur.

Este salariat permanent din anul 1917, în prezent în etate de 59 ani pentru lucrarea pământului cu brațe proprii este inapt.

Membri de familie nu are.

După analiza cazului punem avizul favorabil pentru ai trece pământul în folosința Statului...[5]

Sau cazul unei funcționare din Baia Mare, având pământ în localitatea Letca, care "cu onoare" solicită primăriei, preluarea pământului ei:

Către Sfatulu Popular al comunei Letca,

Subsemnata T.M., născută V., domiciliată în oraşul Baia Mare, str. Malinovski, nr. 34, născută în 2 iulie 1915 în comuna Lozna, raionul Jibou, cu onoare vă rog să binevoiți a-mi prelua proprietatea mea personală de 3 ha, 5 ari, situată în hotarul comunei Letca, raionul Jibou, în favorul Statului - a cărei uzufructuar este tatăl meu V.D. cu domiciliul în com. Lozna şi care ca om în vârstă de 84 ani, bătrân şi slab, nu numai că e nevoit a renunța la uzufruct dar şi doreşte a prelua această proprietate în favorul statului - iar eu fiind funcționară angajată permanent, nu am posibilitatea fizică de a mă ocupa cu economia.

Cererea mea o întemeiez pe hotărârea nr. 308 din 1 feb. 1953 a Consiliului de Miniştri a Republicii Populare Române, care prevede că funcționarii din instituții, care doresc a se lega tot mai puternic de instituția unde lucrează, considerând profesiunea pe care o exercită ca principală bază a existenței lor şi a familiilor lor, neputându-se ocupa de cultivarea terenurilor ce posedă.

Toate terenurile ce le ofer sunt libere de orice sarcini.

Alătur dovada nr. 973-153 că sunt în serviciul Intreprinderii "Combustibil" din Baia Mare.

23 feb. 1953 *Trăiască Republica Populară Română!*

Trăiască Lupta pentru Pace![6]

Hotărârea Consiliului de Miniştri, nr. 308/1953, a provocat şi alte situații, multe dintre ele dramatice. Prezentăm cazul învățătorului pensionar V.I. din satul Borza, comuna Creaca. După o activitate de o viață, ca învățător, în 1946 este pensionat. În 1949, în urma Decretului nr. 3 (nepublicat în Buletinul Oficial), el este considerat ca având mijloace de subzistență, datorită pământului pe care-l poseda, şi, în consecință, pensia îi este anulată. În 1953, ca urmare a decretului 308, el este amenințat cu puşcăria, fiind considerat "chiabur" şi este obligat să-şi predea terenul la stat, rămânând, la 71 de ani, fără nici un mijloc de subzistență.

Iată documentele care reflectă această situație:

Subsemnatul V.I. domiciliat în com. Creaca, satul Borza, cu onoare vă rog ca în conformitate cu H.C.M. nr. 308 să binevoiți a dispune preluarea întregii mele suprafețe ce o posed, care pământ doresc să-l predau statului.

Sunt un om în vârstă de peste 70 ani, incapabil de muncă, soția mea la fel, este de 49 ani,

https://biblioteca-digitala.ro

care nu poate să muncească acest pământ (total: 15,79 ha.)

Iată răspunsul autorităților locale:

Sfatul Popular al Comunei Creaca
Comitetul Executiv

Proces verbal,

Dresat azi 19 februarie 1953. Noi Szelei Francisc, preşedintele Sfatului Popular al com. Creaca, având în vedere cererea locuitorului V.I., domiciliat în com. Creaca, satul Borza, care a depus cerere pentru a i se prelua pământul către stat conf. H.C.M. 308.

Având în vedere că susnumitul este încadrat ca chiabur şi este învățător director de şcoală pensionat.

Având în vedere vârsta ce o are, de 71 ani şi este incapabil de muncă aşa că nu-şi poate lucra pământul singur din cauza vârstei, din cauza incapacității de muncă, propunem următoarele:

Propunem preluarea pământului lui V.I. domiciliat în comuna Creaca, satul Bozna...

Adeverința de la Secția de Prevederi Sociale arată că pensia i-a fost retrasă, încă în 1949:

Secția de prevederi Sociale, nr. 190394/1953

Adeverință

Se adevereşte de noi că V.I. din comuna Creaca satul Bozna a fost învățător în acea comună a fost pensionar din anul 1946 şi până în anul 1949 când pe baza Decretului nr. 3 a fost scos din drepturile de pensie. Susnumitul la data pensionării avea Decizia Nr. 190394, drept pentru care sa eliberat pentru ai servi la nevoie.

Jibou la 21 feb. 1953[7] (N.N. greşelile gramaticale aparțin originarului)

***

La Oficiul de Cadastru al județului Sălaj există încă o mulțime de documente referitoare la H.C.M. 308/1953, însă ele nu ar face decât să întărească situațiile deja prezentate.

Ce s-a întâmplat însă cu pământurile confiscate în 1953 şi care este statutul lor actual?

În decursul anilor, ele au căpătat destinații diferite:

1. O parte dintre ele, după ce au intrat în proprietatea Consiliilor Populare, au fost folosite la împroprietărirea, de mici proporții, care a avut loc în 1953. De obicei, la această împroprietărire au fost favorizate rudele şi cunoştințele noilor autorități comuniste. Actele oficiale care au făcut posibilă această împroprietărire au fost Decretul Consiliului de Miniştri, nr. 444/1953 şi H.C.M. nr. 3522/1953.

La colectivizare, noii proprietari au înscris aceste terenuri în proprietatea C.A.P., în situațiile existente la 1 ianuarie 1990, figurând ca titulari de drept. Potrivit Legii 18/1990, la refacerea proprietății, se ia în considerare statutul fondului funciar, existent la 1 ianuarie 1990, în consecință, foştii proprietari au pierdut dreptul la proprietatea asupra acestor pământuri.

De aceea, viciile de fond ale Legii 18 (care nu a luat în considerație situațiile generate prin H.C.M. 308) au consecințe directe asupra persoanelor afectate de această hotărâre, precum şi asupra succesorilor de drept: după ce în 1953 ele au fost victimele arbitrariului comunist, după 1990 ele sunt supuse unui nou arbitrariu legislativ, situația lor nefiind rezolvată prin Legea 18. Aceiaşi situație se constată şi în cazul sesiilor parohiale, care au fost folosite la împroprietărirea din 1953.

În multe cazuri, foştii proprietari supuşi abuzului din 1953, căutând, după 1990, să-şi redobândească terenurile pierdute, au fost obiectul ironiei noilor proprietari, care le-au spus că au dobândit legal aceste terenuri, deoarece foştii proprietari au făcut singuri cerere de renunțare la proprietatea asupra lor.

2. O altă parte a acestor pământuri a rămas proprietatea Sfaturilor Populare comunale, până în 1960, când prin circulara nr. 12270, din 27 februarie, Consiliile Populare sunt obligate să

https://biblioteca-digitala.ro

transfere aceste terenuri, fie în proprietatea C.A.P., fie în proprietatea I.A.S. Cele mai multe dintre terenuri au intrat în proprietate C.A.P. şi au fost restituite după 1991, foştilor proprietari, inclusiv pământurile bisericii.

În legătură cu pământurile bisericii, în multe sate din nord-vestul Transilvaniei a apărut o situaţie nouă. Până în 1948, majoritatea parohiilor au fost greco-catolice. Prin noua lege a cultelor, din 1 decembrie 1948, această religie a fost interzisă iar preoţii şi episcopii acestei biserici, împreună cu credincioşii, au fost obligaţi să treacă la ortodoxie. După căderea comunismului, cultul greco-catolic a fost din nou recunoscut şi în numeroase sate au început să se constituie comunităţi greco-catolice. Au apărut astfel, două parohii, una ortodoxă şi una greco-catolică care îşi dispută dreptul asupra sesiilor parohiale. În unele localităţi, aceste dispute au degenerat în veritabile conflicte între locuitori, chiar dacă cele două biserici se consideră "biserici surori". De multe ori, aceste conflicte au căpătat puternice nuanţe politice, ortodocşii acuzându-i pe greco-catolici de trădare naţională, de "vânzare la unguri" (n.n. în realitate, majoritatea populaţiei maghiare din Transilvania, cu excepţia secuilor, este de religie reformat-calvină). În revanşă, greco-catolicii i-au acuzat pe ortodocşi de colaboraţionism cu regimul comunist, de orientare pro-moscovită şi de distrugere intenţionată, în 1948, a bisericii greco-catolice.

Deşi în prezent, raporturile dintre greco-catolicism şi ortodoxie se pare că au depăşit faza violenţelor fizice, este totuşi greu de prevăzut care va fi evoluţia viitoare a raporturilor dintre cele două Biserici. Criza acestor raporturi este generată şi de lipsa unor reglementări juridice privind problema patrimoniului şi a dreptului de succesiune, în urma complicatelor situaţii ivite în perioada 1948-1990.

3. O altă categorie de terenuri este constituită din acelea care au trecut după 1960 în proprietatea Întreprinderilor Agricole de Stat. pentru această categorie, Legea 18 este extrem de categorică: aceste pământuri rămân în componenţa fostelor I.A.S., transformate în societăţi pe acţiuni, iar foştii lor proprietari devin acţionari ai acestor societăţi. Din păcate, în practică această calitate este de cele mai multe ori simbolică, deoarece veniturile obţinute, în urma statutului de acţionar, sunt extrem de scăzute.

În concluzie, se poate constata că pentru o parte a victimelor H.C.M. 308/1953, consecinţele acestui abuz sunt de lungă durată şi nici până în prezent ele nu au obţinut restituirea pământurilor de care au fost deposedate.

***

În 1959, apare în Buletinul Oficial al M.A.N. nr. 10, din 30 martie, *Decretul nr. 115 pentru lichidarea rămăşiţelor oricărei forme de exploatare a omului de către om în agricultură, în scopul ridicării continue a nivelului de trai material şi cultural al ţărănimii muncitoare şi al dezvoltării construcţiei socialiste*[8].

Acest decret reprezintă o nouă lovitură dată ţărănimii de către puterea comunistă. În mod practic, dacă o comisie formată din activişti de partid constată că o familie nu este capabilă să-şi lucreze pământul, prin forţe proprii, acest pământ poate fi confiscat. Arbitrariul acestei situaţii este cu atât mai mare, cu cât, inclusiv ţărani mijlocaşi sau săraci, dar având o atitudine anti-comunistă, puteau fi consideraţi "chiaburi" şi, în consecinţă, pământurile lor puteau fi confiscate. În fapt, acest decret a încercat neutralizarea tuturor "duşmanilor" reali sau imaginari, din lumea ţărănească, în special a liderilor de opinie. El demonstrează, încă o dată, clivajul dintre ideologia comunistă şi realitatea cotidiană, cinismul şi demagogia conducătorilor comunişti.

În arhivele Oficiului de Cadastru al judeţului Sălaj se găsesc numeroase documente referitoare la aplicarea acestui decret. Practic în toate localităţile judeţului există familii, victime ale acestui decret. Toate documentele reflectă aceiaşi situaţie: după ce o familie este trecută în rândul chiaburilor urmează confiscarea celei mai mari părţi a pământurilor.

Reproducem în continuare, câteva documente de acest tip. Ele ilustrează arbitrariul deciziilor comisliilor locale de aplicare a decretului, atât în ceea ce priveşte calcularea suprafeţelor pe care o familie le poate munci, cât şi în cea ce priveşte clasificarea unei familii, ca familie de "chiarburi". Se poate spune, fără nici o îndoială, că în această perioadă satele au fost lăsate la cheremul acestor comisii, fără nici o posibilitate de-a se contesta hotărârile luate de ele:

https://biblioteca-digitala.ro

Regiunea Cluj
Raionul Zalău
Comuna Mirşid
Numărul de ţărani declaraţi chiarburi:8
Suprafaţa totală a terenurilor (în hectare):

Arabil	*Vii*	*Livezi*	*Păşuni şi fâneţe*	*Altele*	*Total*	
38,80	*0,33*	*1,55*	*19,66*		*1,29*	*61,63*
Suprafaţa confiscată:						
25,63	*0,04*	-	*10,01*		-	*35,68*

Aceste pământuri au devenit proprietatea Întreprinderii de Stat-Zalău şi au făcut obiectul unor comasări care au antrenat mari complicaţii juridice.

Oată situaţia unei ţărânci din satul Firminiş, comuna Mirşid, considerată "chiabur" de către comisia care a redactat statistica de mai sus:

Regiunea Cluj
Raionul Zalău

Procesul verbal nr. 1

Astăzi 10 aprilie 1959, Comisia comunei Mirşid, numită prin Decizia cu nr. 55/959 de către Comitetul Executiv al Consiliului Popular al raionului Zalău, pe baza declaraţiei făcute de locuitorul Ştirb Aurelia, domiciliată comuna Mirşid, satul Firminiş, numărul casei 101, cu 2 membri în familie, ia act de următoarele: Locuitoarea Ştirb Aurelia are 5, 68 hectare de pământ, din care - 3,18 hectare de pământ arabil, 0,02 hectare de vie, 2,38 hectare de fâneaţă, 0,10 hectare de pământ de proastă calitate. Din această suprafaţă ea nu poate lucra cu familia decât 2,64 hectare.

Locuitoarea Ştirb Aurelia propune ca 3,04 hectare din care: 0,66 arabil, 2,38 fâneaţă, situate în locul numit "La Tog" să fie transferate Gospodăriei Agricole de Stat Zalău[9].

Un alt document din satul Cristolţel, prezintă situaţia unei familii de oameni bolnavi care nu mai pot să-şi lucreze pământul, deci el trebuie confiscat. Un alt motiv al confiscării (poate cel adevărat) este faptul că "*această familie are o atitudine duşmănoasă privind politica statului nostru*".

Proces verbal
încheiat astăzi, 7 iulie 1961

Noi subsemnaţii Florea Traian, preşedintele comisiei, Birta Gheorghe, secretar, Cigmărean Teodor, agent agricol şi Cheţa Victor, constituiţi în comisia pentru verificarea aplicării Decretului 115/1959, am constatat cele ce urmează:

Cetăţeanul Prodan Traian din satul Cristolţel, nr. 124 nu-şi poate lucra cele 3 hectare de teren agricol nici cele 0,53 hectare de alte terenuri, în total 3,53 hectare.

Comisia a constatat că cetăţeanu Prodan Traian poate lucra cu membrii familiei o suprafaţă de 0,53 hectare şi că 3 hectare trebuie confiscate.

Se constată că cetăţeanul Prodan Traian este pensionar cu o pensie de 768 de lei pe lună şi că este bolnav. Soţia sa de asemenea este bolnavă de meningită, deci ei nu-şi pot lucra pământul.

Se constată, de asemenea, că această familie are c atituine duşmănoasă privind politica statului nostru...

n.n. Prodan Traian a refuzat semnarea acestui proces verbal.

Aceeaşi comisie din Cristolţel a confiscat familiei Ilieş Grigore, 4,98 hectare, familia rămânând cu numai un hectar de pământ. Pentru justificarea confiscării, se invocă faptul că Ilieş Grigore "*nu are o atitudine sănătoasă faţă de societate*". Tot în Cristolţel au fost confiscate 9,89 hectare de pământ ţăranului Rusu Vistrian (care avea o familie numeroasă), lăsându-i-se numai 3 hectare, pe considerentul că "*numai trei membri pot lucra şi el are o atitudine duşmănoasă faţă de regim*"[10].

https://biblioteca-digitala.ro

Sau altă situație din satul Letca:

... Locuitorul Oprea Vasile posedă 2,98 ha teren din care 1,66 ha arabil şi un ha fânaț, curți 0,18 ha neproductiv 0,14 ha...

... Din suprafața care posedă poate lucra împreună cu familia cu care duce gospodăria în comună 0,70 ha...[11]

Iată şi un document de confiscare a unei părți din averea mobilă şi imobilă a unui țăran din comuna Buciumi, condamnat politic. Documentul este semnificativ pentru meticulozitatea dovedită de comuniști în înregistrarea şi împărțirea chiar şi a celor mai mărunte bunuri din gospodărie:

Copie

Dosar nr. 4003/1959

Confiscare

Tribunlul Zalău

Executorul judecătoresc

Proces-verbal

Astăzi 27 noiembrie 1959 orele 17.

Noi Kintinc Traian Executor judecătoresc pe lângă Tribunalul Zalău.

Având în vedere adresa cu Nr. 6983/1959 a Tribunalului Militar Cluj cu care se înaintează extrasul sentinței Nr. 417/1959 rămasă definitivă şi ne invită ca pe baza acestei sentințe să procedăm la confiscarea averii totală a condamnatului Negrean Ioan cu ultimul domiciliu în comuna Buciumi raionul Zalău nr. 169.

Azi, data de mai sus, din oficiu ne-am deplasat la domiciliul susnumitului unde am găsit prezinte pe Negrean Rozalia căreia punându-i în vedere calitatea şi scopul venirii noastre ne declară următoarele:

Este custode a bunurilor şi le pune la dispoziție conform procesului verbal de sechestru.

După care noi, conform legii, am declarat confiscate în folosul statului următoarea avere mobilă şi imobilă pe care le-am predat în custodia Sfatului punându-i în vedere rigorile legii în caz de înstrăinare şi anume:

-Una a doua parte dintr-o casă compusă din: Două camere, una bucătărie, una cameră de alimente şi pivniță: Una a doua parte dintr-un grajd neterminat. Una cameră şi cameră de alimente nu sunt terminate.

-O suprafață de 3 ha. pământ arabil, fânaț, livadă şi curte situate la locurile: Părăul lui Zinbrai, Podul sfirului, Valea ungurului, Morie pui, Valea ragului, La meseș, La grădina în deal şi curtea casei în în suprafață de 1 ha, iar 2 ha. înscrise în întovărăşire la locurile: Dealul porumbului, Şura costi, Săcături, În poiană.

Suprafața de 2 ha. se află înscrise în întovărăşirea VICTORIA SOCIALISTĂ din Buciumi.

-3/ Un număr de 2 bivolițe, din care una de 11 ani cu lapte iar una de 6 ani sterpă.

-4./ Doi pui de bivol în vârstă de 2 ani 5 luni şi 1 an şi 6 luni.

-5./ Un porc în vârstă de 6 luni de culoare albă.

-6/ un număr de 3 oi țurcane.

-7./ Un car pentru vite conplect şi în stare de funcționare.

-8/ Un butoi din lemn pentru ținut vin cu o capacitate de 200/douăsute/litri în stare bună.

-9/ Două bucăți tocitoare/căzi/ din lemn de brad în stare bună.

-10/ 200 kgr. grâu

Se menționează că în gospodărie rămâne:

- *Una bivoliță.*
- *Un porc.*
- *Trei oi țurcane.*
- *Una tocitoare.*
- *Un butoi.*
- *Un car.*
- *200 hgr. grâu*
- *Două căpițe fîn*
- *Două care de paie*

https://biblioteca-digitala.ro

- Un plug de fier şi unul de lemn
- Una grapă de lemn.
- Două care de porumb ştiulet.
Drept pentru care am încheiat prezentul proces verbal în 4 exemplare spre cele legale.
Executor Judecătoresc Delegaţi Sfatului Soţia urmăritului
Kintinc Traian Balint Iosif Ciupe Nicolaie Negrean Rozalia[12]
(n.n. greşelile gramaticale aparţin originalului)

Iată şi o situaţie statistică privind confiscarea unor pământuri, conform Decretului 115/1959. Acestă situaţie se referă la câteva sate aparţinând raionului Jibou şi surprinde procesul de confiscare pe o perioadă scurtă-luna aprilie 1959-imediat după punerea în aplicare a decretului. Între timp, până în 1962, procesul de confiscare a pământurilor va continua:

	Familii de chiaburi	Persoane cu meserii neagricole	Familii de ţărani mijlocaşi	Total
Numărul de gospodării la care s-a aplicat decretul	**49**	**25**	**10**	**84**
Total hectare	**279,43**	**28,13**	**29,83**	**337,39**
Teren arabil	**146,14**	**21,21**	**19,61**	**186,96**
Păşuni şi fânețe	**105,19**	**4,23**	**8,66**	**118,08**
Alte terenuri	**28,06**	**2,69**	**1,56**	**32,31**
Total	**279,43**	**28,13**	**29,83**	**337,39**
Teren intrat la Gospodării Agricole de Stat	**241,30**	**25,27**	**23,18**	**289,75**
Teren intrat la Gospodării Agricole Colective	**38,13**	**2,86**	**6,65**	**47,64**
Teren intrat la Consilii Populare	**-**	**-**	**-**	**-**

***

Aplicarea Decretului 115/1959 s-a făcut pe baza unor instrucţiuni suplimentare, ale autorităţilor centrale. Aceste instrucţiuni au fost transmise conducerilor regionale de partid, de către Consiliul de Miniştri, sub forma unor telegrame secrete. Aceste telegrame sunt extrem de semnificative deoarece reproduc cu claritate, fără obişnuitul camuflaj ideologic, intenţiilor comuniştilor faţă de lumea ţărănească. Iată una dintre aceste telegrame, conţinând soluţii practice de aplicare a Decretului 115:

Copie Fulger Secret Telegramă 6.04.1959
Către comisia regională pentru aplicarea Decretului 115/1959
Regiunea Cluj
287, Bucureşti, Consiliul de Miniştri 13188/1000 30 1630
Vă comunicăm răspunsurile la unele probleme puse de consiliile regionale, urmând ca acestea să fie aplicate în toate regiunile ţării.
1. Cu toate restricţiile legale privind circulaţia pământurilor, unii chiaburi au împărţit în fapt pământul, copiilor. Cum se rezolvă situaţia acestora?
R: Dacă copii sunt despărţiţi de părinţi şi au gospodărie separată, iar pământul le-a fost dat în fapt înainte de intrarea în vigoare a Decretului, să se recunoască împărţirea făcută şi să se aplice prevederile decretului pe starea de fapt; dacă copiii sunt la rândul lor chiaburi, să li se aplice prevederile decretului ţinându-se seama de pământul primit în fapt de la părinţi. În cazul în care copiii nu sunt despărţiţi de părinţi şi duc gospodăria împreună cu ceştia, eventuala împărţire făcută de părinţi nu poate fi luată în seamă, aplicarea decretului urmând a se face pe întreaga gospodărie, conform decretului.

https://biblioteca-digitala.ro

2. Ce se face cu terenurile vândute țăranilor muncitori fără forme legale şi cu cele vândute de chiaburi?

R: Vânzările de terenuri, făcute până la aparția decretului, către țăranii muncitori care au intrat în gospodăria agricolă colectivă să fie recunoscute ca vânzări valabile, iar suprafețele respective să fie scăzute de la gospodăriile chiaburilor...

Vânzările de terenuri pentru care nu se face dovadă cu acte cu dată certă - adică nu au fost declarate la un organ de stat - nu vor fi recunoscute ca vânzări valabile.

În aplicarea decretului, terenurile aflate în această situație vor fi socotite în gospodăria care pretinde că le-a vândut. Terenurile chiaburilor care au fost date în folosință țăranilor muncitori pe baza H.C.M. 595/955 şi pe care chiaburii pretind că le-au vândut acestora, cad sub prevederile decretului şi vor fi în suprafața totală a chiaburului respectiv. Comisiile care nu au socotit valabile aceste vânzări şi au hotărât ca în întinderea de teren care rămâne gospodăriei chiaburești să fie incluse pământurile pretins vândute, au procedat just, întrucât H.C.M. 595/1955 nu se referă la vânzări de terenuri şi numai la darea în folosință pe timp limitat. Se recomandă tuturor comisliilor ca în soluționarea cazurilor similare să se procedeze la fel. Să se interzică organelor comunale întocmirea de acte prin care s-ar încerca să se facă dovada unor vânzări de terenuri, care în realitate nu s-au făcut înainte de intrarea în vigoare a decretului.

3. Cum să se procedeze cu chiaburii sau cu cei cu alte îndeletniciri, cărora cunoscându-li-se capacitatea de muncă a lor şi a membrilor familiei cu care duc gospodăria împreună, declară că pot să lucreze întinderi de pământ care în mod vădit depăşesc capacitatea lor de muncă?

R: Comisia comunală..., pe baza lămuririlor date de cei interesați, stabileşte suprafețele pe care le pot lucra aceştia cu membrii de familie, cu care duc gospodăria împreună, comisiile vor avea în vedere situația reală a fiecărei familii, ținând seama de următoarele:

Felul culturilor: păioase (grâu) şi altele, prăşitoare (porumb) şi altele sau intensive (legume) şi alte culturi care reclamă multă muncă, suprafața medie pe care o poate lucra un om obişnuit în condițiile diferitelor culturi şi pe baza experienței şi realității localitatea respectivă, eventual să se orienteze şi după vârstă.

4. Cum să se orienteze cu chiaburii care refuză să semneze procesele verbale sau să se prezinte în fața consiliilor pentru a dă lămuririle necesare?

R: În cazul în care chiaburii refuză să semneze procesele verbale încheiate de comisiile comunale sau orăşeneşti se va consemna în procesul verbal refuzul acestora de-a semna şi se va da curs hotărârii comisiei - cei care refuză să se prezinte în fața comisiilor vor fi convocați oficial, iar în caz de neprezentare li se vor aplica prevederile decretului în lipsă - chiaburii care refuză să predea terenurile stabilite de comisie vor fi socotiți că se opun la aplicarea legii şi vor fi încadrați în prevederile art. 10, alin. 2 din Decretul nr. 5.

5. Cum se rezolvă situația celor care având pământ mai mult decât pot ei să-l muncească, au intrat cu parte în întovărăşiri, fără însa a lucra ei cu membrii familiei în întovărăşire?

R: A: Dacă sunt chiaburi şi s-au strecurat cu o parte din teren în întovărăşiri să li se aplice prevederile decretului, ținându-se seama de tot pământul. Suprafața de teren a cărei folosință urmează să fie preluată, se va lua din ceea ce i-a rămas în afara întovărăşirii.

B: Dacă sunt dintre cei care au alte îndeletniciri pentru care nu locuiesc în comună şi nu lucrează în întovărăşire ei sau membrii familiei cu care duc gospodăria împreună să se aplice prevederile art. 2 lit. d din decret. Pentru cei care locuiesc în comună dar nu lucrează în întovărăşire, să se aplice prevederile decretului lăsându-se numai atât pământ cât lucrează. În anul 1959, recolta de pe terenurile prevăzute la litera B se va strânge de întovărăşirea care le-a lucrat.

6. În anumite regiuni, în decursul timpului, o serie de țărani au ocupat terenuri de izlaz, păduri, baltă, fără forme legale, unele fiind declarate, dar în mare majoritate nedeclarate. Ce se face cu aceste terenuri?

Răspuns: Terenurile care sunt ocupate fără forme legale şi sunt situate pe câmp, să fie considerate terenuri fără stăpân şi să se aplice prevederile art. 2 litera d din decret predându-se în folosința G.A.S.

7. Cum se rezolvă situația terenurilor chiarburilor decedați, care au moştenitori, dar a căror succesiune nu este definitivă?

R: La aplicarea decretului să se țină seama de situația fiecărui moştenitor, iar dacă aceştia sunt

https://biblioteca-digitala.ro

chiarburi să li se aplice prevederile decretului, socotindu-se la suprafața de teren și cea care le revine de pe urma succesiunii. Dacă moștenitorii renunță la succesiune, pământul trece în proprietatea statului. Să se definitiveze succesiunile cu plata taxelor legale.

8. Cum se rezolvă cazurile acelora care propun să li se preia terenurile ce nu le pot lucra ei cu membrii lor de familie?

R: Să se aprobe preluarea terenurilor ce nu pot fi lucrate, repartizarea acestor terenuri să se facă conform prevederilor H.C.M. 456/1959.

Semnează Comisia centrală 6/1959

Completare la telegramă:

1. Situația bunurilor, altele decât terenurile deținute de foștii proprietari va fi reglementată prin acte normative ale Consiliului de Miniștri.

2. Animalele deținute de crescători nu intră în prevederile decretului.

3. Bunurile care se donează de către chiaburi, țarani muncitori sau cei cu alte îndeletniciri vor putea fi primite de comisiile comunale sau orășenești[13].

***

Analizând documentele acestei perioade, am încercat să vedem care au fost criteriile după care o persoană era considerată "chiabur". Eram înclinați să credem că s-au folosit unele criterii precise ca: suprafața agricolă totală, suprafața de pământ pe membru de familie, calitatea solului, vârsta membrilor apți de muncă. Am discutat și cu specialiștii care aplică Legea 18 și cunosc bine istoria colectivizării, actele juridice și administrative care au apărut în această perioadă. În pofida tuturor eforturilor noastre, nu am putut găsi nici un document care să ofere informații practice pentru a stabili categoriile sociale ale țărănimii, inclusiv criteriile prin care o persoană era considerată "chiabur". Deci în absența unor criterii clare la nivel național, comisiile locale au avut puteri absolute în stabilirea criteriilor și a persoanelor care cădeau sub incidența Decretului 115. De multe ori, clasificarea unui țăran drept "chiabur" a fost făcută și datorită unor resentimente personale, pe care un membru al comisiei le avea față de o anumită familie din sat. De aceea, considerăm categoria socială de "chiabur" o categorie precumpănitor politică și nu una determinată de criterii exclusiv economice. Pe de altă parte, țăranii care refuzau să se supună deciziilor comisiilor locale de aplicare a decretului, erau considerați "dușmani ai poporului" și închiși, potrivit unei proceduri juridice sumare, conform Decretului nr. 5, art. 10.

În concluzie, putem constata arbitrariul procedural în stabilirea categoriei "chiaburilor", arbitrariu însoțit însă de prevederi legale extrem de precise privind modalitățile de acțiune împotriva acestor persoane, care practic nu aveau nici o posibilitate reală de a contesta hotărârile comisiilor locale.

Hotărârea Consiliului de Miniștri 459/9 IV 1959, oferă alte elemente concrete privitore la destinația terenurilor confiscate:

Consiliul de Miniștri al R.P.R.

Hotărârea 456 /9 IV 1950, cu privire la aplicarea decretului nr. 115/1959, pentru lichidarea rămășițelor oricărei forme de exploatare a omului de către om în agricultură

1. Comitetele executive ale Sfaturilor Populare vor lua de îndată toate măsurile pentru stabilirea, preluarea și repartizarea tuturor terenurilor care cad sub prevederile decretului și a căror folosință trece la G.A.C. sau alte organizații agricole socialiste, după cum urmează:

a) Folosința terenurilor agricole care depășesc puterea de muncă a chiaburilor precum și a membrilor lor de familie cu care duc gospodăria împreună, prevăzute la art. 2 lit. d, va fi repartizată astfel: 50 % G.A.C. și 50 % G.A.S..

Repartizarea terenurilor agricole în G.A.C. se va face numai acelora care au sub 4 ha. teren arabil pe cap de familie și care au forța de muncă pentru a lucra în bune condiții.

b) Folosința terenurilor agricole lăsate nelucrate mai mult de un an, a acelor terenuri a căror proprietari nu sunt îndeobște cunoscuți, a terenurilor nedeclarate pentru a fi înscrise în registrul agricol sau rezultate în plus la măsurătorile cadastrale, a terenurilor aparținând celor care au alte îndeletniciri și ca urmare nu le lucrează cu munca lor și a membrilor familiei cu care duc gospodăria împreună, precum și terenurile rezultate pe bază de hotărâri judecătorești vor trece treptat la G.A.S..

https://biblioteca-digitala.ro

Aceste terenuri se vor comasa treptat la trupurile existente ale G.A.S. sau în trupuri separate cât mai apropape de G.A.S.. În mod excepțional, acolo unde nu sunt G.A.S. şi nu este posibilă comasarea terenurilor, vor fi atribuite provizoriu G.A.C. sau C.A.P. până vor fi comasate la G.A.S..

c) Acolo unde nu sunt G.A.S., G.A.C. sau C.A.P., terenurile ce intră în prevederile art. 2 din decret vor fi date în grija Comitetelor Executive ale Sfaturilor Populare, care vor lau imediat măsuri pentru lucrarea lor, stabilindu-li-se şi sarcini de producție...

Preşedintele Consiliului de Miniştri

Chivu Stoica, Bucureşti, 9 aprilie, 1959[14].

Alte precizări sunt conținute în telegrama nr. 5.426 I din 29 ianuarie 1960, transmisă administrației regionale Cluj:

... În legătură cu aplicarea decretului nr. 115/59, facem următoarele precizări:

1. În privința pământurilor aparținând cetățenilor străini, Decretul 115/1959 reglementează ca norma generală şi obligatorie în R.P.R. lucrarea pământului numai cu forța de muncă a proprietarului şi a membrilor cu care duce gospodăria împreună, lucrarea pământului cetățenilor străini, de către cetățeni români, prin mandat sau rude, constituind o formă de exploatare a muncii străine, nu este permisă şi deci în mod normal, folosința acestor terenuri trebuie trecută în organizațiile agricole socialiste, prin urmare pământurile cetățenilor plecați din țară sau ale cetățenilor străini cad sub prevederile Decretului 115/1959...

4. În vederea reglementării situației chiaburilor care posedă şi alte mijloace de producție în afară de pământ ca: batoze, tractoare, cazane de fiert țuică, mori, darace etc. şi care nu le-au predat statului - comisiei centrale - sub formă de donație, se va înainta comisiei centrale în scris o situație pe regiuni cuprinzând următoarele date:

- câți cetățeni sunt care au mijloace de producție din cele arătate mai sus şi câte asemenea mijloace de producție mai sunt în regiune, pe categorii de mijloace...

Comisia centrală pentru aplicarea Decretului 115/1959

nr. 87 din 21 ian. 1960[15].

***

În arhivele O.C.O.T. există o mulțime de documente care se referă şi la confiscările de bunuri: mori, atelaje, batoze, distilării de țuică. Aceste bunuri erau considerate "forme de exploatare a poporului" şi, în consecință, proprietarii lor trebuiau deposedați. Este de menționat faptul că după confiscare, asemenea bunuri erau distruse, comuniştii considerând că noua industrie socialistă va fabrica produse mai competitive.

Prezentăm, spre exemplificare, situația bunurilor materiale din comuna Cizer, care urmau să fie confiscate, ca urmare a Decretului 115/1959:

- Total familii deținătoare de bunuri care intră sub incidența Decretului 115/1959: 42
- Tipuri de bunuri:
  - Batoze: 2
  - Cazane de țuică: 16
  - Mori de apă: 24
- Bunuri confiscate conform decretului: un cazan de țuică[16]

***

https://biblioteca-digitala.ro

La sfârşitul anului 1959, măsurile luate de către comunişti, pentru confiscarea pământurilor, au început să se concretizeze în marile suprafeţe de teren intrate în componenţa Gospodăriilor Agricole Colective, dar, mai ales, a Gospodăriilor Agricole de Stat. Constituirea suprafeţelor necesare funcţionării noilor forme ale agriculturii comuniste în specile a Gospodăriilor Agricole de Stat, sunt rezultatul aplicării, în timp, a Decretului 83/1949, a H.C.M. 308/1953 şi în primul rând, a Decretului 115/1959.

Spre exemplu, în regiunea Cluj, în care a fost inclusă şi o parte a fostului şi actualului judeţ Sălaj, suprafeţele intrate în proprietatea colectivă, fie de stat, fie cooperatistă, se prezintă la 14 decembrie 1959, astfel:

Consiliul Popular al Regiunii Cluj
Comitetul Executiv
nr. 52517/17 decembrie 1959
Decizia nr. 1007/1959
Până în acest moment, în regiunea Cluj a trecut în proprietate colectivă următoarea suprafaţă:
- Total: 16. 743, 25 hectare
- Gospodăriii Agricole Colective: 4776, 26 hectare
- Întreprinderi Agricole de Stat: 10. 168, 92 hectare
- Alte unităţi (n.n. Consilii Populare): 1. 798, 92 hectare[17].

După 1962, când procesul de colectivizare a fost considerat încheiat, suprafeţele deţinute de Gospodăriile Agricole de Stat au fost mărite prin "donaţii" de terenuri, făcute de către Gospodăriile Agricole Colective. Prin simple procese verbale care surprind hotărâri ale Adunărilor Generale din G.A.C., de cele mai multe ori fictive, mari suprafeţe de pământ au fost transferate către Întreprinderile Agricole de Stat. După 1989, o mare parte a acestor terenuri a rămas proprietatea fostelor Întreprinderi Agricole de Stat, transformate în societăţi pe acţiuni, iar foştii proprietari au devenit acţionari ai acestor societăţi.

***

Din analiza întreprinsă, se poate vedea că până în 1959 preocupările principale ale regimului comunist în agricultură au fost îndreptate înspre anihilarea liderilor populaţiilor ţărăneşti şi constituirea sectoruluii de stat, sub forma Gospodăriilor Agricole de Stat.

În perioada cuprinsă între 1960-1962, obiectivul central al regimului comunist, în zona Transilvaniei de nord-vest a fost îndreptat înspre constituirea Gospodăriilor Agricole Colective (G.A.C. numite apoi, C.A.P.).

Spre deosebire de alte regiuni ale României, în special Muntenia, Dobrogea şi Moldova, zona Transilvaniei a fost, până în 1960, slab colectivizată.

Spre exemplu, în judeţul Sălaj, la începutul anilor '50 nu au existat Gospodării Agricole Colective decât în câteva sate: Romănaşi, Gârcei, Călacea, Hida. Într-o statistică din 1952 pentru raionul Jibou, se constată că în această zonă existau la aceea dată Gospodării Agricole Colective numai în 8 sate[18], în timp ce bilanţul naţional la 31 decembrie 1952, este de 1.795 localităţi cu G.A.C., cuprinzând 171.445 familii şi 736.346 hectare de pământ. De asemenea, în aceste opt sate colectivizate, numărul membrilor este extrem de redus şi suprafaţa agricolă este mică. Denumirea acestor G.A.S. este semnificativă, surprinzând concepţia triumfalistă a regimului comunist:

Localitatea	Numele G.A.C.	Suprafaţa de pământ (hectare)	Numărul de membri
Someş Odorhei	Steagul Roşu	186,13	71
Someş Guruslău	Vasile Roaită	143,13	40
Năpradea	Zorile Socialismului	156,74	51
Gârbou	21 Decembrie	293,44	107
Călacea	Victoria Socialismului	290,23	97
Hida	Drum Nou	233,50	84
Bezded	23 August	144,93	45
Baica	7 Noiembrie	245,16	nec.

https://biblioteca-digitala.ro

În această perioadă a începutului anilor '50, constituirea Gospodăriilor Agricole Colective a fost marcată prin acțiuni extrem de dure, contra țăranilor, considerați "chiaburi" și care se opunea colectivizării. Fapte nesemnificative constituiau capete de acuzare de sabotaj și de subminare a economiei naționale. Iată un exemplu în acest sens:

Țăranul Cordea Pompeiu din satul Năpradea, a fost judecat în 1950 de către Tribunalul Zalău. Prin Sentința Penală nr. 640/1950, a fost acuzat și condamnat:

1. În baza articolului 2, litera a, a Decretului 183/1949, la un an și șase luni închisoare corecțională, pentru faptul că în februarie 1950 a declarat la recensământ numai 6 vite mari, pe când în realitate avea 8 vite mari;

2. În baza articolului 2, litera a, din Decretul 183/1949, combinat cu litera b, din articolul 22 al Ordonanței nr. 2/1950 a Comitetului Provizoriu al județului Sălaj, la 2 ani închisoare corecțională, pentru faptul că nu a însămânțat în primăvara 1959;

3. În baza articolului 2, litera a, din Decretul 183/1949, combinat cu articolul I din Decizia Ministerului Agriculturii nr. 1204/1947 la un an închisoare pentru că în primăvara anului 1950 a dat pământ în dijmă:

4. În baza articolului 2, litera a, a Decretului 1983/1949, combinat cu articolul 2 din Ordonanța nr. 2/1950 a Comitetului Provizoriu al jud. Sălaj, la un închisoare corecțională pentru nerepararea unui plug... precum a fost obligat să plătească 5.000 lei despăgubiri civile Ministerului Agriculturii și 10.000 lei în favoarea Comitetului de Stat pentru Colectarea Produselor Agricole, având în vedere că în sarcina inculpatului s-au reținut mai multe fapte care lovesc în economia națională, iar statului, suma de 300 lei, cheltuieli penale".

Tribunalul decide și confiscarea întregii averi (15 hectare de teren arabil, 4 hectare de fânețe și 0,5 hectare livezi), sentință rămasă definitivă și după rejudecarea procesului în 1951, la Curtea Oradea, când i se reduce totuși, pedeapsa cu închisoarea. Țăranul Cordea Pompeiu avea 8 copii, dintre care 6 erau minori[19].

***

Analiza dosarelor privind colectivizarea în Sălaj (ca de altfel și în alte regiuni), relevă existența unei strategii pe etape. Astfel, în general, în perioada 1955-1959 au luat naștere mici întovărășiri agricole, având un număr redus de membri și mici suprafețe de teren. Aceste întovărășiri erau constituite din țărani săraci.

În perioada 1959-1961, prin șantaj, teroare și amenințarea cu pușcăria, are loc lărgirea întovărășirilor agricole, prin cuprinderea în cadrul lor a aproape întregului sat.

În perioada 1961-1962, are loc transformarea întovărășirilor în Gospodării Agricole Colective.

Din marele dosar al colectivizării în județul Sălaj, am ales numai câteva exemple, însă la Oficiul de Cadastru și de Organizare a teritoriului există însă sute de asemenea exemple, care așteaptă o viitoare cercetare privind colectivizarea în zonă.

În 1959, în satul Badon[20] a fost creată o asociație agricolă formată din 192 familii și 584 hectare de teren (508 hectare, arabil, 74 hectare, fânețe și 8,60 hectare de vii). La 5 noiembrie 1961, întovărășirea agricolă s-a transformat în Gospodăria Agricolă Colectivă "Mihai Viteazul". "*Acest rezultat a fost obținut prin munca învățătorilor din comună, prin munca membrilor Comitetului de Inițiativă și a membrilor de partid... care au participat la transformarea întovărășirii în gospodărie*". Cu toate aceste "rezultate", trei familii din sat au refuzat să se înscrie în colectiv. Decizia cu nr. 334/1961, de constituire a gospodăriei, este semnată de la direcția raională de către inginerul Gârjoabă Ilarie, în calitate de președinte și de către Chiorean Ioan, în calitate de secretar. Numele acestor doi adevărați "conducători ai colectivizării" în zonă, se găsesc într-o serie de procese verbale existente în arhive.

În satul Guruslău[21], la 1 decembrie 1957 a fost înființată întovărășirea agricolă "Ady Endre". În această întovărășire au intrat 39 de familii cu un total de 16,59 hectare de pământ. La 25 octombrie 1961 a fost constituită Gospodăria Agricolă Colectivă "Steagul Roșu" , cu 244 familii

https://biblioteca-digitala.ro

(tot satul) şi un total de 527,04 hectare (din care 352,89 ha. arabil).

La 30 martie 1955, s-a format în satul Bocşa[22] întovărăşirea agricolă "1 Mai", prin înscrierea a 16 familii cu 22,43 hectare de teren. În 1959, tot satul era înscris în întovărăşire, iar la 9 noiembrie 1961 s-a creat Gospodăria Agricolă Colectivă "7 Noiembrie", cu participarea a 336 de familii şi având 614,08 hectare de pământ (din care, 506 ha., arabil). 18 familii, cu un total de 37,70 hectare, au refuzat înscrierea în G.A.C..

În satul Stârci[23], în iunie 1958, 18 familii, având în total 7,16 hectare, au creat întovărăşirea agricolă "Viaţa Nouă". În 1959, tot satul era înscris în întovărăşire. Ea îşi schimbă numele în "Unirea". La 10 septembrie 1961 s-a creat G.A.C. "Valea Ragului", cuprinzând 303 familii şi 538 hectare de pământ (din care, 360 hectare, arabil). 193 de familii nu s-au înscris în colectiv, fie datorită refuzului lor, fie datorită suprafeţelor mici pe care le deţineau (sub 0,30 ha.) sau a faptului că aveau pământ în zona montană.

În 19 aprilie 1956, în satul Borla[24], s-a constituit întovărăşirea agricolă "Înainte", având 16 familii şi 22,43 hectare de teren. În 1959, tot satul era înscris în întovărăşire; la 15 octombrie 1961, ea se transformă în G.A.C. cu numele "Petöfi Sándor", având 399 de familii (96,14 % din totalul familiilor) şi 874,59 hectare de pământ (500,66 hectare, pământ arabil).

În satul Ponița[25], 20 de familii, având un total de 7,37 hectare, au constituit în 7 septembrie 1957, o întovărăşire agricolă. În 1960, tot satul era în întovărăşire, însă transformarea ei în G.A.C. a întîmpinat unele greutăţi: *"În perioada de desfăşurare a muncii politice printre ţărani, pentru a-i îndemna să facă cereri de înscriere în G.A.C., au existat unele elemente necinstite care au făcut dificilă munca de convingere. Aceste elemente au format o delegaţie pentru a merge la Bucureşti (Feşteu Nicolae şi Feşteu Teodor) şi a arăta că în sat nu sunt condiţii favorabile pentru colectivizare (n.n. zona este muntoasă). Ele au colaborat cu Fărcaş Ioan, Colcer Iosif, Fărcaş Petru şi Chira Ioan. Toţi au avut manifestări ostile şi au refuzat înscrierea în G.A.C.. Aceste elemente trebuie supravegheate şi când aduc calomnii la adresa gospodăriei, trebuie demascate şi denunţate autorităţilor de drept".*

La 5 noiembrie 1961, 115 familii din sat au intrat în colectiv cu 246,83 hectare de pământ (din care 150,53 hectare, arabil). 28 de familii au refuzat înscrierea.

Am mai putea aduce încă numerose exemple din marele dosar al cooperativizării în judeţul Sălaj, însă liniile generale sunt aceleaşi peste tot şi indică puternica ofensivă a regimului comunist, care în decurs de câţiva ani, a reuşit să colectivizeze întreaga regiune (cu excepţia câtorva sate situate în zona sub-montană).

Ţăranii care la constituirea G.A.C. au refuzat înscrierea, au fost supuşi la presiuni permanente şi în final au acceptat intrarea în colectiv, astfel încât în întreaga zonă nu a mai rămas nici o familie neînscrisă.

Pentru satele colectivizate începe o nouă şi tragică experienţă. Ţărănimea a fost transformată într-o forţă de muncă gratuită, obligată prin sistemul de norme, să lucreze pământurile C.A.P. Noile generaţii au părăsit satele îndreptându-se către ocupaţii industriale în lumea oraşelor, la început înspre oraşe mai îndepărtate: Braşov, Cluj Napoca, Baia Mare, iar după 1968, înspre noua reşedinţă a judeţului, municipiul Zalău. Cu această mare migraţie rurală începe procesul de descompunere demografică a satelor, care în această perioadă (cu puţine excepţii), sunt localităţi cu un fond demografic extrem de scăzut, cu o rată a natalităţii apropiată de 0 şi cu o populaţie îmbătrânită.

Modernizarea rurală, începută imediat după cel de-al doilea război mondial, a fost stopată. Tradiţia, cultul muncii şi respectul faţă de proprietate au devenit valori anacronice. Satul din regiune a intrat într-o istorie regresivă.

***

Noi credem că procesul de colectivizare marchează sfârşitul satului tradiţional şi totodată, sfârşitul ţărănimii. Este extrem de interesant faptul că în aproape întreaga Europă sfârşitul ţărănimii se produce cam în acelaşi timp, la începutul anilor '60. Dar între Europa Occidentală şi Europa de Est - supusă sistemelor totalitare comuniste - diferenţele sunt considerabile. În Occident, sfârşitul

https://biblioteca-digitala.ro

țărănimii s-a produs prin modernizarea, creşterea productivităţii şi ample procese de concentrare a proprietăţii, pe baza acţiunii legii cererii şi oferte. Rezultatul final al acestui proces este apariţia marelui sistem fermier, bazat pe o agricultură extrem de productivă, cu tehnologii apropiate de cele din mediile industriale şi o supraproducţie agricolă.

În Europa de Est, sfârşitul ţărănimii este rezultatul impunerii prin forţă a unui sistem economic ecletic, în care trăiesc în simbioză elemente ale unei agriculturi moderne cu tehnici de exploatare socială şi confiscare a bunurilor agricole, care amintesc de sistemele economice tributar-asiatice şi sclavagiste. Statul comunist a reprezentat instituţia care a concentrat întreaga putere şi mecanismele de acumulare şi distribuire a bunurilor. Locul birocraţiei asiatice a fost luat de activiştii de partid, cu atribuţii importante în procesul de luare a deciziilor, acumularea de bunuri în folosul Statului şi distribuirea unei părţi din aceste bunuri către populaţie. În umbra acestei birocraţii, fără valoare, fără tradiţii şi fără cultură, a stat "Securitatea", arma de persuasiune a regimului despotic comunist. Sfârşitul ţărănimii în Europa de Est este însoţit de subdezvoltare economică şi prăbuşire a valorilor sociale.

***

În primăvara anului 1962, o Sesiune Extraordinară a Marii Adunări Naţionale consacră sfârşitul procesului de colectivizare. Poate fi considerat o întâmplare faptul că în toate ţările din Est colectivizarea a fost încheiată în acest an sau dimpotrivă, Moscova a fost cea care, din umbră, a dirijat evoluţie problemei agrare în ţările căzute sub dominaţia sa[26]?

Note.

1. Buletinul Oficial, nr. 52, 10 iunie 1950, Decretul nr. 151/1950, Oficiul pentru Cadastru şi Organizarea teritoriului-Sălaj (O.C.O.T.), Biroul Fond Funciar.
2. Mecanismul "reacţiei în lanţ", la constituirea întovărăşirilor agricole, ne-a fost descris de către Man Pompiliu, fost funcţionar la O.C.O.T. Sălaj. Spre exemplu, în satul Bădăcin, după constituirea unei întovărăşiri, prin participarea exclusivă numai a unor ţărani săraci, a urmat comasarea pământurilor, întovărăşirea primind cele mai bune pământuri. Ţăranilor care refuzând înscrierea în întovărăşire le-au fost luate pământurile, li s-a dat în schimb o zonă de vâlcele şi alunecări de teren, cu pământuri imposibil de lucrat, în satul Sălăjeni. Pentru a merge de la Bădăcin până la Sălăjeni îşi trebuia aproape o zi. În aceste condiţii, ţăranii au cedat şi treptat s-au înscris în întovărăşire.

Acelaşi mecanism se constată la nivel naţional. Numai în 1953, au apărut în România 11.400 de întovărăşiri. Ele au constituit nucleul viitoarelor G.A.C.. Înscrierea în întovărăşiri era relativ simplă deoarece ţăranul îşi păstra uneltele sale şi proprietatea asupra pământului. Cf. Cimisia pentru cercetarea abuzurilor, camera Deputaţilor, Dosarul Colectivizării Agriculturii în România, 1949-1962, Bucureşti, 1992.

3. Arhivele O.C.O.T. Sălaj, Dosarul Letca, 1953.
4. Arhivele O.C.O.T. Sălaj, Dosarul Cristolţ, 1953.
5. Arhivele O.C.O.T. Sălaj, Dosarul Surduc, 1953.
6. Arhivele O.C.O.T. Sălaj, DosarulLetca, 1953.
7. Arhivele O.C.O.T. Sălaj, Dosarul Creaca, 1953.
8. Buletinul Oficial, anul VIII, nr. 10/30 martie 1959, Arh. O.C.O.T. Sălaj.
9. Dosarul raionului Zalău, 1959, Arh. O.C.O.T. Sălaj.
10. Dosarul Cristolţel, Decretul 115/1959, Arh. O.C.O.T. Sălaj.
11. Dosarul Letca, 1959, Arh. O.C.O.T. Sălaj.
12. Dosarul Buciumi, 1959, Arh. O.C.O.T. Sălaj.
13. Dosarul "Circulare", 1959 - 1961, Arh. O.C.O.T. Sălaj.
14. Dosarul "Circulare", 1959 - 1961, Arh. O.C.O.T. Sălaj.
15. Dosarul "Circulare", 1959 - 1961, Arh. O.C.O.T. Sălaj.
16. Dosarul Cizer, 115/1959, Arh. O.C.O.T. Sălaj.
17. Dosarul "Circulare", 1959 - 1961, Arh. O.C.O.T. Sălaj.
18. Dosarul "Situaţia constituirii G.A.C. în raionul Jibou", 1952, Arh. O.C.O.T. Sălaj.
19. Dosarul "Situaţia constituirii G.A.C. în raionul Jibou", 1952, Arh. O.C.O.T. Sălaj.

https://biblioteca-digitala.ro

20. Dosarul constituirii G.A.C. Badon, 1961, Arh. O.C.O.T. Sălaj.
21. Dosarul constituirii G.A.C. Guruslău, 1961, Arh. O.C.O.T. Sălaj.
22. Dosarul constituirii G.A.C. Bocşa, 1961, Arh. O.C.O.T. Sălaj.
23. Dosarul constituirii G.A.C. Stârciu, 1961, Arh. O.C.O.T. Sălaj.
24. Dosarul constituirii G.A.S. Borla, 1961, Arh. O.C.O.T. Sălaj.
25. Dosarul constituirii G.A.C. Ponița, 1961, Arh. O.C.O.T. Sălaj.
26. Paul H. Stahl., în Etudes roumaines et aroumaines, II, Paris, 1993, articolul "Colectivizarea şi împroprietărirea", p. 161.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

CÂTEVA ASPECTE INEDITE PRIVIND REGIMUL CONFISCĂRILOR DE BUNURI ALE ELITEI SĂTMĂRENE ÎN ANUL 1949

Viorel Ciubotă

O problemă puțin cunoscută dar de mare actualitate, mai ales în condițiile aplicării legii 112/1995 privind casele naționalizate, o constituie fără îndoială, exproprierea prin decretul lege nr. 83 din 2 martie 1949 a elitei din România care a mai rămas în libertate sau nu a luat drumul exilului. Acestă elită era formată în general din avocați, medici, notari, etc. care şi-au adunat averea prin efort propriu. Ea se bucura de un prestigiu însemnat în rândurile populației, acesta fiind unul din motivele "tratamentului" la care a fost supusă de către comuniști, suferind anterior o lovitură prin reforma agrară din anul 1945. Este clar că în ochii regimului aceştia ar fi putut deveni potențiali sprijinitori şi conducători ai mişcării de rezistență anticomunistă.

Măsura luată în 2 martie 1949 constituie o prefață a procesului de cooperativizare a agriculturii declanşat la Conferința Națională a P.C.R. ținută în zilele de 3-5 martie 1949. Ea a fost pregătită cu grijă, eliminându-se orice posibilitate de rezistență, fiind mobilizați activul de partid, miliția, țărănimea săracă a satelor şi muncitorii din fabrici. Astfel în 24 februarie 1949 Comitetul Central al partidului comunist - Direcțiunea organizatorică trimitea o circulară comitetelor județene de partid în care după ce se sublinia că sarcina principală a comuniştilor era "înaintarea țării pe drumul socialismului" prin "întărirea continuă a sectorului socialist în toate domeniile" se arăta că după reforma agrară din anul 1945 au rămas importante mijloace de producție în mâinile celor expropriați: pământ, inventar viu sau mort, imobile, etc.[1].

Se treceau în patrimoniul statului:

a. "Exploatările agricole care au făcut obiectul exproprierii din 1945 şi fermele model cu întregul inventar viu, mort şi clădiri, aparținând sau afectate acestor exploatări, indiferent de locul în care se află".

b. "Instalațiile agricole şi semi-industriale, mori, uleinițe, cazane de țuică, bunurile şi materialele destinate exploatării agricole. Se exceptează de la expropriere obiectele de uz personal şi casnic aparținând proprietarilor exploatărilor expropriați, a prepuşilor (reprezentanților) acestora, precum şi a familiilor lor, ca şi alimentele din depozitele exploatărilor expropriate necesare consumului propriu"[2]. Deşi aceste prevederi erau clare, aplicarea lor s-a făcut peste tot cu mari abuzuri după cum se va vedea mai departe.

Se înfățişează apoi măsurile pe care urmau să le ia Comitetele județene de partid pentru aplicarea legii: selecționarea de către secretarul Comitetului județean P.C.R. şi responsabilul cu cadrele, a administratorilor care urmau să preia bunurile. Procesul se declanşa în 24 februarie urmând să se încheie în data de 28 februarie 1949 şi cuprindea selecționarea delegațiilor comitetului județean care urma să coordoneze fiecare comisie de preluare; asigurarea de către Prefectură a maşinilor necesare operațiunii (De menționat că prefectul județului nu ştia la ce foloseau mijloacele de transport); selecționarea de muncitori pentru sprijinirea delegațiilor şi administratorilor în comunele unde influența comuniştilor era slabă[3]. În ziua premergătoare operației se constituia Comisia județeană formată din prefectul județului, directorul Direcției

https://biblioteca-digitala.ro

agricole judeţene, delegatul Uniunii Sindicatelor de Salariaţi Agricoli sub conducerea secretarului Comitetului judeţean de partid[4]. Cu acest prilej cei prezenţi luau la cunoştinţă despre acţiunea care se pregătea. Cu această ocazie se semnau şi împuternicirile pentru delegaţii şi administratorii comisiilor locale prin care aceştia trebuiau să urmeze strict instrucţiunile primite şi aveau în subordonare "toate organele publice" care erau obligate să acorde "tot concursul pentru îndeplinirea misiunii încredinţate"[5]. În aceaşi zi erau instruiţi şi delegaţii Comitetului judeţean precum şi viitorii administratori. Instrucţiunile care cuprindeau 12 puncte erau menite să întărească vigilenţa revoluţionară a celor trimişi în teren faţă de moşierii consideraţi "cei mai îndârjiţi şi înrăiţi duşmani ai celor ce muncesc"[6].

Acţiunea trebuia să înceapă în dimineaţa zilei de 2 martie ora 3 când delegatul Comitetului judeţean constituia Comisia Comunală pentru desărvârşirea reformei agrare formată din: delegatul P.M.R., viitorul administrator şi primarul comunei. Fiecare comisie era însoţită în general de câte 2 miliţieni şi 10-15 ţărani săraci, membri de partid dintre cei mai de încredere[7].

Comisiile trebuiau să ajungă la locurile stabilite dimineaţa la ora 5. Se instala o pază pentru a nu dispărea bunuri, iar moşierul sau administratorul moşiei trebuiau să declare în scris tot ce poseda. Urma apoi inventarierea şi sigilarea bunurilor iar moşierul şi familia sa erau evacuaţi cu mijloace mobilizate în acest scop.

În general au fost expropiaţi cei care suferiseră şi urmările reformei agrare din 1945 şi cărora le rămăseseră casele şi în jur de 50 ha de teren. Dintr-un raport al Prefecturii judeţului Satu Mare privind repartiţia proprietăţilor agricole din judeţ până la reforma agrară din martie 1945 rezultă că existau 22 de moşieri cu peste 500 ha teren şi 356 gospodării mari de 50-500 ha, 761 de gospodării mijlocii de 20-50 ha şi 44431 gospodării mici de 1-20 ha[8]. În 1949 au fost expropriaţi aproximativ 170 de proprietari mici şi mijlocii. În general marea majoritate sunt maghiari şi evrei: Stal Vasile, Pika Nicolae, Kiraly Sigismund, Fridmann Alexandru, Csengeri Maier Alexandru, Boros Zoltán, Gross Samuil, Nemes Ştefan, Kaufmann Etelka, Helmeczy Iosif, Bartha Ilona, Adorjan Alexandru, Pop Ludovic, Kellner Samuil, Zimmlichmann Mihai, Blayer Ster, Benedek Tiberiu, Bikfalvi Adalbert, Weisz Vasile, Pal Eugen, Berger Ioan, Weiss Victor, Grosz Márton, Blum Iosif şi alţii (vezi anexa 1). Nu lipsesc proprietari români: Buteanu Aurel, Dragoş Aurel, Pop Octavian, Achim Silviu, Nilvan Alexandru şi alţii, dar aceştia sunt puţini. În rândurile celor expropriaţi se află şi cultele, mai ales cel greco-catolic, desfiinţat după cum se ştie în octombrie 1948 care figurează cu două instituţii: Episcopia greco-catolică de Maramureş, şi Mânăstirea "Sf. Vasile" din Bixad[9]. Sunt prezenţi de asemenea şi preoţii greco-catolici cum este cazul lui Aurel Dragoş din Vama căruia îi sunt expropriate 45,82 ha[10], sau preotul Cionca Dumitru care a fost expropriat în Fărcaşa de 93 de iugăre (murise în 1947!)[11]. Se întâlneşte şi cazul bisericii ortodoxe din Vama care "prinzând ştirea despre naţionalizarea, respectiv exproprierea averii canonicului Aurel Dragoş" renunţă de bună voie la o parcelă situată în imediata apropiere a terenurilor luate de la canonic. Motivaţia acestui gest era justificată de semnatari (între care şi preotul ortodox) prin "dorinţa sinceră a noastră de a sta în slujba poporului şi a servi spre binele lui" şi a contribui "la realizarea tuturor reformelor pentru transformarea Republicii noastre Populare Române într-un stat socialist, spre binele şi propăşirea poporului"[12]. O frumoasă dovadă de servilism şi oportunism mai ales că biserica ortodoxă nu figura în lista celor expropriaţi!

În ceea ce priveşte suprafeţele expropriate acestea merg de la 0,75 ha, expropriindu-se o suprafaţă totală de 6455,60 ha[13]. Pe lângă terenuri se confiscă şi tot inventarul mobil şi imobil al proprietarului: case, anexe gospodăreşti, utilaje, mobile, haine, lucruri de valoare, etc. Astfel gospodăria agricolă de Stat din Vetiş a primit bunurile aparţinând lui Nemet Aloisie (Vetiş), Farcas Petru (Vetiş), Perszensky Gabriel (Vetiş), Farcau Gheorghe (Vetiş), Szilagyi Paul (Oar) Szilagyi Andrei (Oar), surorile Czibere (Oar), Nagy Ludovic (Oar), văduva Andrei Sárközy (Oar), Sarka Andrei (Sătmărel), Roth Jakab (Sătmărel), Perszinsky Gabriela. În total s-au expropriat 416,09 ha de teren din care 358,21 ha arabil, 2 ha grădini, 17,53 ha fâneaţă naturală, 28,52 ha fâneaţă artificială, 6 ha păşune, 3,83 ha livezi. S-au preluat de asemenea: 21 bucăţi pluguri pentru vite, 13 grape, 7 semănători, 3 fuioare, 2 vânturătoare, 26 cai, 29 vaci, 18 boi, 70 porci. 250 găini, etc.[14]. Pentru unii proprietari dispunem şi de evaluarea totală a bunurilor pe categorii. Astfel inventarul

https://biblioteca-digitala.ro

mobil al moşiei lui Tarţa Augustin din Săcălăşeni este format din 54 de poziţii în valoare de 171385 lei.Terenul arabil era evaluat la 1307612 lei iar construcţiile la 586600 lei. Rezultă un total general de 2238673 lei[15]. Redăm în continuare câteva din evaluările făcute de comisiile de expropriere pentru bunuri intrate în proprietatea Gostatului din Ardud: Văduva Nagy Alexandru (Satu Mare) - 2616323 lei, Buth Vasile (Stâna) - 840228 lei, văduva Bartha Coloman (Viile Satu Mare) - 348429 lei, Makkai Ioan (Ghirişa) - 2635842 lei, Ianicicău Mihai (Giungi) - 2342165 lei, Adorjan Alexandru (Ghirişa) - 1651101 lei, văduva Nagy Alexandru (Ardud) - 3085019 lei, etc.[16]. De la cei 8 proprietari din Livada aşa cum rezultă dintr-o adresă a Serviciului agricol judeţean, datând din 18 iulie 1949 şi adresată Ministerului Agriculturii şi Direcţiunii judeţene a Gospodăriilor Agricole de Stat s-au confiscat 255,33 ha teren arabil, 58,50 ha fânețe, 47,78 ha păduri, 3 piane, 140 cărţi diferite, 41 tabouri, 437 bucăţi de îmbrăcăminte[17].

S-au confiscat numeroase bunuri de valoare: tablouri, cărţi, bijuterii, porţelanuri, argintării, etc. valori care s-au pierdut pentru totdeauna, deoarece cei care le-au preluat nu au ştiut să le preţuiască. De la văduva lui Racz Petre din Peleş au fost confiscate 39 tablouri mari, 31 mijlocii şi 54 mici precum şi 1027 de cărţi diferite şi "o mulţime de cărţi fără valoare"[18]. De la Weisz Iosif din Micula s-au confiscat 18 tablouri, 4 obiecte din aur, 3 din argint şi 14 cărţi de Emile Zola[19]. La Jake Iuliana s-au găsit 22 covoare, 10 picturi, 45 obiecte de ceramică, 12 bucăţi tacâmuri de argint, 8 bucăţi bomboniere şi zaharniţe din argint, o vază antică de 120 cm lungime[20]. La 7 martie 1949 se confiscau de le Helmeczi Iosif şi Margareta din Medieşu Aurit 450 de porţelanuri diferite, 10 picturi, monede, bijuterii[21]. Văduvei Bartha Ilona din Viile Satu Mare, i se confiscau pe lângă restul inventarului mobil şi imobil şi cercei, ceasuri, inele, cruciuliţe de aur, 100 bucăţi bani de argint, 2 medalii de aur[22]. Doctorului Silviu Achim din Seini, i s-au confiscat nu mai puţin de 31 de poziţii de bucăţi de bijuterii (18) şi argintărie[23]. De la văduva Bikfalvi Adalbert din Berindan se confiscau bunuri în valoare de 12233704 lei iar obiectele de aur şi argint reprezentau nu mai puţin de 25 de poziţii de inventar[24]. În 2 martie de la dr. Dumitru Crăciun din Seini se ridicau bijuterii, ceasuri de aur, pietre preţioase (11 poziţii), 5 obiecte de argint şi 12 bucăţi tablouri de valoare[25].

Cea mai mare "captură" de obiecte de valoare a Comisiilor de expropriere s-a făcut la Stall Vasile din str. Malinovschi nr. 12 din Baia Mare de la care s-au confiscat valori imense. În inventar apar 46 de tablouri, sute de porţelanuri de Rosenthal şi Herendi. Cei doi reprezentanţi trimişi de judeţeana de partid, Braun Nicolae, delegatul P.R.M. şi Cetelle Carol, administratorul provizoriu au notat şi numele autorilor picturilor confiscate: Ziffer Sándor, Balla Béla, Szabo Dezsö, Kovacs Francisc, Deák Sándor, Ferenczi V. şi alţii, majoritatea pictori cunoscuţi ai şcolii de pictură de la Baia Mare[26]. S-au confiscat de asemenea şi zeci de mii de cărţi, care suntem siguri că au ajuns pe foc deoarece erau considerate cărţi "burgheze". Astfel de la Bikfalvy Gheorghe s-au confiscat 1353 cărţi diferite, de valoare[27], de la Papalczi Ela din Medieşu Aurit 1000 de cărţi "Antică şi modernă burgheză"[28]. De la Schweitzer Ella din Iojib s-au ridicat 1000 bucăţi cărţi "bibliotecă antică cu conţinut burghez"[29]. La familia Nilvan din Şomcuta Mare s-a întocmit şi inventarul cărţilor confiscate (768 bucăţi) în majoritate cărţi de literatură română, maghiară, franceză, germană dar şi cărţi de istorie: Dacia istorică (2 bucăţi), Transilvania (26 numere), Familia (12 numere), Istoria Transilvaniei. Alexandru Nilvan avea şi o minibibliotecă de agricultură cu numai puţin de 87 bucăţi cărţi, pe care le folosea în exploatarea raţională a proprietăţii[30]. De la văduva Nilvan Alexandru s-au confiscat şi 35 de tablouri, 6 covoare şi 5 lăzi cu diferite obiecte de valoare[31].

În total s-au ridicat obiecte de valoare de la 60 de proprietari din Satu Mare, Baia Mare, Şomcuta Mare, Apateu, Oar, Petin, Micula, Botiz, Vetiş, Agriş, Păuleşti, Halmeu, Odoreu, Mireşu Mare, Vama, Copalnic Mănăştur, Lipău, Trip-Băi, Berindan, Livada, Peleş, Culciu Mic[32]. Obiectele teoretic s-au predat Băncii Naţionale dar fără a se încheia un proces verbal amănunţit de predare-primire care a facilitat dispariţia unor valori. Practic nu se mai poate da de urma acestor obiecte. Aplicarea Decretului 83 din 1949 a constituit şi prilejul de a prelua bunurile bisericii greco-catolice desfiinţate cu câteva luni în urmă. Prin procesul verbal nr. 129 din 21 februarie 1949 se preia proprietatea agricolă numită "Dealul Florilor" situată în Baia Mare, pe baza ordinului 591/1949 a Direcţiei Agricole judeţene cu o suprafaţă de 9,29 ha, fostă proprietate a Episcopiei greco-catolice a Maramureşului. De remarcat inventarul foarte sărăcăcios din casă (o masă, un birou, o dormeză, o sobă de tuci) şi în acelaşi timp că aici se găsea o bisericuţă de lemn "monument istoric"[33]. În urma unui ordin telefonic al Direcţiei Agricole se preiau la 27 februarie 1949 şi bunurile din Apa şi

https://biblioteca-digitala.ro

Ilba a Episcopiei greco-catolice, care erau sechestrate din data de 4 februarie 1949. La Apa se preiau 92 ha de teren iar de la Ilba 4 case de locuit, 157 iugăre pădure, 30 iugăre păşune, 4 iugăre de vie, 6 iugăre fâneaţă, 14 iugăre livadă şi 14 ha teren arabil deci în total 135,32 ha[34].

În 20 aprilie 1949 se preluau bunurile Mânăstirii "Sf. Vasile" din Bixad, prin încheierea a două procese verbale de predare-primire. În primul se preia aşa numitul castel Pásztory, intrat în proprietatea mânăstirii la moartea fostului egumen cu 44 ha de teren. Inventarul aflat în castel este foarte sărăcăcios: 25 de bucăţi paturi de fier, 12 bucăţi paturi de lemn, 17 bucăţi taburetţi, 11 bucăţi saltele, 16 bucăţi mese mici, 11 bucăţi lavite, 7 bucăţi bănci pentru şcoală, 10 bucăţi fotolii[35]. Printr-un alt proces-verbal se prelua clădirea principală a mânăstirii formată din 25 de camere, 227 ha teren din care 46 ha arabil, 45 ha fâneaţă, 93 ha păduri, etc. Inventarul viu era alcătuit din 6 cai de muncă, 2 boi, 9 vaci, 48 de oi şi 25 bucăţi de stupi sistematici[36].

Soarta celor expropriaţi nu a fost deloc uşoară, mai ales că au trebuit ca în termen de 15 minute să evacueze casa, cum este cazul lui Antal Mihai din Mărtineşti[37], acţiunea desfăşurându-se de obicei în jurul orei 3 dimineaţa. În general, cei expropriaţi nu au putut să-şi ia mai nimic din bunuri, deşi legea prevedea că au dreptul la lucrurile personale şi la hrană. Aşa este cazul văduvei Persenszky Iuliana care a fost scoasă în noaptea de 5 martie din casă "fără nici o bucată de haină"[38] sau a preotului reformat Gacsályi Zsigismund evacuat împreună cu soţia din Culciu Mic şi deportat la Târgu Mureş fără a avea posibilitatea să-şi ia măcar veşmintele preoţeşti[39]. Probabil că aşa au păţit marea majoritate a celor expropriaţi. Nu prea se întâlnesc multe cazuri de înapoiere de bunuri în limitele legale, iar atunci când totuşi se admite vreo cerere, bunurile înapoiate sunt derizorii. Astfel Buteanu Ioan din Seini cere să i se înapoieze strictul necesar din casă, deoarece în momentul aplicării decretului 83 nu a fost acasă. Prin adresa nr. 2500 din 21 martie 1949 Direcţia Agricolă judeţeană aprobă ca din sutele de poziţii confiscate să i se înapoieze un costum de haine, o pereche de pantofi, un cearceaf, o pernă, o plapumă, o cămaşă, o pereche indispensabili, o lingură, un cuţit, o furculiţă şi o farfurie[40]. Deşi era de cetăţenie maghiară şi în mod normal nu ar fi trebuit să intre în prevederile decretului 83, lui Kálnay Margareta din Satu Mare i se confiscă toată averea inclusiv 5 tablouri şi 10 obiecte de argint China. După multe insistenţe în 12 august 1949 secretarul P.M.R. din Satu Mare pune o rezoluţie ca "să i se elibereze ceva rufărie (subl.n.)" petiţionarei şi să se încheie proces verbal de predare-primire deoarece "peţionara nu cade sub expropriere fiindcă este de cetăţenie străină"[41].

Majoritatea celor expropriaţi au fost deportaţi mai ales în oraşele Turda, Sibiu, şi Târgu Mureş unde li s-a stabilit domiciliu forţat şi de unde nu puteau pleca decât cu aprobarea Miliţiei. Puterea Miliţiei era foarte mare, opiniile ei fiind respectate deşi era vorba de cazuri flagrante de abuzuri sau nedreptăţi. Dintr-o adresă din 10 mai 1949 a Direcţiei Agricole judeţene aflăm că Decse Francisc junior din Agriş solicită să se întoarcă acasă deoarece nu avea nici un fel de avere pe numele lui, cerere respinsă pentru că "Miliţia cere ca numitul să rămână cu domiciliul la Târgul Mureş, fiind fiu de moşier"[42].Uneori s-a întâmplat ca alături de proprietar să fie deportat şi administratorul moşiei aşa cum este cazul lui Gyene Paul din comuna Oar care "cu ocazia ridicării proprietarilor de moşie au fost ridicaţi şi subsemnatul cu văduva Szilagyi Andrei la care am fost angajat ca administrator agricol..."[43].

O parte din cei expropriaţi erau morţi demult mai ales evreii deportaţi în anul 1944 în Germania. Aşa sunt cazurile lui Grosz Martin[44], Kaufman Solomon, Kaufman Ludovic, Kaufman Natalia[45], preotul Cionca Dumitru care murise în anul 1947[46].

Există şi cazuri când pe lista celor deportaţi au fost trecuţi oameni din răzbunare. Aşa este cazul notarului pensionar dr. Petru Roca din Livada care deşi în timpul horthyştilor fusese arestat timp de 7 luni pe motiv că simpatiza "cu persoane din organizaţiile democratice", a fost evacuat în 7 martie 1949 "din motive de răzbunare, nefiind trecut în tabloul moşierilor expropriaţi"[47].

Există cazuri de proprietari deţinuţi de Miliţie fără a se specifica în adrese motivul pentru care erau închişi. Este cazul lui Nagy Eugen deţinut în închisoarea Tribunalului din Satu Mare[48] sau a lui Szarvady Carol tot din Satu Mare despre care Miliţia se interesează dacă numitul cade sub prevederile legii nr. 187/1949 deoarece "ne declară că începând din anul 1913 şi până la data exproprierii a fost proprietarul unui imobil de 11 ha"[49].

Sunt şi cazuri de proprietari care erau fugiţi deja din ţară în America, Canada, Franţa: Weiss Vasile, Crişan Ioan, Raţiu Iosif, şi alţii[50]. Alţii probabil presimţind mersul evenimentelor şi-au

https://biblioteca-digitala.ro

vândut proprietățile în întregime sau părți, cum este cazul avocatului dr. Tánody Andrei care și-a vândut cele 2 case și 50 ha pământ la 30 de țărani încă în anii 1945-1946[51], sau a lui Zimmlichmann Mihai din Orașu Nou care își vânduse casa în anul 1948 și pentru care primise deja 180000 lei, naționalizându-se doar restul de 20000 lei care se mai aflau încă la cumpărător[52].

O ultimă problemă pe care vrem să o atingem este aceea a delegaților P.M.R. și administratorilor trimiși de Comitetul județean să aplice decretul 83/1949. Erau în general oameni simpli, fără multă carte, fapt ce se vede și din modul cum redactează procesele verbale, inventarele pline de greșeli și dezacorduri. În schimb erau îndoctrinați în ură față de tot ce era trecut burghez sau moșieresc după cum răzbate din documente. Este semnificativă în acest sens o notă a administratorului Alexandru Fridman și a delegatului P.M.R. Lupșa Vasile în care referindu-se la Nicolae Nilvan se spunea că "posedă două diplome fiind premiat moșierul de regimul moșieresc primind o medalie de aur și una de argint care tot nu le știm unde se găsesc"[53]. Este semnificativă zelul care uneori dădea în prostie, cu care acționau aceste comisii comunale. Într-o adresă din 6 martie 1949 a Comisiei Comunale din Amați către Comisia județeană referitor la proprietatea Reizman se arată că: "Comisia Comunală din comuna Amați a luat toate măsurile de vigilență asigurând paza de 1-2 din P.M.R. zilnic la această moșie naționalizată ca nu cumva dușmanul de clasă să atace sau să tragă sub influență pe administratorul numit[54].

Desigur că în această amplă acțiune au fost atrase și alte categorii de oameni care avuseseră contact cu cei expropriați: vecini, servitori și alții care au avut acum ocazia să practice din plin delațiunea și să-și arate ura față de semenii lor. Se păstrează asemenea delațiuni în dosarele de expropriere. Astfel în 8 martie 1949 Burean Iosif și Burean Gheorghe declarau că au auzit de la portarul lui Ster Otto, expropriat din Potău, că în noaptea de 1 spre 2 martie au cărat la vecina văduva Papp Kálmánn lăzi și alte bagaje pline cu lucruri valoroase[55]. Din 12 martie 1949 se păstrează un proces verbal de percheziție la Tereh Alexandru din Satu Mare pentru că a ascuns bunuri "între niște lăzi stricate, uzate" într-o magazie. Și pe acesta l-a pârât o chiriașă soția lui Botoș Tiberiu, care a denunțat-o și pe o vecină doctoriță care a ascuns în locuință câteva șunci de porc ale lui Tereh[56]. Ne oprim doar la aceste două exemple despre sistemul de delațiune instaurat de regimul comunist încă de la început și care a otrăvit viața oamenilor timp de 50 de ani.

Evenimentele întâmplate în primele zile ale lunii martie 1949, prilejuite de aplicarea Decretului 83, chiar dacă nu au atins un segment numeros de populație se înscriu în șirul lung de abuzuri pe care regimul comunist le-a patronat în cei 50 de ani de existență. Măsura era menită de asemenea să desființeze orice posibilitate de opoziție împotriva regimului comunist. Hărțuiți, batjocoriți, închiși, deposedați în general de orice avere, pentru cei atinși de efectele decretului 83 a început un lung calvar petrecut cel mai adesea sub umbra amenințătoare a organelor de represiune comunistă, calvar care din păcate nu a încetat nici în ziua de astăzi pentru că trebuie să recunoaștem că foștii proprietari și urmașii lor nu au fost repuși în drepturi deși au fost jefuiți de regimul comunist de valori imense.

Note

1. Arhivele Naționale Satu Mare, fond Prefectura județului Satu Mare, dosar 34/1949, f. 1.
2. Ibidem.
3. Ibidem, f. 2-3.
4. Ibidem, f.4.
5. Muzeul Județean Satu Mare, inv, nr, 30422, dosar 30, f. 4.
6. loc. cit., dosar 27, f. 31-32.
7. Arhivele Statului Satu Mare, fond Prefectura județului Satu Mare, dosar 34/1949, f. 5.
8. loc. cit., fond Prefectură jud. Satu Mare (Armistițiul), dosar 22/1946, f. 80.
9. loc. cit., dosar 147 și 32.
10. loc. cit., dosar 29, f. 1.
11. loc. cit., dosar 37, f.1.
12. loc. cit., dosar 29, f. 12.
13. D. Bujor, S. Vasil-Marinescu, Aspecte ale aplicării reformei agrare din 1945 în județul Satu

https://biblioteca-digitala.ro

Mare, în "Satu Mare. Studii şi comunicări", V-VI, 1981-1982, p. 434.
14. Muzeul Județean Satu Mare, dosar nr. 147, f. 33.
15. loc. cit., dosar 46, f. 19.
16. loc. cit., dosar 2, f. 3
17. loc. cit., dosar 27, f. 93 şi 97
18. loc. cit., dosar 135, f. 114 şi 124.
19. loc. cit., dosar134, f. 2.
20. loc. cit., dosar 114, f. 42.
21. loc. cit., dosar 114, f. 9, 40, 42.
22. loc. cit., dosar 11, f. 23.
23. loc. cit., dosar 66, f. 83, 84.
24. loc. cit., dosar 108, f. 25.
25. loc. cit., dosar 66, f. 247.
26. loc. cit., dosar nr. 147, f. 190.
27. loc. cit., dosar nr. 108, f. 12.
28. loc. cit., dosar nr. 114, f. 54.
29. loc. cit., dosar nr. 12, f. 54.
30. loc. cit., dosar nr. 38, f. 46-49.
31. Arhivele Statului Satu Mare, fond Prefectura județului Satu Mare, dosar nr. 42/1949, f. 3.
32. Ibidem, f. 1-3.
33. loc. cit., dosar nr. 147, f. 82.
34. Ibidem, f. 87.
35. loc. cit., dosar nr. 32, f. 3.
36. Ibidem, f. 6.
37. loc. cit., dosar nr. 118, f. 15.
38. loc. cit., dosar nr. 109, f. 10.
39. loc. cit., dosar nr. 148, f. 6.
40. loc. cit., dosar nr. 41, f. 214.
41. loc. cit., dosar nr. 148, f. 144.
42. loc. cit., dosar nr. 73, f. 17.
43. loc. cit., dosar nr. 87, f. 12.
44. loc. cit., dosar nr. 76, f. 24.
45. loc. cit., dosar nr. 132, f. 9.
46. loc. cit., dosar nr. 37, f. 4.
47. loc. cit., dosar nr. 148, f.
48. loc. cit., dosar nr. 106, f.
49. loc. cit., dosar nr. 131, f.
50. loc. cit., dosar nr. 21, 6, 35.
51. loc. cit., dosar nr. 93, f. 1.
52. loc. cit., dosar nr. 31, f. 5.
53. loc. cit., dosar nr. 51, f. 12.
54. loc. cit., dosar nr. 86, f. 7.
55. loc. cit., dosar nr., f,
56. loc. cit., dosar nr. 79, f. 20.

https://biblioteca-digitala.ro

Dosar	Numele si prenumele	Localitatea	Supr.expropiată	Delegat	Administrator
38	Nilvan Alexandru	Hideaga	50 ha	Orban Francisc	Dragos Ioan
149	Jakab Ferencz	Satu Mare	87 iugăre	Nagy Cornel	Jakab Francisc
87	Văd. Szilagyi Andrei	Oar	28 ha	Hutton Iuliana	Papp Ioan
150	Jako Iuliana	Mediesu Aurit	50 ha	Dioszeghi Coloman	Kohn Stefan
107	Mayer Carol	Dara	170,22 ha	Cenan Ioan	Teglas Francisc
107	Vames Eugen	Dara	50,40 ha	Iosip Mihai	Lăpusan Ignat
129	Demian Titus	Odoreu	59 ha	Boca Vasile	Damian Mihai
14	Dobosi Ioan	Halmeu	32,97 ha	Stark Anton	Maras Mihai
56	Racoti Alexandru	Remetea Chioarului	-	Fodor Ernestin	Iohos Adalbert
17	Lemeni Pop Alexandru	Halmeu	47 ha	Dărăban Vasile	Man Petru
32	Mănăstirea greco-catolică"Sf.Vasile"	Bixad	44 ha	Man Dumitru	Pop Ioan
52	Solomon Mauritiu	Lăpusel	13,64 ha	Morariu Florica	Busila Boris
53	Kremitz Ludovic	Baia Mare	10,40 ha	Contiu Paul	Vilistein Alexandru
54	Muresan Gheorghe	Merisor	13,38 ha	-	-
55	Stall Vasile	Cicârlău	37 ha	-	Erdelyi Iosif
57	Pasca Ioan	Buteasa	17 ha	Izsak Paul	Gustus Ioan
58	Butean Ioan	Seini	51,39 ha	-	Ciordas Alexandru
139	Nagy Ludovic	Oar	31,75 ha	-	-
131	Szarvadi Carol	Mărtinesti	48,5 iugăre	Sandor Nicolae	Ilesi Alexandru
130	Bartha Coloman	Satu Mare	-	-	-
141	Godja Vasile	Hrip	55,38 ha	Kosa Elena	Lazin Emese
140	Benedek Paul	Culciu Mic	27,06 ha	Bota Vasile	Nistor Vasile
50	Bartha Carol	Ariesu de Pădure	26,37 ha	Orban Alexandru	Csama Francisc
106	Nagy Eugen	Satu Mare	30 ha	Cosarcă Mihai	Căvasi Gheorghe
105	Benedek Tiberiu si Paul	Satu Mare	-	Rotariu Dumitru	-
-	Silviu Achim	Seini	30 ha	Reich Iuliu	Verdes Simion
98	Keskócsák Paul	Peles	68 ha	Lakner Dezideriu	Tuturas Octavian
99	Blum Iosif	Lipău	67,29 ha	Oros Gheorghe	Bolos Vasile
145	Văd.Sofar Ludovic	Satu Mare	-	-	-
79	Tareh Alexandru	Satu Mare	38,50 iugăre	Haiduc Stefan	Nanea Ioan

https://biblioteca-digitala.ro

68	Văd.Kegyes Stefan	Satu Mare	32 iugăre	-	-
111	Văd. Boros Zoltan	Mediesu Aurit	13,04 ha	Roth Mauriciu	Toth Emeric
91	Văd. Rus Gheorghe	Potău	15,54 ha	Rus Gheorghe	Moldovan Tiberiu
138	Kovaci Nicolae	Nisipeni	-	Steinbeiger Ernest	Tetele Carol
138	-//-	-//-	50 ha	Pop Gheorghe	Horincar Alexandru
80	Jeremias Ignatiu	Apateu	77,97 ha	Györke Petru	Farkas Eugen
80	Löwy Bartolomeu	Lipău	70,14 ha	Mozes Mihai	Osanu Gheorghe
80	dr. Goldglanz	Lipău	70,14 ha	Kormanyos Ioan	Simon Andrei
88	Pop Gheorghe	Botiz	16 ha	Pascui Matei	Mesaros Ioan
90	Berger Ioan	Bercu	50,75 ha	Uglar Ludovic	Vaum Ioan
136	Pop Ioan	Satu Mare	68 iugăre	-	-
112	dr.Lengyel Alois	Lazuri	50 ha	Farkas Iosif	Magyarosi Andrei
73	Dekse Francisc	Agris	49,90 ha	Târnăveanu Gheorghe	Mesaros Martin
72	Blum Iosif	Lipău	67,29 ha	-	-
144	Királyi Anton	Bercu	50 ha	Cotet Ioan	Schramm Coloman
143	Weiss Victor	Agris	23,80 ha	Kun Francisc	Muresan Gavril
76	Grosz Márton	Culciu Mare	50 ha	Ghertan Alexandru	Ferenczi Iuliu
100	Sepsi Carol	Agris	50,86 ha	Cadar Gheorghe	Kramanics Carol
101	Dery Ludovic	Vetis	-	-	-
46	Tarta Augustin	Culcea	42,27	Stefan Stetiu	Groza Vasile
135	Văd.Rat Petre	Peles	54,66 ha	Nagy Gheorghe	Bacon Sigismund
134	Weiss Iosif	Micula	0,75 ha	Schwartz Adolf	Oros Ludovic
94	Sandor Iosif	Botiz	51 ha	Daubner Stefan	Apan Dumitru
93	dr. Tanody Andrei	Oar	-	Dragomir Dumitru	Ilut Alexandru
114	Văd.Weiss Mauritiu	Micula	40 ha	Trenea Grigore	Tamas Andrei
60	dr.Ghetie Livia	Miresu Mare	107,55 ha	-	Szöttösi Vasile
63	Lazăr Livia	Somcuta Mare	98,200 ha	Ioan Codrea	Szöke Iosif
65	Tarta Augustin	Săcălăseni	42,27 ha	Stetiu Stefan	Groza Vasile
40	Panigai Augustin	Valea Vinului	7 ha	Katz Leopold	Veres Florin
41	Buteanu Ioan	Seini	50 ha	Eizikovici Bernarth	Ciordas Alexandru
39	Klein Iuliu si sotia	Valea Vinului	12 ha	Katz Leopold	Ferenti Eugen
	Văd.dr.Sălăjean Nicolae	Seini	56 ha si 38 iugăre	Maxim Vasile	Simon Vasile
37	Cionca Dumitru	Fărcăsa	1,50 ha	Ghiriti Ioan	Sandor Stefan

https://biblioteca-digitala.ro

89	Silaghi Paul	Oar	32,30 ha	Kovacs Vasile	Wenczel Mihai
85	Văd. Sarközy Andrei	Oar	50 ha	Varga Francisc	Hajdu Iuliu
86	Reizmann Nicolae	Amati	50 ha	Dimus Iosif	Vincze Alexandru
47	Bota Eugenia	Berchezoaia	35 iugăre	Weiss Mauritiu	Cot Ioan
83	Nagy Alexandru	Ardud	74,26 ha	Ardelean Cornel	Müler Mauritiu
				Ninte Alexandru	Drimus Iosif
21	Weiss Vasile	Livada	18,25 ha	Baczur Wilhelm	Petrusca Leontin
126	Weiss Samoil	Mediesu Aurit	expropr.1945	Galigher Francisc	Török Emeric
67	dr.Burger Vasile	Odoreu	38,18 ha	Prodan Vasile	Robotin Alexei
69	Văd.Nagy Alexandru	Ardud	74,26 ha	Rosenblum Ludovic	Brejan Ioan
110	Fried Vasile	Dara	40,40 ha	Vedliner Paul	Polareczki
28	Văd.Peterffi Gheorghe	Micula	-	Mihalca Paul	Kallai Ioan
109	Persenszky Ludovic	Satu Mare	92 ha	Avram Ion	Weisz Ignatiu
92	Pal Eugen	Pelisor	61 ha	Bordea Vasile	Magyar Gheorghe
81	Surorile Czibere (Etelka, Maria , Eva)	Oar	38,96 ha	Milea Stelian	Bădicu Ioan
44	Achim Mihai	Seini	47,50 ha	Man Vasile	Corodan Mihai
45	dr.Pasca Ioan (urmasii)	Buteasa	67,88 ha	-	-
36	dr. Valeria Sălăgean	Hideaga	54,85 ha	Câmpean Simion	Kovacs Alfred
	Dragos Augustin	Hideaga	54,85 ha	Nistor Florica	Chereji Dumitru
49	Solomon Mauritiu (mostenitor Deutsch Paul)	Lăpusel	13,37 ha	Busilă Boris	Florica Moraru
118	Antal Mihai	Mărtinesti	81 iugăre	Chereji Ioan	Vanca Iuliu
	Rooz Emil	Odoreu	49 ha	Oancea Iosif	Marian Ioan
	Messlinger Etelka	Botiz	10,36 ha	Hologi Petre	Ghetina Andrei
122	Helmeczy Iosif	Mediesu Aurit	6 ha	Marian Aurel	Mercut Atanasie
123	Feldmann Paul	Mediesu Aurit	45,86 ha	Decsey Ioan	Murvai Andrei
119	Herskovits Ioan	Botiz	34 ha	Mozes Ignatiu	Aciu Iosif
124	Schwartz Avram	Apa	50 ha	Gergely Alex	Petrean Gheorghe
125	Turianu Simion	Băbăsesti	76 iugăre	Orha Cornel	Botos Alexandru
121	Schweitzer Ella	Iojib	83,30 ha	Wider Iacob	Nemet Iosif
128	Ehrenreich Leopold	Mediesu Aurit	50 ha	Veres Nicolae	Micle Carol
126	Grosz Eduard	Mediesu Aurit	47,27 ha	Mezei Stefan	Glück Andrei

https://biblioteca-digitala.ro

71	Bartha Colonam	Satu Mare	-	Steinberger Ernest	Medve Alexandru
74	Sepsi Mauritiu	Agris	29,32 ha	-	-
115	Ijac Dezideriu	Petin	48,36 ha	Pop Gavril	Muresan Vasile
	Kovacs Alexandru	Nisipeni	71 iugăre	Bojan Stefan	Konycska Ioan
116	Kiraly Estira	Bercu	50,06 ha	Morgenstern Izidor	Lesan Ioan
108	Bikflavy Gheorghe	Berindan	50,06 ha	Nagy Alexandru	Kovacs Eugen
48	Butean Aurel	Somcuta	67,8 ha	Ionut Vasile	Bodea Vasile
132	văd. Rosenfeld Alexandru	Pelesu Mare	13,44 ha	Dorka Nicolae	Schneier Géza
132	Spitz Iosif	Peles	51,50 ha	Suta Vasile	Ophent Adalbert
61	Solomon Mauritiu	Lăpusel	13,69 ha	Buzilă Boris	Moraru Florica
62	Doicy Paul (mostenitor al lui Solomon Mauritiu)	Lăpusel	-	Buzilă Boris	Moraru Florica
64	dr. Marcu Victor	Somcuta	35 iugăre	Weisz Mauritiu	Cot Ioan
1	Pop Ludovic	Viile Satu Mare	42 ha	Szkeres Stefan	Belizer Alexandru
5	Adorjan Alexandru	Ghirisa	50,06 ha	Ványi Ioan	Török Emeric
6	Ratiu Iosif	Ardud	10,98 ha	Brejan Ioan	Borghida Clara
7	Nagy Terezia	Ardud	11,84 ha	Brejan Ioan	Borghida Clara
8	Buth Vasile	Stâna	25,90 ha	Elefant Tiberiu	Cutca Iosif
9	Makkay Ioan	Ghirisa	43,73 ha	Vancea Lucia	Morgenstern Izidor
10	Bartha Gerzon	Ghirisa	10 ha	Gergely Alexandru	Iosif Vasile
11	văd. Bartha Ilona	Viile Satu Mare	-	-	-
11	Urdea Vasile	Copalnic Mănăstur	168 ha	-	Neagu Traian
4	Ianicicău Mihai	Giungi	50,09 ha	Mihalka Paul	Cosarcă Mihai
	Lazăr Ana	Corod	60 ha	Lemneanu Olimpiu	Pop Ioan
78	dr. Dragos Eugen	Bercu	50 ha	Ditescu Nicolae	Morar Alexandru
34	Bleyer Ster	Halmeu	290 ha	Bencze Vasile	Pollak Wolf
33	Szegedi Stefan	Halmeu	36 ha	Erdei Iuliu	Pasternak Adolf
31	Zimmlichmann Mihai	Orasu Nou	-	Cioplea Emeric si	Probost Francisc
26	Kellner Samuil	Halmeu	50 ha	Friedmann Ernestin	Kabal Stefan
30	Merza Coloman	Tur	58,51 ha	Beczur Wilhelm	Pop Stefan
28	Scherer Stefan	Tur	51,24 ha	Capros Eusebiu	Horotan Ioan
29	Dragos Aurel	Vama	45,82 ha	Szobel Iosif	Moisiuc Vasile
20	Boromissa Rudolf	Vama	12,50 ha	-	-

https://biblioteca-digitala.ro

20	Merza Maria	Vama	10,59 ha	-	Crăciun Gheorghe
20	Crisan Ioan	Orasu Nou	7,35 ha	-	Nagy Andrei
20	Szentivanyi Iuliu	Trip	-	Lazăr Stefan	Doja Dumitru
23	Gross Samuil	Turulung	94,59 ha	Steifeld Sigismund	Schwartz Alexandru
19	Hitter Tiberiu	Halmeu	50 ha	Takács Alexandru	Toth Iosif
18	văd. Kellner Alexandru	Halmeu	50 ha	Eizicovic Béla	Püspök Andrei
16	Landau Béla	Batarci	24,17 ha	-	Rovian Teodor
35	Crisan Ioan	Orasu Nou	13,5 iugăre	Kusko Iosif	Görbe Gheorghe
97	Pika Nicolae	Micula	2,75 ha	Szela Bálint	Gábor József
96	dr. Kiraly Sigismund	Nisipeni	49,65 ha	-	-
95	Friedmann Alexandru	Micula	60 ha	Boros Dezideriu	Gyurkan Grigore
82	Csengeri Maier Alexandru	Cărăseu	50 ha	Ostropolski Ferdinand	Mare Ioan
147	Kremnitzky Ludovic	Baia Mare	-	-	Braun Nicolaie
147	Episcopia greco-catolică	Baia Mare	9,29 ha	-	-
	-//-	Iba si Apa	228,79 iugăre	-	-
147	Muresan Gheorghe	Baia Mare	-	-	Kovacs Iuliu
147	Kremnitzky Ludovic	Cicârlău	3,50 ha	-	Erdelyi Iosif
147	Pop Ionel	Baia Mare si Cicârlău	4,39 ha	-	Erdelyi Iosif
147	Stall Vasile	Valea Borcutului	27,93 ha	-	Braun Nicolaie
147	Muresan Gheorghe	Merisor	13 ha	-	Rogojan Gheorghe
66	Achim Mihai	Seini	49,51 ha	-	Grodan Mihai
66	dr.Crăciun Dumitru	Seini	47,77 ha	-	Moldovan Eugen
66	văd.dr.Sălăjean Vasile	Seini	78,94 ha	-	-
66	văd.Gárdonyi Vasile	Valea Borcutului	34,31 ha	-	Braun Nicolaie
66	Kárponái Francisc	Ocolis	78,50 ha	-	Leb Vasile

https://biblioteca-digitala.ro

ANEXA 2

1.- Clasa muncitoare in frunte cu Partidul Comunist Roman a antrenat pe taranii muncitori in lupta pentru luarea pamanturilor dela mosieri, inainte de a-ducerea la putere de catre popor a Guvernului Democrat Petru Groza, cu toata impotrivirea mosierilor sprijiniti de Guvernele cu majoritate reactionara de dinainte de 6 Martie 1945.-

2.- Reforma agrara s,a facut intr,o peridada cand la carma statului se mai afla rege, cel mai mare capitalist si mosier, iar in guvern se gasea reprezentanti ai claselor exploatatoare /gruparea Tatarescu/ acestia s,au impotrivit cu inversunare unei exproprieri totale a mosierilor.

3.- Prin reforma agrara din anul 1945, proprietatea mosiereasca a fost lichidata in pare parte. In mana mosierilor a ramas totusi insemnata intinderi de pamant, si alte bunuri mobile si imobile. Ei au folosit unele portite de scapare prevazute in lege ca: infiintarea de ferme model, etc.,

4.- Mosierii expropriati sunt si nu pot fi de cat cei mai indarjit si inraiti dusmani ai celor ce muncesc. Ei au sabotat toate masurile luate de guvern in sprijinul taranamii muncitoare, semanand panica neincredere si dusmania impotriva puterii de stat a oamenilor muncii.

5.- Ei au sabotat in permanenta planul de insamantari, colectarile etc., si au lasat in paragina si degradeaza exploatarile agricole, lovind astfel in interesele oamenilor muncii. Ei erau cei mai vicleni raspanditori de zvonuri, impanzind lumea satelor cu minciuni care uni ori au adus pagube taranilor muncitori prinsi in cursa acestor zvonuri, de ex.: taieri de vite, inainte de recesamant sau inainte de sarbatori etc.

6.- Toata averea acestor dusmani ai popprului muncitor, a fost stransa din sudoarea muncitorilor dela orase si a taranilor muncitori deopotriva. Aceasta avere este fructul exploatari nemiloase de zeci si sute de ani a oamenilor muncii dela orase si sate.

7.- Averea stransa din truda popurolui muncitor se intoarce in mainile celor dela care a fost furata. Aceasta avere intra in posesia oamenilor muncii dela orase si sate, ca bun comun al tuturor celor ce muncesc. Ea trece in proprietatea Republicii Populare Romane, a Statului nostru care o va administra in folosul si pentru imbunatatirea traiului celor ce munces la sate si orase.

8.- Foloasele pe care le vor trage oamenii munci dela sate si orase, dupe urma exproprierii totale a mosierilor sunt deosebit de mari.

a./ In locul exploatarilor agricole mosieresti lasate in paragina se vor infiinta ferme de stat prospere, utilate cu masini si unelte agricole moderne si inzestrate cu seminte si vite de soi, care vor ajuta efectiv taranimea muncitoare sa-si mareasca productia agricola si deci sa-si imbunatateasca si mai mult traiul.

b./ Productia agricola a tarii noastre va creste considerabil, stimuland schimbul de produse intre sate si orase si imbunatatind astfel nivel de trai al tutror celor ce muncesc.

9.- Exproprierea totala a proprietatii mosierilor si trecerea bunurilor lor in proprietatea Statului se face din initiativa Partidului muncitoresc Roman, avantgarda clasei muncitoare si conducatorul tuturor celor ce muncesc la orase si sate, in lupta pentru o viata libera si imbelsugata.-

https://biblioteca-digitala.ro

Acest act reprezinta inca un pas inaintea pe drumul intaririi sectorului socialist al economiei noastre, pe drumul construirii socialismului in Patria noastra.-

10.- Exproprierea in totala si indepartarea din sate a mosierilo dusmani ai poporului muncitor, va contribui la intarirea si mai mult aliantei intre clasa muncitoare si taranimea muncitoare, sub conducer clasei muncitoare in frunte cu Partidul Muncitoresc Roman si va inles indeplinirea si depasirea Planului Economic de Stat pe 1949, atat in agricultura cat si in industrie.

11.- Muncitorii agricoli si taranii saraci, umiliti, injosisti si exploatati de mosieri, au sarcina de a sprijini activ aceasta actiune de trecere in proprietatea Statului a averilor stranse de jecmanitori depe spinarea poporului.

Taranimea muncitoare trebuie sa dea sprijin larg Militiei Populare si tuturor organelor insarcinate cu paza si conservarea acestor bunuri, veghind cu strasnicie ca nu cumva dusmanii poporului sau cozile lor de topor sa aduca paguba si stricaciuni bunurilor expropriat prin furturi, dare de foc, etc.

12.- Uniti prin interesele lor comune de lupta, oamenii muncii dela orase si sate, sub conducerea inteleapta a Partidului Muncitorec Roman pasesc increzetori in fortele lor, spre noi si noi victorii pe calea construirii socialismului, pentru un trai mai bun si mai imbelsugat, pentru toti oamenii muncii.-

https://biblioteca-digitala.ro

Nr...../1949

Către On.

PRIMARIA COMUNALA

V A M A

Subsemnatii in numele Bisericii ort.române din loc,prinzând ştirea despre naţionalizarea respective expropierea averii canonicului Aurel Drageş,care este in curgere şi având in vedere,că in imediata vecinătate a preprietăţii lui Aurel Drageş din locul numit " Pădure " are şi biserica noastră o sesiune parohială,am socotit de bine,din acest prilej să renunţăm şi noi şi să oferim terenul bisericesc din " Pădure " de sub Nr Tep. 1352/12,1352/13 şi 1352/14 primit prin reforma agrară din anul 1922,pentru a fi distribuit săracilor spre folosinţă,rezervându-ne numai dreptul de a ne aduna recolta de pe parcelele insămânţate cu sămânătură de toamnă de grâu şi săcară.

La aceasta hotărire am ajuns din mai multe considerenta,intre cari cel mai de frunte este dorinţa sincerâ a noastră de a sta in slujba poporului şi a servi spre binele lui.Ori Biserica ortodoxă română a stat in toate vremurile alături de popor şi in slujba acestuia,iar in prezent prin aceasta ofertă benevolă incă socoteşte,că contribue la realizarea tuturor reformelor pentru transformarea Republicii Noastre Populare Române intrun stat socialist,spre binele şi propăşirea poporului.

Am socotit de binevenit acest moment pentru a face aceasta ofertă, fiindcă terenul de mai sus este lângă a canânicului Aurel Drageş şi primit prin aceiaş reformă agrară,in consecinţă acesta laolaltă fiind pus la dispoziţia forurilor competente va putea fi mai bine ori repartizat săracilor, ori pentru organizarea unei ferme de stat,ori i-se va da destinaţia care o va găsi de cea mai potrivită autoritatea competentă,cu atât mai vârtos intrucât campania insămânţărilor de primăvară abia de acuma inainte va incepe.

V A M A,la 2 Martie 1949

preot	curator	cantor	făt

https://biblioteca-digitala.ro

453

Serviciul Agricol al Ind. Satu-Mare

INTRARE No. ...

anul ... luna ... ziua ...

Tovarăşe Director!

Subsemnatul Gyene Paul, evacuat din com. Oar Jud. Satu-Mare, ca-
vare Vă rog să binevoiţi a pune avizul Dneivoastră favorabil, pen
mă şterge depe lista celor evacuaţi, pentru a fi pus în libertate.

Cu ocazia ridicării proprietarilor de moşie, am fost ridicat şi
Subsemnatul, cu văd. Szilágyi Andrei la cine am fost angajat c
ministrator agricol, ceiace dovedeşte certificatul anexat.

Subsemnatul am un trecut politic activ la bază, şi în 3 zile
mai să mă încorporez, şi am dorinţa de a face serviciul m
la E.C.P. ul al armatei, ceeace ca un evacuat nu pot fa
a sunt motivele pe baza cărora, cu onoare Vă să binevo
pune avizul Dneivoastră favorabil.

In speranţa ca cererea mea va fi soluţionată în n
vorabil, Vă mulţumesc anticipat

Satu-Mare la 1 IV 1949.

1 (una) anexă.

Frăiască R.P.R.

Gyene Paul

https://biblioteca-digitala.ro

Comisia pentru desaversirea ref. Agrare Car.
Jud. Satu-Mare.

P r o c e s - v e r b a l.

Dresat astati 6 Martie 1949, fiind de fata membrii comisiei P o p p J o a n, Z u t t o n J u l i a n a, despre bucurile gasite la fost mosier Vau. S z i l ü g y I A n d r e i cum urmeaza:

1./ 3 buc. moneda de argint, valoare 100.000 Lei.
2. 1 " moneda de 25.000 argint.
3. 1. buc. moneda Franz-Josef, de argint.
4. 1. buc. moneda dolar de argint.
5. 3. buc. moneda Franz-Josef mici de argint.
6. 1. buc. moneda Rep. Cehoslovaca de argint.
7. 1. buc. ochelar de aur.
8. 2 buc/una par/ de cercei cu piatra argint.
9. 4 buc. cercei argint cu piatra neagra.
10. 2 buc cercei de argint cu piatra alba.
11. 2 buc. cercei de argint.
12. 1 buc. inel cu piatra neagra, de argint.
13. 1 buc. diamant de taiat geamuri.
14. 1 buc. bratele de argint.
15. 3 buc. luminare alba de argint.
16. 4 buc. luminari galbene gibena de argint.
17. 1 buc. scrumieru de argint.
18. 6 buc. furculite de argint
19. 6 buc. cutite de argint.
0. 2 buc. farfurii pentru prajuturi de argint.
1. 1.buc. cutie de zahar de argint si una furculita.
2. 13 linguri de argint.
3. 24 buc. furculite de argint.
4. 25 buc. de lingurite de cafea de argint.
5. 3 buc. cutite de taiat torte de argint.
6. 1 furculite de argint.
7. 1 furculita de argint aurit.
8 1. lingurita de argint aurit
9. 1 buc. cutit de taiat turte de argint
10. 2 buc. lingura de argint/una mica si una mare.

Drept care am dresat prezentul.

Comisia comunala.

https://biblioteca-digitala.ro

P r o c e s V e r b a l .

Dresat azi la 7 Martie 1949 la Baia Mare in casa fostului Tr. Stol Vasile din Str. Malinovschi No. 12 de catre delegatul Sfatului al P.M.R.-ului Dreum Nicolae, Delegatul Administrator Satelle Carol, militistul Horotan Damian si tov. Eva Teodorovits. Despre tablouri picturi portrete gasite la fata locului.

1. 1 buc. tablou din 1840 cu rama
2. 1 buc. icoana fara rama
3. 1 buc. pictura dela Abrudan Petru cu rama
4. 1. buc. acvarel cu rama de Abrudan Petru
5. 1 buc. tablou de Balla Bela
6. 1 buc. tablou de Ziffer A. din 1946 cu rama
7. 1 buc. pictura dela un autor necunoscut cu rama
8. 1 buc. pictura de Ziffer /Kathe/
9. 1 buc. tablou cu rama
10. 1 buc. tablou reprezentand intunericul cu rama
11. 1 buc. tablou cu rama
12. 1 buc. pictura pe carton cu rama reprezentand o fata
13. 1 buc. pictura cu rama
14. 1 buc. pictura de Szako Dezsö cu rama
15. 1 buc. pictura cu rama
16. 1 buc. pictura de Kovács Francisc cu rama
17. 1 buc. pictura de Dona Mihai cu rama
18. 1 buc. pictura A.C. curama
19. 1 buc. pictura dela Deák Sándor.
20. 1 buc. pictura de Casonyi Edgard cu rama
21. 1 buc. tablou portret cu rama
22. 1 buc. tablou portret cu rama
23. 1 buc. tablou portret cu rama
24. 1 buc. tablou portret cu rama
25. 1 buc. pictura de Ferencz V. cu rama
26. 1 buc. tablou fara rama
27. 1 buc. tablou fara rama
28. 1 buc. tablou cu rama
29. 1 buc. tablou de Kovács cu rama
30. 1 buc. tablou cu rama cu sticla
31. 1 buc. tablou de Ferencz F. cu rama
32. 1 buc. tablou imprimat pe panza cu rama cu sticla
33. 1 buc. tablou din 1900 cu rama
34. 1 buc. tablou gobleim cu rama
35. 1 buc. tablou din margele din 1849 cu rama
36. 1 buc. tablou mic/ trandafir cu rama
37. 1 buc. portret cu rama
38. 1 buc. portret cu rama
39. 1 buc. portret cu rama
40. 1 buc. portret cu rama
41. 1 buc. tablou imprimat pe panza cu rama
42. 1 buc. pictura cu rama
43. 1 buc. pictura pe carton fara rama
44. 1 buc. pictura mica cu rama
45. 1 buc. desean repr. un calaret cu rama
46. 1 buc. acvarel reprezentand un cap de cal.
47-52- Vedeni tiparite in rama.

https://biblioteca-digitala.ro

Episcopia Apa-Ilba

Astazi 27 Febr.1949.-

Subsemnatu l Ing.Agronom Foisor Gheorghe seful Ocolului Agricol Seini si Administratorul Fermei A.F.S.M.Seini Miclea G.am procedat in baza ord.telefonic al Dir.Agr.Satu-Mare,primul la predare si secondal l primire bunurilor agricole a fostei Episcopi din Baia-Mare,bunuri ce se gasesc in comunele Apa si Ilba.

Asupra bunurilor de mai sus aplicat sechestru conform procesului verbal incheiat de Com.de Plasa din 4 Febr.1949.

In comuna Apa se predau preiau urmatoarele bunuri de natura agricola:92 Ha o8 a.Din aceasta suprafata este insamantata de toamna si p plante vivace vechi 57,19 Ha iar din diferenta de34,89 Haramasa din insamantat pt.primavara are urmatorul plan de cultura facut de Com. comunala si Aprobat de comisia de Plasa de insamantari:porumb 11 Ha borceag 5 Ha,floarea soarelui 5 Ha,orz 2 Ha,fasole o,89Ha,diverse legume 2 Ha,sfecla de nutret 3 Ha,mei 1 Ha,diverse plante de nutret 5Ha Teren neproductiv 2,86 Ha.

In comuna Ilba se predau:

I./Imobile:

a/ 4 Casa de locuit si anume:Una casa cu 3 camere,sopron pentru presa de struguri,grajd si coteti pentru porci,una casacompusa din 5 camere de locuit si un grajd.Una casa compusa din 3 camere.Una casa compusa din 2 camere de locuit si un grajd.

b/ Paduri:157 jugare 477 stp.

c/ Pasune:3o " 1548 "

d/ Vie: 4 " 31 "

e/ Fanat 6 " 1o58 "

f/ Livada 14 " 888 "

g/ Arabil 14 Ha 24 a pentru care s-a facut de catre Comisia Comunala de insamantari a comunei Ilba urmatorul,plan de cultura,aprobat de Com.de Plasa:7 Ha 48 a insamantari de toamna+plante vivace vechi, 1 Ha 15 a porumb, 1 Ha 43 a borceag,o,43 Ha floarea soarelui,2 Ha orz o.5o diverse legume.ovas 1,15 Ha Cartofi o,28 Ha trifoi o,67 Ha.

Neproductiv :2 jug.287 stp.

II.Mobile.

1 bucata butoi de vin de 5oo litri
1 " " 35o "
1 " " 6oo "
1 " " 35o "
1 Cada pentru strugure 1ooo "
1 Masina de sdrobit strugure
1 seba de fonta.-

Drept pentru care am dresat prezentul proces verbal in patru exemplare care unul se va trimite Dir. Agr.Satu-Mare unul va remane la Comisia de Plasa,unul la Ocolul Agricol,unul la ferma A.F.S.M. Seini

L.S.

Predat:Seful Ocolului Agro-Zootechnic
ss/Ing Agr.Gh.Foisor.

Primitor:
Administratorul Fermei A.F.S.M.

https://biblioteca-digitala.ro

OAMENI. FAPTE ŞI EVENIMENTE ÎN PĂRŢILE SĂTMĂRENE, PERIOADA 1945-1952

Ioan M. Bota

Faptele, evenimentele şi oamenii din această lucrare nu sunt altceva decât o evocare a lumii prin care mi-a fost dat să trec în perioada amintită 1945-1952 şi sigur şi după aceea, evocare care vrea să fie o prezentare a unor timpuri istorice din viaţa societăţii sătmărene.

Născut în Rona de Jos - Maramureş în familia diacului greco-catolic român Mihai Bota şi Măricuţei, am trăit împreună cu cele patru surori şi doi fraţi, toţi mai mici ca mine, o viaţă bogată în lipsuri şi suferinţe, însă tocmai biruindu-le cu răbdare şi muncă ea şi-a avut farmecul şi frumuseţea ei deosebită.

În toamna anului 1940 istoria neamului românesc a cunoscut evenimente grave, care încă din iunie al aceluiaşi an a adus ciopârţirea integrităţii teritoriale a României prin răpirea Basarabiei şi Bucovinei de Nord de către fosta URSS, iar la finele lui august Diktatul de la Wiena prin care o parte din nord-vestul Transilvaniei i-a fost răpită şi predată de Hitler şi Musolini, Ungariei horthyste.

Crescut în dragoste de neam şi ţară n-am putut rămânea sub ocupaţie străină şi de aceea m-am refugiat în România liberă la Blaj şi de aici la Bucureşti, unde mi-am putut urma studiile. Mama a rămas cu cinci copii mici, văduvă din 1935, să-şi ducă traiul de mizerie sub ocupaţia horthystă. Foamea, războiul şi întreaga avalanşă asupritoare desfăşurată de autorităţile ungureşti ocupante împotriva populaţiei româneşti ameninţată la distrugere prin înfometare a făcut-o pe biata mamă să-şi vândă casa şi locurile de culturi cu mălai şi cartofi şi împreună cu cei cinci copii orfani să se mute în hotarul Vetişului, pe calea Careiului, unde şi-a cumpărat de la un ungur Nagy Ianoş o casă din vaioage şi locul de sub ea trăind câteva luni, ea cu familia în casă, iar fostul stăpân în tindă, până s-a mutat în altă parte, eliberându-i întreaga gospodărie vândută.

Din mila domnului Farcaş Ioan, român maghiarizat, cu avere mare, a primit de lucru cu copiii ei şi aşa şi-a asigurat existenţa întregii familii. Alături de familia mamei lucrau la domnul Farcaş şi alte familii de români maramureşeni sosiţi aici tot din cauza mizeriei îndurate în Maramureş.

Terminându-mi studiile secundare, m-am înscris şi am urmat doar două luni Academia Română Unită din Blaj, pentru ca apoi, în noiembrie 1942 să fiu încorporat de Cercul Militar Maramureş, refugiat la Făgăraş în Armata Română şi repartizat la Regimentul 4 Infanterie Piteşti-Argeş, iar de aici la Şcoala Militară de Ofiţeri rez. nr. 2 Câmpulung-Muscel. În martie 1944 absolvind această şcoală militară, am fost repartizat la Regimentul 91 Infanterie Alba Iulia, comandat de colonelul Popa Traian, cu care am şi plecat pe frontul Moldovei, în zona Paşcani. Aici după lupte grele soldate cu multe jertfe omeneşti, în august 1944, am fost luaţi prizonieri de sovietici, zeci de mii de ostaşi şi ofiţeri români, încălcându-se de noii ocupanţi prevederile Armistiţiului, şi duşi, săptămâni de-a rândul în lagăre ruseşti: la Botoşani, Bălţi şi de aici la Oranki 84/III, lângă Nijni-Novgorod.

Aici serviciul KGB a aflat date despre fiecare prizonier şi, după o muncă politică intensă desfăşurată de comisarii politici sovietici, am fost încorporaţi în Divizia "Horia, Cloşca şi Crişan" pentru a participa la război contra hitlerismului până la victoria finală. Instruiţi în tabăra militară de la Kotovski-Transnistria, în iulie 1945 am intrat în ţară pe la Ungheni-Iaşi sub comanda generalului

https://biblioteca-digitala.ro

Mihail Lascăr şi prin decret regal am fost reîncadraţi în Armata Română la dispoziţia Guvernului Petre Groza instalat prin forţă la 6 martie 1945.

Fiindcă lt. col. Walter Roman, comandantul politic al Diviziei rezidentă la Piteşti, m-a trecut între ofiţerii politici, am demisionat din cadrele Armatei şi cu mare greutate am fost reprimit la Academia Teologică Română Unită din Blaj, cu garanţia Episcopului Dr. Vasile Aftenie, de fericită memorie, că nu sunt comunist.

Am revenit acasă, de data aceasta la Vetiş-Satu-Mare!

Mi-am regăsit mama, fraţii şi surorile răvăşiţi de ororile războiului şi ocupaţiei străine, dar bucuroşi că au scăpat cu viaţă din ele. Mihai era în convalescenţă în urma fracturării piciorului drept (femurul) de către un grup de soldaţi germani în retragere spre Ungaria, lovindu-l camionul lor trecut printr-un grup de tineri staţionaţi în drumul Careiului "la hora" duminicală. Noroc că l-au luat cu ei în camion şi l-au predat spitalului din Carei, unde medicul Dr. Atanasie Demian, chirurg cu mare reputaţie l-a îngrijit ca pe copilul său. Aici în octombrie 1944 a trăit, nemişcat în pat, cu greutăţile aferente legate de picior, îngrijit de o călugăriţă catolică, cu întreaga spaimă şi marele pericol de a fi ucişi în bombardamentul deslănţuit de Armata Română pentru recucerirea Careiului. Un proiectil de artilerie grea a lovit din plin bolnavii din salonul alăturat ucigându-i şi dărâmând peretele despărţitor, dar el şi călugăriţa în rugăciune au scăpat teferi. Peste câteva minute a intrat oştirea română victorioasă în oraş şi spital şi aşa au scăpat cu viaţă. Celălalt frate, Vasile se reîntorsese de curând de la Budapesta, de unde în luptele dintre germani şi sovietici scăpase ca prin minune printre linii, fiind în cavaleria maghiară, şi dezbrăcându-se de uniformă a călătorit pe jos, noaptea până a ajuns acasă. Surorile Ileana, Mărioara şi Teodora adesea îmi aminteau în cântecele lor războiul pustiitor şi biruinţa românilor în luptele grele din jurul Sătmarului contra hortyştilor şi hitleriştilor.

"Vai săracii ungurii,
Cum şi-o pierdut ciucurii,
Pe podul Sătmarului
De frica Românului..."

Pline de revoltă şi condamnare au fost scenele trăite de surorile mele şi alte tinere când au trebuit să doarmă zile şi nopţi prin culturile de porumb, cânepă, ascunse de poftele animalice ale soldaţilor sovietici, care n-au cunoscut limite în batjocorirea cinstei femeilor noastre...

Propaganda pentru atragerea populaţiei săteşti şi orăşeneşti în orbita politicii comuniste se defăşura sub multe forme în întreaga viaţă socială şi se concretiza şi în deplasările duminicale pe sate a unor grupe de tineri şi vârstnici încărcaţi în camioane, puşi să cânte şi să scandeze lozinci şi cântece "revoluţionare" împotriva "claselor exploatatoare". Au fost cazuri când tineri curajoşi au cântat şi scandat şi lozinci contra comuniştilor, însă au fost notaţi şi soarta lor pecetluită...Considerându-se într-o fază de tranziţie spre socialism, vorbitorii comunişti se adresau publicului "Doamnelor, domnilor, prieteni, tovarăşi!", însă cuvântarea era îndreptată în a smulge adeziunea publicului la politica comuniştilor.

Treptat au luat fiinţă partide "satelit" procomuniste, fie rupte din partidele istorice tradiţionale liberal, ţărănist, socialist, fie noi cu membri comunişti conspirativi, cum era cel "Naţional Popular" al lui Mitiţă Constantinescu, la Satu-Mare având ca membrii marcanţi pe prefectul Mihai Suta şi directorul închisorii Constantinescu, comunişti conspirativi. Peste drum de catedrala greco-catolică sătmăreană se instalează sediul PCR, având în frunte pe activistul Suta Ioan, ajuns general, al cărui frate Bela îi făcea cinste pe la restaurantul "Porumbelul alb"...

În preajma alegerilor generale din noiembrie 1946 s-a desfăşurat o puternică campanie făcând întruniri publice toate partidele politice. Ţărăniştii erau conduşi de Dr. Titus Damian şi sprijiniţi şi de Păr. Ion Dragomir protopopul greco-catolic al Sătmarului. Pe sate majoritatea populaţiei era ţărănistă. Sosirea primului ministru Petru Groza în Satu-Mare în propagandă electorală a produs multă bătaie de cap opoziţiei. Găzduit de vicarul ortodox Sebastian Rusan, finul său de cununie, Groza s-a trezit într-o dimineaţă cu buzunarele pline de manifeste ţărăniste. S-a scandalizat, însă fiii vicarului S. Rusan au avut reale motive de a se distra pe astfel de "buzunăreli". Totuşi curând Păr. Rusan a ajuns episcopul ortodox al Maramureşului şi apoi locotenent de mitropolit...

Unul din activiştii procomunişti, certat cu morala, era un oarecare Ion Boriştean, care prin

https://biblioteca-digitala.ro

amenințări și intimidări a smuls multe voturi în alegerile din 1946.

Scriitorul acestor rânduri a fost delegat din partea P.N.T. și P.L. la secția de votare Vetiș-Satu-Mare. Aici președintele comisiei de votare era un oarecare Todiriță Gavril, învățător, inspector școlar, ajuns mai târziu directorul Căminului cultural din Mănăștur-Cluj. Avea instrucțiuni precise să asasineze pe delegații opoziției liberale și țărăniste, care s-ar opune la falsificarea rezultatelor alegerilor. Fără să știe ce-l așteaptă delegatul P.N.T., înainte de trecerea la numărarea voturilor, a fost chemat într-o cameră separată de Gheorghe Liboteanu, delegatul comuniștilor, care i-a propus să accepte să fure voturile "Uniunii populare maghiare" în schimbul respectării voturilor acordate partidelor țărănist și liberal. I-a răspuns că nu se amestecă în astfel de afaceri, însă nu acceptă să fie furați țărăniștii, liberalii și socialiștii. Astfel la scoaterea buletinelor din urnă delegatul comuniștilor din comisie striga "FND" la ivirea votului "Uniunii populare maghiare", în ciuda faptului că delegații țărăniști de lângă urnă: Macavei Ioan și Tămas Ioan din colonia Decebal, vedeau altceva În final F.N.D. a avut 2200 voturi, Opoziția țărănistă și liberală 750 de voturi, iar Uniunea populară maghiară (M.N.Sz!) 320 voturi! Pe la miezul nopții a sosit și șeful Siguranței statului Weiss Ludovic și s-a declarat satisfăcut de rezultatul votului! Comuniștii în cap cu un oarecare Lanczos au intonat "Internaționala", s-a încheiat procesul verbal cu rezultatul alegerilor și fiecare s-a îndreptat spre casă. A doua zi presa arăta cu date multe falsificarea rezultatelor alegerilor în întreaga țară. Nu se putea face nimic, căci eram vânduți încă la Yalta în 1945 de Churchil și D. Roosevelt lui Stalin, care nu cruța nici un efort pentru a ne încadra în "democrația comunistă" și a ne distruge toate valorile naționale în vederea încorporării țării în URSS. În armată, poliție, jandarmerie agenții comuniști activau nestingheriți pentru a anihila orice opoziție la politica de înrobire a țării. Din foștii soldați români ajunși prizonieri în URSS și apoi constituiți în Divizia "Tudor Vladimirescu" și după armistițiul de la 23 august 1944 în Divizia "Horia, Cloșca și Crișan" au apărut noii ofițeri politici, care înlocuiau vechile cadre militare devotate intereselor naționale, înlocuindu-se cu "ofițeri de paie" atașați politicii comuniste. Un fost plutonier TR pe nume Napoleon Iliescu, avocat de meserie, a ajuns general, în timp ce generalul Dumitriu, la început de bună credință că sovieticii vor democrație în țară, dar s-a înșelat, a fost degradat și și-a găsit moartea în închisorile comuniste. Circula epigrama:

"Din falnic vânător de munte
Stalin ți-a pus o stea în frunte
Anuță te-a făcut pandur;
Și Cambrea un "Debrețin" în..."

A fost rău cu: Was ist das?
Dar mai rău cu: Davai ceas!
De la Nistru pân' la Don...

Nu uitau bieții români nici jefuirea înfăptuită de Armata Roșie ajunsă în România: "De la Nistru pân' la Don/, Davai ceas, davai palton!".

Când la Sărbătoarea Sf. Petru și Pavel în 29 iunie 1947 am participat la pelerinajul de la Sfânta Mânăstire a Bixadului-Oaș, am avut prilejul, împreună cu cei peste 40.000 de pelerini sosiși din Maramureș, Sătmar, Sălaj și alte părți ale României să ascultăm strălucita predică rostită de Episcopul Dr. Alexandru Rusu al Maramureșului, de fericită amintire, care denunța vehement toate atrocitățile și abuzurile săvârșite de guvernanții comuniști împotriva poporului român. "Pe cei care ne opunem jafurilor și abuzurilor asupra populației țării ne declară reacționari. Da, suntem reacționari împotriva minciunii, a nedreptăților, a arestărilor și schinjuirilor oamenilor nevinovați, împotriva celor ce vând țara străinilor, împotriva dușmanilor lui Dumnezeu și ai Neamului românesc!". Prevedea și înrobirea și desființarea Bisericii Române Unite și atenționa credincioșii asupra gravelor evenimente ce amenințau ființa națională.

În aprilie 1948 s-au organizat, după tradiția creștină, misiuni populare sfinte-o serie de predici și meditații - în Postul mare, în catedrala greco-catolică din Satu-Mare. Prestigiul moral și politic al protopopului român unit Dr. Ioan Dragomir al Satu-Mare-lui era o mare piedică în atragerea credincioșilor săi la comunism. A fost arestat. Urma să-l înlocuioască Părintele Marina Gheorghe, starețul Mânăstirii Bixadului, dar și acesta a fost arestat. A rămas biserica numai cu Părintele Mihai Doboși bătrân, bolnav și neputincios în fața sarcinilor mari pastorale împlinite de

https://biblioteca-digitala.ro

protopopul Dr. Ioan Dragomir. Părintele Mihai Sabău de la parohia de peste Someş, lângă Burdea, turnase fundaţia viitoarei biserici (azi construită pe locul de atunci de către ortodocşi), dar nu-şi putea părăsi turma, care avea nevoie de activitatea lui pastorală. Curatorul catedralei recurse la chemarea studentului-teolog Bota Ioan de la Blaj, anul IV, care săvârşise ca lector, împreună cu colegul său Al. Barbu, Sf. Liturghie sub conducerea protopopului Dr. Ioan Dragomir şi ţinuse mai multe predici. Cu aprobarea Episcopului administrator apostolic al Archidiecezei Blajului Dr. Ioan Suciu, de pie memorie, teologul Bota Ioan sosi în Sâmbăta lui Lazăr la Protopopiatul Satu-Mare, fiind primit cu bucurie de Păr. Mihai Doboşi şi doamna sa preoteasă. A doua zi, Dumineca Floriilor, catedrala era plină de lume. După sfinţirea stâlpurilor şi începerea Sf. Liturghii ale cărei răspunsuri erau date de strălucitul cor condus de domnul Sabău I., Teologul-lector a ţinut predica cu tema: "Mai există Dumnezeu?" în care a demonstrat cu argumente indubitabile prezenţa lui Dumnezeu în întregul univers creat de El şi a atenţionat că politicienii atei vor să-l scoată din viaţa socială şi personală pentru a putea înrobi mai uşor sufletele oamenilor. "Zis-a cel nebun în inima sa: Nu este Dumnezeu - spune psalmistul David - să nu vă număraţi cu acei nebuni, iubiţi credincioşi, căci vă veţi pierde nu numai libertatea, ci şi mântuirea sufletelor voastre". Agenţii Siguranţei aflaţi în biserică notau tot ce era potrivnic politicii înrobitoare comuniste. Au urmat predici rostite în fiecare zi a Săptămânii Patimilor în care credincioşii au fost îndrumaţi să trăiască statornici în credinţa catolică românească şi să nu dea crezare nici unui agent, care-i îndeamnă împotriva Bisericii Române Unite şi a intereselor noastre româneşti. Totul a fost notat.

În Ziua Sf. Paşti Sf. Liturghie solemnă a fost urmată de altă predică în care Învierea lui Isus a fost cunoscută ca un fapt istoric indubitabil! A urmat Dumineca Tomii, în care predicile rostite în biserică şi în cadrul Reuniunii Mariane (cca. 100 de credincioase) vizau pe necredincioşii duşmani ai lui Dumnezeu şi ai Neamului românesc creştin şi încurajau statornicia lor în credinţă. Aici alte notaţii şi informări la Siguranţa din Satu-Mare.

După absolvirea anului IV şi susţinerea tezei de licenţă în Teologie, studentul Bota Ioan aflat şi în anul III la Facultatea de Filosofie şi Literatură a Universităţii din Cluj, pe care o făcea cu aprobarea superiorilor bisericeşti cu semi-frecvenţă, a plecat pe Şantierul Bumbeşti-Livezeni la lucru, pentru construirea căii ferate.

Aici în ziua de 20 iulie 1948 rugat de Păr. Berinde Al. din Iscroni a concelebrat cu dânsul Sf. Liturghie ca lector şi a ţinut predica "Sf. Ilie prorocul-persoană istorică" în prezenţa unui mare număr de studenţi sosiţi de pe şantier. A doua zi plecând la lucru a fost acostat în trenul de lucru, format din vagoane deschise, platforme, de şeful politic al şantierului, care l-a întrebat dacă crede în Dumnezeu, care pentru el nu există. La această provocare studentul I. Bota i-a răspuns cu argumente plauzibile în aplauzele tuturor celor prezenţi căci la aceea dată majoritatea studenţilor credeau în Dumnezeu. Seara au fost adunaţi toţi comandanţii celor 120 de brigăzi de studenţi sosiţi la muncă "patriotică" pe şantier şi li s-a spus că în mijlocul lor se află "agentul Vaticanului studentul Bota Ioan". Imediat după şedinţă studentul Călugăru I. de la medicină, originar din Blaj, a sosit pe neaşteptate la studentul Bota, l-a sculat din somn, i-a spus că în această noapte ştie că Securitatea Petroşani îl va aresta, l-a sfătuit să plece imediat acasă, i-a dat ordinul de transport şi certificatul medical şi astfel prin locurile cele mai întunecoase s-a strecurat la gară, şi-a vizat ordinul de transport şi cu primul tren a plecat acasă. Ajuns la Vetiş, şeful postului de jandarmi, plutonier maior Macarie, un moldovean cinstit, l-a vizitat acasă şi i-a spus că a doua zi dimineaţa să se prezinte la post. În dimineaţa zilei următoare, acelaşi şef de post, Macarie, însoţit de sergentul major Puşcuţă Constantin au intrat timpuriu în casa studentului Ion Bota, spre surprinderea mamei şi surorilor şi i-au dat să citească ordinul Securităţii Petroşani transmis celei din Satu-Mare: "Prindeţi, arestaţi şi înaintaţi Securităţii Satu-Mare pe studentul în Filosofie de la Universitatea din Cluj, Bota Ioan, duşman al poporului şi orânduirii sociale". La sfârşitul acestei lecturi studentul Bota nu s-a speriat, ştiind că aşa ceva îl aşteaptă, însă i-a spus şefului de post Macarie că nu se simte vinovat cu nimica şi se va prezenta personal Securităţii. Domnul şef Macarie l-a sfătuit să nu se prezinte, căci va avea mult de suferit, ci să fugă de sub escorta sergentului major Puşcuţă, când vor ajunge la "Casa robilor iar Puşcuţă după ce se va fi îndepărtat mult să tragă trei salve de puşcă că a evadat de sub escortă". Studentul Bota a răspuns că nu va fugi. "Bine, domnule teolog. Te bagi în gura lupului!". A plecat însoţit de domnul sergent major Puşcuţă, au ajuns în faţa hotelului "Dacia" din centrul oraşului, unde staţiona maiorul Weiss

https://biblioteca-digitala.ro

Ludovic în fața unei trăsuri. Imediat ce s-a prezentat i-a suit în trăsură şi au plecat la Securitate, aproape de Tribunal. Cum a intrat în sala de anchetă sergentul maior Puşcuță a fost pălmuit că l-a adus cu arma în bandulieră, lejer, iar pe studentul I. Bota, după un scurt interogatoriu acuzator că vrea să răstoarne guvernul P. Groza l-a bătut cu patul armei de la rastel, l-a călcat cu bocancii în picioare, l-a lovit cu ce-a apucat, până ce-a leşinat. Doamnele funcționare au fugit îngrozite pe unde au putut. Probabil după cca. o oră de leşin studentul I. Bota s-a trezit plin de apă, însă a fost din nou bătut până la leşin şi s-a trezit abia a doua zi într-o celulă izolată, în subsolul Securității, cu dimensiunile aproximative 1,80 m lungă/80 cm lată/1,30 înaltă, aşezat pe o rogojină în întuneric total. Aici a stat 10 zile primind o bucată de pâine şi un pahar cu apă. La nevoie era escortat de gardianul ce-l păzea prin celula mare de la subsol, plină de bărbați şi femei arestați. Nu avea nici o parte a corpului care să nu-l doară, plin de cucuie, lovit peste tot cu auzul urechii sănătoase (stânga, căci la dreapta l-a pierdut pe front) mult redus. După zece zile Weiss l-a trimis la Penitenciarul Satu-Mare al cărui comandant Constantinescu, a refuzat să-i răspundă la salut. A fost închis singur într-o celulă la etajul III pentru deținuții politici, secție pe ai cărei pereți erau scrise texte: "Libertate pentru popor nu pentru duşmanii lui!". După cca. 40 de zile de singurătate, în care numai rugăciunea îl consola şi încuraja, s-a trezit cu domnul Nagy Jenö de cca. 72 de ani arestat şi trimis aici, coleg de celulă şi suferință, fiindcă a spus în plină stradă: "Armata Sovietică este o armată de tâlhari, fiindcă m-au jefuit mi-au luat totul!". Pârât de un evreu, care l-a auzit a fost judecat de urgență şi a primit 6 ani închisoare. După alte câteva zile i-au venit colegi de celulă şi suferință Părinții Ioan Soran şi fiul său Felician Soran din Pomi, Satu-Mare, fiindcă au refuzat să treacă la ortodoxie şi au îndemnat credincioşii să rămâie statornici în credință. Vis-a-vis în altă celulă era închis Păr. Atanasie Maxim, starețul mânăstirii Bixad, iar în celula alăturată un grup de intelectuali legionari şi țărăniști.

În noiembrie 1948 studentul Bota a fost adus în fața Tribunalului civil Satu-Mare, unde judecătorul Ungur şi-a declinat competența pentru Tribunalul Militar Cluj, fiind transferat cu trenul, vagon-dubă, într-o noapte la Cluj, aici judecat, condamnat la 6 luni pentru activitate contra orânduirii socialiste, de aici transferat la Aiud, deşi pedeapsa era deja executată, şi abia în noiembrie 1949 a fost eliberat de la Securitatea Aiud, unde după 4 zile încarcerat la subsol, a dat declarație că n-a pățit şi n-a văzut nimic şi că se va încadra prin muncă în societate.

Reîntorcându-se acasă slab de nu putea duce o găleată cu apă, după câteva săptămâni, îngrijit de preabuna lui mamă şi surori s-a mai întremat şi a plecat la Cluj, unde, după ce a fost angajat ca muncitor necalificat pe şantierele "Atelierelor CFR - 16 Februarie", ținându-se seamă de originea sănătoasă: "fiu de țăran sărac, fost muncitor" având şi bune aprecieri de la foştii lui profesori Dimitrie Todoran, Victor Isac, Liviu Rusu ş.a. a fost reprimit la Universitatea din Cluj-Filosofie, cu anul III tăiat, pentru a se restructura ideologic. Trăind greu, dormind în bucătăria Păr. Vasile Chindriş într-un pat cu măturătorul de stradă Vasile Sumblea, a terminat anul III Filosofie, nu fără a fi afişat la gazeta de perete şi într-o şedină publică ca "agent al Vaticanului" şi "om al Lui Maniu", fapt pentru care a fost mereu urmărit şi notat la limită la obiectele de învățământ, dosarul de condamnat politic umărindu-l şi la catedra profesorilor. Anul IV şi examenul de stat în Filosofie le-a făcut, mutat la Universitatea din Bucureşti, calificat în Filosofie şi Pedagogie. A primit dispoziția de repartizare la catedra de Filosofie a Liceului din Aiud, unde nu s-a prezentat, pentru a nu cădea în excomunicare predând Filosofia ateistă, ci a urmat în trei veri cursurile de perfecționare de limbă rusă la Universitatea din Cluj, funcționând ca profesor de limbă rusă 4 ani la Şcoala de 7 ani Cara-Cojocna, jud. Cluj, fiind urmărit pas cu pas de maiorul Boris şi alții de la Securitatea din Cluj, însă protejat şi apărat de "țăranii cooperatori" localnici.

Din foştii intelectuali români sătmăreni au rămas foarte puțini în serviciile publice, după ce au făcut compromisuri politice cu noii stăpâni. Aşa mi-i amintesc pe înv. Mătişan la Secția de învățământ, pe Steţiu Petru ajuns profesor şi director la Liceul pedagogic de fete ş.a.

Biserica Română Unită a fost desființată, preoții rezistenți închişi, iar cei trecuți la ortodoxie, în multe cazuri, agenți ai puterii comuniste. Deşi cu o familie numeroasă şi grea, Părintele Mihai Sabău, originar din Oar a rezistat şi a rămas statornic în credință catolică, transformându-şi casa în biserică clandestină, fiind arestat, închis, dus la Canal, apoi reîntors se angajează muncitor la "Combinatul 1 Mai" Satu-Mare, iar soția muncitoare. La fel ca el şi Părintele Alexandru Chindriş cu preoteasa Maria, după ce amândoi au trecut ani grei prin închisorile

https://biblioteca-digitala.ro

comuniste pentru statornicia în credința catolică românească au devenit muncitori la "Aprozar", respectiv la "Avicola", dar pildă vie de verticalitate morală.

Rândurile mele sunt prea sărace şi subiective pentru a reda şi exprima întregul noian de cunoştinţe şi sentimente legate de un trecut întunecat de asuprire străină de idealurile noastre naţionale.

Fie ca aceste rânduri să constituie un modest omagiu tuturor acelor sătmăreni amintiţi şi neamintiţi aici, care au purtat cu demnitate crucea grea a suferinţei pentru apărarea credinţei, a fiinţei noastre naţionale şi unii dintre ei şi-au jertfit şi viaţa pe altarul Patriei române. Nu pot să nu îmi amintesc cu groază gemetele şi vaietele arestaţilor şi chinuiţilor în Securitatea Satu-Mare comandată de călăul WEISS Ludovic străin de sângele şi aspiraţiile noastre sfinte naţionale, ucigaş personal a unor ţărani din Cărăşeu, care au refuzat să se înscrie în C.A.P. şi a altora neştiuţi, duşman al neamului nostru pe spinarea căruia şi-a făurit o viaţă plină de "rai pământesc"!. Sub supravegherea lui, călăii subalterni au ucis suflete româneşti nevinovate în chinuri groaznice în camerele de tortură. Lor le închin şi rugăciunile mele!

https://biblioteca-digitala.ro

MĂRTURII DIN STUDENȚIE - CLUJ 1946

Horațiu Ciortin

Recepționând prezentul, nu uităm trecutul şi năzuim spre viitor, cam aşa cred eu că se face şi istoria.

După marea manifestație studențească din martie 1944 a universitarilor "Almei Mater Napocensis" refugiată la Sibiu, când s-a prezentat celebrul "Protest al studențimii ardelene față de atrocitățile întâmplate în Ardealul de Nord", lucrurile s-au precipitat.

Majoritatea studenților erau militari în termen, elevi de şcoală militară, concentrați sau combatanți învoiți pentru sesiuni de examene.

Cum în protest au fost energic atacați führerul Adolf Hitler şi Ducele Mussolini-Docrul deja răpostului Ciano - la sesizarea garnizoanei germane din Hermann-Stadt (Sibiu), în mod firesc organele de siguranță militară şi civilă au intrat în acțiune. S-au început preparativele de instruire de către parchetul militar al Curții Marțiale Sibiu.

De notat că manifestația a fost inițiată şi susținută de către grupul studențesc cu vederi democratice, opus unuia totalitar, care exista şi el în universitate şi în fruntea căruia se impunea organizația studențească ilegală P.N.T. extrem de activă şi care în repetate rânduri a fost vizitată şi susținută de către "Prezidentul" I. Maniu, care la diferite intervale de timp trecea prin Sibiu pe la nepotul său Ionel Pop, întâlnirile foarte discrete având loc în camera obişnuit rezervată la hotelul "Bulevard".

Trecând repede peste secvențele - pe lamă de brici - operate de către curtea marțială, lucrurile au evoluat pe îndelete, cu mult tact şi clemență, demolate de către Şefii armatei noastre, Generalul Armatei Ardeal, Macici şi Comandantul garnizoanei Sibiu Generalul Stavrescu care avea un copil student, toate acestea la intervenția susținută a lui "Magnus rector" Iuliu Hațieganu şi a Mitropolitului Bălan al Ardealului, care erau oamenii de nădejde ai mareşalului Antonescu, precum şi a D-nei Veturia Goga.

Imediat după 23 august studențimea Sibiană s-a reorganizat după tradiționalele sale criterii, cele ale "Centrului studențesc Petru Maior", urmaşi ai predecesorilor din 1940 cu ultimul preşedinte Ghiță Vonica, decedat pe front în unitățile de sacrificiu.

Am fost ales în mod democratic şi în unanimitate preşedinte al centrului.

Sibiul fremăta de activitate politică intensă, P.N.T. şi-a ocupat sediul în fostul local al Wolks-gruppe-ului german din România, avându-l preşedinte pe regretatul Ieronim Stoichița, membru marcant al P.N.T. cinstit şi dăruit partidului, deşi era cumnat cu Petre Groza.

Acolo s-au petrecut momente emoționante, între care reîntâlnirea după mulți ani ai celor doi titanici politici din Ardeal: Iuliu Maniu şi Alexandru Vaida Voievod, cu lapidara concluzie: "Se vede că între noi, unul a îmbătrânit mai de vreme".

Sub îndrumarea şi conducerea lui Ieronim Stoichița s-a început imediat reorganizarea partidului şi s-a pornit campania pentru alegerile care se întrezăreau.

Studențimea s-a angajat imediat, susținând intens prin toate manifestările posibile cele două guverne, Sănătescu şi Rădescu, drept răspuns celebrelor fronturi politice de emanație totalitar-comuniste tip sovietic, care au apărut ca ciupercile după ploaie.

Interesantă similitudinea cu frontul emanat după revoluție! Urmare a atitudinii noastre, după 6 martie 1945, la înscăunarea guvernului Groza şi după înființarea "Poliției Poporului" am fost

https://biblioteca-digitala.ro

arestat şi ţinut câteva săptămâni la sediul soldaţilor români din Sibiu, împreună cu minunatul Onisifor Ghibu, întemeietorul Universităţii din Cluj imediat după marea unire, pentru ca să fiu apoi expulzat din Sibiu, compromiţându-mi-se studiile până la întoarcerea la Cluj.

Sigur în felul acesta activitatea centrului studenţesc s-a diminuat simţitor.

Cu îndreptăţită revoltă am reuşit ca prin regretatul Ilie Lazăr, să obţin un contact cu generalul Aurel Aldea, iniţiatorul mişcării naţionale de rezistenţă şi după un plan bine gândit, retras în Apuseni, prin două echipe întrunite la Padişul-Bihor să punem bazele rezistenţei acestor munţi. Echipa Turda era condusă de către Şuşman fostul şef al poliţiei legionare din Turda şi care într-o ambuscadă de la Ciripa sub groapa Ungurului pe Valea Drăganului fiind grav rănit, am fost nevoit să-i amputez o mână în condiţiile vitrege ale muntelui, cu "dezinfectante" şi "antibiotice" conţinute în apa de cristal a muntelui şi doar cu un pumn de pansamente obţinute cu explicabilă greutate de la D-nul FATU, medicul de circumscripţie din Mărgău. Acesta a îndrăznit să facă gestul respectiv numai fiindcă era orădean de-al meu, fiul fostului director al revistei "Academii din Velenţa" - Oradea şi aşa a devenit Şuşman "Ciungul".

La scurt timp am pătit şi eu acelaşi lucru în gura Cârligatelor Iadului, pierzându-mi un deget, după ce am fost intens protejat de către regretatul Ioan Mureşan fostul primar a Beiuşului, scăpând uşor cu o amputaţie executată de către o călugăriţă moldovenească refugiată la Stâna de Vale. La un an reîntorşi la Cluj în condiţiile tulburi de atunci întreaga capitală a Ardealului se reorganiza mai ales pe temeiuri politice, în frunte cu generoasa studenţime.

Rector este savantul Alexandru Borza, care la o vizită în Cluj a lui MARKHAM redactorul şef a publicaţiei americane: Chrestian Science Monitor, m-a prezentat acestuia ca pe un şef al studenţimii ales în stil democratic perfect.

Sfaturile lui, exemplu de prudenţă au fost acelea de a nu ne prea amăgi că vin americanii.

În elanul nostru tineresc, nu am prea dat importanţă respectivelor sfaturi şi am continuat propaganda electorală cu toată intensitatea în oraşe şi mai ales la sate, unde prin consemn studenţii erau îndrumaţi să lămurească ţărănimea cu ocazia vizitelor şi deplasărilor la ţară.

Acţiunile se amplificau prin echipe de tineret deplasate în centrele ardelene, mai ales cu ocazia conferinţelor judeţene ale partidelor istorice.

Peste tot s-au întâmplat ciocniri mai mult sau mai puţin intense şi reţin dintre toate evenimentele cele petrecute cu ocazia conferinţei judeţene a P.N.T. Sălaj din Zalău, deci judeţul lui Iuliu Maniu.

Deplasată o echipă masivă de tineret, ocupând aproape în întregime micul mijloc auto Cluj-Sălaj, o dubiţă improvizată şi prăpădită, la coborârea de pe Meseş, deasupra Zalăului, spre surprinderea noastră, o echipă de civili şi militari a oprit maşina şi cu o gardă specială ne-a condus la sediul poliţiei Zalău, unde am fost supuşi apoi unei percheziţii corporale, dar prin dibăcia studenţilor, servieta dolofană plină cu manifeste a scăpat neobservată, cred că şi datorită şefului lor prin care l-am recunoscut pe fostul meu coleg de şcoală primară din Oradea, pe Batiri, despre care am auzit apoi că a devenit personalitate importantă în securitate.

Ni s-a dat drumul, am fost aşteptaţi şi cazaţi de către inimoşii fraţi Crăciun, dar a doua zi întruniţi în casa şefului de partid P.N.T. Simion Pop, unde s-au întâlnit şi liberali din judeţ şi între care reţin pe minunatul Ioan Osian fostul director al liceului din Şimleu, mai apoi. Victimă a canalului, am aflat că toate intrările din oraş sunt blocate de către un batalion de jandarmi sub comanda Şefului Legiunii jandarmi Bihor un colonel al cărui nume nu-l mai reţin.

Convoaiele masive de ţărani din judeţ, în frunte cu preoţii şi dascălii lor, cu steaguri şi prapuri, nu au putut pătrunde în oraş, în felul acesta conferinţa nu a mai avut loc.

Au urmat marile frământări de la Cluj, dezbătute de noi pe larg cu ocazia aniversării a 50 de ani de la evenimentele respective, culminând cu greva ce mi-a fost dat mie să o declar.

Pe urma evenimentelor date s-a recurs la arestări masive şi un grup mare de studenţi am fost transportaţi la Bucureşti.

A urmat implicarea mea în procesul mişcării naţionale de rezistenţă (Sumarele negre) anchete şi condamnări.

Alegerile ne-au suprins în fortul nr. 13 Jilava, împreună cu acelaşi vrednic Ilie Lazăr atunci când cu toată modestia eram probabil cei mai siguri reuşiţi candidaţi în Ardeal la respectivele alegeri.

https://biblioteca-digitala.ro

UNIVERSUL CONCENTRAȚIONAR DIN BAZINUL DONBAS

Dorin Dărăban

Geografic, zona deportării s-a numit Donbas şi a primit conotaţiile unui generic de spaţiu concentraţionar, de spaţiu al suferinţei şi umilinţei, o geografie a răului, subterană nu numai prin muncile care trebuiau făcute acolo ci şi prin poziţia la care fiinţa umană a fost supusă. Subteraneitatea lucrului este concordantă cu subteraneitatea destinului uman[1]. Zona Donbas cuprinde o zonă industrială şi una carboniferă cu zăcăminte de fier, mangan, zinc etc. În partea de sud a Ucrainei se află această zonă, mărginită de lacul Timleask şi râul Don la SE, Marea Azov la sud, cursul Niprului la est. Este traversată de fluviul Doneţ şi-n centru se găseşte podişul cu acelaşi nume. Deportările s-au făcut pe o axă ce se desfăşoară de la nord la sud şi este configurată de localităţile mai mari: Konstantinovka, Gorlovka, Belaia Kalitva, Shakti, Rostov. Pe baza mărturiilor orale ale deportaţilor şi mai puţin pe baza datelor din arhive, care sunt încă închise cercetătorului de istorie, se poate reconstitui geografia zonei concentraţionare. Cele mai mari concentrări de deportaţi s-au produs la Kistekova (lag. 1037), Iunkov (lag. 1040), Nikitovna (lag. 1049), Konstantinovka (lag. 1048), Gorlovka (lag. 1030). Uneori se face o localizare mai precisă a lagărelor, în mărturiile participanţilor: mina 21, lagărul 1038, Kistekova, reg. Stalino[2], sau mina 43, Iunkov, lag. 1040[3], sau lag. 14-15, Dnieprozdryjinsk, raion Dnieproprerovskaya[4]. În unele cazuri s-au reţinut de cei deportaţi doar numărul lagărului sau locul de muncă: lag. 1048, combinatul de topit minereu de zinc[5], sau lag. 1302, mina de nichel[6], sau mina de fier, lag. 1401.

În alte mărturii acelaşi număr de lagăr este asociat unor localităţi diferite: lagărul 1040 asociat atât celui din Iunkom şi celui din Enakievo Stalino, lag. 1602 asociat cu denumirile Nejdaia Rostov şi Obles, lag. 1401 asociat cu Horolovka, Sahti Atioma, Romanovka; lag. 1041 a fost asociat cu denumirile lagărelor din Irnakie, Bulovenka, Hetepetov; lag. 1037 asociat cu Kapitalna, Krasnaia Zvezda, Krasnaia Oktialva; lag. 1029 cu Nisniserghi, Sverosk Berezovkakirov; lag. 1040 cu Nikitovna Gorolovka, Zaporozsie, Halevka, Atarov Ignadievo. Alte lagăre din această zonă au fost Krivoirog Smiski (1407), Plast (1652), Zaporojni (1087), Krasnaia Armanski (1028), Atioma Krivoirog (1047), Martinovka (1049), Dnepropetrovsk (1 şi 2), Moskinova Nijnekrimka (1038), Plath Caucaz (1652), Beliozovsk Sverdlovsk (1801), Rostov Sahti (1602), Buharaika (1604), Orsk Kiralo Ural (1302), Gorod Sahti (1602), Sahta, Nyetopetrovs (1028), Sevcenko Krasnamienski (1028), Budinovka (1055), Niktov 3 Delta Sahta Artioms (1401), Enakiev Dnejeproosk (1040), Krasnodar (1037), Sznicski, Bokovoi Iunkov, Smiciling, Novograd, Stondar Bulovenka, Starov Ignadieva, Sevastopol. Posibilitatea unei cercetări mai ample în arhivele sovietice ar permite o delimitare precisă a numeroaselor lagăre din această zonă. Dacă se încearcă o delimitare având ca repere punctul de plecare şi destinaţia deportării se poate observa că şvabii sătmăreni au fost deportaţi astfel: Terebeşti - lagărele Konstantinovka şi Niktov 3 Delta; Tiream - lag. Nikitovna Zaporoje; Foieni - Iunkom; Ciumeşti - Enakiev; Şandra - Gorod Sahta; Satu Mare - Beriozosc şi Krivoirog; Craidorolţ şi Cămin - Iunkov; Supur şi Hurezu Mare - Kapitalna; Beltiug - Budenovskaia; Căpleni - Martinovka; Homorod - Krivoirog; Santău - Kistekova; Socond - Krivoirog şi Smiciling; Ardud - Rostov Sahti, Gorod Sahti, Krasnamienski, Orsk Uralo, Budinovka; Dneproprezinsk; Mădăras - Sahta Artioma, Krivoirog, Dnypropetrovsk - Hetepetovka; Petreşti şi Sanislău - Kistecova etc.

https://biblioteca-digitala.ro

Această clasificare priveşte majoritatea locuitorilor deportaţi dintr-o localitate fiind evident de altfel că aceiaşi locuitori ai unui sat au fost deportaţi în locuri diferite şi chiar la mare depărtare unii de alţii ex. Reisz Anton din Ardud, deportat la Orsk Uralo spre deosebire de consătenii săi deportaţi în marea majoritate în bazinul Donbas. Au existat cazuri când acelaşi deportat a fost mutat prin mai multe locuri fie datorită necesităţilor de muncă ex. Czier Martin din Terebeşti, deportat la Konstantinovka şi apoi mutat la Horlovka, sau datorită numeroaselor tentative de evadare ex. Herman Ioan din Terebeşti, care după ce a fost deportat la Konstantinovka, după fiecare încercare de evadare din cele 3 făcute, a fost mutat în alt lagăr, ajungând înaintea eliberării şef de batalion disciplinar, la o fabrică de sticlă într-o localitate uitată de lume. Se găsesc numeroase exemple de deportaţi mutaţi de la o muncă la alta în perimetrul aceluiaşi lagăr. Probabil că deplasarea la diferite munci ar fi însemnat creşterea eficienţei muncii lor, de obicei ei dobândind calificări în meserii diverse.

Lagărul de concentrare

Spaţiul concentraţionar este o formă de izolare, de marginalizare a unei comunităţi umane sau a unui grup de indivizi. Cu timpul percepţia a evoluat de la una iniţială, unde era perceput ca loc al răului, o lume străină, în care se simţeau pierduţi şi umiliţi, în care tentativa de respingere a acomodării cu atmosfera în lagăr era cvasigenerală. Această percepţie iniţială a evoluat spre a vedea în lagăr un refugiu după munca istovitoare din mină, un loc unde flacăra supravieţuirii pâlpâia mult mai puternic decât în afara lui. Un loc care părea fi o a doua casă deoarece nimeni nu ştia dacă se vor mai întoarce vreodată înapoi acasă sau când se va întâmpla acest lucru. Lagărul a devenit încetul cu încetul, un nou punct de plecare în înjghebarea unei vieţi care să pară mai normală sau măcar asemănătoare cu cea lăsată la mii de km. distanţă. În lagăr s-au născut sau au murit oameni, s-au odihnit sau au lucrat oameni care până atunci nu trăiseră o experienţă aşa de amară. Totul a început aici din nou, cu montatul uşilor şi al ferestrelor, confecţionarea priciurilor, scaunelor şi meselor chiar şi multe dintre hainele purtate în lagăr au fost confecţionate în lagăr. Numai făcând paralel cu atmosfera străină şi periculoasă, una cătuşi de puţin mai caldă în intimitatea lor, au putut să supravieţuiască aceşti oameni. Ei au încercat să umanizeze un lucru ce nu poate fi niciodată umanizat: lagărul. În lagăr, după o zi istovitoare, la zeci de metri sub pământ, în întunericul minei de cărbune sau după o căutare de mai mulţi kilometri, de multe ori nereuşite, a ceva bun de mâncat, ei îşi regăseau aici forţa de a putea da piept, mâine, cu o nouă zi de muncă grea. Din relatările celor deportaţi se poate reconstitui universul lagărelor începând de la descrierea camerelor până la cea a unui complex de clădiri dintr-un lagăr. În camere se găseau priciuri cu un etaj sau 2 etaje. "Bărbaţii şi femeile stăteau pe scări diferite ale aceleiaşi clădiri care era o parte a lagărului, iluminarea se făcea cu becuri în fiecare cameră, dar nu aveam uşi în interiorul clădirii"[8]. "La început lagărul nu era înconjurat cu sârmă ghimpată iar camerele nu aveau nici ferestre şi nici priciuri, noi a trebuit să le facem pe toate acestea"[9]. "La Kistekova ne-au cazat în barăci tip cazarmă, cu baie la fiecare baracă, priciurile aveau 3 etaje şi-au fost făcute de noi. Lagărul era înconjurat de sârmă ghimpată cu gherete şi soldaţi înarmaţi"[10]. "La Konstantinovka lagărul era alcătuit din barăci din scânduri suprapuse. În fiecare baracă erau priciuri etajate pe care dormeam noaptea. Lagărul era înconjurat cu reţea de sârmă ghimpată şi păzit de soldaţi"[11]. "La Kistekova ne-au dus în blocuri de cărămidă, cu un etaj deasupra. În camere se aflau 3 priciuri etajate, fără saltele şi încălzirea se făcea prin ţevi care treceau prin zid şi aveau apă caldă de la o sobă care o încălzea, aflată la capătul coridorului. Bucătăria şi cantina erau aşezate alături de clădirile lagărului. Au existat situaţii când un număr de 17 persoane au fost cazate într-o cameră cu mai puţine paturi!"[12]. "Camerele nu erau toate la fel de mari şi nu stăteau un număr la fel de oameni în ele. Se grupau în funcţie de rudenie sau prietenie"[13]. "La Orsk Ural lagărul era compus din 8 barăci, fiecare avea 4 rânduri de priciuri cu un etaj, eram 300 de persoane într-o baracă![14] sau "stăteam câte 2 într-un pat şi blocurile în care stăteam erau din cărămidă, având 2 etaje"[15], sau "la Krivoirog lagărul avea reflectoare şi nimeni nu a reuşit să scape de acolo"[16] sau "la Sahti Oblesk erau 4 barăci cu mai multe camere. În fiecare cameră erau 2 oameni ce stăteau tot timpul înghesuiţi. La 1200 de oameni câţi eram aici în lagăr se găseau doar 6 paturi la infirmerie"[17] sau

https://biblioteca-digitala.ro

"eram 20 în cameră, stăteam în priciuri cu încă 3 etaje deasupra barăcilor în care se aflau camerele noastre care erau făcute din lemn. Priciurile neavând saltele au fost umplute cu paie"[18]. "La intrarea în lagăr ne-au făcut din nou apelul. Am stat 3 ore în frig şi zăpadă până au reuşit să ne numere. Din bagaje ne-au fost luate pozele, banii, creioanele, cuţitul şi furculiţele. Baraca era din lemn, bărbaţii despărţiţi de femei. Oamenii s-au grupat după rudenie în camere, în fiecare baracă încăpeau 40 de oameni. Încălzirea se făcea tip calorifer de la o sobă aflată la capătul coridorului, unde ne preparam şi mâncarea. În spatele fiecărei clădiri se afla toaleta. Dimineaţa după trezire urma spălarea şi apoi masa"[19].

"Am construit noi lagărul în 2 săptămâni de zile. Frigul ne-a pus să lucrăm cu mare grabă, era aşa de frig că mâncam în picioare, ca să nu îngheţăm la picioare. Priciurile erau înguste şi ne întorceam toţi odată, noaptea"[20]. Observăm din relatările anterioare că varia de la un lagăr la altul, numărul camerelor, barăcilor din lagăr, numărul celor care stăteau într-o cameră, şi al tuturor persoanelor aflate în lagăr. Toate lagărele erau înconjurate de sârmă ghimpată şi soldaţi înarmaţi cu puşti şi bâte deşi "nimeni nu ştia nici măcar în ce direcţie se află România ca să poată fugi"[21].

Dizlocarea şvabilor sătmăreni în luna ianuarie 1945 a stat sub semnul unei rezoluţii punitive, aplicate de autorităţile sovietice celor învinşi. Calitatea sub care au fost desemnaţi cei care au fost pedepsiţi era aceea de deportat, la care s-a asociat ca o a doua treaptă a deciziei punitive, obligaţia de a munci. Condamnarea lor este de ordin politic, prin singurul argument al unei fatalmente apartenenţe etnice la naţiunea germană. Sesizăm în perimetrul unei analize semantice o anume diferenţiere a dominaţiunilor date celor deportaţi[22]. Din fişele de declaraţie întocmite de deportaţi cu prilejul repatrierii lor în România, perioada de deportare a fost trecută ca participare la munca de reconstrucţie sau la munca de folos obştesc sau pur şi simplu deportat. Exista aşadar o gradualitate în timp, o atenuare a formulării privind proclamarea vinovăţiei celor deportaţi. În adeverinţele eliberate în anii '60-'70 celor deportaţi de către Ministerul Muncii pentru a servi la stabilirea vechimii în muncă, există următoarea formulare "a participat la munca de reconstrucţie în URSS". Aceste adeverinţe s-au eliberat pe baza datelor oferite de Ministerul Asigurărilor Sociale din RSS Ucraineană. Ele conţin invariabil şi următoarea menţiune: nu a fost judecat, nu a suferit accidente. Se evidenţiază fără dubii faptul că participanţii la munca de reconstrucţie erau supuşi unui regim de strictă supraveghere şi urmărire. Actele emise de o serie de instituţii ale statului după 1989 încearcă să confirme unor cetăţeni calitatea de deportat. Dacă în adeverinţele emise de Ministerul Muncii - Oficiul de Evidenţă a Documentelor de Asigurare se formulează calitatea de participant la munca de reconstrucţie, cele emise de Ministerul Justiţiei - Direcţia Instanţelor Militare confirmă calitatea de deportat la munca de reconstrucţie. Formularea oferită de Ministerul de Justiţie corespunde cu exactitate realizărilor din acea vreme. Munca silită pentru reconstrucţie, condiţiile în care este făcută deportarea se fac cunoscute prin reconstituirea formelor organizatorice elaborate de autorităţile sovietice pentru exploatarea celor deportaţi. Unităţile cele mai mari în ordinea organizării erau lagărele. Lagărele din punct de vedere al cazării celor deportaţi erau împărţite în mai multe blocuri, cu 1 sau 3 etaje, sau în barăci de lemn. Aceste blocuri aveau camere mai mari sau mai mici. Unităţile de muncă erau organizate în companii, batalioane, brigăzi, în număr de câteva zeci la nivelul unui lagăr. Exista o supraveghere şi-o evidenţă riguroasă a deportaţilor, asigurându-se un minim de echipament şi-o dotare precară pentru a putea lucra "am primit câte o bluză sau o fustă de la administraţia lagărului"[23] sau am primit "fiecare femeie câte o uniformă de culoare maro"[24] sau "am primit nişte salopete ca să avem ce îmbrăca şi ghete de pânză cu talpă de lemn"[25] sau "ne-au dat salopete ca să muncim în mină iar în lagăr purtam hainele pe care le aveam de acasă"[26] sau "am avut nişte galoşi de cauciuc şi şalopete deschise la culoare, ne era tare frig pentru că nu aveam ce îmbrăca"[27]. "Când se strica îmbrăcămintea ne dădeau alta dar nici asta nu era prea bună şi nu ţinea mai mult ca cea dinainte"[28] sau "ne-au dat nişte haine ruseşti şi pâslari cu talpă de cauciuc"[29]. De multe ori "pe hainele date din lagăr ne luau o parte din salariu"[30].

Din punctul de vedere al raporturilor de subordonare în lagăre, în vârful piramidei se afla

https://biblioteca-digitala.ro

locotenentul, care era şi comandantul militar al lagărului (putea avea diferite grade militare superioare dar a rămas cunoscut sub acest nume) şi nu se ocupa cu supravegherea directă a celor concentraţi. Sub acest nivel se aflau nacealnicul sau nacealnica, care asigurau supravegherea directă şi îşi exercitau atribuţiile în sens disciplinar. Acesta era dublat de un maistru, care era un specialist în munca respectivă care se efectua acolo. La al treilea nivel se situau tolmacii sau translatorii, care ştiau şi aveau o poziţie oarecum privilegiată. Munca prestată era de diferite feluri, majoritatea lucrau în mina de cărbuni. Unii au lucrat în subteran alţii la suprafaţă, sau chiar în ambele locuri succesiv. Alţii au lucrat în industria siderurgică iar femeile la colhozuri. De multe ori în dosarele celor deportaţi la rubrica locului de muncă apare menţiunea "diferite munci". Pe lângă transferurile de la o muncă la alta au existat mutări chiar în interiorul aceleiaşi munci prestate. Mulţi fiind muncitori necalificaţi au primit calificarea în munca respectivă după un timp. Eliberarea calificării într-o meserie sau alta era precedată de acordarea unui salariu după un anumit timp. Din mărturiile culese s-a putut constata că unii au primit bani de la începutul deportării, alţii mai târziu, chiar la 2 ani de la deportare. Perioada în care au început să acorde salarii coincide cu un prim val de repatrieri care s-a petrecut în 1947. Aceste repatrieri se pare că se datorau faptului că nu mai era necesară o mână de lucru aşa de numeroasă şi-n consecinţă s-a produs şi-o reducere a cheltuielilor de întreţinere. În acest fel autorităţile sovietice au putut să renumereze un număr mai mic de lucrători, prin dobândirea calificării de către un număr tot mai mare de oameni, lucru ce a determinat reducerea prin repatriere a celor concentraţi. În octombrie 1947 s-au repatriat foarte multe persoane din Foieni şi Tiream. Ceea ce rămâne relevant pentru viaţa în lagăr este regimul de muncă, condiţiile de lucru şi dimensiunile eforturilor fizice la care au fost supuşi cei deportaţi. Beneficiind de o forţă de muncă ieftină şi încarcerată în lagăr, autorităţile sovietice au exploatat cu maximum de eficienţă această forţă de muncă. Sovieticii reeditau sistemul muncii forţate la care a fost supusă populaţia evreiască de către naziştii în timpul celui de-al doilea război mondial. Majoritatea celor deportaţi era ţărani dintr-un perimetru al muncii câmpului, al efortului fizic permanent însă ritmat raţional în care hărnicia era asociată perseverenţei şi unei anume ştiinţe genuine a muncii[31].

Munca în lagăr

În lagăr deportaţii erau confruntaţi cu efortul surd, supradimensionat în care repaosul sau zilele de sărbătoare erau practic necunoscute. Munca prestată de marea majoritate a celor deportaţi era diferită în funcţie de procesul tehnologic minier: încărcător, vagonetar, minier în primul front etc. Deportaţii erau nepregătiţi pentru astfel de munci inerente lucrului în mină. Din relatările deportaţilor se desprind câteva lucruri comune privind munca în mină: impactul cu atmosfera subterană, efortul mare, frigul şi accidentele. De cele mai multe ori fără nici un fel de pregătire sau instructaj prealabil, deportaţii erau introduşi direct în mină. Neacordându-se unelte de lucru corespunzătoare, dotare şi echipament adecvat, ei au prestat o muncă rudimentară, fiind o mână de lucru la discreţia totală şi umilinţa autorităţilor sovietice. Alături de frig, accidentele erau cele care au însoţit munca brutală a deportaţilor. Frecvenţa accidentelor a rămas bine imprimată în memoria individuală. Bărbaţii relatează cu detaşare despre aceste accidente spre deosebire de femei care au trăit mai puternic spaima şi emoţiile accidentelor. Deportaţii au fost folosiţi în funcţie de priorităţile stabilite de autorităţi, acolo unde mâna de lucru nu cerea mari investiţii pregătitoare sau cheltuieli de întreţinere. Condiţiile grele de muncă şi cvasigratuitatea ei erau argumentate într-o manieră directă de autorităţi, care vedeau în reparaţiile de război consecinţa daunelor pricinuite de armata germană.

Din relatările deportaţilor putem observa dramatismul situaţiei lor, pierduţi în inima Ucrainei, la mii de km. depărtare de locurile natale atât de dragi şi la care se gândeau cu durere şi teamă că poate nu le vor mai revedea niciodată. "Am lucrat într-o mină de cărbuni unde galeriile aveau doar 1 metru înălţime. Cărbunele îl scoteam cu dinamită şi apoi îl încărcam cu lopeţile în vagonete trase de cai. La suprafaţă femeile goleau tot cu lopeţi cărbunele din vagonete, care după golire erau trimise înapoi în mină. De la lagăr până la mină erau 4 km. pe care-i făceam pe jos. Iarna îl făceam prin zăpada de 1 metru înălţime, mai mult târându-ne decât păşind. Ne dădeau un salariu foarte mic care nu reuşea să acopere cele necesare. Programul de lucru era pe schimburi. Ziua de muncă începea de la ora 7 până la 15. Duminica era socotită zi liberă dar aveam atâtea de făcut în lagăr ca s-o mai putem considera liberă. După ce terminam lucrul în mină făceam o baie la

https://biblioteca-digitala.ro

spălătoria de la suprafață că eram negri de murdăria din mină"[32]. "Am lucrat într-o fabrică de zinc unde ne era foarte greu din cauza condițiilor grele de aici. Ne simțeam rău și din cauza lipsei de hrană și apă. Se lucra în 3 schimburi, curățam și construiam din nou ce era distrus de bombardamente. Erau foarte mari distrugeri și era nevoie de muncă multă făcută tot timpul. După 2 ani ne-au mutat la un colhoz, unde se lucra de dimineață până se lăsa întunericul. Niciodată nu era destul cât am lucrat. Aici munca nu era așa de grea ca și la fabrică și se putea mânca mai bine. Mai mâncam și noi câte un cartof sau sfeclă de multe ori crudă. După 1945 au început să ne plătească cu 90 de ruble pe lună și din acest salariu am plătit mâncarea și hainele rămânându-ne foarte puțini bani"[33]. "Am lucrat la descărcat vagoanele cu minereu care veneau din mină, lucram cam vreo 5-6 femei pe schimb la fiecare mină de cărbuni. În ultimii 2 ani am fost plătiți cu 100 de ruble pe lună în funcție de munca prestată în mină. Am reușit să lucrez și la o muncă mai ușoară de ajutor de vopsitor la zidărie. Cât timp am lucrat în mină am văzut 2 femei din schimbul în care lucram, care au fost strivite de vagoneți, scăpând totuși cu viața dar cu multe fracturi"[34]. "Am lucrat 5 ani numai în subteran la mină. Aveam 19 ani când am intrat prima dată în mină. Cărbunele era explodat cu dinamită și apoi la lumina lămpilor de carbit încărcam cu lopețile cărbunele în vagonete. Era obligatoriu ca cele câteva femei cu care lucram într-un schimb să încarce pe zi 10 vagonete de minereu, bărbații aveau de încărcat 12 vagonete pe zi persoană. Munca era foarte grea fiind obligați să lucrăm până la terminarea normei din acea zi. La început vagonetele erau trase de cai numai mai târziu am primit locomotivă electrică. După terminarea lucrului lucram la suprafață unde făceam baie și apoi împleticindu-ne de foame și trudă, însoțiți de gardieni ne îndreptam către lagăr. A doua zi o luam din nou de la început"[35]. "Am lucrat la început la degajatul ruinelor de pe străzi și după un timp ne-au dus la colhoz. Aici nu erau norme de lucru dar se lucra până seara târziu. Aici am avut un pic mai multă mâncare decât în alte părți unde am mai fost. După 2 ani ne-au dus la o fabrică de sticlă unde munca era foarte obositoare. Aici lucrau și prizonierii de război germani ca și deținuți ruși. Cei care mureau datorită istovirii erau îngropați fără cruce și preot la groapa comună"[36].

"În primul an am lucrat la o carieră de piatră unde eram puși să alegem pietre de diferite dimensiuni. Iarna când pământul era înghețat bocnă munca devenea foarte chinuitoare. După un timp ne-au dus la săpat șanțuri pentru stâlpii de telegraf. Cum mai tot timpul era foarte frig și nu aveam mănuși la foarte mulți le-au înghețat mâinile. Am săpat și-n mină șanțuri pentru stâlpi de susținere. Din tavan picura mai tot timpul apă și de cele mai multe ori lucram cu picioarele în apă fiind uzi încă de la începutul schimbului. Pentru că munca era foarte grea se lucra doar 6 ore pe zi și apoi plecam la lagăr. Salariul îl dădeau rușii după cum credeau de cuviință. Noi nu puteam zice nimic pentru că atunci nu ne-ar fi plătit deloc. Din cauza muncii grele și a lipsei de mâncare am ajuns la 46 de kg, încât și acum mă mir cum de am rezistat în asemenea condiții. Poate pentru că eram tânăr, de 23 de ani am putut să rezist și să-mi revăd casa natală și rudele de aici"[37].

"La intrarea în lagăr am fost întrebați ce meserie avem fiecare. Pe mine m-au pus de la săpat gropi pentru stâlpii de telegraf până la construirea de fundații pentru locuințe, iarna când temperaturile ajungeau ușor la -30 de grade. Era foarte frig și ne-au înghețat mâinile și picioarele că nu aveam cu ce să le acoperim. Lucram foarte repede din cauza frigului cu toate că eram foarte slăbiți din cauza lipsei de mâncare. Din septembrie 1946 și până la eliberare am lucrat într-o mină de fier. Munca grea și hrana puțină au făcut să ajung la 39 kg și abia mai puteam sta pe picioare din cauza slăbiri. Lucrul începea la ora 6 și la intrarea în mină se făcea prezența. Am fost încărcător în mină, purtam cu roaba minereul de fier până la un jgeab de unde se revărsa în vagonete. Fiind muncă grea primeam 180 de ruble pe lună din care plăteam mâncarea, hainele primindu-le pe gratis. Când am plecat acasă soldații ruși ne-au jefuit de toate rublele păstrate"[38].

"Am reușit să lucrez un timp ca și croitor și lucram pentru soldații ruși care ne dădeau și termene până când să fie gata comanda făcută. Dacă eram buni meseriași primeam de 2 ori pe săptămână mai multă mâncare. Uneori noaptea eram duși prin zăpadă și ger ca să descărcăm vagoanele de lemne din gară. Un timp am fost și gropar deoarece mulți mureau și era trebuință de mai mulți oameni ca să sape gropile. Nu erau nici un fel de medicamente ca să trateze vreo boală și din această cauză mureau oamenii și rezistau doar cei mai în putere"[39]. "Am avut noroc pentru

https://biblioteca-digitala.ro

că am lucrat cu tatăl meu ca infirmieră. Aşa am fost mai ferită de frig decât ceilalţi deportaţi. La infirmerie erau 3 cămăruţe pentru foarte mulţi bolnavi. Am scăpat astfel de lucrul în mină unde nu cred că aş fi rezistat"[40]. "Am lucrat diferite munci de la săpatul cartofilor trecând pe la turnătorie şi fabrica de zinc până la cea de sticlă. Munca se făcea pe schimburi şi apoi ne întorceam în lagăr supravegheaţi de soldaţi. Ne plăteau doar cu 30 de ruble pe lună, ceea ce a făcut să ne descurcăm foarte greu cu procurarea hranei ca să nu murim de foame. "Am făcut diferite munci, după ce la sosire am lucrat timp de 6 luni la înlăturarea molozului din fabricile distruse de război. Când am lucrat la atelierul de croitorie ne plăteau doar cu 80 de ruble pe lună. Din aceasta plăteam hainele şi mâncarea ce o primeam de la lagăr. Nu ne mai rămânea nimic cu ce să ne cumpărăm cele trebuincioase vieţii în lagăr. Din cauza lipsei de mâncare am ajuns la 34 de kg. aşa eram de slăbit. Pe unii dintre noi ne-au dus la o fabrică de sticlă unde făceam sticla brută"[42]. "Tot timpul cât am fost în lagăr am lucrat în siderurgie. Prima dată am ajuns la o fabrică de nichel şi cobalt. Aici în cuptoare se separa minereul, la o temperatură foarte mare. Lucram 8 ore cu toate că eram istoviţi de muncă. Lucram întotdeauna fără pauză de masă, mâncam doar de 2 ori pe zi. După un timp am lucrat ca lăcătuş la întreţinerea instalaţiilor de topit minereul. Ziua luam parte şi la descărcarea vagoanelor de pământ şi cocs. Fiecare dintre noi aveam un număr de identitate cu care eram verificaţi la apel în fiecare zi. Am ajuns bolnav din cauza condiţiilor grele, având distrofie musculară. Cu toate acestea nu am reuşit să vin în ţară cu transporturile de bolnavi şi am fost repatriat abia în decembrie 1949"[43]. "Lucrând în mină am văzut multe accidente în care pietre cădeau din tavan pe oameni şi-i zdrobeau sub greutatea lor. Aveam norma pe cap de muncitor de 4 vagonete pe zi de umplut. La gradul nostru de slăbire era foarte mult. Cei care-şi depăşeau planul erau recompensaţi de sovietici cu vodcă şi slănină sărată. După 1946 am ajuns ca încărcător pe banda rulantă unde eram supus unui ritm infernal de încărcare. Şi aici ca şi-n mină lucram pe 3 schimburi"[44]. "Lucram în mină la pusul stâlpilor de susţinere a tavanului. În mai 1945 am reuşit să evadez dar am fost prins numai după o săptămână şi dus disciplinar la o fabrică de armament lângă Harkov. La mina de unde fugisem eram foarte slab plătiţi, numai cu 100 de ruble pe lună şi au murit mulţi din cauza numeroaselor accidente întâmplate în subteran"[45]. "Mina se afla la 3 km. de lagăr şi la intrarea în ea se face apelul. Cine nu lucra îi era foarte frig şi lucra astfel de nevoie. La fiecare explozie ni se stingeau lămpile cu carbit pe care le aveam pentru luminat. Rămâneam astfel pe întuneric cuprinşi de fiecare dată de teamă. Lucrând în apă cu picioarele şi fiind şi frig am răcit rău. Am avut 40 de grade temperatură. În acele zile aiuram din cauza febrei şi-mi doream în fiecare zi să mor. Aveam 20 de ani şi de 2 ani lucram în subteran în frig şi flămând. După ce m-am întremat m-au pus la descărcat vagoane şi la gaterul cu lemne. Duminica considerată zi liberă pentru că nu lucram la mină dar eram duşi la cărat pietre din carieră. La început eram obligaţi cu biciul şi patul armelor să intrăm în mină. Din salariul de 30 ruble nu reuşeau acoperirea necesităţilor zilnice". "Tot salariul pe care ar fi trebuit să-l primim de la colhoz era dat direct pe mâncare fără ca noi să primim vreo rublă. Am căzut bolnavă şi-n septembrie 1946 în loc să mă trimită în ţară ne-au dus la Strasfurt în Germania unde am stat în barăci de scânduri şi ca să ne hrănim am lucrat ocazional pe la cine avea nevoie de noi. Aceste lucruri s-au întâmplat până am ajuns acasă"[47]. " În lagărul unde ne-au dus erau 52 de mine care în cea mai mare parte trebuiau redeschise cu cei deportaţi. Nu erau unelte, toate funicularele care trebuiau să transporte minereu erau găurite de gloanţe. Ne-au împărţit în 4 companii de muncă. La fiecare companie era un responsabil dintre cei deportaţi alături de un ofiţer sovietic. Aceştia lămureau cu biciul chestiunile neînţelese din limba rusă. Erau persoane care au lucrat şi ca bărbier pentru soldaţii ruşi sau femeile de serviciu în lagăr. În mină lucrau la 300 m adâncime, în 3 schimburi încărcam minereul de huilă în vagoneţi. Nu ne bărbieram niciodată pentru că mustaţa şi barba ţineau de cald, tot timpul aveam promoroacă în jurul bărbii aşa era de frig afară. Soldaţii nu aveau câini să ne păzească pentru că nu aveau ce să le dea de mâncare.

De ziua paştelui am fost puşi ca la o umilire să curăţăm toaletele din lagăr. Mulţi nu reuşeam să ne îndeplinim norma din mină aşa că am cerut ruşilor să ne folosească potrivit pregătirii fiecăruia şi să ne dea o retribuţie corespunzătoare. Aceste deziderate s-au înfăptuit doar parţial. În vara lui 1945 pe o parte ne-au dus să construim o fabrică de cărămizi. Uneltele de lucru

https://biblioteca-digitala.ro

le-am furat şi am reuşit s-o terminăm în 2 luni făcând 1800 de cărămizi pe zi. Cei care munceau bine erau recompensaţi cu vodcă, pâine şi uneori o zi liberă. După ce am reparat o macara am primit un sac de pâine. Am mai lucrat la scos nisip, la un atelier de roţi dinţate şi la descărcatul vagoanelor de pietre. Aici aveam norma de 30 t pe zi pentru fiecare persoană. Am lucrat şi într-o turnătorie unde de la -30 de afară treceam la 200 de grade înăuntru"[48].

"Pentru lucru am primit îmbrăcăminte şi pantofi de cauciuc. Cei mai slabi dintre noi lucrau la bucătărie sau făceau curăţenie în lagăr. La început am lucrat la descărcatul vagoanelor de lemne şi încărcam înapoi cărbune. Mânuşile s-au stricat repede şi neavând loc unde să ne încălzim curgeau lacrimile de frigul pe care-l înduram. Dimineaţa ne întorceam în lagăr ca să mâncăm şi uneori nu ne lăsau deloc să ne odihnim zicându-ne că ne-am odihnit destul venind pe jos spre lagăr. Duminica ne duceau cu camioanele, cale de 30 km., ca să lucrăm la colhoz. Aici primăvara astupam găurile de obuze cu pământ şi apoi însămânţam diferite culturi iar vara ne duceau la plivit buruienile dintre legume. Aici am aflat de la paznici că am fost aduşi pentru 5 ani la muncă dar nu i-am crezut că altfel ne sinucideam. Munca în mină era monotonă dar grea, era foarte cald şi o mare lipsă de aer cu toate că pe tronsoanele speciale erau montate ventilatoare. Supraveghetorii ruşi ne puneau să muncim până atingeam norna. Când eram istoviţi făceam pauze fără aprobare. Aici am început să ne cunoaştem unii cu alţii. De sărbătorirea zilei de 7 noiembrie s-a făcut un concurs de muncă care nu a avut prea mare succes. Lucram în apă cu picioarele într-un spaţiu strâmt, praful şi apa ne-au atacat sănătatea deoarece nu avem unde să ne uscăm hainele şi veneam şi a doua zi cu ele ude pe noi. Sovieticii ne spuneau tot timpul să muncim deşi cea mai mare din noi eram deja bolnavi. În acele zile mi-am dorit foarte mult să mor, sau sfârtecată de dinamită, sau să cadă o piatră din tavanul minei pe mine. Aşa eram de disperată din cauza foamei şi-a îmbolnăvirii. Iarna aşa de mare era zăpada că nu se făcea nici apelul nici nu am fost trimişi la muncă. Voiau tot timpul să facem ore suplimentare deşi mâncam puţin şi eram slăbiţi. Într-o zi s-a surpat mina lângă liftul cu care urcam la suprafaţă. Am rămas închişi acolo. Cineva şi-a amintit că ieşirea de incendiu era la 3 km de locul unde ne aflam atunci. Conduşi de acesta am pornit pe întuneric spre ieşire. De întuneric ce era cădeam în mină şi doar ajutaţi de ceilalţi reuşeam să ne ridicăm înapoi. Unii erau aşa de obosiţi că numai ajutaţi de ceilalţi s-au putut urca pe scara de incendiu ca să iasă afară de acolo. Cei care rămăseseră în lagăr ne aşteptau cu nerăbdare deoarece trebuia să fi ajuns de 4 ore în lagăr. Abia aici ne-am dat mai bine seama din ce pericol scăpasem cu viaţă!"[49].

Pe primul loc în descrierile deportaţilor se află condiţiile foarte grele în care au muncit. Munca în subteran alături de foamete şi frig le-au făcut viaţa grea deportaţilor. Un loc de asemenea important îl ocupă descrierea înfometării şi disperarea care i-a cuprins pe fiecare. Procesul de înfometare specific universului concentraţionar a marcat şi sensul cel mai profund, conştiinţe colective şi individuale, aducând fiinţa umană într-o stare de disperare. Foametea, disperarea şi frigul sunt componente ale realităţii lagărului. Înfometarea devenea un instrument de anulare al inamicilor. Donbasul a asociat acestei doctrine a înfometării o realitate a foamei descinsă din sărăcia, lipsurile mari din Rusia postbelică, fenomene la care a fost supusă întreaga populaţie sovietică.

Foametea şi lipsa apei în lagăr

Starea de disperare, rezultantă a muncii şi vieţii deosebit de grele din lagăr a atins cote dramatice din cauza foamei la care au fost supuşi deportatii. Foamea era un lait motiv dramatic şi uneori tragic al vieţii cotidiene din lagăr. Foamea devine obsesivă şi generoasă, o căutare permanentă a hranei. Încă de la instalarea în locurile de destinaţie, deportaţi observau lipsa hranei, destinată doar pentru a menţine limita subzistenţei. Este percepută şi starea disperată în care se află populaţia sovietică. La început până în anul 1947 a funcţionat regimul de cartelare a pâini după această dată dacă se găseau alimente puteau fi cumpărate liber. Deportaţii încearcă cu disperare să-şi completeze hrana precară primită în lagăr şi recurg la o varietate de procedee pentru a-şi improviza completarea de hrană necesară. Din relatările deportaţilor s-au putut detaşa următoarele procedee de procurare a hranei: furtul, culegerea rămăşiţelor de legume de pe câmp, prestarea de diferite munci la localnicii ruşi, sau chiar cerşitul. Relatările privind procurarea sau furtul hranei sunt de cele mai multe ori povestite detaliat, participanţii fiind marcaţi de riscurile unor

https://biblioteca-digitala.ro

asemenea fapte şi de satisfacţia reuşitei. Furtul de alimente era destul de frecvent în lumea lagărului şi era folosit orice moment prielnic pentru procurarea hranei. Foamea a stârnit imaginaţia oamenilor, stârnind ingenozitatea lor în a găsi diferite procedee de procurare a hranei găsite de multe ori în resturile de pe câmp. Se practica şi cerşitul dar acesta depindea de generozitatea ruşilor. Acesta este totuşi o soluţie extremă. Se practica şi vândutul puţinelor bunuri aduse de acasă pentru procurarea hranei. Foamea prelungită făcea ca fiinţa umană să coboare sub pragul umanului în zona animalităţii. Devenea o obsesie permanentă şi lua forme aberante în comportamentul oamenilor. Această acţiune disperată a unor oameni pentru a se salva de la moarte prin înfometare demonstrează că realitatea întrece orice imaginaţie. Se găsesc în mărturiile deportaţilor pagini cutremurătoare privind lupta cu foamea.

"Mâncam pe cartele la cantina lagărului. Tot timpul ni se dădea ciorbă de varza acră şi pâine neagră. Întotdeauna mâncarea era slabă şi rea. Încercam s-o completăm cu morcovi sfeclă de zahăr sau alte verdeţuri găsite pe câmp. Dacă n-aş fi lucrat la colhoz cred c-aş fi murit de foame"[50] sau "Ne dădeau 500 de grame de pâine pe zi, la prânz mâncam arpacaş iar restul zilei numai ciorbă de varză acră. Câteodată mai primeam nişte peşti mici şi sărati. Pe aceştia nu-i putea nimeni mânca şi-i arunca. Lipsa de mâncare şi munca grea ne-au făcut să fim aşa de slăbiţi încât abia ne puteam ţine pe picoare. Furam lemne ca să putem fierbe puţinele legume găsite pe câmp!"[51]. "La Kistekova se practica următoarea schemă: 3 luni arpacaş, 3 luni ciorbă de varză acră, 3 luni coleşă şi 3 luni fasole. Apoi iar o luau de la capăt. Cine a lucrat greu a primit şi puţină carne. La bucătărie erau dintre deportaţi şi primeam doar 300 grame de pâine pe zi. Cine a avut bani a putut cumpăra cele necesare de la bazarul de lângă gardul lagărului"[52]. "Ne era tot timpul foame, la cantina lagărului primeam ceai fără zahăr sau arpacaş, varză şi gogonele. Nu am primit niciodată o supă mai consistentă. Am mâncat de la sfeclă fiartă până la lobodă crudă tot ce se putea mânca dintre plante. Am reuşit să cumpărăm de la ruşi turte umplute cu sfeclă, care costau o rublă şi foarte puţină făină de grâu. Pâinea era neagră şi foarte tare. În mină lucram cu cai care trăgeau vagonetii pe şine. De foame am mâncat ovăzul cailor, care mai târziu au murit de foame. Apoi am mâncat şi carnea cailor morţi şi parcă eram mai sătui. Numai cine a fost acolo ştie ce este foamea"[53]. "Niciodată nu au schimbat nimic din meniul pe care-l primeam. Aceiaşi varză acră cu puţină apă caldă şi 500 grame de pâine. Am reuşit să facem nişte plăcinte umplute cu coji de cartofi ce constituiau o delicatesă în acele vremuri. Pe baza de troc mai puteam cumpăra câte ceva de la ruşi, care aveau un fel de piaţă în afara lagărului nostru. De la fabrica de sticlă am furat apă caldă în care puneam tot ce reuşeam să strângem de mâncare. Noaptea după apel reuşeam să ne strecurăm afară din lagăr, mergând până la 20 km pe întuneric până unde ştiam că a rămas ceva pe câmp. Dimineaţa înaintea apelului soseam cu puţine legume şi porumb de pe câmp, care speram că ne vor astâmpăra din foamea nelipsită"[54].

Mâncarea se făcea într-o cadă de baie de la bucătărie. Ce rămânea nemâncat era dat din nou seara până trecea, nimic nu era aruncat. Primeam doar 500 grame de pâine pe zi pentru fiecare persoană. Dacă nu îndeplineam norma de lucru sau eram indisciplinaţi ni se lua pâinea pe un anumit timp. Niciodată nu am primit carne de nici un fel"[55]. "Din cauza foamei am ajuns la greutatea de 40 de kg., tot timpul căutam ceva de mâncat. S-a întâmplat ca un deportat să fure pâine de la soldaţii ruşi. Aceştia drept pedeapsă l-au omorât în bătaie. Din cauza foamei ne îmbolnăveam foarte des"[56]. "Pâinea era neagră şi lipicioasă. În 5 ani după câte ştiu au murit în lagăr din diverse cauze aproape 100 de oameni. Alături de noi erau şi prizonierii de război germani şi japonezi. Împreună cu ei am mâncat din cauza foamei chiar frunze verzi şi multe pisici şi câini. Pe-o rază de câţiva kilometri nu mai rămăseseră nici un asemenea animal domestic. Atunci era o mâncare bună după ce-i tranşam şi fierbeam carnea. Acum nu cred că aş mai putea face la fel. Dar ce nu face foamea cu omul?"[57]. Au fost săptămâni în care nu primeam pâine ci doar varză şi peşte sărat"[58]. Am ajuns la greutatea de 39 de kg, primeam numai pâine neagră înmuiată cu apă. Am primit de la cantină şi supă de castraveţi şi roşii alături de ciorbă de urechi de vacă şi burtă. Am mâncat inclusiv şi urzici fierte, lobodă, porumb nefiert şi cartofi cruzi. Mâncam tot ce găseam în cale şi era comestibil. Căutam să ne potolim tot timpul foamea, ne bucuram când găseam coji de

https://biblioteca-digitala.ro

cartofi şi primăvara firicele de iarbă verzi. Numai cine a fost acolo poate înţelege câtă foame am răbdat mai ales în primii 3 ani de lagăr"[59]. În lagărul de la Kistekova au murit de foame şi frig, în iarna 1946/1947, mulţi oameni. Ne dădeau doar 200 grame de pâine neagră. S-a întâmplat un lucru nemai văzut că au murit oameni din cauza supei acre care era stricată. Multora fiindu-le foame mare au mâncat mai multă şi după 1 zi s-au umflat faţa şi burta. După o scurtă suferinţă au căzut jos şi au murit. De la 65 kg la plecare am ajuns după un an la 35 kg. Abia ne puteam mişca din cauza slăbirii provocate de foamea persistentă. Când a venit şi frigul iernii ne-au distrus pe mulţi dintre noi. Nu rezistam nici la boli mai uşoare dar nu erau medicamente şi eram flămânzi şi înfrigurati. După ce am ajuns acasă mâncam tot ce vedeam în faţa ochilor dar foamea îndurată acolo nu o pot uita cât o să trăiesc. Numai cine a păţit poate înţelege ce s-a întâmplat cu noi acolo în Donbas"[60]. În lagăr am reuşit pe bază de schimb să-mi procur ceva de mâncare: puţină pâine şi mazăre uscată ca şi nişte cepe. O cisternă aducea apă de departe pentru că apa din lagăr fusese otrăvită de soldaţi în retragere. Cineva a reuşit să evadeze din lagăr dar s-a reîntors singur după vreo 50 de kilometri din cauza că nu a găsit de mâncare nicăieri, peste tot era foamete mare. În bazar 1 L de lapte de capră era 25 de ruble, 1 ceapă 5 ruble, 1 vodcă 5 ruble, salariul pe care-l primeam era de 15 ruble pe săptămână. Cantina era la 2 km de lagăr. Când mâncam la locul de muncă până reuşeam să mâncăm ceva din ciorbă, îngheţa. Întotdeauana mâncam în picioare ca să nu înghetăm iar gamelele le purtam cu noi şi în timpul lucrului pentru că se furau. Aduceam cărbune din mină pe care-l schimbam cu mâncare de la localnici. Cei care nu lucrau în schimbul respectiv aduceau apă şi cărbune pentru bucătărie. Abia în mai am reuşit să facem o conductă de apă până la lagăr. În martie 1945 am lucrat 36 de ore la dezăpezirea trenului cu pâine pentru lagăr. După ce 3 zile am mâncat ciorbă fără pâine am făcut o grevă refuzând să ne prezentăm la mină. Ne-au adunat pe platoul lagărului şi aici în frig şi zăpadă am început să ne răzgândim. Uneori ne retrăgeau porţiile de mâncare şi atunci ca prin farmec se potoleau răzvrătirile. Din cauza foamei am intrat în casele părăsite de locuitori şi sigilate. Speram să găsim ceva de furat şi cei prinşi de soldaţi erau băgaţi la carceră. Într-o zi mi-am vândut haina pe 300 de ruble ca să îmi iau de mâncare dar acum sufeream de frig. Fiecare fura ca să aibă ce mânca. Se fura inclusiv unul de la altul. O femeie a înnebunit din cauza condiţiilor grele. Prindeam cu capcane gâştele sălbatice şi cu o frânghie, cu o bucată de fier la capăt loveam găinile care se opreau în cale. Cei care lucrau la colhoz mâncau semintele ce trebuiau însămânţate. Când venea iarna începeam aprovizionarea cu haine, porumb şi cartofi. Foamea era un lucru cumplit şi îndată ce scădeau cantităţile de mâncare înfloreau hoţiile. Muncitorii ruşi ne cereau să plecăm acasă pentru că nu le ajungea nici lor mâncarea. Se cerşea îndeosebi pâine dar cei prinşi la cerşit erau bătuţi crunt de soldaţi. Se practicau chiar tâlhăriile cu cuţitul pentru care luai zile de carceră alături de o bătaie bună. O dată s-a furat o capră de la un rus, care a venit la comandant şi ne-a spus, trebuind să plătim 800 de ruble ca despăgubiri[61].

"Mulţi au furat unii de la alţii ca să aibă ce mânca. Unii mai aveau puţină făină şi carne de acasă pe care trebuiau să le ţină bine ascunse. Când am fript carnea au venit mulţi ca să simtă măcar mirosul cărnii pe care aproape nu-l mai ştiau. Toţi vorbeau numai de mâncare. De multe ori plângeam şi nu uitam de foame. Pâinea era neagră şi lipicioasă făcută din soia cu resturi de cereale, fără nici un gust. Primeam şi ciorbă de borş cu bucăţi de sfeclă, niciodată carne. În timpul liber căutam sau făceam de mâncare întotdeauana. Făceam supă de griş sau cocoloaşe de făină cu cartofi fierţi. Nimeni nu făcea concesii, toţi eram invidioşi pe cineva dacă era mai curat., mai hrănit sau mai bine îmbrăcat decât restul. Am pierdut toate elementele civilizaţiei. Mulţi au crezut că dacă nu vor mânca şi vor slăbi ca să nu poată munci, vor ajunge mai repede acasă. Erau doar iluzii deoarece au ajuns doar la spitalul din oraş. De 1 mai am primit o mâncare mai bună adică supă de burtă, gem de sfeclă şi puţină margarină. În toată ziua căutam în gunoaiele aruncate de la cantină sperând să găsim ceva de mâncare"[62].

Deportaţii şi-au adaptat viaţa în funcţie de noile condiţii impuse de lagăr. Moartea, boala, naşterea au articulat desfăşurarea zilnică a vieţii în lagăr. A fost o lume care a încercat să supravieţuiască asumându-şi fatalitatea destinului. Adversitatea mediului în care au trăit s-a repercutat frecvent asupra sănătăţii oamenilor, cazurile de boală fiind evenimente cotidiene în comunitatea deportaţilor. Deportaţi într-un context plin de vicisitudini, climatul extrem de friguros,

https://biblioteca-digitala.ro

condițiile grele de muncă, foamea au fost cauze frecvente a îmbolnăvirilor celor deportați. Mulți s-au îmbolnăvit în primul an de la deportare. Inanița a fost o cauză frecventă de îmbolnăvire și moarte. Condițiile precare de tratament și faptul că cei bolnavi nu mai erau eficienți au determinat autoritățile sovietice să procedeze la repatrierea lor. "Datorită condițiilor grele de muncă am ajuns să mă răcesc și am avut temperatură de 40 de grade. Am căzut jos în mină de bolnav ce eram. M-au dus pe brațe până la infirmerie. Infirmiera a zis că dacă o să rezist s-ar putea să scap dacă nu o să mă îngroape lângă lagăr. Mi-au pus comprese cu apă rece că nu aveau alte medicamente. Din cauza febrei aiuram tot timpul și-am ajuns să doresc să mor așa mă chinuiam cu febra. Doctorița suflet bun și văzându-mă așa de tânăr, i s-a făcut milă de suferința în care eram și a cumpărat niște chinină, printr-un adevărat miracol. După ce am luat medicamentul am început să mă însănătoșesc în fiecare zi tot mai mult, că eram tânăr și rezistent"[63]. "La Krivoirog nu era nici un fel de asistență medicală numai dacă aveai febră mare primeai o zi sau 2 de repaos în lagăr după aceea veneai înapoi la mină"[64]. "Au fost puține medicamente la infirmeria lagărului. Existau doar 6 paturi pentru bolnavi. Când a început, în iarna lui 1945 epidemia de tifos eram total descoperiți și au murit peste 1000 de persoane"[65]. M-am îmbolnăvit din cauza lipsurilor îndurate de distrofie musculară, dar nu am reușit să revin în țară cu transporturile de bolnavi. În vara anului 1946 în lagărul vecin a izbucnit o epidemie de tifos și au murit 300 de polonezi din Danzig. A fost foarte greu în lagăr, am crezut că nu se vor sfârși niciodată chinurile și neajunsurile de care am avut parte[66].

Moartea în lagăr era cvasicotidiană, cauzată atât de boli cât și de accidentele de la locurile de muncă. Cele mai multe decese s-au petrecut, conform mărturiilor celor deportați, la fabrica de mercur, unde datorită intoxicațiilor, au murit 600 de oameni din Urziceni din cei 900 plecați în lagăr"[67]. "De multe ori morții erau mâncați de câini pentru că nu puteam săpa gropi în pământul înghețat. Cei morți erau dezbrăcați de tot ce aveau și îngropați doar cu ceva sumar pe ei și fără preot[68]. De regulă o comisie de medici îi tria pe cei bolnavi și-i trimiteau pe cei inapți de muncă înapoi acasă. Unii dintre deportați au fost trimiși în Germania prin Polonia. Așa sunt cazurile Sabou Iolanda și Suciu Maria din Poiana Codrului. Cei ajunși în Germania s-au bucurat de condiții mai bune decât în Rusia. "Văzând că nu se face nimic pentru a fi repatriați am fugit din Strasfurt și Altizbech prin Salzburg, Viena și Budapesta, cu diferite mijloace de locomoție am reușit să ajungem la granița cu România. Aici am fost prinși de grănicerii români și în septembrie 1948 au fost deferiți Tribunalului Cluj. Acesta ne-a achitat de acuzația de trecere frauduloasă a frontierei și-am plecat la casele noastre"[69]. Dar nu toți cei bolnavi au putut fi repatriați și atunci au murit pe pământ străin departe de țară. Din Foieni au murit 62 de persoane, Șandra - 46, Căpleni - 28, Urziceni - 12, Tirean - 37. Moartea în lagăr sau datorită lagărului a fost o prezență inerentă a fenomenului de deportare.

Majoritatea celor care au murit au fost în floarea vârstei. Noțiunea de lagăr confirmă încă o dată calitatea sa de spațiu cu conotații tragice fiind asociat irecuzabil morții și suferinței[70].

"Spitalul era la mare depărtare în oraș și aici erau doar niște felceri ruși ajutați de câțiva șvabi cu o oarecare pregătire de sanitari. Erau bolnavi numai aceia care aveau temperatură mare sau căzeau jos în mină din cauza bolii. Medicamente aproape că nu existau, de altfel nu se găseau nicăieri. Cei care mureau erau duși de deportați și îngropați lângă lagăr"[71]. "La Krivoirog nu era nici un fel de doctor. Ne tratam fiecare cu ce găseam la îndemână sau cu ce cunoșteam că ar folosi. Cei slăbiți dacă se și îmbolnăveau atunci mureau în cea mai mare parte"[72]. "Femeile făceau curat și-n camerele bărbaților și uneori le spălau și hainele. Aveam mulți păduchi din cauză că nu aveam unde spăla și usca hainele. De multe ori le luam ude pe noi și ne îmbolnăveam. Era o cameră pentru bolnavi dar nu erau doctori. Am ales și dintre noi vreo 3 care aveau ceva experiență de veterinari ca să lucreze ca infirmieri. Nu erau nici măcar pansamente nici măcar un termometru pentru temperatură. Din 2 în 2 săptămâni eram duși în oraș la dezinfecție. După 2 dezinfecții, începeau să se rupă hainele. Apoi făceam duș și ne era foarte frig. Cele care au născut copii în lagăr le era foarte greu și de regulă copii mureau după 2-3 luni de la naștere iar mamele după o săptămână trebuiau să meargă la muncă. Ne ungeam cu un fel de cremă ca și femeile ruse, ca să

https://biblioteca-digitala.ro

scăpăm de insolație, când lucram vara pe câmp. În baracă era foarte cald datorită aglomerației și mizeriei, au apărut și ploșnițele. Pătrundeau peste tot, din cauza lor nu puteam dormi noaptea. Odată a început și tifosul care era foarte contagios. Spitalul din oraș era plin de bolnavi în așa fel încât dormeau și pe podele dintre ei. Fără medicamente au scăpat doar cei rezistenți. Îi invidiam pe cei morți pentru că au scăpat de suferință și mizerie. Eram duși la dezinfecție periodic și civilii ruși și soldații ne ocoleau. Nu știam pe care mureau ci doar pe cei cunoscuți. Am luat și eu tifos și din cauza febrei deliram amintindu-mi de părinți și de mâncare. Toți care delirau au amintit aceste 2 lucruri. Nu era apă pentru spălat și mulți eram în mizerie mai ales bărbații. Praful de cărbune ne invada plămânii și corpul. Unei colege i s-a tăiat piciorul fiind zdrobit de vagoneți. Alții au avut numeroase arsuri de la incendiile din mină. Aflam doar din veşti dacă a murit cineva așa eram de mulți în lagăr. Cei morți erau duși cu o căruță într-o ladă de lemn, descoperită și îngropați în cimitirul de lângă lagăr. Cei care lucrau la suprafață, impingând vagoanele au avut multe insolații. Nu era nicăieri vreun copac ca să facă umbră nici apă nu aveam și erau mulți șobolani atât în lagăr cât și în mină"[73].

"Din cauza apei nepotabile dar pe care totuși o bearn că nu aveam alta ne-am îmbolnăvit de dezinterie. Cel care se îmbolnăvea de tifos era amenințat cu moartea de soldații ruși. Ne-am îmbolnăvit și din cauza hranei reci pe care o primeam mai întotdeauna. Această boală ne-a slăbit pe toți iar din cauza mizeriei a început tifosul în lagăr. Mâncarea scădea și din cauza bolii mureau mulți dintre noi. Mâncam și mâncarea celor morți de tifos. S-au luat măsuri de deratizare, a început încălzirea în lagăr, s-au făcut numeroase controale asupra curățeniei din camere, trebuia să fim tot timpul curați ca să nu fim biciuți de soldați. Din cei 350 de bolnavi din luna mai în luna iunie muriseră deja 330, iar cei morți erau puși în sicrie din scânduri. Felcerul rus arunca o privire fugară și punea același diagnostic de distrofie musculară. Unii mureau în somn din cauza bolii alții de foame. Cei grav bolnavi erau duși cu camioanele la spital în oraș. Erau atâtea păduchi că-i mâncau găinile comandantului de lagăr. Morții erau îngropați fără sicriu și cruce și-i jeleam în culoarea albă pe care o aveam toți. Mulți și-au pierdut mințile din cauza tifosului și au fost duși în altă parte unde probabil au fost împușcați de soldați, pentru că nu i-am văzut niciodată"[74].

A fost reținută de memoria individuală și evadarea din acest spațiu al suferinței, care este lagărul. Au existat numeroase tentative de evadare din lagăre cu toate că posibilitățile de reușită erau extrem de mici și majoritatea celor evadați au fost prinși de autorități. Se încerca prevenirea actelor de evadare prin făcutul de apel seara și dimineța, folosirea de gardieni înarmați și înconjurarea lagărului cu sârmă ghimpată. Mulți deportați nu au putut nici scrie nici primi scrisori de acasă, fiind îngrijorați de soarta celor de acasă. Dorul de cei rămași acasă și neputința de a mai suferi foamea și frigul din lagăre, i-a făcut pe mulți să evadeze. De exemplu Herman Ioan din Terebești a fugit într-o zi din lagărul de Konstantinovka "noaptea am reușit să fug din lagăr profitând de neatenția celor din lagăr, împreună cu Toma Francisc. Ziua stăteam ascunși prin șanțuri sau prin tufișuri și numai noaptea ne deplasam. Tremuram de frica NKVD, care ne luase urma, deoarece atunci când dispărea cineva din lagăr și nu ieșea numărul la apel, se dădea alarmă. După 1 săptămână ne-au prins și ne-au dus înapoi în lagăr unde ne-au băgat în carceră. După ce am scăpat de carceră am fost trimiși din nou la muncă. De aici am fugit din nou pentru că nu-mi plăcea să lucrez pentru ruși. Când am ajuns la Nipru m-am aruncat îmbrăcat în apă ca să ajung pe celălalt mal. M-au văzut niște ruși și m-au spus la miliție care m-au arestat pe celălalt mal, unde m-au și prins. Am fost dus la batalionul disciplinar unde am lucrat sub paza strictă la o fabrică de sticlă. Până la eliberare am ajuns șef de batalion disciplinar și am fost folosiți la munci foarte grele în lagăr". "De la Kistekova toate încarcerările de evadare au fost descoperite până la urmă și cei prinși au fost mutați în lagărele disciplinare. Pentru preîntâmpinarea evadărilor se făcea seara, înaintea culcării și dimineața înaintea plecării în mină, apelul"[75]. "De la Omsk-Ural toți cei care au evadat erau prinși de poliție. Dacă nu vroiau să spună din ce lagăr au fugit erau bătuți până spuneau. Apoi erau duși înapoi și strict supravegheați de soldați"[75b]. "Cei care au reușit să fugă din lagăr nu au putut ajunge prea departe fiind prinși de soldați. Erau aduși în lagăr și seara, după ce veneam de la mină, eram strânși în careul lagărului unde întâi făceau apelul și apoi îi aduceau pe evadații prinși. Aceștia erau bătuți crunt de soldați ca să dea exemplu și celorlalți deportați care ar avea asemenea gânduri ascunse. Apoi erau duși într-un lagăr disciplinar dar n-am mai văzut pe

https://biblioteca-digitala.ro

nimeni în viață la eliberare dintre ei. Poate că au scăpat cu viața dar eu i-am mai văzut de atunci încoace"[76].

"Prin mai 1945 înaintea începerii lucrului în mină am reușit să mă furișez din coloană și să evadez. Am fost mai mulți nu-mi aduc acum bine minte câți am fost. Numai noaptea ne furișam ca să nu ne vadă cineva să ne spună la miliție. Ziua dormeam pe fânul luat din niște căpițe întâlnite în calea noastră. Noaptea îl băgam în haine ca să nu ne fie frig, că era foarte frig prin acele locuri. Ziua căutam niște locuri ascunse în care să ne putem odihni după oboseala nopții. La Harkov ne-a prins miliția, care ne luase urma după culcușurile de fân unde dormeam în timpul zilei. După bătaia de rigoare ne-au dus într-un lagăr disciplinar unde am lucrat din greu la o fabrică de armament până la eliberare"[77]. O lumină în sufletele deportaților era adusă de sărbătorile creștine, care nu erau recunoscute de autoritățile lagărului. Au fost substituite de autoritățile aflate sub patronajul unei ideologii atee cu sărbători laice sau politice. Uneori deportații puteau pleca în oraș cu bilet de voie de la autoritățile lagărului. Acest lucru a fost posibil numai după 1947 când începuse un fel de liberalizare a condițiilor dure din lagăre. "Căutând mâncare în oraș m-am hotărât să intru în biserica ortodoxă de aici. M-am rugat lui Dumnezeu și parcă suferințele care le înduram mi-au fost alinate. De câte ori puteam, duminica, mă duceam să mă rog alături de alți deportați și de civilii ruși[78]. În cazul în care nu puteau merge la biserică sărbătorile creștine le împărtășeam în interiorul propriei comunități de deportați într-o clandestinitate asemănătoare cu începutul creștinismului. În lagărul de la Konstantinovka rușilor nu le plăcea că ne rugăm când era duminică sau sărbătoare creștinească. Așa că ne rugam cum puteam ca să nu ne vadă cei care ne supravegheau în lagăr"[79]. De multe ori în clipe grele sau când erau bolnavi sau prea obosiți de atâta trudă se opreau pentru câteva clipe și se gândeau la Dumnezeu cu speranță. Cel de sus rămânea unica lor speranță că odată vor scăpa din chinul lor și își vor vedea din nou locurile dragi, de unde au fost smulși brusc de o soartă crudă. A fost o dramatică reîntoarcere la timpurile de început ale creștinismului sau o decădere în timpul ce părea moral. Moartea în lagăr era atenuată de nașterea unor copii în condiții foarte vitrege ale universului concentraționar. Nenumăratele cazuri de copii născuți în lagăr erau o expresie a vieții care reușește să încolțească și-n împrejurări dintre cele mai vitrege. Dintre cei născuți în lagăre putem exemplifica pe Babegy Vasile din Cămin, n. 1948, Maria Ritli din același sat, n. 1945, Maria Erdei din Sanislău, n. 1945 etc. Nașterea copiilor în lagăre a fost înregistrată foarte târziu în actele de stare civilă din România. S-au întâmplat cazuri în care deportații au avut copii cu locuitorii ruși de acolo. Aceștia au rămas acolo și au primit cetățenia rusă. Este o ipoteză care nu se desprinde prea clar din cercetare, la fel cum o ipoteză totuși neclară era distribuirea de anticoncepționale la femeile din lagărul de la Krasnamienski[80]. În marile spații concentraționare componența umană se grupează, în limitele posibilului, în sensul apărării propriei existențe în fața adversităților de orice fel. Suferința unește de multe ori destinele și pune în evidență compasiunea, înțelegerea și întrajutorarea atât în interiorul comunității celor deportați cât și în raporturile cu lumea rusească din afara lagărului. Lumea rusească era marcată și ea de o mulțime de privațiuni atât în anii războiului cât și după terminarea lui. Rușii au fost și ei integrați procesului de reconstrucție a țării lor. În mărturiile cu cei intervievați se observă că raporturile cu rușii care trăiau în orașele adiacente lagărului au fost de bună înțelegere, compasiune reciprocă pentru ambele părți în anii acei grei de suferințe și lipsuri. Încă de la deportare, cu toate că atitudinea autorităților sovietice venea dinspre poziții de ADVERSITATE, din hotărârea de a executa un ordin primit, cei deportați au găsit uneori înțelegere în rândul militarilor sovietici. De multe ori militarii îi lăsau pe părinții deportaților să le aducă cele necesare de acasă sau au vrut să-i facă scăpați pe unii dintre deportați. Pe drumul către lagăr și în lagăr cei deportați au remarcat înțelegerea autorităților sau atitudinea lor nonviolentă "rușii s-au purtat destul de bine cu noi, au fost bătuți doar cei care evadaseră și fuseseră prinși sau cei care furaseră mâncare"[81]. Existau multe conflicte între cei deportați din diferite cauze. Puțini erau generoși cu ceilalți. Zilele treceau monoton și resimțeam dureros lipsa celor dragi de acasă. În lagăr nu au crescut nici flori și nici iarbă. Visam cu ochii deschiși la clipele eliberării din lagăr. Rușii întâlniți pe stradă nu erau comunicativi și se îmbrăcau întotdeauna gros pentru că nu știau când îi duce în Siberia. Femeile ruse îmbătrâneau repede după 25 de ani. Copiii creșteau singuri pe stradă fără nici o educație din

https://biblioteca-digitala.ro

partea părinților obligați toată ziua să mu, cească. La nunți se îmbătau întotdeauna şi se băteau. Omul era considerat o adevărată maşină. Munca era adevărata religie totul se învârtea în jurul ei. Se simțea o adevărată teroare şi poporul îl ura pe Stalin. Lumea era împărțită în condamnați şi paznicii lor. Am văzut că ruşii nu erau aşa cum îi prezentase propaganda noastră. S-au purtat destul de bine cu noi, nu ne considerau vinovați pentru ce au suferit în război. De 7 noiembrie s-a organizat sărbătorirea prin concurs de muncă, ziua era liberă şi curtea lagărului ca şi lagărul era împodobite. S-a făcut şedința de partid, apoi ne-au dat mâncare mai bună şi haine mai groase. Se mai sărbătorea ziua de 1 mai şi Anul nou. Cu timpul am început să ne obişnuim, cu populația rusă schimbam banii pe produse, cumpăram lapte bătut, plăcinte din făină de porumb, vodcă. Ne-am făcut rost de un acordeon vechi cu care cântam cântece într-un colț de cantină deşi eram obosiți. Din lemn ne-am făcut piese de şah cu care ne jucam în rarele noastre clipe libere[82].

Raporturile cu populația rusească din zonă au fost bune. Ruşii sufereau şi ei de foame ca cei deportați. Cei din lagăr îşi completau cele necesare de multe ori cumpărând din bazarul unde îşi vindeau puținul avut ruşii. Viața şi munca în lagăr a determinat şi consolidat şi relații de amiciție între cei deportați şi populația băştinaşă. Prietenia ca formă evoluată a solidarității umane rămâne o confirmare ca dincolo de orice împrejurări şi oamenii de diferite origini găsesc apropierea şi colaborarea ca ceva firesc şi inseparabile de condiția umană[83].

Raporturile interumane exclud ideologiile şi adversitățile conjuncturale pentru ca în orice parte a lumii şi-n orice anotimp, comunitățile umane în virtuțile lor pozitive funcționează în modul lor cel mai firesc şi doar seisme de ordin politico-militar pot afecta pentru timp mai scurt sau mai lung aceste raporturi[84].

Note

1. Radosav, Doru, Donbas o istorie deportată, pag. 36.
2. Mărturia lui Steinbruner Iosif, Moftinul Mare.
3. idem - Geng Valeria, idem.
4. idem - Sabou Iolanda, Poiana Codrului.
5. idem - Czier Martin, Terebeşti.
6. idem - Reisz Anton, Ardud.
7. idem - Gyorgy Keizer, Mădăras.
8. idem - Herman Terezia, Terebeşti.
9. idem - Herman Maria, idem.
10. idem - Gulacsik Irina, Moftinul Mare.
11. idem - Baumgartner Paul, Terebeşti.
12. idem - Ciubotaru Irina, Moftinul Mare.
13. idem - Matuz Matilda, Terebeşti.
14. idem - Reisz Anton, Ardud.
15. idem - Reich Iosif, Mădăras.
16. idem - Gyorgy Keizer.
17. idem - Bicsi Elisabeta, Ardud.
18. idem - Andrek Ştefan, Moftinul Mare.
19. Szatmári Friss Újság - 6 oct. 1994.
20. idem - 11 august 1992.
21. idem - Herman Terezia.
22. Radosav, Doru - op. cit., pag. 39.
23. idem - Suciu Maria.
24. idem - Herman Terezia.
25. idem - Herman Maria.
26. idem - Ciubotaru Irina.
27. idem - Steinbruner Iosif.
28. idem - Huber Michael.
29. idem - Gyorgy Keizer.

https://biblioteca-digitala.ro

30. idem - Schachter Ioan
31. Radosav, Doru - op. cit., pag. 44.
32. idem - Baumgartner Paul.
33. idem - Matuz Matilda.
34. idem - Gulacsik Irina.
35. idem - Ciubotaru Irina.
36. idem - Herman Maria.
37. idem - Reich Iosif.
38. idem - Gyorgy Keizer.
39. idem - Propst Antal.
40. idem - Bicsi Elisabeta.
41. idem - Herman Terezia.
42. idem - Schachter Ioan.
43. idem - Reisz Anton.
44. idem - Andrek Ştefan.
45. idem - Huber Michael.
46. idem - Steinbruner Iosif.
47. idem - Suciu Maria.
48. Szatmári Friss Újság, 1992.
49. idem, 1994.
50. idem - Huber Maria.
51. idem - Matuz Matilda.
52. idem - Gulacsik Irina.
53. idem - Ciubotaru Irina.
54. idem - Herman Terezia.
55. idem - Herman Maria.
56. idem - Diczig Maria.
57. idem - Schachter Ioan.
58. idem - Reich Iosif.
59. idem - Gyorgy Keizer.
60. idem - Steinbruner Iosif.
61. Szatmári Friss Újság, 1992.
62. idem, 1994.
63. Steinbruner Iosif.
64. idem - Reich Iosif.
65. idem - Bicsi Elisabeta.
66. idem - Reisz Anton.
67. Radosav, Doru - op. cit., pag. 55.
68. idem - Diczig Maria.
69. idem - Suciu Maria.
70. Radosav, Doru - op. cit., pag. 57.
71. idem - Herman Terezia.
72. idem - Reich Iosif.
73. Szatmári Friss Újság, 1992.
74. idem, 1994.
75. idem - Reisz Anton.
76. idem - Suciu Maria.
77. idem - Huber Michael.
78. idem - Baumgartner Maria.
79. idem - Herman Terezia.
80. idem - Diczig Maria.
81. idem - Geng Valeria.
82. idem Szatmári Friss Újság, 1992.
83. Radosav, Doru - op. cit., pag. 76.
84. ibidem, p. 77.

https://biblioteca-digitala.ro

PREISTORIA SOVIETIZĂRII ÎN NORD-VESTUL ROMÂNIEI

Nae Antonescu

Generația mea a trăit încă la începutul şcolarității ei fantoma apariției războiului, a măcelului dintre oameni, fundamentat teoretic pe ideile totalitarismului. Democrația interbelică începea să slăbească sub necruțătoarele lovituri ale fascismului şi comunismului ilegalist şi acest lucru îl observam şi noi elevii normalişti de la Oradea.

Pentru prima dată am simțit asuprirea totalitarismului de tip fascist şi la fel comunist în vara şi toamna anului 1940 când țara noastră a fost dezmembrată, ne-au fost rupte imense părți din trupul ei, la răsărit ca şi la apus. Ca urmare a nefericitului Diktat de la Viena în toamna amintită m-am refugiat, fără părinți, în România. Isprăvisem cinci clase de şcoală normală la Oradea şi apoi restul l-am continuat la Bucureşti.

Totalitarismul era în floare, instabilitatea politică era la ea acasă, Basarabia furată şi Ardealul de Nord ciopârțit. După aşa numita rebeliune din ianuarie 1941 lucrurile s-au complicat şi mai mult, despre Transilvania vorbeau doar jurnaliştii şi poeții gazetei Ardealul redactată de dr. Anton Ionel Mureşan şi dr. Constantin Hagea. Ei cultivau în taină pe Iuliu Maniu atunci şi întotdeauna simbolul rezistenței naționale.

În vacanța de vară a anului şcolar 1940-1941 am putut reveni la locurile natale potrivit unei înțelegeri cu statul maghiar. Foarte mulți dintre elevii refugiați în România s-au bucurat de acest favor şi la fel elevii maghiari din România au putut merge în părțile Ardealului de Nord. Unii dintre noi au chiar renunțat să se întoarcă.

La noi în sat, în Terebeşti, după vreo două săptămâni a venit un amic de al meu şi el elev refugiat la Beiuş pe nume Andrei Ghițui. Avea o mătuşă la Terebeşti, Nana Floarea a Lupului pe numele ei. Ne-am hotărât ca într-o zi de miercuri când era târg la Satu Mare să mergem să revedem oraşul nostru iubit. Şi după ce ne-am plimbat prin centrul oraşului ne-am aşezat la o berărie, care era atunci pe locul unde este cofetăria de azi numită "Victoria", aproape de sediul actual al unei părți a Muzeului de istorie. Noi ne consideram într-un fel de studii în străinătate, după cum şi eram oficial. Pe vremea aceea mai funcționa încă la Satu Mare librăria lui Dumitru Suta şi trecând noi pe acolo, înainte de a intra în berăria amintită ne-am cumpărat fiecare câte un roman de George Mihail Zamfirescu, numit Cântecul destinelor, pe care vestitul librar le mai avea în stoc. Eu mi-am cumpărat şi un volum de Petöfi Sándor în limba maghiară. În timpul cât am stat în localul berăriei am discutat multe lucruri, evident în româneşte, şi poate cu unele aprecieri negative la adresa stăpânirii maghiare de atunci. Nu ne puteam închipui că ne asculta cineva, eram poate prea tineri ca să înțelegem resorturile de funcționare ale unui regim totalitarist şi că sunt la serviciu "ascultătorii". La un moment dat ni s-au prezentat doi polițişti care ne-au poftit la poliție spunându-ne că am adus ofense statului maghiar. Ne-au închis într-o cameră unde am stat până în cealalată zi când ni s-a pus în vedere că suntem expulzați şi că în 24 de ore trebuie să părăsim locuințele noastre, cele ale părinților. Am simțit atunci asuprirea fascistă față de noi şi mi-am adus iarăşi aminte că noi, generația noastră vieţuiam tot cu gândul că ne va fi mai bine în viitor dar am evoluat

https://biblioteca-digitala.ro

din ce în ce mai rău şi atunci spuneam că a fost mai bine înainte, nu fără decepţii.

A venit şi timpul lui 23 August 1944, eveniment pe care atât de mult l-am aşteptat. Am crezut atunci foarte mulţi dintre noi că începe o lume mai bună decât cea care ne-a precedat. Credeam că am scăpat de tiranie fără să ne dăm seama că am păşit în alta mult mai groaznică. Este perioada când începe să mizeze, uneori pe ascuns, de multe ori totuşi pe faţă sovietizarea în părţile de nord-vest ale ţării. Venisem de pe zona fortificaţiilor din răsărit, pe linia Nămoloasa-Focşani, unde în calitate de elev ofiţer de geniu am lucrat la cazemate şi şanţuri anticar pe care "eliberatorii" (în paranteză) de la răsărit le-au aruncat simplu în aer, fără scrupule. O imensă investiţie materială a fost spulberată, ca şi cum nici nu ar fi existat.

M-am reîntors la locurile natale în credinţa că suntem victorioşi, dar iată că nici de data aceasta n-a fost să fie aşa. Din rău în tot mai rău. Preistoria sovietizării, deşi în secret încă din 1940 o ştiau doar politologii şi începeau acum să se arate pe faţă pentru noi novicii. Aici în nord-vestul României sovietizarea a avut un caracter particular. A ţinut seama de prezenţa populaţiei maghiare din zonă, care, în marea ei majoritate s-a alăturat sovieticilor înscriindu-se în Partidul Comunist din România urmărind un scop foarte bine definit: neutralizarea populaţiei româneşti şi instituirea unei conduceri autonome, ca la un moment dat să pretindă realipirea la Ungaria. Şi trebuie să recunoaştem că într-o oarecare parte şi-a ajuns scopul şi pentru faptul că elementele româneşti, în majoritatea anticomuniste au refuzat să intre în cadrele noii formaţiuni politice pe care, în general, au ocolit-o. Toată conducerea noului partid politic era dominată de elemente maghiare sau evrei maghiarizaţi şi cum ele erau la cârmă i-au declarat aproape pe toţi românii ca fascişti. Ne-am trezit fascişti la spartul târgului. Dar această situaţie ne-a adus nouă românilor multe neplăceri. Mulţi dintre cei refugiaţi întorşi la casele lor nu au putut intra în ele, şcolile în limba română au început să funcţioneze defectuos, tratatul de pace nu era semnat, existau speranţe pentru maghiari iar noi eram în stadiul provizoratului de unde nesiguranţa zilei de mâine. S-a întâmplat ceea ce se întâmplă şi astăzi: cei alungaţi din casele lor de către comunişti prin naţionalizare nu pot intra încă în ele, la fel bisericile române unite sunt tot închise pentru credincioşii greco-catolici, potrivit unei politici de abuz a preşedintelui ţării în combinaţie cu ierarhia ortodoxă română. Mai mult aceşti sovietici care au făcut aceste două mârşave acţiuni şi evident multe altele, jucau în partidă dublă, atunci ca şi astăzi, prin ochelarii noilor elemente neocomuniste, botezate pedeseriste, cu promisiuni atât pentru unii cât şi pentru alţii.

Au început apoi masiv arestările pe care le făcea noua stăpânire, încă nelegalizată. Cei mai mulţi arestaţi au fost românii de aici iar comuniştii erau în general de alte naţionalităţi. Din asupriţi timp de patru ani am devenit întemniţaţi. Şi cu câte inimă curată au aşteptat românii de aici din Satu Mare sosirea armatelor române şi când au venit au adus şi microbul violenţei. Nu mai erau românii din anii 1940, erau altfel de oameni, aproape necunoscuţi. Ne-au arestat generalii încă pe front fiind, în luptele din vest, alţii au fost întemniţaţi cum au ajuns la casele lor. Şi ce generali care au făcut faima armatei române, unii încă din primul război mondial. Partidul Comunist îşi făcea legea lui care oricum nu ne era favorabilă nouă românilor de aici şi chiar din alte părţi ale ţării.

Cei care s-au ridicat mai întâi împotriva acestei oprimări nu au fost marii scriitori şi artişti sau chiar savanţi pentru că începând cu Parhon, doctorul Bagdasar, scriitorii Mihai Sadoveanu, G. Călinescu, Mihai Ralea, fostul ţărănist transfug şi mulţi alţii au trecut în livada comunistă pentru a-i culege roadele. Cei care au ridicat steagul neatârnării au fost tinerii, studenţii, îndeosebi cei din Cluj, care erau de două ori efectaţi, atât de maghiari, evrei cât şi de comunişti, acum şi români. Este cunoscută în istorie mişcarea studenţească din Cluj din anul 1946, Greva de la căminul Avram Iancu la care am participat şi eu şi domnul doctor Horaţiu Ciortin. Noi eram nemulţumiţi de faptul că la nivelul conducerii politice erau numai cadre comuniste, în marea lor majoritate de naţionalitate maghiară şi evrei maghiarizaţi, rămăşiţele celor care s-au întors din lagărele hitleriste, duşi acolo cu concursul oficialităţii maghiare iar acum drept mulţumire ne asupreau pe noi românii deşi cei din ţara liberă au arătat totuşi o oarecare blândeţe faţă de ei. Elementele comuniste din Cluj au început să purifice Universitatea, cu concursul profesorilor Alexandru Roşca, filologul Emil Petrovici, istoricul Const. Daicovici, toţi aceştia au fost pionierii dezastrului românesc şi vinovaţi ca mari intelectuali pentru asuprirea ce a venit asupra noastră, a intelectualilor şi a studenţilor.

Era perioada în care elementele comuniste încercau şi de multe ori chiar reuşeau să intre

https://biblioteca-digitala.ro

la cârma tuturor instituțiilor politice şi culturale cum s-a întâmplat şi aici la Satu Mare, în vreme ce tinerimea studiase această situație îi apărea în neconcordanță cu vrednicia istoriei poporului român. Evident că aceste elemente ale preistoriei sovietizării în părțile nord-vestice ale țării nu s-au desfăşurat lin şi nici măcar academic. Chiar la început s-a instalat starea de conflict ce a dominat pasional situația. Studenții români din Cluj şi evident şi noi din părțile sătmărene eram în general monarhişti, ideea ostracizată atunci, încă nu pe față, de către comunişti cam aşa cum o fac astăzi pedeseriştii noştri. Pretextul a apărut chiar mai devreme decât s-a aşteptat. Studenții noştri manifestau pe străzile Clujului în timp ce la fabrica de încălțăminte din cartierul Iris cum se numea pe atunci au avut loc unele încăierări soldate cu bătăi şi după câte-mi amintesc chiar cu morți. Muncitorii de la amintita fabrică au venit atunci în centrul oraşului unde studenții manifestau împotriva elementelor comuniste. Atunci au început busculadele. Noi studenții luptam împotriva comunismului, dar şi împotriva elementelor maghiare sau izraielite, care împreună formau nucleele comuniste. Cum noi eram mai puțini iar muncitorii erau atâția împotriva noastră şi pe care ne socoteau fascişti ne-am retras cu încetinitorul din fața puhoiului spre căminul nostru Avram Iancu. Acolo s-a stabilit rezistența noastră în fața atacanților. Aceştia au intrat în cămin până la etajul întâi dar mai departe nu au putut să ajungă pentru că intrările la etaj au fost baricadate cu mobilă: mese, scaune şi alte obiecte ce serveau de obstacole. În timp ce comuniştii strigau lozinci de ale lor noi aruncam în stradă pături, veselă şi alte obiecte contodente prin mijlocirea cărora i-am rănit pe mulți dintre ei.

Auzind mănăşturenii despre asaltul împotriva studenților au sosit în ajutorul nostru şi cu vitejia lor neîntrecută i-am cam pus pe fugă pe invadatorii comunişti. Dar îndată a sosit la fața locului poliția clujeană, care a început să ne aresteze, pe cei care n-au putut să dispară între care am fost şi eu. M-am gândit că nu trebuie să-mi fie frică pentru că atunci eram corespondentul ziarului bucureştean Jurnalul de dimineață redactat de Tudor Teodorescu-Braniște. Aveam şi legitimație pentru nord-vestul țării. Dar a fost în zadar, m-au înglobat şi pe mine alături de ceilalți studenți. Ne-au dus la sediul poliției locale, atunci aproape de piața mare de alimente şi fiindcă studenții rămaşi afară din cămin tot manifestau încă ne-au transportat la Turda, cu un fel de autocare cum erau atunci în 1946. Mi-aduc aminte că pe tot parcursul călătoriei noastre spre Turda intonam cântece patriotice, între care Deşteaptă-te Române fără ca polițiştii să ne facă ceva, unii chiar ni s-au alăturat şi au cântat şi ei.

Noi cei arestați nu mai ştiam ce se întâmplă afară, ce a rămas în urma noastră. Ulterior am aflat că s-a organizat un comitet al studenților necomuniști în frunte cu Valeriu Anania atunci student la medicină, astăzi episcop ortodox în Cluj. Nu ştiam nimic despre soarta studenților rămaşi, şi nici despre discursul lui Lucrețiu Pătrăşcanu. După eliberarea de la Turda am aflat ceea ce s-a întâmplat. Şi cum lucrurile se înfierbântau, studenții cereau eliberarea noastră ne-au readus de la Turda şi am fost prezentați pe scena Colegiului academic, în clădirea de lângă Universitate, în aşa fel ca să ne vadă colegii noştri. Abia atunci studenții au început să se liniştească şi în urma acestor evenimente din mai 1946 cursurile universitare s-au închis iar noi am plecat pe la casele noastre, în afară de cei care au rămas deocamdată în arest şi între care amintesc de unul Pițurcă şi de studentul Horațiu Ciortin, despre care va fi vorba puțin mai târziu în aceste însemnări memoriale.

Ceea ce a apărut până acum a fost fața văzută a lucrurilor. Realitatea adevărată era următoarea: din cauza studenților, în special a celor de naționalitate română nu se putea institui cu uşurință ordinea comunistă în Universitate. Nucleul studenților comuniști români era încă neînsemnat iar conducerea politică era formată din studenți de naționalitate maghiară sau evrei maghiarizați. Plecând noi din Cluj le-a fost mult mai uşor să-şi realizeze acest țel desigur ajutată mereu de forța crescândă a oficialităților sovietice.

Într-o carte întitulată Ademenirea de Romulus Zaharia, apărută la Cluj în anul 1983 se aminteşte de greva studenților de la căminul "Avram Iancu" şi sunt pomeniți şi unii care azi trăiesc la Satu Mare. Aşa de exemplu domnul dr. Horațiu Ciortin, la pagina 363 şi 374. În carte scrie că după eliberarea noastră au rămas sub stare de arest "Ciortin şi Pițurcă iar ceilalți au plecat în nordul țării". Cartea este scrisă pe baze de documente dar din nenorocire acestea au fost falsificate şi interpretate în chip comunist. Chiar şi asaltul supra căminului studențesc este prezentat în lumina relatărilor din ziarele comuniste, care la rândul lor nu au spus adevărul. Astfel la pagina 412 se spune că "Mănăşturul e cetatea şovinismului" pentru că pe zidurile fabricii de bere

https://biblioteca-digitala.ro

de acolo era scris: "Până aici ține democrația. De aici începe Mănăşturul!" iar ziarul Igazság se întreba: "Cum de li se îngăduie această trufie?". Pe vremea acea democrația era asimilată comunismului în ascendență, care la rândul lui era socotit duşmanul poporului român. De aceea ne-am ridicat atunci noi studenții clujeni. Şi încă o dovadă mincinoasă din carte: "Studenții comuniști aflați în cămin au fost mai ales ei, în primele rânduri. Studenții comuniști organizaseră apărarea, însufleţind pe alții la luptă". Nimic mai fals decât acesată afirmație a autorului cărții. Noi studenții ne-am ridicat tocmai împotriva comunismului iar ziarul Patria din Cluj a remarcat acțiunile noastre în chip real. Pentru cei pe care interesează această problemă îndemnăm să răsfoiască coloanele ziarului amintit. Probabil autorul cărții a fost obligat la această concesie cenzurii comuniste a vremii, altfel nu poate fi înțeles, decât în sensul că s-a abătut de la adevăr. Este adevărat că noi apăream ca luptători împotriva maghiarimii clujene dar numai în măsura în care ea era comunistă. Între noi la căminul "Avram Iancu" nu au existat atunci studenți comuniști, pentru simplul fapt că nu i-am fi tolerat.

După ce ne-am întors la casele noastre, deci din mai până în toamna anului 1946 când au reînceput cursurile universitare au auzit că pe foarte mulți dintre noi i-au rearestat de la domiciliile lor, de unde le-a fost mult mai uşor să-i ridice decât din centrul univeristar. Unora li s-au înscenat procese cu vestita tematică: uneltire împotriva statului. Ceea ce ni s-a întâmplat şi nouă grupului de național țărăniști din Terebeşti la începutul anului 1848.

În toamna anului 1946 preistoria sovietizării a dat o mare lovitură părților sătmărene. Este vorba de alegerile parlamentare din noiembrie 1946. Strategia câştigării acestor alegeri era mereu în atenția elementelor conducerii comuniste, ajutate de elementele de specialişti sovietici. Strategia lor a fost deconspirată ulterior şi astăzi toată lumea ştie că voturile obținute de partidele istorice, țărănist şi liberal, au fost calculate drept zestre comunismului. Numai că această tactică generală a asigurării majorității prin înşelătorie a cam diferit de la un loc la altul.

Amintesc aici că în cazul comunei mele natale Terebeşti situația a fost următoarea. Terebeşti era şi atunci centru de comună dar în acelaşi timp şi aproape în întregime național-țărănist. Amintirea părintelui dr. Vasile Lucaciu era încă vie în conştiința bătrânilor, mai ales a celora care în America au sprijinit pentru recrutarea de voluntari pentru Unirea din 1918. Povestea bătrânii din Terebeşti, între care şi tatăl meu, cum îl întâmpinau pe vestitul memorandist şi se deplasau alături de el pentru realizarea acestui ideal.

Şi comuniştii ca să câştige alegerile parlamentare din 1946 au mutat centrul de votare de la Terebeşti în satul învecinat Baba Novac. Cum nu prea aveam bune mijloace de comunicație cu acest sat, aşa cum nici astăzi nu avem, foarte mulți dintre bătrâni sau bolnavi nu s-au dus la vot. Pe atunci încă nu se inventase "urna volantă" mascaradă în care votul este al acelora care o manipulează. Deşi am avut delegați la centrul din Baba Novac nu ni s-a permis să asistăm la desfacerea urnelor. Ni s-a comunicat doar rezultatul care fusese clar modificat. Strategia de la centrul lor de comandă era deja împlinită spre uimirea noastră şi a acelora care au aflat mai târziu. Şi astfel alegerile parlamentare au fost câştigate de comuniști prin mijlocirea furtului organizat.

Şi din acest moment preistoria sovietizării în părțile sătmărene poate fi considerată încheiată. A urmat apoi istoria de consolidare a sovietizării, arestările în masă, mulțimea proceselor politice, cel al lui Iuliu Maniu şi al Partidului Național Țărănesc, al liberalilor, social-democraților care nu au acceptat "unificarea forțelor muncitoreşti", abolirea monarhiei şi instaurarea regimului politic republican care apasă încă greu pe umerii poporului român. Calea răutății a fost atunci larg deschisă, bine voitoarele porți ale temnițelor ne invitau în celulele răcoroase, umede, pline de frig, foame, frică şi bătaie peste noapte pentru mulți care acolo şi-au găsit obştescul sfârşit. Şi nu voi uita niciodată urarea de seară de la controlul comisarului de serviciu. "Aici să vă putrezească oasele!". Şi cât de straniu suna această lugubră propoziție, rostită în cap de noapte, atât de canibalic că avea ecou şi în celule învecinate. Era duhul răului cuvântul pustiitor al diavolului care începea să domine autoritar conştiințele. Pentru români a început atunci martirajului: prim-miniştri, general-miniştri, episcopi şi preoți greco-catolici, țărăniști, liberali, legionari, țărani şi intelectuali şi alte categorii sociale, atât de groaznic a fost acest calvar încât nici astăzi nu ştim unde-şi odihnesc osemintele mulți dintre colegii noştri de suferință. Ne-a rămas dar imaginea lor ideală pe care uneori în nopțile lungi de iarnă ne apar în vis ca o amintire dintr-o altă lume, care încet ne cheamă şi pe noi acolo unde cu toții vom sălăşlui mai devreme sau mai târziu. Sovietizarea era acum înfăptuită legal, judiciar-terorist. O mare umbră s-a aşternut atunci asupra României şi din nefericire ea mai dăinuie şi astăzi. Oricum amintirile noastre nu ni le poate fura nici o putere lumească oricât ar fi ea de mare. Noi trăim în ea şi poate mulți numai pentru ea.

https://biblioteca-digitala.ro

DRAMA UNEI ETNII. DEPORTAREA ŞVABILOR SĂTMĂRENI

Bujor Dulgău
Lucian Cucuiet

Subiect tabu până în 1989, oarecum "uitat" în perioada 1990-1994, drama etnicilor germani din România, declanşată în zilele lui ianuarie 1945 şi consumată în următorii ani, a ieşit din conul de umbră al istoriei asemenea unui meteorit, cu efect şocant în opinia publică românească, îndeosebi la nivelul generaţiilor mai tinere, după cinci decenii de tăcere aproape absolută.

Calendarul lunii ianuarie 1995 înscria câteva evenimente aniversare şi comemorative: 145 de ani de la naşterea luceafărului poeziei naţionale, M. Eminescu, 136 de ani de la Unirea Principatelor Române, 50 de ani de la eliberarea lagărului de exterminare de la Auschwitz - Birkenau. Dar înscria, pentru prima oară, o comemorare mai aparte. O drama trăită de concetăţenii noştri de veacuri, saşi şi şvabi, în urmă cu 50 de ani, dar ale cărei consecinţe se resimt până şi astăzi, fizic şi psihic, în rândurile acestei comunităţi în descreştere numerică[1].

Gândindu-ne la cel de al doilea război mondial şi ororile ce configurează evenimentul, primele percepţii se îndreptau din reflex şi automat, mai întotdeauna, spre raptul teritorial al României, refugiul populaţiei româneşti din nordul Transilvaniei, spre ce a însemnat administraţia militară şi, apoi, civilă horthystă, holocaustul evreilor, actul de la 23 august 1944, luptele pentru eliberarea teritoriului ţării din toamna anului 1944 şi participarea alături de Naţiunile Unite la victoria finală asupra Germaniei hitleriste. Acestea sunt evenimente bine mediatizate şi, prin urmare, destul de cunoscute. Putem conchide că a curs multă cerneală în jurul acestora.

Despre deportarea etnicilor germani din Transilvania de către autorităţile militare sovietice nici un rând până în 1989, din motive uşor sesizabile, puţin şi lapidar în ultimul timp şi acesta mai ales în presă[2].

Col. (r). dr. Ioan Marinescu avansează cifra de peste 100.000 de etnici germani deportaţi, din care aproape un sfert a pierit în lagărele de muncă din Ucraina[3]. Cifrele formulate cu prilejul Sesiunii comemorative organizate la Braşov de către Forumul Democrat German din România, în zilele de 13-14 ianuarie 1995, sunt de 70.000 deportaţi, respectiv cca. 10.000 decedaţi. Oricare ar fi cifrele, fenomenul a fost de amploare şi, din păcate, cum de altfel se întâmplă foarte adesea în mai toate conflictele militare, a fost pedepsită populaţia civilă germană din Transilvania pentru distrugerile cauzate de armatele Germaniei lui Hitler.

Lucrări apărute în străinătate abordează parţial ori în extenso problema deportării şvabilor din ţinuturile sătmărene. În prima categorie se înscriu lucrările publicate de dr. Füzes Miklós în anul 1990[4] şi prof. Ernst Hauler (n. 1917 în Moftinu Mare, jud. Satu Mare) în 1994[5]. Din cea de a doua categorie face parte un studiu excelent, de detaliu şi analiză interpretativă, întemeiat pe surse documentare aflate în păstrarea Direcţiei Judeţene Satu Mare a Arhivelor Naţionale, pe cercetarea atentă a arhivei Asociaţiei Foştilor Deţinuţi Politici din România - Filiala Satu Mare, pe mărturiile orale ale unora dintre supravieţuitori precum şi pe cercetarea inscripţiilor de pe morminte, monumente funerare şi cenotafe existente în cimitirele localităţilor sătmărene cu populaţie şvăbească, aparţinând fostului nostru coleg, conf. univ. dr. Doru Radosav[6]. În partea finală a

https://biblioteca-digitala.ro

lucrării, în anexe, sunt redate listele nominale ale unui număr de 1.958 de persoane deportate, 84 de persoane decedate originare din Foieni, 3 din Şandra, 28 din Tiream, 46 din Căpleni şi 72 din Urziceni. Lucrarea a apărut la Ravensburg în anul 1994, cu sprijinul Forumului Democrat German - Organizaţia din Satu Mare.

Împlinirea a 50 de ani de la deportarea şvabilor sătmăreni a fost comemorată în cadrul unei emisiuni speciale difuzate pe postul TVR 1 Bucureşti (emisiune în limba germană) în ziua de 13 ianuarie 1995.

În municipiul Satu Mare evenimentul a fost marcat printr-un simpozion în sala de conferinţe a Muzeului Judeţean Satu Mare în ziua de 30 ianuarie 1995, prilej cu care au prezentat comunicări cercetătorii Viorel Ciubotă, Daniela Govor, Lucian Cucuiet şi Bujor Dulgău. A participat, de asemenea, ca invitat special, dl. dr. Iuliu Hager din Timişoara, originar din comuna Tiream (jud. Satu Mare), deportat timp de cinci ani în lagărul de muncă de la Stalino (Ucraina).

Se cunoaşte că primul privilegiu acordat oraşului Satu Mare în anul 1230 menţionează deja prezenţa coloniştilor germani (hospites teutonici) în cartierul Mintiu[7]. Cel care a colonizat masiv şvabi (suebi) în comitatul Satu Mare a fost contele Alexandru Károlyi începând cu anul 1712, acţiunea continuând şi în deceniile următoare ale veacului al XVIII-lea[8]. Acordându-le o serie de înlesniri şi scutiri de dări şi robotă, între 6-12 ani, şi-a asigurat forţa de muncă necesară economiei imenselor domenii dobândite ca răsplată pentru semnarea Păcii de la Satu Mare cu imperialii din 27-28 aprilie 1711[9]. Oameni harnici şi buni gospodari, şvabii au exercitat o influenţă benefică în judeţul nòstru şi din toate punctele de vedere, fiind pe deasupra cetăţeni modeşti şi loiali. Urmaşii acestor colonişti vor fi deportaţi în ianuarie 1945 spre a participa la reconstrucţia U.R.S.S. în contul despăgubirilor de război.

Statisticile demografice din anul 1880 consemnau la nivelul comitatului Satu Mare 14.375 de locuitori germani, pentru ca la recensământul oficial din anul 1910 numărul lor să scadă la 6041[10]. La Carei, spre pildă, numărul lor a scăzut de la 149 în anul 1900 la 6 în anul 1910[11]. Involuţia demografică poate avea o singură explicaţie: accelerarea procesului de maghiarizare a populaţiei şvăbeşti, politică promovată cu consecvenţă de către statul ungar în a doua umătate a veacului al XIX-lea.

În perioada interbelică. sub administraţia românească, populaţia germană va înregistra un spor lent, dar constant, atingând cifra de 9.491 locuitori în anul 1939[12]. În acelaşi an, în municipiul Satu Mare numărul etncilor germani era de 2.356[13], comparativ cu 629 de locuitori în 1910[14] sau 1001 locuitori în 1936[15]. Politica guvernelor României a fost, prin urmare, una de renaţionalizare a elemetului german prin încurjarea învăţământului în limba maternă. Funcţionau 9 şcoli germane cu 19 învăţători, numărul elevilor ajungând în anul 1940 la 2761[16]. În plus, vom arăta că prin efectul Reformei agrare din anul 1921 au fost împroprietărite în judeţ 1121 familii de şvabi cu 2765 ha de teren agricole[17]. Îndeletnicindu-se în principal cu agricultura, şvabi şi-au sporit zestrea funciară prin achiziţii ulterioare de pământ situându-se, în jurul anului 1940, pe primul loc ca repartizaţie pe cap[18] de locuitor cu 2,19 ha, urmaţi de români cu 1,27 ha şi unguri cu 87 ari. Dar, nu se ocupau numai de cultura pământului, unii fiind comercianţi, ori meseriaşi iscusiţi. În anul 1937 Camera de Comerţ şi Industrie Satu Mare avea în evidenţă 77 firme comerciale germane[19], iar în 1940 un număr de 619 meseriaşi[20].

După două decenii de linişte şi relativă bunăstare economică, de reîntremare naţională a nemţilor sătmăreni, lucrurile vor lua o turnură defavorabilă în contextul celui de al doilea război mondial, mai ales spre finalul acestuia. Circa 1.000 de şvabi sătmăreni vor fi transferaţi din armata ungară în cea germană, potrivit acordului bilateral germano-ungar survenit la 1 februarie 1942, în jur de 3.000 de şvabi se vor refugia în octombrie 1944 odată cu retragerea armatelor germane[21]. Acuzaţi pe nedrept şi cataloagţi global ca "fascişti", "colaboraţionişti" sau "volksbundişti", germanii din Transilvania, deopotrivă şi cei sătmăreni, vor trage ponoasele operaţiunilor militare şi pagubelor produse pe teritoriul U.R.S.S. după 22 iunie 1941 şi vor îndura supliciul îndelungat al deportării.

Vom încerca, în rândurile de mai jos, unele constatări şi concluzii desprinse din lectura şi

https://biblioteca-digitala.ro

analiza unor izvoarea arhivistice inedite sau mai puțin cunoscute, dar coroborate şi cu surse edite ce țin, mai ales, de contextul în care s-a derulat evenimentul[22]. Din start ținem să precizăm că documentele sunt într-un număr foarte redus, lucru de înțeles de altfel, fără excepție ulterioare expedierii deportaților în Ucraina.

Contextul istoric şi politico-militar premergător acțiunii propriu-zise de deportare a saşilor şi şvabilor poate fi apreciat ca defavorabil României. Lovitura de palat (de stat?) de la 23 august 1944 a avut drept consecință, în foarte scurt timp, pierderea suveranității statale. Cele patru guverne succedate consecutiv (Sănătescu de două ori, Rădescu şi Groza) au fost impuse de ocupantul sovietic. Textul Convenției de armistițiu n-a fost negociat, ci dictat de Molotov şi Vâşinski. Deplasată la Moscova încă de la sfârşitul lunii august, delegația română n-a fost primită până la 8 septembrie de către oficialități. Textul va fi semnat, după amânări bine calculate, abia la 12 septembrie 1944, când cea mai mare parte a României se găsea deja sub ocupație militară sovietică. Articolul 2 al Convenției prevedea în mod expres şi textual: "Guvernul şi Înaltul Comandament al României se obligă să ia măsurile pentru dezarmarea şi internarea forțelor armate ale Germaniei şi Ungariei, aflate pe teritoriul României, ca şi pentru internarea cetățenilor celor două State menționate care îşi au reşedința acolo (vezi anexa la art. 2)"[23]. Era vorba, aşadar, de "internare", nu "deportare". În 2 noiembrie 1944, deci la foarte scurt timp de la semnare, Comisia Aliată de Control (sovietică) acuza deja Guvernul României de rea credință cu privire la aplicarea articolului 2[24].

Revenind la problema supusă analizei, se ridică, fireşte, o întrebare esențială: cine i-a predat pe şvabii sătmăreni autorităților militare sovietice? Autoritățile româneşti sau cele maghiare? Județul şi oraşul Satu Mare au fost complet eliberate de către armatele româno-sovietice la 25 octombrie 1944, dar administrația a continuat să rămână cea veche, adică maghiară, după cum rezultă din documentele de arhivă. De aceeaşi părere este şi prof. E. Hauler[25]. În noiembrie 1944 Prefectura județului şi Primăria oraşului Satu Mare erau conduse de elemente maghiare instalate de sovietici. Cu data de 12 noiembrie 1944 se poate considera ca încheiat procesul de acaparare a adminstrației în nord-vestul Transilvaniei, exceptând Maramureşul, de către Comandamentul militar sovietic[26]. Potrivit tratatului de pace încheiat între U.R.S.S şi România, aceasta din urmă se obliga să trimiată 100.000 de oameni la munci pentru reconstrucția primei - afirmă Iohan Weidlein într-o lucrare publicată în Germania în anul 1990 dar nu era vorba în mod expres de etnici germani[27]. După părerea lui Füzes Miklós deportarea şvabilor sătmăreni a avut loc în temeiul ordinului 0060/22 decembrie 1944 al comandantului militar sovietic din Szigetvár (Ungaria) privind organizarea şi îndeplinirea muncilor obşteşti în spatele frontului operațional. Toți bărbații între 16-45 ani şi femeile între 18-30 ani, de origine germană, urmau să se prezinte la organele administrative locale[28]. Pe de altă parte, prin nota nr. 031/6 ianuarie 1945 a Comisiei Aliate de Control pentru România se ordona deportarea cetățenilor români de origine germană la munci în Uniunea Sovietică, bărbați între 17-45 ani şi femei între 18-30 ani[29]. Având în vedere că Ardealul de Nord a fost restituit României cu acordul personal al lui Stalin abia la 9 martie 1945, deci după ce la 6 martie se constituise guvernul prosovietic dr. Petru Groza, opinăm că şvabii sătmăreni au fost deportați în calitate de cetățeni ai Ungariei, potrivit ordinului 0060. Articolul 21 al Tratatului de pace dintre U.R.S.S. şi Ungaria, semnat la 10 februarie 1947, prevedea eliberarea şi reîntoarcerea la vetrele lor a prizonierilor de război şi a persoanelor civile din Ungaria. Cei din Socond şi Moftin vor reveni în anul 1947 în baza acestui articol, figurând la sovietici ca cetățeni unguri[30]. Nota 031 a avut în vedere cetățenii români de etnie germană din restul Transilvaniei şi din Banat, teritorii care n-au făcut obiectul Dictatului de la Viena din 30 august 1940. La 9 ianuarie 1945 C.I.C. Brătianu, preşedintele Partidului Național Liberal, înainta premierului Rădescu un memoriu prin care protesta față de hotărârea Comisiei Aliate de Control de a trimite germani în U.R.S.S., dat fiind că aceştia reprezentau, printre altele, un "element însemnat al producției agricole şi industriale în Ardeal"[31]. Dintr-un raport al Prefecturii județului Sibiu adresat guvernului român, datat 20 ianuarie 1945, reiese că nemții din oraş şi județ au fost deportați în conformitate cu prevederile Convenției de armistițiu. Se preciza că delegații sovietici nu au respectat vârsta fixată pentru

https://biblioteca-digitala.ro

persoanele deportate[32]. Familiile etnicilor germani deportați se adresează guvernului român, în iulie 1945, cu un memoriu prin care solicitau grabnica repatriere a celor duşi la muncă la 11 ianuarie 1945 şi în zilele următoare. "Nu suntem străini. Suntem cetățenii Statului Român, leali, cinstiți şi corecți". În memoriu se făcea trimitere la comunicatul guvernului din 12 ianuarie 1945 şi la cele ulterioare, conform cărora aceşti cetățeni ar fi fost ridicați doar în mod provizoriu, dar un provizorat prelungit, fără nici o veste de la deportați[33].

Dincolo de orice speculații ori interpretări, fără a stabili vinovății la adresa guvernanților din România sau Ungaria (cine se mai putea opune în acel context Uniunii Sovietice? - n.n.), un lucru rămâne foarte clar: deportarea s-a executat la ordinul sovieticilor, sub îndrumarea şi supravegherea nemijlocită a acestora, ajutați de unitățile speciale N.K.V.D. cu experiență în domeniu. Aceştia realizaseră deja un succes, după 22 iunie 1941, dislocarea germanilor din regiunile baltice, colonizați aici de Ecaterina a II-a în veacul al XVIII-lea, în Siberia şi Asia Centrală.

Acțiunea pregătitoare a demarat în ultima decadă a lunii decembrie 1944, când autoritățile administrative locale au trecut la întocmirea tabelelor nominale cu locuitorii şvabi. Se zvonea că ar fi vorba de întocmirea listelor de cetățenie. Au fost trecute în aceste tabele, pe lângă şvabi, şi persoane cu nume maghiare, rezultate din căsătorii mixte sau având soții de etnie germană. Dar, vor fi deportați şi români: Sanislău - 94, Ciumeşti - 35[34], Foieni - 2, Seini - 3, Oraşu Nou - 2, Borleşti 1[35], Tăşnad - 6, Mecențiu (azi Ady Endre) - 2[36], Carei, Berea[37], Aciua - 3[38], Terebeşti - 1[39], ş.a. Prezența românilor pe listele deportaților se poate explica prin obligativitatea îndeplinirii criteriului numeric, dar şi prin răzbunarea unora dintre autoritățile locale asupra persoanelor incomode, cum a fost cazul notarului Pál János din Sanislău. Aşa a ajuns şi Bulbuc Maria-Cornelia, fiica fostului primar Sălăgean din Sanislău, să fie deportată timp de cinci ani în Donbas[40].

Scenariul a fost cam acelaşi în toate localitățile. Imediat după sărbătoarea Anului Nou cei vizați au fost convocați la şcoala sau primăria comunală, apoi deplasați pe jos, sub escortă militară sovietică, spre centrele de plasă, iar în final la Carei şi Satu Mare. În oraşul Satu Mare au fost cazați la Liceul "Unio" şi Şcoala generală nr. 1 (azi Grigore Moisil). În zilele de 10-12 ianuarie 1945 au fost îmbarcați în trenuri de marfă şi duşi spre necunoscut. După mărturia d-lui dr. Iuliu Hager, în gara din Timişoara au fost văzute primele garnituri cu deportați din Ungaria deja în ziua de 6 ianuarie. Deplasarea a avut loc pe ruta Oradea-Arad-Timişoara-Râmnicu Sărat-Focşani-Iaşi, de aici fiind transportați în vagoane ruseşti, unde se îngrămădeau 80-90 de persoane. Vagoanele erau înghețate, cu şipcile din podele rupte spre a se putea respira. Apă de băut primeau cu concursul localnicilor doar în stațiile mai mari. Din cauza lipsei de locomotive, deplasarea la locurile de destinație a durat între 14-28 de zile. În acest timp au primit hrană doar de două-trei ori, cunoscutul arpacaş[41].

A da o cifră exactă în privința numărului de persoane deportate este suficient de dificil. Datele pentru oraşele Carei şi Satu Mare nu se cunosc. În vara anului 1945 s-au întreprins demersuri la nivelul tuturor comunelor din județ de a fi recenzată populația existentă în momentul intrării armatelor sovietice în zonă. În tabelele nominale întocmite, la rubrica "observații", apar o serie de consemnări: deportat la muncă în Germania, în Ungaria, dus de trupele maghiare sau germane, deportat la muncă în U.R.S.S., în Ucraina, concentrat, demobilizat, înrolat în armata maghiară sau simplu "deportat", ultima de natură să deruteze. Aici se aveau în vedere mai ales evreii, dar şi cetățenii de altă etnie, despre care nu se ştia nimic. În asemenea cazuri am avut în vedere singurul indiciu, numele şi prenumele persoanelor. Pe parcursul investigațiilor am depistat următoarele cifre: Ardud - 251[42], Baba Novac - 2[43], Beltiug - 295[44], Craidorolț - 71[45], Moftinu Mare - 256[46], Sanislău (fără români) - 320[47], Socond - 90[48], Şandra - 74[49], Tarna Mare - 3[50], Terebeşti - 112[51] şi Turulung - 68[52]. Opiniile cercetătorilor converg spre aceleaşi cifre: D. Radosav - peste 4000 de persoane[53], E. Hauler a publicat în Germania o listă cu 4834 de nume[54], alte surse indică cifra 4850[55]. Cifra deportaților poate fi intuită, cu o marjă de eroare, dacă avem în vedere că numărul etnicilor germani a scăzut de la 9491 în 1939 la 5593 în august 1945[56]. Dar, trebuie avut în vedere, dacă nu neapărat un oarecare spor demografic, numărul

https://biblioteca-digitala.ro

mare de şvabi refugiaţi cu armatele germane în retragere, undeva la vreo 3000 de persoane (ex: Homorodu de Jos - 112, Sâi - 174, Şandra - 138, Ardud - 12, Socond - 15, ş.a.)[57].

Consultând registrele parohiale romano-catolice de stare civilă a decedaţilor am identificat o serie de localităţi unde se găseau lagărele de muncă ale regiunii carbonifere şi industriale Donbas: Bulovenka, Cistiakova, Dnepropetrovsk, Gorlovka, Hacepetovka, Konstantinovka, Krivoirog, Motievka, Parkomona, Slovienski, Stalino şi Standord. Şvabii sătmăreni au fost supuşi, mai ales până în anul 1947, la munci istovitoare în exploatările miniere, cariere de piatră, construcţii de şosele şi cale ferată, recoltatul cerealelor şi legumelor. Unii dintre ei, în cazuri mai fericite, şi-au exercitat meseriile avute. Ziua de muncă - potrivit mărturiei supravieţuitorilor - era de 10 ore. Mulţi au pierit din cauza accidentelor de muncă, lucru consemnat în aceste registre la "cauza decesului". Dar s-a murit şi de foame în timpul secetei cumplite din vara anului 1946. Corespondenţa a fost expediată în ţară abia în anii 1946-1947 cu primele transporturi de bolnavi sau prin intermediul celor eliberaţi. Din anul 1947 situaţia s-a mai îmbunătăţit, beneficiind de un modest salariu şi de libertatea de a circula prin oraşele respective. Eliberarea supravieţuitorilor s-a făcut eşalonat, din toamna anului 1947 până în decembrie 1949, la început persoanele mai în vârstă, apoi cei tineri. Sătmărenii au intrat în ţară prin punctul Sighetu Marmaţiei, întâmpinaţi de grănicerii români. În Baia Mare au primit foile de repatriere şi de drum. Revenind acasă, unii nu şi-au mai găsit familiile, altele s-au despărţit ori destrămat. Cifra celor decedaţi în taberele de muncă este estimată cam la 1000. Prof. E. Hauler a identificat nominal 886 de persoane[58], Doru Radosav a publicat listele nominale pentru localităţile Foieni, Şandra, Tiream, Căpleni şi Urziceni[59]. În registrele parohiale de stare civilă a decedaţilor mai sunt consemnate nominal 30 de persoane din Cămin[60], 4 din Căpleni[61], 13 din Santău[62] şi 7 din Turulung[63].

Între timp în România fusese legiferată Reforma agrară prin Decretul-Lege nr. 187 din 23 martie 1945. La expropriere se aveau în vedere terenurile aparţinând elementelor "fasciste", ale celor care au colaborat cu Germania, moşiile părăsite (absenteişti), ale criminalilor de război, vinovaţilor de dezastrul ţării precum şi moşiile ce depăşeau 50 ha. Prin "moşii părăsite", în sensul legii, se înţelegeau terenurile ale căror proprietari s-au refugiat în urma arbitrajului de la Viena (aici se încadrau românii, inclusiv o serie de fruntaşi ai mişcării naţionale prounioniste din Ardealul de Nord), moşiile refugiaţilor cu armatele germano-ungare (şvabi şi unguri) şi moşiile deportaţilor (şvabi şi evrei)[64]. Verificând cotoarele titlurilor de împroprietărire reiese că s-au acordat numeroase titluri pe moşiile şvabilor refugiaţi cu armata germană: Ardud - 81, Beltiug - 36, Răteşti - 94, Socond - 45, Sâi - 67[65] ş.a., însă pe pământurile celor deportaţi deloc. Ba mai mult, printr-o adresă confidenţială a Primăriei Municipiului Satu Mare din 10 iulie 1946, adresată Poliţiei Sau Mare, se solicita clarificarea de urgenţă a situaţiei unor etnici germani, la solicitarea Ministerului Agriculturii, în vederea "aşezării acelora din ei care se întorc la vetrele lor"[66]. Aceştia nu puteau fi decât şvabii deportaţi în Ucraina.

Ajunşi aici, spre a simplifica puţin lucrurile şi a permite cititorului interesat o imagine mai clară şi de ansamblu, socotim util a insera câteva constatări de ordin general şi particular de natură să configureze mai bine cadrul în care s-a derulat evenimentul supus analizei.

1. Se ştie prea bine că legile războiului, dar nu numai, sunt dictate de cei mari şi puternici, spre a fi respectate ad litteram de cei mici şi slabi şi încălcate de primii.

2. Deportarea saşilor şi şvabilor era un fapt împlinit când, în cadrul Conferinţei Aliaţilor de la Yalta (4-11 februarie 1945) U.R.S.S. obţinuse în secret acordul partenerilor de a folosi forţă de muncă germană şi japoneză drept reparaţii de război.

3. Drama etnicilor germani deportaţi în Ucraina s-a consumat cu ştirea şi acordul tacit al Washingtonului şi Londrei.

4. Actul de la 23 august şi semnarea Convenţiei de armistiţiu la 12 septembrie 1944 au însemnat pierderea independenţei şi a suveranităţii statale pentru România. În octombrie 1944 începea şi pentru Ungaria regimul de ocupaţie militară sovietică. Prin urmare România şi Ungaria erau în imposibilitatea de a se opune planurilor sovietice de deportare a nemţilor.

5. Şvabii sătmăreni au fost deportaţi în calitate de cetăţeni ai Ungariei, beneficiind de semafor verde din partea SUA şi a Marii Britanii, a folosit cu abilitate Transilvania de Nord ca

https://biblioteca-digitala.ro

monedă de schimb sau mijloc de şantaj în relaţiile cu România până la 9 martie 1945, data retrocedării, după ce la 6 martie regele numise un guvern pe plac, majoritar F.N.D.-ist.

6. După revenirea Transilvaniei de Nord în cadrele administrativ teritoriale ale României, lucru consfinţit de jure prin Tratatul de pace de la Paris (10 februarie 1947), de facto am rămas sub un regim de ocupaţie militară sovietică până în iunie 1958.

7. Deşi eliberat la 25 octombrie 1944, în iureşul şi entuziasmul general, generate şi desfăşurate sub lozinca: "Totul pentru front, totul pentru victorie!", vechile autorităţi locale din regimul horthyst au rămas în continuare pe posturile avute.

8. Pe măsura eliberării Transilvaniei de Nord, teritoriul urma să fie administrat de Comandamentul General al Etapelor până la instalarea organelor administrative româneşti. În fapt, începând cu 12 noiembrie 1944 se instalează o administraţie militară sovietică, bineînţeles şi în judeţul Satu Mare, din motive de menţinere a securităţii comunicaţiilor şi a frontului. În perioada 25 octombrie 1944 - 8 martie 1945, un număr de 23 imobile din Satu Mare au fost puse la dispoziţia ofiţerilor şi soldaţilor sovietici[67], inclusiv imobilul din P-ţa Libertăţii nr. 28, astăzi Secţia de artă a Muzeului Judeţean Satu Mare[68].

9. Probabil cu data de 30 decembrie 1944 în fruntea administraţiei judeţene a fost numit ca prefect dr. Ştefan Anderco, secretar general al P.N.T. Satu Mare, de către comandamentul militar sovietic al judeţului, în baza propunerii făcute de F.N.D. Satu Mare[69]. Prin decizia din 20 ianuarie 1945 a Prefecturii plăşile Csenger, Fehérgyarmat şi Mátészalka trec Prefecturii Mátészalka, având ca linie de hotar cea existentă la 30 august 1940[70]. Abia cu data de 5 iunie 1945 Prefectura emite decizii de numire a noilor primari şi ajutori de primari în comunele judeţului, cu avizul organizaţiilor locale F.N.D. şi aprobarea Inspectoratului General Administrativ Cluj[71].

10. Administraţia oraşului Satu Mare avea în frunte, ca primar, pe Lajos Matolcsi, comunist ilegalist. Poliţia era condusă de Ede Jellinek, fost membru al Directoriului comunist din Satu Mare în primăvara anului 1919, iar Securitatea de Nil Stanciu, urmat de Vasile Weisz[72]. Dintr-un raport al Primăriei rezultă că numai cu 1 aprilie 1945 oraşul Satu Mare "s-a integrat real din punct de vedere administrativ României"[73], iar legile fiscale româneşti au fost reintroduse cu data de 15 aprilie 1945[74]. Doar ca o curiozitate, vom semnala că ştampila Poliţiei oraşului Satu Mare, aplicată pe un document din 12 martie 1945, era cu legenda trilingvă, rusă, maghiară şi română[75].

11. Potrivit Legii nr. 552/1 noiembrie 1944, cu aplicabilitate din 4 aprilie 1945, s-a revenit la vechea împărţire administrativ-teritorială din 30 august 1940.

12. În baza Decretului-Regal din 7 octombrie 1925 privind noua împărţire administrativă a ţării, cu data de 1 ianuarie 1926 plasa Carei, cuprinzând 27 de localităţi, va trece în componenţa judeţului Sălaj. În răstimpul 30 august 1940 - 4 aprilie 1945 a fost reintegrată judeţului Satu Mare. În aceste condiţii, şvabii din Sanislău, Carei, Cămin, Căpleni, Petreşti, Urziceni, Tiream, ş.a. au fost deportaţi din judeţul Satu Mare, iar la revenire s-au găsit în judeţul Sălaj. De aceea şi datele statistice ale acestor ani trebuie analizate cu atenţie, ţinând cont de arondările administrativ-teritoriale.

13. Abia la 6 mai 1945, printr-o hotărâre a Consiliului de Miniştri, grănicerii români au fost reinstalaţi în pichetele de pe vechea graniţă, în punctele: Atea, Bercu, Doba, Lazuri, Oar, Peleş, Pelişor şi Petea.

14. Supliciul deportărilor în contextul celui de al doilea război mondial s-a răsfrânt asupra tuturor etniilor de bază din judeţul Satu Mare, dar nu în aceeaşi măsură. În perioada 1942-1943, evreii din nordul Transilvaniei au fost deportaţi de autorităţile horthyste, ca detaşamente de muncă, în Rutenia Subcarpatică (Ucraina) şi în zona Donului[76]. În aprilie - mai 1944 evreii din judeţ, circa 20.000 la număr, au fost încartiruiţi în ghetoul din Satu Mare şi duşi în lagărele naziste de exterminare[77]. Odată cu retragerea armatelor germano-ungare, în octombrie 1944, au fost ridicate şi duse în taberele de muncă din Germania 510 români din plasa Ardud, 1034 din plasa Baia Mare, 426 din plasa Copalnic - Mănăştur, 334 din plasa Oaş, 458 din plasa Satu Mare şi 1370 din plasa Seini[78]. În plus, români şi maghiari au fost deportaţi, alături de şvabi, în ianuarie 1945 în U.R.S.S.

https://biblioteca-digitala.ro

Însemnele comemorative, monumente şi cruci, ridicate în unele localităţi sătmărene, având valoare de cenotaf, de amintire a persoanelor, deportate şi decedate în alte locuri, definesc un fenomen istoric cu drame şi suferinţe umane pentru cei deportaţi şi urmaşii lor din localităţile: Cămin, Căpleni, Foieni, Şandra, Tiream şi Urziceni.

Monumentul de la Cămin, comuna Căpleni, este situat în cimitirul romano-catolic fiind realizat de către cioplitorul Grosz din Satu Mare, sub formă de cruce din marmură neagră şi are ca element decorativ o cunună din lauri. Cuprinde o inscripţie cu 79 de nume de locuitori (60 şvabi şi 19 maghiari), mulţi decedaţi în deportare până în anul 1950: "în depărtare, sufletele se odihnesc în împărăţia lui Dumnezeu, amintirea lor este veşnică printre noi".

Crucea de piatră aşezată şi împrejmuită în curtea cetăţeanului Herman Imre, a fost ridicată în anul 1946 pentru amintirea deportaţilor din această localitate: "spre slava lui Dumnezeu pentru mântuirea prizonierilor şi deportaţilor".

În aceeaşi localitate, în cimitirul romano-catolic se află un mormânt comun, sub formă de obelisc cu cruce înălţat în anul 1948. Inscripţia cuprinde 46 deportaţi (34 şvabi şi 12 maghiari), amintiţi cu numele: "Isus pentru tine şi cu tine, să fie binecuvântat numele tău sfânt".

Monumentul de la Foieni, avându-l ca cioplitor pe Guy D. din Carei a fost construit sub formă de cruce din marmură cu statuia tot în marmură a Sf. Fecioare Maria. Textul include numele unui număr de 84 deportaţi (68 germani şi 16 maghiari): "Pe cruce mi-ai dat să fie ai mei şi în moarte".

Monumentul de la Şandra, comuna Beltiug, a fost construit de către cioplitorul Makay din Carei în anul 1946, având forma unei cruci din marmură neagră cu reprezentarea lui Isus. Bordura mormântului înconjoară zece semne mici din piatră şi mozaic, dintre care trei însemne au numele înscrise ale celor deportaţi: Mancz Karoly, 1903-1946, Ucraina; Engel Terez, 1925-1945, Ucraina şi Steinbinder Erzsebet, 1924-1946, Ucraina.

La Tiream, în cimitirul romano-catolic s-a construit în anii 1947-1948, monumentul închinat celor deportaţi în Ucraina, Siberia, Rusia, Caucaz, amintind 70 de persoane (63 şvabi şi 7 maghiari), bărbaţi şi femei proveniţi din această localitate, fiecare fiind înscris cu anii de naştere şi de moarte, precum şi cu locul unde au fost deportaţi.

Monumentul sub formă de cruce din marmură neagră îl reprezintă pe Isus răstignit, având textul: "spre slava lui Dumnezeu şi a suferinţelor din război pentru amintirea acelora care în depărtare se odihnesc în veci şi aşteaptă mântuirea lor fericită".

În cimitirul romano-catolic din Urziceni, monumentul sub formă de cruce, având în partea dreaptă un înger ca element sculptural pomeneşte 22 locuitori decedaţi în anul 1945, 10 care au murit în anul 1946, 41 de suflete decedate în 1947 şi 2 decedaţi în anul 1948, toţi 75 (67 şvabi şi 8 maghiari) morţi în deportare: "Să ne rugăm pentru dragii noştri morţi în depărtare".

Pătrunderea în memoria timpului prin acest fapt cu caracter represiv ce a dus la fixarea şi moartea multora în regiuni îndepărtate, ne arată că istoricitatea permanentă are două valenţe: una măreaţă şi alta tragică.

Când a doua variantă a predominat, fiinţa umană, indiferent de etnie, a fost îngrădită şi destinul i-a fost condiţionat de anumite mecanisme politice restrictive, în cazul nostru al deportării locuitorilor şvabi, maghiari şi români, având o determinare sovietică în contextul judecăţii şi evenimentelor istorice de la începutul anului 1945.

În concluzie, socotim că problema nu este elucidată în totalitate, ea prezintă încă unele necunoscute. Ceea ce cunoaştem la ora actuală se datorează, în cea mai mare măsură, cercetătorilor dr. Doru Radosav şi dr. Ernst Hauler, ale căror lucrări publicate se înscriu, neîndoielnic, ca reparaţii de ordin moral faţă de etnicii germani în general, faţă de şvabii sătmăreni în special.

Acestei intenţii i se subsumează şi rândurile de mai sus. Singurii care cunosc cu exactitate dimensiunile acestui calvar şi consecinţele sale sunt supravieţuitorii.

Fie ca niciodată să nu se mai repete asemenea orori şi tragedii!

Note

1. Potrivit recensământului din 7 ianuarie 1992 numărul cetăţenilor români de etnie germană se cifra la 119,5 mii. În judeţul Satu Mare numărul lor era de 14.351.

https://biblioteca-digitala.ro

2. Grigore I., Drama şvabilor din Ungaria, în "Tribuna" (Cluj Napoca), Serie Nouă, II, nr. 27 (2750) din 5 iulie 1990; Minorităţile etnice germane din Estul Europei, în "Adevărul" (Arad), VI, nr. 1323 din 9 noiembrie 1994; Col (r) dr. Ioan Marinescu, 50 de ani de la deportarea de către ruşi a etnicilor germani din România, în "Politica" (Bucureşti), III, nr. 150 din 14 ianuarie 1995; Bujor Dulgău, Drama etnicilor germani, în "Poliţia sătmăreană", Serie Nouă, nr. 20 (38) din 26 ianuarie 1995; Dr. Ernst Hauler, Istoria nemţilor din regiunea Sătmarului (X), în "Gazeta de Nord-Vest" (Satu Mare), VI, nr. 1640 din 12 martie 1996 ş.a.
3. Col. (r). dr. Ioan Marinescu, art. cit.
4. Dr. Füzes Miklós, Modern rabszolgaság. Magyar állampolgárok a Szovjetunió munkatáboraiban 1945-1949, Budapest, 1990.
5. Dr. Ernst Hauler, A 900 éves Nagymajtény és 200 éves temploma, Passau, 1994.
6. Doru Radosav, Donbas - o istorie deportată, Ravensburg, 1994
7. Vezi privilegiul sub formă de transumpt din anul 1240 în Arhivele Naţionale Satu Mare, fond Primăria municipiului Satu Mare. Diplome, privilegii, scrisori, act. nr. 1/1240.
8. Despre colonizarea şvabilor din regiunea Würtenberg în comitatul Satu Mare, vezi pe larg în, Vonház I., A szatmármegyei német telepités, Pécs, 1931.
9. Bujor Dulgău, art. cit.
10. Ştefan Manciulea, Granita de vest, Editura "Gutinul" S.R.L., Baia Mare, 1994, p. 126-127.
11. Ibidem, p. 138.
12. Arh. Naţ. Satu Mare, fond Prefectura Judeţului Satu Mare (în continuare Prefectura), dosar nr. 55/1940, f. 28.
13. Idem, fond Primăria municipiului Satu Mare (în continuare Primăria), dosar nr. 1/1939, f. 48.
14. St. Manciulea, op. cit., p. 138.
15. Prefectura. Confidenţial - personale, dosar nr. 5/1938, f. 125.
16. Prefectura, dosar nr. 55/1940, f. 51.
17. Bujor Dulgău, Aspecte ale aplicării reformei agrare din anul 1921 în judeţul Satu Mare, în "Satu Mare - Studii şi comunicări", V-VI, 1981-1982, p. 425.
18. Prefectura, dosar nr. 55/1940, f. 16.17.
19. Ibidem, f. 35-36.
20. Ibidem, f. 42.
21. Dr. E. Hauler, art. cit.
22. Pentru contextul politico-administrativ şi militar vezi studiul lui Claudiu P. Porumbăcean, Situaţia politico-administrativă şi reinstaurarea administraţiei româneşti în judeţul Satu Mare (25 oct. 1944 - 9 mar. 1945), în "Satu Mare - Studii şi comunicări", XI-XII, 1994-1995, p. 269-282.
23. România - marele sacrificat al celui de al doilea război mondial. Documente, Vol. I (coordonator Marin Radu Mocanu), Bucureşti, 1994, p. 310 (doc. nr. 182).
24. România şi Armistiţiul cu Naţiunile Unite. Documente, Vol. II, (coordonator Marin Radu Mocanu), Bucureşti, 1995, p. 145 (doc. nr. 34).
25. Dr. E. Hauler, op. cit., p. 227.
26. Claudiu P. Porumbăcean, loc. cit., p. 270.
27. Dr. E. Hauler, op. cit., p. 279.
28. Dr. Füzes Miklós, op. cit., p. 17.
29. Doru Radosav, op. cit., p. 17.
30. Dr. E. Hauler, op. cit., p. 280.
31. România şi Armistiţiul cu Naţiunile Unite, p. 149-150 (doc. nr. 36).
32. Idem, p. 170-171 (doc. nr. 43).
33. România. Viaţa politică în documente 1945 (coordonator Ioan Scurtu), Bucureşti, 1994, p. 159-162 (doc. nr. 26).
34. Prefectura, dosar nr. 18/1945, f. 134
35. Ibidem, f. 94.
36. Arh. Naţ. Sălaj, fond Prefectura Judeţului Sălaj. Administrativ, anul 1945, cutia nr. 7.
37. România. Viaţa politică în documente 1945, p. 169 (doc. nr. 33).
38. Prefectura, dosar nr. 89/1945, f. 2.
39. Idem, dosar nr. 33/1945, f. 76.

https://biblioteca-digitala.ro

40. Doru Radosav, op. cit., p. 27.
41. Mărturie orală dr. Iuliu Hager.
42. Prefectura, dosar nr. 89/1945, f. 92-138.
43. Idem, dosar nr. 90/1945, f. 2.
44. Ibidem, f. 43-66.
45. Idem, dosar nr. 93/1945, f. 71-91.
46. Dr. E. Hauler, op. cit., p. 280.
47. Prefectura, dosar nr. 18/1945, f. 88.
48. Idem, dosar nr. 94/1945, f. 75-87.
49. Ibidem, f. 140-147.
50. Idem, dosar nr. 95/1945, f. 40-57.
51. Ibidem, f. 58-83.
52. Ibidem, f. 90-150; pentru alte localităţi vezi şi Doru Radosav, op. cit., lista nominală anexă.
53. Doru Radosav, op. cit., p. 16.
54. Dr. E. Hauler, art. cit.
55. Emisiunea în limba germană a TVR 1 din 13 ianuarie 1995.
56. Prefectura. Armistiţiul, dosar nr. 18/1945, f. 31.
57. Prefectura, dosar nr. 33/1945, f. 18-86.
58. Dr. E. Hauler, art. cit.
59.D. Radosav, op. cit., p. 157-163.
60. Arh. Naţ. Satu Mare, Colecţia registrelor parohiale de stare civilă, nr. 375.
61. Ibidem, nr. 385.
62. Ibidem, nr. 1304.
63. Ibidem, nr. 1675.
64. Prefectura, dosar nr. 33/1945, f. 120.
65. Arh. Naţ. Satu Mare, fond Direcţia Agricolă a judeţului Satu Mare, nr. 1015, 1014, 999, 1068 şi 1087; vezi şi B. Dulgău, S. Vasil-Marinescu, Aspecte privind Reforma Agrară din 1945 în judeţul Satu Mare, în "Satu Mare - Studii şi comunicări", V-VI, 1981-1982, p. 429-435.
66. Primăria, dosar nr. 5/1945, f. 74.
67. Prefectura. Armistiţiul, dosar nr. 11/1946, f. 7.
68. Primăria, dosar nr. 4/1945, f. 3.
69. Idem, dosar nr. 20/1945, f. 20; dosar nr. 1/1945, f. 42.
70. Idem, dosar nr. 7/1945, f. 20.
71. Prefectura, dosar nr. 30/1945, f. 12-219.
72. Claudiu P. Porumbăceanu, loc. cit., p. 272 şi 274.
73. Primăria, dosar nr. 4/1945, f. 52.
74. Prefectura, dosar nr. 20/1945, f. 113.
75. Primăria, dosar nr. 5/1945, f. 11.
76. Emanuel Kamil, Purtătorii de banderole galbene din Ardeal, lucrare cu caracter memorialistic, în manuscris, păstrată în Arh. Naţ. Satu Mare.
77. Vezi placheta comemorativă de pe zidul sinagogii din str. Ţibleşului.
78. Prefectura, dosar nr. 54/1945, f. 8.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

MĂRTURII DIN UNIVERSUL CONCENTRAȚIONAR

Crina Bodea

1. Arestarea

Curând după instalarea comunismului la putere, România a început să fie transformată într-o imensă pușcărie. Teroarea pătrundea peste tot. Moartea de asemenea. Dacă însă în țară ea era dirijată cu încetinitorul, au existat și unele locuri specializate, în care moartea s-a aplicat după un binechibzuit ghid al crimei. Aceste locuri se numesc: Jilava, Văcărești, Aiud, Gherla, Canal, Stuf, etc., etc. În 1948 puterea comunistă ajunsă la cârma țării, nesigură încă de sine, dar sigur că va izbuti, a început o masivă vânătoare a adversarilor. Avalanșe de arestări, de anchete, avalanșe de procese, de condamnări.

Am văzut că și greco-catolicii au căzut în această cursă. Episcopul de acum al diecezei Oradea afirmă: "Motivul prigonirii greco-catolicilor a fost politic; eram sub influența rușilor, și Biserica (ortodoxă) era și ea dirijată tot de la Moscova. Stalin nu putea ierta Papei că a condamnat comunismul sovietic. Știa că asupra romano-catolicilor nu va putea pune stăpânire, pentru că ei erau mult prea mulți, astfel că am rămas doar noi..."[1].

Pentru a se mușamaliza situația reală care exista în cadrul Bisericii greco-catolice, cei care nu înțelegeau să se alinieze noilor direcții, trebuiau eliminați. Nu s-a ținut cont nici de rolul decisiv al acestei Biserici Unite în apărarea ființei naționale și nici de faptul că reprezentanții acestui cult erau inestimabile comori de cultură, de inteligență, care dacă ar fi fost lăsate în libertate ar fi așezat o solidă cultură la temelia acestui popor. Odată cu episcopii și preoții greco-catolici a fost închisă toată crema intelectualității românești; au fost arestați oameni politici, profesori, avocați, doctori, ingineri, artiști, care lăsați liberi, lăsați să creeze ar fi dat culturii acestui popor, valori de neprețuit. Dar arestați în anii lor cei mai frumoși, multe din operele de seamă ce ar fi putut să fie, s-au spulberat între zidurile întunecoase și reci ale unei celule. Iar după eliberare, poate timpul n-a mai avut răbdare cu ei, și roși de boli, de tristețe s-au stins având încă atâtea de spus și atâtea vise neîmplinite. Și așa am rămas mult mai săraci spiritual, decât am fi putut să fim.Și toate astea, pentru ce?!

Arestările au devenit mult mai numeroase pe la sfârșitul lunii oct. și în nov. 1948, astfel încât înainte de 1 decembrie 1948 mai bine de 600 de preoți erau în temniță. Primul episcop arestat a fost Ioan Suciu administratorul apostolic de Blaj, în ziua de 27 oct., împreună cu secretarul său eparhial A. Rusu. În noaptea de 28-29 oct. au fost arestați episcopii Valeriu Traian Frențiu, Alexandru Rusu, Ioan Bălan Vasile Aftenie. Episcopul Iuliu Hossu a fost arestat la aeroportul Băneasa, în drum spre Ministerul Cultelor, cu Statutul de funcționare a Bisericii Catolice de ambele rituri în mână, și a fost dus la Ministerul de Interne. Toți episcopii au fost duși direct la vila de vară a Patriarhului, la Dragoslavele (județul Muscel), puși sub paza militară a siguranței, cu regim de lagăr. La Dragoslavele li s-a interzis orice legătură cu exteriorul și au început să fie supuși zilnic la lecții de marxism, dar cu un rezultat nul. De aici au fost duși la Căldărușani, unde au fost supuși unui regim mult mai aspru, practic unui regim de exterminare. La 25 mai toți clericii greco-catolici de la Căldărușani au fost transportați la închisoarea de la Sighet. Vom reveni pe parcurs asupra martirajului episcopilor uniți, pentru că martirii sunt într-adevăr și potrivit "clasificării" pe care

https://biblioteca-digitala.ro

o face Ioan Ploscaru - Episcop de Lugoj -: "martirii sunt cei care au suferit şi au rămas pe linia credinţei, cu orice preţ şi suferinţe; laşi au fost cei slabi care au trecut şi n-au mai avut suficiente resurse interne care să-i provoace remuşcări. Harul s-a stins libellaticii, cei care nu au trecut, dar au acceptat să fie informatorii securităţii împotriva celor care au suferit"[2].

Urmărind mărturiile preoţilor care au avut tăria să reziste acelor crunte încercări, observăm că arestările au un prim element comun: şi anume, timpul în care s-au făcut a fost de cele mai multe ori noaptea. De ce noaptea? Explicaţia ne-o oferă Ioan Ploscaru care a avut şi el neşansa de a fi participant direct: "asta (arestările pe timp de noapte era desigur după o reţetă rusească, îndelung experimentată. Noaptea amplifică sentimentele, întăreşte convingerea inutilităţii rezistenţei, deprimă individul, îl poate aduce în pragul disperării. Dar noaptea are şi alt rol. Îi apără pe cei care fac arestările (...) Să nu fie recunoscuţi şi acuzaţi cândva de faptele comise. Noaptea le dă curajul atacului în haită, sentimentul invincibilităţii, ascunzându-şi şi în felul acesta incultura, dar poate şi dramul de omenie care le-a mai rămas, dacă bineînţeles, l-au avut cândva"[3].

Mărturiile sunt relevante în acest sens; astfel, preotul Gavriş Vasile ne-a relatat: "... în noaptea de 28/29 oct. 1948, pe la miezul nopţii mi-a bătut cineva în geam; erau doi securişti: Kun şi Rândunică care "m-au invitat" la Primărie. M-am dus cu ei atunci, dar în loc să ne îndreptăm spre primărie, am luat-o spre Ardud"[4]; iar preotul Paul Sever afirma: "în noaptea de 23/24 ian. 1950 m-au arestat şi m-au dus la securitatea din Satu Mare"[5].

Motivele pentru care aceşti oameni erau ridicaţi şi trataţi ca cei mai periculoşi criminali, dacă nu existau erau inventate. Oare chiar mai era nevoie de motive, când vina de a fi greco-catolic, de a fi preot şi mai ales de a dori să rămâi şi în continuare aşa, era suficientă. La trecerea la ortodoxie în 1948 li s-a cerut preoţilor "reveniţi" să slujească în biserici cum au slujit mai înainte, fără a schimba ceva din lexicul liturgic greco-catolic, cu excepţia pomenirii Papei şi a episcopului unit, acesta din urmă trebuind să fie înlocuit în pomelnic cu episcopul ortodox al locului. Nu după mult timp s-a trecut la înlocuirea lexicului liturgic şi introducerea celui ortodox. Cărţile liturgice greco-catolice au fost retrase, preoţii fiind obligaţi a le preda la protopopiate, în schimbul celor ortodoxe. S-au dat dispoziţii pentru scoaterea din uz a tuturor devoţiunilor cu caracter catolic; de ex: Rugăciunea Rozarului, Cultul Sf. Anton de Padua, al Sf. Tereza de Listeux, Binecuvântarea Euharistică etc.

Preoţii au fost confruntaţi cu o situaţie dificilă. Se făceau permanent presiuni asupra lor pentru a-i determina să treacă la ortodoxie. Erau mereu supravegheaţi şi orice afirmaţie de-a lor, atât în Biserică cât şi în afara ei era pe larg dezbătută. Cei aflaţi în serviciul regimului aveau un scop bine definit: după înlăturarea episcopilor, preoţii trebuiau să cedeze sau să dispară, pentru ca apoi, credincioşii lipsiţi de orice îndrumător să poată fi repede direcţionaţi spre ortodoxie. Preoţii ştiau însă prea bine ce vor să obţină comuniştii; ceea ce nu ştiau însă erau metodele pe care le vor folosi. De aceea preoţii n-au vrut să părăsească bisericile; preotul Gavriş Vasile mărturisea: "eu am rămas mai departe în parohie deoarece protopopul de Satu Mare de atunci, ne-a trimis un aviz în care ne spunea că putem rămâne în parohie fără să primim salariu..."[6].

Din octombrie 1948 preoţii n-au mai primit salarii; aceasta i-a pus pe unii într-o situaţie dificilă; având familie, mulţi au trebuit să-şi caute un loc de muncă, însă multe porţi le-au fost închise doar pentru că fuseseră preoţi greco-catolici; astfel că le-au rămas doar meseriile cele mai de jos. Părintele Buzaş Gavril ne-a relatat: "am stat în parohia Creştur (Bihor) până nu am mai putut servi; atunci am venit în Oradea cu familia unde aveam o casă. Aici am ajuns muncitor necalificat la Fabrica Înfrăţirea, la turnătorie; în oct. '52 am fost ridicat şi dus la securitatea din Oradea sub pretextul că sunt preot greco-catolic"[7].

Preotul Mureşan D. ne-a relatat că a fost obligat să dea o declaraţie la Poliţie, prin care să se angajeze că nu va mai activa religios şi nu va face publice convingerile sale. Deşi terminase Teologia şi Filosofia nu reuşea să-şi găsească un loc de muncă permanent şi să primească carte de muncă. După multe căutări, va fi angajat la Plafar în Oradea şi va primi şi carte de muncă, deşi şeful de cadre de acolo primise un bilet pe care scria: "D-l Mureşan D. nu poate să ocupe nici un servici pe tot teritoriul României". Din 1956, datorită unor probleme a fost nevoit să-şi caute un loc de muncă la o Cooperaţie. "În 23 aprilie 1959 am fost trimis cu forţa în delegaţie la Chişinău Criş;

https://biblioteca-digitala.ro

când m-am întors în Oradea, în gară am fost urcat într-o maşină, mi s-au pus ochelari negri pe ochi şi am fost dus la securitatea din Oradea"[8].

Chiar dacă reuşeau să-şi găsească un loc de muncă, faptul că au fost preoţi greco-catolici nu se uita. Astfel şi preotul Dărăban Teodor deşi fusese încadrat ca învăţător "în sept. 1956 inspectorul raional Cherteş Vasile cere scoaterea mea din învăţământ pentru că fusesem preot greco-catolic"; "iar în 15 dec. 1956 am fost înlăturat din învăţământ la cererea Episcopului ortodox"[9]. Preotul Dărăban Teodor a fost arestat în 5 august 1958 şi dus la Penitenciarul din Oradea. Unora li s-a cerut să părăsească casa parohială şi chiar localitatea în care se găseau. Andercău Vasile ne mărturiseşte: "în 23 nov. 1948 am primit o somaţie verbală din partea şefului de post ca să părăsesc casa parohială şi satul pentru că în caz contrar voi fi ridicat. În 25-26 nov. 1948 am părăsit comuna cu gândul de a mă întoarce. Şi timp de trei ani, o dată pe lună am venit în sat"[10].

Păstoritul în clandestinitate se desfăşura în condiţii foarte grele - mereu cu spaima de a nu fi prinşi, slujbele se ţineau în câte o casă sau o cameră pusă la dispoziţie de câte un credincios. Dar slujbele se ţineau şi Biserica a continuat să existe; la fel cum tot în clandestinitate erau hirotonisiţi noi Episcopi. În toamna lui 1948, la cererea Nunţiaturii Apostolice s-au constituit ternare de conducere a eparhiilor pentru cazuri de forţa majoră, când chiriarhul deţinător al puterii ordinare ar fi împiedicat să-şi exercite jurisdicţia episcopală sau ar lipsi mult timp din eparhie. De regulă, ternarele se compuneau din: vicarul general episcopal, provicarul general episcopal I, şi provicarul general episcopal II. În cazul în care deţinătorul puterii jurisdicţionale era arestat sau privat de libertate în orice fel, jurisdicţia trecea la următoarea persoană din ternar. Au fost cazuri în care membrii ternarului au fost arestaţi cu toţii, sau unii dintre ei au decedat; atunci erau cooptaţi membri noi.

Preotul Andercău V. ne-a relatat că înainte de desfiinţarea Bisericii Sfântul Scaun hotărâse ca fiecare episcop să-şi desemneze trei succesori. La Oradea au fost desemnaţi: C. Tămâian, I. Hirţea şi Gavril Stan; iar cum Tămâian şi Stan au fost arestaţi, a mai rămas I. Hirţea care va fi consacrat ca episcop.

Preotul Andercău Vasile a fost arestat la 3 ian. 1953. Preotul Paul Sever nemaiputând suporta presiunea, a fugit şi el în munţi. "În asemenea condiţii de teroare, de renunţare la libertate, de permanentă hăituială securisto-comunistă, când şi încrederea unor oameni a început să se clatine, condiţia fugarului ajunsese de neinvidiat"[11].

Preotul Gavriş Vasile a fost chiar delegat al comunei Gerăuşa pentru a lua parte la Adunarea ţinută la Alba iulia în 21 nov. 1948. Ajungând să lucreze ca referend la Primărie preotul afirmă: "am sustras procesele verbale de trecere la ortodoxie a satelor Homorodul de Sus, Homorodul de Jos şi Solduba, care toate erau false; în afară de Homorodul de Mijloc unde au trecut la ortodoxie 94 de oameni; celelalte toate aveau toate câte 10 semnături false"[12].

Unora dintre preoţi li s-a cerut colaborarea cu Securitatea; în caz contrar erau ameninţaţi cu arestarea. Este şi cazul preotului Mare Augustin care în trei nopţi consecutive a fost dus la securitate şi anchetat continuu. Dar despre metodele de anchetare vom vorbi mai târziu. În urma unor astfel de interogatorii, preotul a afirmat: "Voi fi nevoit să cad de acord cu ei pentru că altfel îmi voi distruge toată familia". Soţia acestui preot ne-a relatat că "peste trei zile, seara pe la ora 18 au venit şi au făcut percheziţie până la ora două noaptea când l-au şi ridicat".

Mulţi preoţi au fost arestaţi pentru că au refuzat să semneze trecerea la ortodoxie: Vasile Hossu, pe atunci preot-profesor a început să fie urmărit după acţiunea de la Vadul-Crişului. Deşi credincioşii din această localitate au semnat toţi fără nici o excepţie, lista prin care declarau că rămân în continuare greco-catolici, autorităţilor li s-a părut că acest fapt i se datoreşte preotului suplinitor V. Hossu. Li se părea că acesta i-ar fi determinat cumva pe credincioşi să nu semneze trecerea la ortodoxie. Motiv pentru care, Vasile Hossu s-a retras la Valea Drăganului, la nişte cunoştinţe, de unde a menţinut legătura cu cei care nu fuseseră arestaţi la Oradea.

"În 27 dec. 1952 în timp ce mergeam cu o căruţă din Valea Drăganului spre Huedin la o şedinţă - ne relatează V. Hossu - am fost arestat şi mi s-au pus cătuşele de către sublocotenentul Chioreanu. Acesta s-a comportat foarte brutal cu mine, deşi nu ştia dacă am vreo vină sau nu. De la Huedin am fost dus la securitatea din Cluj cu un camion şi am fost dus la subsolul securităţii într-

https://biblioteca-digitala.ro

o celulă cu doi deținuți politici. Aici am stat o săptămână, timp în care am fost mereu întrebat de gardieni ce vină am, pentru ce sunt închis. Dar, nu știam nici eu"[13].

Dacă nici unul din aceste motive nu le erau suficiente pentru a aresta oameni complet nevinovați, atunci mintea lor diabolică scornea și altele. Relevant în acest sens este cazul preotului Gheorghe Mangra care a fost arestat pentru că li se păruse lor că era prea religios. Arestați pentru cele mai absurde motive, luați de la casele lor în toiul nopții fără nici o justificare sau goniți pur și simplu de la casele lor și chiar din satul în care locuiau, preoții au fost zvârliți în celulele de la subsolul securității. Și stăteau acolo, zile, săptămâni, chiar luni întregi când li se înscena un simulacru de proces. Și nu toți au avut această "șansă", dacă șansă se poate numi faptul că nu aveau nici o posibilitate de a se apăra, iar avocatul primit din oficiu era mai mult un acuzator decât un apărător al lor.

Astfel, preoții Andercău Vasile, Marian Nicolae, Ghe. Mangra, Mureșan Dumitru, V. Hossu au fost condamnați de Tribunalul Militar din Oradea, iar preoții Gavriș Vasile, Paul Sever, Mare Augustin, Bab Iosif de Tribunalul Militar din Cluj.

Motivul condamnării era: uneltire contra ordinii sociale, instigare publică, iar la numărul de ani la care erau condamnați se mai adăuga și confiscarea averii personale, ba chiar și câțiva ani de domiciliu forțat. Perioada de detenție a fost mai lungă sau mai scurtă în funcție de condițiile externe sau de imaginea pe care România trebuia s-o afișeze în exterior. În procesul care a avut loc la 6 iulie 1953 la Oradea, Andercău Vasile a fost condamnat la 10 ani muncă silnică plus 2 ani domiciliu forțat în comuna Valea Calmatui, raionul Brăila.

Perioadele de detenție au fost după cum urmează:

Andercău V. - 3 ian. 1953 - 30 dec. 1962 și 6 ian. - 27 iun. 1964
Marian N. - 19 aug. 1952 - nov. 1954
Buzaș G. - 20 oct. 1952 - 23 apr. 1954
Dărăban T. - 5 aug. 1958 - 3 aug. 1964
Ghe. Mangra 7 ian. 1957 - 19 apr. 1964
Nicoara G. - 20 iul. 1951 - 24 ian. 1955
Mureșan D. - 25 apr. 1959 - aug. 1964
Vasile Hossu - 27 dec. 1952 - 27 dec. 1954
Bab I. - 21 oct. 1950 - 21 oct. 1955
Gavriș V. - 29 iul. 1950 - 30 sept. 1952
Mare A. - 1 sept. 1959 - 30 aug. 1963
Morna Ghe.- 15 mai 1948 - 27 aug. 1953 și 3 sept. 1959 - 31 aug. 1964
Paul Sever - 24 ian. 1951 - 28 aug. 1954 și 14 aug. 1956 - 11 aug. 1959 și 13 aug. 1959 - 23 aug. 1964

În 1955 se poate constata un val de eliberări. Explicația este simplă: "Pe comuniști nu-i interesa să știe adevărul, dar îi interesează părerea lumii despre ei"[14]. În 1955 s-a desfășurat Conferința de la Geneva, la care au participat SUA, URSS, Marea Britanie, Franța; aici s-a pus în discuție și problema deținuților politici, insistându-se să fie eliberați și să se garanteze libertatea presei. Atunci când comuniștii au pus problema intrării României în ONU, condiția a fost să fie garantată mai multă libertate în țară. "Ca o reacție, au fost desființate niște închisori și aproape 6000 de prizonieri au fost duși la Jilava în așteptarea procesului"[15].

Situația n-a fost însă, din nefericire de durată. Deși unii preoți au fost eliberați în 1955 ei nu s-au putut bucura prea mult de așa-zisa "libertate", pentru că începând din 1957-1959 au fost iar arestați.

De cele mai multe ori procesul avea loc după o bună perioadă de timp de la arestare, perioadă în care anchetele contribuiau din plin la epuizarea fizică și psihică a deținutului. Preotul Gavriș V. ne-a relatat felul în care s-a derulat procesul, ținut la Tribunalul Militar din Cluj în iulie 1950. "Nu ne-am putut lua avocat și nici martori în favoarea noastră, doar ei aduceau martori acuzatori, ni s-au dat avocați din oficiu pe care nu-i cunoșteam. Pe mine m-a reprezentat d-șoara avocat Vaida. Comisia de judecată era formată din ofițeri de armată. Când a ajuns să pledeze avocata Vaida, președintele comisiei a spus că a mai auzit el asemenea povești. Asta a fost toată judecata. Au spus că toți am fost partizani de-ai lui Săpunaru și am vrut să ne facem cuiburi de

https://biblioteca-digitala.ro

partizani. Pe Săpunaru, nici nu-l cunoşteam deşi auzisem de el"[16].

Nu exista nici o lege după care să te orientezi, astfel că pedepsele erau acordate după bunul plac al "judecătorilor". Vasile Hossu ne-a relatat cum căpitanul securităţii - Weiss, văzând că nu-l poate determina să semneze trecerea la ortodoxie s-a înfuriat şi a cerut să-i fie dată o pedeapsă de 10 ani închişoare grea pentru spionaj. Deţinutul era acuzat că ar fi transmis în străinătate proiectele unui baraj de pe valea Drăganului, proiecte care paradoxal, nici nu existau atunci.

Acuzaţii nu ştiau la ce s-ar putea aştepta, ce pedepse ar putea primi, preotul Ghe. Mangra afirma: "Dacă aş fi ştiut când m-au judecat că voi primi 15 ani nu ştiu ce aş fi făcut"[17].

Odată sentinţa pronunţată începea lungul drum al suferinţei prin închisorile comuniste, plasate pe întreg teritoriul României.

2. Penitenciarele

Dacă reţeaua de lagăre şi închisori s-a putut întinde peste toată ţara, rapid şi nestingherit, aceasta s-a putut petrece atât datorită caracterului în sine represiv al regimului instaurat în România, cât şi condiţiilor create de lipsa de interes a guvernelor occidentale, a presei şi a opiniei publice vestice faţă de suferinţele estului. Închisorile şi lagărele tânărului regim comunist din România au izbutit performanţa ca într-un termen extrem de scurt, nu numai să le copieze dar în multe privinţe să le şi întreacă pe cele ruseşti, mai repede cunoscute[18].

Închisoarea reprezintă o cale de exterminare a tuturor celor care nu sunt de acord cu noua societate. Aici, intelectualii şi conducătorii unei naţiuni captive sunt fie executaţi, fie "reeducaţi". Din acest instrument de coşmar al transformării sociale pot rezulta doar două produse: omul nou, Homo Sovieticus sau un cadavru. Homo Sovieticus e un specimen fără suflet sau libertate, care nu crede în Dumnezeu, un robot depersonalizat al statului, un sclav fără voinţă sau opinii personale, care ascultă şi execută ordinele partidului[19].

Dacă până în 1944 România dispunea de un sistem de închisori capabil să deţină circa 15.000 de oameni în întreaga ţară, în 1949 erau peste 150.000 de încarceraţi în numai puţin de peste 300 de închisori. România era o carceră imensă. Cele mai cunoscute erau la Gherla, Sighet, Aiud, Piteşti, Jilava, Râmnicu Sărat, Galaţi şi Suceava. Existau şi lagăre de muncă silnică de-a lungul Dunării. şantierele de la Salcia, Gradini, Periprava, Peninsula sau Grinzi. Multe mânăstiri ortodoxe deveniseră domicilii forţate şi erau sate întregi care erau destinate arestului la domiciliu.

Niciodată în România n-au fost înscenate atâtea procese politice sau economiceşti, niciodată n-au fost atâţia deţinuţi ca în perioada 1948-1964. Se apreciază de către unii observatori, că în această perioadă au trecut prin închisori şi lagăre cca. 2 milioane de oameni, ceea ce ar reprezenta un cetăţean din nouă. Închisorile României antebelice se dovediseră neîncăpătoare. De aceea a fost nevoie să se găsească un mod de a se utiliza uriaşa resursă de mână de lucru bărbătească, aflată după gratiile închisorilor. Astfel că lansarea în lucru a Canalului Dunăre-Marea Neagră, când existau cu totul alte urgenţe şi priorităţi economice, era în felul ei tot o imitaţie după proiectele faraonice ale lui Stalin, dar şi o necesitate"[20]. Şantierele morţii care s-au deschis de-a lungul a 65 km pe traseul proiectat, pe care trebuia să fie săpat canalul, au îndeplinit un rol decisiv în aducerea ţării la ascultare. Pe linia demarcată a canalului au fost înşirate 11 lagăre de muncă forţată. Iată câteva dintre ele: Columbia, Saligny, Poarta Albă, Gales, Peninsula, Midia, Salcia etc.

Mulţi deţinuţi după ce scăpau şi de înschisori şi de canal, în loc să se poată reîntoarce acasă erau trimişi pentru o perioadă diferită de timp, în domiciliu forţat, într-o altă localitate, mult mai departe de casă. Al. Raţiu afirma că au fost aproximativ 20 de sate confiscate pentru acest scop nou. Acest loc era o reşedinţă pentru prizonierii politici şi religioşi incorigibili, care rezistaseră la "reeducare". "Locul unde am fost duşi nu era nici închisoare, nici de muncă forţată, ci semăna mai degrabă cu rezervaţiile indienilor americani sau cu lagărele palestiniene din Israel. În aceste lagăre mai mari, locuitorii sunt supuşi aproape tot timpul unei legi marţiale. Nu puteam să ne depărtăm mai mult de 15 km de casă, nu puteam părăsi locurile, iar familiile nu aveau voie să ne viziteze decât din când în când"[21].

Nici preoţii n-au fost scutiţi de toate aceste locuri ale morţii; nu au fost scutiţi nici de Piteşti, de Sighet, nici de canal şi nici de domiciliu forţat. Dimpotrivă, le-au cunoscut din plin, cu

https://biblioteca-digitala.ro

toate umilințele, cu toate nedreptățile și cu toate josniciile lor. Au cunoscut și subsolurile reci și pline de umezeală și spaimă ale securității, au cunoscut și "neagra" și anchetele lungi și obositoare și munca grea și inumană, primitivă chiar. Le-au cunoscut, le-au îndurat și le-au considerat întotdeauna o piatră de încercare dată de Stăpânul Suprem. N-au încetat o clipă să se roage și n-au renunțat nici măcar pentru o secundă la credința lor.

Stând de vorbă cu câțiva din preoții greco-catolici, despre suferințele prin care au trecut, am avut un sentiment ciudat. Mi se părea că ceea ce aud face parte din scenariul unui film de groază, parcă nu-mi venea să cred că cineva ar fi fost în stare de atâta cruzime, cu atât mai mult cu cât era vorba despre oameni care aveau în piept o inimă românească și care au fost capabili de atâta ură împotriva semenilor lor. Mă întrebam cum a fost posibil? Într-adevăr, unii dintre preoți mi-au spus că ei ar putea să-mi povestească, dar s-ar putea ca eu să nu înțeleg. Nu din vina mea, ci pentru simplul motiv că cel care nu a trecut prin așa ceva nu poate înțelege, dar mai ales nu poate crede.

E greu de crezut, mai ales când unele pasaje sunt relatate cu un zâmbet ușor pe față și cu o oarecare ușurință, ca și cum acea etapă din viața lor ar fi trecut foarte repede și ușor. Trebuie însă să-i înțelegem și să-i admirăm, asta pentru că au reușit ei înșiși să-i înțeleagă pe călăii lor și pentru că au reușit să-i ierte! Așa cum afirma unul dintre interlocutori, Nicoară Gavril: "I-am iertat dar nu-i putem uita, n-avem voie să-i uităm! Ei au iertat, dar nu pot uita atâta suferință". Pentru că suferința nu încetează a exista pentru el, creștinul, în teorie, ca și în practică. Dimpotrivă ea există pentru el mai mult decât pentru oricare altul, el o simte mai întâi, o simte mai mult decât oricine, căci sufletul lui este mai pur și deci mai puțin distrat, mai puțin smuls durerii prin mii de obiecte diverse; el o cunoaște, o înțelege; el trebuie să mântuiască și să domine această realitate teribilă, să meargă până la a o iubi, până la a o căuta, când este nobilă și când îl duce mai repede la Dumnezeu. Creștinul știe, creștinul crede și el trăiește din această știință și din această credință"[22].

Înainte de a fi înghițiți de zidurile închisorilor, au stat o perioadă în celulele securității. Preotul Mureșan D., arestat în luna aprilie 1959, a stat la securitatea din Oradea până în iunie același an; el își amintește "erau multe celule dispuse pe mai multe nivele; nu știu câte pentru că întotdeauna eram duși pe coridoare cu ochelari negri la ochi ca să nu vedem nimic. În celulă patul era din cărămizi; n-aveai voie să stai ziua culcat"[23].

Șeful securității din Oradea era evreul Weiss; pentru că așa cum afirma Paul Goma "... în securitate au fost foarte, foarte mulți evrei. Bineînțeles, nu gardieni, nu filatori mărunți (pentru asta erau țiganii) și destul de puțini anchetatori de rând. Evreii lucrau mai mult cu capul - expresia e consacrată. Dar zdrobitoarea majoritate a evreilor din securitate era constituită din evrei... neromâni: cei mai mulți erau evrei unguri, apoi evrei ruși"[24].

La securitate erau exersate diverse metode de convingere, care aveau scopul de a-l determina pe deținut să accepte o nouă părere: cea care vroiau ei. Dovadă stau mărturiile în acest sens; preotul Liviu Brânzaș afirma: "la securitatea din Oradea era vestită celula nr 7 - un cub de beton în care se turna apă până la gleznă. Cine nu vroia să recunoască ceea ce doreau ei era introdus acolo și nu era scos până nu ceda"[25]. Vasile Hossu își amintește că fiind dus la securitate în Oradea în Ajunul Anului Nou '52/'53 a fost bătut bine de niște ofițeri ce tocmai se pregăteau de revelion: "erau lovituri brutale, date cu gustul de a arăta cine sunt ei; pentru că nu știau nici cine sunt, nici de ce am fost arestat"[26].

Din lotul în care era Andercău Vasile, făcea parte și preotul Gavril Stan, despre ale cărui suferințe ne relatează cel dintâi: "pentru că a negat că știe că episcopul Hirțea e sfințit i s-au băgat mâinile în foc până a recunoscut. Pentru că a recunoscut, apoi l-au pansat și i-au dat medicamente"[27]. Tot preotul Andercău V. și-a amintit că "preotul din parohia Drăgești - Dumitru Pascal a fost dus la "neagra" (o celulă întunecoasă la izolare, care avea sus o fereastră foarte mică de lățimea unei cărămizi) doar în izmene, o cămașă și ișcult, iar apoi au aruncat apă pe el și era iarnă"[28]. Închis la neagra a fost și preotul Ghe. Mangra, pentru un motiv absolut stupid: deținuții au trebuit să spele pe jos în celulă și spălând cu o cârpă foartea rea au rămas resturi din ea sub un pat. Acesta era un motiv pentru a sta cel puțin 3 zile la izolare "trei zile din care doar în

https://biblioteca-digitala.ro

una primeai de mâncare, iar în celelalte două primeai doar pâine şi apă; celula era cu ciment pe jos şi dormeai pe o rogojină pe care o primeai doar noaptea"[29].

Canonicul Marian povesteşte că timp de 13 luni a fost ţinut la securitatea din Baia Mare, perioadă în care în loc de pâine a primit doar mălai mucegăit.

Dacă toate aceste metode nu reuşeau să îi convingă, singura soluţie mai erau închisorile, unde urmau să fie ori remodelaţi ori eliminaţi. Oricum sosirea la penitenciar era totdeauna o bucurie; asta doar dintr-un singur motiv. În subsolurile Securităţii anchetele erau cât se poate de chinuitoare; şi la penitenciar erau tot la dispoziţia Securităţii, dar erau ceva mai departe de ei şi tensiunea nervoasă nu mai era atât de mare. În închisori stăteau o perioadă, după care, cei apţi pentru muncă erau triaţi şi li se "propunea" munca la Canal. Cădeau uşor în cursă, pentru că în schimbul aerului veşnic închis din celule, al anchetelor chinuitoare, al mâncării proaste, preferau un petic de cer deasupra capului şi credeau totodată că muncind, timpul va trece mai repede.

Încărcaţi ca nişte animale în vagoanele-dubă şi transportaţi în condiţii de neimaginat, îşi începeau periplul prin locurile morţii. "Duba penitenciar era un vagon jumătate amenajat pentru paznici, iar cealaltă jumătate pentru deţinuţi. Aici erau două carcere pentru câte o persoană separate de un coridor, apoi alte două încăperi unde intrau până la 12 persoane, foarte înghesuite şi în urmă o cameră mare pe tot latul vagonului, în care încăpeau cam 50 de oameni, sau chiar dublu dacă erau înghesuiţi. În penitenciar această dubă a devenit o unitate numerică. Dacă întreba cineva "câţi au sosit?" - Cam o dubă" - i se răspundea"[30]. Preotul Ghe. Mangra ne-a relatat felul în care au fost transportaţi din Galaţi spre un lagăr de muncă din Delta-Grindu: "am fost duşi cu bacul la Dunăre timp de cinci zile în iarna lui 1959; am crezut că suntem în iad; eram cam 200 de oameni pe bac şi eram foarte înghesuiţi; unii erau întinşi pe jos; cum respiram aburii cădeau pe noi ca apa; mâncare primisem o bucată de slănină râncedă şi ceapă"[31].

De multe ori, deţinuţii nu cunoşteau destinaţia spre care erau dirijaţi. Morna Ghe. mărturisea că nu ştiai niciodată o destinaţie precisă totul era neclar. "duba era mijlocul de transport şi uneori şi de pedeapsă. Vagonul-dubă era legat la tren, apoi lăsat uitat în vreo gară două sau trei zile, sau chiar şi săptămâni. Alteori, făcea ocoluri mari prin ţară pentru a culege deţinuţi sau pentru a-i depune la cine ştie ce închisoare"[32].

Cale de scăpare oricum nu exista, transportului cu trenul; la ultimul vagon al trenului era agăţată o grapă de cuţite. Deţinutul care ar fi îndrăznit să spargă duşumeaua trenului spre a evada ar fi fost tăiat de cuţitele acelei grape.

Desigur, ar fi greşit să se afirme despre o închisoare că a fost mai cumplită decât alta, pentru că prin însăşi natura lor, închisorile în totalitatea lor nu pot fi decât cumplite. Dar închisoarea de la Piteşti şi camera 4 spital, cu bestialităţile petrecute acolo între 1949-1951 au depăşit orice record. "Piteştiul a fost dincolo de iad, dincolo de orice concepţie umană, ceea ce numai o concepţie diabolică şi materialistă a putut gândi. Cred că a fost culmea gândirii lor. Că nici până atunci şi nici de la Piteşti încolo ei nu vor mai putea gândi atât de drăceşte şi atât de groaznic cum au gândit..."[33].

Când comuniştii obţin puterea undeva, sunt capabili să folosească orice fel de mijloace pentru a crea "omul sovietic". Ca guvernare totalitară, cea comunistă dorea să poată controla loialitatea şi chiar personalitatea fiecărui cetăţean. Groaznicul experiment de la Piteşti a fost patronat de ruşi, care vroiau: "să descopere metodele cele mai perfecţionate de spălare a creierului". Medicul Conrad W. Baars spunea că acesta fusese mult mai groaznic decât ororile la care fusese martor la Buchenwald. Este o metodă care transforma fiinţa umană într-un animal de muncă, într-un robot programat. "Reeducarea înseamna să încetezi să mai fii ce-ai fost, să te scuturi de tot trecutul tău, să urăşti din tot sufletul tot ce te ţine legat de trecut şi aruncând la gunoi acest balast să începi o viaţă absolut nouă: cea de comunist. Reeducarea cuprinde două faze: prima în care mărturiseşti, mărturiseşti, spui absolut totul şi a doua - când începi să-ţi umpli mintea cu cea mai înaltă învăţătură din lumea - cea marxist-leninistă"[34].

Preotul Andercău V. şi canonicul Marian N. au avut ghinionul de a cunoaşte Piteştiul; l-au cunoscut prin anii 1953-1954 când experimentul încetase şi regimul deţinuţilor nu mai era atât de aspru. Închisoarea Piteşti are forma unui "T". Pe piciorul mare al "T"-ului se află celularul unde erau

https://biblioteca-digitala.ro

repartizați cei condamnați la muncă silnică și temniță grea. Pe laturile mici ale "T"-ului erau cei cu închisoare corecțională. În rest celule mici pentru unul sau doi deținuți. Datorită aglomerației intrau chiar 16 deținuți într-o astfel de celulă, pe paturi suprapuse, pe două sau trei niveie.

Preotul Andercău Vasile a ajuns la închisoarea Pitești în oct. 1954, după ce stătuse închis doi ani la Oradea. La Pitești a fost ținut o perioadă de șase ani. Dânsul ne-a relatat că "într-o celulă de 3,80 m/2,10 m erau 12 oameni; în celulă erau șase paturi astfel că dormeau doi într-un pat și uneori unul dormea pe jos; la capetele paturilor era ciubărul și tineta; lângă ușă era vasul cu apă"[35]. Canonicul Marian Nicolae a ajuns la Pitești prin oct. '53 și a stat acolo vreo două luni. Ne-a relatat că la Pitești în închisoare era mizerie, frig, se dormea pe priciuri și erau foarte mulți într-o celulă.

Atmosfera de la Pitești, și de la orice altă închisoare va putea fi conturată mult mai bine atunci când vom vorbi despre gardieni, despre anchete, despre regimul de hrană, despre regimul sanitar, despre muncile la care erau supuși. Ceea ce prezentăm aici este o primă imagine de ansamblu asupra penitenciarelor, toate acele dedesubturi.

Cei mai mulți preoți, ca și alte categorii de deținuți au fost dirijați într-o primă fază spre Jilava și Gherla. Acestea erau două puncte de triere ale deținuților. Pe la Jilava au trecut: Marian Nicolae, Mangra Gheorghe, Mureșan Dumitru, Mare Augustin și mulți alții. "Clădirea era un vechi fort construit într-o escavație, așa încât toată clădirea era sub nivelul terenului, deci sub pământ. Fusese proiectată ca fortăreață de apărare. Era umedă și insalubră. Clădirea avea un singur nivel. Aici era un depozit al securității. Deținuții cu un dosar încheiat sau în "pauză" erau ținuți acolo ca să facă loc altora mai proaspeți care se "cazau" la Ministerul de Interne"[36].

De la Jilava erau dirijate "mărfurile finite" spre beneficiari: mine, canal etc. Tot aici soseau cei colectați de prin penitenciare sau lagăre de muncă. "Această mișcare continuă de deținuți făcea ca închisoarea de la Jilava să fie o sursă de știri de pe întreg cuprinsul țării, atât din închisori, cât și din afară, din "lumea liberă"[37].

Construită deci, ca un fort de apărare, "fostele șanțuri concentrice deveniseră curțile închisorii. Aceste "curți" erau largi de vreo 10 m, adânci de vreo 7 m poate și mai adânci, pentru că de acolo de unde se termina căptușeala de cărămidă, începea un taluz de pământ de vreo încă 2-3 m"[38].

Preotul Mureșan D. ne spune că au ajuns la Jilava "înghesuiți, pe drum primisem slănină râncedă și brânză sărată, iar apă nu prea primisem. Și acest preot a fost la Jilava în 1959 când a stat o lună și jumătate în iunie 1963. "În iunie 1963 era o mare diferență la Jilava, față de ceea ce fusese în 1958; în 1959 stăteam câte 30-40 într-o celulă; paturile erau suprapuse pe trei nivele; în 1963 stăteam vreo 12 în cameră, puteam fuma și eram scoși mai mult la aer; gardienii vorbeau parcă mai altfel cu noi"[40].

Închisoarea de la Gherla i-a ținut ferecați între zidurile ei reci și pe preoții Mangra Ghe, Mureșan Dumitru, Dărăban Teodor, Paul Sever, Mare Augustin. Preotul Al. Rațiu, care a cunoscut și el această închisoare, o prezinta astfel: "era înconjurată de un șanț cu apă. Avea trei corpuri de clădire, dintre care cel mai vechi fusese reședința episcopului (...) Ferestrele erau cu obloane, ca să nu putem vedea nimic afară! Nu intra nici un pic de aer sau lumină. Paturile etajate ajungeau la o asemenea înălțime, încât cel de sus era aproape lipit de tavan. Unele celule aveau un robinet cu apă de băut, dar majoritatea erau aprovizionate cu găleata. Tot așa mergea și cu nevoile. Nu aveam voie să dormim sau să ne întindem pe pat în timpul zilei, iar cei care o făceau erau bătuți la palme și la tălpi și închiși în celula neagră"[41].

Preotul Dărăban Teodor își amintește că la Gherla era o cameră de primire; "într-o sală erau 25 de oameni; într-o altă sală erau 120; unii dormeau pe jos cu lanțuri grele la picioare, iar alții dormeau câte 2-3 într-un pat"[42].

Celularul mare de la Gherla este surprins și de către Paul Goma: "Celularul mare era în formă de "U" foarte lat. Latura lungă rămasă e străbătută, de-a lungul, de un coridor (care se prelungește pe înălțimea a trei etaje). Coridorul împarte inegal lățimea clădirii: spre exterior celulele sunt aproape duble față de cele dinspre curtea interioară. Laturile scurte ale dreptunghiului erau ele însele celule foarte mari. "stadioanele erau niște încăperi de 15m/7m; în fiecare erau câte 150-

https://biblioteca-digitala.ro

200 de deținuți, dar puteau fi și mai mulți"[43].

Preotul Andercău a cunoscut și închisoarea de la Dej prin anii 1960-1962. Era o clădire veche de pe timpul Austro-Ungariei; construită tot în formă de "T". Nu era mare; se vorbea încet, fiind interzisă conversația. Iarna geamurile trebuiau să rămână deschise (ca să fie aer - ziceau ei)? iar vara se închideau; dormeam direct pe cadrul metalic al patului; tineta ni se dădea odată cu mâncarea"[44].

Deși prin închisoarea de la Sighet nu a trecut nici unul din preoții avuți în vedere, considerăm că e necesar a vorbi puțin despre acest epicentru al infernului. Aceasta deoarece la Sighet au murit trei dintre episcopii Bisericii Greco-catolice, și anume: Ioan Suciu, Valeriu Traian Frențiu, Tit Liviu Chinezul; și tot la Sighet au fost închiși și au murit: Iuliu Maniu, Dinu Brătianu, Gheorghe Brătianu, Constantin Argetoianu și alții. Ioan Ploscaru a fost și el la Sighet și își amintește: "clădirea închisorii din Sighet era construită în formă de "T" cu trei nivele și 108 celule, dintre care 36 de celule mai mici pentru un singur deținut. Pe lângă episcopi și preoți mai erau cam 90 de alți deținuți politici, în total cam 150. Directorul Vasile Ciolpan, un fost muncitor forestier, i-a repartizat pe episcopi și preoți în celula 48, iar pe cei mai tineri în celula 44.

În "Tribuna" ce apare la Cluj, am găsit publicate mărturisirile acestui Vasile Ciolpan, acum în vârstă de peste 70 de ani; spicuim din ele: "La Sighet, mi s-a spus, va fi o unitate specială, despre care nu trebuie să știe nimeni absolut nimic. La 1 mai 1951 au sosit trei dube de la București cu 83 de oameni; aveam celule de șase, de patru și de o persoană. Generalul mi-a explicat doar mie că ei sunt complet izolați de țară. Nu aveau voie să știe unde sunt, să scrie, să primească absolut nimic în afară de medicamente, hrană și haine. Izolarea era necruțătoare - deținuții nu vorbeau cu nimeni toată ziua; erau scoși zilnic la o plimbare de 10-15 minute în curtea interioară care era împărțită în două; într-o parte se plimba un deținut, în cealaltă altul; nu se vedeau, n-aveau cum să-și vorbească. Preoții, episcopii stăteau în celule de șase sau patru. La întrebarea cum era o celulă, a spus: un pat, o pernă cu paie, o saltea cu paie, 2-3 pături, un cearceaf, un hârdău și o fereastră sus"[45].

La Aiud au fost închiși pentru o perioadă preoții: Gavriș Vasile, pentru 4 luni, Morna Gheorghe și Mare Augustin. Despre condițiile din această închisoare, preotul Morna Ghe. ne relatează: "la neagra dacă ajungeai, dormeai direct pe jos; era foarte cald în celulă deoarece conductele de căldură treceau chiar pe acolo; drept paznic ne era un deținut de la dreptul comun. Dimineața primeam drept hrană numai un fel de cafea și apoi eram puși la lucru"[46].

Numeroase sunt mărturiile care ne descriu lagărele de muncă înșirate de-a lungul canalului Dunăre-Marea Neagră. În lagăre de muncă au fost: Periprava, Grindu și Salcia: Mongra Ghe., Mureșan Dumitru, Dărăban Teodor, Morna Ghe.; Buzaș Gavril la Coasta Galeș; Nicoară Gavril la Saligny, la Poarta Albă - Gavriș V. și Paul Sever; la Ocnele Mari și Midia - Morna Gheorghe, iar la minele de la Cavnic - Paul Sever.

Din mărturii putem reconstitui un lagăr de muncă din Dobrogea; lagărul avea de jur împrejur două cercuri concentrice de sârmă ghimpată, până la o înălțime de 2-3 m; în interior tot câte patru bărăci erau încercuite cu sârmă; în toate colțurile erau santinele cu pușci mitraliere și deasupra fiecărei bărăci câte un reflector; o baracă era destul de mare, putând cuprinde până la 200 de oameni. Structura unei bărăci era: osatura din lemn, în rest era din stuf împletit; deasupra era acoperită cu hârtie gudronată; pe jos era nisip și creștea stuf. Într-o baracă erau mai multe paturi, suprapuse pe mai multe nivele; uneori dormeau chiar câte doi și într-un pat. Salteaua era destul de bună, aveam cearceaf, pătură și pernă; ferestrele erau cu scânduri bătute în ele; nu erau păduchi, ploșnițe, pentru că ne dădeau D.D.T."[47].

Nicoară Gavril apreciază că un astfel de lagăr se întindea pe o suprafață de 2000 m lungime și cam 800-1000 m lățime; "era o alee pincipală și de-a lungul ei erau cam 25-30 de bărăci, în total fiind cca. 3000 de oameni în lagăr; dar fiecare baracă era ea însăși un mic lagăr, pentru că erau înconjurate cu sârmă și aveau câte două pasarele la ambele capete; peste tot scria "Pericol de împușcare!"[48].

Lagărul numit Peninsula se afla pe o fostă moșie de câteva sute de hectare a lui Vintilă Brătianu - fostul ministru al Apărării Naționale în primul război mondial. "În dormitoare se aflau

https://biblioteca-digitala.ro

patru şiruri de priciuri suprapuse; două dormitoare aveau câte un spălător comun, cu 12 robinete, deasupra unui jgheab de tablă; fiecare baracă avea câte un closet cu instalaţie turcească, într-un fel de şopron închis pe toate laturile cu scânduri"[49].

Ion Cârja vorbind despre lagărul Poarta Albă, spune că acesta ocupa locul întâi ca populaţie, între cele 11 lagăre principale de deţinuţi politici.

Acestea erau lagărele de muncă de-a lungul "Canalului Morţii - supranumit şi cimitirul burgheziei şi intelectualităţii române"[50].

La iunie 1954-1955 de la Peninsula au fost duşi mulţi preoţi în minele de plumb de la Cavnic; printre ei se afla şi preotul Paul Sever: "locuiam tot în bărăci, dar erau mai puţine; printre bărăci din loc în loc era înfipt câte un ţăruş pe care era fixată o scândurică pe care scria: "împuşcarea fără somaţie!"[51].

Mina de la Cavnic aparţinea înainte de război, unei societăţi româno-belgiene, care renunţase la exploatarea ei din cauză de nerentabilitate. Filonul era sărac şi procentul de mineralizare al rocii era prea mic, pentru ca munca să fie rentabilă. Stătuse abandonată ani de zile, şi acum urma să reintre în exploatare cu mână de lucru de la MI.

Preoţii Andercău Vasile şi Paul Sever au cunoscut şi domiciliul obligatoriu; primul pentru o perioadă e 2 ani pe Valea Călăţui, raionul Brăila, iar cel de-al doilea pentru o perioadă de cinci ani la Perieţi, raionul Slobozia. Sub o aparenţă libertate cei trimişi în domiciliu obligatoriu, erau măcinaţi de dorul de casă, de cei dragi.

Michel Foucault referindu-se la închisori, afirma că: "acestea trebuie văzute şi analizate în contextul formării acestei societăţi de supraveghere. Închisoarea a fost de la bun început o "detenţie legală" însărcinată să asigure un supliment coercitiv sau o întreprindere de modificare a unor indivizi..."[52].

Având în vedere această afirmaţie a lui Foucault, pe de o parte şi pe de altă parte condiţiile din închisorile comuniste, vedem că acestea erau mult mai mult decât nişte instituţii cu scopul de a corecta, erau în fond închisori de exterminare.

3. Regimul de detenţie

În acest subcapitol vom încerca să conturăm - pe baza mărturiilor preoţilor greco-catolici - ceea ce se petrecea de fapt între zidurile unei celule, între pereţii unei bărăci, la locul de muncă; să vedem raporturile dintre directorul închisorii (lagărului) cu gardienii şi deţinuţii; să vedem în ce constau anchetele, să vedem care era regimul alimentar şi cel sanitar la care erau supuşi deţinuţii; precum şi unele aspecte mai delicate - ca de exemplu ceea ce se petrecea în sufletul deţinutului. Numai aşa vom putea cunoaşte mai bine acest univers concentraţionar.

Pentru început ne vom opri asupra raporturilor dintre gardieni şi deţinuţi şi raporturile acestora cu directorul închisorii; sau cu şeful Securităţii.

Penitenciarele erau subordonate, sub aspect administrativ - Ministerului de Interne - Direcţiei Generale a Penitenciarelor, şi nu Departamentului Securităţii Statului. La conducerea lor erau ofiţeri de miliţie, adjuncţii acestora, şefi de servicii şi mulţi subofiţeri. Tot la comanda acestora - în sensul mai elastic al cuvântului - erau şi unii deţinuţi "aleşi şi numiţi" de către subofiţeri (după criteriul - "cel mai rău e cel bun") în funcţii de şef de cameră, planon, şefi de echipe, şi de brigăzi, supraveghere etc. În afara acestei structuri de comandă mai activau şi ofiţeri de contrainformaţii (numiţi CI-işti), oameni ai securităţii al căror exact, grad şi nume erau în general necunoscute deţinuţilor şi atribuţiile tot necunoscute. Dacă miliţienii nu se puteau amesteca în atribuţiile CI-istului, strict secrete pentru ei, în schimb, aceştia puteau oricând interveni în atribuţiile celorlalţi şi este cert că niciodată nu s-a întâmplat ca miliţienii să nu ţină seama de indicaţiile securistului. Asta pentru că CI-istul îi supraveghea şi pe miliţieni[53].

Paul Goma afirma la un moment dat că "gardienii primeau salarii de peste patru ori mai mari decât un muncitor calificat, asta îi şi tentase pe cei mai mulţi când îşi părăsiseră meseriile lor cinstite (vorbesc de cei care avuseseră o meserie, nu de ţiganii care se pomeniseră peste noapte îngalonaţi încizmaţi, înarmaţi, însărcinaţi cu paza orânduirii de stat, nu vorbesc nici de românaşii noştri care tăiaseră frunza la câini) în cazul în care nu fuseseră "agăţaţi" ca să scape de o plictiseală de drept-comun, li se oferise o portiţă de scăpare: angajarea la secu"[54].

https://biblioteca-digitala.ro

Paznicii cei mai mici în grad, adică sergenții și caporalii au fost aleși și ei dintre țărani sau muncitori cu originea socială cea mai joasă, cu gradul cel mai scăzut de inteligență și cu cea mai mare docilitate față de tot ce venea de sus. Numai că puși mereu să bată, să oprime, să omoare indirect, să măsluiască rapoartele despre tot ce se întâmpla cu victimele, în capul lor începuseră să încolțească și întrebări: "Dacă vom fi vreodată întrebați și noi de ce am făcut ceea ce suntem puși să facem? Și dacă șefii nu vor mai fi atunci, ce să spunem că ei ne-au pus sau ordonat?".

În ciuda faptului că își puneau asemenea întrebări, ei au continuat, pentru că statul a avut grijă să-i răsplătească cu vârf și îndesat: pe lângă bani, primeau locuințe, membrii familiei beneficiau de "slujbe corespunzătoare", aveau acces la magazine speciale.

Acești "apărători ai orânduirii" fuseseră prelucrați de ofițerul politic; fuseseră învățați un singur lucru; cei păziți trebuiau să moară pe îndelete, unul câte unul, pentru că nimeni din cei aduși acolo să nu scape. Motivul: secret de stat. "Ca oameni însă, cu toate prevederile și amenințările la care fuseseră supuși, nu putuseră totuși răbda să nu se convingă și ei cu ochii și cu urechile lor ce era cu aceste fapturi la a căror moarte trebuiau să asiste și s-o pricinuiască într-un fel. Cum însă fiecare paznic era singur înăuntru și încuiat împreună cu victimele, în așa fel încât nu putea fi vizitat de superiori decât dacă era anunțat prin sonerie să deschidă, încercarea de convingere personală începuse de fapt în primele zile. Și constatarea a fost: banditii n-ar fi tocmai atât de banditi de vreme ce prea se clătinau pe picioare"[55].

Despre o favorizare propriu-zisă nu putea fi vorba, dar despre o reminescență minimă de omenie față de acele biete trupuri bătute și umilite, da. Poate așa se explică atitudinea unora dintre gardieni care au înțeles că ceea ce sunt puși să facă e în contradicție cu legile bunului simț. Aceștia au fost din păcate prea puțini, cei mai mulți executau ordinele fără să mai gândească.

Comandantul unui lagăr de muncă, de obicei reeducat la Pitești, a avut inițial gradul de locotenent major, apoi pe cel de căpitan, comandantul batalionului de securitate avea gradul de maior. Ofițerii politici, adică personalul de securitate atașat lagărului, lucrau în subordinea directă a securității regionale Constanța și sub porunca supremă a comandantului securității canalului, care avea în frunte, la început pe generalul Vaida și apoi după 1951, pe colonelul Ghe. Crăciun (după 1958 va ajunge comandantul închisorii Aiud). Ofițerul de securitate la Valea Neagră, cum mai era numită Peninsula, era locotenentul Chirion. În 1953 s-a mai adăugat unul, locotenentul Sălăjean.

Din relatările preoților am aflat și alte nume de călăi-comandanți de închisori sau lagăre: la Oradea prin anii 1953-1954 era căpitanul Tilici comandantul închisorii și Roboiu ofițerul politic, în 1959 era comandant Zoltan, la Gherla - "bâlbâitul" de Goiciu și comandant adjunct Istrate, alte nume de la Gherla: Șomlea, Bunea, Bârâianu. La Periprava era căpitanul Giurgovici Dragomir pe care l-a cunoscut preotul Dărăban Teodor.

Preoții au înțeles prea bine că gardienii erau simple unelte în mâinile puterii, acest fapt se vede și din mărturiile lor. Preotul Mangra Gheorghe afirma în acest sens că: "gardienii se comportau cum aveau dispoziție, unul ne-a spus - dacă va spune să vă batem, atunci vă batem"[56]. Nicoară Gavril ne-a mărturisit că pentru gardieni ca și pentru toți ceilalți paznici ai închisorilor, deținuții nu aveau nume proprii, ci erau numiți simplu - banditi - chiar când îi numărau spuneau 5 banditi, 10 banditi etc. Vorbind despre JILAVA preotul Mureșan Dumitru spunea: "cadrele erau perfide, josnice, cred acolo au fost strânși toți nătărării din țară"[57].

La Canal brigadierul, pontatorul și informatorul erau uneltele de lucru ale ofițerului politic. Brigadierul avea în subordinea sa între 70 sau 90 de oameni. Atât brigadierul, cât și pontatorul aveau în mâna lor toată viața unui om din lagăr. Pe baza rapoartelor lor favorabile se admiteau deținutului scrisoarea teoretică lunară, pachetul lunar de cinci kg sau vorbitorul. Dacă aceste rapoarte erau negative, omul era sortit șicanelor posibile și imposibile, pentru a-l readuce pe linia dorită de administrație. Preotul Paul Sever ne-a relatat că "la Peninsula brigăzile A, B, și F erau formate din preoți condamnați pentru credință; la conducerea acestor brigăzi erau foști deținuți politici, brigada din care făceau parte era condusă de Zubrinski"[58]. La Gherla turnătorii erau numiți de către deținuți "copiii lui Goiciu". Printre deținuți erau infiltrați turnători cu scopul de a le smulge prin viclenie, informații care apoi ar fi putut să fie folosite împotriva lor. Preoții știau acest lucru, de altfel nu era deloc dificil de observat, dar nu se temeau, pentru că nu aveau ce ascunde. Unii gardieni, mai cu frică de Dumnezeu, când știau că nu-i vede nimeni, intrau la preoți în celulă și cu

https://biblioteca-digitala.ro

sufletul greu de atâta păcate, se mărturiseau. Aceştia ştiau că preoţii n-au nici o vină. Unii le mai dădeau câte o informaţie, sau erau mai atenţi cu ei, ca de exemplu colonelul Sopora, din Deltă.

Totuşi pentru cei mai mulţi dintre acei călăi, preoţii nu erau decât nişte bandiţi care trebuiau aduşi pe drumul cel bun prin anchete, interogatorii, izolări, bătăi care depăşesc orice imaginaţie.

Când au fost arestaţi, preoţilor li s-a făcut percheziţie acasă, le-au fost luate atunci multe lucruri de valoare: cărţi luate cu sacii, obiecte bisericeşti, covoare etc. Percheziţiile au continuat şi în închisoare, nu puteau ţine la ei nici o bucăţică de hârtie, cât de neînsemnată, nici un creion, nici orice alt obiect care le-ar fi putut folosi în vreun fel.

Despre felul în care se făceau aceste percheziţii preoţii afirmă: "făceau unele lucruri, indecent chiar să le gândeşti"[59], "ne făceau periodic percheziţii, eram dezbrăcaţi în pielea goală şi ne percheziţionau toată noaptea, iar dimineaţa eram trimişi la lucru"[60].

Dar, oamenii erau inventivi, pentru că în lipsa literaturii, a ziarelor, a cărţilor de rugăciuni, creierul risca să se anchilozeze şi de aceea trebuia pus la lucru. Preotul Paul Sever ne-a spus cum dintr-un fir de la pătură - la care a făcut 10 noduri - a rezultat un rozar, Preotul Mangra ne-a spus cum pe fundul unei gamele a dat cu D.D.T. şi apoi pe acel praf se putea scrie. Dintr-o aţă ruptă dintr-un palton, Nicoară Gavril a făcut un calendar şi aşa au aflat când a fost Anul Nou, pentru că gardienii nu le spuneau, dacă îi întrebau. Tot aşa, în lipsa oricărei alte activităţi, în celule se învăţau limbi străine, se învăţa geografie, se spuneau rugăciuni cu tinerii. Astfel, preotul Mangra relatează: "în închisoare, la noi în celulă era unul de la Ambasada engleză care făcea cu noi engleză. unul era profesor de geografie şi de la el am învăţat şi eu despre America"[61].

Percheziţiile erau nelipsite; şi pachetele pe care le primeau de acasă erau verificate, până acolo se mergea încât şi ţigările erau verificate, ne spune preotul Mureşan.

În privinţa anchetelor, acestea se succedau la diferite intervale de timp, în subsolurile securităţii anchetele erau mult mai dese, totul depindea de dorinţa anchetatorilor. Una dintre metodele folosite la anchete era interogatoriul, dar este vorba despre un interogatoriu prelungit, care consta în anchetarea deţinutului mai multe zile la rând (cum a fost Andercău Vasile anchetat şase zile consecutive), fără a-l lăsa să doarmă tot acest timp. Anchetatorii se schimbau mereu, ei nu erau obosiţi, ba chiar puneau mereu aceleaşi întrebări. Această metodă, e lesne de înţeles că îl extenua pe cel în cauză, încât putea fi manevrat uşor apoi. Preotul Andercău afirmă că la capătul a 6 zile de anchete şi interogatorii "sleit de puteri le-am spus că s-ar putea să aibă ei dreptate, dar eu nu-mi dau seama acum..."[62].

În timpul anchetelor mulţi preoţi au fost bătuţi, umiliţi, batjocoriţi. Mărturiile vorbesc: "m-au ameninţat că nu voi vedea soarele în veci, dacă nu vreau să semnez, mi-au spus că vor veni din partea familiei să semneze în locul meu. Odată, trebuind să mă prezint la anchetă, a venit gardianul, m-a luat ca pe un sac şi m-a trântit în faţa anchetatorului"[63].

La Jilava - ne spune Mangra Ghe. - m-a bătut pentru că la întrebarea "de ce eşti condamnat?" "eu am răspuns "pentru nimic!" - m-a bătut un ţigan cu vatraiul de la sobă"[64].

Mureşan Dumitru afirma: "la Jilava am fost trataţi cel mai inuman, ne băteau fără nici un motiv, doar pentru că eram închişi"[65]. "Ne-au pus lanţuri - spune Dărăban T., chiar şi oameni bătrâni, peste 70 de ani au fost puşi în lanţuri" sau "la o anchetă m-a întrebat un ofiţer ce meserie am, când a aflat că sunt preot a zis "urâtă meserie ai"[66].

Preotul Andercău Vasile relatează câteva aspecte petrecute la penitenciarul din Dej, din care se poate vedea pentru ce motive unii erau trimişi în izolare, astfel un preot bătrân de 70 de ani, bolnav, şi-a întins un picior pe pat (în timpul zilei n-aveam voie să stăm culcaţi) - pentru asta a primit cinci zile de izolare, un alt caz este al lui Alexandru Todea care, văzut fiind că s-a rugat, a primit de asemenea cinci zile de izolare, iar la întoarcere scuipa sânge.

Ori în aceste condiţii de strictă supraveghere, nimeni nu îndrăznea să fugă, mai ales şi că toţi purtau vestitele zeghe cu însemnele D.C. - drept comun pe spate, pentru că atunci când erau transportaţi lumea să se ferească de ei ca de hoţi sau răufăcători. Deşi preoţii au protestat împotriva acestor însemne, li s-a spus că înseamnă "drept constituţional". Minciuna era prezentă peste tot. Cu atât mai mult nu îndrăzneau să se gândească la evadare, cu cât cei prinşi care au

https://biblioteca-digitala.ro

încercat erau aspru pedepsiți.

Preotul Gavriş Vasile ne spune cum a fost pedepsit un inginer care a încercat să evadeze: "l-au prins şi l-au legat de un stâlp în mijlocul coloniei, era vară şi era foarte cald, dar l-au lăsat acolo mai mult timp. Într-o dimineață l-am văzut mort în apropierea coloniei, sub pretextul că a vrut iar să evadeze - l-au împuşcat"[67].

Relațiile dintre deținuți era cu totul altfel decât cele prezentate până acum. Aşa îmbrăcați în zeghe toți erau la fel, nu mai erau țărani, doctori, ingineri, profesori sau preoți, erau deținuți şi toți împărtăşeau aceeaşi soartă. În fața atâtor nedreptăți şi umilințe ei se solidarizau, se îngrijeau reciproc în urma anchetelor care lăsau neapărat urme; dacă vreunul era bolnav, ceilalți din celulă îi mai dădeau din mâncarea lor; îi luau apărarea în fața gardienilor. O grijă deosebită au avut-o preoții față de tinerii întâlniți prin închisori, îi învățau să nu fie răzbunători. iată câteva dovezi: "trebuia să spălăm pe jos în celulă, apoi a venit sergentul Caraliu la Oradea - să verifice cu lampa pe sub paturi, a văzut câteva scame sub pat întrebându-ne cine a spălat acolo, mi-am luat toată răspunderea asupra mea - ne spune Mangra Gheorghe, eram mai tânăr şi nu-mi era frică"[68].

Acelaşi preot ne spune cum, fiind la colonia Strâmbu, împreună cu preotul Prundus (din Cluj), acesta din urmă a vrut să-i dea din mâncarea lui, gardienii l-au văzut însă şi l-au bătut până i-au spart timpanul.

Preotul Mare Augustin era internat la Spitalul TBC din Satu Mare, acolo un fost coleg de şcoală îi mai aducea câte un pachețel cu mâncare, pe care-l punea în coşul de murdărie, pentru că acolo nimeni nu căuta.

. Pentru a se întări sufleteşte, preoții nu au încetat nici în închisoare să se roage şi chiar să "oficieze" câte o liturghie la marile sărbători: Paşti şi Crăciun. Pentru asta aveau neapărată nevoie de puțin vin pentru împărtăşire. L-au obținut foarte greu, dar până la urmă l-au avut şi slujba s-a putut ține prin două modalități: preotul Mare Augustin primise într-un pachet o lădiță de struguri, din cei care s-au mai mai păstrat a făcut vin şi l-a păstrat în sticlă de penicilină, preotul Morna Ghe. ne-a spus: "eram în lagăr împreună cu studentul Olteanu, acesta i-a scris tatălui său să-i trimită medicamente şi "vin". A scris în latineşte, comandantul închisorii n-a ştiut ce înseamnă acel cuvânt, a crezut că e tot medicament, când am primit pachetul, sticluța cu vin era băgată în pâine..."[69].

Faptul că mai puteau ține câte o slujbă mică uneori, că se rugau, a avut o foarte mare importanță pentru ei. Pentru că aşa cum afirmă preotul Liviu Brânzaş. "Deținutul era izolat total, în mâinile şi la discreția ticăloşilor, nu are cui şi nu poate striga după ajutor, decât lui Dumnezeu. Legătura aceasta care se formează între tine, arestat şi D-zeu, te face extraordinar de tare, te face să nu te chinuieşti suferind de foame, să suporți, cu trupul vlăguit, durerile loviturilor de baston, de cizmă, şi nici frigul nu mai este aşa de frig. Te contopeşti cu credința ta care te învăluie şi cazi în genunchi, acolo, singur, te uiți pe tine, carne şi durere, conştiința ta rămâne trează"[70].

Pe lângă anchete, bătăi şi alte umilințe, în celule sau în bărăci mai aveau un duşman: frigul. Preotul Buzaş Gavril îşi aminteşte de iarna 1952-1953 când a fost o iarnă extrem de grea, cu zăpadă de peste un metru, timp de o săptămână am fost complet izolați de lume"[71]. Preotul Mangra îşi aminteşte despre iarna 1959/1960 petrecută la Grindu: "era foarte frig, erau viscole mari şi tot nisipul cădea pe noi, pe acea vreme am fost duşi să încărcăm bacul cu porumb"[72].

Morna Ghe. ne spune: "eram la Salcia şi iarna au vrut să ne trimită să reparăm digurile"[73]. În iarna lui 1959 şi preotul Mureşan era la Periprava: "Dunărea era umflată şi era multă apă peste tot şi am fost trimişi după lemne pentru foc"[74].

Îmbrăcați subțire, obosiți şi înfometați deținuții mai trebuiau să facă față şi iernilor, care, parcă atunci, au fost mai grele ca niciodată. Nu aveau nici măcar apă de băut curată şi suficientă, în aceste condiții rămânea apa din Dunăre care de multe ori era tulbure şi-i îmbolnăvea. Despre apă de spălat nici nu putea fi vorbă: din 250 de grame de apă ce se putea spăla? Gardieni inculți şi răuvoitori făceau apelul dimineața şi seara, iar în lagăre erau numărați şi încolonați câte cinci când ieşeeau pe poartă spre a merge la lucru.

Regimul disciplinar a fost deci, cum nu se poate mai aspru, închişi în celule cu lanțuri la picioare, nu aveau voie să vorbească de cele mai multe ori, nu aveau voie să stea întinşi pe pat şi nici să se uite pe geam, nici să aibă ziare, cărți sau orice altceva de citit sau de scris, practic erau

https://biblioteca-digitala.ro

condamnați la o moarte intelectuală.

E greu de imaginat cum poate cineva supraviețui unor astfel de condiții, și totuși mulți au supraviețuit acestei perioade de coșmar și stau drept martori pentru ca niciodată să nu se mai repete atâta nedreptate.

Regimul alimentar venea să completeze acel tablou al suferinței. Dacă deținutul se înverșuna să reziste anchetelor, bătăilor, izolării, frigului și umilințelor de tot felul, atunci el trebuia să fie omorât prin înfometare. Acesta era întocmit de așa manieră, probabil de o comisie de medici de la Ministerul de Interne din Bucureşti, ca deținuții să nu moară de foame imediat, ci numai lent, să cadă în distrofie, în inaniție și să se stingă ca o făclie de ceară. Peste tot în închisorile comuniste din 1948 și până în 1964, a domnit un regim alimentar egal cu înfometarea, un regim egal cu exterminarea. Aceste regim a fost importat din Rusia, Vișinski sfătuia guvernul din București: "Nu vrea să se supună poporul regimului comunist, supuneți-l cu foamea!" Așa au făcut!

Nu este același lucru de a fi flămânzit sistematic, conform unui plan de reducțiune sau de a fi victima unei calamități sau dezastru neprevăzut, care a survenit spontan. "Să rabzi de foame cu anii, să simți cum te sfârșești ca o lumânare, să fii conștient de dispariția energiilor tale fizice și spirituale. datorită lipsei de pâine este mai mult decât îngrozitor. Dacă ai avea să fii executat la o anumită dată fixată până atunci începi să mori câte puțin și la data respectivă ești aproape desprins din condiția existențială. Dar să știi că vei muri, că nu ai în față nici o salvare, și să nu știi când, este înfricoșător. Foamea nu este o stare imaginabilă (...) ea nu are decât o singură gamă, o singură coardă, minoră și jalnică, surdă și dureroasă. Foamea este exact la pragul morții și lângă acel prag nu poți aduce pe nimeni prin imagini, sunete, culori sau ritmuri..."[74].

Poate tocmai de aceea, foamea nu poate fi înțeleasă decât de cel care a experimentat-o.

Regimul alimentar consta din patru feluri de mâncăruri: arpacaș, varză, cartofi și fasole. Carnea era foarte rară, aproape inexistentă, uneori era ciorbă de burtă - dar nefiartă și infectă, cu miros de balegă. Bucătarii nu puteau să le spele sau să le fiarbă mai bine, deoarece nu primeau combustibil suficient. Dimineața se dădea o mâncare specială numită terci, era făcută din făină de porumb, fiartă și cu puțin zahăr. Era cea mai gustoasă mâncare, dar extrem de puțină - cam 3-8 cănițe. La prânz sau la cină era câte un polonic de arpacaș fiert în grăsimea lui, cu fire de praz, sau supă de varză goală, ori cu arpacaș și cartofi, sau cu burți de vită sau supă de fasole. Porția era insuficientă. Se mai servea 250 grame pâine pentru toată ziua, care uneori era înlocuită cu un calup de mămăligă sau turtoi, cam de 100-550 grame, de multe ori însă, mucegăită. Aceste regim alimentar nu depășea 1000 calorii pe zi.

Preotul Andercău ne spune printre altele cum era preparat arpacașul cu carne: "oasele de vite erau fierte în ceaune mari, afară și în zeama asta se punea apoi arpacașul, sau uneori se fierbeau intestinele din vite și se puneau și câțiva cartofi"[75].

Uneori se dădea obsesiv aceeași mâncare mai mult timp, chiar luni întregi. Preotul Andercău Vasile spunea cum 6 luni de zile la amiază au primit supă de gogonele, și supă de varză acră se servea foarte des, felul întâi era varză cu apă pe post de supă, iar felul doi, varză scăzută, era atât de sărată încât cu greu putea fi mâncată. În lagărele de muncă primeau deseori dimineața doar o cană de cafea neagră și apoi erau trimiși la lucru. Foamea i-a chinuit atât de tare, încât au fost în stare să mănânce "pisicile și câinii care veneau din satele învecinate, chiar și câinele dresat al paznicilor a avut aceași soartă"[76]. Au fost atât de înfometați, încât canonicul Marian amintindu-și de acea perioadă afirma: "pe stomac parcă aveam o piatră de moară, când am început să beau apă am fost convins că și apa e un aliment".

Totuși erau și momente ale detenției când mâncarea era mai bună și cât de cât îndestulătoare. Aceste momente erau: după ce ajungeau din penitenciar în lagărul de muncă și cu câteva zile înainte de eliberare. Această tactică avea următoarele motivații: când ajungeau în lagăr deținuții erau atât de slăbiți încât fără o îmbunătățire a hranei nu ar fi putut munci, și apoi mai vroiau să le dea și unele iluzii deșarte cum că au făcut bine că au ales munca pentru că acolo e mai bine, și înainte de eliberare pentru că aparențele trebuiau salvate. Dacă ar fi ajuns așa slabi în "lumea liberă" ar fi fost o dovadă prea grăitoare a modului în care au fost tratați, ori lumea nu trebuia să știe acest lucru.

Un fapt paradoxal care merită a fi semnalat: administrația penitenciarelor se temea de

https://biblioteca-digitala.ro

greva foamei şi încerca să stingă asemenea iniţiative, făcându-se că nu ştie, că a uitat. "dacă de ONU, de Crucea Roşie, de mai ştiu ce alte organisme internaţionale de control puţin le pasă. D-zeu ştie de ce se temeau cu adevărat de declararea de grevă a foamei"[78].

Ca urmarea a acestui regim alimentar, deţinuţii slăbeau toţi erau distrofici, erau foarte vulnerabili în faţa bolilor: hepatite, boli de stomac etc. Preoţi îşi amintesc: "de la 65 kg am ajuns la 40 kg când am ieşit din închisoare, îmi era atâta de foame încât când am ieşit odată afară am văzut un fir de pătlăgea, l-am rupt şi apoi l-am mâncat în celulă cu poftă"[79], sau "eram tare supt la faţă"[80].

Preoţii s-au îmbolnăvit şi ei, mulţi fiind trecuţi de 65 de ani, mulţi s-au îmbolnăvit chiar grav, dar administraţia penitenciarelor rămânea la fel de impasibilă. De multe ori ziceau că medicamentele erau inutile şi că ar fi bine să lase natura să lucreze. Dar, bolnavii aveau nevoie de medici, aveau nevoie de medicamente. medicii, dacă existau, erau tot dintre deţinuţi, aceştia i-ar fi ajutat pe bolnavi, dar de multe ori nu li dădea voie şi mai ales lipseau medicamentele. Iar dacă, cumva se întâmpla şi închisoarea avea propriul său medic, acesta era un fals medic - de multe ori cu acte furate de la altcineva sau a trecut prin facultate precum gâsca prin apă. Astfel că bolnavii erau lăsaţi în mâna destinului. Preotul Andercău ne-a relatat: "de cele mai multe ori îşi băteau joc de noi, alteori primeam medicamente, pentru orice boală am fi avut, vitamica C, aspirină sau sirop tonic"[81].

Preotul Morna ne-a relatat cum, medicul care exista în închisoare, era tot deţinut, dar era de fapt medic ginecolog, care nu ştia decât să dea aspirină pentru orice boală. Deseori se produceau accidente la locul de muncă şi era nevoie de medicamente sau măcar de o minimă îngrijire medicală, uneori se acorda - "am alunecat şi mi s-a spintecat mâna, mi-au făcut antitetanos şi m-au salvat" spune Mureşan Dumitru. Unii erau însă foarte bolnavi şi era nevoie de spitalizare, poate chiar de o intervenţie chirurgicală, dar ca să fii trimis la infirmerie trebuia să fii în stare de precomă, iar ca să fii internat în spital trebuia să fii deja muribund. Într-adevăr, cine ajungea în infirmerie era ca şi mort, cei bolnavi grav erau trimişi la Văcăreşti. Dar dacă era nevoie de vreo intervenţie, dezinfectantul lipsea, anestezie nu se putea face, astfel că nu prea existau şanse de scăpare. Totuşi era un privilegiu că au ajuns la infirmerie, pentru că cei mai mulţi dacă erau bolnavi erau izolaţi astfel încât nimeni să nu le poată alina durerile. Ba mai mult decât atât erau şi bătuţi ca să moară mai repede. Dar moartea în închisoare nu era un prilej de jale ci de sinceră bucurie. Cel decedat a scăpat de chinuri. Când murea cineva se spunea: "În celula nr... s-a stins becul".

Medicul impostor întocmea un fals certificat de deces şi apoi erau îngropaţi in sicrie (uneori chiar fără sicrie) făcute de către deţinuţi din lăzi, într-un cimitir al vagabonzilor şi sinucigaşilor. "Zilnic duceam câte 5-6 sicrie" mărturiseşte Morna Gheorghe. A doua zi, erau trimişi tot preoţi să facă curăţenie în celula preotului decedat, tocmai pentru a le spori şi mai mult durerea. Mulţi preoţi au murit în închisori şi astăzi nu se mai ştie nici măcar locul unde au fost îngropaţi şi nu au la căpătâi nici măcar o cruce de lemn.

Cei care au scăpat cu viaţa s-au ales cu sechele grave, uneori: boli, o distrugere a sistemului nervos şi mai ales cu un permanent sentiment al imensei nedreptăţi care li s-a făcut.

Ca şi cum n-ar fi fost suficiente toate acestea - foame, frig, boli, mizerie - mai erau puşi să şi muncească. Călăii sperau ca munca extenuantă să-i doboare odată pentru totdeauna.

Erau supuşi la cele mai variate şi mai istovitoare munci: de la curăţatul cartofilor, spălatul pe jos, pompatul şi căratul apei şi spartul lemnelor până la săpatul porumbului şi al cartofilor. Dar munca la Canal le-a întunecat pe toate. Cu mijloacele cele mai rudimentare, într-un ritm infernal (din zori şi până-n noapte) şi flămânzi, deţinuţii munceau. De multe ori erau puşi să curete cartofi, să taie lemne, să facă curat în celule. Cei apropiaţi din familie nu mai ştiau nimic despre cel smuls de lângă el. "A existat un prim cerc al suferinţei: în închisoare, al celor închişi. Dar concentric, în jurul acestuia, a mai existat un cerc al durerii, compus din cei rămaşi în urmă, acasă, în libertate", rudele celui închis. Nici un contact între cele două cercuri, strict interzis. Cel închis nu mai ştia nimic despre cei de acasă, cum nici cei de-acasă nimic despre el. Iată, între altele, una din cele mai drăceşti metode torţionare, proprie universului concentraţionar comunist. Dacă în primul cerc se aflau cei desemnaţi să-şi poarte crucea "vinovaţi" că au încălcat legea comunistă, în cel de-al

https://biblioteca-digitala.ro

doilea cerc s-au aflat toți cei care erau legați, într-un fel sau altul de cel crucificat. De aceea Golgota urcată de toți aceşti inocenți apare încă şi mai înspăimântătoare. Lacrima lor n-a secat nici după răstignirea celui "vinovat" şi nici după eliberarea lui. Calvarul a continuat"[82].

Au avut de suferit şi soțiile date afară din servici, dar şi copiii neadmişi sau dați afară din licee şi facultăți. Mărturiile vorbesc şi de data aceasta: "soția m-a vizitat o singură dată cât am stat în subsolurile securității; a fost scoasă din învățământ"[83] sau "timp de 6 luni de zile am fost înghițiți de celulă şi familia n-a ştiut nimic de mine dacă sunt viu sau mort"[84] sau "fiica mea a dat de 5 ori examen de admitere la liceu; de aceea pe un băiat l-am trimis la Iaşi la Conservator"[85] şi soția preotului Mare Augustin a fost obligată să-şi dea demisia de la Liceul Pedagogic.

Regimul de exterminare de la închisorile Dej, Gherla şi Aiud, cât şi de la coloniile de muncă din Salcia etc. a continuat până la amnistia generală din 1964. Nu se va putea descrie niciodată toată gama de suferințe inventată de comunişti, împotriva deținuților, printre care erau episcopii şi preoții uniți. Le putem cuprinde în câteva cuvinte: teroare, insulte, bătăi, foame, frig, boli, munci extenuante, izolare şi moarte. Regimul acesta a fost un asasinat în masă asupra neamului românesc şi a fiilor bisericii.

Considerăm că ar fi greşit să încheiem acest capitol fără să amintim că Biserica Română Unită a jertfit pe altarul suferinței şapte din cei 12 episcopi ai ei. Martirii ei sunt: Episcopul Ioan Suciu din Blaj, mort în închisoarea din Sighet în 27 mai 1953; Episcopul Vasile Aftenie, mort într-o închisoarea din Bucureşti în 10 mai 1950, succesorul său clandestin, Tit Liviu Chinezu, mort în 15 ianuarie 1955 la Sighet; la Cluj cardinalul Iuliu Hossu mort în 23 mai 1970 la spitalul Colentina, iar de la dieceza de Oradea, Valeriu Traian Frențiu, mort în închisoare în Sighet în 11 iulie 1952; de la Baia Mare, Episcopul Alexandru Rusu, mort în închisoarea din Gherla în 9 mai 1963; de la Lugoj Episcopul Ion Bălan, mort în 4 august 1960 într-.un spital din Bucureşti. De curând a încetat din viață şi preotul Ştefan Tătaru, superiorul bisericii "Maica Domnului" din Oradea, în vârstă de 78 de ani; în cei 14 ani de puşcărie a cunoscut închisorile de la Sighet, Piteşti, Dej în toată monstruozitatea lor, dar poate dintr-o teamă ascunsă sau poate pentru a nu mai răscoli amintiri dureroase, acest preot-martir a refuzat să se destăinuie.

Augustin Maghiar, vicarul general al Episcopiei de Oradea, după luni de izolare s-a îmbolnăvit grav şi a murit în celula 36 din Sighet, în data de 16 august 1951. Canonicul Coriolan Tămâian, decedat la 20 mai 1990, fost rector al Academiei Teologice din Oradea, vicar şi canonic; a cunoscut închisorile de la Sighet, Jilava în cei 16 ani de detenție. Profesor-doctor Anton Moisin într-un articol redă câte ceva din teroarea îndurată de Coriolan Tămâian: "deținuții primeau dimineața puține grame de pâine, un cub mic de marmeladă, la prânz o ciorbă de arpacaş cu copită de bou; seara iar ciorbă; a fost torturat în tot chipul, cu puternice reflectoare în ochi, cu căşti electrice; i-au fost vârâte mâinile în foc; dânsul a numărat 101 anchete, fiecare de peste patru ore - adevărată tortură psihică"[87].

Figurile episcopilor şi ale preoților vor rămâne întipărite de-a pururi în sufletele preoților şi credincioşilor greco-catolici, iar fapta lor va fi cuprinsă într-o istorie aparte, închinată martirilor. Pentru că prin aceste jertfe, Biserica Română Unită şi-a dobândit aura de "martiră".

Note

1. Hossu, Vasile, Vestitorul Unirii, nr. 10, 27 oct. 1994, p. 4.
2. Ploscaru Ioan, Lanțuri şi teroare, Ed. Signata, Timişoara, 1994, p. 58.
3. Ibidem, p. 33.
4. Mărturie, Gavriş Vasile, n. 1915.
5. Mărturie, Sever Paul, n. 1916.
6. Mărturie, Gavriş Vasile.
7. Mărturie, Buzaş Gavril, n. 1912.
8. Mărturie, Mureşan Dumitru, n. 1914.
9. Mărturie, Dărăban Teodor, n. 1918.
10. Mărturie, Andercău Vasile, n. 1919.
11. Ploscaru Ioan, op. cit., p. 34.
12. Anexe - proces verbal.

https://biblioteca-digitala.ro

13. Mărturie, Vasile Hossu, n. 1919.
14. Rațiu Al., Biserica furată, Ed. Argus, Cluj-Napoca, 1990, p. 31
15. Ibidem.
16. Mărturie, Gavriş V.
17. Mărturie, Mangra Ghe., n. 1913.
18. Frunză V., Istoria stalinismului în România, Ed. Humanitas, Buc. 1990, p. 394.
19. Rațiu Al., op. cit., p. 25.
20. Frunză V., op. cit., p. 394.
21. Rațiu Al., op. cit., p. 59.
22. Articol în Viața creştină, nr. 16/1990, p. 5.
23. Mărturie, Mureşan D.
24. Goma Paul, Gherla, Ed. Humanitas, 1990, p. 87.
25. Articol în Apostrof, nr. 3/4, 1992, p. 3.
26. Mărturie, Vasile Hossu.
27. Mărturie, Andercău V.
28. Ibidem.
29. Ibidem.
30. Ploscaru Ioan, op. cit., p. 210.
31. Mărturie, Mangra Ghe.
32. Ploscaru Ioan, op. cit., p. 211.
33. art. în Apostrof, nr. 3/4, 1990, p. 4.
34. Memoria, nr. 1, 1990, p. 15.
35. Mărturie, Andercău V.
36. Ploscaru Ioan, op. cit., p. 110.
37. Ibidem, p. 111.
38. Goma Paul, op. cit., p. 14.
39. Mărturie, Mureşan D.
40. Ibidem.
41. Rațiu Al, op. cit., p. 37.
42. Dărăban T., Mărturie.
43. Goma Paul, op. cit., p. 69.
44. Mărturie, Andercău V.
45. Tribuna, nr. 24, 4 iunie 1990, p. 3.
46. Mărturie, Morna Ghe., n. 1919.
47. Mărturie, Mangra Ghe., Mureşan D, Morna Ghe.
48. Mărturie, Nicoară Gavril, n. 1919.
49. Mărturie, Gavriş V.
50. Cârja Ion, Canalul morții, Ed. Cartea Românească, Buc., 1993, p. 40.
51. Mărturie, Paul Sever.
52. Eusebiu Gutcan, Închisorile, în Tribuna, nr. 26, 1990.
53. [illegible], nr. 14, 20 aprilie, 1990, p. 14.
54. Goma P., op. cit., p. 34.
55. Petrişor, Marcel, Fortul 13, Ed. Meridiane, Buc., 1991, p. 78.
56. Mărturie, Mangra Ghe.
57. Mărturie, Mureşan D.
58. Mărturie, Sever P.
59. Mărturie, Mureşan D.
60. Mărturie, Morna Ghe.
61. Ibidem.
62. Mărturie, Andercău V.
63. Mărturie, Buzaş G.
64. Mărturie, Mangra Ghe.
65. Mărturie, Mureşan D.
66. Mărturie, Paul Sever.

https://biblioteca-digitala.ro

67. Mărturie, Gavriş V.
68. Mărturie, Mangra Ghe.
69. Mărturie, Morna Ghe.
70. Apostrof, nr. 5, 1991, p. 4.
71. Mărturie, Buzaş G.
72. Mărturie, Mangra Ghe.
73. Mărturie, Morna Ghe.
74. Mărturie, Mureşan D.
75. Cârja I, op. cit., p. 175.
76. Mărturie, Andercău V.
77. Mărturie, Morna Ghe.
78. Mărturie, Marian N., n. 1919.
79. Goma P. op. cit., p. 97.
80. Mărturie, Marian N.
81. Mărturie, Mureşan D.
82. Anexe.
83. Memoria, nr. 3, 1990, p. 12.
84. Mărturie, Marian N.
85. Mărturie, Buzaş G.
86. Mărturie, Morna Ghe.
87. Viaţa creştină, nr. 11, 1991, p. 4.

https://biblioteca-digitala.ro

LOCUL ARISTINEI POP ÎN MIŞCAREA DE PARTIZANI DIN MUNŢII ŢIBLEŞULUI

Adrian Brişcă

Ţara Maramureşului este a doua provincie românească, după Bucovina, care s-a împotrivit comunismului cu arma în mână. Începând din data de 5 martie 1945, când maramureşenii în frunte cu Gavrilă Mihali - Ştrifundă s-au ridicat pentru apărarea integrităţii României şi până la tristul sfârşit al lui Vasile Blidaru din vinerea de Rusalii a anului 1958, s-au ridicat val după val cei care au îndrăznit să înfrunte bolşevismul. Unul din acesta valuri a fost reprezentat de partizanii din Ţara Lăpuşului care şi-au dat mâna cu cei din Maramureş şi au acţionat în Munţii Ţibleşului, în anii 1949-1953, sub conducerea pădurarului Nicolae Pop din comuna Lăpuşu Românesc.

Nicolae Pop avea gospodărie bine chibzuită, chiar la poalele muntelui şi era iubit de consăteni, fiind un om bun şi drept. Se ştia că în anul 1944 salvase câteva familii de evrei, care altfel ar fi fost trimise la Auschwitz. Fiind foarte popular, Siguranţa a pus ochii pe el şi i-a propus colaborarea. Cum însă refuza, s-au exercitat presiuni asupra fetei, Aristina, elevă în clasa a 10-a la liceul "Andrei Mureşianu" din Dej. Refuzul acestora a stârnit mânia şefului Siguranţei din Tg. Lăpuş, care a ordonat stricta supraveghere a casei. Motive existau: se aflase că, în calitate de fost membru al P.N.Ţ., era indignat de felul cum comuniştii falsificaseră rezultatul scrutinului din 19 noiembrie 1946. Mai mult, era suspectat că ar ajuta fugarii ascunşi prin păduri, care erau muritori de foame.

Unul din aceşti fugari, Vasile Paşca din Tg. Lăpuş, profesor de religie, ortodox, fost membru al P.N.Ţ.-Maniu, a fost prins într-o noapte din luna mai 1949, tocmai pe când pleca din casa lui Nicolae Pop şi adus la confruntare. Gazda a recunoscut că l-a ajutat pe fugar şi, înainte de a începe percheziţia, i s-a cerut să predea arma de serviciu. Ducându-se să aducă arma, pădurarul şi-a luat arma de vânătoare, a ieşit prin uşa din spate şi a intrat în pădure, unde era ascuns un alt fugar, Vasile Hotea din Hărniceşti, student în ultimul an la Politehnica din Bucureşti. Cu ajutorul acestuia, l-a scăpat şi pe Vasile Paşca. În pădure se mai aflau maramureşenii Ioan Rus din Sighetu Marmaţiei, Ioan Tivadar din Rona de Jos şi studentul Mircea Dobre. Lor li se adaugă copiii lui Nicolae Pop, Aristina şi Achim, hărţuiţi că au ştiut legăturile tatălui lor cu "bandiţii" şi nu i-au denunţat, precum şi un vecin, Ion Mâţ zis Haiducul, constituind grupul "Ţibleşului". Conducător a fost ales Nicoale Pop.

În august 1950, acestora li se alătură un grup de 7 tineri originari din Ieud care, aflaţi în permisie, în loc să se întoarcă la unitatea de muncă (linia ferată Salva-Vişeu) au devenit partizani: Chindriş Ştefan al lui Lehoaie, fratele său Chindriş Vasile, Dunca Găvrilă şi Dunca Ileş ai lui Bobuţu (verişori), Chindriş Dumitru al lui Adam, precum şi fraţii Hotico Ion şi Dumitru ai lui Ceacu. Grupul "Ţibleşul" a avut un efectiv total de 17 membri, dacă ţinem cont şi de prezenţa preotului greco-catolic Atanasie Oniga din Lăpuşu Românesc. De aceea, Securitatea îl numea "Grupul Pop-Oniga".

Partizanii au fost sprijiniţi din tot sufletul de localnici, unii oameni săraci, lipiţi pământului, iar în reţeaua de sprijin au fost zeci de femei. Puţine au fost, însă, femei-partizan. Sunt cunoscute: Anişoara Horăscu, studentă la istorie la Cluj, cumnata lui Spiru Blănaru, în al cărui grup intrase

https://biblioteca-digitala.ro

alături de tatăl ei; Lucreția Jurj, care a luptat alături de soțul ei în Munții Apuseni; Maria Plop din grupul Arnățoiu. Dar a existat o singură elevă-partizan: Aristina Pop. Prezența ei în grupul de partizani atestă lupta femeilor din România alături de bărbați, pentru salvgardarea ființei neamului. În același timp, dovedește existența unei categorii de rezistenți anticomuniști, elevii, copiii țării, despre care s-a vorbit atât de puțin până acum!

Începând din anul 1949, asupra satelor din zonă s-a abătut urgia colectivizării: teroarea, jaful, foametea. Familiile partizanilor au fost arestate, bătute, umilite. Soția lui Nicolae Pop, după ce a fost bătută la Miliție, a zăcut la pat 17 săptămâni. Gospodăria i-a fost jefuită, apoi incendiată. La 15 august 1952, zeci de familii din zona Lăpușului au fost trimise în Bărăgan, unde au avut domiciliu obligatoriu până în anul 1957, tăindu-se astfel căile de aprovizionare ale "oamenilor de pădure".

Locuitorii satelor vedeau în mișcarea de partizani salvarea lor și manifestau o solidaritate impresionantă. Un caz semnificativ: Țura Ion, secretarul de partid din Costeni, i-a cazat pe partizani în școală, apoi i-a dat în primire unui alt membru de partid care i-a urcat în podul casei, unde avea o ascunzătoare cu perete dublu. În timp ce secretarul de partid îi conducea pe securiști în Munții Șatra, în căutarea "bandiților", în casa comunistului fărtații s-au îmbătat și cântau: "Ține, Doamne, partizanii, până vin americanii!".

În munți, în păduri, viața este dură. Zile în șir, chiar săptămâni, s-a dormit pe pământ, pe apucate, iepurește. Iarna, înfășurați în pături sau foi de cort, pe zăpadă, sub cerul liber. Alimentele se distribuiau cu rația, iar contactul cu sprijinitorii se făcea cu precauții deosebite, pentru că Securitatea recurgea la toate vicleniile posibile.

Deplasarea pe zăpadă se făcea cu hârzoabele, niște împletituri de nuiele de formă circulară, care îi ajutau la mers, pentru a nu se afunda în zăpadă, iar ștergerea urmelor era obligatorie. Pentru iernat își construiau bordeie săpate în pământ, căptușite, podite și acoperite cu lobe din lemn de fag, apoi camuflate prin acoperire cu pământ, frunziș și arbuști plantați deasupra. Din motive de siguranță, locul amplasării bordeiului era schimbat în fiecare iarnă, era bine aprovizionat cu alimente încă din toamnă, iar hrana nu se pregătea decât noaptea, pentru ca fumul să nu le trădeze ascunzișul.

În iarna anului 1952, Securitatea a descoperit bordeiul partizanilor, dar aceștia au fost alarmați la timp și au scăpat. Rămânând fără adăpost și alimente, grupul s-a dispersat, pentru a supraviețui mai ușor, continuând rezistența în grupuri mai mici. Zona a fost invadată de trupe de securitate, care au început o scotocire sistematică, partizanii fiind căutați și cu avionul.

Vestea deportărilor l-a afectat profund pe conducătorul grupului. În luna septembrie 1952, Nicolae Pop a paralizat de partea dreaptă și nu mai putea vorbi. Avea 54 ani. Însoțit de Ion Mâț, a trecut prin Băiuț și a ajuns la Ungureni. După ce călugărul din sat l-a spovedit și împărtășit, a cerut, prin semne, să fie predat Miliției din Lăpușu Românesc în ziua de Anul Nou 1953, unde a dispărut. Rămas fără conducător, grupul Țibleșul a fost lichidat cu ușurință.

În noaptea de 6/7 ianuarie 1953, trădați, preotul Atanasie Oniga și studentul Mircea Dobre au fost încercuiți de trupe de securitate. Preotul a fost împușcat mortal, iar studentul, împușcat în picior, a fost arestat.

Vasile Pașca s-a desprins de grup singur și a peregrinat prin mai multe sate. În luna ianuarie 1953 se afla în satul Răzoare. A fost denunțat și capturat în podul unei șure. Purta opinci, cioareci, suman și "clop uns", barbă și plete.

După ce s-a despărțit de "badea Nicolae", care a rămas în Ungureni, paralizat, Ion Mâț a umblat de unul singur până în satul Dobric, unde a fost prins, în februarie 1953.

Maramureșenii s-au reîntors în zonă, Ioan Rus în împrejurimile Sighetului, fiind arestat la 11 martie 1953, după 4 ani și 7 luni de partizanat. Cei patru rămași în grup (trei fuseseră capturați în 1952), s-au retras spre Ieud. Trădați, Dumitru Hotico a fost împușcat mortal, iar Ștefan Chindriș, rănit grav la umăr, a fost prins. Dumitru Chindriș - Adam și Vasile Chindriș-Lehoaie au scăpat din cerc dar, fiindu-le amenințate familiile au fost nevoiți să se predea.

Frații Aristina și Achim Pop, împreună cu Vasile Hotea, s-au retras în Maramureș, iar în martie 1953 au revenit în zona Lăpuș, în satul Dobric, la Alexa Moșuț, care i-a trădat. Încercuiți, cei trei tineri au fost atacați fără somație, dar s-au apărat cu disperare. Achim, înarmat cu un automat Orița, a fost atins de două gloanțe și a căzut. Aristina s-a oprit să-l caute. Ea nu avea armă. Câinii

https://biblioteca-digitala.ro

de urmărire s-au năpustit asupra ei, dar a fost protejată de straiele bărbăteşti, de lână. Cei doi fraţi au fost capturaţi, în timp ce Hotea a fost împuşcat mortal. Era în dimineaţa zilei de 9 martie 1953.

Partizanii arestaţi au fost duşi la Securitatea din Tg. Lăpuş, apoi la Baia Mare şi în sfârşit la Satu Mare, unde au fost anchetaţi sub teroare şi umilinţe de nedescris. În beciul Securităţii din Satu Mare, s-a îmbolnăvit Aristina de tuberculoză pulmonară. Procesul a avut loc la Oradea, pe data de 27 august 1953, sub prezidenţa generalului maior de justiţie Alexandru Petrescu, venit special de la Bucureşti. Cu excepţia Aristinei, care a fost condamnată la 20 ani temniţă grea, toţi ceilalţi partizani au fost condamnaţi la câte 25 ani m.s., deşi nu s-au făcut vinovaţi de acte de teroare sau jaf, şi au trecut prin diferite închisori comuniste, până în 1964.

În anul 1955, aflată în penitenciarul spital Văcăreşti, Aristina Pop a fost zărită, printre gratii, de Nicolae Săileanu, şi el deţinut, care se îndrăgosteşte de ea. I se spunea "Mărioara Partizanca". După zece ani, la 30 iulie 1965, s-au cununat religios, în secret, în Lăpuşu Românesc. Dar suferinţele Aristinei Pop-Săileanu n-au încetat după cei 20 ani de calvar, începând de la vârsta de 13 ani. Chinul s-a prelungit şi după liberarea din închisoare, încât a rămas cu impresia că a fost mult mai liberă în celulele penitenciarelor, decât afară.

Bibliografie selectivă:

1. Ştefan Bellu, *Pădurea Răzvrătită*, Ed. Gutinul, 1993.
2. A.S.R.I., Fondul D, dosar 2168, f. 107, 139, 181, 208, 257.
3. Aristina Pop-Săileanu, *Interviu*, Bucureşti, 23.09.1996.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

AM FOST DEPORTATE ÎN DONBAS (MĂRTURII)

Maria Bulbuc, Magdalena Steinbinder

Bulbuc Maria (Sanislău)

Am fost deportată la data de 3 ianuarie 1945 din comuna Sanislău, jud. Satu Mare. Circumstanțele în care s-a făcut deportarea au fost următoarele:

S-a bătut toba în sat, ca toată lumea să se prezinte la căminul cultural maghiar pentru votare. Apoi s-a făcut trierea de către autoritățile locale şi soldați ruşi. Noi am mers toată familia - lui tata îi era frică să nu ne împuşte - aşa ne-am prezentat mama, tata, eu fiica mai mare de 19 ani şi jumătate, fratele meu Gheorghe de 17 ani şi sora mai mică Viorica de 15 ani. La triere pe mama, tata şi sora mai mică i-au pus deoparte, iar pe mine şi pe fratele meu în cealaltă parte. Aşa s-au prezentat mai multe familii de români, maghiari şi şvabi care au fost triați după bunul plac al autorităților. Pe părinți şi pe sora mea i-au lăsat acasă, iar pe mine şi pe fratele meu ne-au reținut acolo, pe femei şi fete într-o sală, iar pe bărbați în alta. Fratele meu a stat acolo două zile după care i s-a făcut rău din cauza mirosului greu din sală şi a fumului de țigări, astfel i-au dat drumul acasă. Mie, cu toate că era un aer greu în sală nu mi s-a întâmplat nimic. Am stat acolo vreo trei zile, perioadă în care se vorbea că ne vor duce în spatele frontului pentru câteva luni pentru munci de îngrijire a răniților. După câte am observat la triere, nu s-a ținut cont de şvabi, maghiari sau români. Menționez că eu şi toată familia suntem români. După ce ne-au dus şi când am venit acasă am aflat că de fapt comuna trebuia să dea 400 de persoane şvabi, dar cum la acea oră nimeni nu se declara şvab, conducerea comunei în frunte cu primarul român Mureşan, ca să fie pace în comună a dat 200 de români şi 200 de şvabi şi maghiari. La acea dată la noi li se spuneau şvabi la maghiarii romano-catolici, iar la reformați maghiari. Şi primarul avea două fete, Miți, de vârsta mea şi Irina, mai mare, care şi ele au fost deportate.

În perioada cât am stat în căminul cultural am fost păziți de soldați ruşi. Părinților li s-a dat voie să ne aducă mâncare şi haine groase, pernă, pătură sau ceva de acoperit şi înainte să plecăm mâncare rece pe 15 zile. Au încercat mai mulți să evadeze, dar n-au prea reuşit.

După 5 zile după ce au adunat numărul necesar de oameni, ne-am adunat lucrurile ce ni le-au adus de acasă şi ne-au dus la gară. De la căminul cultural prin curtea şcolii generale, prin grădină, am trecut prin curtea unui cetățean Gnandt, apoi peste pământuri în linie dreaptă la gară. Acolo era plin de soldați ruşi, dar câțiva dintre noi au reuşit să fugă. Am fost încărcați în vagoane de marfă. Ne-am culcat pe jos pe paie şi pe lucrurile aduse de acasă. În vagon, într-un colț era tăiat un pătrat din podea, unde ne făceam necesitățile. Nu ştiu câte zile am călătorit în mizerie, frig şi întuneric până am ajuns cred că la Iaşi unde am fost transbordați în vagoane ruseşti. La fel mizeria era foarte mare. Din când în când oprea trenul şi soldații ruşi ne dădeau apă de băut. De spălat nu ne spălam că nu aveam în ce, mă mir că am ajuns fără păduchi. În total am călătorit 2 săptămâni. Țin minte că am trecut peste un râu foarte lat, probabil Nistrul sau Donul.

Trenul s-a oprit la sfârşitul călătoriei. Când am ajuns într-o gară Cistakova, ne-au dat jos din vagoane, era frig şi zăpadă mare. Pe jos ne-au dus câțiva kilometri într-o regiune de mine de cărbuni numită Donbas, într-un lagăr compus din 4 barăci de lemn şi împrejmuit cu sârmă

https://biblioteca-digitala.ro

ghimpată, la poartă cu pază înarmată. După ce ne-au împărțit pe camere de 10-12 persoane - am încercat să ne grupăm cu cunoștințe mai apropiate. Eu am ajuns împreună cu verișoara mea cu doi ani mai mare decât mine, Bulgăr Melanica și cu o cunoștință mai mare decât noi, Mimi Mureșan. Mimi s-a îmbolnăvit și cu primul transport de bolnavi a fost trimisă acasă, dar eu cu Melanica am fost tot timpul împreună până am venit acasă.

În fiecare clădire erau mai multe camere iar în cameră am avut paturi (priciuri) cu trei nivele și dormeam pe lucrurile aduse de acasă, asta la Mina 21. Apoi la Mina 43 camera era compusă din două încăperi a câte două priciuri de 3 persoane, în total 12 persoane. În peretele despărțitor dintre cele două încăperi era un fel de sobă de cărbuni, care încălzea ambele încăperi și avea o plită mare. Cărbunele îl furam noi din vagoanele care treceau pe lângă intrarea în lagăr. Iarna era foarte frig, vânt, zăpadă mare și viscol.

Cu timpul în lemnăria din cameră și cea din baracă au intrat ploșnițele care ziua retrăgeau, dar noaptea pișcau îngrozitor. Vara, când era tare cald dormeam noaptea în curte. A fost cine a avut și păduchi.

Mâncam la cantină tot timpul ceai fără zahăr dimineața, la prânz supă de varză acră (apă călduță cu câteva firicele de varză), supă de castraveți și ceva terci, iar seara ceai și pâine. La început am primit ceva pâine neagră lipicioasă, nu știu din ce era făcută, numai din făină de grâu nu, 400 g, mai târziu 1 kg.

Am lucrat în subteran în Mina 21, la început la împins vagoneți cu cărbuni în centrul minei, sau în apropierea liftului. La Mina 43, tot în subteran după ce ne-am obișnuit cu lucrul am fost puși să muncim alături de ruși la munci mai cu răspundere. Eu lucram cu o rusoaică, mai târziu cu o unguroaică la transportul cărbunelui din centrul minei la lift. Formam în centru câte un transport de 20-25 de vagoneți plini cu cărbuni pe care îi prindeam între ei cu copcii de fier, la începutul și sfârșitul transportului agățam cablul de sârmă (canatul) care era montat la mașina ce trăgea transportul la lift (libiotcă), cu vagonetele pline, și în centru cu vagonetele goale. Făceam treaba asta pe jos, prin apă și întuneric, 2-3 km, zilnic de 10-12 ori, cât era norma. Norma depindea de cei care scoteau cărbunele din mină. Se întâmpla ca vagoneții să cadă cu o roată sau chiar cu toate jos de pe șină, atunci semnalam prin apropierea a două fire electrice care erau montate pe pereții culoarului să se oprească tracțiunea. Apoi noi două trebuia să ridicăm vagoneții plini sau goi înapoi pe șină. Dacă se întâmpla un tărăboi mai mare semnalam și venea ajutor.

La lucru eram îmbrăcați în pufoaică și galoși de gumă, dar eram mai mult uzi pe picioare decât uscați. După cele 8 ore de lucru, așa uzi și murdari cum eram mergeam acasă încolonați cu câte un supraveghetor la început rus, mai apoi cu de ai noștri. Acasă aveam așa-zisă baie cu duș călduț. Lucram în 3 schimburi a 8 ore, 6 zile și a șaptea cu rândul era liberă. În zilele libera trebuia să lucrăm la întreținerea lagărului.

În ce privește relațiile cu supraveghetorii lagărului, era de răbdat. Noi încercam să nu încălcăm regulamentul, atunci și ei se purtau normal cu noi. Cei care au încercat să fugă au fost pedepsiți. Cu populația rusă nu am avut neplăceri, deoarece nu am avut multe ocazii să mergem printre ei. Lângă lagăr era un sat mic de mineri, Olhovcic. Sătenii aduceau la poarta lagărului (piață) ce aveau de vânzare, făină de mălai la pahar (stacan), fasole, marmeladă din sfeclă de zahăr.

În lagăr am fost împreună cu cei din Moftin, Beltiug, Santău, Tășnad etc., toți maghiari și cu nemți din Oțelu Roșu, Caransebeș, singurii români fiind din Sanislău. Menționez că în primii 2 ani și jumătate am lucrat la Mina nr. 21, iar după ce au murit mulți din cauza distrofiei și a tifosului și mulți bolnavi au fost trimiși acasă, ne-au dus la Mina nr. 43, lagăr 1037 Cistacova, unde am lucrat la suprafață. Și aici a fost foarte greu, mai ales iarna. Am avut un accident de muncă în noaptea de Crăciun a anului 1948. Lucrând la suprafață tot la transportul vagoanelor de cărbuni aveam mănușile înghețate și mi s-a agățat degetul mare de la mâna stângă de un fir rupt din cablu și mi s-a rupt degetul de tot. Am mers la spitalul din Cistacova unde mi l-au mai aranjat și bandajat, câteva zile am stat acasă, apoi câteva săptămâni am lucrat ca un fel paznic pe linia ce ducea la buncăr, după care înapoi la locul avut mai înainte. Cu colegii de suferință, indiferent de naționalitate ne-am înțeles foarte bine, mai rar cazuri de ceartă.

În ultimii 2 ani în lagărul 1037, l-am cunoscut pe viitorul meu soț Bulbuc Ștefan din Tășnad. El era acolo cu încă un frate mai mic și o soră. Ne-am înțeles bine, iar după ce am venit

https://biblioteca-digitala.ro

acasă, la un an și jumătate ne-am căsătorit. El a decedat în 1979.

Ca întâmplări mai deosebite în viața noastră au fost bolile, care de multe ori se sfârșeau cu moarte. Era în lagăr o doctoriță nemțoaică și o felceră maghiară. Medicamente nu erau, așa că distroficii și cei cu tifos mureau. Erau înmormântați într-un mic cimitir de lângă lagăr, în lăzi de lemn. Asta în primii ani în Mina 21. Când am ajuns în lagărul 1037, Mina 43, parcă ne-am mai călit. O fată din Sanislău a născut doi gemeni dintr-o relație cu un rus, pe care i-a adus acasă.

Sărbătorile religioase nu le-am ținut deloc, deoarece nici nu le știam. Sărbătorile comuniste le sărbătoream prin muncă, în loc de 8 ore lucram 12, iar ca recompensă primeam puțină vodcă și o felie de pâine cu margarină.

În octombrie 1949 am fost anunțați într-o adunare că vom merge acasă. După pregătirile de drum ne-au dus la gară pe jos și ne-au încărcat în vagoane de marfă. Am călătorit câteva zile foarte dezorientați, până am ajuns la Sighet. Aici am fost cazați într-o sală mică, parcă a tribunalului, unde am primit o adeverință cu care acasă ne-am prezentat la jandarmerie. De la Sighet la Baia Mare ne-au dus cu camioane de unde am călătorit cu trenul gratuit până acasă.

Când am ajuns acasă pe mine și Melanica nu ne-a așteptat nimeni la gară, pe drum spre casă am întâlnit o mătușă de-a Melanicăi care pe ocolite a dus-o acasă la ea, ca apoi să afle ca mama ei a murit înainte cu un an. Tatăl și fratele ei au murit mai demult. Când am ajuns acasă mama cocea pâine și tata era prin curte. S-au bucurat foarte mult. Fratele și sora mea erau la școală, iar acasă am găsit o sărăcie mare, deoarece tatăl meu era declarat chiabur și o duceau foarte greu.

O lună am stat acasă, apoi am venit la Satu Mare la un unchi care m-a ajutat să primesc un serviciu la Secția Financiară. În ce privește încadrarea în societate m-am încadrat destul de greu, deoarece nu era o cinste că am fost deportată, ceea ce în autobiografie nici nu menționam. Așa că ne-au deportat nevinovați și pe lângă aceasta am suferit toată viața.

Steinbinder Magdalena (Beltiug)

Am fost deportată începând cu data de 3 ianuarie 1945 din comuna Beltiug pe baza următorului motiv: munca de reconstrucție pe o perioadă de 3 săptămâni fără indicarea destinației. Din Beltiug am plecat cu căruța până la Abrud iar de acolo pe jos la Satu Mare. Acolo am fost cazați la Școala nr. 1 timp de o săptămână. Am avut posibilitatea de a aduce alimente și îmbrăcăminte. După un timp am fost duși la gară și sub paza soldaților ruși am fost urcați în trenuri. La Iași am fost transbordați în vagoanele rusești care fiind mai mari încăpeau 90 de persoane. Drumul a durat aproape 3 săptămâni și în acest timp ne-am hrănit din proviziile noastre cu toate că ne-au dat de mâncare. La sfârșitul călătoriei am ajuns în regiunea Donbas localitatea Budenovka lagărul nr. 1054. Lagărul era înmprejmuit cu sârmă ghimpată și era compus din bărăci lungi în care bărbații stăteau separat de femei. În fiecare baracă erau priciuri supraetajate pe 3 rânduri. În baraca în care am stat eu locuiau aproape 100 de persoane din județele Satu Mare și Arad. Mâncarea era slabă și s-a servit la cantină de 3 ori pe zi. Am primit îmbrăcăminte de protecție și din mai 1945 o sumă de bani reprezentând salariul. Majoritatea am lucrat în minele de cărbuni iar unii dintre noi ca și tâmplari sau dulgheri în lucrările de construcții. Lucrările din mină erau executate manual doar vagonetele cu cărbune erau tractate din galerii cu cablu pe plan înclinat până la suprafață. Am fost foarte impresionat de o explozie de gaz metan care s-a soldat cu 17 victime și mulți răniți. Munca în subteran am executat-o împreună cu localnicii ruși în majoritate femei pentru că bărbații erau pe front. Cu ei eram în relații colegiale dar supraveghetorii erau foarte severi fără a face totuși acte de brutalitate. Relațiile cu ceilalți deportați au fost în general bune. După căderea Berlinului au fost aduși deportați din Silezia Superioară în jur de 800 de lucrători feroviari din care au supraviețuit în jur de 17 de persoane. Au fost deasemenea aduși circa 700 de persoane din Germania cu calificare mai înaltă pentru a munci la reconstrucție. Împreună cu ei am organizat diferite spectacole cu cântece și dansuri la care au participat cei din personalul administrativ și de pază al lagărului, împreună cu familiile lor. În prima parte a detenției datorită condițiilor grele de muncă, a alimentației precare, a frigului, au decedat multe persoane. Acest lucru i-a impresionat pe toți cei din lagăr. Sora mea a murit în 1947 la vârsta de numai 26 de ani. În urma unui accident de mină a rămas pe pat vreme de 8 luni, îngrijirea medicală rezumându-se la ce i-am asigurat eu, din lipsa medicamentelor medicul, care-i vizita pe cei bolnavi, nu putea face

https://biblioteca-digitala.ro

prea mare lucru. Femeilor însărcinate sau cele care au născut li s-a dat şansa de a se reîntoarce acasă cu primul transport de bolnavi. În urma condiţiilor grele de igienă şi alimentaţie au fost multe cazuri de dezinterie, de care am suferit şi eu. În urma dezinfecţiei generale şi-a îmbunătăţirii condiţiilor de viaţă după 1947 aceste cazuri s-au redus considerabil. Singura sărbătoare pe care am putut s-o sărbătorim deşi s-a muncit a fost Crăciunul când am putut să ne împodobim un brad în care în loc de bomboane puneam bucăţi de pâine învelite în hârtie şi am putut cânta colinzile noastre tradiţionale cu gândul la cei dragi de acasă. Cu ocazia sărbătorilor oficiale am avuz zi liberă. Durata deportării nu s-a comunicat dar zvonuri despre eliberarea noastră am auzit de la localnicii ruşi în anul 1949. Eliberările din lagărul nostru au început în octombrie 1949 şi s-a făcut în ordine desăvârşită în funcţie de zonele de proveniență. Cu trenul am ajuns la Sighet unde am fost ţinuţi o săptămână şi apoi am pirmit o dovadă oficială că am fost la muncă de reconstrucţie. La Baia Mare am fost aşteptaţi de reprezentanţii Crucii Roşii cu pâine şi lapte. De aici am ajuns tot cu trenul la Satu Mare unde ne aşteptau rubedeniile şi toţi cei care au aflat data sosirii celor deportaţi şi au avut posibilitatea să se deplaseze. În localităţile de baştină am ajuns cu camioanele şi la intrare clopotele bisericilor au început să bată ca semn de bucurie a reîntoarcerii celor rămaşi în viaţă. Bucuria reîntâlnirii cu familia este greu de descris în cuvinte iar cele mai cumplite momente au fost acomodarea cu alimentaţia; cei întorşi de pe front ne-au sfătuit să trecem treptat la alimentaţia tradiţională. Au fost şi cazuri de deces din această cauză. La întoarcere ne-am găsit locuri de muncă potrivit pregătirii fiecăruia fiind sprijiniţi de autorităţile române.

(Aceste relatări au fost prelucrate în lucrarea de masterat: Dorin Dărăban, Atitudinea şi comportamentul şvabilor sătmăreni în Uniunea Sovietică 1945).

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro